

UNIVERSITAT^{DE}
BARCELONA

Els ex-libris dibuixats per Josep Triadó y Mayol

Joan-Lluís de Yebra

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution 4.0. Spain License.**

X

ELS EX-LIBRIS DIBUIXATS

PER

JOSEP TRIADÓ I MAYOL

(TOM I)

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

CRAI Biblioteca
Filosofia, Geografia i Història

X

Universitat de Barcelona.
Fac. de Geografia i Història.
Dpt. d'Història de l'Art.

Tesi doctoral redactada
per Joan-Lluís de YEBRA
i dirigida pel Dr. Santiago
ALCOLEA.

R.709.710

Barcelona, setembre 1986

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

0700237015

Presentació	V
I. Josep Triadó i el moviment exlibrista	IX
I.1. Cronologia biogràfica	X
I.2. Entre el Modernisme i el Noucentisme	XVI
I.2.1. Naixement i difusió de l'ex-libris artístic durant el Modernisme	XVI
I.2.2. La represa noucentista	XXVI
I.2.3. Josep Triadó, el ressort de dues èpoques	XXXI
I.3. Característiques de l'obra triadoriana	XXXVII
I.3.1. Tècniques d'impressió	XXXVII
I.3.2. Influències i estil	XL
I.3.2.1. L'arrel germànica	XL
I.3.2.2. L'experiència modernista	XLV
I.3.2.3. El Noucentisme i l'exaltació de l'art hel·lènic	XLVII
I.3.2.4. Heterogeneïtat i eclecticisme ..	L
I.3.3. L'element formal	2
I.3.3.1. L'evolució del format	2
I.3.3.2. Composició, textos i color	5
I.3.4. Simbolisme	10
I.3.4.1. L'objecte simbòlic: els des- tinataris dels ex-libris	10
I.3.4.2. Els símbols	12
I.3.4.3. L'aspecte temàtic	16
NOTES	20
II. Els ex-libris de Josep Triadó	28

III. Altres obres i atribucions	651
IV. Catàleg abreujat i taula de concordances	656
V. Índexs	664
V.1. Lemes	665
V.2. Propietaris	667
NOTES	674
Bibliografia	714
Reconeixences	730

P R E S E N T A C I Ó

El naixement de l'ex-libris artístic català constitueix una evidència més de la repercussió que suposa per a Catalunya la implantació del Modernisme, no sols perquè es tracta d'una activitat que sorgeix emparada per aquest moviment i n'esdevé un reflex del moment àlgid i del declivi que el mena al Noucentisme, sinó també perquè en ell, hi trobarem una àmplia representació dels sectors socials que d'una manera més o menys anònima participen i impulsen la moda del estil 1900. Tanmateix, la seva continuïtat durant el període noucentista, també ens permetrà de copsar millor el canvi de trajectòria que es dona en la vida catalana entre el 1906 i el 1911 i de constatar la materialització del triomf de la nova tendència: el Noucentisme.

Aquesta funció de "mirall" que atorguem a l'ex-libris català és un dels seus valors més transcendents, malgrat que habitualment ha estat referenciat com una activitat artística més en el camp de les arts gràfiques, esmentat com l'expressió d'un vell costum aristocràtic revitalitzat durant el Modernisme o analitzat com un petit objecte d'art relacionat amb els artistes més significatius; el cert és que, al capdavall, en general s'ha silenciats que l'ex-libris és, tal vegada, el material més idoni per conèixer millor aquells qui, amb els llurs encàrrecs, possibilitaren que el gust d'un estil o l'altre es difongués al màxim en uns anys crucials de la recuperació cultural dels Països Catalans, el primer quart del nostre segle. D'altra banda, l'estudi sobre els ex-libris sovint s'ha centrat en la recopilació de l'obra d'un artista emmarcat en un període concret i la majoria de les vegades sense fer cap aproximació ni referència als comitents, els quals, en definitiva, són els models que donen peu als retrats personals que contemplem en cada vinyeta, els autèntics motius que tot artista transcriu amb el seu llenguatge propi.

Intentar d'aglutinar totes aquestes consideracions és, certament, complex, car d'altra banda implica l'elecció d'un artista que no sols hagi actuat

durant el Modernisme i el Noucentisme, sinó que ho hagi fet amb intensitat; d'una altra, que entre els seus ex-libris hi figurin els col·leccionistes més representatius del moviment exlibrístic, per comprendre'l millor, i, en darrer lloc, que el seu treball, en un període o en l'altre, reculli tots aquells elements que els caracteritzen: traç, formes, temes, colors, inspiració... De fet, tenim la sort que l'exlibrisme català ens ofereix un d'aquests artistes: Josep Triadó i Mayol, un home que és present i esdevé un capdavanter de l'ex-libris artístic durant el Modernisme, que també ho és al llarg del Noucentisme, que realitza gairebé tres-cents marques de biblioteca per a més de dos-cents destinataris diferents i que, en fi, el seu esperit eclèctic i el seu professionalisme ens permet de connectar millor i més de prop amb les tendències dominants en la vida catalana dels primers vint-i-cinc anys del segle.

L'objectiu final d'aquest treball se centra, doncs, en l'estudi de l'obra exlibrística completa d'aquest artista, una obra que ens transmetrà amb una peculiar profunditat els primers batecs del naixement exlibrístic —1900-1901—, les primeres assimilacions del gust Liberty —1902—, l'esclat Modernista —1903-1904—, l'inici de la decadència del moviment —1905-1906—, el relaxament pre-noucentista —1907-1913—, la perfilació del nou corrent —1914-1917—, la culminació del Noucentisme —1918-1919— i l'acabament de l'eufòria exlibrística i del propi Josep Triadó —1920-1926—.

El treball, però, té tres punts de recerca previs que han merescut una dedicació especial. El primer, ha estat el recull de la totalitat de la seva obra, l'ordenació cronològica i la datació —sense la qual no hauríem pogut obtenir resultats fiables respecte al Modernisme i el Noucentisme—. El segon, s'ha centrat en la recerca d'uns dibuixos originals i, sobretot, d'unes planxes calcogràfiques perdudes de la Guerra Civil ençà; investigació que, sortosament, s'ha traduït en la recuperació de més del setanta per cent de les planxes i d'un gran nombre de dibuixos originals.

Finalment, un tercer objectiu han estat els propis destinataris dels ex-libris, la majoria dels quals no gens coneguts; aquest aspecte, en fi, no cal dir que ha estat el que ens ha ocupat més temps, això no obstant, desvetllar la intimitat que aparentment s'empara en un monograma o escorcollar en la vida d'algú que no ha accedit al nostre temps per les vies habituals —les fonts bibliogràfiques—, no sols era una tasca obligada pel fet que l'ex-libris és en si un retrat de la seva personalitat, sinó també necessària, perquè cadascun d'aquests comitents rememorats és una anella que testifica l'interès de certes professions per l'exlibrisme enfront d'unes altres, alhora que constata com certs nuclis urbans —Barcelona, Arenys de Mar, Girona, Reus, Buenos Aires, Madrid o Brussel·les— mostren un entusiasme especial per l'obra triadoriana i per l'ex-libris en general.

En un altre sentit, però com a conseqüència directa de la interrelació destinataris-ex-libris, l'intent interpretatiu que comporta la traducció en paraules del llenguatge simbòlic-artístic emprat per Josep Triadó, també ens proporciona una quantitat d'informació molt important sobre els símbols més corrents en la seva obra i en la d'altres exlibristes; aquest és un camp, però, que mereix una investigació més acurada i aprofundida i que indubtablement serà d'un enorme valor per als estudiosos del Simbolisme.

I

J O S E P

T R I A D Ó

I

E L

M O V I M E N T

E X L I B R I S T A

I. 1. CRONOLOGIA BIOGRÀFICA

- 1870.- Josep Triadó i Mayol neix a Barcelona el 10 de febrer a les set del matí. El dia 11 de febrer és batejat a la parròquia de Santa Maria amb els noms de Josep, Apoloni i Manuel^(1).
- 1879/85.- Estudia el batxillerat a l'Institut de Barcelona.
- 1885/89.- Estudia pintura a l'Escola d'Arts i Oficis Artístics i Belles Arts de Barcelona, Llotja.
- 1890.- La Diputació de Barcelona li concedeix una beca per ampliar estudis de pintura a Madrid.
- 1892.- En retornar de Madrid, s'inicia en la tècnica de l'aiguafort de la mà d'Alexandre de Riquer, que impartia les classes en el seu estudi-taller del carrer de Freneria de Barcelona^(2).
- 1893.- Durant el mes de maig participa en l'exposició de pintura "Oda a Barcelona" que l'Acadèmia del Llibre organitzà a la Sala Parés, juntament amb Santiago Rusiñol, Isidre Nonell i altres.
- 1894.- Presenta un oli a l'Exposició Internacional de Belles Arts de Barcelona^(3).
- 1895.- Obté un premi de pintura per un oli presentat a l'"Exposició Humorística de Belles Arts", organitzada per Lo Niu Guerrer.
- 1896.- Se li concedeix una medalla de tercera classe per un oli exposat a l'Exposició Internacional de Belles Arts de Barcelona^(4).
- 1898.- Obté una medalla de tercera classe a la secció de pintura, a l'Exposició Internacional de Barcelona^(5).
- Durant el mes d'abril participa en el concurs de cartells d'Anís del Mono, que finalment guanyà Ramon Casas.
 - Pel setembre aconsegueix el cinquè premi extraordinari en el concurs de cartells Codorniu, celebrat a Madrid.
 - Il·lustra portades, capçaleres, orles i vinyetes a El Gato Negro, Álbum Salón i La Ilustración Artística.
- 1899.- Obté dues medalles de tercera classe, una en la secció d'art decoratiu i una altra en la de pintura, en l'Exposició Nacional

de Bellas Artes de Madrid.

- Realitza il·lustracions per a la revista Hispania.

- Coneix Maria-Isabel Nolla, la seva futura esposa⁽⁶⁾.

1900.- Durant el mes d'agost realitza el seu primer ex-libris⁽⁷⁾.

- Guanya el primer premi en el concurs de cartells convocat per la Caja de Previsión y Socorro.

- Projecta les portades de Novelas cortas, d'Edmundo de Amicis, i Vida de la Virgen María, de M. de Jesús de Agreda.

1901.- Se li concedeix una segona medalla per l'obra exlibrística en l'Exposición Nacional de Bellas Artes que se celebra a Madrid durant el mes de maig.

- És nomenat director artístic de la Revista Gráfica i projecta diverses il·lustracions per a aquesta publicació, com i també per a Fotografía Práctica, Joventut i Mercurio.

- Apareixen publicats per primera vegada alguns dels seus ex-libris a la Revista de Bibliografía Catalana⁽⁸⁾.

- És nomenat professor de dibuix artístic de l'Escola de Llotja de Barcelona.

- El 26 de novembre es casa amb Maria-Isabel Nolla a la Parròquia de la Concepció, de Barcelona.

1902.- Durant el mes de setembre guanya el concurs de cartells anunciadors de les Festes de la Mercè a Barcelona.

- El mes d'octubre obté el primer premi en el concurs de cartells Papeles Roca para fumar, convocat a Mallorca per Eduard Roca i Germans.

- Neix la seva primera filla, Maria Triadó i Nolla.

1903.- A principis de gener exposa 40 ex-libris a la Sala Parés de Barcelona.

- Funda la Societat Catalana de Bibliòfils⁽⁹⁾.

- El 26 de juliol funda la Revista Ibérica de Exlibris⁽¹⁰⁾, de la qual serà el director artístic i projectarà les cobertes, capçaleres, capitulars, guardes, etc.

1904.- Il·lustra Sonets d'uns i altres, de J. Pin Soler, i El libro de

las tierras vírgenes, de Rudyard Kipling.

- Neix la seva filla Roser.

1905.- Projecta la portada de la primera edició de Solitud, de Víctor Català, i realitza il·lustracions per a la Il·lustració Catalana.

- Dissenya les cobertes de l'àlbum dedicat a l'Emperador d'Alemanya encarregat pel Regimiento de Dragones de Numancia⁽¹¹⁾.

- Guanya el concurs per al frontispici commemoratiu del tercer centenari del Quixot convocat pel Noticiero Universal⁽¹²⁾.

- Obté el primer premi en el concurs Morelló d'etiquetes per al laboratori farmacèutic⁽¹³⁾.

- J. Plana i Dorca publica l'opuscle Els meus ex-libris y sa descripció filosòfica, que té com a subtítol Carta desclosa a N'En Joseph Triadó y Mayol⁽¹⁴⁾.

1906.- Il·lustra a Hojas Selectas i la capçalera del primer de gener de La Vanguardia.

- Pel març presenta dos plats a l'Exposició d'Arts Decoratives organitzada pel FAD.

- Durant el mes de maig presenta una selecció d'ex-libris a l'Exposició de les Modernes Arts i Lletres Catalanes, organitzada per la Lliga Regionalista.

- Obté un primer premi a l'Exposició de Belles Arts de Barcelona.

- Aconsegueix el segon premi en el concurs de diplomes per a l'Associació de Corredors de la Indústria i Comerç de Barcelona.

- Guanya el concurs d'ex-libris convocat per l'Institut Català de les Arts del Llibre⁽¹⁵⁾.

- Durant el mes d'octubre organitza l'Exposició Bibliogràfica de La Llengua Catalana, de la qual és el director artístic i que és anunciada amb un cartell dissenyat pel propi Josep Triadó.

- Apareix el Primer Llibre d'Exlibris d'En Triadó, amb comentaris de Ramon Miquel i Planas⁽¹⁶⁾.

- Il·lustra el llibre de Longus Dafnis i Cloe, editat per Ramon Miquel i Planas.

- Decora la cripta sepulcral de Santa Florentina de la Vall de Ca-

net, edifici de Lluís Domènec i Muntaner.

- Projecta el frontispici del Manicomi de Reus, obra de Lluís Domènec i Muntaner.

- Substitueix Antoni Caba a l'Escola de Llotja i és nomenat professor auxiliar.

1907.- Obté una primera medalla en la secció d'art industrial de la V Exposició Internacional de Belles Arts i Indústries Artístiques de Barcelona.

- Pel setembre participa en l'Exposició de projectes d'almanacs i menús organitzada per l'Institut Català de les Arts del Llibre a la Sala Parés.

- Il·lustra el Cançoner selecte de Beethoven.

1908.- Presenta unà selecció d'ex-libris a l'Exposició Col·lectiva d'Ex-libris organitzada per La Lectura Catalana.

1910.- Participa en l'Exposició de Pintura dels Salons de Pau Reig i Fill.

- El 2 de febrer neix el seu fill Albert.

1911.- Aconsegueix una medalla en la secció d'art decoratiu de la VI Exposició Internacional d'Art de Barcelona.

- El mes d'octubre projecta el cartell anunciador del Primer Congrés Nacional de les Arts del Llibre.

- Obté el tercer premi en el concurs de cartells anunciadors de l'Exposició Internacional d'Indústries Elèctriques que s'havia de celebrar a Barcelona el 1915.

1912.- És nomenat director artístic del parc d'atraccions Turó-Parc de Barcelona.

1913.- Participa en l'Exposició de pintura celebrada a les Galeries Laietanes.

- Dissenya el cartell anunciador del Turó-Parc.

1914.- Apareixen il·lustracions de Josep Triadó a Orthodoxon Biblion i Arquitectura y Construcción.

- Projecta el cartell anunciador de la Xocolata Amatller.

1915.- És nomenat professor de terme de Llotja.

- 1916.- Exposa olis a les Galeries Laietanes, de Barcelona.
- Il·lustra el Quixot editat per Salvat.
 - Guanya el segon premi i un dels quatre accèssits en un concurs d'ex-libris organitzat pel FAD⁽¹⁷⁾.
 - Funda la Unió d'Exlibristes Ibèrics.
 - Edita la primera sèrie dels seus ex-libris.
- 1917.- Dissenya la portada del butlletí Asociación de Viajantes de Comercio y de la Industria de Barcelona, il·lustració que també aprofita per a l'ex-libris de l'entitat⁽¹⁸⁾.
- Projecta el cartell anunciador de la Festa Major de Ripoll.
- 1918.- En l'Exposició d'Art de Barcelona, és l'encarregat de decorar les seccions de puntes catalanes al coixí i la del Foment de les Arts Decoratives.
- 1919.- Durant el mes de desembre, l'ABCDE de Brussel·les organitza l'exposició "Les 200 ex-libris de Triadó".
- Dissenya el cartell anunciador de les Festes de la Mercè.
 - És nomenat conservador del museu del FAD i director artístic de l'anuari Foment de les Arts Decoratives.
- 1920.- Participa en una exposició col·lectiva d'ex-libris organitzada per l'Assotiation Belge des Collectionneurs et Dessinateurs d'Ex-libris, de Brussel·les, en els salons de l'entitat.
- Il·lustra a Crònica Polígrafa.
 - Dissenya el cartell anunciador del concurs d'hidroavions organitzat pel Reial Aeroclub de Catalunya.
 - Projecta el cartell de les Festes de la Mercè.
- 1921.- S'associa a la revista Pro Ex Libris.
- Dissenya la portada del Butlletí de l'Associació i Cooperativa de Mercers al detall de Barcelona, dibuix que també servirà per a l'ex-libris que el propi artista destinà a la institució⁽¹⁹⁾.
 - S'encarrega novament de realitzar el cartell de les Festes de la Mercè.
- 1923.- Esdevé director del Foment de les Arts Decoratives.
- Fa el cartell anunciador de les Festes de la Mercè.

1924.- És nomenat secretari de Llotja.

- Il·lustra dues obres editades per R. Miquel i Planas: Contes de Bibliòfil i Els cent aforismes del bibliòfil.

1926.- Realitza el cartell de la Societat d'Atracció de Forasters de Barcelona.

1927.- Pel gener exposa una sèrie d'ex-libris en el marc de l'Exposició d'Ex-libris Espanyols, organitzada per l'ABCDE de Brussel·les al Musée du Livre.

- Il·lustra El Philobiblion i El purgatorio del Bibliófilo, editats per Ramon Miquel i Planas.

- Realitza la sèrie de 20 aiguaforts "Visions d'Espanya".

1928.- Durant el mes de maig participa en la I Exposición colectiva de Exlibris celebrada a Madrid.

- Dissenya la portada del Boletín del Comité Algodonero, de Barcelona.

- Il·lustra Los eruditos a la violeta, de Moratín, publicat per R. Miquel.

- Pinta el mural "Les Corts de Montsó" per al Saló de St. Jordi de la Generalitat de Catalunya.

1929.- Josep Triadó mor el 19 de març, a 59 anys, al carrer de Consell de Cent de Barcelona.

- Uns olis signats per ell són exposats pòstumament a l'Exposició Internacional de Barcelona.

- Ramon Miquel publica Curial e Güelfa, amb notes d'Alfons Par, dins la col·lecció "Biblioteca Catalana", obra per a la qual Josep Triadó havia dissenyat la portada.

1930.- Apareix La Perfecta Casada, de F. Luis de León, que havia estat il·lustrada per Triadó i que va haver de ser acabada per un deixeble.

=====

I. 2. ENTRE EL MODERNISME I EL NOU CENTISME

I. 2. 1. Naixement i difusió de l'ex-libris artístic durant el Modernisme.

Un dels factors més significatius que evidencien l'interès i posterior arrelament del Modernisme en la societat catalana finisecular és la seva implantació en el camp de les arts gràfiques. El disseny gràfic esdevé, en efecte, un mitjà essencial capaç de transmetre al gran públic català del 1900 una tendència artística que des de feia uns quants anys era exclusivament coneguda pels amants de les arts "majors": la pintura, l'arquitectura, la literatura, etc; així, des de la sumptuositat d'una edició de bibliòfil que únicament és a l'abast d'una élite, fins a un simple menú, una postal, un calendari, una tarjeta, un cartell, un joc de cartes, un cromó o senzillament un anunci publicitari, que poden arribar als més diversos sectors socials —fins i tot als infants—, fan que el gust per les formes, els colors i els temes modernistes siguin habituals i familiars en la vida catalana de principis de segle.

De fet, no podem desvincular aquesta realitat de l'esperit expansionista i obert de societats com les britàniques "Morris & Co." (1861) e "Arts & Crafts" (1888)⁽²⁰⁾, com i tampoc de la transcendència del canvi social generat per la Revolució Industrial; en aquest sentit, és prou representativa la incidència d'una burgesia que, en aquest punt, assumeix una funció de mecenatge que fins aleshores era exclusiva de la noblesa⁽²¹⁾.

Amb aquestes línies mestres com a marc, doncs, podem començar a perfilar un embrió que té com a resultat el naixement del moviment exlibrista; naixement que també podem considerar renaixement si el connectem amb les antigues marques heràldiques de propietat que distingien els membres de l'aristocràcia i els alts càrrecs militars i eclesiàstics. L'ex-libris sorgeix, en fi, gràcies a l'important impuls que té el disseny gràfic durant el Modernisme, però fonamentalment perquè és unànimement acceptat i assumit com a distintiu propi d'unes classes socials benestants que, en

certa forma, s'apropien de signes originàriament heràldics que començaren a ser inhabituals amb la decadència de l'aristocràcia que els ostentava.

A partir d'aquest moment, per tant, l'ex-libris clàssic —l'heràldic— esdevé un signe essencialment burgès que és concebut com a disseny artístic i no se centra únicament en la reproducció de blasons en no ser aristòcrates la majoria dels comitents. Ara, al costat de les heràldiques, trobarem altres menes de marques de biblioteca que intenten a través de l'allegoria i el símbol de mostrar-nos algun tret destacat de la personalitat, les afeccions o la professió dels destinataris, en paraules d'Elisau Trenc: "L'ex-libris de l'època modernista va transformar el caràcter heràldic tradicional en un heraldisme literari. Es va convertir en blasó de l'esperit."⁽²²⁾

En aquest sentit, la terminologia que s'ha emprat al llarg d'aquests anys per a designar i distingir els ex-libris artístics ha estat diversa, però mai en funció d'un únic criteri valoratiu, la qual cosa impedeix de confeccionar una classificació metòdica i rigorosa dels diferents tipus d'ex-libris que podem contemplar a partir del Modernisme. A grans trets, però, i basant-nos en el que hi figura en la vinyeta, els ex-libris solament poden ser tipogràfics o il·lustrats. Els primers, no gaire comuns, poden contenir únicament el nom del posseïdor o oferir-nos algun text especial complementari: un lema, una frase, un consell, una notícia commemorativa o qualsevol altre, com per exemple les marques que Josep Triadó dibuixà per a l'IEC (núm. 105) o Vicenç Muntadas (núm. 121). Respecte als ex-libris amb il·lustració, òbviament més nombrosos, el vocabulari utilitzat pels especialistes parteix d'aspectes tan diversos com el símbol, el tema, la forma o el destinatari; amb aquestes referències, en fi, podem confeccionar una classificació sumària com la següent:

1.- Simbòlico-al·legòrics:

Heràldics: Remarquem que n'hi ha amb escut, elm o casc solament; amb un blasó o un grup de blasons.

Allegòrics: Referits especialment a conceptes abstractes com la Vida, l'Amor, el Llibre, la Saviesa, la Melanconia, ..

Professionals: Representats principalment mitjançant símbols específics de cada professió, deïtats mitològiques protectores, utensilis propis de cada activitat o simplement a través d'allegories més o menys complexes. La Farmàcia, la Medicina, l'Arquitectura, la Pintura, la Música, la Justícia, la Literatura o l'Astronomia són algunes de les més característiques.

Religiosos: Per bé que en algunes ocasions també podem considerar-los "professionals" —si pertanyen a un eclesiàstic, per exemple—, la majoria de les vegades expressen el sentiment espiritual i religiós del comitent.

Patriòtics: També anomenats "catalanistes" i "nacionalistes". Són, en general, configurats per al·lusions a la història, el llegendari, el sentiment espiritual i la cultura dels Països Catalans a través de símbols com els quatre pals, Sant Jordi i el drac (jordians), les muntanyes o la Verge de Montserrat (montserratin) o altres referències com la sardana, el Pi de les Tres Branques, un poema o un text concret, etc.

Parlants: Quan el significat del nom o el cognom del consignatari dóna peu a l'artista per fer-ne una interpretació visual.

Filosòfics: Expressius d'un pensament filosòfic generalment connectat amb la vida dels homes. També hi trobarem els de simbologia més complexa, com els de caràcter maçònic (23).

2.- Temàtics:

Caricaturescs: Així són anomenats els ex-libris dissenyats per alguns especialistes en aquesta mena de marques, també conegudes amb el nom d'"humorístiques". Entre els artistes catalans més destacats del Modernisme hi ha Gaietà Cornet i Llorenç Brunet.

Eròtics: Especialment coneguts a partir de la segona dècada del segle i difosos per artistes de la talla de Franz von Bayros. Sovint, aquestes marques porten la inscripció "ex-eroticisis" en lloc de la tradicional "ex-libris". En aquest mateix grup també cal contemplar els que alguns col·leccionistes de marques eròtiques qualifiquen de "pornogràfiques".

Macabres: Són força habituals en els ex-libris de metges o farmacèutics, en aquest cas, però, serien "professionals". Es caracteritzen per la presència de símbols relatius a la Mort, especialment la calavera o l'esquelet.

Cervantins: Representatius d'escenes o frases del Quixot, o del propi Miguel de Cervantes.

3.- Formals:

Decoratius: Caracteritzats per la rellevància dels elements ornamentals: arabescs, filigranes, ornamentació floral, etc.

4.- De destinació:

Infantils: Destinats a nens o representatius d'escenes d'infants o coses relatives a la mainada: l'estudi, festes infantils, joguines, dibuixos infantívols...

Femenins: Anomenats també "de senyores". Generalment es caracteritzen per la presència d'elements florals, cintes, gerros, formes cordiàcies i cors, siluetes de dames llegint, etc.

Matrimoniales: També coneguts amb el nom de "conjugals".

Corporatius: Ex-libris destinats a entitats i corporacions públiques o privades: Ajuntaments, Biblioteques, Hospitals, Associacions... Sovint porten inscripcions com "Biblioteca de...", "ex-biblioteca" o fórmules semblants, en lloc de l'habitual "ex-libris".

Universals: Coneguts també com a ex-libris "neutres" o "impersonals". Són marques sense destinatari que es caracteritzen per disposar d'un espai en blanc perquè el consignatari anònim hi inscriu, manuscrit, el seu nom. Generalment són ex-libris distintius d'un llibre o una publicació periòdica concrets.

En fi, la transformació d'un ex-libris estereotipat i fix com el clàssic en un nou ex-libris, el modern, que possibilita la llibertat artística i imaginativa fa que un gran nombre d'artistes que no assoleixen un lloc destacat en el camp de la pintura, trobin en les marques de biblioteca el mitjà innovador i idoni que els permetrà de desenvolupar la llur capacitat creativa amb més facilitat, tal vegada recordant que, com ells, reconeguts pintors de la talla de Lucas Cranach, Hans Holbein, Albert Dürer o Goya també gravaren alguns ex-libris en el seu temps ⁽²⁴⁾.

En definitiva, amb el Modernisme com a teló de fons, l'interès d'un ampli sector de la burgesia per assumir un paper de mecenatge fins llavors suportat fonamentalment per l'aristocràcia, la il·lusió d'uns artistes atrets per la nova forma d'expressió que se'ls ofereix i, finalment, la curiositat despertada en un bon nombre de crítics que s'aboquen en la recerca i

l'estudi historiogràfic de les marques de biblioteca de llurs països respectius, possibilita que l'ex-libris adquireixi un relleu i una expansió que és particularment significativa al llarg de l'última dècada del vuit-cents⁽²⁵⁾. Això no obstant, la força que ja havia cobrat en aquell moment el corrent exlibrístic arreu d'Europa i Amèrica —concretament a França, Bèlgica, Àustria, els Estats Units, Itàlia i, especialment, a Anglaterra i Alemanya—, no arribarà a arrelar als Països Catalans fins al 1900, any que veu les primeres marques artístiques sortides de la ploma dels pares del moviment exlibrístic català: Alexandre de Riquer, per a ell mateix, i Josep Triadó, per a la Compañia General de Tabacos de Filipinas (núm. 1).

Aquesta data, però, té uns antecedents que, malgrat que són d'un caràcter més o menys efímer, apunten amb més de vint anys d'antelació no sols la força que tindrà el moviment exlibrista català, sinó també els nuclis urbans —no-barcelonins— que l'acolliran amb més exaltació i fins i tot les persones que n'esdevindran les protectores més destacades. Així, és justament a les comarques gironines on descobrim un primer ex-libris del 1870 a nom del banquer Francesc Monsalvatje amb el text addicional "TOMO N° 1, a sota, "CLOT"; mentre una segona referència, del 1878, la localitzem a Reus, en una marca també tipogràfica amb el text "De la Biblioteca de Pau Font de Rubinat". En aquest sentit, també podem considerar el primer ex-libris que el propi Pau Font de Rubinat encarregà el 1889 al també reusenc Ramon Casals i Vernis, qui definitivament es consolidarà com a exlibrista a finals de la dècada dels noranta gràcies a l'estímul que li proporcionaren uns ex-libris que il·lustren alguns articles de la revista Luz: "Hom guarda (com or en panyo) —escriu Bartomeu Sigalés— una fulla de la revista "Luz" publicada el 1898 per lo col·laborador en Santiago Rosal en quina se donaren a conèixer els primers ex-libris artístics de caràcter modernista, procedents d'artistes anglesos i belgues; aquesta fulla en Casals me l'envià fa pocs anys, dientme: amic Sigalés, vos envio aquesta fulla perquè veigeu d'on vaig inspirarme per a dibuixar, ja per a sem-

pre mes noves marques del llibre." (26)

Pel que fa a la ciutat de Barcelona, que s'erigirà com a centre impulsor del moviment arreu de la península Ibèrica, tenim en Alexandre de Riquer la referència clau, la "figura símbol", com diu Pere Bohigas⁽²⁷⁾. De la mà d'Alexandre de Riquer, que realitza la primera marca de biblioteca —superllibros— per a la poetessa Anna de Valldaura el 1879⁽²⁸⁾ i una segona el 1886 per al seu marit, el també escriptor J.M. Fàbregas i Rosal⁽²⁹⁾, coneixerem, en fi, artistes com Aubrey Beardsley o Robert Annigg Bell, la publicació anglesa The Studio —que amb el número especial de principis de 1899 dedicat als ex-libris afavorirà notablement la implantació de l'exlibrisme a Catalunya⁽³⁰⁾— i fins i tot la tècnica de l'aiguafort, gràcies a les classes que impartirà en els darrers anys del s.XIX els qui, en definitiva, constituïran la base creativa de l'exlibrisme català: Josep Triadó, Joaquim Renart, Enric Moyà, Joaquim Diéguez, Jaume Llongueras o Josep M. Sert —autor del que serà el primer ex-libris autènticament modernista⁽³¹⁾—.

De fet, l'últim impuls abans de la definitiva implantació de l'ex-libris artístic en la vida catalana comença a prendre forma amb l'entusiasme de prohoms com Pau Font de Rubinat o la família Monsalvatje i amb les primeres produccions d'artistes com Alexandre de Riquer, Josep Triadó, Ramon Casals i Vernis i, fins i tot, Joaquim Diéguez, que realitza un primer ex-libris el 1899. Aquests quatre artistes, els únics que regularment projecten marques de biblioteca en els dos primers anys del segle, esdevenen, doncs, el motor que possibilitarà que a partir del 1903 —coincidint amb l'aparició de la Revista Ibèrica de Exlibris— s'incorporin al moviment els qui completaran el cercle de creadors més reconeguts del Modernisme: Enric Moyà, Llorenç Brunet, Joaquim Renart, Jaume Llongueras, Modest de Casademunt, Gaetà Cornet, Víctor Oliva, etc.

Paralelament, cal deixar constància que fins a finals del 1902 no s'establirà la connexió entre els grups exlibristes de Barcelona i Reus,

que fins aleshores desconeixien les llurs respectives activitats. En aquest sentit, és força il·lustratiu el que escriu A. de Riquer el juliol d'aquell any: "... en cuanto á los españoles modernos confesamos abiertamente nuestra ignorancia: no sabemos que existan más que poquísimos, y muestra falta de noticias quizá sea debida á que no tenemos ninguna publicación que se dedique á divulgarlas, tal vez por culpa de las escasas relaciones que existen entre coleccionistas, ó porqué no haya coleccionistas ni colecciones en número suficiente."; i continua més endavant: "En cuanto á dibujantes modernos que yo conozco, pongo en primera línea al señor Triadó, de Barcelona, que tiene dibujada una bella y valiosa serie de ex-libris." Luego hay algunos artistas que han dibujado uno ó dos que no son muy conocidos, y quien escribe estos mal perfeñados renglones, que lleva firmados veintiuno de aquellos dibujos. Si no puedo mencionar más nombres, es por una ignorancia al fin y al cabo bien excusable en un país donde hay tan poca comunicación entre artistas y aficionados á las Bellas Artes."⁽³²⁾

Això no obstant, és justament el 1902 quan Pau Font de Rubinat encarregà sengles ex-libris a Alexandre de Riquer i Josep Triadó i, un any després, el 26 de juliol de 1903, un grup d'entusiastes, entre els quals el mateix Pau Font de Rubinat i Josep Triadó, decideixen de fundar el que serà l'eina que situarà l'ex-libris modernista català en el punt més àlgid: la Revista Ibérica de Exlibris⁽³³⁾.

Amb la publicació dels primers números de la revista, els exlibristes gironins —els Monsalvatje— poden conèixer i contactar amb el grup barceloní, una prova d'això són els encàrrecs que entre els anys 1903 i 1905 fan als artistes més significatius: Francesc Roca, Domènec Corominas, Jaume Renart, Josep Triadó, Llorenç Brunet, Alexandre de Riquer i Enric Moya⁽³⁴⁾.

S'enceta, així, el període més brillant de l'exlibrisme català, un període que té com a termòmetre la pròpia Revista Ibérica de Exlibris, com podem constatar en l'activitat creativa que es genera durant els anys en

què apareixen els quatre volums que la configuren:

1903.- Surt el primer número de la Revista Ibérica de Exlibris.

- Alexandre de Riquer publica el seu llibre Ex-libris.

- Miquel Parera escriu l'article "Ex-libris" per a l'Agenda Parera 1903⁽³⁵⁾.

- Enric Moyà, Gaietà Cornet i Llorenç Brunet dibuixen els primers ex-libris.

1904.- F. Sardà, Joaquim Renart i Luis Gabaldán escriuen sengles treballs de temàtica exlibrística en diverses publicacions⁽³⁶⁾.

- Joaquim Renart, Jaume Llongueras, Modest de Casademunt i Víctor Oliva comencen a dissenyar ex-libris.

1905.- En la presentació del tercer volum de la Revista Ibérica de Exlibris, la redacció anuncia que el camp d'acció de la revista no es limitarà únicament a l'exlibrisme, com en els dos anys anteriors⁽³⁷⁾.

- J. Monsalvatje publica l'article "Ex-libris espanyols"; J. Plana i Dorca, Els meus ex-libris y sa descripció filosòfica i R. Miquel i Planas, Los ex-libris y su actual florecimiento en España⁽³⁸⁾.

- Alexandre Cardunets fa la seva primera marca de biblioteca; mentre Joaquim Diéguez, Enric Moyà i Jaume Llongueras en dissenyen les últimes. Llorenç Brunet clou la seva primera època productiva.

1906.- Veu la llum l'últim volum de la Revista Ibérica de Exlibris, però únicament amb poc més del 30 % d'articles i il·lustracions de tema estrictament exlibrístic.

- Apareix el Primer Llibre d'Exlibris d'En Triadó⁽³⁹⁾.

- Mentre Alexandre de Riquer, Josep Triadó i Ramon Casals i Vernis realitzen els ex-libris que tanquen les llurs respectives

primeres etapes productives, el noucentista Joan Vila "D'Iwori", s'incorpora al moviment exlibrista amb dues marques.

- 1907.- Víctor Oliva publica Els Ex-libris Renart i l'Anuari Oliva ⁽⁴⁰⁾.
- A Reus s'edita Los cent primers exlibris de R. Casals i Vernis.
 - Renart i Casademunt dibuixen els ex-libris que clouen les llurs primeres èpoques, mentre un artista que s'emmarcarà en el Noucentisme, J. Figuerola, inicia la seva producció en aquest camp.

L'anàlisi d'aquest conjunt de dades, però, no sols confirma la transcendència que tingué la Revista Ibérica Exlibris per al món exlibrista, sinó que també evidencia que la seva presència és com un mirall on es reflecteix el decreixent interès per l'exlibrisme a partir del 1906, clarament palès en el canvi de trajectòria que s'hi produeix a partir del tercer volum. Així, doncs, podem establir que l'ex-libris modernista català té els seus fonaments immediats en el període 1900-1902, caracteritzat per l'impuls donat pels artistes Riquer i Triadó; el moment d'esplendor, entre el 1903-1904, amb el naixement de la Revista Ibérica de Exlibris, la publicació del llibre d'Ex-libris d'A. de Riquer i amb la incorporació de nous artistes; i la decadència, entre els anys 1905-1907, amb la publicació dels reculls de tres artistes cabdals —Triadó, Renart i Casals i Vernis—, el crepuscle i posterior desaparició de la Revista Ibérica de Exlibris i l'abandó de l'activitat exlibrística, temporal o no, de la totalitat dels artistes vinculats al Modernisme.

De fet, i analitzat des d'una perspectiva molt més àmplia, podem verificar com la implantació de l'exlibrisme català es produeix en un moment culminant del corrent modernista i que, òbviament, perd la seva força quan s'inicia el declivi del propi Modernisme en favor del Noucentisme: "El que s'esdevé a la nostra vida cultural entre el 1906 i el 1911 no és el canvi

que aporta l'emergència d'una nova generació, —afirma J.L. Marfany— si-
nó la divisió dels intel·lectuals actius en dos camps i el triomf absolut
d'un bàndol sobre l'altre, seguit d'una dràstica i espectacular liquidació
(silencis que duraran anys, exilis, relegacions als llims culturals de la
premsa castellana de tercera divisió)."⁽⁴¹⁾

En efecte, també és durant aquests anys que l'ex-libris entra en un
període letàrgic que veurà l'adéu d'alguns artistes —J. Diéguez, E. Moyà,
J. Llongueras—, l'exili d'uns altres —A. de Riquer—, el silenci temporal
d'uns tercers —J. Triadó, R. Casals i Vernis, L. Brunet, M. de Casademunt
o J. Renart— i, en fi, la incorporació de nous creadors de línia noucen-
tista —J. Vila, J. Figuerola, I. Smith, J. Obiols, R. Borrell...—.

I. 2. 2. La represa noucentista.

Una altra de les conseqüències de la publicació de la Revista Ibérica
de Exlibris, i tal vegada la més significativa, és l'aparició d'un impor-
tant nombre de col·leccionistes d'ex-libris que afavoriran el treball dels
artistes amb llurs encàrrecs i, especialment, la difusió que se'n deriva
de l'intercanvi. De fet, hi ha estudiosos com Joan Catasús —autor de l'o-
bra Coleccionismo y simbolismo⁽⁴²⁾— o F. Vindel, que concedeixen al col-
leccionisme un paper essencial en l'expansió de l'ex-libris artístic, fins
al punt que aquest darrer arribar a afirmar que: "La historia del ex-libris
debe estudiarse y dividirse en dos épocas; cada una de las cuales tiene ca-
racterísticas completamente diferentes, y que pueden definirse: la una,
Ex-libris clásico, la otra, Ex-libris de coleccionismo. La primera época
(...) hasta finales del siglo XIX; la segunda, (...) desde principios del
siglo XX hasta nuestros días."⁽⁴³⁾

Malgrat que la classificació que F. Vindel fa de l'exlibrisme és molt

genèrica, el cert és que ja des dels inicis del seu renaixement, l'ex-libris com a tal perd una bona part del seu autèntic sentit, en ser concebut més com a objecte de col·lecció que com a vinyeta per a marcar els volums d'una biblioteca. Així, artistes i comitents, amb diferents interessos particulars però amb un objectiu comú, s'inscriuen en les diverses llistes de col·leccionistes de les publicacions especialitzades, entre les quals la pròpia Revista Ibèrica de Exlibris, que en el seu primer volum i sota l'encapçalament "Coleccionistas de Exlibris que admiten cambio", aplega més d'un centenar llarg de noms⁽⁴⁴⁾.

No cal dir que aquesta concepció nova de l'ex-libris té alguns detractors, com el madrileny Manuel Conrotte —el nom del qual apareix, sorprenentment, en l'esmentada llista—; és ell qui escriu el 1903: "Lo vituperable es el afán de diseñar exlibris sin verdadero objeto, ó lo que es peor, con el fin primordial de ofrecer ejemplares nuevos á la circulación y al cambio. Con esto se consigue aumentar las colecciones, alcanzar por medio de recíprocos envíos producciones deseadas, resultando en último término que la afición se extiende, pero que al crecer se desnaturaliza, por convertir su objeto en acopio de vulgares bagatelas, en vez de conservarle como estudio de artísticas curiosidades bibliográficas."⁽⁴⁵⁾

La veritat és que, contràriament al que opina Manuel Conrotte, sense els col·leccionistes i els múltiples encàrrecs que fan els més diversos artistes, l'exlibrisme no hauria pogut reeixir i, el que és més important, no hauria tingut continuïtat durant el Noucentisme. Prohoms com Pau Font de Rubinat, R. Miquel i Planas, Frederic J. Miracle, Jordi i Josep Monsalvatje, Pablo González-Amezúa, etc, ultra posseir marques pròpies de les dues èpoques —la modernista i la noucentista—, aconseguixen de transmetre el gust i l'afecció per l'ex-libris a nous col·leccionistes —Antoni Dalmau, Bartomeu Sigalés, Josep Fabregat o Hugo Sanner, entre altres—, els quals, al seu torn, facilitaran la represa noucentista. Un d'ells, Bartomeu Sigalés, recorda la seva incorporació gràcies a Ramon Miquel en

aquests termes: "Hom entraba al colleccionisme a mitjans del 1910 com es molt natural amb un plé desconeixement, del susdit renaixement, doncs, aquest morí per aïslament en 1906, acesorantme aleshores al més brau lluitadó, que tingué com a publicista, l'erudit polígraf amb quina amistat m'honro R. Miquel i Planas, hem regalá para millor orientació, el seu follet "Los Ex-libris"..."(46)

Per la seva banda, els veterans artistes del Modernisme, que després del llarg període de relaxament productiu —1907-1911 aproximadament— volen reactivar l'exlibrisme, també s'apressen a reemprendre l'activitat i a mostrar l'art de l'ex-libris als dissenyadors més joves⁽⁴⁷⁾. Tot i així, el Noucentisme rep el moviment exlibrista clarament espars i bicèfal, la qual cosa no deixa de ser lògica si pensem que, d'una banda, s'hi emmarquen els artistes provinents del Modernisme, que encara recorden el prestigi i la difusió assolits en aquells anys, i, de l'altra, els renovadors, que volen veure reflectit en l'ex-libris el gust i les tendències del moment. No es tracta, però, de grups enfrontats, car, entre altres motius, no estant connectats entre si ni coneixeren les mútues activitats fins ben entrada aquesta segona dècada del segle, a part que els renovadors actuen d'una manera molt individualitzada, sense interrelacionar-se entre ells. En aquest sentit, també tenen un paper crucial els nous colleccionistes, que encarreguen les primeres marques als noms més reconeguts del Modernisme; així, Bartomeu Sigalés, Josep Fabregat, Antoni Dalmau o Hugo Sanner disposen d'ex-libris dissenyats per J. Triadó, A. de Riquer, J. Renart, R. Casals o Llorenç Brunet, i no, en canvi, d'artistes renovadors com Ismael Smith, Joan Vila "D'Ivori" o Joaquim Figuerola, per exemple. Això no obstant, hi ha un moment en què el grup dels artistes veterans comença a perdre força i dona pas als nous creadors, és un moment que podem centrar, com diu Antoni Ollé, en l'acabament de la I Guerra Mundial: "Pasó el modernismo y con él muchos de sus cultivadores; la Primera Guerra Europea borró radicalmente los últimos residuos que quedaban, surgiendo nuevas

fórmulas para expresarlas, que poco a poco adquirieron un ritmo diabólico de renovación del que todavía no nos hemos librado.”(48)

Tanmateix, les iniciatives d'hommes com Josep Triadó, que des del FAD funda la Unió d'Exlibristes Ibèrics a finals del 1916 amb el suport de J. Renart, V. Olive, A. Cardunets i altres, congelen la definitiva desaparició d'aquest grup fins al 1920 aproximadament, any que coincideix amb la mort d'A. de Riquer i R. Casals i Vernis, amb l'acabament del Noucentisme, amb l'inici del declivi productiu del propi Triadó i, especialment, amb la consolidació del nou corrent, integrat per noms com Ramon Borrall o Lluís Garcia Falgàs, entre els artistes, i pels col·leccionistes Joan Bauçis, M. Gras Vila, Josep Batlle, Antoni Pach, Vicenç Bosch o A.M. Casas i Ros, als quals s'uneixen A. Dalmau, B. Sigalés i el degà, fundador de la Revista Ibèrica de Exlibris, Frederic J. Miracle, que comencen a encarregar ex-libris als nous valors exlibrístics dels anys vint. Són els anys de l'efímera aparició de Pro Ex libris, una publicació que intentava d'aglutinar l'exlibrisme renovat, però que no recollirà els seus fruits fins molts anys després amb la fundació de l'Associació d'Exlibristes de Barcelona (1950), integrada fonamentalment per membres de Pro Ex libris, tal com reconeix la salutació de la Circular de l'AEB en el seu primer número: "A la "A.E.B." le incumbe, al cabo de 30 años, recoger aquella semilla que esparcieron al viento los beneméritos artistas y coleccionistas que siguieron, ellos a su vez, los pasos iniciales de los que ya, en el año 1903, publicaron la primera revista ex librista en Barcelona.”(49)

Al darrere de tot aquest estol d'artistes i col·leccionistes que participen en la renovació i expansió de l'ex-libris artístic hi ha una figura, però, que des del Modernisme fins a finals dels anys vint hi és present d'una manera més o menys activa i que, sobretot, esdevé una peça cabdal que indubtablement ens facilitarà la comprensió dels alts i baixos experimentats per l'exlibrisme català modern; es tracta del bibliòfil Ramon Miquel i Planas.

En efecte, Ramon Miquel és, en primer lloc, l'autèntic responsable i impulsor de l'exlibrisme artístic català com a teòric del moviment —eïs cal pensar que és justament a casa seva on un grup d'aficionats i entusiastes decideixen de publicar la Revista Ibèrica de Exlibris ⁽⁵⁰⁾ i que és ell qui hi aporta els articles més substanciosos en matèria exlibrística en els dos primers volums ⁽⁵¹⁾—, però no podem oblidar, a més, que d'aquesta primera època únicament posseeix dues marques personals —una d'A. de Riquer i una altra de Joaquim Diéguez— i que és fonamentalment gràcies al seu esperit bibliòfil i tal volta a la seva visió de futur, que R. Miquel obre la Revista Ibèrica de Exlibris a altres camps de les Arts del Llibre a partir del tercer volum, 1905 ⁽⁵²⁾. Sembla, en fi, com si R. Miquel, ultra intuir la decadència del corrent modernista i després d'incidir directament en l'estabilització del moviment exlibrista a Catalunya, volgués restar en segon pla i no centrar el seu interès únicament en un camp concret de la bibliofília; en aquest sentit, tant la publicació del recull d'articles escrits per a Zeitschrift für Bucherzeichen... —Los exlibris y su actual florecimiento en España—(1905), com el Primer Llibre d'Exlibris d'En Triadó (1906), constitueixen la rúbrica del seu influent pas per l'exlibrisme modernista català, coincidint amb l'inici de la seva total dedicació a l'edició d'obres de bibliòfil ⁽⁵³⁾.

La segona època de R. Miquel, la mateixa que abraça la revitalització de l'ex-libris noucentista, se centra en l'aparició dels quaderns Bibliofília (1911-1921), que, des d'una perspectiva exlibrística, no sols tenen valor perquè ofereixen als lectors alguns articles i reproduccions relatius en aquest camp, sinó també perquè els proporciona il·lustracions d'artistes vinculats a les noves tendències en l'ex-libris, com Joan Vila "D'Ivori" o Joaquim Figuerola ⁽⁵⁴⁾. Són artistes, però, que no dissenyen cap marca per als col·leccionistes de més renom; en canvi, R. Miquel no dubta a encarregar-ne una a J. Figuerola el 1920, després que J. Triadó li n'havia dibuixat una altra el 1916 inspirada justament en les guardes que el propi

artista pensà per a Bibliofilia (núm. 141).

Clos el període de Bibliofilia el 1921, R. Miquel n'enceta un tercer que és delimitat pels anys que abasta la publicació dels volums de la "Pequeña Colección del Bibliófilo" (1921-1929), una col·lecció que veu la llum el mateix any que es crea Pro Ex libris, la frontera que trencarà definitivament amb el pes i la influència de les figures cabdals del Modernisme, —que també coincideix amb la desaparició dels més brillants creadors d'aquell corrent i amb l'acabament del Noucentisme.

La importància d'aquesta col·lecció dirigida per R. Miquel respecte a l'exlibris, la trobem en els col·laboradors que tria per il·lustrar els diferents llibres: J. Triadó, J. Figuerola, "D'Ivori", F. Elias "Apa", M. Urgellés, J. Longoria o Antoni Ollé Pinell. Són noms, tots ells, vinculats a l'ex-libris artístic; això no obstant, el més significatiu és el d'Antoni Ollé, que, aconsellat per R. Miquel en el camí del gravat en fusta⁽⁵⁵⁾, uns anys després —a partir del 1950— esdevindrà un nom clau en la represa del moviment exlibristic al costat d'altres xilògrafs destacats com E. C. Ricart, Antoni Gelabert, Frank Alpresa o Oriol M. Diví. Serà el moment de l'Associació d'Exlibristes de Barcelona, el que podem anomenar període de Postguerra (1950-1968).

I. 2. 3. Josep Triadó, el ressort de dues èpoques.

Tal com afirma Manuel Rodríguez Codolà, els dos puntals sobre els quals se suporta el naixement de l'ex-libris artístic català són Alexandre de Riquer i Josep Triadó: "El florecimiento del "ex libris" en nuestro país, allá, en los primeros años del presente siglo, constituyó algo inesperado. Ello fué debido, especialmente, a dos artistas que consagraronse a tal rama del dibujo con un entusiasmo y competencia merecedoras de toda

suerte de condiciones. Aludimos a Alejandro de Riquer y a José Triadó, dos temperamentos distintos que precisamente en virtud de esto mismo cada uno por su cuenta abrió perspectivas de panorama particular. Dibujante de línea sensible, enamorado de las tendencias inglesas, pulcro y delicado, con innato sentido de la elegancia fué el primero; de concepciones más amplias y diversas, robusto en ellas, de trazos decididos, de composiciones de variado y, a veces, complejo ritmo, que traslucen, más o menos declaradamente en ocasiones, originaria fuente germánica, se mostró el último. Ambos son autores de multitud de "ex libris" y, en realidad, quienes hicieron el magnífico esfuerzo de elevar tal manifestación a un rango de apreciable valor, suscitando el interés de bibliófilos y consiguiendo despertar en otros dibujantes entusiasta inclinación a los "ex libris". (56)

Això no obstant, tal vegada convindria de precisar que l'autèntic iniciador és, en realitat, A. de Riquer, qui, gràcies a un número monogràfic dedicat a les marques de biblioteca aparegut a principis del 1899 a The Studio, no sols es mostra atret personalment per aquest camp de les Arts del Llibre, sinó que fa extensiu el seu entusiasme a homes com el propi Josep Triadó, J.M. Sert, E. Moya, J. Llongueras, J. Diéguez o J. Renart; noms, en definitiva, que seran crucials entre els creadors exlibristes del Modernisme i que ja trobem plegats, com hem apuntat anteriorment (57), a finals del segle XIX en les classes de gravat que el mestre Riquer els impartia en el seu estudi-taller del carrer de Frèneria. La transcendental influència d'aquest número especial de la revista britànica The Studio és sintetitzada per Eliseu Trenc en aquests termes: "A. de Riquer, que des del 1893 estava subscrit a la revista, va trobar en aquest interessant article l'estímul per a continuar els seus assaigs, i fou imitat, en aquest sentit, per Triadó, que aleshores estudiava l'aiguafort al taller de Riquer. Fou aleshores quan ambdós iniciaren vertaderament la seva abundosa producció." (58)

En definitiva, si Alexandre de Riquer esdevé el pare teòric de l'ex-

librisme català modern i, tal vegada, el creador de més qualitat i personalitat del moviment; Josep Triadó, catorze anys més jove que ell, s'eri-geix com l'impulsor més fervent. En aquest sentit, és molt il·lustratiu de comparar els camps d'acció en què intervenen ambdós artistes al llarg dels primers vint anys del segle per comprendre quin és el paper de cadascun. Així, mentre A. de Riquer es limita únicament a projectar ex-libris i a escriure esporàdicament algun article per difondre'n l'afecció⁽⁵⁹⁾; en canvi Josep Triadó, que com Riquer dissenya el seu primer ex-libris el 1900, ultra dedicar-se a la producció gairebé ininterrompuda de marques de biblioteca, també participa activament en la creació de l'Associació Ibèrica d'Ex-libris i, posteriorment, en la fundació de la Revista Ibèrica de Exlibris, que, en fi, serà l'eina clau que situarà l'exlibrisme català en un lloc d'innegable prestigi. En desaparèixer la publicació, de la qual Josep Triadó no sols fou fundador i director artístic, sinó que també conté escrits de divulgació sortits de la seva ploma, s'enceta un període de relaxament generalitzat en la producció exlibrística fins a l'inici del Noucentisme. En aquest punt, tornem a retrobar els vells exlibristes del Modernisme Triadó i Riquer. Riquer, el modernista convençut, es reincorpora amb la producció de noves marques encara esquitxades pel gust finisecular, però ara dominades per un caràcter més panteista i modernitzades des de la vessant tècnica —l'ús de l'aiguafort, tan emprat arrereu a partir de la segona dècada del segle—; aviat, però, l'artista abandonarà l'exlibrisme per exiliar-se fora de Barcelona i dedicar-se definitivament a la pintura fins als últims anys de la seva vida. La seva retirada, o "fugida" com afirma el seu fill⁽⁶⁰⁾, deixa al seu darrere un ambient de silenci i fins i tot d'ingratitude envers la seva persona, com insinua Joaquim Renart: "Importador del cartell artístic, tothom pinta més cartells que ell. Importador de l'ex-libris a Espanya, tots els dibuixants reben comandes de dibuixar marques de llibre per sobre d'ell. La pintura mural és portada per en Riquer i conreada per altres. I així en els esmalts

i així en els gravats, i així en tot el que tocava en primícies el pobre Alexandre de Riquer.

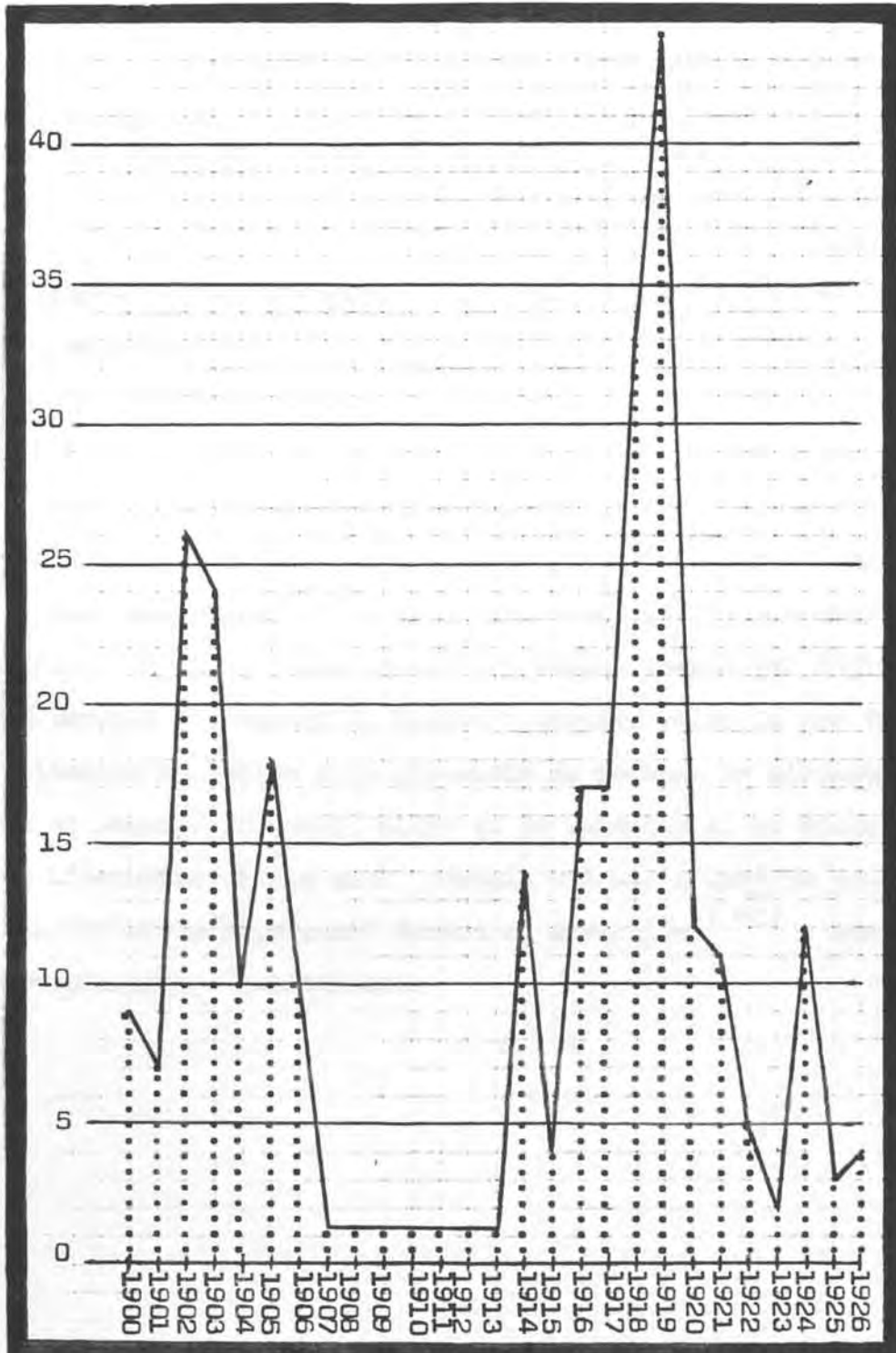
" Fou fatalitat o fou impotència? Contra això primer ell hi posava la manca de comprensió del públic barceloní. Contra allò segon no hi posava res perquè no se n'hauria adonat mai." (61)

Triadó, contràriament, marcat per un sentit més eclèctic i atret pel gust classicista, s'adapta al canvi estilístic i s'hi infiltra novament com a figura destacada; tenint en compte, a més, que tant la seva activitat a Llotja com a professor de dibuix, com els seus contactes amb la majoria de col·leccionistes i artistes afavoreixen que la seva persona també esdevingui essencial en aquests anys. Ara, el seu centre d'acció és el Foment de les Arts Decoratives, del qual serà el conservador del Museu i, especialment, el director artístic de l'Anuari de l'entitat (1919-1922).

En aquest segon període, Josep Triadó realitza gairebé dos-cents ex-libris —el doble que al llarg de tot el Modernisme—, complementa el recull dels seus vint-i-cinc primers ex-libris —Primer Llibre d'Exlibris d'En Josep Triadó—, aparegut el 1906, amb l'edició de la seva obra ex-librística completa a partir del 1916 (62), continua redactant alguns articles sobre el tema (63) i, sobretot, intenta d'agrupar al seu voltant tots els afeccionats a l'ex-libris en una secció del Foment de les Arts Decoratives que adopta el nom d'Unió d'Exlibristes Ibèrics (64), fundada el 1916 i constituïda fonamentalment per membres adscrits a l'entitat a proposta del mateix Triadó: B. Sigalés, J. Fabregat, H. Sanner, P.G.A. Muñoz, A. Dalmau, etc.

Aquestes referències palesen, doncs, que tant en el Modernisme com en el Noucentisme Josep Triadó exerceix una doble funció a favor de l'ex-librisme: la constant producció d'ex-libris, d'una banda, i la propagació de l'afecció a través d'associacions d'exlibristes i publicacions, de l'altra. Són dos camps d'acció que, en definitiva, es concentren en uns anys culminants —1902-1903 i 1918-1919—, en què podem observar com l'augment

de la seva productivitat coincideix respectivament amb la sortida de la Revista Ibèrica de Exlibris i amb el nou impuls que dóna al moviment exlibrista des del Foment de les Arts Decoratives: la fundació de la Unió d'Exlibristes Ibèrics i la publicació de l'Anuari del FAD.

Nombre aproxim-
mat d'ex-libris
projectats anual-
ment per Josep
Triadó.

De fet, tant l'enorme quantitat d'ex-libris fets per Josep Triadó, com la seva constant i destacada presència al front d'associacions d'ex-libristes i publicacions especialitzades en tots dos períodes fan que ell, com cap altre artista, crític o col·leccionista, sigui una figura excepcional en el camp exlibrístic i una connexió fonamental entre dues èpoques tan significatives per a la cultura catalana com són el Modernisme i el Noucentisme.

Cal advertir, a més, que una de les característiques estilístiques que separen un corrent de l'altre és el que alguns comentaristes sintetitzen en els mots "femení" —Modernisme— i "masculí" —Noucentisme—; són adjectius que, justament, també els trobem en textos en què es compara l'obra triadoriana amb la d'altres creadors modernistes. Els seus ex-libris, molt marcats pel gust germànic des de les seves primeres produccions, són considerats per la majoria de crítics com a marques "masculines", a diferència de les d'arrel anglesa, les "femenines", molt més ajustades al gust modernista⁽⁶⁵⁾. No hi ha dubte, en fi, que aquest fet també justifica l'èxit de Triadó durant la segona dècada del segle, un èxit que també trobarà el reusenc R. Casals i Vernis, eclèctic com Triadó, però que únicament es dedica a la producció de marques de biblioteca; mentre que no el veuran, en canvi, ultra el ja esmentat A. de Riquer, homes com Jaume Llongueras, Enric Moyà, Joaquim Diéguez o Joaquim Renart, també autor d'articles de divulgació durant el Modernisme⁽⁶⁶⁾ i sempre present en associacions d'exlibristes.

I. 3. CARACTERÍSTIQUES DE L'OBRA TRIADORIANA

I. 3. 1. Tècniques d'impressió.

El fotograt, i concretament la ploma, és pràcticament l'única tècnica d'impressió emprada en l'ex-libris per tots els artistes modernistes, per bé que esporàdicament fou utilitzat el gravat calcogràfic⁽⁶⁷⁾; en canvi, a partir de la segona dècada del segle i coincidint amb el Noucentisme català, l'aiguafort comença a ser considerat fonamental en l'ex-libris de col·lecció, especialment el de gran format. Així, artistes com Alfred Cossmann, Franz von Bayros, Robert Langbein, Hans Bastenier, A. Rassenfossé, Alfred Soder, Sigmund Lipinsky, Ramon Borrrell, Lluís Garcia Falgàs i molts altres que tenen com a mitjà d'expressió essencial la calcografia, consoliden el moviment exlibrístic no sols en funció de l'originalitat dels llurs dissenys, sinó també del nivell qualitatiu que proporciona el gravat en si i del valor especulatiu que se'n deriva del limitat nombre de proves obtingudes d'una sola planxa.

L'ex-libris calcogràfic enceta, en fi, una època daurada que es clourà amb l'acabament de la Segona Guerra Mundial, moment en què una altra tècnica d'impressió oblidada durant molts decennis, la xilografia, l'anirà suplantant per dos motius crucials: el seu cost i el que suposa com a innovació entre els artistes⁽⁶⁸⁾.

En resum, la utilització del fotograt durant el Modernisme, de l'aiguafort des dels inicis del Noucentisme i de la xilografia a partir dels anys cinquanta, esdevé un element simptomàtic de cadascun d'aquests períodes que té en els col·leccionistes la causa fonamental del pas d'una tècnica de gravat a l'altra. En efecte, si el fotograt —que permetia uns tiratges més ràpids i nombrosos que qualsevol altra tècnica d'impressió— es converteix en el mitjà més idoni per a l'estampació d'ex-libris durant el Modernisme, és perquè en aquell moment l'ex-libris és concebut únicament com a marca identificativa de la propietat d'un llibre. Això no obstant,

quan l'ex-libris comença a ser apreciat com a obra artística i és cercat com a objecte de col·lecció, els propis col·leccionistes es veuen impulsats a encarregar exemplars gravats en una tècnica més noble, la calcogràfica, amb la qual cosa l'ex-libris augmenta notablement el seu valor qualitatiu, alhora que comença a perdre el seu autèntic sentit, per això la major part dels ex-libris calcogràfics tenen una grandària no gens adequada al format dels volums que teòricament haurien de marcar.

Amb aquest aclariment previ, doncs, podem començar a analitzar el paper de Josep Triadó en l'aspecte tècnic. De fet, la primera constatació que podem fer és que gairebé la totalitat de la seva obra —el 96%— són plomes; una tècnica que indubtablement és la més còmoda per als artistes perquè no suposa un contacte directe amb el gravat sinó amb el paper, de manera que s'hi poden fer improvisacions, apunts, retocs, correccions i reserves, sense que l'espectador pugui apreciar-los en les proves obtingudes, les quals, a més, sempre ofereixen una qualitat superior a la del dibuix original pel fet que amb la reducció fotogràfica s'eliminen els petits defectes. Triadó, sabedor d'aquestes particularitats i tal vegada coneixedor de les seves limitacions i possibilitats com a aiguafortista, explota els seus coneixements de dibuix, que, al capdavant, és el que més dominava i, en realitat, l'única tècnica que li exigeix el fotogravat.

Josep Triadó, però, que s'havia posat en contacte amb l'aiguafort a finals del segle XIX de la mà d'A. de Riquer⁽⁶⁹⁾, realitzà alguns ex-libris calcogràfics gràcies als encàrrecs que li fan els més importants col·leccionistes del primer quart de segle. Es tracta d'un conjunt de dotze ex-libris gravats en tres períodes prou significatius:

1900-1902.- Coincidint amb l'etapa embrionària de l'esclat de l'ex-libris modernista⁽⁷⁰⁾, i pos després d'assistir a les classes impartides per Riquer, Josep Triadó dissenya quatre aiguaforts que encara avui són inèdits, malgrat que tenim referències bibliogràfiques de tres d'aquestes marques:

Leopoldo Díaz (núm. 285).

Isidre Bonsoms (núm. 16).

Pau Font de Rubinat (núm. 31).

1904.- El cinquè ex-libris calcogràfic, pertanyent a Jordi Monsalvatje (núm. 74), és el primer d'aquesta primera etapa que coneixem i del qual fins i tot hem localitzat la planxa⁽⁷¹⁾. Es tracta d'un disseny caracteritzat pel seu marcat sabor modernista.

1907-1919.- Els set últims aiguaforts els gravà durant el Noucentisme, la majoria dels quals pertanyents als anomenats "nous colleccionistes"⁽⁷²⁾. D'aquests ex-libris hem descobert sis planxes, corresponents a cinc exemplars⁽⁷³⁾;

Frederic J. Miracle (núm. 107).

Hugo Sanner (núm. 125), dues planxes.

Josep Monsalvatje (núm. 134).

Josep Fabregat (núm. 146).

Antoni Dalmau (núm. 160).

Josep Triadó (núm. 217).

Hugo Sanner (núm. 218).

L'interès de Josep Triadó per l'aiguafort en els ex-libris, però, no és el mateix que el d'altres artistes, com el del seu mestre Riquer, per exemple, l'obra exlibrística del qual disposa de més d'una cinquantena de calcografies; és per això que, en general, els aiguaforts de Triadó, per bé que evidencien la seva capacitat artística, la seva mestria compositiva i els seus coneixements de dibuix, palesen aquesta manca d'atenció i dedicació de l'artista i no ens transmeten plenament l'autèntic valor d'un gravat calcogràfic, el més pictòric de tots, com afirma R. Miquel i Planas⁽⁷⁴⁾; així, l'enorme contrast que hi podem veure entre el primer i el segon pla —F.J. Miracle (núm. 107) o A. Dalmau (núm. 160)—, la descom-

pensada utilització del clarobscur —J. Fabregat (núm. 146), Josep Monsalvatje (núm. 134) o Hugo Sanner (núm. 218)— o la manca de domini en els difuminats, no aconsegueixen de donar una sensació de color, nitidesa i matisos característiques en aquesta mena de gravats, com i tampoc de detallar i modelar fins a la nimietat l'ambient i els elements que s'hi apleguen.

Malgrat això, també cal reconèixer que és a partir del Noucentisme que podem apreciar una sensible familiarització de l'artista amb la calcografia i que fins i tot fa un intent de superació en el primer que li destinà a Hugo Sanner (núm. 125), a dues planxes, que palesa una gran qualitat i riquesa cromàtica i un millor tractament de l'ombrejat en els diversos plans.

Cal ressenyar, finalment, que ultra aquestes esporàdiques experiències calcogràfiques en el camp exlibrístic, Josep Triadó va fer, a més, una sèrie d'aiguaforts poc abans de morir, vers el 1927, després d'haver abandonat definitivament l'exlibrisme. Es tracta d'una sèrie de vint gravats de tema paisatgístic —divuit— i històric —dos— que tenen el nom genèric de "Visions d'Espanya"⁽⁷⁵⁾, sèrie que, com els ex-libris, encara mostra aquesta manca d'habilitat de l'artista amb la punta.

I. 3. 2. Influències i estil.

I. 3. 2. 1. L'arrel germànica.

La influència més palesa en l'obra exlibrística de Josep Triadó és, innegablement, la germànica: el traç ferm i vigorós, la línia gruixuda, el marc petri i pesant, la minuciosa i gairebé perfecta ornamentació in-

terior, els personatges que semblen extrets de gravats xilogràfics alemanys dels segles XVI i XVII i, fins i tot, la utilització de símbols i fígures del llegendari germànic —patges, dames, paisatges, ocells...—, constitueixen una font que coincideixen a destacar tots els crítics⁽⁷⁶⁾ i que, segons Joaquim Renart, reconeix el propi artista: "Bebió en las fuentes germánicas y no desmiente tal raíz. Acusa los negros con gran vigor y su malla se aclara o se reduce según el claroscuro que quiere utilizar. Sus figuras son siempre correctas y acompañatorias. Prodiges la flora y también la heráldica. Sus entrelazos son superiores y obligados."⁽⁷⁷⁾

Això no obstant, no podem lligar directament l'element germànic triadorià amb els antics gravats alemanys o d'artistes com Hans Holbein o Albert Dürer, com afirma J.M. de Riquer⁽⁷⁸⁾, si no és a través dels creadors alemanys contemporanis seus, malgrat alguna excepció, com és el cas de l'ex-libris per a Salvador Paraiso (núm. 221), en què tant la disposició dels elements, com l'estilització de les figures, la riquesa i frondositat de l'arbre o la llarga i cargolada cabellera d'Eva, ens fan pensar en l'"Adam i Eva" que Dürer gravà el 1504, com i també la marca d'Enric Anguera (núm. 54), d'estil neogòtic, però que palesa una clara inspiració en l'ex-libris de l'emperador Frederic I, Barba-roja, un dels més antics dels coneguts, que és enganxat en un còdex bàvar del 1188 avui conservat a la Biblioteca Vaticana [F. 1].

Tanmateix, com dèiem, l'arrel germànica de Triadó la veiem connectada als artistes alemanys i austríacs del moment, la majoria dels quals els conegué a través del número monogràfic publicat per The Studio⁽⁷⁹⁾, però també d'altres publicacions com Ver Sacrum, de la qual aprofita una il·lustració del 1899 de l'austríac Ernst Stöhr per a confeccionar, sis anys després, l'ex-libris del farmacèutic Joaquim Morelló (núm. 89), una marca que no hem de considerar realment d'influència germànica, sinó com a simple plagiat, car Triadó ens ofereix exactament la mateixa figura nuclear [F. 2].

Entre els noms que d'una manera o altra veiem reflectits en l'obra de Triadó, especialment en les seves vint-i-cinc primeres marques, hi trobem, en primer lloc, Paul Voigt, amant de l'absència d'espais blancs i de la qualitat del gravat en fusta, i Josef Sattler, el qui rep més la influència de Dürer. Els ex-libris de Julián Valón (núm. 4) o Ildefons Sunyol (núm. 11), presenten la mateixa riquesa i minuciositat decorativa del fons que algunes marques d'aquells autors: "J.V." (1897), "O. Augstein" (1897) i "Max Hinterlach" (1898), de P. Voigt, o la dissenyada per J. Sattler per al "Conventus Sancti Leonardi"; mentre el gust pel gravat xilogràfic que veiem en el d'Isidre Bonsoms (núm. 18), també el palesen composicions de Voigt com la de "W.L. Busse" o el seu propi [F.3 i 4], com i també la temàtica macabra de J. Sattler, la podem trobar en l'ex-libris de M.J. Bertran (núm. 9).

D'altra banda, d'artistes com el vienès Ernst Krahl, especialitzat en marques heràldiques de gran riquesa d'acompanyament, i el seu deixeble Emil Doepler, de Berlín, Josep Triadó s'inspira per fer composicions heràldiques tan sumptuoses com la de Climent Miralles de Imperial (núm. 10), [F.5]; i fins i tot del propi Doepler i, sobretot, del muniquès Otto Hupp, que també s'inicià en el camp dels blasons; Triadó troba una font excepcional en la representació de figures estretes dels gravats quatrecentistes i cincocentistes amb un cert aire caricaturesc, com el personatge que O. Hupp dissenya per a l'ex-libris del professor "Dr. Max Kirmis" [F. 6], que podem veure en marques com la d'Ermenegild Miralles (núm. 3), Josep Triadó (núms. 22 i 30) o un universal (núm. 83).

Finalment, les composicions heblenitzants de Julius Diez i de Bernhard Wenig, ambdós de la mateixa edat que Triadó, evidencien un clar paralelisme entre llurs composicions noucentistes, com la de l'ex-libris de "Joseph Huber", de J. Diez, i, especialment, la de "C. Schönborn" [F.7], de B. Wenig, que, a més, presenta una estructura formal quasi idèntica a una de les marques que Triadó s'autodestinà (núm. 163).

No hi ha dubte, en fi, que Josep Triadó no amaga la influència dels dissenyadors germànics del seu temps, els quals, al seu torn, s'inspiren fonamentalment en les marques heràldiques i les figures grotesques dels clàssics alemanys del gravat i en artistes com A. Dürer a través dels aigües forts del segle XVII. Tots ells comparteixen, doncs, una línia estilística força paral·lela que Alexandre de Riquer sintetitza en aquests termes: "El ex-libris germànic se nos presenta en general como más pesado, menos ideal en la ejecución. Firme, bien ejecutado, viril; casi siempre se mantiene al nivel del suelo, y hácesele difícil la ligera elegancia con que los ingleses seducen, sin que por ello sean menos correctos en la forma."⁽⁸⁰⁾

A tot això podem afegir, a més, que la primera revista estrangera que dedica una anàlisi als dissenys de Triadó és justament la berlinesa Zeitschrift für Bücherzeichen..., el 1903, on es comenten les seves primeres trenta-cinc marques ⁽⁸¹⁾.

F.1.- Ex-libris de Frederic I.

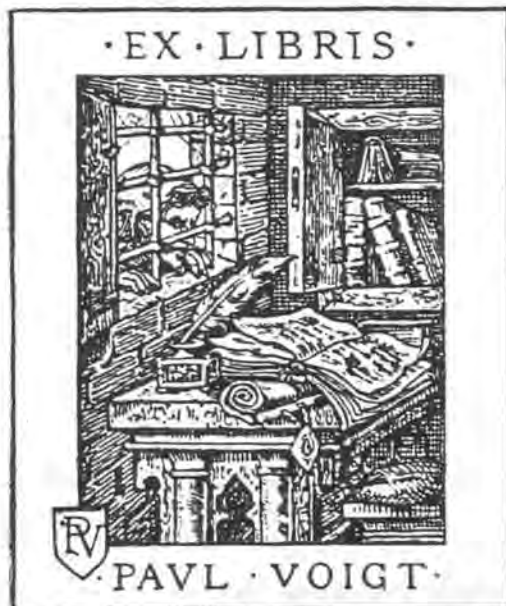
F.2.- Dibuix de E. Stöhr aparegut a Ver Sacrum, v.II, n. 12, 1899.

F. 3. Paul Voigt

F.5.- Ernst Krahl

F.4.- Paul Voigt

F.6.- Otto Hupp

F.7.- Bernhard Wenig

I. 3. 2. 2. L'experiència modernista.

Malgrat que Josep Triadó troba en els ex-libris germànics de finals del s. XIX la font d'inspiració essencial, sobretot en les seves primeres produccions —entre el 1900 i 1901—, l'imminent esclat i posterior difusió de l'ex-libris modernista que es produirà a partir del 1903, fa que l'artista experimenti un canvi que podem ja constatar a mitjan 1902. En efecte, és en aquest any que, ultra l'esplèndid ex-libris naturalista que li dedica a Víctor Català (núm. 23), no gens afí a la resta de composicions de l'època, trobem una sèrie de tres monogrames —Josep Triadó (núm. 20), Victori Bisbal (núm. 24) i Agustina Triadó (núm. 25)— que tenen en comú la utilització d'unes cintes decoratives que alliberen les marques de la feixuguesa que caracteritza la majoria dels ex-libris dels primers anys, són uns elements que gràcies a les línies sinuoses que dibuixen en l'aire i a l'entorn del nucli —els monogrames—, ja ens insinuen un canvi de sentit estilístic en la seva obra, que justament tindrà com a frontera el primer ex-libris que li dibuixà a M.I. Nolla (núm. 27), la seva esposa. Cal tenir present, a més, que aquest ex-libris, el primer autènticament modernista, també resta separat dels precedents pel propi Triadó, car en el seu Primer Llibre d'Exlibris ..., 1906, únicament publica les vint-i-cinc marques no-calogràfiques immediatament anteriors.

Tanmateix, no serà fins al 1903, coincidint amb l'aparició de la Revista Ibérica de Exlibris i amb l'inici del moment més àlgid de l'ex-librisme català, que Triadó no comença una ràpida evolució que fonamentalment podem veure reflectida en l'adopció de certes fórmules que trenquen amb la pesantor, el sobrecarregat, la minuciositat i riquesa decoratives, la manca d'espais blancs o el traç gruixut de composicions anteriors; ara, a pesar de l'eclecticisme que palesa la totalitat de la seva obra exlibrística, Josep Triadó s'apropa tímidament al gust modernista més genuí i ens ofereix un seguit de dibuixos clarament emmarcats en aquest cor-

rent ja des del primer disseny del 1903, l'ex-libris destinat al seu oncle V.M. Triadó (núm. 41), que tindrà una continuïtat en altres com el del Cercle del Liceu (núm. 45), Pilar Berlín (núm. 50), Josep Albiol (núm. 52), Josep Artal (núm. 55), Jeroni F. Granell (núm. 56), Eulogio Varela (núm. 62), un universal (núm. 64), M. Isabel Nolla (núm. 71), Josep Triadó (núm. 72), Valentí Roca (núm. 73), Jordi Monsalvatje (núm. 74), Artur Mas-Sardà (núm. 77) o Agustina Triadó (núm. 78), entre els més significatius. Tots elles són ex-libris realitzats entre el 1903 i el 1905 que comparteixen alguns dels trets més característics del moviment modernista: la figura femenina, les llargues túniques i cabelleres, la simplicitat decorativa d'un element floral, el traç gràcil i gairebé esquemàtic que els perfila, les pinzellades curvilínies i la sinuositat, l'absència d'ombres i marc o l'ús de tintes planes amb colors pàl·lids com el blau, el groc, el verd o el siena. En definitiva, una sèrie de peculiaritats que, en l'aspecte decoratiu, Emili Orduña sintetitza així el 1904: "Grandes conocimientos artísticos ha de poseer el dibujante que se dedique á este género de trabajo —la decoración en l'ex-libris—. En primer lugar reunir en amigable consorcio la flora y la fauna como elementos primordiales en cada caso en particular, trazando con airosa línea miles de combinaciones á que se presta según el ingenio del artista, de los que surjan tallos con hojas y caprichosas flores retorciéndose en graciosas curvas, que tienen á la vez la propiedad de encuadrar el dibujo ó como motivo central." (82)

Paralelament, però, en el període 1903-1905 Josep Triadó també crea alguns ex-libris de línia clàssica que constitueixen una primera referència del que representarà el Noucentisme en la seva obra; així, marques com les de Frederic J. Miracle (núm. 46), J.M. Nolla (núm. 46), la universal per a l'edició d'Amor i Psique (núm. 66), Emilio Orduña (núm. 75) —inspirada en la ceràmica àtica arcàica—, Leopold Soler (núm. 84) o J. Petit (núm. 90), configuren una mostra prou evident del seu esperit neohel·lènic, que al llarg de la segona dècada del segle explotará en un gran

nombre de composicions.

El 1906 representa, en fi, el tancament de la seva curta experiència modernista i malgrat que la seva condició d'artista eclèctic i professional el portarà a dissenyar noves marques d'aquest estil en ple Noucentisme —la universal de la casa Neufville (núm. 110), Lluís Torras (núm. 112), Josep Triadó (núm. 113), Char (núm. 131), V.M. Triadó (núm. 139), M.I. Nolla (núm. 144) o Constance Titz (núm. 237)—, el cert és que el 1906, coincidint amb l'inici del declivi del Modernisme, únicament veurà dos ex-libris d'aquestes característiques: l'universal per al llibre Dafnis y Cloe (núm. 96) i el d'A. de P. Aleu (núm. 99). La incidència de l'estètica d'aquest corrent és, doncs, poc intensa en l'obra triadoriana, bàsicament perquè, com afirma Eliseu Trenc, la asimetria, el desequilibri i les sinuositats del Modern Style són completament aliens a la seva personalitat⁽⁸³⁾.

I. 3. 2. 3. El Noucentisme i l'exaltació de l'art hel·lènic.

Un cop esbravada l'efervescència modernista i també l'exlibrista, Josep Triadó s'enfronta a un període de relaxament productiu que durarà set anys —del 1907 al 1913—, els mateixos que havia dedicat a dibuixar ex-libris ininterrompudament; són uns anys que no veuran més de nou composicions seves, xifra que, comparada amb les cent sis que havia fet entre el 1900 i el 1906, palesa clarament el silenci creatiu a què es veu sotmès.

La manca de continuïtat productiva òbviament es reflecteix en els ex-libris d'aquest moment, que no presenten gaire cohesió entre si; això no obstant, és una sèrie de marques que denota l'inici d'una nova transformació estilística en Triadó que es caracteritzarà per l'austeritat

que veiem, malgrat la simplicitat i la poca qualitat artística, en obres com la de José Castillo (núm. 111); per la simetria i l'equilibri compositiu de gairebé tota la sèrie, fins i tot des del punt de vista simbòlic, com la parella d'ex-libris pertanyents a les seves cosines Josepa M. i Rosa Monegal (núms. 108 i 109); per la simplificació de línies, la puresa del traç i el domini dels fons blancs que ens mostra la senzilla marca tipogràfica de l'IEC (núm. 105) o, en fi, per la presència cada vegada més important de la figura masculina, la sobrietat i rudesia de faccions i posats de la qual —F.J.Miracle (núm. 107)—, anirà reemplaçant de mica en mica les delicades fèmines que també encara podem contemplar en alguns exemplars: l'universal per a l'Anuario Tipográfico Neufville (núm. 110), Lluís Torras (núm. 112) o el seu propi (núm. 113), justament extret d'un disseny que el propi Triadó projectà per a les guardes de la Revista Ibérica de Exlibris. Són uns ex-libris que, en definitiva, apunten ja alguns dels trets que seran dominants en les seves obres del període noucentista.

El 1914 esdevé, a pesar que alguns crítics i artistes com J.M. de Riquer o Antoni Ollé asseguraren que amb el començament de la Primera Guerra Mundial s'eclipsa l'ex-libris⁽⁸⁴⁾, el final de l'etapa de crisi en el camp exlibrístic i Josep Triadó enceta novament una nova fase de promoció que al capdavall, i pel que fa a la seva obra, serà el de més intensa productivitat, car dissenyarà gairebé el doble de vinyetes que durant el Modernisme. Tanmateix, cal assenyalar que la confrontació bàblica també incidirà d'una manera decisiva en els seus dibuixos, que entre el 1914 i el 1919 no sols palesaran referències temàtiques a través de conceptes com la Mort o la Pau, sinó també expressions clares a favor o en contra d'un dels bàndols contendents⁽⁸⁵⁾.

Centrant-nos en l'aspecte estilístic, però, podem constatar i establir que la font d'inspiració predominant en aquest període és el món hel·lènic en els més diversos camps: la mitologia, l'arquitectura, la in-

documentària dels personatges, els paisatges i, sobretot, com insinuen Eliseu Trenc i M.V. Salom⁽⁸⁶⁾, la ceràmica grega. En efecte, si l'ex-libris d'Emilio Orduña (núm. 75) és un llunyà —1905— però evident punt de partida, l'interès de Triadó per l'heklelenisme comença a prendre forma el mateix 1914 amb l'ex-libris de Ramon Gasset (núm. 123), en què tant la mitologia, com la ceràmica àtica o la rúbrica decorativo-complementària a base de llibres i símbols al·lusius a la saviesa, ja perfilen els estils i alguns dels temes que sovintejaran més en les seves obres d'aquests anys. Una segona referència la trobarem dos anys després, el 1916, en el disseny titulat "El carro de Minerva" que Triadó presentà al concurs d'ex-libris del Foment de les Arts Decoratives (núm. 137) i una tercera, en un del 1917 per a ell mateix, que també té les inscripcions en grec (núm. 163). Són composicions, en fi, que suposen un model del que serà l'estil dominant en les marques del 1918-1919 —el moment culminant— i que tenen una correspondència amb la trajectòria de l'artista reusenc Ramon Casals i Vernis, eclèctic com Triadó, que entre el 1916 i el 1920 féu una sèrie de més de deu marques de gust heklènic, la majoria de les quals amb l'encapçalament "Ex ton Bibliion". En aquest sentit, és força significatiu que el 1919 ambdós artistes es destinen mútuament sengles ex-libris de gust heklènic —el dissenyat per Triadó (núm. 199) mostrent-nos R. Casals fent un retrat d'Atena a l'Olimp i el de R. Casals per a J. Triadó, amb el títol "Grècia"— que són una prova de l'interès de tots dos exlibristes per l'art de l'antiga Grècia.

El moment més brillant d'aquest període es produeix, com dèiem, a partir del 1918, coincidint amb l'acabament de la Guerra Europea, i és justament en aquests anys que trobem el major nombre de composicions d'aquest estil; unes on la ceràmica grega és l'element fonamental —C.A. Ferreira (núm. 202) o la parella d'ex-libris de Miquel Bosch (núms. 219 i 220)— i uns altres on ho són les divinitats mítiques de l'Olimp, però

en especial Atena, la guerrera o l'amant de les arts, com expressen, per exemple, dos dels ex-libris a nom del mateix artista (núms. 198 i 248). Això no és obstacle, però, perquè el traç lineal, les figures allargades i l'esquematzació que denoten aquestes composicions, també es reflecteixen en un seguit d'ex-libris força característics en Triadó que s'allunyen de la imitació i s'emmarquen perfectament en el gust del moment; són els destinats a Antoni de l'Holm (núm. 190), les dues d'Ignasi Daubó (núms. 236 i 240), KM (núm. 260) o Rafael Patxot (núm. 275), com i també en altres, més noucentistes encara, on les formes i els volums no són tan fins, però que evidencien la mateixa arrel inspiradora: Josep Triadó (núm. 174), Maria Triadó (núm. 179), Puiggener (núm. 196), Silvi Vinyet (núm. 203), Agustí Viñas (núm. 242) o Patronato Pro Colegios (núm. 265) i, sobretot, aquells que, a més, són la representació de personatges populars com l'aiguadera amb doll de Palamós que veiem en un de propi (núm. 197) o la mare alletant un fill a la porta de la masia, d'Hugo Sanner (núm. 218).

Finalment, també trobarem altres marques suggerides per la ceràmica, però en aquest cas són les rajoles, alfardons i socarrats quatrecentistes catalans els que inspiren ex-libris com alguns dels universals per a l'Anuari del FAD (núms. 262, 269, 272 i 278); és un interès que possiblement li inoculà el seu amic i també membre destacat del FAD Víctor Oliva, mogut per l'estudi de les rajoles i la ceràmica antiga des de feia més de quinze anys i que fins i tot disposava d'un ex-libris propi de l'època modernista d'aquestes característiques (87).

I. 3. 2. 4. Heterogeneïtat i eslecticisme.

Si, a grans trets, les dues etapes que marquen l'obra de Josep Triadó apunten unes característiques pròpies que fonamentalment són connecta-

des amb la font germànica i l'Art Nouveau —la modernista— i l'art hel·lènic —la noucentista—, no és menys cert que el conjunt dels seus ex-libris es caracteritza també, i sobretot, per l'enorme diversitat d'influències i per l'heterogeneïtat d'estils, tant en una època com en l'altra; són unes particularitats que denoten un esperit eclèctic forjat per una formació acadèmica, per la seva condició de professor de Llotja i perquè actua amb èxit en dos corrents tan contrastats com són el Modernisme i el Noucentisme.

L'eclècticisme de Triadó és, en fi, la peculiaritat més destacada que coincideixen a subratllar la majoria dels crítics⁽⁸⁸⁾. De fet, una contemplació de la seva obra tot seguint l'ordenació cronològica, ens permetrà de comprovar a primer cop d'ull com diferents estils, idees, temes, motius ornamentals i simbòlics o formes, que apareixen i desapareixen en uns anys concrets, podem retrobar-los novament anys més tard. En aquest sentit, i a tall d'exemple, hem seleccionat alguns ex-libris de les dues grans etapes productives de Triadó que il·lustren aquest tret tan significatiu en la seva personalitat artística des de la vessant inspiradora:

Font artística	Modernisme	Noucentisme
Grècia	J. Petit (núm. 90)	M. Bosch (núm. 219)
	E. Orduña (núm. 75)	Unió d'Exlib.(núm.233)
Bizanci	P. Salvat (núm. 38)	A. Ros (núm. 201)
		J.M. Soler (núm. 279)
Medieval	Julián Valón (núm. 29)	P. Cassan (núm. 155)
	E. Nieto (núm. 80)	G. Castells (núm.216)
Gòtic	J. Pahissa (núm. 6)	M. Badia (núm. 211)
	J. Roig (núm. 32)	R. Zàrraga (núm. 239)
Renaixement	A. Ruiz (núm. 37)	J.M. Soler (núm. 140)
	Dr. Queraltó (núm. 101)	M. Vega (núm. 161)

Font artística	Modernisme	Noucentisme
Barroc	H. Miralles (núm. 3) Pau Font (núm. 26)	C. Figueras (núm. 213) M. Gras (núm. 267)
Romanticisme	P. Font (núm. 65) M. Coll (núm. 93)	B. Sigalés (núm. 169) C. Rocha (núm. 255)
Naturalisme	Víctor Català (núm. 23)	E. Vilaret (núm. 183) G. Alabart (núm. 235)
Modernisme	V.M. Triadó (núm. 90) E. Varela (núm. 62)	M.I. Nolla (núm. 144) C. Titz (núm. 237)

Un altre dels elements destacats en l'artista és, com afirma F. Fontbona, que en ell preval la professionalitat a la personalitat⁽⁸⁹⁾, motiu que també fomenta el seu esperit eclèctic, però que, tanmateix, li serveix per a mostrar-nos tota la seva capacitat receptiva i la seva habilitat creativo-imitativa. En aquest sentit, són molts els ex-libris que palesen aquesta característica absortiva en Triadó, en especial aquells de caràcter professional. Així, marques com les de J.F. Granell (núm. 56), Eulogio Varela (núm. 62), Agustina Triadó (núm. 133), R. Casals i Vernis (núm. 199) o Ramon Teixé (núm. 244) podrien ser dissenys signats pels mateixos destinataris; és a dir, que Josep Triadó no sols vol concentrar-hi tota la llur personalitat, sinó que s'adapta al llenguatge artístic que emprava cadascun en el vitrall, el dibuix, les randes o l'orfebreria com si volgués parlar-los i parlar-nos en l'"idioma" particular de cada propietari.

En aquesta línia, també trobarem ex-libris que esdevenen simples "traduccions" en àmatges de l'expressió literària —Víctor Català (núm. 23)— o musical —C. Rocha (núm. 255)—, són composicions que palesen una gran brillantor i sensibilitat, car aconseguixen de sintetitzar perfectament els trets més rellevants del llenguatge que utilitza cadascuna de les

proprietàries.

Tots aquests exemples testifiquen, en fi, no sols la qualitat professional de Josep Triadó, sinó també la seva permeabilitat davant de qualsevol estil, el seu eclecticisme.

I. 3. 3. L'element formal.

Una anàlisi estrictament formal, que contempla la composició dels diferents ex-libris al llarg de les dues etapes més brillants de Triadó, l'evolució de la signatura en el conjunt de la seva obra i, fins i tot, la disposició dels textos i els tipus d'encapçalament que empra evidència, en primer lloc, la poca distància que separa el Modernisme del Noucentisme des de la vessant formal⁽⁹⁰⁾. Tanmateix, però, si en general les formes quadrangulars o anguloses del marc de l'ex-libris, la utilització i disposició textual, la simetria bilateral o la signatura esdevenen gairebé estàndards en tota la seva obra productiva, també és cert que un estudi acurat dels dissenys ens proporciona unes dades molt importants que perfilen d'una manera prou evident els diversos moments en què hem dividit la seva obra exlibrística.

I. 3. 3. 1. L'evolució del format.

Observant les característiques dels perfils que abracen els ex-libris, podem comprovar com en Triadó el format passa essencialment per tres fases. La primera, caracteritzada pel tancament gairebé total dels dissenys en formes quadrangulars, especialment rectangles; posteriorment, durant el Modernisme, notem un relaxament en els marcs opressors, que s'obren

parcialment o total per alliberar els elements i les figures de l'interior, alhora que comencem a veure contorns arrodonits: cercle, oval, cor, lòbuls...; finalment, durant el Noucentisme, l'artista retorna a les formes quadrades, però ara seran menys feixugues i caracteritzades en general per la presència de templets, fornícules, finestral, interiors i altres construccions pètries que donen aixopluc a les escenes nuclears i que conjuguen la seva pesantor amb els espais buits del fons. Passem, doncs, a analitzar aquesta evolució per etapes.

Entre el 1900 i el 1901 quasi tots els perfils són rectangles perfectament tancats a base de filets, llambrequins, fulles d'acant i flors o uns altres elements ornamentals que enquadren totalment el centre d'interès.

El 1902, però, malgrat el domini encara dels ex-libris closos, l'artista ens ofereix ja alguns exemples del que serà el moment modernista immediatament posterior; així, veiem el primer ex-libris circular —Pau Font (núm. 26)—, les primeres composicions allargades —M. Sitjar (núm. 36) i Pau Salvat (núm. 38)— i l'alliberament parcial del centre d'interès, amb l'obertura de la base del marc, —V. Bisbal (núm. 24), Agustina Triadó (núm. 25), J. Valón (núm. 29) o Eduard Puig (núm. 33)—, o el total alliberament —J. Triadó (núm. 22)—.

En el moment àlgid de l'ex-libris modernista, 1903-1904, Triadó adopta amb insistència els recursos que un any abans utilitzava esporàdicament, tant les formes circulars, que al capdavall són les més significatives d'aquests anys, —E. Puig (núm. 44), J. Triadó (núm. 49), Josep Artal (núm. 55), R. Codina (núm. 57), M. de Sojo (núm. 60), M.I. Nolla (núm. 71) i Valentí Roca (núm. 73)—, com les lliures —F.J. Miracle (núm. 50 i 69), P. Berlín (núm. 50), R. Triadó (núm. 51), S. i C. Junyer (núm. 58), F. Llorens (núm. 59), G.A. Tell (núm. 61), E. Varela (núm. 62) i un universal (núm. 64)—.

Això no obstant, entre el 1905 i 1906, durant la decadència del mo-

viment exlibrístic, observem com apareixen els primers marcs de caràcter arquitectònic com un avenç del que serà el Noucentisme —J. Petit (núm. 90) i J. Queraltó (núm. 101)—, mentre que les composicions circulars, que ja són molt poques i d'abans del 1906 —M. I. Nolla (núm. 88) i Pau Font (núm. 91 i 92)— donen pas a les formes ovalades, les més característiques d'aquest moment: A. Mas (núm. 77), J. Mirapeix (núm. 85), dos universals (núms. 87 i 96), M. Coll (núm. 95) i J. Monsalvatje (núm. 104).

Després del període transitori que el connecta amb el Noucentisme —1907-1914—, no gens significatiu pel que fa a aquesta anàlisi, Josep Triadó enceta una nova sèrie d'ex-libris, 1914-1917, en la qual tornen a predominar els formats quadrangulars. Ultra això, notem una nova transició en les marques arrodonides, que deixen el seu format oval per adoptar, una altra vegada, el circular, però caracteritzats a partir d'ara per un element nuclear que centrifuga al seu voltant una figura o element que l'espectador veu repetidament —E. Lange (núm. 130), J. Palomera (núm. 132), V. M. Triadó (núm. 139), M (núm. 151) i J. Garcia (núm. 154)— en general són ex-libris religiosos que tenen tres precedents dels primers anys productius: P. Mayol (núm. 8), J. Triadó (núm. 49) i V. M. Triadó (núm. 79). Paralelament, també caracteritzen aquest moment els tancaments arquitectònics i petris —P. G. A. Muñoz (núm. 126), J. M. Soler (núm. 140), H. Sanner (núm. 147), J. Domènech (núm. 153), M. Triadó (núm. 157), M. Vega (núm. 161), J. Triadó (núm. 163), J. Mayolas (núm. 164) i F. J. Miracle (núm. 165)—, com i també els primers dissenys construïts sobre una base ingràvida, que també els continuarà realitzant al llarg del 1918-1919: MG (núm. 142), A. Dalmau (núm. 143) i J. Iglésias (núm. 159).

En el període culminant del Josep Triadó noucentista, 1918-1919, l'artista ens continua oferint marcs quadrangulars i explota al màxim els que són configurats per templets, fornícules, finestral·ls o altres construccions arquitectòniques —B. Sigalés (núm. 170), S. Subirana (núm. 172),

J. Gómez (núm. 181), J. Gallach (núm. 184), C.A. Ferreira (núm. 202), S. Vinyet (núm. 203), G. Castells (núm. 216) o J. Catarineu (núm. 224)—; com i també els que es mantenen ingràvids —A. Jaumeandreu (núm. 176), J. Rodríguez (núm. 178), E. Guinea (núm. 204) i C. Miracle (núm. 212)— o els arrodonits, tant els centrífugs —C. Santos (núm. 189), J. Triadó (núm. 215) i J. i R. Sandoval (núm. 228)—, com els ovals, que tornen a aparèixer esporàdicament, sobretot el 1919 —R. Triadó (núm. 169), Unió d'Exlibristes Ibèrics (núm. 233), C. Titz (núm. 237) i R. Teixé (núm. 244)—. El més representatiu d'aquests anys, però, són aquells en forma de díptic que imiten els gravats antics; es tracta de dissenys presentats com les guardes obertes d'un llibre, com si l'ex-libris volgués concentrar en si tota la saviesa de les planes que han d'abraçar i protegir —A. Soldevilla (núm. 175) i dos de C.A. Ferreira (núms. 207 i 210)—; són ex-libris que tenen un precedent proper en el de R. Miquel i Planas (núm. 141) i un altra, molt més llunyà, en el de J. Roig (núm. 32).

Finalment, a partir del 1920, ultra els quadrangulars i els constituïts a base de templets com a última reminiscència noucentista, els marcs es caracteritzen per l'ús del filacteri com a sostre volàtil que protegeix el conjunt —Bibl. Pirinenca (núm. 243), I. Verdaguer (núm. 249), A. Suriol (núm. 254), M. Gras (núm. 267), Universal FAD (núm. 269), M. i S. Güell (núm. 271), B. Camps (núm. 274), universals (núms. 276 i 280) i FM (núm. 284)—; són ex-libris que tenen, però, alguns precedents de l'època noucentista.

I. 3. 3. 2. Composició, textos i color.

Si l'anàlisi del que en podríem dir el continent dels ex-libris de Triadó ens proporciona algunes dades significatives de quina és la seva

adaptabilitat a un corrent o a l'altra al llarg dels més de vint anys que es dedicà a produir-ne, l'estudi del contingut, fet també des d'una perspectiva formal, no ens les aportarà, en canvi, amb tanta claredat, especialment perquè una de les particularitats més destacables de la seva personalitat és, com afirma Eliseu Trenc, l'obsessió per l'equilibri compositiu: " Tot i la diversitat estilística de l'obra de Triadó, s'hi pot trobar una constant: la noció de l'equilibri. A tots els ex-libris de Josep Triadó hi ha un equilibri entre els blancs i els negres, o entre les distintes zones acolorides. La simetria domina la composició i la disposició dels distints elements decoratius, i la coherència n'és un factor essencial: les distintes parts s'organitzen al voltant d'un centre que atreu immediatament l'ull de l'espectador."⁽⁹¹⁾

Efectivament, tant la simetria, com la disposició textual i, fins i tot, la utilització del color són aspectes que no evidencien ja distinció d'un període de l'altre, per bé que també en aquest cas podem extreure'n algunes anotacions.

Pel que fa a la imatge en si, l'artista concep la majoria de les seves composicions sota el domini d'una simetria bilateral i rigorosa que, en tot cas, pot afectar la disposició dels elements o simplement és aplicada al marc o al segon pla —el fons— per tal de ressaltar el motiu nuclear. És una característica comuna a totes dues èpoques que abraça més del vuitanta per cent de les seves obres i que té unes referències concretes en els primers anys d'activitat —1900-1902—, quan trobem marques com les de Victori Bisbal (núm. 2), I. Sunyol (núm. 11) o N. Quirno (núm. 39) presidides pel perfecte equilibri que emana de la balança d'Astrea, un equilibri que, com diem, caracteritzarà el conjunt de les seves composicions i que únicament no és constant des de mitjan 1919 fins al 1922⁽⁹²⁾, coincidint amb el declivi del moviment exlibrístic i amb les primeres marques que serviran de rúbrica a l'extensa producció de l'artista —1920-1926—.

Les figures, els elements, l'ornamentació o el marc que els abraça, però, no són els únics mecanismes que participen d'aquesta harmonia i equilibri, sinó també els textos identificatius. En aquest sentit, l'element textual hi intervé d'una manera activa, això no obstant, el que més atreu la nostra atenció en fullejar els ex-libris de Triadó és la interrelació entre el mot "ex-libris" i el nom dels respectius destinataris, si més no pel component simbòlic que ens pot oferir. Així, doncs, podem afirmar que en general l'expressió "ex-libris" i el nom són al mateix nivell, és a dir, que tots dos ocupen la part superior, la mitjana o la inferior de la composició; no obstant això, podem advertir com en el primer any —1900— els ex-libris es caracteritzen per tenir el nom a la base, suportant el conjunt, i "ex-libris", al mig; mentre que a partir del 1901, el mot "ex-libris" passa a presidir els dissenys des de dalt en la majoria dels casos establint, així, una evident disposició simbòlica dels textos, en què Triadó marca el lloc superior, el zenit —"ex-libris"—, i l'inferior, el qui l'ha d'assolir —el consignatari—. Aquesta distribució textual dura poc, fins al 1902, justament quan apareixen els primers ex-libris de gust modernista i quan som a les portes del moment culminant d'aquest corrent. A partir del 1903, quasi la totalitat dels dissenys portaran els dos textos al mateix nivell —a dalt, al mig o a baix—, malgrat que curiosament les sis primeres marques que Josep Triadó s'autodestinà, entre el 1902 i el 1904 —núms. 20, 22, 30, 49, 53 i 72—, tenen el nom a dalt i "ex-libris" al mig —1902 i 1904— o a baix —1903—, la qual cosa ens fa pensar que efectivament, durant el Modernisme, l'artista usa la disposició dels textos com un recurs simbòlic més.

D'altra banda, l'encapçalament "ex-libris" és el més comú en la seva obra; tot i així, l'ús d'altres fórmules sinònimes com "Biblioteca" —Ajuntament de Reus (núm. 76), Monestir de Montserrat (núm. 86), Institut Català de les Arts del Llibre (núm. 102), IEC (núm. 105), E. Toda (núm. 116) i Bibl. Pirinenca (núm. 243)—, "Ex-lib[s]" —V.M. Triadó (núm. 41 i 139), universal (núm. 64), MIN (núm. 98), J. Triadó (núm. 118), A. Triadó (núm.

133), MG (núm. 142), BQRL (núm. 148), M (núm. 151) i J. Carsi (núm. 223)— o sense encapçalament —E. Nieto (núm. 80), P. Font (núm. 91 i 92), universal (núm. 106 o R. Patxot (núm. 275)—, són emprades també en ambdues èpoques excepcionalment. En canvi, hi ha unes altres que són exclusives del Noucentisme, a pesar que, en realitat, només constitueixen referències anecdòtiques i esparses: "Ex-musicis" —C. Rocha (núm. 255)—, "Ex-cantibus" —C. Figueras (núm. 213)—, "Ex ton Biblion" —J. Triadó (núm. 163)—, "Quijotes de..." —M. Gras (núm. 267)—, "Sóc de la Biblioteca..." —I. Deulovol (núm. 240) i J. Triadó (núm. 248)—, "In memoriam" —MMM (núm. 115)— o "En recordança de ..." —M.I. Nolla (núm. 144)—.

En un altre sentit, però sense desemmarcar-nos de l'element textual, una anàlisi de la signatura constata, en primer lloc, que l'artista n'utilitza una per a tots els seus ex-libris —"TRIADÓ"—, des del 1900 fins a les últimes produccions; tanmateix, molt esporàdicament n'empra unes altres que no constitueixen una base suficient que permeti de caracteritzar una època determinada, car sorgeixen tant en els primers anys com en els últims: "T", que la veiem entre els anys 1903 i el 1917, és a dir, des de l'inici de l'expansió exlibrística fins a començaments de l'època més productiva del Noucentisme.—P. Berlín (núm. 50), S. i C. Junyer (núm. 58), IEC (núm. 105), V.M. Triadó (núm. 119) o M (núm. 151)—; "TRI-ADÓ" —P. Mayol (núm. 8), J. Monsalvatje (núm. 104), E. Guinea (núm. 204) i una universal (núm. 280)—; "JT" —P.GA. Muñoz (núm. 127) i LJP (núm. 191)— i, fins i tot, les obres no signades, la major part de les quals pertanyen al propi artista. Malgrat això, hi ha una curta sèrie d'ex-libris que té la signatura inscrita en una petita cinta, full o cartutx que la fa participar secundària del conjunt del disseny i que és especialment significativa entre el 1900 i el 1902, abans de l'esclat modernista, —Cia. Gral. de Tabacos de Filipinas (núm. 1), I. Sunyol (núm. 11), J. Pella (núm. 15), Pau Font (núm. 19) o E. Giró (núm. 34)—.

En definitiva, també podem considerar que l'ús de variants de la signatura estàndard té a veure amb l'equilibri i simetria que domina cada com-

posició. Així, la fórmula "T" pot servir per a apuntar des de la base l'eix central al voltant del qual es disposen simètricament tots els elements figuratius o "TRI-ADÓ" i "JT" actuen en aquest mateix sentit, però essent partits bilateralment per l'eix esmentat, com també succeeix amb la numeració d'alguns ex-libris —J. Triadó (núm. 53) o el mateix C. i S. Junyer (núm. 58), per exemple—.

Finalment, un altre element prou destacat en els seus ex-libris és la presència del color a partir del 1903, una presència que suposa un trencament amb la fosca uniformitat que caracteritzava les marques dels anys premodernistes, els d'influència germànica, i que en definitiva rubrica el moment esplendorós de l'exlibrisme modernista —1903-1906— amb l'ús de dues, tres, quatre i fins i tot sis tintes en un sol ex-libris —Pau Font (núm. 65)—. En aquest període, el marró, el groc, el blau, el salmó i el vermell —especialment per a ressaltar els textos— són els més habituals en els ex-libris policroms, això no obstant, la combinació de negre, ocre i siena que ens ofereix el la marca d'E. Orduña (núm. 75), no sols és una referència al color dominant en la ceràmica hel·lènica, sinó que esdevé un avanç de les tintes que sovintejaran més en les marques noucentistes. En efecte, durant el Noucentisme Josep Triadó insisteix més en la gamma de colors peculiars de la pintura eritrogràfica i melanogràfica —FAD (núm. 137), C.A. Ferreira (núm. 202), J. Triadó (núm. 227) o els dos que destina a M. Bosch (núms. 219 i 220)—; paral·lelament, però, també hi ha un poc nombre de dibuixos acolorits amb més de tres tintes i fins i tot trobem l'únic exemplar que féu a set tintes —F.J. Miracle (núm. 165)—, a pesar d'això, una bona part d'aquests ex-libris són d'una innegable inspiració modernista —V.M. Triadó (núm. 139), M.I. Nolla (núm. 144) o C. Titz (núm. 237)—, la qual cosa justifica que l'esclat de colors és, també per al propi Triadó, més característic d'aquella època que del Noucentisme.

Els ex-libris de Triadó es caracteritzen, doncs, per la quasi total invariabilitat compositiva i textual, tot i que hi veiem alguns trets que

Únicament apareixen en les composicions dels tres primers anys i que, en certa manera, les separen tant del període àlgid del Modernisme com del Noucentisme.

I. 3. 4. Simbolisme.

I. 3. 4. 1. L'objecte simbòlic: els destinataris dels ex-libris.

Una de les condicions fonamentals perquè un ex-libris sigui considerat com a tal és que en ell es concentri algun tret personal del consignatari: la seva professió, els seus gustos i afeccions, el seu cognom, els seus sentiments o el seu propi físic; no cal dir, doncs, que l'artista no sols ha de conèixer més o menys a fons la persona que li encarrega un ex-libris, sinó que també ha de saber reflectir-la-hi sintèticament.

L'anàlisi individualitzada de cadascun dels propietaris d'ex-libris dibuixats per Triadó que fem més endavant⁽⁹³⁾, però, demana un examen previ que contempli tots els comitents i, especialment, les llurs activitats i la relació que poden tenir amb els temes emprats per l'artista. Una de les primeres conseqüències que se'n desprèn, d'aquesta anàlisi, és que la majoria dels comitents treballen en professions liberals; el més significatiu, però, és que hi ha dos camps professionals que s'interessen molt especialment per l'exlibrisme: el món literari i el de les arts plàstiques i decoratives. En el primer, trobem des d'escriptors —Victor Català, M. Marinello, J. Pahissa, G.A. Tell...—, editors i impressors —G. Gili, H. Miralles, E. Salvat, J. Gallech, F. Giró, Espasa-Calpe, M. Marín...—, fins a llibreters i bibliòfils —S. Subirana, Pau Font de Rubinat, E. Toda, R. Miquel i Planas, F.J. Miracle, I. Bonsoms, B. Sigalés...—; en el segon,

s'hi apleguen pintors —J. Albiol, S. Junyer, E. Orduña, M. Serra, L. Riu...—, artistes exlibristes —R. Casals i Vernis, Paulina Cassan, M. Castells, el propi Josep Triadó...—, professors de dibuix o crítics d'art —L. Soler, L. Torras, M.J. Bertran, A. Garcia Llansó, M. Rodríguez Codo-là, Carles Junyer...— i artistes d'altres branques —J.F. Granell, R. Teixé, L. Puiggener...—.

De fet, no deixa de ser lògic que les marques de biblioteca interessin sobretot a persones relacionades amb el llibre i l'art perquè, en realitat, l'ex-libris és una vinyeta artística que serveix per a marcar un llibre alhora que també l'embelleix. Tanmateix, ja hem apuntat abas que hi ha altres sectors professionals que també se senten captivats per aquesta mena de marques, són professions que per la seva constant evolució requereixen d'una informació sempre actualitzada, així, entre els ex-libris de Josep Triadó trobarem un gran nombre destinats a juristes —V. Bisbal, J. Gómez, I. Sunyol, J. Valón, V. Muntadas, J. Cots...—, metges —R. Codina, P. GA. Muñoz, J. Queraltó, M. Sitjar...—, farmacèutics —J. Fabregat, J. Morelló, A. Suriol...— o arquitectes —J. Domènech, A. Font, V. Roca, A. Ruiz...—; són activitats que, en fi, exigeixen dels professionals la possessió de biblioteques particulars més o menys àmplies i, en conseqüència, l'ex-libris és acceptat de bon grat.

Un altre bloc de comitents el podem connectar, justament, amb l'existència de biblioteques col·lectives, com són els ex-libris per a corporacions i institucions —Ajuntament de Reus, Biblioteca-Museu Balaguer, Centre Català de Buenos Aires, Cercle del Liceu...— o per a associacions professionals o empresarials —Casa de Periodistes i Artistes de Barcelona, Associació de Mercers al detall, Associació de Viatjants del comerç, Unió d'Exlibristes Ibèrics, Patronato Pro Colegios Sanatorios, Cia. Gral. de Tabacos de Filipinas...—.

D'altra banda, els aristòcrates i nobles —marquès de Tamarit, marquès de Foronda, marquès de Guadalerzas, baró de Güell...— i eclesiàstics —V.M.

Triadó, G. Alabart, J. Garcia...—, que representen els tradicionals destinataris d'exlibris, ara comparteixen aquesta habitud amb els sectors més diversos de la indústria, el comerç i les finances, de la classe burgesa en definitiva —J. Batlló, A. Mas-Sardà, J. Artal, A. Soldevila...— (94).

Finalment, també cal ressaltar tots aquells ex-libris que Josep Triadó dissenyà per a membres de la seva família, des dels seus propis, una vintena, i els de la seva esposa M.I. Nolla, vuit, fins als que projectà per al seu pare —Josep Triadó i Constansó—, els seus fills —Maria, Roser i Albert—, els seus dos germans —Agustina i Ramon—, els seus oncles —V.M. Triadó, Pere Mayol...— i altres familiars —Rosa i Josepa Maria Monegal, J.M. Soler, J.M. Mayol...—; és una sèrie d'ex-libris que en conjunt s'apropa a la seixantena i que representa, per tant, quasi el vint per cent de la seva producció.

La varietat de destinataris i professions és, en fi, una bona mostra d'aquells qui, d'una manera més o menys anònima, possibilitaren que l'ex-libris i els corrents artístics dominants en la vida catalana de principis de segle poguessin ser difosos al màxim.

I. 3. 4. 2. Els símbols.

Per tal que l'ex-libris reflecteixi algun tret de la personalitat del seu propietari, l'artista exlibrista té en el simbolisme el mitjà més idoni i expressiu; Josep Triadó, sabedor d'aquesta condició natural de l'ex-libris i atret pel subtil llenguatge del símbol, no dubta a aplicar-lo a qualsevol vinyeta, fins al punt que és capaç de donar un sentit alegòric a unes cintes o unes garlandes aparentment ornamentals, que formalment es disposen a manera d'un camí ascendent o adapten formes cordiàcies —V. Bis-

bal (núm. 24) o Agustina Triadó (núm. 25)—, de convertir un marc o un exerg en l'aigua que alimenta i dona vida a l'element decoratiu central —A. Font (núm. 35) o Pau Font (núm. 26)— o de disposar les lletres d'un monograma de forma que sintetitzin una creu o el mont Carmel, en un intent d'apropar-nos al sentiment religiós de VMT (núm. 79), JTM (núm. 97) o MIN (núm. 98), per exemple.

Des d'aquest punt de vista, doncs, quasi tots els ex-libris de Triadó no amaguen l'obsessió de l'artista pel símbol, per l'alegoria, malgrat que, en general, sigui d'una forma estereotipada, especialment quan són de caràcter parlant o professional, característiques de més del quaranta per cent del total de la seva obra. D'una banda, cognoms com Font, Castells, Torras, Ciervo, Vinyet i Viñas, Colomer, Triadó, Paraiso, Palomera, Serra o Caballero, o noms com Rosa, Roser o Montserrat, li proporcionen una figuració còmoda que habitualment aprofita com a element nuclear, com a símbol clar del posseïdor de l'ex-libris; en altres ocasions, sap combinar amb més personalitat aquests noms, com en l'ex-libris d'A. Cirera Roig (núm. 135), dominat pel color roig de les cireres ornamentals; el de P. Freixa Aulet (núm. 68), en què un freixe es destaca sobre el paisatge de fons d'Olot —Aulot—, malgrat que el disseny és d'una discutible qualitat artística; el d'Àlvar Soldevila (núm. 175), en el qual el sol il·lumina una composició presidida per la vila de Sallent i un àlber en primer terme; o el d'Adrian Mascareña (núm. 246), en què el cognom inspira un ball de màscares únicament perceptible per l'espectador per l'ambient que en sorgeix: confetti, serpentines, xampany...

D'altra banda, les composicions professionals també palesen l'ús d'una simbologia més o menys tradicional, especialment concentrada en la representació d'estris i utensilis propis de la professió o de figures alegòriques generalment extretes de la mitologia clàssica: l'Arquitectura, el Dret, la Medicina, la Farmàcia, l'Art, el Comerç, l'Astronomia... són algunes de les professions que podem descobrir mitjançant símbols com el

compàs de puntes, l'espasa de Temis o la balança d'Astrea, la Mort, el bol i el serpent, la paleta i els pinzells, un vaixell, les constel·lacions zodiacals... i a través de deïtats com Temis, Esculapi, Hígia, Atena, Mercuri o Urània⁽⁹⁵⁾. Això no obstant, també trobem exemplars que ens ofereixen unes alegories molt més exquisides i originals, com les destinades a poetes i escriptors com J. Pahissa (núm. 6), Víctor Català (núm. 23) o G.A. Tall (núm. 61), en els quals s'hi reflecteix tant la poesia amorosa que ens suggereix l'escena d'uns enamorats medievals, com la cruessa rural que ens inspira una testa expressionista o unes odes i madrigals insinuats pel déu Pan, respectivament; els projectats per a artistes exlibristes com Eulogio Varela (núm. 62) o R. Casals i Vernis (núm. 199), dissenyats per Josep Triadó amb el llenguatge estilístic dels destinataris; o, sobretot, la de l'empresari surer Hugo Sanner (núm. 149), en què el suport —el surro— esdevé l'element simbòlic clau que permet de connectar directament l'espectador amb la professió del posseïdor de la marca.

Uns altres ex-libris simbòlics, els patriòtics o catalanistes —no gaire nombrosos—, també presenten símbols força tradicionals, com l'escut palat, el significatiu combat entre Sant Jordi i el drac, el Pi de les Tres Branques o Montserrat; en fi, referències clares a la història, la política, la llengua o l'espiritualitat catalanes —F.J. Miracle (núm. 48), Josep Triadó (núm. 49), Montserrat Badia (núm. 211), J. Monsalvatje (núm. 74)...—, que tenen, en algunes ocasions, una gran força expressiva, com en l'ex-libris independentista de F.J. Miracle (núm. 69) o en el d'Enric Ràfols (núm. 103), en el qual actualitza la pugna entre St. Jordi —Catalunya— i el drac —Castella— i la transforma en una cursa automobilística amb dos cotxes representatius també de cada país.

Una altra sèrie d'ex-libris simbolitzen a través de traços fins i curvilinis, formes cordiàcies, cintes i delicats motius ornamentals o símbols com les roses, els gerros, els cors, etc, la qualitat femenina del destinatari, són els anomenats "ex-libris femenins" —P. Berlín (núm. 50),

MMT (núm. 63), ATM (núm. 78), Maria-Isabel (núm. 88), CHAR (núm. 131), M (núm. 151) o FM (284)—.

Tal vegada, però, els més suggestius siguin aquells que insinuen un sentiment, una afecció o una vivència concreta del possessor, com la passió col·leccionista de F.J. Miracle, que es veu transformat en una inquietant fura (núm. 67); l'amor al mar d'Ernest Escalas, el monograma del nom del qual és disposat a banda i banda del pal major d'una embarcació per a subjectar el velam (núm. 124); o l'apassionament de R. Kéon per les civilitzacions antigues i pre-colombines, que podem contemplar en el seu ex-libris (núm. 270), presidit per l'estàtua de la deessa asteca Coatlicue; com i també trobarem el record d'un temps passat o una efemèride especial, com el prometatge de M.I. Nolla i el propi artista, en l'ex-libris que duu l'encapçalament "En recordança de 1899" (núm. 144), el casament de J.M. Soler i E. Jorro, inscrit entre les cintes decoratives de llur ex-libris (núm. 279), inspirat en un tapís del matrimoni; o el record d'un concert de piano ofert per la possessora una nit d'estiu, en el de C. Rocha (núm. 255).

En definitiva, les obres de Triadó contenen símbols més o menys estàndards fins i tot per expressar conceptes com la Saviesa, representada sovint per l'òliba d'Atena, els llibres, la lectura, la llumenera, la calavera o el rellotge d'arena; la Vida, concentrada en el contrast entre una rosa i les espines —"nec rosae desunt spinae", diu el lema d'un ex-libris (núm. 120)—, un llibre obert—el de la Vida— que també expressa la inquietud per l'aprenentatge; un arbre —relatiu tant a la Vida com a la Saviesa— o una font; la Inspiració, insinuada per les llargues cabelleres i túniques, per la llum d'una llàntia, pels estals que coronen una testa, per les muses i deesses protectores; la Religiositat continguda en les aurèoles o els raigs que, com en el sol, sorgeixen d'una creu o una figura representativa de Crist o la Verge, els àngels, querubins o el crismó; la força de Voluntat que ens transmet una àguila a punt d'envolar-se o un

cavall alat amb les mans enlairades; la Pau que ens suggereixen uns coloms o un paisatge rural; la Belleza d'una rosa o d'un motiu floral, etc.

Les alegories emprades per l'artista, però, també les trobem en forma més complexa, bàsicament com a expressió d'universalitat i de tot el que acull els centres d'interès nuclears; són símbols habitualment secundaris que configuren el fons dels dissenys, com les capçades dels arbres que dominen el segon pla, els celatges que abracen idees materials i espirituals, les línies de l'horitzó que ens parlen de projecció de futur, com les finestres obertes que perfilen camins d'expansió i d'aprofundiment o les formes i disposicions ascendents que contenen en si un evident sentit sobrenatural.

El seu llenguatge simbòlic, essencialment fonamentat en referències estereotipades i comunes a tots els artistes, constitueix, doncs, un dels trets més característics del conjunt dels seus ex-libris, especialment a partir del Noucentisme, amb la incorporació de nous símbols com els peixos, els albarells o les cornucòpies i amb la intensificació de la presència de figures mitològiques: Mercuri, Hèrcules, Erato, Minerva, Janus, Pan, Urània, Hígia, Pegàs, Temis, sirenes o tritons.

I. 3. 4. 3. L'aspecte temàtic.

Si els destinataris i els símbols que Josep Triadó utilitza per a representar-los en els llurs ex-libris respectius esdevenen uns factors fonamentals per a l'anàlisi simbòlica de la seva obra productiva, un tercer aspecte, el temàtic, ens completarà aquest estudi alhora que ens aportarà noves dades sobre la capacitat artística de Triadó i sobre l'ús més o menys intens d'algun tema en períodes concrets del conjunt de la seva obra. En aquest sentit, i malgrat les deficiències especialment conceptuals que pre-

senta, l'aplicació de la classificació temàtica que Seyler confecciona per als ex-libris⁽⁹⁶⁾, ens dóna uns resultats força il·lustratius, per bé que també en aquest camp podem comprovar que, en general, hi ha molts paral·lismes entre la primera i la segona època productiva de Josep Triadó. Això no obstant, també podem constatar que a partir del Noucentisme sorgeixen nous temes, com la utilització de les siluetes dels destinataris, coincidint amb les primeres marques —del reusenc Ramon Casals i Vernis que tenen com a nucli de l'ex-libris el retrat del posseïdor⁽⁹⁷⁾, són ex-libris com els que Triadó dibuixa per a M. i R. Triadó (núm. 114), A. Cirera (núm. 135), Albert Triadó (núm. 136), Isabel Nolla (núm. 152), E. Poggi (núm. 251) o C. Rocha (núm. 255); com i també és característica, a partir del 1916, la representació —ideal o no— de la biblioteca el despatx o l'estudi del consignatari —R. Miquel (núm. 141), J. Llopart (núm. 194), C.A. Ferreira (núm. 210) o F. Rivière (núm. 282)—, ex-libris, aquest últim, i tema, que té un precedent en la marca cervantina d'I. Bonsoms (núm. 18); la presència més o menys rellevant dels animals —E. Toda (núm. 116), J. Triadó (núm. 118), A.M. Ciervo (núm. 182), J. Cots (núm. 293)...— i, sobretot, l'ús del llenguatge alegòric, de fonts mitològiques o temes inspirats en la ceràmica grega, que encaixa perfectament amb el gust del moment i que constitueix un nombrós grup de projectes d'indiscutible sabor noucentista⁽⁹⁸⁾.

Aquesta darrera constatació és, tal vegada, l'element més diferenciador entre ambdós períodes, tot i que durant el Modernisme l'artista ja utilitza figures de concepció classicitzant i personatges mitològics; són composicions que, en definitiva, ens determinen una tendència noucentista en Triadó ja des dels primers ex-libris, tal com insinua Víctor Oliva el 1907: "...En Triadó's manifesta ab igual facilitat en composicions de sabor genuinament mitg-aval, y dins de lo mitg-aval més abiat germániques qu'altra cosa, com en dibuixos que, pel color, per la ratlla, per l'inspiració se poden ben be dir neo-helénichs..."⁽⁹⁹⁾.

Ultra això, també és força comú l'ús dels monogrames, que deixen en l'anonimat un bon nombre de propietaris sota les combinacions decoratives de llurs inicials —ATDB (núm. 231), BORL (núm. 141), CHAR (núm. 131), CHEI (núm. 188), CVNK (núm. 173), DS (núm. 252), FM (núm. 284), KM (núm. 260), LPJ (núm. 191), M (núm. 151), MG (núm. 142), MMM (núm. 115), o MMT (núm. 63)—; el monograma, com afirma Constance Titz⁽¹⁰⁰⁾, és una de les característiques més paleses en l'obra triadoriana, que podem trobar en el seu primer ex-libris i en les últimes produccions, però que és especialment significatiu durant el Modernisme, que en veu una sèrie —de monogrames, no d'ex-libris— publicada a l'Anuari Oliva⁽¹⁰¹⁾: V. Moragas, Revista Ibèrica de Exlibris, Josep de Moragas R., Frederic J. Miracle, Josep Triadó, Ramon Miquel o M. Guarro.⁽¹⁰²⁾

Un altre dels temes que apareixen en els seus ex-libris amb relativa freqüència és l'heràldic; en aquest camp, però, Triadó ens mostra la seva poca pulcritud en marques com —les de P. Freixa (núm. 68), F. J. Miracle (núm. 69), C. Castillo (núm. 250) o en la del marquès de Foronda (núm. 292), caracteritzades pel no respecte de les normes i lleis heràldiques: l'ornamentació supèrflua, l'ús de perspectives i ombres, la manca de referència als esmalts, la superposició de metall sobre metall o color sobre color, els llambrequins i plomes sense esmalts, etc; són defectes que, en canvi, no presenten els ex-libris del 1900-1901, els d'influència germànica, com el d'A. Garcia Llansó (núm. 5) o el de C. Miralles de Imperial (núm. 10).

Finalment, també és destacable la temàtica de la Mort i la Pau en un seguit d'ex-libris dissenyats entre el 1914 i el 1919 i que tenen una clara connexió amb el desenvolupament de la Primera Guerra Mundial. En aquest sentit, les referències poden ser elíptiques, al·lusives a la Pau —V.M. Triadó (núm. 119) o Hugo Sanner (núm. 218)— o a la Mort —J. Triadó (núm. 129 i 217), E. Lange (núm. 130), J. Palomera (núm. 132), J. Monsalvatje (núm. 134) o J. Fabregat (núms. 146, 158 i 182)—, la majoria de

les quals són de caràcter macabre; i també referències concretes i directes, com en l'ex-libris de F.J. Miracle (núm. 165), en què defensa la causa germànica, o el del propi Josep Triadó (núm. 198), en el qual la guerrera i impetuosa Atena de la primera marca del FAD (núm. 137) retorna destrossada i amb crosses de la confrontació bèl·lica, una idea molt simple que també dóna un resultat de no gaire qualitat, però que en definitiva testimonia la incidència de fets històrics com aquest en la realització dels ex-libris.

NOTES

The first part of the report, which deals with the general situation of the country, is very interesting and contains many valuable facts and figures. It is well written and easy to read.

The second part of the report, which deals with the economic situation, is also very interesting and contains many valuable facts and figures. It is well written and easy to read.

The third part of the report, which deals with the social situation, is also very interesting and contains many valuable facts and figures. It is well written and easy to read.

Els números precedits per una B, remeten a la BIBLIOGRAFIA inclosa al final de l'obra. Quan indiquem "Vid. núm.", ens referim al número individualitzador que hem donat a cadascun dels ex-libris de Josep Triadó.

- 1.- La inscripció és en el Tom 1 de 1870, foli 206, núm. 821 del Registre de Naixements de Barcelona.
- 2.- Cf. infra, "Naixement i difusió de l'ex-libris artístic durant el Modernisme", p.XXII i nota 31.
- 3.- Es tracta d'un oli del 1893 titulat Pati de la Casa de la Caritat, avui al Museu d'Art Modern de Barcelona.
- 4.- L'oli premiat, del mateix 1896, és La mort, avui al Museu d'Art Modern de Barcelona.
- 5.- L'obra, desapareguda, és Lo llonch de la calavera [sic].
- 6.- En commemoració d'aquesta efemèride, el 1916, amb motiu del quinzè aniversari de llur casament, Josep Triadó va dissenyar un ex-libris dedicat a M.I. Nolla amb l'encapçalament "En recordança de 1899". Vid. núm. 144.
- 7.- La informació ens l'ofereix el propi artista: "Era en el mes d'Agost de l'any 1900; quan per encàrrec de l'editor barceloní N'Armengol Miralles, dibuixàvem el primer ex-libris del nostre renaixement (...)". B. 203, p. 6.
- 8.- B. 109.
- 9.- Josep Triadó és el soci núm. 14, i entre els altres trenta-un membres que integren la Societat, hi ha noms molt vinculats al moviment exlibrista: Isidre Bonsoms, Ramon Miquel i Planas, Alexandre de Riquer, Pau Font de Rubinat... i altres que, si més no, en posseïen per marcar els volums de llurs biblioteques.

- 10.- La data ens la facilita Joaquim Renart: "Un domingo, 26 de julio de 1903, en la casa-torre de Ramón Miquel i Planas, en San Gervasio, se reunieron, como acostumbraban hacer, en tertulia íntima, los exlibristas más destacados (...) Aquel día quedó formada la Revista Ibérica de Exlibris." B. 163, p. 136-137.
- 11.- Vid. B. 178.
- 12.- El disseny fou publicat a la portada del Noticiero Universal, B. 133, i a l'interior apareix una breu nota sobre el certamen convocat, al qual s'hi presentaren 79 treballs literaris i 2 artístics.
- 13.- Vid. B. 64.
- 14.- B. 152. També apareix publicat, en espanyol, a B. 35, p. 45-73.
- 15.- Vid. núm. 102.
- 16.- L'obra conté únicament les vint-i-cinc primeres marques de biblioteca tipogràfiques projectades per l'artista.
- 17.- Vid. núms. 137 i 138.
- 18.- Vid. núm. 156.
- 19.- Vid. núm. 257.
- 20.- Vid. B. 213, p. 43-45.
- 21.- Vid. MARFANY, J.L. "Estetes i menestrals", L'Avenc, Barcelona 9 d'octubre de 1978. p. 36-41.
- 22.- B. 199, p. 111.
- 23.- B. 152.
- 24.- Cal destacar que alguns pintors contemporanis de la talla de Picasso, Artur Carbonell o J.P. Viladecans, també han dissenyat esporàdicament alguns ex-libris.
- 25.- B. 213, p. 35-37.

- 26.- B. 190.
- 27.- B. 24, p. 206.
- 28.- B. 213, p. 233-234.
- 29.- B. 213, p. 114-115.
- 30.- Cf. infra, "Josep Triadó, el ressort de dues èpoques", p. XXXII.
- 31.- Vid. "Exlibris M. Bultó", dins B. 166, vol. I, p. 56.
- 32.- B. 174, p. 496.
- 33.- Cf. nota 10.
- 34.- Amb Reus, i concretament amb Ramon Casals i Vernis, els Monsalvatje no contactaren fins al 1917.
- 35.- B. 149.
- 36.- B. 71, B. 160, B. 161 i B. 181.
- 37.- Vid. "Nuestra Revista en 1905", dins B. 166, vol. III, p. 1-2.
- 38.- B. 119, B. 130 i B. 152.
- 39.- B. 122.
- 40.- Anuari Oliva. Ensaig de materialisació d'un moment intel·lectual, Vilanova i la Geltrú, V. Oliva Imp., 1907.
- 41.- B. 105, p. 77.
- 42.- B. 35.
- 43.- B. 212, T. 1, p. XII.
- 44.- B. 87, v. I, p. 47-49.
- 45.- B. 43, p. 36.
- 46.- B. 190.
- 47.- Entre els artistes joves cal destacar Antoni Bulbena —deixeble de Joaquim Renart—, A. Saurí, Josep Viola i Lluís Bracons.

- 48.- OLLÉ, Antoni. "Joaquim Renart", Circular AEB, v. III, núm. 22, Barcelona desembre 1961, p. 109.
- 49.- "Salutación", dins B. 9, t. 1.
- 50.- Cf. nota 10.
- 51.- Ell és l'articulista, fins al 1905, dels comentaris "exlibris moderns".
- 52.- Cf. nota 37.
- 53.- Vid. MIQUEL i PLANAS, R. Ensayos de Bibliofilia, Barcelona, Miquel Rius, 1932.
- 54.- De J. Figuerola apareix al v. II de Bibliofilia una selecció de la seva obra exlibrística.
- 55.- ESTEVE BOTEY, F. "Antoni Ollé Pinell", Circular AEB, t. 1, núm. 4, Barcelona desembre 1952, p. 62.
- 56.- B. 179, p. 15-17.
- 57.- Cf. supra, "Naixement i difusió de l'ex-libris artístic durant el Modernisme", p. XXII.
- 58.- B. 199, p. 84.
- 59.- Vid. B. 172.
- 60.- RIQUER i PALAU, Josep M. Quan el meu pare ja no era noi, dins Alexandre de Riquer, l'home, l'artista, el poeta, Calaf, Ajuntament, 1978. p. 51-52.
- 61.- B. 159, p. 76-77.
- 62.- B. 201.
- 63.- B. 203.
- 64.- Cf. els comentaris a l'ex-libris de la Unió d'Exlibristes Ibèrics. Vid. núm. 233.

- 65.- B. 51, p. 36.
- 66.- B. 160 i B.161.
- 67.- Ultra els del propi Triadó, destaquem els aiguaforts d'A. de Riquer, Bruno Héroux, J. Renart, J. Llongueras o R. Casals i Vernis.
- 68.- Entre els artistes que fonamentalment han treballat amb boix a partir dels anys cinquanta, sobresurten noms com E.C. Ricart, Antoni Ollé Pinell, Antoni Gelabert, Pere Guetglàs "Xam", Carles Puntís, Tranquillo Marangoni, Bruno da Osimo, Herber Ott, Toni Hofer, Valentin Le Campion, Italo Zetti, etc.
- 69.- Cf. supra, "Naixement i difusió de l'ex-libris artístic durant el Modernisme", p. XXII.
- 70.- Ibid.
- 71.- Pertany a Enric Anguera, de Barcelona.
- 72.- Vid. B. 203, p. 9.
- 73.- Pertanyents a Pepita Pallé i als hereus de Joan Catasús, de Barcelona.
- 74.- MIQUEL i PLANAS, B. El arte de la ilustración en el libro", dins Ensayos de Bibliofilia, Barcelona, Miquel Rius, 1932, p. 53.
- 75.- La sèrie completa apareix detallada a B. 180, p. 15⁺ d'aquests aiguaforts hem descobert les dues planxes de tema històric, avui propietat de la família Catasús.
- 76.- B. 51, p. 36 / B. 137, p. 34 / B. 170, vol. II, p. 121 / B. 179, p. 17 / B. 180, p. 13 o B. 199, p. 93, entre altres.
- 77.-B. 163, p. 139.
- 78.- B. 170, vol. II, p. 121.
- 79.- B. 126.

- 80.- B. 172, p. 485.
- 81.- B. 44.
- 82.- B. 149, p. 39.
- 83.- B. 199, p. 95.
- 84.- Cf. supra, "La represa noucentista", p. XXVIII i B. 170, vol. II, p. 56.
- 85.- Cf. infra, "L'aspecte temàtic", p. 18.
- 86.- B. 199, p. 95 i B. 180, p. 15.
- 87.- Vid. B. 166, vol. I, p. 31.
- 88.- Eliseu Trenc —B. 199—, M.V. Salom —B. 180—, F. Fontbona —B. 68—, etc.
- 89.- B. 69, p. 96.
- 90.- En aquest sentit són prou significatives algunes dades que palesen, en totes dues èpoques, el predomini de les formes quadrangulars —40%—, enfront de les circulars —9%—, triangulars i cordiformes —8%— o ovals —5%—; l'ús d'una signatura per a gairebé la totalitat de la seva obra —80%— o el domini de la simetria bilateral en un 83% de tots els seus ex-libris.
- 91.- B. 199, p. 96.
- 92.- Vid. núms. 227 a 258 inclusivament, entre els quals solament hi ha un 50 % de marques simètriques.
- 93.- Vid. Infra, "Els ex-libris de Josep Triadó", p. 28-650.
- 94.- Cf. supra, "Naixement i difusió de l'ex-libris artístic durant el Modernisme", p. XVI i XVII.
- 95.- Vegau més exemples a B. 170, vol. I, p. 34-35.
- 96.- Vid. B. 213, p. 37.

97.- Cf. nota 417 (Vid. infra, p. 699).

98.- Cf. supra, "El Noucentisme i la represa de l'art hel·lènic", p. L.

99.- B. 137, p. 34.

100.- B. 197.

101.- B. 137, p. 37.

102.- Cal assenyalar que el seu propi monograma i el de R. Miquel i Planas, també els va adaptar com a ex-libris. Vid. n.ºs. 20 i 288.

E L S

E X - L I B R I S

=====

=====

D E

=====

J O S E P

T R I A D Ó

=====

=====

La numeració que acompanya la signatura de la major part dels ex-libris de Josep Triadó i, sobretot, les edicions del seu primer llibre d'ex-libris ⁽⁴²⁾ i de la col·lecció completa de les marques no calcogràfiques ⁽⁴³⁾, ha possibilitat que puguem presentar el conjunt de la seva obra seguint uns criteris estrictament cronològics, alhora que ha facilitat la datació gairebé exacta d'una bona part dels projectes.

Ultra aquest criteri inicial, cadascun dels ex-libris ha estat tractat des de tres punts de vista: l'un, tècnico-descriptiu; un altre, que informa sobre la localització de les marques en catàlegs o biblioteques públiques i, finalment, un tercer que se centra en el comentari crític-analític de l'ex-libris.

1. La fitxa tècnico-descriptiva és constituïda per:

- a) Un número individualitzador que ens servirà per a fer referències internes i per a facilitar la consulta dels ex-libris consignats en els índexs de lemes i de propietaris.
- b) El nom i dos cognoms dels destinataris, al costat del número individualitzador, com i també el lloc i la data de naixement i mort. En aquest sentit, cal advertir que tant els monogrames, com els pseudònims i els anònims són entrats amb el nom real sempre que ha estat possible de conèixer; tanmateix, en els índexs trobarem les referències creuades oportunes.
- c) A sota, hi trobarem la reproducció de l'ex-libris en format original i un peu d'il·lustració que sintetitza el comentari analític.
- d) La fitxa tècnica en si és constituïda pel text íntegre que apareix en l'ex-libris, exceptuant la signatura i la numeració, seguint una lectura tipogràfica; per indicar que acaba una línia, hi posem una barra (/) i per indicar que el text és tallat pel dibuix, en posem dues (//) ⁽⁴⁴⁾.

A continuació, consignem la data d'execució. Després, les mesures en mil·límetres, únicament de la part gravada: en primer lloc l'alçada i en segon lloc l'amplada ⁽⁴⁵⁾. Tot seguit, indiquem la tècnica d'impressió seguint el sistema codificat de les "Sigles Barcelona": P 1 (Ploma), C 3 (Aiguafort), a (una tinta) i b (dues tintes) ⁽⁴⁶⁾. En cinquè lloc, anotem el tipus de signatura i la numeració corresponent, com i també si no és firmat (s.f.). I, finalment, el número de l'obra (Op.).

2. Pel que fa a la localització en catàlegs o fons públics, hem emprat les següents abreviatures:

- CT (Catàleg Triadó) ⁽⁴⁷⁾
- CS (Catàleg Salom) ⁽⁴⁸⁾
- RIE (Inventario de Exlibris Ibéricos) ⁽⁴⁹⁾
- PLET (Primer llibre d'exlibris d'en Triadó) ⁽⁵⁰⁾
- MAC (Biblioteca dels Museus d'Art de Catalunya, col·leccions "A. de Riquer" i "J. Triadó")
- BC (Biblioteca de Catalunya, col·lecció "F.J. Miracle")

3. Per a la redacció dels comentaris crítico-analítics hem tingut en compte dos aspectes fonamentals: la biografia del consignatari de l'ex-libris i el disseny en si.

Pel que fa al primer punt, sempre que ha estat possible hem aportat referències bibliogràfiques, per bé que, en aquest sentit, la major part d'aquesta informació és producte bàsicament d'una recerca oral.

En segon lloc, l'anàlisi del dibuix es basa en fonts i comentaris específics escrits sobre cadascuna de les marques i en una interpretació personal fonamentada en la lectura gestàltica i sim-

bòlica de la il·lustració en si i de la relació que té el dibuix amb el personatge posseïdor de la marca.

1. BIBLIOTECA de la COMPAÑIA GENERAL de TABACOS de FILIPINAS
(Barcelona, 1901)

- EX // LIBRIS / C.G.T.F. / BIBLIOTECA DE LA COMPAÑIA / GENERAL DE TABACOS DE FILIPINAS
- 1900
- 69 x 49 mm / 59 x 43 mm
- P 1 a
- TRIADÓ
- Cp. 1

Ex-libris corporatiu amb elements afusius a les activitats de l'entitat.

-
- RIE núm. 386
 - CT núm. 1
 - CS núm. 84
 - MAC núm. 12
 - BC full 2, núm. 8272
 - FLET pp. 12-13
-

L'any 1900 Climent Miralles de Imperial, director de la Compañía General de Tabacos de Filipinas, encarregà un ex-libris a Josep Triadó per a la biblioteca de l'entitat, biblioteca que ell mateix

havia impulsat i que en aquell any s'augmentà notablement amb l'adquisició de la col·lecció de Wenceslao E. Retana, de Madrid, considerada la més important del món de tema filipinista. Uns anys més tard, Climent Miralles encomanà a Wenceslao E. Retana la confecció d'un inventari del fons de la biblioteca de la Companyia, i l'any 1906 fou publicat amb la descripció de 4.623 impresos (51). Cal remarcar que la il·lustració que apareix en portada és l'ex-libris que comentem.

Emili Giralt i Raventós, autor d'un exhaustiu treball historiogràfic sobre l'empresa, comenta que: "Todas las piezas de la Biblioteca llevaban el ex-libris de la Compañía, pequeña obra de arte de estilo modernista, realizada en 1902 (sic) por José Triadó y Mallol[sic], una de las más notables figuras del ex-librismo catalán de aquella época" (52).

Les referències a l'ex-libris aparegudes a la Revista Ibérica de Exlibris i a Zeitschrift für Bücherzeichen (53) són breus i es limiten a descriure'l molt succintament. D'altra banda, Ramon Miquel i Planas, malgrat que s'estén més en el comentari, no fa una anàlisi gaire aprofundida: "(...) tenim entès que la biblioteca quals volums deuen ostentar la marca qui ens ocupa, es altament interessant, y que la il·lustració d'algun zelós funcionari de la Companyia titular hi ha vingut reunint, de poch en poch, una riquesa bibliogràfica considerable (...) Tenint en compte que la marca de què tractem ve a esser així com una manifestació incipient de l'exlibrisme català, no ha d'estranyarnos que no s'hi vegin exercitades les aptituds inventives de l'Artista qui tant remarcables apareixen en altres obres subsegüents." (54)

Com po em intuir, aquest ex-libris no era del seu grat; molt possiblement perquè, deivant de banda el gust personal, R. Miquel no coneixia ni l'entitat ni el simbolisme que Josep Triadó introduí en aquesta marca.

L'ex-libris conté essencialment tres aspectes destacables: el tabac, la navegació i l'aristocràcia.

El primer, representat per uns brots de fulles de tabac, és un

element que lògicament havia d'aparèixer.

El segon s'hi representa molt discretament, però amb insistència. Els nusos de navegació són una constant en el disseny: les arrels de la planta són nusos; el marc que creix des de la base i que es transforma en planta, fa uns nusos a banda i banda del monograma central; el monograma és, també, un "nus" de lletres; i fins i tot una lletra, la "B", és un nus, un nus corrent. La presència de la navegació en el dibuix es justifica perquè la Companyia féu construir el 1882 una sèrie de vaixells amb la finalitat d'establir una línia regular entre les Filipines i Barcelona per tal d'explotar els productes de les illes. Fixem-nos que les arrels-nusos de la planta s'enfonsen en terra... o en el mar.

El tercer aspecte és representat per un escut heràldic siglat que dibuixen les tiges de la planta i que conté el monograma de l'entitat: C(ompañia) G(eneral de) T(abacos de) F(ilipinas), i que, com hem dit, és flanquejat per sengles redortes. El fet que el monograma sigui emmarcat per aquest escut també té una justificació: el fundador de la Companyia fou el marquès de Comillas; els presidents, fins a l'any 1963, foren el seu fill, el comte de Torroella de Mongrí i finalment el comte de Gamazo; entre els consellers, fins al 1900, hi havia el duc de Decases, el comte ^{de} Güell, el comte de Bernar, el comte de Sepúlveda i el marquès de Sotomayor, entre d'altres pertanyents a la noblesa.

Com podem comprovar, aquest primer ex-libris realitzat per Josep Triadó no és fruit de la seva inexperiència, sinó que és ple de simbolisme, contràriament al que opinava Ramon Miquel, qui també afirma en parlar d'aquesta marca que "(...) la inexperiència de l'Artista degué lluitar ademés ab la carencia de sugestió del títol(...)" (55).

Josep Triadó conequé l'estructura comercial de la Companyia amb certa profunditat, en aquest sentit cal assenyalar que realitzà alguns dibuixos per als productes de l'empresa, com i també un cartell publicitari -imprès per Ermenegild Miralles- i que l'any següent, el 1901, realitzà un ex-libris per a la biblioteca particular de Climent Miralles, director de l'entitat (56).

2. Victorí BISBAL i RIDAURA
(Barcelona, 1871 - 1933)

- I/II/III/IV/V// VI/VII/
VIII/IX/X/ EX-LI-//BRIS/
V/I/C/T/O/R/I// B/I/S/
B/A/L
- 1900
- 98 x 76 mm / 75 x 57 mm
- P l a
- TRIADÓ
- Op. 2

El símbol de la llei divina ser-
veix de referència a l'activitat
professional del consignatari.

-
- RIE núm. 60
 - CT núm. 2
 - CS núm. 17
 - MAC núm. 33
 - BC full 5, núm. 1007
 - PLET pp. 14-15
-

El segon ex-libris de Triadó és molt similar, en alguns aspectes al precedent: l'element vegetal arrelat en un terra que sembla el mar; l'arrel que s'enlaire i forma una orla que emmarca la composició; les redortes a banda i banda del tronc, com el mot "ex-libris"; tota la part superior del disseny, plena de fulles menys pel centre del brancam i, fins i tot, el tipus de lletra emprat per al nom del propietari, fet que podem comprovar especialment en comparar les lletres "B" i "R".

Es tracta d'una marca dissenyada a partir d'un parell de símbols de l'antic testament. D'una banda hi apareix l'arbre del coneixement del bé i del mal, amb la serp cargolada al tronc mentre ofereix el fruit prohibit. El text bíblic descriu el moment amb aquestes paraules: "Aleshores el serpent digué a la dona: No morireu pas! Bé sap Déu que el dia que la menjareu, se us obriran els ulls i sereu com Déu, coneixedors del bé i del mal." (57)

La serp, o diable -segons la teologia jueva-, representa el mal, mentre que el bé és simbolitzat pel decàleg que Déu oferí a Moisès. El decàleg, que conté la llei de Déu, és un símbol clarament relacionat amb la professió del propietari, l'advocacia. Un altre element determinant de la Justícia és, probablement, la disposició vertical del nom i el cognom del professor, que pot tenir dues interpretacions diferents: la primera, per plasmar gràficament la defensa de la llei per part del posseïdor de l'ex-libris, mirem els textos "Victorí" i "Bisbal" com si fossin dues columnes que ajuden a mantenir l'arbre dret. Una segona interpretació possible la podem trobar en el paral·lisme entre la balança equilibrada d'or, símbol de la Justícia -de Temis-, i la disposició del text "Ex libris Victorí Bisbal", sostingut pel tronc de l'arbre.

D'aquest ex-libris s'han fet alguns comentaris; el Dr. Schulze diu: "Victorino Bisbal es hombre de leyes. ¿Qué mejor asunto y más brillante compuesto en sus elementos pudiera hallarse que el que Triadó con su buen gusto ha sabido encontrar para su marca de biblioteca? Sirviéndoles de fondo el árbol de la sabiduría, se destacan en mayestática sencillez y severidad las tablas de la Ley. El sabio, el pru-

dente, es quien debe y puede hacer aplicación de aquellos principios. Pero, cuidado guardador de la Ley, alerta defensor del derecho de la Justicia; enrollada en el tronco del árbol de la sabiduría, la serpiente aguarda el momento de ofrecerte la manzana prohibida. Cuán presente debe tener este sabio aviso el hombre de leyes si no quiere separarse de la justicia. Por eso no recatamos elogios á la composición que figura en la biblioteca jurídica y legislativa del señor Bisbal." (58)

El comentari que en fa Ramon Miquel i Planas conté un paràgraf que remarca la presentació poc acurada de les taules de la llei, disposició que Josep Triadó no tornà a repetir en altres dissenys (59): "L'exlibris de què's tracta presenta, com a comentari de la professió de llealista, l'arbre simbòlich del bé y del mal, ab la serpent qui apareix entertolligada a la sòca. Damunt de la feconda brancada s'hi destaquen les dues taules de la llei mosàica, ab les xifres ordinals dels preceptes del decàleg, repartides, cinch a cada taula. Es això una petita transgressió de la veritat revelada, segons la qual eren tres els manaments de la primera taula y set els de la segona; emperò prou se vèu que l'Artista ha tingut aquí per conveniment permetres aquesta llibertat a favor de la simetria, com també ho ha fet al disposar el nom y cognom del possessor a part y altra de la marca, en sentit vertical." (60)

No cal entrar en l'anàlisi simbòlica de certs números considerats "màgics" com el tres, el set, el quaranta i altres, però convé assenyalar que la "veritat revelada", emprant els termes de R. Miquel, no determina el que ell afirma, literalment la Bíblia diu el següent: "Moisés es girà i baixà de la muntanya, portant a les mans les dues taules del testimoniatge, taules escrites de les dues cares: eren escrites de l'una i de l'altra." (61) Per bé que és cert que sovint el decàleg ha estat representat com diu R. Miquel, amb les tres primeres lleis -referides a Déu- separades de les altres set -exclusivament humanes-; això no obstant, des del punt de vista interpretatiu, podem trobar decàlegs amb cinc lleis a cada banda, com les que porta el Moisés del pintor quatrecentista castellà Pedro Berruguete o el de

l'ex-libris d'Enric Moyà per a Serafí Carrer; amb sis i, fins i tot set a cada taula, en el cas del Moisès triplement reproduït a la Capella Sixtina pel florentí Cosimo Rosselli.

=====

3. Ermenegild MIRALLES i ANGLES
(Barcelona, 1860 - 1931)

- H.M. / LABOR-VERITAS //
- CHARITAS / His// pan(i)a /
- ex/libris / herm(e)negildo
- // miralles

- 1900
- 100 x 70 mm (62)
- P l a
- TRIADÓ
- Op. 3

Marca simbòlico-professional
presidida per l'emblema de l'e-
ditor i dominada per la presèn-
cia d'una nau representativa de
l'empresa que dirigia E. Miralles.

- RIE núm. 63
- CT núm. 3
- CS núm. 5
- MAC núms. 7 i 8
- BC full 19, núm. 8307
- FLET pp. 16-17

L'industrial de les arts gràfiques i bibliòfil Ermenegild Miralles, que regentava un taller de litografia i tenia una gran posició econòmica, fou un home preocupat per les edicions acurades i luxoses. Les seves encuadernacions van fer de la Casa Miralles el centre més important d'aquesta especialitat en la Barcelona del 1900, i del seu taller, com diu Eliseu Trenc, "sortiren les encuadernacions modernistes més formoses de l'època."⁽⁶³⁾ En aquest taller de relligadura, hi treballaren el daurador alsacià Pierre Schulz i, posteriorment, el francès Pierre Guerin⁽⁶⁴⁾.

La publicació més destacada que edità va ser la revista artísticoc-literària Hispania, en la qual col·laborà Josep Triadó des del primer any, 1899, fins a l'últim número, desembre de 1902.

Hispania, que guanyà un premi en l'Exposició Universal de París, encetà el cicle d'exposicions de la Sala Parés de l'any 1900⁽⁶⁵⁾, any en què el seu editor encarregà un ex-libris a Josep Triadó per a la seva biblioteca particular. La marca, professional, és constituïda per una nau amb una caseta i el timoner a popa, i per una vela quadrilàtera al vent que té impresa la premsa de Gutenberg estampant el mot "Hispania". L'escena, flanquejada per sengles columnes salomòniques, s'inspira en els gravats en fusta dels segles XV i XVI i interpreta precisament el moment que vivia el propietari de l'ex-libris. El timoner -Ermenegild Miralles- dirigeix la seva nau -vida- immers en una mar embravida i sota un cel fosc i ennuvolat -dificultats i entrebancs-; E. Miralles, però, té una obra a fer i un mitjà per a rea-

litzar-la: la clau de la mà dreta. La revista Hispania és l'obra, el mitjà és el seu taller, simbolitzat en la premsa de Gutenberg.

Els comentaris que fan d'aquest ex-libris alguns articulistes tendeixen a veure-hi una interpretació similar, així, Schulze diu que: "Es un exlibris con sello de época, no la mejor por cierto para el arte, pero sí interesantísima en la historia del libro. La composición es jugosa, rica, abundante como propia de la época de riqueza y bienestar en que se movía el mundo entero. Las armas de su propietario, que no son otras que la prensa del gran Gutenberg aparecen estampadas en la vela que impulsa la nave de la vida. En la parte superior aparece el monograma del propietario rodeado del lema: Labor-Veritas-Charitas. En la parte inferior y sobre graciosas filácteras campea en elegantes caracteres góticos el nombre de Hermenegildo Miralles. A ambos lados cierran la composición dos columnas de gusto abarrocado que ayudan a sugerir esa idea de exhuberancia que campea en toda la composición."⁽⁶⁶⁾

Ramon Miquel afirma que en aquest ex-libris Josep Triadó ha volgut "(...) donar una mostra de ses extraordinaries facultats pera acoblar elements decoratius y símbols de la més diversa condició: aquí la marca editorial adoptada ja de temps pel Sr. Miralles, ab la enigmàtica petxina entre'ls mots "Labor, Veritas, Charitas"; aquí la representació de l'art tipogràfic aplicat a la publicació "Hispania" sortida de les prempses d'aquella important casa d'edicions; aquí una al·lusió a les tradicions del director de l'establiment, del qui es la màxima de que una sabia direcció es el secret qui permet obrir totes les portes y aplanar els obstacles. Y, lligant tot això, una profusió de temes decoratius, distribuïts ab una traça extraordinaria y ab una seguretat de composició, de lo qual ne resulta que'ls detalls se fan valdre els uns als altres en un conjunt perfectament harmònic y ab un vigor qui recorda el dels mestres alemanys en llurs obres capdals del grabat."⁽⁶⁷⁾

Cal afegir que el caràcter professional d'aquest ex-libris és corroborat per la lectura vertical que hi podem fer. El pal de la nau és l'eix que uneix la base de la marca, concretament en el punt d'en-

creuament del nom i cognom del propietari, i la part superior, coronada per la seva marca d'editor amb el monograma "HM". Observem, a més, que la "clau" d'aquesta unió -la premsa de Gutenberg i la revista Hispania- es troba al mig d'aquesta lectura.

Finalment, cal destacar la inspiració de la composició en les portades xilogràfiques dels llibres del segle XVI: La vinyeta interior, l'orla que l'emmarca, l'ús de tipus gòtics per a les lletres i la incorporació de la marca d'editor.

=====

4. Julián VALÓN FRAGO

(Barbastre, 1871 - Barcelona, 1947)

- EX LIBRIS / V// A// L// O// N /
JULIAN VALON
- 1900
- 75 x 46 mm / 109 x 67 mm (68)
- P 1 a
- TRIADÓ
- Op. 5 (69)

Composició de caràcter.
decoratiu.

- RIE núm. 59
- CT núm. 4
- CS núm 4
- MAC núm. 17
- BC full 13, núm. 8289 (format petit); full 22, núm. 8316 (format gran)
- PLET pp. 18-19

Julián Valón, prestigiós procurador dels tribunals de Barcelona i primer membre d'aquesta família que es dedicà professionalment al món jurídic, fou una persona amant dels llibres i fonamentalment dels especialitzats en art, que -juntament amb les obres relacionades amb la seva professió- constituïren la base de la seva biblioteca particular.

L'ex-libris que encarregà a Josep Triadó per a aquesta biblioteca s'emmarca dins la tendència neogòtica de les primeres produccions de l'artista, i molt probablement s'inspira en les orles xilogràfiques que ornamentaren les planes d'algunes obres incunables i del cinc-cents. La decoració la formen lès espirals, els cercles i els nusos entrellaçats d'una branca enfiladissa amb fulles, potser una heura, que neix en la "N" del cognom, com si fos el seu test. La planta, en enfilarse, abraça un segell central delimitat per la "O" del monograma, que és el nucli de l'ex-libris i que podem desxifrar perquè restà clarament unit al nom sencer del propietari, com ja hem vist. El nom és en una tarja a la part inferior, com i també l'expressió "ex-libris", que completa la composició simètricament per dalt.

Hem d'observar, a més, que l'ornamentació ocupa tot el disseny, fins i tot hi ha brots d'heura en cadascuna de les lletres que componen els textos, i que el contrast entre el fons i les lletres integrades en l'orla, l'aconsegueix amb l'ús del blanc, per al fons, i amb el negre per als textos.

Les explicacions que s'han fet d'aquesta marca tendeixen a veure-la exclusivament com una composició ornamental. Ramon Miquel i Planas,

que parla d'aquest disseny en tres ocasions, escriu: "El exlibris de Don Julián Valón, obra de Triadó, es exclusivamente ornamental y por lo mismo demuestra la habilidad del artista en desarrollar los temas decorativos." (70)

Uns comentaris similars els trobem en una altra referència del mateix articulista (71) i a l'inventari de la Revista Ibérica de Exlibris (72). En un altre text més extens, però no gaire més substancial, Ramon Miquel diu: "(...) l'Artista ha volgut ensajar una nova manera d'obtenir la que'n podríem anomenar "caracterisació" de un exlibris, utilisant senzillament les lletres del cognòm del propietari dels llibres com a basa ó fonament d'una composició exclusivament decorativa. Així veurèm les cinch lletres de l'apellido VALON enllaçarse, compenetrarse, fónndres en un sol monograma y constituhir el nucleu de la decoració; y després aquesta, extendres tot al voltant, ocupar per complert el camp de la composició y formar l'exlibris, tot d'una sola peça com si diguessim(...)" (73)

En realitat, aquest ex-libris el podríem considerar impersonal si no fos perquè hi apareix el monograma i el nom del possessor; fixem-nos que, tret d'això, no hi ha cap element que determini la personalitat de Julián Valón; potser per això se'n féu fer un altre dos anys més tard, molt més personalitzant i simbòlic que no pas aquest (74).

5. Antoni GARCIA i LLANSÓ
(Barcelona, 1854 - 1914)

- EX LI-// BRIS / ANTONIO /
GARCIA / LLANSÓ
- 1900
- 101 x 68 mm / 79 x 52 mm
- P l a
- TRIADÓ
- Op. 6

Escut d'armes quarterat en creu,
timbrat i assortit amb ornamenta-
ció d'estil japonès.

-
- RIE núm. 267
 - CT núm. 5
 - CS núm. 3
 - MAC núm. 20
 - BC full 25, núm. 8327
 - FLET pp. 20-21
-

Josep Triadó destinà a l'erudit i crític d'art Antoni Garcia un ex-libris en què la unió de les cultures japonesa i occidental esdevé el símbol essencial que el caracteritza.

Un altar amb un marc circular al damunt i dos móns a banda i banda, són els elements ornamentals d'estil japonès que conté la marca; L'escut d'armes amb casc i cimera, és l'element occidental.

El propietari en encarregar l'ex-libris a Josep Triadó molt possiblement li demanà expressament que hi aparegués aquesta simbologia, si tenim en compte que, d'una banda, A. Garcia Llansó estava interessat especialment en l'art japonès i, de l'altra, que coneixia l'ex-libris clàssic o heràldic a través de la col·lecció que el doctor Thebussem donà a la Biblioteca-Museu Balaguer. Cal assenyalar, en aquest sentit, que A. Garcia Llansó fundà el butlletí Pro Patria, òrgan d'aquesta institució, el 1895⁽⁷⁵⁾, que en fou secretari el 1900, any de la realització d'aquest ex-libris, i que fou vocal secretari de la Junta delegada a Barcelona, el 1903.

Aquesta marca, qualificada d'eclèctica i d'heterogènia per L. Litvak⁽⁷⁶⁾, la comenta així R. Miquel: "(...) tenint en compte que la heràldica ve a omplir casi per complert els orígens de l'exlibris, donchs en llur majoria son heràldiques les marques qui's troben adherides als vells volums de les disperses biblioteques d'altre temps, En Triadó volgué dejorn en sa carrera d'exlibrista ensajarse dins aquesta especialitat de l'exlibris heràldic, que dit sia de passada, no es pas la predominant en l'exlibrisme modern. Potser entenent això, — no volgué l'Artista limitarse a fer una copia més o menys elegant dels blasons del titular de l'exlibris que's proposava crear, y, tenint en compte que'l Senyor Garcia Llansó s'es fet un especialista coneixedor de l'Art japonès, els elements ornamentals, estan inspirats en les formes d'aquell Art originalissim."⁽⁷⁷⁾

Josep Triadó aconseguí, en fi, que l'estil japonès i l'occidental és complementin i, fins i tot, s'uneixin. Si tallem horitzontalment el disseny, veurem com la part inferior és ocupada exclusivament

per l'element oriental, mentre que la superior és completada per l'occidental; ambdós estils, a més, s'encarreguen d'emmarcar l'exlibris: els pilons de la base, la part inferior, i els llambrequins de la cimera, la superior.

D'altra banda, el nucli és constituït per la unió de l'escut d'armes i el marc circular que l'envolta i que el suporta amb les línies corbes ornamentals que té a l'interior; marc que té dos punts: l'un, el casc amb cimera que el talla per dalt, i l'altre, dues petites torres superposades com les emprades en les pagodes, que l'uneix a l'altar.

Aquest ex-libris, en què l'escut d'armes del consignatari és ritualitzat en un altar oriental entre els efluvis ornamentals que el suporten dins el marc, s'adiu amb els sentiments d'Antoni Garcia Llanós, que l'any 1903, en un article sobre ex-libris, exposava la importància que tingué en la cort imperial japonesa, el Micado, l'ús d'emblemes de caràcter heràldic: "En el siglo XII empezaron á distinguirse las mesnadas señoriales por marcas ó blasones perfectamente determinados en sus armas y enseñas, adquiriendo en la siguiente centuria caracteres fijos y hereditarios, adoptando cada familia signos peculiares y distintos, que se reproducían en sus respectivos escudos.

"Los orientales atribuyeron á las flores y á las plantas diversas significaciones, componiendo con sus representaciones verdaderos emblemas, como puede observarse en los heráldicos del Mikado y de los daimios de la misteriosa Nipón." (78)

En aquest mateix sentit, però, l'impressor vilanoví i amic d'Antoni Garcia, Víctor Oliva, fa un petit comentari sobre l'ús inadequat dels emblemes japonesos com a ex-libris: "L'heràldica japonesa, tan armoniosa, tan simple de línies, ha cridat l'atenció dels curiosos suggerint una innovació molt poc extesa: és el home-mark, que's podria traduir per marca de la llar (marque du foyer, en francès). Un grupo de fullatges ben combinats, ^{línies} unas en voluta equilibradament espayadas, un objecte senzill, encare que no guardin cap relació am el nom ni las

ideas del propietari, es converteixen, un cop adoptadas, en l'escut de la familia, en la marca de la llar, que's broda en l'eixovar del llit, en la roba de taula y en els coixins del sofá, que s'imprimeix en el paper d'escriure, que's graba en la fusta d'un moble, que s'empleará també equivocadament com ex-libris."⁽⁷⁹⁾

=====

6. Jaume PAHISSA i JO ⁽⁸⁰⁾

(Barcelona, 1880 - Buenos Aires, 1969)

- AMOR//Y// ART/ EX//LI//
BRIS/ Jau/me Pahissa
- 1900
- 111 x 65 mm / 94 x 55 mm /
80 x 47 mm
- P l a
- TRIADO
- Op. 7

Escena medieval representada per una parella entre línies i formes d'inspiració goticista.

- RIE núm. 265
- CT núm. 6
- CS núm. 2
- MAC núm. 21 i s/n
- BC full 25, núm. 8326
- PLET pp. 22-23

L'evocació de la poesia a través del diàleg silenciosos de dos enamorats immersos en un ambient gòtic, configura l'ex-libris del poeta i compositor modernista Jaume Pahissa. El clima medieval representat en la marca, li dona un aire romàntic ben característic en l'època modernista; no hem d'oblidar que el modernisme és, en certa forma, la culminació o cloenda de la renaixença catalana, que s'inspirà i es connectà plenament amb l'edat mitjana.

L'empremta gòtica de l'ex-libris és present en l'element arquitectònic que conté, un finestral ogival realment "florit" i, a més, en el tipus de lletra que Josep Triadó usa per escriure el nom del posseïdor. En aquest aspecte, cal parar esment en la triple significació que ens inspira aquest text. La primera significació ens la dona el tipus de lletra, que integra literalment el possessor en l'estil gòtic del disseny; la segona, es refereix a la funció emmarcadora que té, en tancar l'ex-libris per la part inferior; i la tercera, consistent a fer de terra -enrajolat amb lletres-, perquè l'enamorat s'hi assegui. En resum, el nom és alhora marc de la composició, "Amor" i "Art", com diu la divisa del filacteri.

Aquest caràcter gòtico-medieval del dibuix és el que remarquen tots els articulistes. El Dr. Schulze diu que és "uno de los más bellos ejemplares del exlibris salidos de la pluma de Triadó. Bien se ve que el tal exlibris va destinado á la biblioteca de un poeta: es para la del notable compositor señor Pahissa. Esta obra es una afortunada trouvaille; todo en ella es distinción y poesía; el gótico ventanal separa al trovador de su enamorada, mas ello no priva que la

mano de ésta, al través de un fragante livio de pureza, pueda descansar entre las del poeta. La factura no puede ser más ajustada al pensamiento del autor, como tampoco éste podía caer más bien al artista que ha de poseerlo."(81)

Ramon Miquel i Planas, que afegeix un poema en el text, escriu: "es sens dubte una de les mes poètiques composicions que ha imaginat en Triadó, el qui sovint s'ha complagut en desenrotllar temes filosòfics en els exlibris. L'escenari ja sugestionava. Facilment podrem, donchs, abandonant-nos a la fantasia, inventar un episodi qual desenrotllat càpiga dins aquell march de arquitectura ogival, evocador d'una epoca cavalleresca."(82)

D'altra banda, Lily Litvak comenta: "Es bien conocida asimismo la atracción que el modernismo sintió hacia la Edad Media. Ello se refleja igualmente en los exlibris. Por ejemplo, el de Jaume Pahissa, hecho por Triadó, muestra un ventanal gótico florido. A través de la ojiva se ven una joven y un doncel, en trajes medievales, departiendo amorosamente."(83)

Finalment, obsevem que l'enamorat té un peu que trenca el tancament del marc; detall que utilitza l'artista per a ressaltar que mentre la donzella és empresonada a l'ex-libris, l'enamorat en pot sortir lliurement i, malgrat que vol conduir-la a l'exterior -fixem-nos que li treu la mà fora del finestral-, la noia li mostra un lliri blanc com a resposta, símbol de la virginitat conservada o amor públic, que Manuel Conrotte enllaça amb la mitologia escandinava: "Symbol für Keusche Liebe, alt skandinavisch, im Anklang an Odins Schwur."(84)

Com veiem, Josep Triadó aconsegueix d'establir un diàleg entre els personatges, un diàleg silenciós basat en detalls com la mirada o les mans; l'ex-libris esdevé, així, una autèntica presó d'amor.

=====

7. BIBLIOTECA - MUSEU BALAGUER

(Vilanova i la Geltrú, 1884)

- EX-LI// BRIS/BIBLIOTECA-MUSEO/
BALAGUER (85)
- 1900 (86)
- 47 x 71 mm / 41 x 61 mm
- P l a / P l b
- TRIADÓ
- Op. 8

Façana de la Biblioteca-Museu Balaguer.

-
- RIE núm. 298
 - CT núm. 7
 - CS núm. 6
 - MAC núm. 27
 - BC full 12, núm. 8285 i 8286 (a dues tintes)
 - PLET pp. 24-25
-

El primer de gener de 1882 es col·locà la primera pedra del que hauria de ser la Biblioteca-Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú. Víctor Balaguer i Cirera, fundador també de la Biblioteca d'Ultramar de Madrid, creà la Biblioteca-Museu amb la donació de la seva biblioteca particular i les col·leccions de pintura, escultura i objectes orientals que posseïa. La Biblioteca-Museu fou finalment inaugurada el 26 d'octubre de 1884.

Respecte als ex-libris que serviren per a marcar els volums de l'entitat, l'impressor de Vilanova Víctor Oliva i Sala escriu un ar-

ticle a la Revista Ibérica de Exlibris (87) en el qual ens comenta les quatre marques de possessió de la biblioteca balagueriana -tres de les quals de caràcter exclusivament tipogràfic-, fins que la Junta delegada de la Fundació a Barcelona n'encarregà una cinquena a Josep Triadó. En aquest sentit, cal assenyalar que, com ja hem vist, Antoni Garcia Llansó era vocal secretari d'aquesta Junta delegada i que posseeix un ex-libris triadorià del mateix any (88); no és estrany, per tant, que considerem Antoni Garcia com a impulsor d'aquest encàrrec.

Quant a la interpretació de l'ex-libris, Víctor Oliva i Ramon Miquel es limiten a fer-ne una descripció formal i a comentar les excel·lències de l'entitat i del seu fundador (89); observem, però, que la composició també ens ofereix una lectura simbòlica fonamentada en el contrast entre l'edifici de la Biblioteca i el celatge del fons.

Jeroni Granell i Mundet (90), que com diu Francesc Fontbona és un "típic representant de la generació medievalista que evoluciona cap a l'electricisme" (91), dissenyà l'edifici de la Fundació balagueriana, molt possiblement quan era president del Centre de Mestres d'Obres, 1879-1882. La façana d'aquest edifici és el tema que il·lustra l'ex-libris; Josep Triadó l'enquadra entre filets i distribueix els textos per dalt i per baix.

El frontis de la Biblioteca-Museu, que actualment no el podem contemplar així per la vegetació que l'envolta, contrasta amb la foscor del cel i amb la blancor dels núvols, que són notablement espessos a l'entorn de la torre. Sembla com si l'artista valgués dir-nos subtilment que un edifici tan feixuc, que fins i tot pot doblegar els filets horitzontals del marc, conté a l'interior una "ànima" capaç d'elevant-se més enllà del celatge tenebrós i trencar amb la força de la torre el marc que l'envolta, per permetre que els núvols o efluvis surtin a pressió i ocupin amb la seva blancor tot el que no és a l'interior del quadre. La distribució textual és, a més, prou significativa, i especialment si tenim en compte que són banyats per la lluminositat

que emana dels núvols que han accedit a l'exterior, car si la base és ocupada pel nom de la institució, a la part alta, on es trenca el marc, trobem l'expressió "ex-libris", a banda i banda de la torre, evidenciant l'accés a l'espai superior, al zenit.

Aquest ex-libris, però, mai no ha estat fixat en cap volum de la Biblioteca-Museu Balaguer, com ja anunciava Víctor Oliva el 1904⁽⁹²⁾, i solament s'ha fet servir com a segell o capçalera d'impresos o cartes, sense el mot "ex-libris"⁽⁹³⁾ la causa la podem trobar, tal vegada, en la mort del fundador, esdevinguda el 1901-; cosa que no succeeix, en canvi, amb les altres marques esmentades, les tres tipogràfiques i la dissenyada per J.M. Laredo amb la divisa "Surge et ambulat", que són les úniques que s'utilitzaren a la Biblioteca.

Observem, en aquest sentit, que l'esperit de l'ex-libris de Triadó encaixa amb el lema de la Fundació emprat per l'aquarellista Laredo; les paraules de Jesús a Llätzer, també podrien rubricar perfectament, doncs, un ex-libris dibuixat per Triadó que, a primer cop d'ull, sembla que no ens transmeti res, però que és ple de contingut semàntic.

=====

8. Pere MAYOL i TORNÉ

(Països Catalans S.XIX - S.XX)

- P/E/R/E MAYOL /T/O/R/NÈ/
EX-LI-//-BRIS/ I//N/R/I/
GLORIA IN // EXCELSIS DEO//
ET IN TERRA// PAX HOMINIBUS//
// BONAE VOLUNTATIS//
BENEDICIMUS TE//

- 1900

- 121 x 70 mm / 85 x 50 mm

- P l a

- TRI-// ADÓ

- Op. 9

Composició de caràcter religiós amb forma de les primitives marques d'impresor.

- RIE núm. 268

- CT núm. 8

- CS núm. 1

- MAC núm. 13 i 14 (format petit)

- BC full 19, núm. 8308

- FLET pp. 26-27

L'element religiós, com en totes les arts, també és present en els ex-libris, i aquest n'és un exemple clar. La simbologia cristiana que hi apareix omplena tot el dibuix i fins i tot la disposició dels textos i de les formes participa en aquest conjunt simbòlic que té com a signes més representatius la divisa, la creu de Lorena formada pel mot "ex-libris" i el nom del possessor, els sis serafins, la corona d'espines, el text INRI i el Nen Jesús, que esdevé el nucli del disseny.

Ramon Miquel i Planas fa dos comentaris força interessants sobre aquesta composició destinada al llicenciat en dret i oncle de l'artista⁽⁹⁴⁾; en el primer, aparegut en la Revista Ibérica de Exlibris, diu que: "(...) recuerda por sus formas las antiguas marcas de impresor. En el centro de la composición y sobre fondo negro se destaca la tierna figura del Niño Dios, entre las cuatro letras I.R.N.I. (sic), símbolo de su dignidad real sobre el pueblo judío; rodean este círculo ángeles volando que parecen repetir la hermosa invocación que más exteriormente se desarrolla: "Gloria in excelsis Deo (...)"⁽⁹⁵⁾.

En un comentari similar, però més ampli, escriu: "Donada la llegenda "Gloria in excelsis Deo", l'efigie del Salvador ha constituït l'element fonamental del tema a desenrotllar; y aquelles paraules del lema, esparses als quatre vents per la joia de les celestials milícies al saludar la vinguda del Redemptor del nostre llinatge, han suplert a l'entorn del núcleu de composició els elements decoratius que aquesta requeria per a completarse."⁽⁹⁶⁾

Efectivament, tant la circumferència coronada amb una creu de Lorena, emprada per diversos impressors dels segles XV i XVI, com ara Johan Hertezog de Venècia o Gabriel Pou i Fere Miquel, de Barcelona; com el Nen Jesús que hi ha a l'interior, usat amb variants per l'impressor barceloní Claudi Bornat durant la segona meitat del segle XVI, ratifiquen aquesta comparació formal que fa Ramon Miquel amb les marques primitives d'impressor; com i també ho fa Manuel Conrotte, qui concretament apunta com a font d'inspiració la que utilitzava l'impressor de Lió Treschell el 1487: "nach dem Vorbild der Druckermarke von Treschell in Lyon 1487."⁽⁹⁷⁾ Cal afegir, a més, que

també a principis d'aquest segle l'impressor vilanoví Víctor Oliva usava una marca inspirada en aquelles xilografies.

La lectura que podem fer de l'ex-libris és de dins a fora -fixem-nos en el paralelisme formal entre el món que suporta el Nen amb la seva mà esquerra i el marc perfilat pel text, consistent en un cercle amb la creu al damunt-. En el nucli trobem un majestàtic Nen Jesús nimbat i assegut, que té la mà dreta en posició de beneir, mentre que amb l'esquerra regeix el destí del món; Nen que és envoltat per les inicials de les paraules Iesus Nazaremus Rex Iudaeorum que Ponç Pilat féu posar a la creu de Crist. Aquest conjunt, en blanc, destaca sobre el fons negre i tenebrós i és encerclat per una enorme corona d'espines que ressalta el sofriment físic de Jesús, però que alhora constitueix l'aurèola mística que abraça tot el nucli. La part central de l'ex-libris, en què la tenebror contrasta amb la llum que emana del Salvador -Ego sum Lux mundi-, és suportada i mostrada per un estol de sis serafins que transformen les espines de l'interior en roses, per l'exterior, -el dolor en alegria-, mentre canten el Glòria o Himne angèlic a la Santíssima Trinitat⁽⁹⁸⁾, com a símbol de la sublimació de la figura de Jesucrist.

L'artista ens apropa, així, al caràcter i al sentiment cristià que devia tenir el consignatari de la marca, alhora que palesa el contrast entre les tenebres representades en el fons i la llum blanca de la figura central, representativa de la vinguda i la manifestació de Jesús al món: "El qui era la llum veritable, la que il·lumina tot home, també ha vingut al món."⁽⁹⁹⁾

Un altre contrast destacable és la pròpia imatge nuclear. Crist és físicament un Nen que beneeix i regeix el món o conjunt de la creació, però és acompanyat d'un seguit d'elements que determinen la seva mort violenta i el seu sofriment: la creu, les inicials INRI i la corona d'espines; de manera que la composició també contempla en una única escena tota la vida de Jesús, el Nen i l'adult, en definitiva, les arrels històriques del cristianisme.

9. Marc-Jesús BERTRAN i TINTORER

(Barcelona, 1873 - 1934)

- EX LIBRIS/MARC JESÚS
BERTRÁN

- 1901

- 119 x 90 mm / 86 x 66 mm
335 x 272 mm⁽¹⁰⁰⁾

- P l a

- TRIADÓ

- Op. 10

La dansa de la Mort, el macabre
diàleg amorós entre la Vida i la Mort.

- RIE núm. 58

- CT núm. 9

- CS núm. 8

- MAC núm. 22

- BC full 1, núm. 8266 i full 8, núm. 1335 (format gran)
- FLET pp. 28-29

L'ex-libris del crític d'art i musical de La Vanguardia Marc-Jesús Bertran és, com altres de Josep Triadó, d'inspiració medieval; en aquest exemplar, però, l'element macabre és el dominant i enllaça amb l'exponent màxim de la iconografia de la Mort dels darrers segles de l'Edat Mitjana: Les Danses de la Mort, en què la Mort invita tothom a participar en una dansa que ningú no pot evitar.

Marc-Jesús Bertran escriu un excel·lent article sobre la iconografia de la Mort⁽¹⁰¹⁾, en el qual assenyala que "Cuando mayor es el bienestar material, es decir, cuando el hombre piensa menos en la Muerte, lo cual no quiere decir que la tenga más lejos sino más olvidada, el Arte la representa menos terrible y, tomándole franqueza, hasta llega a burlarse de ella". En aquest article, Marc-Jesús Bertran hi inclou una sèrie de comentaris de diversos ex-libris macabres, entre els quals hi trobem el d'ell mateix, que interpreta així: "En la marca de mis libros, la Vida representada en la figura de una mujer hermosa en la plenitud de su hermosura, anda por el mundo del brazo de la Muerte; simbolismo renovado incesantemente, que no son bastante á hacer olvidar los atractivos de esta vida terrena; representación gráfica de aquel "MEMENTO MORIS" escrito en el dintel de la inteligencia del hombre fuerte y sereno".⁽¹⁰²⁾

L'interès del possessor per la iconografia de la Mort i el profund coneixement que en té, palès en l'article esmentat, ens fa pensar que ell mateix concebés la marca que Josep Triadó plasmà gràficament o, almenys, que l'encàrrec que li féu a l'artista va ser concretament el d'un ex-libris macabre. De la mateixa manera, el fet d'interpretar el seu propi ex-libris justifica, en part, els nombrosos comentaris o cites que se n'han fet posteriorment i que fa que aquest ex-libris sigui el més comentat de tots els que dissenyà Triadó. Les cites fetes per Víctor Cliva⁽¹⁰³⁾, Lily Litvak⁽¹⁰⁴⁾ o Eliseu Trenc⁽¹⁰⁵⁾ no

contenen, però, cap element nou remarcable; en canvi, Ramon Miquel i Planas, que també el comenta formalment en una altra publicació⁽¹⁰⁶⁾, li dedica dos articles exclusius i fins i tot un poema⁽¹⁰⁷⁾, com havia fet amb l'ex-libris també medievalitzat de Jaume Pahissa⁽¹⁰⁸⁾. En el primer comentari escriu:"(...) la estampa que tenim davant dels ulls, ens apareix com una reminiscència dels temps en que el poble, fluctuant indecís entre les creencies y les supersticions, s'extremia de cap á peus al repassar les diverses escenes macabres representades en els murs de les esglésies y cementirs. Aquelles "Dances de la Mort" en que l'horrible personatge figura acompanyar del braç a papes, emperadors i humils captayres, constituïen casi totes les idees de democracia vigents en el segle XV, quan l'"Ars Morendi" y el "De consolatione" eren els tractats de filosoffa per excelencia."⁽¹⁰⁹⁾

En l'altre article⁽¹¹⁰⁾, Ramon Miquel s'expressa en uns termes similars, però hi afegeix el poema que li inspirà aquesta composició i que hem comentat anteriorment.

L'ex-libris de Marc-Jesús Bertran, malgrat que conté un seguit de detalls simbòlics remarcables, no és gaire difícil d'interpretar a primer cop d'ull. Les dues figures centrals determinen amb claredat el matrimoni entre la Vida i la Mort, unió que es produeix en diversos punts del disseny: els braços agafats; el sudari que els cobreix; les espines i les flors de la part inferior; la cinta superior que enllaça els objectes que sostenen; i, fins i tot, la posició dels peus que, amb els braços i la mirada constitueixen la compenetració total d'ambdues figures. D'aquesta manera, l'artista fa que la Vida i la Mort siguin una sola cosa i que en aquesta unió la Mort adquireixi, malgrat la seva visió macabre, atributs de la Vida que simbolitza amb les flors de l'esbarzer que té als peus; sembla, per tant, que hi fa una referència clara a la Vida eterna.

D'altra banda, el fort contrast entre la carn il·luminada de la Vida i els ossos de l'esquelet, s'alleugeix amb l'actitud bondadosa de la Mort, que mira amb ulls d'enamorat la Vida i li parla somrient amb bonhomia, -fixem-nos que gesticula amb la mà dreta-, mentre manté una

posició impròpia del seu estat. Cal remarcar, a més, la disposició del sudari que, a part d'embolcallar la Mort, protegeix la Vida del fred.

Els símbols que acompanyen les figures afavoreixen més el que representa cada figura; així, la llàntia encesa és el símbol de la vida, com la vida que té la flama; el rellotge d'arena que sosté l'esquelet amb tota la sorra al recipient inferior, determina el final del temps d'aquella vida, amb la qual s'uneix mitjançant una cinta. Aquest trànsit de la Vida a la Mort és emmarcat per una garlanda de flors que li dóna un caràcter menys macabre; l'ornamentació floral, però, sols guarneix la part que interiorment ocupen les tenebres, en canvi, en deixa nua la part inferior, on la tija -que és el marc del dibuix-, s'endinsa pels peus de la figura femenina en forma d'espines i, — com hem comentat, floreix sota els peus de la Mort.

L'atracció de Marc-Jesús Bertran per aquesta cordial relació entre la Vida i la Mort i pel moviment exlibrista de l'època⁽¹¹¹⁾ es reflecteix en la disposició dels textos: El nom del possessor serveix de suport del que simbolitza la marca, mentre que el *mot ex-libris*, inscrit en una tarja, sembla com si beneís aquesta unió.

Sens dubte, Josep Triadó aconsegueix amb aquest ex-libris que la presència d'un element tètric, com és la figura representativa de la Mort, no sigui tan macabre si l'observem acuradament i, fins i tot, ens la fa veure amb més bons ulls, potser amb els de Marc-Jesús Bertran.

=====

10. Climent MIRALLES de IMPERIAL i GIMÉNEZ de FRONTÍN
(Elx, 1850 ? - Barcelona, 1925)

- ex// Libris / Tu serás lo/
mirall en / que me / mire
- 1901
- 123 x 78 mm
- P 1 a
- TRIADÓ
- Op. 11

Escut d'armes aclusives partit, timbrat de casc de cavaller amb plomall, distingit amb gran creu i mantellat.

-
- RIE núm. 387
 - CT núm. 10

- CS núm. 9
 - MAC núm. 24
 - BC full 17, núm. 8299 i full 22, núm. 8315
 - PLET pp. 30-31
-

Climent Miralles de Imperial, que té l'honor de ser la primera persona que demanà un ex-libris a l'artista Josep Triadó⁽¹¹²⁾, n'encarregà un altre per a la seva biblioteca particular l'any següent.

Possiblement provinent d'alguna de les empreses del primer marquès de Comillas, Antonio López y López, fundador de la Compañía General de Tabacos de Filipinas, Climent Miralles entrà en aquesta empresa i el 1883 en fou nomenat com a primer vicepresident, càrrec que ocupà fins al 1889, en què arribà a director i que hagué d'abandonar el 1909 per malaltia, essent posteriorment conseller fins a la seva mort, el desembre de 1925, ocupant una vocalia en el consell d'administració. Cal assenyalar, a més, que el 1891 la Companyia creà una fàbrica de destilació d'alcohol i de refinament de sucre a Manila, que fou anomenada "La Clementina" en honor seu.

L'ex-libris de la seva biblioteca particular és heràldic, fet que fins a cert punt és comprensible si tenim en compte que bona part dels presidents, membres del consell directiu i administratiu de l'entitat que dirigí, pertanyien a la noblesa. Es tracta d'un escut amb armes allusives, partit i carregat a la part sinistra amb una àguila amb les ales abaixades (de Imperial) que es mira en un mirall (Miralles), i el partit de la dreta l'ocupen cinc moixons -posats 2,2,1- allusius al segon cognom del possessor. L'escut és completat amb un casc de cavaller amb plomall; un mantellet; un collar amb una creu patent i triplement fusa per les extremitats, determinativa d'ésser gran creu; i ornamentat amb raïm, branques enfiladisses i fulles d'acant, que a la base formen un alvèol en forma de cor on s'hi inscriu l'ànima de la divisa relativa al primer cognom del professor, la figura emblemàtica de la qual és en el partit sinistre del blasó. A dalt trobem el mot "ex-libris" dins un filacteri.

L'ànima de la divisa és escrita en català meridional per l'origen valencià de la família, a excepció del mot "mirall" -"espill" en aquest dialecte- per la relació amb el cognom. Sembla que aquesta divisa prové d'un avantpassat que es casà amb una dama italiana anomenada Imperiali⁽¹¹³⁾.

L'ex-libris és comentat així per R. Miquel i Planas: "...com a obra exlibrística, poca cosa podrèm dirne. Els comptats elements ornamentals qui acompanyen l'escut no desdiuhen pas gens de lo que en les altres obres de l'Artista hem vist. Y en quant a les lletres de l'inscripció, aquí, com sempre, son correctament dibuixades y proporcionades."⁽¹¹⁴⁾

En realitat, els ex-libris heràldics no són gaire habituals durant el modernisme, sobretot pel fet que el renaixement d'aquestes marques es dona essencialment entre la classe burgesa, motiu pel qual els escuts heràldics queden rellegats a casos molt especials i fins i tot com a símbols massa classicitzants. Això no obstant, l'heràldica es continuà treballant en l'ex-libris, però amb algunes aportacions dels artistes, sobretot quant a l'ornamentació exterior, l'exemple més clar dels quals el trobem en l'ex-libris que Alexandre de Riquer dissenyà per al rei Alfons XIII el 1904, que és una autèntica peça heràldica modernista ⁽¹¹⁵⁾.

=====

11. Ildefons SUNYOL i CASANOVAS
(Barcelona, 1866 - 1913)

- VERITAS/ex//li//bris/
ILDEFONS SUNOL.

- 1901

- 119 x 79 mm / 90 x 59 mm

- P l a

- TRIADÓ

- Op. 12

Marca alusiva a la professió del professor.
La balança de la justícia sospesa la Culpa i
la Innocència per conèixer la Veritat, ama-
gada en l'ignot fons del pou.

- RIE núm. 61

- CT núm. 11

- CS núm. 16

- MAC núm. 18
 - BC full 1, núm. 8265
 - PLET pp. 32-33
-

El polític republicà i doctor en dret Ildefons Sunyol encarregà aquest ex-libris a Josep Triadó el mateix any que va ser elegit regidor per la Lliga Regionalista, de la qual havia estat un dels fundadors poc temps abans. En aquest ex-libris, però, no es reflecteix el Sunyol polític, sinó el jurista, simbolitzat mitjançant una balança que mesura el pes de la "culpa" i de la "innocència", les quals són representades amb una serp i una flor que sorgeixen de les calaveres que suporten els balançons. La presència d'aquestes calaveres justifica que alguns articulistes considerin l'ex-libris com a macabre, com ho fan Marc- Jesús Bertran⁽¹¹⁶⁾, Eliseu Trenc⁽¹¹⁷⁾ o Lily Litvak⁽¹¹⁸⁾; — això no obstant, Ramon Miquel la considera professional⁽¹¹⁹⁾, sens dubte perquè l'al·lusió a la professió que hi trobem esdevé el missatge global, mentre que les calaveres no són més que un detall, encara que macabre i destacable, de la composició.

En un altre article, Ramon Miquel ens fa una anàlisi força acurada d'aquesta marca: "Els plats de les balances bé són iguals als de les balances de sempre, y els sengles cranis qu'en ells es veuhen mostren els atributs de la Culpa y de la Ignocencia eixint de les cavitats dels ulls qui tal vegada un jorn lograren amagar la Veritat a l'esguart escrutador de la Justicia humana. Mes la Veritat, per amagada que pugui romandre al fons del pou hont les maldats dels homes la precipiten tan sovint, tart o d'hora treu el braç a la llum pera senyalar implacablement la culpa allà hont se trobi y pera rectificar el fallo erradament pronunciat."⁽¹²⁰⁾

L'exacta disposició simètrica del símbol místic de la justícia, -les balances-, s'estén a gairebé tots els elements decoratius que completen l'ex-libris, amb la qual cosa Triadó aconsegueix que la totalitat del disseny mantingui un equilibri que en els balançons és entre forces contràries -Culpa i Innocència-, que es contraresten i

que possibiliten alhora una forma superior, la Veritat.

El brancam constitutiu del marc exterior de l'ex-libris i del finestral gòtic interior amb el nom del possessor a la base; el munt de fulles i flors que cobreix el fons del brancam i que s'enlaira pel centre de la base per sostenir el pou; i altres elements vegetals de l'interior, mantenen una simetria bilateral molt simple que contrasta amb l'ús de figures imaginàries més complexes, però que continuen conservant l'equilibri compositiu; fixem-nos en l'amfisbena que configura el braç de la balança i en els dracs alats de l'ornamentació superior del pou, que recorden el que duia com a cimera l'elm de Jaume I el Conqueridor.

També podem trobar aquesta simetria en el pou en forma de capitell, que té unes figures a banda i banda sostenint sengles objectes diferents a cada mà: un punyal i una bossa, símbols del crim i del robatori.

Tots aquests elements axials tenen com a eix la vertical del centre de l'ex-libris, en què trobem tots els símbols únics de la composició: la inicial "S" del cognom del propietari, formada per una altra amfisbena; la carassa en el brocall del pou, flanquejat pels punyals esmentats; la inscripció "Veritas"; el braç nu que fa de suport de la balança i que enlaira un objecte espinós; i la flor quinquefoliada a la part més elevada.

Respecte al lema, cal assenyalar la relació simbòlica que té amb el pou i amb la nuesa del braç, que ens permet d'establir una comparació amb altres marques de l'època; com la realitzada per l'artista anglesa Cecilia Levetus per a W. Homan Hunt, en què la Veritat surt d'un pou, i les destinades a Federico Larrañaga, amb el lema "Nuda Veritas", i a F. Soler, amb la llegenda "La Veritat dins lo pou", ambdues d'Alexandre de Riquer⁽¹²¹⁾.

En resum, en la línia vertical del centre del disseny observem que Ildefons Sunyol, representat amb la "S" inicial del seu cognom, esdevé el "braç" de la justícia que ha de determinar la Veritat, per espionosa que sigui, entre la Culpabilitat i la Innocència. La simetria

bilateral de l'ornamentació que envolta aquesta vertical sembla ser un suggeriment de l'objectivitat que ha de tenir el jutge per a determinar la veritat, la qual és solament assolible amb l'aprofundiment en els fets, no sempre visibles a primer cop d'ull, com succeeix amb l'interior del pou.

L'ex-libris de Triadó atribueix, així, uns valors personals a I. Sunyol que podem resumir amb unes lletres que el prolífic escriptor català Josep Fla li dedicà en un dels seus textos: "Sunyol ha estat una de les persones més fines, més cultivades, més distingides, que ha trobat en la vida. Els seus coneixements històrics i jurídics tingueren sempre, per mi, una seguretat que la seva cautela convertia gairebé en infalible."⁽¹²²⁾

=====

12. Manuel RODRÍGUEZ i CODOLÀ

(Barcelona, 1872 - 1946)

- EX//LIBRIS/ MAN(VEL RODRIG)VEZ/
CODOLÀ
- 1901
- 83 x 62 mm
- P 1 a
- TRIADÓ
- Op. 13

Ex-libris simbòlic presidit
per l'enigmàtica esfinx al
final del camí.

- RIE núm. 264
 - CT núm. 12
 - CS núm. 12
 - MAC núm. 23
 - BC full 25, núm. 8324
 - PLET pp. 34-35
-

L'home i la vida és el tema tractat per Josep Triadó en aquest ex-libris en el qual el crític i pintor Manuel Rodríguez Codolà, autor de l'opuscle Los exlibris y su uso por los médicos y farmacéuticos (123), és representat per un home nu arrossegant una càrrega amb cadenes, que intuïm força feixuga per l'esforç que realitza, avançant per un camí tortuós amb esbarzers, ple d'obstacles i dificultats que el duu fins a l'incert i ignot futur que l'espera al final. Aquest tema, però, ja l'havia representat Triadó en l'ex-libris d'E. Miralles amb algunes matitzacions (124). Recordem que en aquell exemplar la combinació de l'home (propietari), el camí (vida), la càrrega i els esbarzers (dificultats i obstacles) i l'esfinx (l'enigmàtic destí), ens fa veure una lluita per arribar a un futur incògnit, simbolitzat per una esfinx que espera l'arribada del caminant amb una mirada vigilant i amb mitja cara enfosquida, com el fons tenebrós que l'envolta, i que remarca el caràcter enigmàtic d'aquesta figura imaginària.

La descripció simbòlica apareguda en l'inventari de la Revista Ibérica de Exlibris desgrana alguns aspectes d'aquest disseny: "Por largo y tortuoso camino cubierto de abrojos (la vida), marcha el hombre arrastrando entre cadenas pesada carga. En lontananza, como tér-

mino del viaje, se divisa la esfinge (símbolo de lo desconocido)."⁽¹²⁵⁾

Manuel Conrotte, que veu en l'esfinx el símbol de la fosaor del destí⁽¹²⁶⁾, Víctor Oliva⁽¹²⁷⁾ i Lily Litvak, que utilitza exactament els mateixos mots de la Revista Ibérica de Exlibris⁽¹²⁸⁾, descriuen aquesta marca en termes similars, mentre que Ramon Miquel i Planas li dedica un poema, com en les obres més admirables de l'artista⁽¹²⁹⁾.

De fet, Manuel Rodríguez Codolà veurà amb més claredat la cara de l'esfinx, el seu propi destí, en la vida real: dos anys després de la realització d'aquest ex-libris, el professor esdevé el primer president del Foment de les Arts Decoratives, era l'any 1903; el 1905 és ja el crític d'art titular de La Vanguardia; el 1908 és professor titular de teoria i història de les Belles Arts a Llotja... però malgrat aquest aparent ascens professional, el prestigiós escriptor i periodista Agustí Calvet i Pascual, Gaziol, que dirigí La Vanguardia a partir del 1920 conjuntament amb Josep Escofet, Dídac Priu i Manuel Rodríguez Codolà, ens parla del nomenament d'aquest quadrumvirat directiu del diari en un capítol del seu llibre Historia de la Vanguardia subtitulat casualment amb la frase "Tot sol davant l'esfinx"; en parlar del possessor de l'ex-libris, doncs, Gaziol escriu: "Rodríguez Codolà, en canvi, una de les nullitats més imponents i pintoresques de la Barcelona vuitcentista, i bufanúvols com ell sol, però bon jan en el fons, mentre li deixessin remenar la cua, s'emocionà de debò i donà mostres de gran agraïment, els ulls humitejats i la veu ennuegada. Ja era força gran, i li semblà que finalment el cel l'empenyia sense ell saber com ni per què, al cim de la més inesperada ambició -com si li confiessin de portar un dels gegants a la processó de Corpus, tot refiant-se que, de la custòdia, ja se n'encarregaria un altre."⁽¹³⁰⁾

Una opinió contrària ens la dóna el seu amic Lluís Masriera que també ens fa un retrat de Manuel Rodríguez en l'època de la realització d'aquesta composició: "A principios de siglo, era mi amigo Rodríguez Codolà, un muchacho (físicamente fué un muchacho toda su vida)

bajo de estatura, con su bigote y su barba pulcramente recortada, de una severidad envidiable, bien educado, que parecía cerrado y que pensaba siempre lo que decía. Era correcto en todo y respetuoso con el talento ajeno." (131)

Tornant novament a l'exlibris que estudiem, cal assenyalar que l'escena central és emmarcada i orlada externament amb ornamentació vegetal i raïms, com era característica en William Morris, mentre el nom del posseïdor és en una tarja semitapat per una garlanda de fulles de llozer encintades i flanquejat per tres fulles trifoliades de trèvol. En la part superior hi ha una mena de camper amb dos objectes encreuats i entrellaçats: una ploma, al·lusiva a la professió de crític o escriptor, i uns pinzells o llapis, a la de pintor, conjunt que és coronat amb una estrella de cinc puntes. L'escut, que ens recorda la forma d'un alerió, trenca el marc del dibuix central amb la punta i, amb ella, toca el cap de l'home, fent una clara referència al lligam entre el posseïdor i la seva professió.

El tractament de la vida i del seu destí incert és, en resum, el nucli d'aquest ex-libris que, a diferència del destinat a E. Miralles, és més impersonal o universal i amb una visió més pessimista de l'avenir, sense arribar, però, a la situació tràgica o absurda del mític Sísif.

=====

13. Adolf RUIZ i CASAMITJANA
(Barcelona, 1869 - 1937)

- EX//LIBRIS/ADOLFO/RUIZ
- 1901
- 69 x 99 mm/ 76 x 110 mm
- P 1-a
- TRIADÓ
- Op. 14

El compàs de puntes, l'arc i la
volta són els elements que al·ludeixen
a la professió del destinatari.

-
- RIE núm. 270
 - CT núm. 13
 - CS núm. 15
 - MAC núm. 25
 - BC full 20, núm. 8308
 - PLET pp. 36-37
-

L'arquitecte modernista Adolf Ruiz tingué en el canvi de segle el seu millor moment productiu, més de la meitat de les seves obres importants es donen entre el 1899 i el 1900, any aquest darrer en què construí la Rotonda, la torre Canalejo i la torre de Joaquim Fujol, totes tres a Barcelona.

Aquestes dades són interessants si tenim en compte que entre el 1901 i el 1902 encarregà tres ex-libris professionals a Josep Triadó, el primer dels quals és el que passem a analitzar⁽¹³²⁾. En ell, l'arc, la volta i el compàs esdevenen els elements simbòlics al·lusius a la professió del posseïdor. L'elegant combinació d'aquests elements i la simetria bilateral del disseny, com en els ex-libris d'I. Sunyol, de la Biblioteca de la Cia. Gral. de Tabacos de Filipinas i d'altres⁽¹³³⁾, referma encara més el sentit de l'exactitud que requereix la professió d'Adolf Ruiz. En aquest sentit, les referències escrites de l'ex-libris remarquen clarament el seu caràcter professional; el Dr. Schulze ens diu el següent: "La precisión matemática, que ha de ser el nexo del gran arte cultivado por el posesor, está elocuentemente representado en el exlibris con el preciso instrumento de su ciencia; la obra compuesta con esta base científica, á la que auxilia el arte con su forma y ornamentación es la glorificación del principio matemático de la Arquitectura. Triadó, que así lo ha concebido, ha logrado componer un bello exlibris, fiel retrato de la personalidad de su distinguido posesor."⁽¹³⁴⁾

Ramon Miquel i Planas, més escarrit, comenta: "L'Artista, al presentar acoblats alguns atributs de l'arquitectura, ha estat encertat en la composició (construcció, aniria bé dirne) de la marca, la qual es ayrosa y sólida, y presenta, com de costum, detalls d'ornamentació qui proben els recursos y la inventiva del dibuixant. Y es ben bé l'exlibris d'un arquitecte!"⁽¹³⁵⁾

L'ornamentació que complementa aquests tres elements referncials a l'arquitectura és essencialment vegetal: Les dues columnes que flanquegen l'ex-libris tenen a la base sengles arbres i al mig del fust una fulla trifoliada de trèvol, com la dels ex-libris de la Biblioteca-Museu Balaguer o de Manuel Rodríguez⁽¹³⁶⁾; l'arc que semiencercla el nom del possessor també conté un relleu a base de fulles; les dues

garlandes suportades pel centre i per les columnes laterals i la que penja dels braços del compàs, que acaba d'encerclar la tarja amb el nom d'A. Ruiz, són fetes amb fulles; com l'ornamentació d'aquesta tarja i el fons enfosquit, que en la part alta permet veure la volta i que a baix es complementa amb les capçades d'uns arbres plens de fruits.

Mentre els fruits i la volta són els aspectes simbòlics menys apreciades en l'ex-libris, el que és més a prop del nom i queda en primer terme, juntament amb l'arc, és el compàs de puntes, que té una simbologia clara pel que fa a l'arquitectura i que, per la seva forma, ens recorda la lletra A. De fet, la A representada amb un compàs és emprada en alfabetos com el de l'incunable Ars Memorial del 1482, raó per la qual pensem que podria estar relacionada amb la inicial del nom del posseïdor, perquè, com veurem, és l'únic element simbòlic que es repeteix en les tres marques que li dissenyà Josep Triadó.

=====

14. Manuel CONROTTE MÉNDEZ

(Madrid, 1862 - 1922)

- EX LIBRIS/MANUEL//CONROTTE
- 1901
- 96 x 59 mm/ 95 x 57 mm
- P l a
- TRIADÓ
- Op. 15

Combat entre el guerrer escandinau
Cunrott i el drac Kanilda, clara referència
al cognom del consignatari de la composició.

- RIE núm. 266
 - CT núm. 14
 - CS núm. 11
 - MAC núm. 9
 - BC full 15, núm. 8295
 - PLET pp. 38-39
-

A primer cop d'ull, aquest ex-libris el podríem considerar jordià, com ho fa Ramon Miquel en un dels seus comentaris⁽¹³⁷⁾, sobretot si tenim en compte que el casc del guerrer té un drac alat com el que duia com a cimera el casc dels reis de la Corona catalano-aragonesa, i una creu llatina floronada en l'escut similar a la de Sant Jordi; això no obstant, el propi Manuel Cunrotte ens fa saber que es tracta d'una marca parlant en què, en realitat, el suposat St. Jordi és el guerrer Cunrott: "der skandinavische Krieger Cunroth tödtet das Ungeheuer Kanilda; Anspielung auf die Sage der Bekehrung der Anwohner der Maas zum Christenthum."⁽¹³⁸⁾

En termes gairebé idèntics s'expressa la Revista Ibérica de Exlibris: "Cunrott, guerrero escandinavo, dando muerte al monstruoso dragón Kanilda, según la tradición del país del Meuse relativa á los tiempos de la propagación del cristianismo."⁽¹³⁹⁾

Ramon Miquel i Planas, que com en altres ocasions compona un poema per a l'ex-libris, escriu: "El tema es la lluyta llegendaria entre'l Cavaller y el Drach, y encara qu'en el cas present el personat-

ge representat sia el guerrer Cunrott de la tradició escandinava, concorda la gesta per ell duta a terme ab la de Sant Jordi, tan popular a Catalunya; tradició qui, més o menys modificada, posseheixen molts altres pobles, venint a esser en el fons un símbol universal de la lluyta entre'l Mal y el Bé."⁽¹⁴⁰⁾

Sembla encertat de pensar, per tant, que el propietari encarregués a Josep Triadó un ex-libris en què havia d'aparèixer aquest guerrer i que l'artista el representà amb atributs jordians. En aquest sentit, cal tenir en compte que el combat entre un humà i el seu enemic mític primordial, el drac, el trobem en moltes llegendes -com deia Ramon Miquel-: Apollo, Perseu, Sigfrid, Cadmos, Sant Miquel arcàngel, Mitra, Hèrcules, Jàson, Horus, etc.; combat que, tangencialment, pot estar relacionat amb la doble professió del propietari: la justícia i l'activitat com a militar.

El combat de Cunrott i Kanilda és completat a banda i banda per sengles garlandes encintades que pengen d'una branca d'olivera que encercla el guerrer, a manera d'aurèola, i que per dalt és plena de fulles i olives, simbolitzant així el triomf de la pau.

L'advocat Manuel Conrotte, el pintor E. Ordunya i el Dr. Pablo G. Muñoz foren els únics col·laboradors de la Revista Ibérica de Exlibris a Madrid, i del primer, que va escriure articles en els tres primers volums d'aquesta publicació, cal destacar-ne un en què feia una defensa de l'ex-libris únic⁽¹⁴¹⁾; que fou replicat precisament per l'artista Josep Triadó⁽¹⁴²⁾. Manuel Conrotte, però, no se'n féu fer cap altre, malgrat els arguments exposats per Triadó a favor de l'ex-libris de collecció, i el que acabem d'analitzar és, per tant, l'únic ex-libris que marcà els volums de la seva biblioteca.

=====

15. Josep PELLA i FORGAS

(Begur, 1852 - Barcelona, 1918)

- EX Libris/DRET//Y//PATRIA/
Joseph Fella y Forgas
- 1901
- 102 x 76 mm⁽¹⁴³⁾
- P 1 a
- TRIADÓ
- Op. 15

Ex-libris de caràcter patriòtic allusiu
a l'activitat política del propietari.

-
- RIE núm. 64
 - CT núm. 15
 - CS núm. 10
 - MAC núm. 15
 - BC full 1, núm. 8267
 - PLET pp. 40-41
-

Tant la trajectòria política com l'activitat d'historiador i de jurista, perfilen un sentiment catalanista en Josep Fella que es reflecteix amb claredat en l'ex-libris que li dibuixà Josep Triadó l'any 1901, curiosament el mateix any que fou elegit regidor de Barcelona amb el també jurista i polític Ildefons Sunyol qui, com hem vist, posseeix un altre ex-libris de Triadó realitzat el mateix any (144).

Ja a disset anys, Josep Fella va ser un dels fundadors de la Jove Catalunya, i pocs anys després inicia la seva obra escrita que abasta els camps polític, historiogràfic i jurídic de Catalunya, camps simbolitzats en l'ex-libris mitjançant la representació d'un pi vell (història) amb el text "Dret y Patria" entre unes branques que suporten l'escut palat de Catalunya, o de l'antiga Corona d'Aragó; indubtablement la marca és patriòtica, això no obstant, potser fóra més exacte de considerar-la professional després de les comparacions que hem establert.

La descripció que en fa la Revista Ibérica de Exlibris és essencialment formal: "Representa una muralla de planta hexagonal flanqueada por seis torreones. Del centro se levanta un árbol que se bifurca, y entre los huecos el lema "Dret y Patria". La orla, de estilo Luis XVI, ofrece en su parte superior una tarja con la letra "Ex libris": al pie, en una cinta, el nombre del propietario de la marca." (145)

Ramon Miquel, que li dedica un poema de caire independentista, considera que aquest ex-libris expressa, com ha de ser, ————— | les afeccions del possessor: "... la significança qu'enclou l'exlibris del senyor EN JOSEPH PELLA Y FORGAS aquí reproduhit, en el qual l'Artista ha desenrotllat el lema "Dret y Patria" proposat pel possessor de la marca, fentnos veure com, per la compenetració del tema ab les aficions de qu'il sugerí, s'es produhit l'exlibris caracteristich, aytal com tot bibliofil el desitja pera sos llibres." (146)

El nucli, a l'entorn del qual apareixen la resta d'elements simbòlics i ornamentals de l'ex-libris, és l'escut de Catalunya.

De fet, aquesta és una altra marca en què la simetria bilateral és fonamental en el disseny; l'eix vertical del centre és apuntat per

diversos detalls: la porta de la muralla; el punt on el pi es bifurca en dues branques, amb la mateixa forma reduïda de la "Y" que hi apareix al mig; el pal central d'or del camper i la seva punta, com i també el llaç que guarneix el cap; i, finalment, la punta abaixada de la tarja que conté el mot "Ex libris".

Fixem-nos, a més, que les garlandes florals que ornamenten la part superior del marc de l'ex-libris, penetren dins la muralla i s'enfilen per les branques del pi per abraçar l'escut, amb la qual cosa Triadó ressaltava encara més la importància del blasó, alhora que subratlla elegantment els mots del lema suggerit pel possessor.

D'altra banda, la presència de la muralla, desproporcionada respecte a l'arbre com en les antigues xilografies dels segles XV i XVI, té la funció de protegir i defensar el que hi ha a dins dels atacs i ocupacions estrangers, potser per assolir les Llibertats i antic govern de Catalunya, com titulava una sèrie de conferències fetes fins al 1905 per Josep Pella i Forgas, el nom del qual, en un filacteri, serveix de suport a tot l'ex-libris.

=====

16. Isidre BONSOMS i SICART

(Barcelona, 1849 - Valldemossa, 1922)

- (~~EX~~-Libris)? Bons//oms
 - 1902
 - ?
 - C 3 a
 - (TRIADÓ)?
 - Op. 17
-

Om en un marc d'estil Lluís XV amb
la llegenda parlant "Bons - oms"

- RIE núm. 390

Del bibliòfil i cervantista Isidre Bonsoms coneixem tres ex-libris de l'any 1902, tots tres dissenyats per Josep Triadó i correlatius en la producció de l'artista. El primer que analitzem és encara inèdit i suposem que mai no va ser imprès, si tenim en compte que no l'hem vist en cap collecció particular ni en la de Josep Triadó, avui conservada a la Biblioteca dels Museus d'Art de Catalunya, ni a la Biblioteca de Catalunya, que conserva el fons del propietari, ni tan sols va ser reproduït en la Revista Ibérica de Exlibris, en què ja es publicaren els altres dos ex-libris del mateix possessor, també inèdits en aquell moment.

La seva existència, però, és indubtable no sols per les referències escrites que hem trobat, sinó perquè a partir del catàleg cronològic editat per Josep Triadó, que només conté els noms dels possessors d'ex-libris tipogràfics, veiem que l'obra número disset, sense nom, ha de ser forçosament l'aiguafort que estudiem i, per tant, reconeix que el va fer. Això no obstant, l'inventari de la Revista Ibérica de Exlibris li dóna el número divuit i considera que és el tercer dels destinats a Isidre Bonsoms, la qual cosa ens fa pensar que la data d'execució fos el 1902.

La fitxa la podem completar gràcies a les referències escrites abans esmentades; així, Manuel Conrotte escriu el 1902: "Ulme in einer Umrahmung im Stile Ludwigs XV; noch nicht vervielfältigt."⁽¹⁴⁷⁾

Mentre Víctor Cliva ens diu respecte als tres ex-libris d'Isidre Bonsoms: "Las marcas destinadas á la seva biblioteca son tres, todas dibuixadas per Josep Triadó y todas tres fins avuy inèdites. Una d'e-

llas, va destinada á ésser grabada al aygua-fort, glosa'l lema bonsoms y no té res que veure ab Cervantes."(148)

Sembla evident, per tant, que els senyors M. Conrotte, de Madrid, i V. Oliva, de Vilanova, coneixien l'ex-libris, o el projecte, però també reconeixen que era inèdit.

=====

17. Isidre BONSCMS i SICART

(Barcelona, 1849 - Valldemossa, 1922)

- POST//TENEBRAS//SPERO//LVCEM//
EX LIBRIS / I. Bonsoms
- 1902
- 71 x 45 mm
- P l a
- s.f.
- Op. 18

Medalló central de la marca de Juan de la Cuesta,
apareguda en l'edició prínceps del Quixot.

-
- RIE núm. 388
 - CT núm. 16
 - CS núm. 35
 - MAC núm. 293

- BC full 4, núm. 1146

- PLET op. 42-43

Isidre Bonsoms i Sicart comença a recompilar obres del Quixot durant les seves estades en diverses universitats europees, en les quals estudià lletres entre els anys 1868 i 1873. Aquesta afecció li permeté d'aplegar la collecció cervantina més important de l'època que llegà a la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans -el 7 de juny de 1915-, fons inicial de la Biblioteca de Catalunya, juntament amb la collecció "Fulletts Bonsoms" i altres valuoses obres⁽¹⁴⁹⁾; donació per la qual l'Institut d'Estudis Catalans creà el Premi Isidre Bonsoms d'estudis cervantins i s'encarregà d'editar el catàleg de la seva collecció cervantina⁽¹⁵⁰⁾, aplegada al llarg d'uns quaranta anys.

Isidre Bonsoms, llicenciat en dret, fou membre de l'Associació Catalana de Bibliòfils i de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i col·laborà en l'edició de la Iconografia del Quijote, en tres volums i amb 611 portades reproduïdes, 589 de les quals pertanyien a la seva collecció particular.

Aquesta trajectòria en la vida d'Isidre Bonsoms justifica l'encàrrec que féu a Josep Triadó de les dues marques cervantines -les primeres conegudes d'aquest estil en la història de l'exlibrisme-⁽¹⁵¹⁾ i, fins i tot, pot explicar l'anonimat en què ha restat l'ex-libris analitzat anteriorment, l'únic no cervantí. Cal remarcar, però, que malgrat l'innegable caràcter cervantí d'aquestes dues marques, no s'hi representa cap escena del Quixot, com és habitual, sinó el moment de creació de l'obra, en l'una, i l'edició primera de l'obra, en l'altra; raó per la qual pensem que el mateix Isidre Bonsoms, més sensible que un altre en front de l'obra cabdal de Cervantes, concretés a l'artista exactament els motius que volia contemplar en els seus ex-libris.

El primer és la reproducció del medalló central de la marca de Juan de la Cuesta, impresa en les primeres edicions del Quixot, per això Josep Triadó no el firma, i representa una mà amb un guant i un falcó

amb els ulls tapats, mentre un lleó descansa a terra. El dibuix, envoltat per la frase bíblica "Post tenebras spero lucem", és comentat així per l'impressor Víctor Oliva: "La coincidència que representa el seu significat ab el destí del llibre, que de las tenebras passá á la llum, y potser ab el simbolisme íntim de la fabulació, feu creure al senyor Benjumea qu'aquest lema havia sigut creat expressament pel "Quixot", però no es aixís, perquè En Cuesta el va usar en altres estampacions y fou usat per altres además d'ell; tals son: Geoffrey de Surgères, seigneur des Granges en Aunis (Poiteu) y Adrià Ghemart; de Ghemart la copiá l'impressor de Medina del Campo, Joan Godínez de Millis; probablement d'aquest passá á En Madrigal, de Madrit, á qui En Cuesta va succehir en l'establiment tipogràfic."(152)

Ramon Miquel i Planas, que també esmenta els comentaris de Díaz de Benjumea, ens proporciona dates concretes referents en aquesta marca: "...per lo que toca a la llegenda de l'escut, ja en l'any 1210 la usava en ses armes Geoffrey de Surgères, senyor de Granges en Aunis (Poitou); y, en quant a la marca propiament dita, ab la mà qui sosté'l falcó, ab el lleó dorment y ab el lema susdit, fou primerament usada per Adrià Ghemastius (1570), heretada per Pedro del Madrigal, passant després a mans de Juan de la Cuesta, y apareixent per darrera vegada en 1668, sobre un llibre imprès per Matheo de Espinosa y Arteaga."(153)

La famosa marca emprada per Juan de la Cuesta, però, fou aprofitada novament per Josep Triadó, ara amb l'ornamentació externa, en una altra ocasió; l'any 1905 El Noticiero Universal de Barcelona va convocar un concurs de frontispicis alegòrics al tercer centenari de l'edició prínceps del Quixot, en el qual participà Josep Triadó, que guanyà el premi. El dibuix, amb el lema "Brams d'ase no pugen al cel", aparegué en un número extraordinari del diari commemoratiu de l'efemèride esmentada el 7 de maig de 1905 i ens presenta D. Quixot, amb arnes i sobre un munt de llibres, semitapant amb l'escut la marca de Juan de la Cuesta que acabem d'analitzar.

18. Isidre BONSONS i SICART

(Barcelona, 1849 - Valldemossa, 1922)

- EX LIBRIS · Y · BONSONS
- 1902
- 60 x 38 mm
- P l a
- TRIADÓ
- Op. 19

Miguel de Cervantes inicia la redacció del Quixot dins la cel·la de la presó d'Argamasilla de Alba.

-
- RIE núm. 389
 - CT núm. 17
 - CS núm. 36
 - MAC núm. 32
 - BC full 4, núm. 1145
 - PLET pp. 44-45
-

El segon ex-libris cervantí d'Isidre Bonsoms ens presenta Miguel de Cervantes a la presó d'Argamasilla de Alba, on hi ingressà el 1597. L'escriptor, assegut davant un pupitre de fusta, inicia la redacció del Quixot en un full que ja té escrit el text "Don Quijote de la Mancha" i que subjecta amb el monyó de la mà esquerra, perduda en la batalla de Lepant. L'escena és completada per dalt i per baix amb sen-

gles franges decorades amb un arc, garlandes de fruites i ornamentació vegetal d'estil renaixentista.

Ramon Miquel i Planas, en parlar de la marca, es limita a glossar la figura i l'obra de Cervantes⁽¹⁵⁴⁾, mentre Víctor Cliva centra el comentari de l'ex-libris en la suposada tranquil·litat que tingué Cervantes per a escriure part de la seva obra cabdal, en la solitud del calabós: "Alguns crítics cervantistas, considerant la primera part superior y més original que la segona, ho creuen degut á la circumstancia d'haver sigut escrita entre reixas y lluny de tot document literari, qu'hauria pogut influir, potser en mal sentit, la personalitat del autor."⁽¹⁵⁵⁾

El moment representat en l'ex-libris és dominat per la foscor de la pròpia cel·la; malgrat tot, resta il·luminat allò que l'artista pretén ressaltar, de manera que mentre podem veure amb certa claredat, gràcies a la llum que entra per la finestra, la figura de Miguel de Cervantes, el pupitre amb el full i el tinter amb dues plomes i alguns objectes que hi ha en el terra empedrat: uns munts de palla, un càntir d'aigua o uns fulls; uns altres objectes determinatius del lloc en què es troba els veiem amb certa dificultat, com els grillons amb cadenes.

La foscor o tenebra que envolta l'escriptor donarà pas, però, a la llum provocada per l'obra que Cervantes tot just comença a redactar i que Josep Triadó ens transmet amb la blancor del full amb el títol del Quixot ja escrit. Aquest fet ens connecta directament amb el lema de l'ex-libris anterior: "Post tenebras spero lucem", i ens fa pensar que Josep Triadó va voler mostrar-nos que de la coneguda marca de l'impressor Juan de la Cuesta se'n podia fer una interpretació més personal, després de gairebé tres-cents anys, mitjançant la representació gràfica de la frase bíblica que tenia com a divisa.

=====

19. Pau FONT i de RUBINAT
(Reus, 1860 - 1948)

- EX LIBRIS / PAU FONT / DE RUBINAT
- 1902
- 101 x 43 mm / 50 x 21 mm
- P l a
- TRIADO
- Op. 20

La lectura, el cognom del possessor i la seva ciutat esdevenen els elements destacats d'aquest ex-libris.

-
- RIE núm. 326
 - CT núm. 18
 - CS núm. 33
 - MAC núm. 34
 - BC full 7, núm. 8297 i núm. 8298
 - FLET pp. 46-47
-

El mecenatge del polític, jurista i bibliòfil Pau Font de Rubinat és, sens dubte, el més transcendental pel moviment exlibrístic català del canvi de segle. De fet, ell va fer possible que la ciutat de Reus esdevingués un nucli exlibrístic independent de Barcelona, (paral·lel al que proporcionà a Girona el banquer Monsalvatje), i que l'artista Ramon Casals i Vernis pogués iniciar la sevallarga producció d'ex-libris, el primer dels quals -del 1889- fou per a Pau Font i és considerat el primer del modernisme català⁽¹⁵⁶⁾. Això no obstant, la primera marca d'aquest mecenes data del 1878; es tracta d'una marca tipogràfica impresa en vermell sobre paper de fil amb el text "De la biblioteca de Pau Font de Rubinat" dins una sanefa, que Manuel A. Ripoll atribueix equivocadament a Josep Triadó⁽¹⁵⁷⁾.

El seu entusiasme per la bibliofília no es limita únicament a aplegar incunables i valuosos volums fins a uns 40.000 que aproximadament va arribar a tenir, sinó que s'interessà per tot allò que feia bell un llibre: relligadures, restauració, ex-libris...; com i també a fer extensiva la seva afecció mitjançant la participació en entitats com el "Cercle de Lectura de Reus" o en la "Societat Catalana de Bibliòfils", de les quals en fou president, en la societat "Amics del Llibre i dels Ex-libris", fundada per ell a Reus, i en moltes altres. Josep Recasens, que havia estat elegit secretari del Centre de Lectura de Reus el desembre de 1907, en parlar dels Jocs Florals de 1908, presidits per Pau Font de Rubinat i patrocinats pel Centre de Lectura, escriu: "D'aquells mesos de treballs i preparació, el que recordo agradablement és la biblioteca de "don Pau". A vegades per invitació seva, d'altres per no molestar-lo o per facilitar-li la tasca, en lloc de reunir-nos al Centre de Lectura ens reuníem a casa seva, i ens passàvem hores i hores gaudint de la seva erudició en matèria de llibres i admirant exemplars i més exemplars, que ens captivaren sobiranament."⁽¹⁵⁸⁾

En el camp exlibrístic, ultra el que ja hem comentat, Font és un dels fundadors de la Revista Ibérica de Exlibris, en la qual hi col·laborà amb articles sobre marques heràldiques, i sobretot és un dels

primers a veure l'ex-libris com a objecte de col·lecció, la qual cosa el portà a encarregar marques personals als millors artistes catalans i estrangers del moment i, fins i tot, n'arribà a dissenyar. En aquest sentit cal assenyalar que algunes persones que veien l'ex-libris com a marca de propietat i no de col·lecció el criticaren, com ho féu el madrileny Manuel Conrotte en un article titulat "El exlibris único" en el qual qualifica Pau Font d'"obsessionat"⁽¹⁵⁹⁾; opinió que naturalment no podien compartir artistes com Josep Triadó, que ja havia destinat quatre ex-libris al conegut bibliòfil, i que respon l'article de Manuel Conrotte en aquests termes: "El señor Font de Rubinat, este Mecenas del exlibrismo ibérico, preocupase no tan sólo de encontrar su mejor exlibris, sino que consigue además fomentar dentro de esta especialidad el desarrollo artístico de que tan faltado se encuentra nuestro país. Encargando como lo hace de continuo á diferentes artistas (y aun muchas veces al mismo) sus diversas marcas de biblioteca, les estimula entablado entre ellos una verdadera competencia que ha de ser de positivos resultados para nuestra evolución artística."⁽¹⁶⁰⁾

En realitat tots dos articulistes tenen part de raó, però hem de reconèixer que ni Triadó ni Alexandre de Riquer ni molts altres dibuixants no s'haurien pogut dedicar a la producció d'ex-libris sense els encàrrecs, el recolzament i la promoció de prohoms com Pau Font, Monsalvatje, F.J. Miracle, J. Fabregat, A. Dalmau i altres mecenes. A més, contemplar totes les marques d'un mateix possessor és descobrir una bona part dels seus sentiments i afeccions. En el cas de Pau Font de Rubinat, observem que en molts dels seus ex-libris apareix una font al·lusiva al seu primer cognom i fins i tot un robí relacionat amb el segon; també veiem referències a l'heràldica, a la lectura i sobretot al catalanisme, grup en el qual trobem el màxim exponent en un ex-libris dibuixat per Ramon Casals i Vernis amb la llegenda "Visca Catalunya lliure".

El primer ex-libris que Pau Font de Rubinat encarregà a Josep Triadó glossa el tema de la lectura i té com a símbols o referències secundàries la font i la ciutat de Reus, dominada per la torre de

Sant Pere. L'escena d'aquest ex-libris, però, fou interpretada diverses vegades per diferents artistes, la qual cosa ens fa pensar que el mateix possessor els proporcionés la idea. En aquest sentit Manuel Conrotte escriu: "Poseído, más bien obsesionado, por el empeño de hallar interpretación fiel y acabada para la alegoría por él ideada, persigue un motivo: la dama contemporánea de Ausias March, que lee ó medita bajo la arcada típica, escuchando el caer acompasado del agua en la marmórea taza. Los trabajos sobre el obligado asunto se multiplican y varios artistas se esfuerzan en interpretar la composición que se les indica; mas no puede decirse con exactitud que los exlibris son esencialmente distintos, ni que su poseedor vacila de continuo sin conseguir concretar su pensamiento."⁽¹⁶¹⁾

També Lily Litvak dedica un comentari en aquest afany del possessor: "Un motivo muy frecuente es el de la figura femenina ante un libro abierto, meditando o leyendo. Font de Rubinat, obsesionado por el tema, llegó a coleccionar más de cuarenta marcas para él con este motivo principal."⁽¹⁶²⁾

Ramon Miquel i Planas se centra més en l'ex-libris de Josep Triadó i, com en altres ocasions, li compona un poema que, en aquest cas, s'inspira en l'última estrofa de la poesia LIII d'Ausias March: "Lir entre cards, ma voluntat se gira..."⁽¹⁶³⁾, com si la dama que llegeix fos l'autèntic "Lir entre cards" o "Plena d'amor" del cantor de Teresa.

Finalment, cal observar que un altre element essencial en aquest ex-libris és la visió, a través del finestral gòtic, del campanar de Reus, ressaltat per la blancor del núvol del darrera i símbol de la ciutat de la qual havia estat alcalde Pau Font de Rubinat, 1899-1900, i que inspirà el títol del primer diari català de la vila, "Lo Campanar de Reus", el 1879.

=====

20. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- J.T.M./EX-LI-//BRIS/Nº//21/
TRIADÓ/1902
- 1902
- 110 x 93 mm
- P l a
- TRIADÓ 1902
- Cp. 21

El monograma J(osep) T(riadó) M(ayol) és
inscrit en un triangle invertit format
per garlandes enllaçades amb cintes.

-
- RIE núm. 278
 - CT núm. 19
 - CS núm. 19
 - MAC núm. 5
 - BC full 15, núm. 2448
 - PLET pp. 48-49

Paralelament a l'ús dels ex-libris, durant l'època modernista es generalitzà el de les marques d'autor fins i tot per a firmar els articles. Habitualment aquesta mena de marques són constituïdes per un monograma amb un motiu ornamental, malgrat algunes excepcions en què es presenten amb una figura única sense inicials ni text, com el drac alat de Santiago Rusiñol, l'àguila d'Àngel Aguiló o el gall de Víctor Cliva inspirat en una rajola.

En la realització de monogrames destaquen Josep Triadó i, sobretot, Víctor Cliva⁽¹⁶⁴⁾, alguns dels exemplars dels quals apareixen publicats en l'Anuari Cliva⁽¹⁶⁵⁾. Sovint, però, les marques d'autor també han estat emprades, amb l'afegit del text, com a ex-libris⁽¹⁶⁶⁾, com succeeix en aquest primer que Josep Triadó s'autodestinà el 1902, aparegut en la publicació esmentada, sense el nom del propietari ni el mot "ex-libris", com a marca d'autor o monograma.

Ramon Miquel i Planas, després de comentar-lo, remarca la importància de l'ús dels monogrames en els ex-libris: "El núcleu de la combinació el formen les caplletres J.T.M., completanla els ornaments florals y les cintes enllaçades fantasiosament. Al propòsit de monogrames, cal senyalar les aptituds de l'Artista en aytal especialitat relacionada directament ab els exlibris."⁽¹⁶⁷⁾

El monograma que ocupa el centre de l'ex-libris és el cor del triangle invertit, o revessat, format per tres garlandes de fulles unides amb cintes; l'angle inferior d'aquest triangle assenyala la signatura de l'artista i la data d'execució, notablement augmentats per a fer visible el cognom del posseïdor amb claredat, el qual restava en l'anonimat del monograma. El text "Ex-libris", distribuït a banda i banda de la composició, és a la base del monograma, com si fos la rúbrica d'una signatura.

Josep Triadó, que ja havia inclòs monogrames en el primer ex-libris que dibuixà i en el de Julià Valon⁽¹⁶⁸⁾, també realitzà diverses inicials i fins i tot un alfabet per a la Revista Ibérica de Exlibris; i malgrat que la producció de Josep Triadó en aquest camp no és gaire extensa, Víctor Cliva li dedica un comentari en què ressalta l'habilitat de l'artista: "Ha demostrat la seva manya en combinar les lle-

tres y el perfecte us dels seus valors en un gran nombre d'inicials y monogrames..."(169)

Triadó continuarà usant el monograma com a element decoratiu central en altres ex-libris posteriors, juntament amb les garlandes, les cintes i tipus de lletra que esdevindran els elements comuns de les altres marques amb monograma realitzades el mateix any 1902, per a V. Bisbal i per a Agustina Triadó (170).

=====

21. Gustau GILI i ROIG

(Irun, 1868 - Barcelona, 1945)

- FIDES/ARS//SCIETIA/EX LIBRIS/
GUSTAVO GILI
- 1902
- 60 x 41 mm
- P 1 a
- TRIADÓ// N° 22
- Op. 22

L'Art, la Ciència i la Fe esdevenen els tres punts de suport de la Vida, representada en l'arbre, i de l'empresa que dirigeia el destinatari.

- RIE núm. 327 i 392
- CT núm. 20
- CS núm. 20

- MAC núm. 273
 - BC full 13, núm. 8290
 - PLET pp. 50-51
-

L'any 1902, el bibliòfil Gustau Gili fundà la prestigiosa editorial que duu el seu nom i pocs mesos després, en el mateix any, encarregà un ex-libris per a la seva biblioteca particular a Josep Triadó. La marca té com a element nuclear la figura de la Fe asseguda en un tron, que ja havia estat adoptada pel pare del possessor en els seus ex-libris; als peus, sengles figures agenollades representen l'Art i la Ciència. Tot el conjunt sembla que alludeix a la fe del posseïdor en el bon funcionament de l'empresa que acabava de crear i, essencialment, a la fe cristiana que protegeix el saber humanístic i científic, com resta palès en la variant en què la tarja amb la inscripció "Fides" esdevé una creu grega.

L'ex-libris és comentat en dues ocasions per R. Miquel i Planas; en la primera es limita a fer una descripció física, però el títol de l'article on s'inclou és prou significatiu: "El elemento religioso en los exlibris"⁽¹⁷¹⁾ En el segon comentari, molt més extens, escriu: "...prescindint de lo qu'el símbol tingui de religió, s'avé perfectament aquesta idea a la concepció usual de les creacions de l'Art, y de les conquestes de la Ciencia, car la fe, y unicament la Fe, pot moure la mà de l'Artista pera donar forma a la obra del sentiment, y guiar els treballs del Sabi per a produir la creació de sa inteligencia sots forma de descobriment científich, d'avenç en l'ordre físich, de progres en l'ordre moral."⁽¹⁷²⁾

En l'ex-libris, però, hem de tenir en compte una sèrie de detalls que en certa forma remarquen el seu caràcter espiritual. En primer lloc, el marc rectangular és constituït per dues parts ben diferenciades: la inferior, de pedra feixuga i pesant, manté dret i ben basat l'ex-libris, mentre que la superior, una garlanda de fulles encintades, és més fràgil i volàtil, fins al punt que se separa de la base

suficientment per donar aquesta sensació d'elevació, malgrat que el pes de les targes amb les inscripcions "Fides-Ars-Scientia" que suporten les branques de l'arbre de la Vida, fan que es mantingui l'equilibri entre la materialitat i l'espiritualitat del disseny.

Les figures que hi ha a l'interior també participen d'aquesta relació. La Fe amb els ulls tapats perquè no necessita la vista per creure-hi, ocupa la part superior de la composició amb el tronc i les mans encruades sobre el pit, però les seves cames, en estar assegurada en un tron, ja són a la part inferior, -la material-, com la figura que dibuixa o la que estudia un globus terraqüi, agenollades a banda i banda dels peus; figures que realitzen una obra que ja és espiritual, per això els mots ARS i SCIENTIA els trobem inscrits en les targes encintades que penjen de l'arbre de la Vida i que són els angles d'un triangle imaginari superat per la Fe -Fides-, com també ho són les figures de la base.

De Gustau Gili, que també havia estat fundador i president de la Cambra Oficial del Llibre i de l'Institut Català de les Arts del Llibre, coneixem un altre ex-libris en el qual apareix una bomba amb una data, que recorda el bombardeig que va destruir o malmetre bona part de la seva biblioteca particular durant la guerra civil. Els llibres amb aquesta marca justifiquen, així, el seu estat després del bombardeig, i Gustau Gili ens fa veure com, de vegades, el canvi d'ex-libris és gairebé obligat.

=====

22. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- TRIADÓ/ EX-LI-//-BRIS/
1902
- 1902
- ± 119 x 88 mm / 101 x 74 mm
- P l a
- s.f. Nº 23
- Op. 23

Un triador selecciona les lectures amb un garbell en un jardí d'estil romàntic.

-
- RIE núm. 391
 - CT núm. 21
 - CS núm. 21
 - MAC núm. 2 i 3 (format petit)

- BC full 15, núm. 2447

- PLET pp. 52-53

Després del monograma fet per Josep Triadó, que ell mateix modificà per al seu primer ex-libris⁽¹⁷³⁾, seguiren un parell de marques, també del 1902, amb dues versions de la mateixa idea⁽¹⁷⁴⁾; es tracta d'uns dibuixos parlants en què un triador selecciona les lectures amb un garbell, o triador. La primera ens presenta un gomós, com diu Ramon Miquel, de mitjan segle XIX en un jardí romàntic amb garlandes. L'ex-libris, a part de ser al·lusiu al cognom del propietari, també ens permet d'apreciar el sentit de l'humor de l'artista, que dibuixa una figura -ell mateix- amb uns trets moderadament caricaturescos: les faccions de la cara, l'exagerat pentinat del triador, les punxegudes solapes de la levita, les sabates, etc... i fins i tot el llibre que és als seus peus.

Ramon Miquel i Planas, que comenta l'ex-libris en dues ocasions, escriu: "...ens dóna el personatge triador habillat a la moda dels lechuginos de mitg segle passat; y la composició tota dóna la idea d'aquella època dels jardins d'arbres retallats y de les noveles romàntiques qui els tenien per escenari."⁽¹⁷⁵⁾

En una altra explicació⁽¹⁷⁶⁾, l'articulista es limita a establir una comparació entre les armes al·lusives del blasó clàssic i aquesta marca.

Fensem, però, que la particularitat més remarcable d'aquest ex-libris no és el seu caràcter parlant; de fet, aquest és l'únic exemplar en què Josep Triadó ens presenta un disseny clarament humorístic, i se'l dedica precisament a ell mateix. En aquest sentit, cal observar que el tractament que en fa de l'humor no es caracteritza en conjunt per l'exageració en la caricatura, a diferència d'especialistes en aquest polèmic camp de l'ex-libris⁽¹⁷⁷⁾ com Gaietà Cornet o Llorenç Brunet, més aviat ens fa pensar en alguns dels personatges que

il·lustren els textos infantils i juvenils anglesos del segle passat.
Per això creiem que aquest és el tret més significatiu del segon ex-
libris que Josep Triadó s'autodestinà.

=====

23. Caterina ALBERT i PARADÍS
(L'Escola, 1869 - 1966)⁽¹⁷⁸⁾

- EX/LIBRIS/VÍCTOR/CATALÀ
- 1902
- 71 x 49 mm / 52 x 34 mm
- P l a
- TRIADÓ-24
- Op. 24

Composició expressionista constituïda per un
cap amb una ploma entre els llavis que degota sang,
capaç de transmetre'ns el naturalisme cru
que trobem en les lectures de la possessora.

-
- RIE núm. 324
 - CT núm. 22
 - CS núm. 23
 - MAC núm. 233

- BC full 5, núm. 1006, 1008, i 1009

- PLLET pp. 54-55

L'any 1902, el de l'ex-libris, Víctor Català publicà el seu primer recull Drames rurals, en el qual es reflecteix l'aspecte tràgic, cru i negre de la humanitat, que l'autora ja adverteix en el prec d'aquesta obra en dirigir-se a la lectora "damisella ciutadana, de posat senyorívol, la de cos esllanguit i rostre pàl·lid, la d'ulls somniadors i llavis tristos", per recomanar-los que pleguin i somnifin, que no llegeixin aquest "aplec dels pedruscalls..., de formes anguloses i endurides, invariable a través dels segles", els diu, també, que per a elles "els colors que té són massa crus, les ratlles massa negres: hi manquen mitges tintes, matisos esblaimats i corbes gracioses com espirals de fum d'un pebeter."

Aquest aspecte tràgic, cru i negre el veiem també en el dibuix de Triadó, que expressa amb claredat el caràcter naturalista de l'escriptora, que ja s'apunta en el primer recull dels drames rurals i que continuarà amb Ombrívols, 1904, i Caires vius, 1907.

D'entre les narracions aparegudes en aquesta primera obra, potser és "L'explosió" la que Triadó prengué com a referència per a dissenyar l'ex-libris; el quadre ombrívol d'aquesta narració acaba amb un esclat com el que produeix una gota de tinta en caure damunt d'un full de paper: "Esclatà una detonació eixordadora que atronà l'espai, seguida de remors de terratrèmol i petament de vidres: un núvol negre ho tapà tot, i caigué sobre l'empedrat sòsmogut una pluja d'estelles, calçobre, ferros retorçats i... engrunes del cos de la Quimeta."

El cap amb els ulls clucs i degotant sang ens pot recordar aquesta escena, però a més, l'artista ens transmet a través de l'ex-libris tot el contingut dramàtic de qualsevol dels escrits de la possessora, en els quals la mort violenta és una constant, i per això el cap té una ploma als llavis, els llavis i la ploma de Caterina Albert.

Ramon Miquel, que com en altres ocasions composà una poesia per a

l'ex-libris⁽¹⁷⁹⁾, el comenta així: "La marca de sa biblioteca representa una testa mantenint entre'ls llabis una ploma que goteja; el conjunt afecta l'aspecte d'una taca de tinta. En Joseph Triadó, que l'ha dibuixada, el donar al front el plech seriós de l'inspiració y á la boca la duresa d'una gran voluntat ha sabut encertar de ple el caràcter tràgich que predomina en els escrits de la distingida autora."⁽¹⁸⁰⁾

Eliseu Trenc, que també el comenta, en fa una interpretació molt encertada: "Dibuja también una composición muy original, un ex-libris naturalista, expresionista tanto por la técnica, por la violencia del trazo como por el tema: un personaje trágico, desmelenado, hosco, que sostiene entre los dientes una pluma ensangrentada. Es un tema que simboliza muy bien la actividad del poseedor de la marca, la gran escritora naturalista, especialista en dramas rurales, Víctor Català."⁽¹⁸¹⁾

En l'ex-libris, que presenta un aspecte general inspirat en el contingut de l'obra de Víctor Català, també hi veiem reflectida la professió de la propietària en diversos detalls, com la similitud que té amb una taca de tinta; el nom que identifica el destinatari de la marca, que és el pseudònim emprat per Caterina Albert en els seus llibres; i la ploma entre els llavis, que simbolitza la "paraula" parlada -boca- i l'escriptura -ploma-, i que en definitiva és la representació del lletraferit. Aquest símbol, però, fou utilitzat sovint en els segles XIX i principis del XX i el podem trobar en diferents autors de l'època: en el quadre de Carl Spitzweg El poeta pobre, conservat a la Neue Pinakothek de Munic; en l'ex-libris de l'escriptor venecià Emilio Budan, del 1899⁽¹⁸²⁾; en la revista Joventut, el 1901, al final d'alguns articles⁽¹⁸³⁾; o en el cartell de M. Dudovich per a la Gazzetta dell'Emilia, de Bolonya, datat el 1904.

Cal observar, a més, que mentre Víctor Català justifica la insistència en el contingut dramàtic en el pròleg d'Ombrívoles ("Perdoneu, llegidors, si encara són notes pardes les d'aquest llibre"), Josep Triadó també tornarà a insistir en l'aspecte tràgic d'un cap quan il·lustra la portada de la primera edició de Solitud, l'obra cabdal de l'escriptora, l'any 1905, en què la Mila deixa caure llàgrimes de sang,

com i també ho farà en l'ex-libris religiós del Dr. Alabart, a finals de la segona dècada d'aquest segle (184).

Aquest és, en fi, un dels ex-libris més inspirats dels que realitzà Josep Triadó, en el qual trobem perfectament condensat l'essencial de l'obra de Víctor Català.

=====

24. Victori BISBAL i RIDAURA

(Barcelona, 1871/72 - 1933)

- VB/EX LIBRIS/VICTORI/BISBAL
- 1902
- 51 x 28 mm (185)
- P l a
- 26 // TRIADÓ
- Op. 26 (186)

Composició fonamentada en la simplicitat decorativa.

-
- RIE núm. 393
 - CT núm. 23
 - CS núm. 22
 - MAC núm. 10
 - BC full 2, núm. 8270
 - PLET pp. 56-57
-

Per al jurista Victorí Bisbal dibuixà un ex-libris en què l'element central és un monograma amb les lletres V.B. dins un marc que reposa en el mot "EX LIBRIS"; el monograma és envoltat per una garlanda de fulles que pren la forma heptagonal del marc per la part superior i pels costats, i que cau a banda i banda per abraçar el nom complet del possessor, que és a la base.

El monograma, representatiu de l'essència del nom que apareix escrit en la part inferior, és superat per una llaçada de cintes unida en un punt amb la garlanda, que és un dels sis que dibuixa una línia vertical imaginària que possibilita la simetria bilateral aparent de la marca; els altres cinc punts d'aquesta línia són, des de la base: el pal de la lletra "B", de BISEBAL; la "T" de VICTORÍ; la "I" de LIBRIS; l'angle format per la lletra V, dins del monograma; i el que apareix en l'encreuament de la B, també del monograma.

Fixem-nos en l'atracció exercida pel monograma i l'expressió "EX LIBRIS", que fa enlairar el nom del posseïdor a través del camí traçat per la garlanda. Aquest apropament ens fa pensar que el camí podria ser el de la pròpia vida, part de la qual ja ha viscut, i que té com a directriu el mot "EX LIBRIS" -coneixements, saber...-, sobre el qual reposa l'essència de la personalitat de Victorí Bisbal -monograma-.

Ramon Miquel, en comentar-lo, escriu: "... ha d'esser classificat dins el grupo d'exlibris decoratius, per quant l'Artista en sa composició sols s'ha preocupat d'obtenir una combinació de linies característica y de bon efecte en son conjunt."⁽¹⁸⁷⁾

Finalment, podem establir una comparació amb l'altre ex-libris que Josep Triadó destinà a Victorí Bisbal⁽¹⁸⁸⁾ a partir del tipus de lletra, que per bé que no és idèntic, presenta unes característiques molt semblants.

=====

25. Agustina TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1868 - 1950)

- EX LIBRIS ATM/AGUSTINA/TRIADÓ/
MAYOL
- 1902
- 51 x 30 mm / 40 x 24 mm (189)
- P 1 b
- TRIADÓ / 27
- Op. 27

Ex-libris decoratiu dominat pel traç
cordiforme del marc, al·lusionat a l'amor.

-
- RIE núm. 335
 - CT núm. 24
 - CS núm. 24
 - MAC núm. 11
 - BC full 3, núm. 8275 i 8276 (format petit a una tinta)
 - PLET pp. 58-59
-

Per a la seva germana Agustina, Josep Triadó realitzà, com en l'anterior, un altre ex-libris decoratiu amb un monograma com a nucli; en aquest cas, però, el monograma és imprès en una altra tinta i adquireix molt més relleu que en els exemplars analitzats fins ara. (190)

De fet, la presència dels elements decoratius que completen l'ex-libris és molt similar als altres, això no obstant hi ha una sèrie de detalls que, si no tingués el nom complet de la propietària, també ens

determinarien amb certa claredat que la marca pertany a una dona.

El monograma és a l'interior d'una fulla cordiforme que és superada, per on termina el limbe, amb una llaçada de cintes unides per cinc cercles decoratius. En el pecíol de la fulla hi ha inscrit el nom sencer de la propietària, mentre la beina és formada per una mena de redorta que serveix de base del disseny. En aquest ex-libris, com en l'anterior, la simetria és també una característica essencial, en la qual hi participa fonamentalment el monograma en permetre-ho les pròpies inicials ATM que el constitueixen, per això els punts que acaben de dibuixar la línia vertical apuntada pel pecíol i que delimiten l'esmentada simetria bilateral, els trobem precisament en les interseccions centrals del monograma, que alhora són superats pel punt terminal del limbe que l'envolta.

L'atracció exercida pel nucli sobre el nom de la possessora és similar a la que hem vist en el segon ex-libris de Víctor Bisbal, però en aquest, l'ascensió és més ràpida, perquè al final del camí hi ha un objectiu més assolible, l'Amor, representat per la fulla en forma de cor.

Aquest ex-libris "coquet" -com diu Ramon Miquel- és el primer dels quatre que Josep Triadó dibuixa per a la seva germana, dels quals tres contenen el monograma ATM, i si establim una nova comparació entre els ex-libris amb monograma analitzats fins aquí, hi trobarem, a més, una diferència en el marc de tots tres que cal destacar: en el de Josep Triadó el marc és circular, en el de Víctor Bisbal⁽¹⁹¹⁾ és heptagonal, i en aquest és quadrat; diferències que segurament existeixen pel traç particular de cada lletra i que, en certa manera, obliguen l'artista a dissenyar un marc adequat a cada cas.

=====

26. Pau FONT i de RUBINAT

(Reus, 1860 - 1948)

- EX-LIBRIS/PAU FONT DE
RUBINAT/1902

- 1902

- 80 x 80 mm / 60 x 60 mm

- P l a

- TRIADÓ

- Cp. 28

La font doble és la clara al·lusió al
cognom del propietari de l'ex-libris.

- RIE núm. 394

- CT núm. 25

- CS núm. 34

- MAC núm. 4

- BC full 18, núm. 8302

- PLET pp. 60-61

En el primer ex-libris que Pau Font de Rubinat encarregà a Josep Triadó⁽¹⁹²⁾, ja hi apareixia una font en segon terme que formava part del conjunt complementari del dibuix; en aquest segon, del mateix any, la font és l'element únic i és constituïda per una doble font amb sis canals visibles i dues que queden al darrere. De fet, aquest motiu apareix molt sovint en les marques de l'important bibliòfil, per la relació que té amb el seu cognom i, a més, per la riquesa simbòlica que conté; el seu caràcter allusiu i les possibilitats simbòliques que proporciona als artistes són comentades així pel mateix Josep Triadó; "Diffícilmente encontraríamos apellido que más se prestara á la confección de estas marcas; sólo á este caso podríamos acercarnos, pero sin llegar nunca á él, con las variantes que podríamos obtener en una composición heráldica, elemento de gran lucimiento en los ex-libris. La fuente con sus innumerables representaciones ó símbolos de amor, poesía, fe, etc., es manantial inacabable de temas exlibristicos."⁽¹⁹³⁾

L'ex-libris és un medalló circular amb la font com a figura emblemàtica, en el centre, i el nom del possessor com a ànima o sentència de la divisa, en l'exerg. El nom, arrelaten terra, serveix de base a una construcció que pren una forma piramidal culminada en el cim per un cap de Gerió aparent amb tres raigs - quatre si tenim en compte el de darrera-, i que s'endinsa en el mot "ex-libris" en la part alta del disseny, el cel, delimitada clarament per l'acabament de la cortina vegetal que serveix de fons.

En realitat, però, la lectura que hem de fer d'aquest dibuix s'inicia precisament a dalt, on l'aigua que brolla del cap omplena la tassa marmòria, de la qual surt a través d'uns altres tres brolladors, el cap de Gerió descompost, que la "bufen" per regar la terra, el propi Pau Font. Fixem-nos que els raigs es confonen amb el brancatge de l'ornamentació vegetal, però els podem distingir quan trenquen a banda i banda el filet de bordura que envolta el medalló; el filet es transforma, així, en un circuit tancat d'aigua que penetra en l'exerg o terra per sengles obertures i facilita el creixement de l'or-

namentació vegetal, que és a punt de cobrir tot el dibuix i que és abonada amb el nom inscrit.

En aquest ex-libris podem apreciar, a més, una línia vertical dibuixada essencialment per dos raigs d'aigua que cauen sobre el nom per alimentar-lo i que, com en altres marques de Triadó, és l'eix de la simetria bilateral aparent que presenta el medalló. Aquesta línia vertical és flanquejada en passar pel centre pels capitells de les columnes que sostenen la tassa, els quals, vistos de front, ens recorden els escuts heràldics complementaris que apareixen en molts ex-libris de Pau Font de Rubinat.

Respecte al format circular del gravat, Ramon Miquel i Planas fa la reflexió següent: "La forma circular donada a la composició, ofereix certa novetat dintre'ls exlibris del present recull, y ab el segment inferior destinat al nom del possessor de la marca y a la data de sa creació, adquireix tot l'aspecte d'una medalla commemorativa, propria (sic) pera esser interpretada en metall sobre'ls plans de qual- que volum esplèndidament revestit de flayrosa pell llevantina."⁽¹⁹⁴⁾

La possible utilitat que l'articulista atribueix en aquest ex-libris, curiosament és la que tenen un parell de superlibros circulars amb una font com a únic element decoratiu, realitzats per Josep Triadó uns anys després.⁽¹⁹⁵⁾

Cal assenyalar, finalment, que aquesta marca completa la sèrie de vint-i-cinc publicades i comentades en el Primer Llibre d'Ex-libris d'en Triadó.

=====

27. Maria-Isabel NOLLA i CANTONS

(Buenos Aires, 1876 - Barcelona, 1959)

- EX/LIBRIS/MARIA ISABEL NOLLA
- 1902
- 99 x 45 mm
- P l a
- TRIADO / 29
- Cp. 29

Composició ornamental amb una figura
femenina llegint i amb els cabells al vent.

-
- RIE núm. 329
 - CT núm. 26
 - CS núm. 26
 - MAC núm. 51
 - BC full 9, núm. 8280
-

El primer ex-libris que Josep Triadó realitzà per a la seva esposa té com a motiu ornamental una fulla cordiforme com la que apareixia en una altra marca decorativa del mateix any, la destinada a la seva germana Agustina⁽¹⁹⁶⁾; en aquest exemplar, però, hi apareix una figura femenina llegint amb els cabells al vent i una llarga túnica que rubrica l'ex-libris en la part baixa i que li dóna un caràcter netament modernista o pre-rafaelitista com diu Lily Litvak⁽¹⁹⁷⁾.

L'ex-libris, el tercer que Josep Triadó dibuixà per a una dona, és comentat així per Ramon Miquel: "La marca de Na Maria Nolla de Triadó es obra d'aquest reputat artista; representa una figura de dona vestida d'ampla túnica, quins plechs elegantíssims s'enrotllon a sos peus; sosté ab las mans el llibre que llegeix y apareix darrera d'un ornament que té per principals motius un cor y una estrella, en la que's llegeix el nom; com á blasó ideal de la propietaria hi ha un gerro de que surten tres rosas."⁽¹⁹⁸⁾

El dibuix és del 1902, any en què el matrimoni tingué la seva primera filla, Maria, i en ell hi podem observar com el cor que emmarca el tronc de la figura és complementat per un altre de contraposat, més protector, el marge del qual és apuntat per unes línies exteriors que abracen la figura des de la cintura fins als peus i que sembla al·ludir a la parella. En la intersecció entre els cors, a l'alçada del ventre de la noia, hi veiem un escut amb la punta encaixada en el naixement del limbe, carregat d'un gerro amb tres roses.

La intersecció dels dos cors, la situació en el ventre, les tres roses i els quatre foliols del pecíol que suporten i protegeixen el ventre són detalls que ens fan pensar en la possible referència al matrimoni i al fill que esperen.

D'altra banda, cal parar esment en la relació entre la figura central de l'ex-libris i l'ornamentació que l'envolta; així, mentre el limbe de la fulla és ocupat pel tronc de la figura, el pecíol s'inscriu en les cames i té com a complement una estrella de sis raigs a l'alçada dels peus, que tapa la punta del cor exterior i que descansa en els plecs de la túnica, que també prenen una forma similar a la del cor.

L'apex de la fulla i la punta en què acaben els plecs de la túnica són els punts extrems d'una línia vertical central delimitada pel pecíol i que passa, a més, pels raigs superior i inferior de l'estrella, per la punta de l'escut, pel coll del gerro i per la rosa central del camper, i pel llom del llibre. La simetria de l'ex-libris, però, és trencada pel lleuger decantament del cap de la noia, que pren així una posició característica de les representacions modernistes de la figura femenina.

En resum, la figura podem dividir-la, a partir de l'ornamentació que la cobreix, en tres parts: una en què el tronc, amb el ventre protegit, és el nucli simbòlic de la marca; la part central que ressalta l'esbeltesa característica de les figures modernistes; i, en tercer lloc, la part inferior, en què es destaca la disposició dels textos dins l'estrella: el mot "ex-libris" és a la punta superior i la signatura a la base, mentre el nom de la propietària descansa entre els raigs inferiors.

Finalment, notem que la connexió entre la part inferior i la superior de l'ex-libris, a través dels traços que el flanquegen, insinua el lligam entre la terra i el cel, entre la materialitat i l'espiritualitat, com podem intuir en comprovar la riquesa d'elements que s'hi apleguen, sobretot a dalt, en què, a més, el volum que llegeix la noia, potser relatiu al llibre de la Vida, descansa en el seu ventre i les seves pàgines obertes són complementades mimèticament amb la llarga cabellera també "oberta", representativa de l'espiritualitat i de la fertilitat.

=====

28. Josep de MONTSERRAT de SUELVES i de MONTAGUT. Marquès de Tamarit
(Tortosa, 1850 - Madrid, 1926)

- ex li-bris/ 1902/Marquès/de Tamarit
- 1902
- 51 x51 mm
- P l a
- TRIADÓ / 30
- Op. 30

Corona marquesal amb el nom
inscrit en el cercol.

-
- RIE núm. 334
 - CT núm. 27
 - CS núm. 27
 - MAC núm. 6
 - BC full 18, núm. 8301
-

Josep de Montserrat de Sualves, o de Sualves-Montserrat, novè marquès de Tamarit des del 1889, posseeix aquest ex-libris circular en què l'únic element és una corona marquesal d'estil gòtic que conté el nom del títol nobiliari en el cercol. La marca ha estat comentada per diversos articulistes, la majoria dels quals, però, es limiten a fer descripcions formals. Manuel Conrotte, el primer que la comentà, escriu: "...gothische krone; den kronreif bilden die Buchstaben des

Namens"⁽¹⁹⁹⁾

D'altra banda, Ramon Miquel, que li dedica dues ressenyes, diu: "... constituye una interesante nota de arte decorativo moderno..."⁽²⁰⁰⁾

I en un altre comentari més ampliat escriu: "...es de un gesto depurado y ofrece un aspecto característico, no siempre fácil de obtener en este género..."⁽²⁰¹⁾

Mentre Eliseu Trenc la descriu així: "Josep Triadó va compondre, per al marquès de Tamarit, una marca gòtica extremadament senzilla: una corona finament cisellada, amb el nom del propietari encastat a la base." ⁽²⁰²⁾

El marquès de Tamarit, militar carlí que havia lluitat en diversos fronts i que participà en la Tercera Guerra Carlina, era membre de la secretaria del pretendent al tron, Carles VII, el qual li concedí el títol de vescomte de Montserrat. Ja a finals de segle, 1896-99, fou diputat a corts per Tarragona, càrrec que també ocupà entre 1901 i 1902, any de la realització d'aquest ex-libris, i que tornaria a obtenir cinc anys més tard.

La corona que apareix en l'ex-libris, inspirada en una rajola gòtica segons Víctor Oliva⁽²⁰³⁾, és marquesal, però presenta una petita variant consistent en el canvi dels dos grups de tres perles entre els florons, per sengles florons trifoliats. L'element més remarcable d'aquesta corona és l'amplada del cercol, elegantment engrandit per Josep Triadó per a fer-hi encabir el títol de noblesa del possessor en lletres gòtiques, cada una de les quals forma part del sembrat de pedreria que constitueix la seva ornamentació en aquesta mena de corones.

Cal assenyalar, finalment, que fins i tot en aquest disseny Josep Triadó ha tingut cura a respectar la simetria bilateral de la mateixa corona que l'artista reforça amb la distribució del text "ex-libris" entre els tres florons, i de l'any de realització, dues xifres a banda i banda de la part superior del cercol.

En resum, no es tracta d'un ex-libris gaire original quant a la simbologia, però aconsegueix de connectar perfectament el títol nobiliari concret amb el símbol que el representa i, sobretot, fa que les

lletres que l'identifiquen esdevinguin autèntiques pedres precioses incrustades en la corona, fins al punt que si no parem atenció les podem confondre amb l'ornamentació.

=====

29. Julián VALÓN FRAGO

(Barbastre, 1871 - Barcelona, 1947)

- EX//LIBRIS//JULIAN//
VALON
- 1902
- 98 x 106 mm
- P 1 a
- TRIADÓ Nº 31
- Op. 31

Composició simbòlico- parlant alegòrica de la lectura i presidida per la figura d'una valona.

=====

- RIE núm. 395
 - CT núm. 28
 - CS núm. 28
 - MAC núm. 37
 - BC full 23, núm. 8318
-

Una escena molt freqüent en els ex-libris modernistes és la representada per una figura femenina que llegeix, medita o fa una pausa en la lectura davant d'un llibre obert, com a significació al·legòrica del llibre i de la pròpia vida. Triadó, que ja havia compost un parell de marques de característiques semblants per a Pau Font de Rubí i Maria-Isabel Nolla⁽²⁰⁴⁾, també utilitza aquest mateix recurs simbòlic en el segon projecte que realitza per al jurista Julián Valón⁽²⁰⁵⁾, en el qual, a més, podem observar un seguit d'elements que al·ludeixen directament al seu cognom, sempre partint de les diverses significacions del mot "valona": la noia que fa la pausa en la lectura és valona, com i també el que duu al coll i l'ocell que canta al costat del llibre; es tracta, en fi, d'un ex-libris parlant.

Des d'una altra perspectiva, també podem admirar el disseny pel seu barroquisme ornamental: les garlandes de llorer, premonitòries de l'èxit; el perfum de les roses, que ens mostren el contrast entre llurs espines i la bellesa de les flors en si; o l'entrellat de cintes que entapissa el fons amb els textos identificatius tan semblant al de l'encapçalament del "Inventario de exlibris ibéricos" de la Revis-Ibérica de Exlibris -dibuixat pel mateix Triadó-. Són elements, tots ells, que afavoreixen la comprensió de la lectura que en podem fer, des del gerro central que decora el peu de la ferma mènsula, com els altres que, justament, ocupen la meitat inferior de l'ex-libris -tal vegada per a expressar la riquesa que podem trobar en el món comparada amb les espines que dominen la part superior, el cosmos-. És per això que, potser, la noia ens vol transmetre amb la seva mirada tot

el que ha llegit en el llibre de la vida i que en definitiva resumeix en centres d'interès eminentment sensorials i naturals: el cant d'un ocell, el perfum de les roses i l'aigua que les alimenta, les fulles de llorer i, fins i tot, la pedra esculpida que perfila la pesant mènula. Tots els detalls, tots els elements respecten, en fi, una harmonia natural que també podem relacionar amb la professió de Julián Valón, especialment si en la garlanda hi veiem la balança que equilibra les roses i l'ocell, la flora i la fauna del nostre món.

=====

30. Josep TRIADÓ i MAYOL

(Barcelona, 1876 - 1929)

- TRIADÓ/EX LI--BRIS/ 1902
- 1902
- 91 x 75 mm
- P l a
- s.f.nº 32
- Cp. 32

Un triador selecciona els llibres amb un garbell. Imitació d'un gravat del S.XV.

- RIE núm. 396
- CT núm. 29
- CS núm. 29
- MAC núm. 1
- BC full 15, núm. 2446

Aquest ex-libris per a ell mateix és una altra versió del que havia fet anteriorment, també el 1902⁽²⁰⁶⁾: el triador selecciona les lectures amb el mateix garbell, té pàgines i un llibre semiobert als peus, és en un lloc exterior i fins i tot la distribució dels textos és com en l'últim ex-libris que s'autodestinà. En aquest cas, però, la figura és de perfil a la dreta, el que l'envolta són arbres i no un jardí romàntic, en aquest exemplar és d'una època anterior i tria els llibres de nit i, finalment, mentre en la marca anterior es ressaltava el caràcter humorístic de l'escena, en aquesta hem de remarcar la inspiració en els gravats al boix dels segles XV i XVI.

Aquest exemplar és comentat així per Ramon Miquel i Planas: "L'actor vesteix d'una faysó estrafalaria qui recorda les no menys estrafalaries evocacions de personatges de l'edat mitjana d'aquell alemany Julius Diez, dibuixant del Jugent de Munich..."⁽²⁰⁷⁾

Quant a la tria de lectures que fan els personatges d'aquests dos ex-libris, Lily Litvak escriu: "A veces, la alegoría glosa un tema referente a la calidad de los libros. Uno de J. Diéguez, para A. Torrents y Monner, avisa sentencioso: "Buenos son los libros, si son Buenos". Uno de Triadó, para su propia colección, muestra un personaje... pasando por el cedazo una serie de libros; está separando los buenos de los malos."⁽²⁰⁸⁾

El doble marc que tanca la composició també és un element important; mentre el primer delimita l'escena i destaca el caràcter quatrecentista del gravat, els filets que l'enquadren externament abracen els textos complementaris com si Josep Triadó els hagués afegit en un gravat autèntic de l'època, per això aquests filets no es toquen pels

angles.

Fixem-nos, finalment, que cap dels tres ex-libris que l'artista es va dissenyar no són signats i, en aquests dos que acabem de comparar, la signatura, el nom del possessor i la professió del personatge que hi apareix tenen un sol mot que els identifica: "TRIADÓ".

=====

31. Pau FONT i de RUBINAT

(Reus, 1860 - 1948)

- (Ex-libris)/Pau Font de Rubinat.
- 1902
- ?
- C 3 a
- (TRIADÓ) ?
- Op. 33

- RIE núm. 397

La primera referència fiable que tenim d'aquest gravat ens la dona el mateix Josep Triadó, que en l'edició en sèries que féu dels seus ex-libris tipogràfics hi ha un salt entre el número 32 i el 34, la qual cosa indica que l'obra número 33 és un aiguafort o un projecte.

D'altra banda, Manuel Conrotte, que la devia conèixer per referències, escriu: "32./ Pau Font de Rubinat, wie Nr.27, mit einigen Abänderungen; noch nicht vervielfältigt, wird radirt."; mentre que en el núm. 27 diu: "27./ Pau Font de Rubinat, Brunnen in stilisirten Rosenzweigen."⁽²⁰⁹⁾

Això no obstant, l'inventari de la Revista Ibérica de Exlibris fa

aquest comentari, basat en l'article de M. Conrotte: "397) Pau Font de Rubinat. (Ob. 33). El mismo asunto del nº 19 (I, nº 326) modificado é interpretado en claro-oscuro para ser grabado en cobre."⁽²¹⁰⁾; número 326 que es descrit així: "Pau Font de Rubinat. Una mujer sentada en primer término hojeando un cuaderno sobre sus rodillas..."⁽²¹¹⁾

Veiem, per tant, que cada comentarista es refereix a ex-libris diferents i no podem establir amb certesa de quina marca en féu una versió per ser gravada a l'aiguafort, versió que, amb tota seguretat, no va ser més que un projecte, com deia Manuel Conrotte, perquè no hem vist cap exemplar ni en la seva col·lecció particular, conservada a la Biblioteca dels Museus d'Art de Catalunya, ni en altres públiques o privades.

=====

32. Josep ROIG i BUXERES

(Barcelona?, 1863/64 - 1948)

- Ex-libris//Joseph/Roig/
Buxeres/1902
- 1902
- 70 x 89 mm
- P l a
- TRIADÓ 34
- Op. 34

Escenificació de l'alliberament de la princesa
Margarida després que Sant Jordi ha mort el drac.

- RIE núm. 333
- CT núm. 30
- CS núm. 30
- MAC núm. 169
- BC full 24, núm. 8322

Un tema molt freqüent en els ex-libris modernistes és l'escenificació de Sant Jordi lluitant amb el drac o, com en la marca de Josep Roig, del moment en què el drac cau en terra mortalment ferit per la llança clavada al cor i el cavaller ofereix la llibertat a la princesa Margarida; el diàleg que s'estableix entre els personatges en aquest instant és reconstruït així per Ramon Miquel i Planas: "Aleshores el cavaller demanà'l cinyell de la princesa y lligantne un cap al coll del monstre donà l'altre a la donzella tot dihentli: "Preneu aquest lligam, y tornèu als braços de vostre pare, que'l drach vos seguirà tot sol. Y quan siguèu en la ciutat, diguèu que per voler de Déu Nostre Senyor, lliures estaràn per sempre més d'aquest flagell." Y dit això, desaparegué'l misterios cavaller, el qui fou desde aleshores venerat sots el nom del gloriós Sant Jordi, y prèu per patró d'aquelles terres."⁽²¹²⁾

Josep Triadó, que ja havia tractat una llegenda similar en l'ex-libris de Manuel Conrotte⁽²¹³⁾, situa l'escena als voltants de les fosques muralles de Cirene, capital de Pentàpolis, i l'envolta amb un marc arquitectònic en forma de díptic amb uns rosers ornamentals que s'enfilen per les columnes que el sostenen. A l'esquerra del díptic veiem el cavaller Sant Jordi, sense elm però amb nimbe, sostenint amb la mà dreta la llança clavada en el drac i l'escut i, amb l'esquerra, l'espasa; la creu que identifica el Sant apareix en l'escut, en el peto i en el flanc dret del faldatge. La princesa Margarida, amb corona d'infant, agenollada i pregant, ocupa la part dreta del díptic. Cal assenyalar, a més, que la disposició conjunta dels personatges i l'actitud que pren cadascun ens fa pensar en la d'algunes anunciacions.

Gairebé totes les versions catalanes d'aquesta llegenda tenen un caràcter indiscutiblement patriòtic, per la qual cosa molts propietaris d'ex-libris han encarregat marques jordanes per significar el llur catalanisme, com és el cas de Josep Roig. La derrota del drac a mans de Sant Jordi i el posterior alliberament de la princesa o, dit d'una altra manera, la derrota de l'enemic a mans del cavaller-heroi i l'alliberament nacional subsegüent, és el símbol patriòtic que veiem en aquest ex-libris, en el qual el drac ocupa les dues parts del dibuix delimitades per la columna central i per cada un dels personatges; a l'esquerra, St. Jordi, sota el text "Ex-libris", i a la dreta, la princesa, sota l'escut quatripalat dels Països Catalans i la resta dels textos.

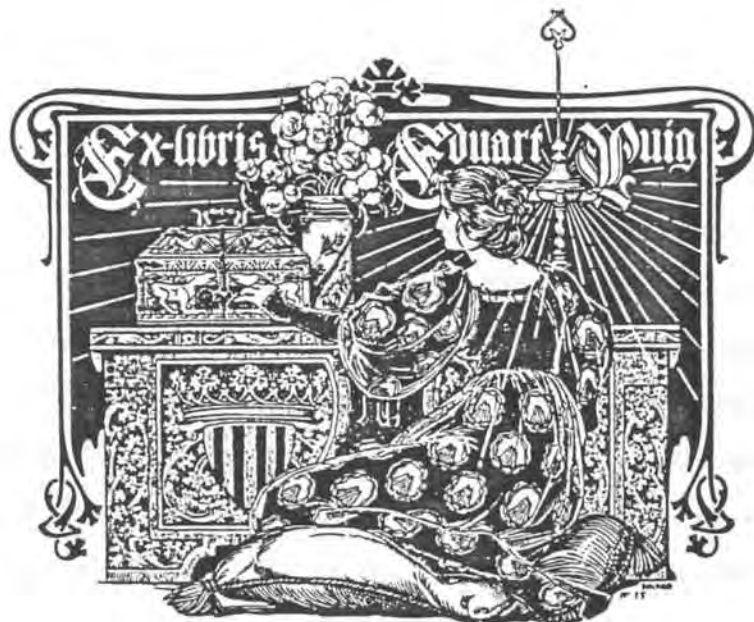
La lletra gòtica emprada per l'artista, d'una banda, i la distribució dels textos, d'una altra, remarquen el caràcter medieval de la llegenda alhora que marca una distància entre el sentit espiritual, "Ex-libris - Sant Jordi", i material, "Nom possessor - princesa".

Aquest ex-libris, considerat per Lily Litvak com un dels més aconseguits en tema jordià⁽²¹⁴⁾, és el preàmbul d'un ex-libris que Josep Triadó destinà a Jordi Montsalvatje dos anys més tard, gravat a l'aiguafort, amb la mateixa escena⁽²¹⁵⁾, en el qual la presència del drac és molt més terrible i on el preciosisme místico-al·legòric del que acabem d'analitzar es transforma en un disseny més vitalista i dramàtic.

=====

33. Eduard PUIG i VALLS

(Mataró, 1846 - Barcelona, 1921)

- Ex-libris//Eduard//
Fuig
- 1902
- 80 x 98 mm
- P l a
- TRIADÓ / Nº 35
- Op. 35

Una noia envoltada d'objectes d'antiquari
obre un cofre a la llum d'una llumenera.

-
- RIE núm. 332
 - CT núm. 31
 - CS núm. 31
 - MAC núm. 251
 - BC full 23, núm. 8319
-

Per al colleccionista i fundador de la Revista Ibérica de Exli-
bris Eduard Puig, instal·lat a Arenys de Mar, Josep Triadó li dedicà
un primer ex-libris en què glossa la seva afecció per les antiguitats.
Una noia modernista asseguda en un coixí sembla que vulgui obrir un

petit cofre decorat amb motius animals mentre una llumenera illumina discretament l'escena.

Els objectes d'antiquari que hi podem trobar omplenen tota la marca, des del cofre o la llumenera esmentats, fins a una arca ricament treballada amb un escut palat i un albarello -o pot d'apotecari- que ha perdut la seva funció i serveix de gerro per a contenir un pom de roses. Les roses serveixen, a més, per a separar els textos que conté l'ex-libris. A la dreta s'inscriu el nom del propietari, les inicials del qual són constituïdes per les flames que surten dels becs laterals del gresol, amb la qual cosa Josep Triadó ressalta no sols l'afecció pels objectes que hi apareixen, sinó la llum que reben d'Eduard Puig; més exactament, de la seva saviesa (llumenera); a l'esquerra, també en lletra gòtica, hi ha el mot "Ex-libris", que és al mateix nivell que el posseïdor, però no emet cap llum.

Els raigs de la llumenera trenquen tímidament la foscor del fons i del vestit de la noia i arriben a ocupar gairabé tot l'espai de l'escena, que és envoltada per una orla modernista solament superada per les roses i per l'agafador del llum, que s'enlaira fins al sostre imaginari de l'ex-libris.

Però si a través del contingut general de la marca podem aproparnos a les afeccions del propietari; la llumenera de quatre brocs alludeix a la seva intel·ligència i l'escut dels Països Catalans que decora l'arca ens remarca el seu sentiment catalanista, escut que és superat per la corona d'infant, referent al principat de Catalunya, i envoltat de llambrequins que també ornamenten la sanefa del voltant de l'arqueta i que, a més, inspiren l'orla que abraça tot el dibuix.

=====

34. Fidel GIRÓ i BROUIL

(Barcelona, 1849 - 1926)

Quit pogues veure
com te somio

- ex-//-libris//Fidel Giró//
1902//Qui't pogues veure/
com te somio

- 1902

- 104 x 62 mm

- P l a

- TRIADÓ / 36

- Op. 36

Gutenberg examina una prova recolzat
en la premsa de cargol que l'ha estampada.

- RIE núm. 383

- CT núm. 32

- CS núm. 32

- MAC núm. 91

- BC full 22, núm. 8317

L'impresor modernista Fidel Giró, considerat per Eliseu Trenc com el millor maquinista del seu temps⁽²¹⁶⁾, havia fet l'aprenentatge a la Casa Ramírez i després a Montaner & Simón, per fundar posteriorment la impremta La Ilustración, que a partir del 1886 ja s'anomenaria Fidel Giró.

El seu prestigi el dugué a imprimir, a partir del 1904, la Revis- ta Ibérica de Exlibris, que juntament amb Salomé d'Oscar Wilde i Daf- nis y Cloe de Longus constitueixen la seva producció més destacable. Josep Triadó, que il·lustrà aquest darrer llibre, li dissenyà també una marca d'impresor en què la figura de Gutenberg és l'element essen- cial allusiu a la seva professió; La marca d'impresor és descrita així per Eliseu Trenc: "Triadó dibuixà una marca força original per a Fidel Giró, de caire més aviat barroc. Es tracta d'una peça de forma circular amb uns motius decoratius dels quals es desprèn, des de dalt, una testa humana, mentre que a la part baixa es representa un impres- sor del segle XV, sens dubte Gutenberg, a la seva taula de treball. El conjunt és sostingut pels quatre pals."⁽²¹⁷⁾

D'altra banda, l'ex-libris que passem a analitzar també homenatja Gutenberg; en aquest cas, el dibuix és ocupat per una premsa plana primitiva d'estampar enllaçada per una cinta amb el text "Ex-libris", el nom del propietari i la data d'execució, mentre la figura de Gu- temberg analitza una prova que té entre les mans.

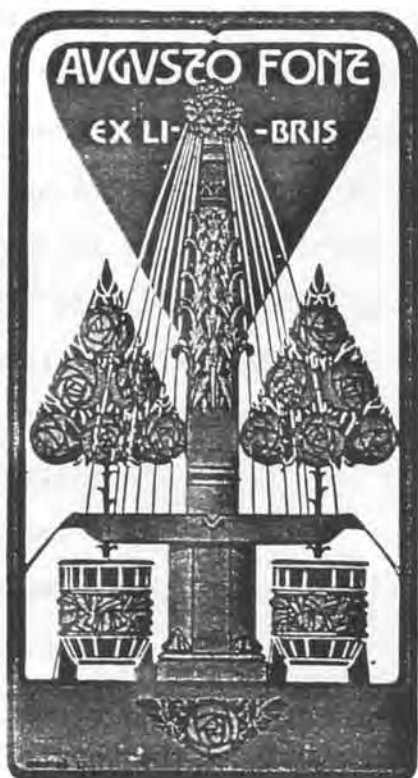
Cal assenyalar que la premsa de cargol reproduïda per Josep Tri- adó és molt més senzilla que el model reconstruït del museu de Magún- cia; de fet, en la premsa dibuixada per Triadó, tant les bancades com la resta del bastiment són constituïts per fusta no treballada i en la qual hi podem distingir clarament els dibuixos i els nusos natu- rals de la fusta; en canvi, la figura de Gutenberg és una representa- ció força semblant a la majoria dels retrats o escultures que coneixem, com el monument existent a la plaça de Gutenberg de la ciutat de Ma- gúncia.

Com en altres ex-libris, aquest exemplar, emmarcat per un filet negre, és una imitació dels gravats en boix del segle XV, amb la qual cosa l'artista ens situa en l'època de l'inventor de la impremta i,

sobretot, ressalta especialment el material que s'usava en la impremta primitiva: la fusta; com i també la lletra gòtica dels textos contribueix a donar-li aquest caràcter quatrecentista.

La llegenda "Qui't pogués veure com te somio" que acompanya la il·lustració rubrica l'ex-libris des de l'exterior, fora del marc, i justifica la unió simbòlico-professional de la impremta, el seu inventor i el propietari de la marca a través del somni, que és l'únic que pot esborrar la distància temporal que separa els dos impressors.

35. August FONT i CARRERAS
(Barcelona, 1846 - 1924)

- AVGVSTO FONZ/EX LI-//BRIS
- 1902
- 100 x 54 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 37
- Op. 37

Una font amb una columna decorada amb fulles d'acant
al·lusiva al nom i la professió del possessor.

- RIE núm. 414
 - CT núm. 33
 - CS núm. 52
 - MAC núm. 246
 - BC full 2, núm. 8268
-

L'arquitecte August Font és propietari d'un ex-libris parlant que també és al·lusiú a la seva professió. La font que ocupa el dibuix és constituïda per una columna cònic-cilíndrica superada per un grup de capets infantils i ornamentada amb fulles d'acant mentre, a banda i banda, hi ha un parell de testos amb sengles rosers florits de roses vermelles que adquireixen una forma triangular. L'aigua que raja de les boques dels capets cau a la tassa de la font que, al seu torn, s'encarrega d'abocar-la al marc que envolta la composició, solament obert perquè hi pugui entrar, el qual esdevé una mena de "dipòsit" d'aigua com en l'ex-libris que el mateix Triadó dedicà a Pau Font⁽²¹⁸⁾.

Les tres tintes que usa l'artista també tenen una certa importància: mentre el vermell destaca les tretze roses que acompanyen la font, una de les quals és al centre de la base i dins el "dipòsit" esmentat, el marró acoloreix l'estructura de la font, l'aigua que omplena la bordura i la franja ornamental del centre dels testos, i el negre delimita la resta dels elements i, sobretot, emmarca, amb un triangle invertit encastat en els rosers, el nom del posseïdor i el text "ex-libris", que queden en blanc com els raigs d'aigua que el travessen.

August Font, president de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya i catedràtic de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, conreà diversos estils al llarg de la seva vida, el neorabisme, l'eclecticisme, el neogoticisme... però no fou mai pròpiament un modernista, malgrat el modernisme afrancesat aparent del restaurant la Maison Dorée de Barcelona⁽²¹⁹⁾.

El 1902, any de la realització de l'ex-libris, August Font projectava amb Josep Oriol Mestres la façana de la Catedral de Barcelona, que acabarien el 1913; en aquest sentit, cal assenyalar que Josep Triadó també realitzà un projecte de la gran portada de la Catedral barcelonina, avui desaparegut, que donà al Museu del Foment de les Arts Decoratives el 1921 i que apareix reproduït en l'Anuari del F.A.D. del 1922 ⁽²²⁰⁾.

Finalment, observem que en aquest ex-libris l'artista torna a emprar la simetria bilateral d'altres exemplars, marcada per la columna de la font i amb dos punts que la suporten: la rosa de la base i, per dalt, les "gotes" que vessen del "dipòsit" i que semblen omplernar el fons triangular que conté els textos.

36. Miquel SITJAR i SOBREVIA

(Barcelona, 1861 - 1910)

- EGO SVM/EX-LIBRIS/Dr SITJAR
- 1902
- 102 x 43 mm
- P 1 a
- TRIADÓ - 38
- Cp. 38

L'esquelet reflectit en l'aigua evidencia la relació entre la vida i la mort humanes.

- RIE núm. 375
- CT núm. 34
- CS núm. 25
- MAC núm. 167
- BC full 19, núm. 8309

El Dr. Sitjar, autor fonamentalment d'obres sobre malalties infeccioses, és propietari d'aquest ex-libris macabre en què s'afludeix a la relació entre la vida i la mort, característica de la professió mèdica. Aquesta marca és una de les més comentades per diversos articulistes; el crític d'art Marc-Jesús Bertran, que com hem vist és possessor d'un ex-libris de Josep Triadó⁽²²¹⁾, remarca el seu caràcter macabre i compara l'escena amb un quadre en què apareixen retratats el pintor i gravador alemany Hans Burgkmair i la seva esposa mirant-se en un mirall que reproduïx llurs calaveres, la descripció que en fa és com segueix: "El notable artista D. José Triadó (...) concibió el exlibris del Dr. Sitjar en la figura de un mozo sano y fuerte que, al orillar los bordes de un arroyo, se contempla en la tranquila linfa. No es el Narciso clásico que se deleitaba en la autoreproducción de su belleza física: es el hombre pensador y consciente que, al meditar á solas consigo mismo, vé su figura reflejada en el agua como la viera en su propia conciencia de lo terreno: convertida en esqueleto, imagen de la Muerte inevitable. Al ver sus facciones desnudas de su envoltura carnal, al contemplar su testa convertida en calavera, exclama con serenidad: Ego sum ¡Esto soy yo!"⁽²²²⁾

D'altra banda, el doctor madrileny Pablo González Muñoz és autor d'un article sobre els ex-libris i la professió mèdica, en el qual inclou un comentari formal d'aquesta marca: "(...) es una de las más sencillas y también de las más bellas obras de su celebrado autor. Representa á un hombre que á orillas de un lago contempla pensativamente su imagen reflejada en la cristalina superficie, pero aquella no es la del joven fuerte y lleno de vida que en el agua se mira sino

la de un descarnado esqueleto. "Ego sum" dice lacónicamente la leyenda puesta al exlibris, completando la idea tan bien expresada por el artista." (223)

Ramon Miquel i Planas també dedicà un petit comentari a l'ex-libris del Dr. Sitjar, del qual en fa aquesta interpretació: "Feliz representación gráfica del pensamiento encerrado en las dos palabras: Yo soy, que sirven de mote a la composición. Es, en efecto, una idea la de la frágil condición humana que bien á menudo ha de evocar el ejercicio de la medicina." (224)

Finalment, l'impressor vilanoví Víctor Oliva escriu aquestes lletres: "... hi ha un jove contemplant la seva imatge reflexada en una aygua quieta, y vegentse, ¡oh dolorosa anticipació!, en forma d'esquelet descarnat qu'els últims lligaments van abandonant." (225)

El caràcter macabre de l'ex-libris del Dr. Sitjar i les descripcions formals constitueixen principalment la resta de comentaris que se n'han fet (226). A totes les descripcions que hem descrit, però, hi podríem afegir uns aspectes que també són importants en aquesta marca. En primer lloc convé assenyalar que així com la figura es reflecteix en forma d'esquelet en l'aigua, també ho fa la llegenda "Ego sum", transformada en el mot "ex-libris", de manera que hi podem establir una relació entre els dos textos, com succeeix entre la representació de la vida i la mort, i completar la frase llatina "Ego sum ex-libris" o, dit d'una altra manera, "ego sum veritas"; veritat que és en realitat gairebé sempre relacionada amb el mirall, com en aquest cas i com en l'ex-libris que Alexandre de Riquer destinà a Joan Ponsa amb aquesta llegenda i que té com a element central el mirall modernista del llibre Aplech de Sonets, del mateix Riquer (227).

D'altra banda, la professió mèdica justifica un ex-libris macabre com aquest, si tenim en compte que els metges sostenen una lluita gairebé constant contra la mort de llurs pacients i és difícil, per tant, que en un "mirall" solament hi puguin veure una veritat física o narcisista, com pot passar en altres professions; per això l'artista ornamenta la part superior, la de la vida, amb la presència d'un conjunt d'espines al voltant de belles roses, ja caracte-

rístiques en els ex-libris de Triadó.

El macabrisme del disseny és accentuat, a més, per la tenebror del fons, tant de l'aigua com del cel, i la forma externa ens recorda l'ull d'un pany, el de la porta del Dr. Sitjar, a través del qual podem veure realment el que aparentment ens és desconegut.

=====

37. Adolf RUIZ i CASAMITJANA

(Barcelona, 1869 - 1937)

- EX LIBRIS/ADOLFO RUIZ
- 1902
- 120 x 62 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 39
- Op. 39

Una columna romànica i altres elements i instruments al·ludeixen a la professió d'Adolf Ruiz.

- RIE núm. 401
- CT núm. 35
- CS núm. 13
- MAC núm. 141
- BC full 24, núm. 8321

El segon ex-libris que Adolf Ruiz encarregà a Josep Triadó és constituït per un conjunt d'elements i instruments que al·ludeixen a la professió del professor. En primer terme apareix una columna romànica convexada, del capitell de la qual, que sembla inspirat en un del claustre del monestir de Sant Miquel de Cuixà, pengen un cartabò i un compàs de puntes sostinguts pel llaç d'una cinta que té al voltant del collarí. La columna serveix per a suportar els textos, que són el sostre de l'ex-libris, alhora que manté el nom del propietari per sobre del conjunt arquitectònic, simbolitzant la culminació professional d'Adolf Ruiz.

A la base apareixen dues referències més a l'arquitectura: d'una banda, un arquitecte renaixentista contempla la columna que té al davant mentre pren apunts; i de l'altra, a l'esquerra i al fons, s'eleva una cúpula en construcció amb un bastiment.

Aquest parell de detalls són comparables, separadament, a altres marques del mateix Triadó. Recordem, en primer lloc, que una marca d'impressor destinada a Fidel Giró presentava la figura de Gutenberg en la mateixa posició que té en aquest ex-libris l'arquitecte renaixentista⁽²²⁸⁾; d'altra banda, una cúpula similar a la que hi ha al fons, també la tornarà a emprar per a l'ex-libris de l'arquitecte Manuel Vega⁽²²⁹⁾.

El fons d'aquest ex-libris és estructurat en tres parts, cadascuna de les quals amb un significat concret, que són delimitades per la llum o la foscor i que l'artista ressaltava amb la utilització d'una segona tinta: a baix, l'arquitecte i l'obra que s'està realitzant; al centre, entre la claror del núvol, es destaquen el cartabò i el compàs de puntes que, com hem vist en el primer ex-libris

d'Adolf Ruiz⁽²³⁰⁾, poden tenir una relació amb la lletra "A" del seu nom; a dalt, per sobre de l'atmosfera, es destaca el capitell romànic i els textos. Fixem-nos, però, que aquesta distribució de la llum en tres franges és superada per la lluminosa columna en primer terme.

En resum, la lectura simbòlica que en podríem fer se centra al voltant de la columna, representació fonamental de l'arquitectura en aquest ex-libris, que serveix per a unir el professional i l'obra que està realitzant -arran de terra- amb la culminació perdurable del que ha creat -a la part superior- a través dels instruments que caracteritzen l'ofici i que són el nucli de la composició.

El dibuix és emmarcat per un rectangle vertical amb els angles ornamentals que semicobreix un arbre desarrelat. Aquesta superposició, però, serveix per a unir el que Déu ha creat i el que crea l'home, de manera que la columna esdevé el tronc de l'arbre que uneix la part superior, el cosmos, amb la inferior, la terra, ambdues parts ressaltades per la forma triangular o divina de la capçada i de les arrels de l'arbre, que harmonitzen amb els triangles del centre de l'ex-libris. Triadó pretén, així, relacionar la creació artística amb la natura.

=====

38. Pau SALVAT i ESPASA
(Barcelona, 1872 - 1923)

- EX/LIBRIS/PAU/
SALVAT
- 1902
- 110 x 41 mm/
92 x 34 mm
- P l a
- TRIADÓ// 40
- Op. 40

Una figura femenina connecta,
amb l'ajuda d'una roda denta-
da, dos aspectes relatius a
l'activitat professional del
possessor: l'arquitectura i la
indústria editorial.

Variant amb la substitució
de la roda dentada per les
faldilles envolades.

- RIE núm. 435
- CT núm. 36 i 37
- CS núm. 55
- MAC núm. 182 (amb roda) i 247 (vestit)
- BC full 14, núm. 8293 (amb roda) i full 16, núm. 8305 (vestit)

Segurament l'arquitecte modernista Pau Salvat, fill de l'impressor Manuel Salvat i d'una germana dels fundadors de la Casa Editorial Espasa⁽²³¹⁾, encarregà un ex-libris en què la seva professió d'arquitecte i la indústria editorial havien d'ésser els eixos a l'entorn dels quals Triadó havia de compondre la marca. El que fa l'artista és centrar aquests dos eixos al voltant d'una figura femenina que els interrelaciona amb l'ajuda d'un engranatge en forma de roda dentada, que afluïeix directament a la indústria, o mitjançant la faldilla que adopta la mateixa forma circular, en la variant.

Pensem que Triadó emprà símbols paral·lels als de l'ex-libris immediatament anterior. De fet, el marc que el tanca té una forma de columna convexada com en el cas d'Adolf Ruiz, però, d'altra banda, la partició horitzontal també és comparable amb aquest ex-libris: mentre el llibre ocupa la part alta, el capitell bizantí és a la base. Els dos elements aclusius tenen, a més, un suport textual que referma la simbologia que conté la divisió de l'espai, així, mentre el nom del possessor aguanta el capitell i tot el pes del dibuix en terra, el mot "ex-libris" descansa sobre el llibre obert al cel, i s'estableix una relació entre ambdós eixos que es transmet a través de l'engranatge central esmentat, destacat amb la presència de la dona que amb els peus toca el capitell i amb les mans, el llibre.

També és clara la diferència entre les dues variants, fixem-nos que mentre la roda dentada té la seva forma natural, la faldilla envoltada adquireix un vol pràcticament "impossible" si tenim en compte la gravetat, però en ser també atreta o imantada pel que hi ha a la

part superior, les forces s'igualen i esdevé un nexa d'unió alhora que possibilita la connexió entre ambdós elements.

En un altre sentit, cal remarcar la presència d'una ornamentació floral que també ajuda a posar en relleu la distribució espacial en l'ex-libris; a la base hi ha un conjunt de lliris blancs arrelats en terra, mentre que a dalt, les roses s'uneixen per formar una garlanda inanimada i exclusivament ornamental.

Hem de ressaltar, finalment, que la compaginació que observem en aquest ex-libris pre-rafaelitista de les tendències industrial i arquitectònica del seu possessor, reflecteixen fidelment dos moments concrets en la seva vida. D'una banda, el 1898 es funda l'editorial Salvat i Fill, en un edifici modernista projectat per Pau Salvat, al carrer de Mallorca cantonada Balmes. L'any 1903, un any després de la realització d'aquest ex-libris, mor el seu pare i Pau Salvat passa a dirigir l'empresa, fins que el 1916 funda l'editorial Salvat, per a la qual projectà un altre edifici modernista al carrer de Mallorca cantonada Calàbria ⁽²³²⁾.

39. Norberto QUIRNO COSTA
(Buenos Aires, 1844 - San Fernando,
1915)

- EX//LI//BR//IS/Dr. Norberto/Quirno/Costa
- 1902⁽²³³⁾
- 99 x 68 mm
- P l a
- TRIADÓ / 41
- Op. 41

La justícia simbolitzada amb la balança
d'Astrea i l'espasa de Temis.

- RIE núm. 343
- CT núm. 38
- CS núm. 37
- MAC núm. 187
- BC full 1, núm. 8264

Durant la primera presidència del general Julio A. Roca, entre els anys 1898 i 1904, el doctor en dret Norberto Quirno ocupà la vice-presidència de la República Argentina, càrrec governamental que fou la culminació de la seva carrera política després d'haver estat ambaixador al Brasil, ministre de relacions exteriors (1886-1889), ministre de l'interior (1889-1890) i ministre pluripotenciari a Xile, des del 1893 ⁽²³⁴⁾.

La seva trajectòria política, fonamentada principalment en les relacions exteriors, possibilità que el doctor Norberto Quirno mantingués contactes amb diversos països del món i especialment amb el nostre, prova d'això és l'ex-libris que encarregà a Josep Triadó el 1902 i l'obsequi que se li oferí a Barcelona el març del 1904, consistent en els números publicats de la Revista Gráfica enquadernats en pell i amb el monograma "N.Q.C." com a superlibros ⁽²³⁵⁾.

L'ex-libris del Dr. Norberto Quirno és constituït per la balança d'Astrea, representativa del pes equilibrat entre el Bé i el Mal, i per l'espasa de Termis que fa d'agulla, relativa a la decisió psíquica i a la paraula de Déu o, més concretament, a l'administració de la justícia.

L'allegoria de la justícia emprada per Josep Triadó és molt similar a la que composà en la marca del jurista Ildefons Sunyol ⁽²³⁶⁾, sobretot pel que fa a la simetria bilateral, en la qual apareix una amfisbena que, com en aquest exemplar, constitueix els braços que aguanten els balançons.

No cal insistir en la sensació d'equilibri que ens transmet la balança i la simetria del conjunt, reforçada per la distribució de les lletres del mot "ex-libris", però també és important el fet que l'es-

pasa imparcial ha de tenir uns factors que la facin decantar, perquè en definitiva el jutge es veu obligat a emetre un dictamen; els cors flamejants que hi ha en els balançons són aquests factors que, malgrat el seu aspecte extern gairebé idèntic, ens permeten veure clarament els diferents camins que prenen en l'aire les flames que els surten de l'interior, com els camins que segueixen el Bé i el Mal. Si tenim en compte la direcció de cadascuna de les flames, no ens serà gaire difícil d'intuir que aquella que s'enlaira i es perd més enllà del cel del disseny, deu ser l'equivalent al Bé.

Un altre detall destacable és el suport de la balança, constituït per un peu que és tapat i rubricat pel nom del possessor, inscrit en lletra gòtica amb caplletres ornamentals dins d'un filacteri⁽²³⁷⁾; del peu surten unes branques d'olivera que abracen i flanquegen l'espasa, l'empunyadura de la qual és superada per un floró i, al seu torn, serveix de suport a l'amfisbena esmentada. La lectura simbòlica que podem fer-ne parteix precisament del nom, damunt del qual descansa la balança d'Astrea i l'espasa de Temis, relatives a la professió jurídica del Dr. Quirno.

L'ex-libris és emmarcat en una mena de nínxol amb una orla ornamental rectangular d'inspiració vegetal, les fulles de la base de la qual serveixen de suport del que hi ha a l'interior, mentre les laterals tendeixen a enlairar-se com la flama que surt del cor esquerre.

=====

40. Adolf RUIZ i CASAMITJANA
(Barcelona, 1869 - 1937)

- EX-LIBRIS/ADOLFO/RUIZ
- 1902/1903
- 124 x 81 mm
- P 1 b
- TRIADÓ
- Op. 42

La combinació d'elements i instruments
arquitectònics determinen la professió
del propietari de l'ex-libris.

-
- CT núm. 39
 - CS núm. 14
 - MAC núm. 255
 - BC full 22, núm. 8314

Com en l'ex-libris anterior, Josep Triadó realitza una nova marca amb un conjunt d'elements relatius a la professió del propietari, que també delimita mitjançant un nínxol ornamentat per una orla vegetal en forma rectangular.

L'arquitecte Adolf Ruiz, que surt en la llista de colleccionistes d'ex-libris de la Revista Ibérica de Exlibris ⁽²³⁸⁾, posseeix aquesta tercera marca de Triadó en la qual torna a aparèixer el compàs de puntes en forma d'alfa que ja hem vist en els exemplars anteriors ⁽²³⁹⁾ i que juntament amb el capitell bizantí i la inscripció amb els textos esculpits constitueixen les referències a la seva professió.

Aquest ex-libris és el més auster dels tres que projectà l'artista per a Adolf Ruiz i, com en altres exemplars, la simetria bilateral i la disposició dels elements en l'espai són les característiques que faciliten la seva comprensió simbòlica. Una part de la garlanda de fulles de llorer que envolta la inscripció és l'encarregada de partir horitzontalment l'ex-libris en dues meitats; la part inferior és ocupada per una tarja amb els textos ressaltats amb tinta vermella, mentre que a la superior apareixen el capitell i el compàs de puntes. La gespa i el cel tenebrós també participen en aquesta divisió de l'espai, però així com en l'ex-libris de Pau Salvat ⁽²⁴⁰⁾ un capitell similar descansava en terra i alhora en la base del disseny, en aquesta composició Josep Triadó el situa damunt d'un turó, però en la meitat superior del dibuix. Potser la raó d'aquesta disposició és per a facilitar la superposició del compàs i formar, així, la inicial "A", que en ser la primera lletra de l'alfabet es relaciona simbòlicament amb el principi de totes les coses, com corrobora la presència d'un compàs provinent de l'exterior del marc. L'alfa dibuixada amb aquests elements i nucli de l'ex-libris conté, per tant, l'essència divina del compàs i la humana del capitell.

=====

41. Vicenç-Maria TRIADÓ i CONSTANSÓ
(Barcelona, 1833 - 1923)

- ex-lib. Vice(nç)//Ma Tria(d)//
(ò).Prebere/gloria in
excelsis Deo et in terra pax
h(ominibus bonae voluntatis.
Benedicim)//us te.

- 1903
- 119 x 80 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 43
- Op. 43

L'àngel custodi enlaira el Nen Jesús
i el protegeix amb les seves ales, que prenen la
forma de l'ametlla mística o màndorla.

-
- RIE núm. 483
 - CT núm. 40
 - CS núm. 39
 - MAC núm. 238
 - BC full 19, núm. 8306

Per al seu oncle Vicenç-Maria Triadó, l'artista projectà una sèrie d'ex-libris religiosos o professionals que s'inicien amb aquest exemplar d'estil modernista, en el qual el Nen Jesús és el nucli de la composició.

Vicenç-Maria Triadó, franciscà exclaustat, inicià la seva carrera religiosa el 1858 com a missioner apostòlic, i després de ser agregat a la parròquia de Sant Agustí de Barcelona i regent d'un benefici de Sant Jaume, també a Barcelona, passà per les parròquies de Gallifa, de Sant Sebastià de Montmajor, de Mollet del Vallès, d'Hostafrancs, per l'economat de Montcada i, finalment, el 1893 fou nomenat rector de Sant Antoni Abat i de Nostra Senyora dels Àngels, a la part antiga de Barcelona, fins que es retirà el 1913. Malgrat això, la seva vida sempre estigué molt lligada al barri d'Hostafrancs, on havia construït l'església del Sant Àngel Custodi, de la qual fou rector, i la Casa rectoral; a més, però, sembla que fou un home força estimat pels habitants del barri. Cal assenyalar en aquest sentit que durant una epidèmia de còlera que s'hi produí mentre era rector d'Hostafrancs, Vicenç-Maria Triadó tingué cura dels malalts instal·lats en el campament de la Vinyeta o dels Enforcats, avui la plaça de braus, per la qual cosa obtingué la creu d'Isabel la Catòlica; com i també és destacable el fet que la carretera de Sarrià d'Hostafrancs canviés el nom pel de rector Triadó. Les pinzellades biogràfiques que acabem de donar⁽²⁴¹⁾ són imprescindibles per a entendre el que l'artista intenta de representar en aquesta marca, no sols en el sentit religiós, sinó també amb la presència d'un àngel custodi que, sens dubte, és una referència clara al lligam que tingué el possessor de l'ex-libris amb l'església que construí i que regí durant els anys 1881-1893, i a la qual sempre restà vinculat.

El disseny de Triadó és una adaptació del que el mateix artista havia destinat a Pau Salvat⁽²⁴²⁾, en el qual una figura central amb les faldilles envolades enlaira un llibre acompanyada d'ornamentació floral a base de roses i lliris blancs. Però si en aquell exemplar els elements simbòlics eren dispersos per tot l'ex-libris, en el de V.M. Triadó es concentren en la meitat superior del dibuix, al voltant del

Nen Jesús; fixem-nos que el Glòria o Himne angèlic a la Santíssima Trinitat, emprat també en l'ex-libris religiós de Pere Mayol⁽²⁴³⁾, delimita amb claredat aquest espai simbòlic alhora que serveix per a envoltar el nucli de la composició i l'ornamentació de lliris blancs, que en conjunt prenen una forma similar a la d'un núvol.

L'infant, amb un coixí de lliris al darrere, té els dits en posició de beneir i és abraçat per l'ametlla mística que formen les ales de l'àngel, màndorla que juntament amb l'estilització de les ales i de la túnica de la figura central, ens fa pensar en el sentit místic que els arquitectes gòtics pretenien donar amb les allargades agulles de les catedral d'aquest estil.

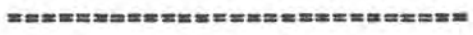
El sentiment d'elevació que veiem en aquesta marca i que situa el centre simbòlic en el cel de l'ex-libris, el podem connectar amb l'espiritualitat o religiositat del seu possessor, reforçat, a més, per l'àngel custodi que sosté el Nen i que també és lliure en l'espai, malgrat que la seva presència adquireixi un sentit més material que humà; per això les seves ales tenen la funció d'envoltar, els seus braços la d'enlairar, i fins i tot el seu cos, que ens recorda el pal d'una creu que s'acaba de formar amb els braços de l'infant.

L'espai que observem és, per tant, un cel que té un nivell superior on l'artista situa el nucli de l'ex-libris, que també és el centre de la vida de mossèn Vicenç-Maria Triadó.

Un altre factor remarcable és l'ús de diferents tintes per als elements constitutius de la marca; així, una tinta coloreix el vestuari de les figures: bolquers, túnica i "ales"; una altra, més clara, ocupa el fons i les parts nues de llurs cossos; mentre que els textos en lletra gòtica sónicolorits amb tinta vermella, amb la qual cosa l'artista atreu la mirada de l'espectador envers l'espai que queda entre ells: l'infant; i finalment, tota la part ornamental -cintes i lliris- resta en blanc, que en el cas dels lliris és el seu color natural.

En resum, l'ús de cintes recargolades pels caps, de línies allargades, de flors, de tipus de lletra gòtica i altres elements emprats per l'artista, serveixen per a configurar un ex-libris pre-rafaelitista en el qual el símbol místic de l'estrella, impresa en vermell com els

textos, esdevé el nexa d'unió entre el Nen Jesús i el possessor. Vi-
cenç-Maria Triadó és a la part més alta de l'ex-libris, i la seva po-
sició la podem comparar amb la que tingué a la terra com a cap o rec-
tor de diverses parròquies, entre les quals la de l'església del Sant
Àngel Custodi d'Hostafrancs, que hi és clarament representada amb la
presència d'un àngel de la guarda o custodi que, com ja hem comentat,
s'eleva com les punxes d'una catedral gòtica.

42. Joan FURNELLS i SOLER
(Barcelona, 1867 - 1924)

- EX-LIBRIS JO-//AN FURNELLS
- 1903
- 89 x 58 mm
- P l a
- TRIADÓ 44
- Op. 44

Ex-libris amb dues figures alegòriques de la pintura
i del gravat que al·ludeixen a la professió de Joan Furnells.

- RIE núm. 513⁽²⁴⁴⁾
- CT núm. 41
- CS núm. 40
- MAC núm. 64 i 223
- BC full 2, núm. 8269

Joan Furnells regentava un dels principals tallers de gravat de la Barcelona del canvi de segle, en el qual es feren els fotogravats de la revista Album Salón i del setmanari humorístic Cu-Cut entre altres. Josep Triadó, a part de l'ex-libris que seguidament passarem a comentar, li dissenyà un anunci publicitari que aparegué a la Revista Ibérica de Exlibris⁽²⁴⁵⁾, revista que fou publicada gràcies a la iniciativa i a despeses de diversos mecenes, entre els quals hi trobem Joan Furnells.

Quant a la seva personalitat i la Casa que dirigia, Joaquim Re-
nart escrigué aquestes ratlles el dia del seu enterrament, el 28 d'Octubre de 1924: "Fou un bon gravador, i no perdonà mitjans per posar la seva casa amb tot l'avenç modern. Cridaven l'atenció els anuncis en calendari que cada any repartia entre els seus clients, calendaris o anuncis originals i sempre d'un caire de bon humor."⁽²⁴⁶⁾

Joan Furnells és possessor de dos ex-libris modernistes projectats per Josep Pascó⁽²⁴⁷⁾ i per Josep Triadó respectivament, en els quals el gira-sol és l'element comú dominant. El fet que les flors d'aquesta planta busquin el sol constantment i que fins i tot llur morfologia ens el recordi, li dóna un caràcter gairebé místic, si tenim en compte que és l'únic ésser viu de la terra que mira el sol -Déu- incansablement. Però si en l'ex-libris dibuixat per Josep Pascó es glossa l'activitat química del possessor, en canvi el de Triadó és una alegoria de la pintura i del gravat simbolitzats per sengles figures amb instruments al·lusius a la pintura; les figures, una femenina i una masculina -com les activitats que representen-, són assegurades en un llibre obert i suporten el pes del vas que conté el gira-

sol, de manera que en conjunt formen una piràmide simbòlica basada en els coneixements aportats per les obres que marcarà aquest ex-libris, construïda amb la creativitat pictòrica del posseïdor i superada pel gira-sol, que en definitiva és el seu guia i el seu amulet. El marc que el delimita pren una forma original en ajustar-se als elements que constitueixen l'ex-libris, però hi destaca el triangle superior que abraça les tres flors de gira-sol apuntant cap al cel, que contrasta amb el de la base, arrelat en terra i que conté part de la túnica, alhora que serveix perquè descansin els peus d'ambdues figures. La terra, representada per aquest triangle, i el cel, pel de dalt, són separats clarament pel coll del marc, a banda i banda del qual s'hi inscriuen els textos que semblen indicar el límit de l'atmosfera.

=====

43. Josep BATLLÓ

(Països Catalans, S. XIX - XX)

Ex-libris alegòric de l'art i de la indústria, que cullen la bellesa de les flors i els fruits de l'arbre que flanquegen.

- JOSEPH//BATLLÓ//EX/LIBRIS/IN-/DVS-/TRIA//ART.
- 1903
- 115 x 150 mm / 77 x 100 mm
- P 1 a
- TRIADÓ / 45
- Op. 45

-
- RIE núm. 440
 - CT núm. 42
 - CS núm. 41
 - MAC núm. 26
 - BC full 17, núm. 8296 i full 21, núm. 8310 (format petit)
-

Com en l'ex-libris que tot just acabem de comentar, Josep Triadó torna a insistir en una composició alegòrica de les tendències artística i industrial del possessor mitjançant la presència de dues figures, una masculina i una femenina -com les activitats que representen-, amb un test central del qual surt un element vegetal que ocupa la part alta del dibuix. En aquest exemplar, però, aquest element central no és enlairat pels personatges que el flanquegen, sinó que serveix per a embellir-los amb les seves flors i per a alimentar-los amb els seus fruits. Això no obstant, l'artista es permet la llicència de distribuir separatament les flors i els fruits que dona l'arbre, per facilitar la relació simbòlica entre l'art i les flors i entre la indústria i els fruits; com i també la de combinar les magranes, símbol de la fecunditat, i les seves roses característiques, unió solament possible en el branquem de l'arbre de la Vida.

Ramon Miquel i Planas també hi veu la bellesa i la utilitat en el que cull cada figura⁽²⁴⁸⁾ i fa un comentari en què diu: "... se pre-

senta simbòlicament la varia missió del Arte y de la Indústria, aquélla obtenint flores, ésta fruits, del cultiu de un mateix arbre: el estudió." (249)

En l'ex-libris, hi podem veure a més un conjunt de detalls que tenen una gran importància, malgrat la seva aparença únicament decorativa, i que determina novament la cura de Josep Triadó a l'hora de projectar qualsevol marca. La disposició dels elements que el configuren l'obtenim amb el traçat d'una línia vertical que és delimitada clarament per la tarja amb el mot "ex-libris" i pel test que conté l'arbre, de manera que ens queda a l'esquerra la indústria collint els fruits i envoltada d'instruments característics d'una farga -l'enclosa i diversos malls-; mentre que a la dreta és l'art, -arquitectònic, pictòric i escultòric-, qui cull les flors. Aquesta separació bilateral és també remarcada per la presència del nom i del cognom del consignatari en les dues parts en què es divideix la capçada de l'arbre, de forma que Josep Batlló resta vinculat a totes dues activitats; però, a més, la cinta que conté aquest text és unida amb la tarja amb la inscripció "ex-libris", que esdevé el nexa d'unió entre les roses i les magranes, al cel, com i també ho és el test, entre l'art i la indústria, arran de terra. En aquest sentit, cal assenyalar que la forma de la tarja esmentada és similar a la d'algunes marques germàniques d'impressor dels segles XV i XVI.

En l'ex-libris, també hi podem traçar una línia horitzontal que ja és dibuixada pel perfil corbat de l'horitzó de la terra i que és destacada externament per la cinta que li serveix de marc, cargolada simètricament pel cel i llisa per la base. La materialitat de la terra on descansen les figures i el test contrasta, així, amb la incertesa del cel tenebrós que ens insinua el desconegut, però sobre el qual se superposa la capçada de l'arbre que omplena tota la part superior, de manera que es fa palesa la simbologia de l'arbre arrelat en terra i elevat cap al cel, i que en definitiva és una referència a la vida còsmica.

=====

44. Eduard PUIG i VALLS
(Mataró, 1846 - Barcelona, 1921)

- EX-LIBRIS EDUARD PUIG Y VALLS 1903/Deu//sobre/tot
- 1903
- 62 x 62 mm / 122 x 122 mm
- P 1 b
- TRIADÓ / 46
- Op. 46

Déu, assegut en uns núvols i descansant sobre el globus terraquí, beneeix les figures agenollades que l'invoquen als seus peus.

-
- RIE núm. 461
 - CT núm. 43
 - CS núm. 42
 - MAC núm. 197 i núm. 264 (format gran)
 - BC full 10, núm. 8282 i full 18, núm. 8300 (format petit)

Per a Eduard Puig, un dels mecenes de la Revista Ibérica de Exlibris, Josep Triadó li dibuixà un segon ex-libris⁽²⁵⁰⁾, aquest religiós, en el qual torna a repetir una composició semblant a les dues últimes marques que hem analitzat, amb un nucli central -en aquest cas

Déu- flanquejat per dues figures que, com en els exemplars anteriors, són una dona i un home. Aquest fet ens fa pensar en l'estandarització compositiva de l'artista en haver de projectar freqüentment aquesta mena de marques, estandarització que ja havíem pogut observar en altres dissenys⁽²⁵¹⁾ i que en aquests tres exemplars darrers fins i tot té la particularitat de presentar-nos la figura masculina més nua que no pas la femenina.

Eduard Puig vivia en una casa modernista, avui desapareguda, d'Arenys de Mar, de la qual li vingué el renom de "Pere Sabater" i on tenia instal·lada una important biblioteca, força objectes d'antiquari i una capella que en certa manera és un exponent de la religiositat del possessor d'aquest ex-libris. Si en aquella primera marca Josep Triadó glossava les afeccions i el catalanisme d'Eduard Puig, en aquesta segona es destaca el seu sentiment religiós; marca aquesta que, segons Ramon Miquel i Planas, és una de les més bellament expressives del gènere religiós⁽²⁵²⁾.

L'escena ens presenta Déu en actitud de beneir, notablement engrandit respecte a les figures agenollades que estan pregant en terra, amb la qual cosa remarca no sols la grandesa, sinó també el poder de Déu sobre les seves criatures, com s'evidencia en el lema "Deu sobre tot" que l'acompanya. D'altra banda, la capacitat creativa de la humanitat és simbolitzada amb un llibre obert, on l'artista imprimeix la seva signatura, sobre el qual reposa el Déu Pare, assegut en uns núvols i amb els peus damunt el globus terraquí; fixem-nos que, com en els ex-libris anteriors, hi ha una línia horitzontal que separa amb claredat la terra del cel tenebrós i que, com l'arbre, Déu és arrelat en terra però ocupa tota la part superior o celestial, i fins i tot trenca el marc per dalt amb el nimbe triangular que el corona -alusió a la Santíssima Trinitat-, el qual assenyala la creu patent concavada que culmina el disseny i que forma part de l'orla circular constituïda pels textos que envolten la composició, en tinta vermella com el lema de l'interior.

En resum, Josep Triadó ens dóna la visió particular d'una representació del poder de Déu emprada per altres artistes al llarg de la història⁽²⁵³⁾, en la qual el cercle que tanca l'ex-libris també el podem relacionar amb el símbol de la totalitat, de l'univers regentat pel Pare Etern.

=====

45. CERCLE del LICEU
(Barcelona, 1847)

- EX-LIBRIS CÍRCULO DEL LICEO/
TOLLE//LEGE
- 1903⁽²⁵⁴⁾
- 110 x 62 mm
- P 1 b
- TRIADÓ / 4⁽²⁵⁵⁾
- Op. 47

Una noia suporta un llibre obert, on es llegeix el lema "Tolle-lege", a l'entrada del Cercle del Liceu.

- CT núm. 44
 - CS núm. 7
 - MAC núm. 147
 - BC full 16, núm. 8304
-

Set mesos després de la inauguració del Gran Teatre del Liceu de Barcelona, 4 d'abril de 1847, fou construït el Cercle del Liceu com a casino o club social en el mateix edifici teatral. L'elegància i la magnificència d'aquest club recreatiu no adquirí la seva màxima dimensió, però, fins al cap de mig segle, en ple modernisme, amb l'adquisició d'importantes obres d'art i amb les reformes dutes a terme en els primers anys d'aquest segle. Els millors pintors, decoradors, orfebres, moblistes, escultors o arquitectes del moment són presents en les diferents estances que configuren el Cercle: Joan Brull, Ricard Canals, Ramon Casas, Oleguer Junyent, Lluís Masriera, Josep Pascó, Josep Reynés, Alexandre de Riquer, Santiago Rusiñol, Modest Urgell o Francesc Vidal són alguns dels artistes que hi són representats⁽²⁵⁶⁾.

L'ambient social del Cercle del Liceu durant la primera dècada del nou-cents és descrit per Rafael Puget i transcrit per Josep Pla com segueix: "Una de les coses més agradables que en aquell temps podia fer-se era passar (sic) una tarda al Círcol del Liceu. Al Círcol tot era servit a preu de cost. El cafè hi era riquíssim. El tabac, superb. Els licors eren de la més rígida i autèntica procedència. Les tertúlies eren diverses i de duració permanent. Si hom volia divertir-se una estona, pujava simplement a dalt a fer una aposta al bacarrà o al trenta-quaranta. Era impossible no trobar, al voltant de la taula, algun amic."⁽²⁵⁷⁾

Per a la biblioteca del Cercle, Josep Triadó projectà aquest ex-libris modernista a tres tintes en el qual hi apareix una noia asseguda en un munt de llibres que assenyala el lema "Tolle-lege" (pren i llegeix), mots que va sentir Sant Agustí en els moments de dubte i

que el feren agafar un llibre a l'atzar; en obrir-lo, va poder llegir el capítol bíblic que decidí la conversió de Sant Pau, i tot seguit s'esvaïren les seves confusions. No hi ha dubte, per tant, que el nucli d'aquest ex-libris és la llegenda que ens convida a imitar Sant Agustí i a agafar qualsevol obra dels grans pensadors de la humanitat, sobre els quals podem descansar i elevar-nos com ho fa la figura de l'ex-libris; observem que el gust modernista de la composició el podem localitzar fonamentalment en la figura amb els cabells, la túnica i les cintes al vent, amb la qual cosa l'artista ens insinua aquest estat d'elevació.

Cal assenyalar, a més, que el llibre obert és sustentat per un conjunt de cintes que juntament amb aquest es disposen a manera de llum de sostre, de forma que el volum i la llegenda adquireixen la seva autèntica funció simbòlica d'il·luminar l'escena. Aquest "llum de sostre" penja de dalt d'una porta decorada amb mosaic, la forma de la qual és com la de l'entrada del Cercle del Liceu, que serà reformada per Oleguer Junyent amb vitralls el 1905 i que serveix de fons de la composició.

Triadó ens presenta, com veiem, una marca en què el lema esdevé el nucli principal de l'ex-libris i de l'entitat, per això ha emprat la mateixa tinta per al nom que la identifica i per al text de la llegenda.

=====

46. Frederic-Joan MIRACLE i VILA
(Barcelona, 1865 - 1930)

Ex-libris allegòric del
progrés del comerç i la
indústria catalans.

- TREBALLAR//ES//PROGRESSAR/EX/LIBRIS/
FREDERICH/J. MIRACLE

- 1903

- 94 x 120 mm (258)

- P 1 a / P 1 b

- TRIADÓ 48

- Op. 48

- RIE núm. 439

- CT núm. 45

- CS núm. 44

- MAC núm. 29

- BC full 7, núm. 1577 i núm. 1578 (Pla)

En el procés de ressorgiment de l'ex-libris català durant el període modernista, hi tingué un paper molt important el mecenatge de col·leccionistes com Pau Font de Rubinat, de Reus, els Monsalvatje, de Girona, i Frederic J. Miracle, de Barcelona, que sens dubte en fou un dels més destacats impulsors. En aquest sentit, hem de recordar que juntament amb els germans Miquel i Planas, Josep Triadó i Víctor Oliva, fundà la Revista Ibérica de Exlibris el 26 de juliol de 1903, i que en la seva col·lecció hi ha obres dels principals artistes modernistes: Alexandre de Riquer, Josep Triadó, Joaquim Renart, Gaietà Cornet, Enric Moyà i Cuchy, entre altres. Un d'ells, Joaquim Renart, recorda com va iniciar-se en aquest camp artístic gràcies a Frederic J. Miracle: "Fou el bon amic Frederic J. Miracle, antic empleat de la casa Neufville i força conegut dintre el món de les arts gràfiques. També ho era dintre del món de l'ex-librisme, col·leccionista com fou en els temps virils de l'ex-librisme, i el primer aquí a Barcelona.

"Ell fou qui m'encarregà el primer ex-libris, que després gravà a l'aiguafort el mestre Furnó. Ell abocà entusiasme a la meua obra i tingué sempre per a mi els millors elogis. Per ell vaig conèixer en Triadó, i per ell se'm despertà la gran afició al dibuix d'illustració.

"La seva col·lecció d'ex-libris era molt rica i acurada, amb gran quantitat d'aiguaforts d'artistes nacionals i estrangers. Pel seu ús propi ens féu dibuixar o gravar a tots els artistes catalans especialitzats en aquest ram, i fou un dels promotors d'aquella famosa Revista Ibérica de Exlibris que després d'una vida pletòrica morí ben malaguanyadament."⁽²⁵⁹⁾

El primer ex-libris que li projectà Josep Triadó, autor també del seu monograma⁽²⁶⁰⁾, és una alegoria del progrés del Comerç i la Indústria catalans. Totes les figures i els elements que completen l'escena tenen una simbologia pròpia que va lligada al lema que encapçala l'ex-libris, sota cada mot del qual pengen sengles campers units per una garlanda guarnida amb fulles i roses; els campers són carregats amb les abelles que en l'antiga Grècia eren l'emblema del treball i de l'obediència.

El progrés és representat per un genet amb una torxa que munta un

cavall alat, Pegàs -símbol de l'activitat alliberadora i del poder ascensional-, que guia dues figures: la primera, amb ales al cap i als turmells, és Hermes -o Mercuri en la mitologia romana-, nom que significa "intèrpret" i que en l'ex-libris és el mitjancer que amb la seva mà dreta assenyala el camí que ha de seguir la segona figura -el treball català-, la qual pot envolar-se gràcies a ell i porta com a emblemes l'escut palat dels Països Catalans i les tenalles i el mall, símbol del treball.

El caràcter catalanista de l'ex-libris i el sentit religiós o espiritual que ens transmet és reforçat amb la presència de les muntanyes de Montserrat nimbades pel sol que veiem al fons, entre els núvols i unes branques d'olivera, les quals ens situen en l'inici de l'ascensió, possiblement afluència a l'impuls econòmic i cultural del país en aquells anys.

El conjunt és envoltat per un marc rectangular amb garlandes encintades i altres elements vegetals, que deixen uns espais per als textos i que en l'exemplar a dues tintes queda en segon terme.

=====

47. Josep - Maria SOLER i NOLLA
(Barcelona, 1887/8 - 1968)

- EX/LIBRIS/JOSEPH Mª SOLER
- 1903
- 52 x 76 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 49
- Cp. 49

Ex-libris alegòric de l'estudi.

- RIE núm. 568
- CT núm. 46
- CS núm. 45
- MAC núm. 172
- BC full 21, núm. 8311

Josep-Maria Soler, nebot de Josep Triadó, és possessor de tres ex-libris que revelen tres moments de la seva vida, cadascun dels quals és separat per un període de deu anys aproximadament i abasten les tres primeres dècades d'aquest segle, coincidents amb el període de producció exlibrística de l'artista. Els moments representats en aquests ex-libris són, respectivament, els primers anys d'estudiant, la finalització dels estudis de jurista i el seu matrimoni amb Elena Jorro (261).

Com diem, aquest primer és una alegoria de l'estudi, simbolitzat per una figura femenina amb una ploma i uns fulls a les mans. L'ex-libris, considerat "infantívol" per Ramon Miquel i Planas, és descrit així per l'articulista: "Es un xich solemne y acadèmica; sembla parlar d'exàmens, y de plomes, y de flors. El possessor d'aytal marca per força ha d'ésser molt estudiós y molt aplicat si no vol contradir la tesis de son exlibris." (262)

Efectivament, sembla que en aquesta marca Josep Triadó vulgui aconsellar Josep-Maria Soler en el camí de l'estudi a través de la figura que el representa i que té als seus peus un punt de suport, relatiu també al coneixement humà, constituït per un globus terraqüi, un cartabò i uns volums, que són, en definitiva, els instruments necessaris per a assolir el triomf, simbolitzat per la palma de la base que s'enlaira tímidament cap a dalt per ser rubricat amb sengles corones de llorer que flanquegen el disseny. Fixem-nos que aquest premi de llorer ja és insinuat amb unes altres dues corones lauràcies que envolten unes targes que esperen ser esculpides i que remarquen encara més el brillant futur que li espera al possessor.

L'essència d'aquest conjunt d'elements simbòlics se centra en la taula d'estudi on seu la figura alegòrica, la qual assenyala amb el seu dit la inscripció amb el nom del posseïdor, nom que, al seu torn, és abraçat per la branca de palmera esmentada.

Les formes circulars o semicirculars són les predominants en el dibuix i contrasten amb algun detall més lliure, com les arrugues de la túnica de la figura o les cintes cargolades que acompanyen les corones llorejades; aquesta rigidesa academicista comentada per Ramon Miquel determina el rigor que cal tenir en l'estudi, delimitat per la silueta de dos arcs que separa un lloc interior, on es concentren tots els elements simbòlics de l'ex-libris, del món exterior, que intuïm amb la presència d'alguns arbres i el cel que apareixen entre els arcs.

En aquest disseny, per tant, hi ha una doble lectura simbòlica; una és marcada per la verticalitat: palma -estudi- llorer; i l'altra, en canvi, es basa en la profunditat: l'interior del primer pla i l'exterior del fons.

=====

48. Frederic-Joan MIRACLE i VILA

(Barcelona, 1865 - 1930)

- Preguem q'//sia aq'eix Pi//
l'arbre sagrat//de la
patria//ex-li//bris/Frederich
J. Miracle

- 1903

- 111 x 63 mm (263)

- P 1 b / P 1 a

- TRIADÓ 50

- Op. 50

El Pi de les Tres Branques i la llegenda formada amb els dos últims versos del poema verdaguerià d'aquest mateix nom, constitueixen el símbol patriòtic del segon ex-libris de Frederic J. Miracle.

- RIE núm. 544

- CT núm. 47

- CS núm. 46

- MAC núm. 30

- BC full 6, núm. 1575

Com ja havíem comentat en el primer ex-libris que Josep Triadó dibuixà per a Frederic J. Miracle⁽²⁶⁴⁾, el tema patriòtic domina la major part de les marques que el possessor encarregà als diversos artistes de l'època. En aquest segon exemplar, Triadó fa una representació del Pi de les Tres Branques de Castellar del Riu, situat al pla de Campllonc, que esdevingué un símbol patriòtic a finals del segle XIX i que fou glossat per diferents poetes, entre els quals cal destacar-ne Mossèn Jacint Verdaguer, com explica Ramon Miquel i Planas: "...representa el célebre Pi de les tres Branques, que yergue su centenario tronco en la llanura de Campllonch, próxima á Berga. Dicho árbol hoy propiedad de la "Unió Catalanista" mereció ser cantado por el inmortal Verdaguer como símbolo de la patria catalana. Como obra artística, el exlibris de que tratamos constituye una bella muestra del talento de Triadó."⁽²⁶⁵⁾

Casualment, però, el caràcter simbòlic del Pi de les Tres Branques, que el 1901 fou cedit per Tomàs Campà a la Unió Catalanista d'Excursions, té una vida paral·lela a la història més recent del país que representa i que podem sintetitzar en tres moments prou significatius. D'una banda, el 1924 -durant la dictadura de Primo de Rivera- marca el final dels aplecs catalanistes anyals que s'hi havien fet al llarg del primer quart de segle; d'una altra, entre el 1936 i el 1939 -durant la Guerra Civil- mor el Pi de les Tres Branques, malgrat que se'n conserven els troncs; i, finalment, pocs anys després de la mort del dictador Franco, concretament el 25 de Juliol de 1980, es repreneixen les reunions nacionalistes al pla de Campllonc d'una manera oficial.

Ultra això, l'ex-libris projectat per Triadó conté en si mateix una simbologia pròpia que forçosament hem de connectar amb el possessor i amb el poema "El Pi de les Tres Branques" de Mn. Jacint Verdaguer⁽²⁶⁶⁾, publicat el 1888 en el recull Pàtria, els dos últims versos del qual constitueixen el lema de la marca. La tinta vermella és la connexió entre tots els textos i l'escut palat dels Països Catalans, color vermell que ens permet de fer una lectura més clara que

s'inicia a la base, on el nom de Frederic J. Miracle simbolitza la terra catalana on s'arrela aquest símbol -el Pi i l'escut quatripalat-, mentre les tres branques, representatives de cadascun dels Països Catalans⁽²⁶⁷⁾, són flanquejades pel mot "ex-libris" i la capçada -avui inexistent- és envoltada per una rosassa amb els versos verdaguerians dins una corona circular, que rubriquen, com ho fan amb el poema esmentat, la lectura simbòlica vertical que ens presenta Josep Triadó.

Cal remarcar, a més, que els elements que completen el Pi són de caràcter goticitzant, tant el tipus de lletra com les rosasses decorades que abracen l'escut i la llegenda.

En resum, aquest segon ex-libris destinat a Frederic J. Miracle, realitzat un any després de la mort de mossèn Cinto Verdaguer, és del gènere patriòtic i, com assenyala Víctor Oliva, s'inclou dins dels exemplars pictòrics o pintorescs, que són aquells ex-libris que "conten un fet o representen una imatge, que si's vol pot simbolisar alguna cosa, però dins d'un ordre d'idees primari, senzill."⁽²⁶⁸⁾

=====

49. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX-LIBRIS//JOSEPH//TRIADÓ
- 1903
- 90 x 90 mm
- P l b
- s.f. 51
- Op. 51

Ex-libris circular en forma de rosassa amb
l'escut dels Països Catalans com a nucli i amb ornamentació
a base de pàmols i grans de raïm.

-
- CT núm. 48
 - CS núm. 47
 - MAC núm. 160
 - BC full 34, núm. 8357
-

L'arrelament en la terra catalana, que hem analitzat en l'ex-libris anterior i que Josep Triadó ha simbolitzat amb l'escut palat damunt les arrels del Pi de les Tres Branques, esdevé el nucli únic d'aquesta nova marca que l'artista s'autodestinà. Es tracta, par tant, d'un ex-libris patriòtic amb l'escut dels Països Catalans com a centre de la composició, al voltant del qual apareixen uns pàmpols i uns raïms que simbolitzen la terra. Fixem-nos, però, que els pàmpols tenen una grandària diferent i que juntament amb els grans de raïm són disposats harmònicament, de manera que l'aspecte que prenen en conjunt adquireix una forma triangular comparable a la del seu primer ex-libris⁽²⁶⁹⁾, en el qual el monograma JTM, protegit per un triangle de garlandes, ocupava el centre del disseny.

En aquest ex-libris també és remarcable la distribució de les tinctes emprades per l'artista. Observem que el verd dels pàmpols estelats serveix per a enllaçar els colors de l'escut amb els fruits i els textos que són a la part més externa del cercle.

Cal destacar, finalment, que els troncs dels ceps s'entrellacen formant una rosassa similar a la de la marca anterior de Frederic J. Miracle.

50. Pilar BERLÍN de ROCA

(?, S. XIX - S. XX)

- EX-LI-//BRIS/PILAR BERLÍN
DE/ROCA

- 1903

- 91 x 72 mm

- P 1 b

- T

- Op. 52

Ex-libris decoratiu característic dels anomenats
"femenins"; amb gerros, flors i cintes.

- RIE núm. 470

- CT núm. 49

- CS núm. 57

- MAC núm. 126

- BC full 4, núm. 1144

Les flors, els gerros i les línies cordiformes caracteritzen la major part dels ex-libris que Josep Triadó dibuixà per a les dones, com aquest exemplar de Filar Berlín en el qual tres gerres en forma d'àmfora grega ocupen el centre de la composició i són unides per unes cintes que dibuixen un cor invertit. De fet, la gerra és símbol de continent i, per tant, d'allò que és femení. Aquest ex-libris decoratiu, comentat formalment per Ramon Miquel i Planas en un article dedicat a les marques femenines⁽²⁷⁰⁾, presenta una distribució de tintes que dirigeix la visió de l'espectador a l'àmfora central, plena de begònies vermelles, i que és connectada amb els textos també en vermell que identifiquen la possessora; les flors de les àmfores en segon terme són begònies de color rosa salmó -com les cintes que enllacen les gerres- i, finalment, el color de les àmfores és el mateix que el de la signatura de l'artista, consistent en una "T" emmarcada que penja del recipient central.

La línia vertical marcada per la grandària del primer pla i on s'apleguen els elements més significatius: color vermell, gerro central, signatura de l'artista i la punta del cor invertit que formen les cintes, delimita una simetria bilateral aparent que fins i tot enganya l'ull de l'espectador en els rams de begònies laterals, on podem observar com l'artista ha repetit gairebé amb exactitud el conjunt impressionista que els representa i que ens recorden els gargots o taques que formen les gotes de tinta en un full doblegat.

=====

51. Ramon TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1881 - 1952)

- EX-LI//BRIS/RTM
- 1903
- 70 x 43 mm
- P l a
- 53 // TRIADÓ
- Cp. 53

El monograma RTM en forma d'arrel és el punt inicial d'una línia vertical culminada per una espiga radiant que protegeixen sengles falçs.

-
- CT núm. 50
 - CS núm. 48
 - MAC núm. 133
 - BC full 29, núm. 8336
-

Per al seu germà Ramon, l'artista projectà un ex-libris en el qual les fulles d'unes falçs formen una mena de màndorla a l'interior de la qual es destaca una espiga que neix en un terra format per les ini-

cials del nom del posseïdor.

La disposició simètrica dels elements constitutius de l'ex-libris i la llarga tija delimitadora que subjecta l'espiga, ens permet de fer una lectura que s'inicia en les arrels, que com hem comentat són formades per un triangle amb les inicials RTM. De fet, és en el nom del possessor on Triadó carrega tota la força simbòlica del disseny, perquè és precisament el monograma l'encarregat de suportar tot el dibuix i, a més, de desenrotllar els elements que el completen; en aquest sentit, cal assenyalar que, com succeïa amb el de Josep Me Soler⁽²⁷¹⁾, el nom és el que genera l'inici d'un futur del qual podrà obtenir uns fruits més o menys esperats.

D'altra banda, sembla que les falçs que segueixen les dues espigues laterals desviades de la verticalitat central poden tenir una relació amb el treball i, més concretament, amb la vida; però de la mateixa manera que en aquest cas tallen les espigues desencaminades, en canvi es disposen de manera que ressalten el final d'un camí ben triat en el cas de l'espiga central. L'ametlla mística o màndorla s'encarrega de remarcar aquest fet i, a part d'envoltar l'espiga, també conté el mot "ex-libris", que serveix per a suportar el fruit obert en forma de sol, que podem interpretar com la culminació d'una carrera.

En resum, en aquest ex-libris l'artista possiblement ha intentat d'encoratjar el seu germà en el treball per tal que pugui assolir allò que pretén, a més de recordar-li que pot trobar-hi dificultats que facin perillar els objectius previstos.

No hem d'oblidar, finalment, que la fecundació d'una llavor i el creixement de l'espiga simbolitza el desenvolupament d'una virtut humana, en aquest cas germinada en el monograma que identifica Ramon Triadó.

=====

52. Josep ALBIOL i LÓPEZ
(València, S. XIX-XX)

- ex/libris/JOSE/ALBIOL/Y LOPEZ
- 1903
- 90 x 44 mm
- P 1 b
- TRIADO / 54
- Op. 54

Ex-libris decoratiu d'estil modernista amb un blasó central allusiu a l'Art.

-
- CT núm. 51
 - CS núm. 49
 - MAC núm. 90
 - BC full 32, núm. 8345
-

El moviment antiacademicista Wiener Sezession, el més important de les Sezessions germàniques, el veurem reflectit en alguns ex-libris de Josep Triadó, qui aprofità diversos símbols i il·lustracions apareguts a la revista i òrgan del moviment, Ver Sacrum. Un bon exemple d'això el tenim en la marca que destinà al farmacèutic Morelló⁽²⁷²⁾ que, com podem comprovar, és un plagi d'un dibuix realitzat per Ernst Stöhr publicat a Ver Sacrum el 1899. En l'ex-libris decoratiu de Josep Albiol, pintor i professor de l'Escola d'Arts i Oficis de València, també hi trobem un altre detall extret de Ver Sacrum: l'element central és una variant de l'escut carregat amb tres escudets que identifica el moviment vienès i que podem veure en el cartell del 1901 d'Alfred Roller per a la IX Exposició de la Wiener Sezession, amb el lema "Ver Sacrum", en què l'escut també és el nucli simbòlic del disseny; símbol que també el trobem representat en diverses il·lustracions de Gustav Klimt publicades en la mateixa revista⁽²⁷³⁾.

De fet, en el cas d'aquest ex-libris podem establir una connexió entre el que simbolitza l'escut i el possessor de la marca, de manera que no sembla equivocat de considerar-lo com a professional si tenim en compte l'activitat de Josep Albiol i el significat artístic del camper reproduït per Triadó; fixem-nos, a més, que aquesta connexió és destacada amb la punta de l'escut, que assenyala els textos emmarcats per sengles tiges, potser de nerine, les flors de les quals superen la composició, amb el mateix colorit de les càrregues.

L'entrellaçat dels pètals, a dalt, i de les arrels, a baix, juntament amb les línies corbes i l'estructura allargada del disseny determinen amb claredat el seu segell modernista, on l'únic detall que no sembla encaixar totalment és el tipus de lletra emprat per al nom del posseïdor, que no és el gòtic del mot "ex-libris", ni tampoc la seva situació, que sembla omplir un espai destinat a inscriure-hi qualsevol nom; aquests fets ens fan pensar en el seu possible caràcter universal o impersonal inicial. Hem de tenir en compte que durant aquells anys la producció exlibrística era gairebé contínua i que artistes com Josep Triadó tenien preparada una sèrie d'ex-libris imper-

sonals als quals solament calia afegir el nom d'un possessor en un encàrrec més o menys compromès. Aquesta pràctica, més comercial que no artística si es vol, fa que molts ex-libris siguin fonamentalment decoratius i que representin molt poc el possessor que hi inscriu el nom.

53. Josep TRIADÓ i MAYOL

(Barcelona, 1870 - 1929)

- JOSEPH TRIADÓ EX-LIBRIS//JTM
- 1903
- 101 x 100 mm
- P 1 b
- s.f. 5//5
- Op. 55

El triangle i l'ornamentació vegetal són els símbols essencials d'aquest ex-libris, el nucli del qual és constituït pel monograma del possessor.

- CT n.ºm. 52
- CS n.ºm. 50
- MAC n.ºm. 254
- BC full 31, n.ºm. 8342

Insistent en les formes triangulars que caracteritzen els últims ex-libris que Triadó dibuixà per a ell mateix, tenim aquest exemplar que és una nova interpretació del seu primer⁽²⁷⁴⁾, en el qual es destacava el monograma i el triangle. La nova interpretació se centra en la superposició de diversos triangles invertits que l'artista ja insinua en la part més externa; el fullatge que constitueix el que serveix de fons deixa veure amb claredat tres brots que indiquen, en definitiva, els angles del triangle invertit central.

El triangle és la imatge geomètrica del ternari i simbolitza fonamentalment el món diví, com podem comprovar en l'emblema de la Trinitat o en l'estrella de Salomó; això no obstant, aquest nou ex-libris de Triadó també presenta unes referències a la terra força evidents, fet que podem observar en les fulles que formen el triangle exterior i en les roses -ja comentades en altres ocasions- del nucli; però, a més, hem de veure que l'arbre també és format per un tronc, la fusta del qual l'aprofita l'artista per a confeccionar les inscripcions que identifiquen el possessor.

El triangle diví i l'arbre de la vida, la capçada del qual serveix per a formar el fons del disseny, són els símbols essencials sobre els quals Triadó ha construït l'ex-libris, en el qual els textos i les roses tenen un color distint al de la resta de l'ornamentació i que serveix, en part, per a ressaltar millor el monograma al voltant del qual es disposen tots els altres elements.

Cal assenyalar, finalment, que aquest ex-libris no és signat, com és habitual en les marques que l'artista s'autodibuixà.

54. Enric ANGUERA i JANEY

(Jura, França, 1847 - Barcelona, 1916)

- ex/libris/enric/anguera

- 1903

- 120 x 49 mm

- P l a

- 56 / TRIADÓ

- Op. 56

Imatge nimbada de Sant Enric

amb un món a la mà i dins un marc gòtic.

- CT n.ºm. 53

- CS n.ºm. 51

- MAC n.ºm. 208

- BC full 9, n.ºm. 8278

Un dels ex-libris antics més coneguts és el que apareix en un còdex bàvar del 1188 conservat a la Biblioteca Vaticana, en el qual es representa la figura de l'emperador romano-germànic Frederic I, Barba-roja, amb l'hàbit de croat i amb un món a la mà⁽²⁷⁵⁾, ex-libris que molt bé pot haver inspirat aquest que Triadó projectà per a Enric Anguera, parent llunyà de l'artista⁽²⁷⁶⁾ i director d'una fàbrica de filats que havia fundat a Barcelona.

Si establim una comparació amb aquella marca no és, però, únicament per l'estructuració formal en si, sinó també perquè en aquesta ocasió, s'hi representa un altre emperador romano-germànic: Enric II -Sant Enric des del 1146-, que ultra palesar un aspecte molt semblant al de Frederic I, també al·ludeix directament al nom del destinatari.

En aquest sentit, convé remarcar que el propi Triadó és l'autor d'un tríptic constituït per les figures de quatre sants, entre els quals hi ha una versió gairebé idèntica d'aquest Sant Enric que també el representa; tríptic que, justament, conserven les filles del propietari de l'ex-libris⁽²⁷⁷⁾.

La composició que ens ofereix Josep Triadó se centra, en definitiva, en el personatge de l'emperador sant, i en aquest context, ens el mostra amb un món entre les mans, representatiu del seu poder, i doblement coronat: amb la corona terrenal -de rei- i amb la celestial -el lluminós nimbe-. Això no obstant, la seva majestàtica però bonhomiosa figura és complementada per una rica ornamentació gòtica que, a manera de fornícula, l'abraça alhora que ressalta la doble simbologia expressada amb uns remats vegetals que realcen tant la base -el món-, on trobem inscrits els textos en lletra gòtica, com la part superior -el zenit-, que en aquest espai neix del perfil conopial que dibuixa l'arc, com a culminació del sentit ascendent i espiritual propi de l'estil gòtic i del personatge nuclear.

=====

55. Josep ARTAL

(Catalunya, mitjan S. XIX - Sant Sebastià, 1918)

- A J/EX-ii//bris
- 1903
- 52 x 41 mm
- P l a
- TRIADÓ / 57
- Op. 57

Cap d'indígena guarnit
de plomes i corona marquesal
amb un collar com a marc
del qual penja el monograma "J.A."

-
- CT núm. 54
 - CS núm. 285
 - MAC núm. 171
 - BC full 20, núm. 8309
-

De ben jove, el comerciant Josep Artal s'establí a Amèrica, concretament a Montevideo, on exercí com a periodista, primer, i després com a gerent de l'empresa Reus. Posteriorment s'instal·là a Buenos Aires, on fundà i dirigí el Banco del Río de la Plata fins que l'hagué de liquidar.

Artal, però, s'interessà especialment per les iniciatives comer-

cials hispano-argenlines; en aquest sentit, és a partir dels primers anys d'aquest segle que comença a assistir regularment a les reunions de socis de la Cambra Espanyola de Comerç, Indústria i Navegació de Buenos Aires, fins que en fou nomenat president el 1910, any que coincideix amb el de l'Exposició del Centenari Argentí, en la qual Josep Artal participà com a organitzador dels Pabellons d'Espanya. Totes aquestes activitats, en definitiva, són reconegudes pel llavors rei Alfons XIII, qui el 1912 li atorgà el títol de comte.

En un altre sentit, Josep Artal -admirador en especial del pintor F. Domingo- també fou un home apassionat per l'art i un mecenes de diversos artistes: el 1897 organitza una important exposició d'art espanyol a la galeria Witcomb de Buenos Aires i moltes altres fins al 1913, que es trasllada definitivament al País Basc, com i també fou un reconegut importador d'obres artístiques, entre les quals quadres d'autors reconeguts com Fortuny, Pradilla o Rosales.

El senyor Josep Artal, doncs, és el destinatari d'aquest ex-libris força explícit del seu arrelament a Amèrica; en ell es destaca la testa frontal d'una reina indígena guarnida amb plomes i superada per una corona marquesal molt ressaltada. La doble funció d'aquest cap expressa clarament la interrelació entre la cultura criolla i l'occidental, característiques del continent americà, com i també ho és el marc circular que l'envolta, representat per un collar amb la inscripció "Ex-libris" en lletra gòtica i realçat amb la incorporació dels florons de la corona. La presència del monograma "J.A."⁽²⁷⁸⁾, però, també s'inclou en aquest conjunt com a element destacat, perquè en realitat és el penjoll que adorna, com si fos un amulet, el pit de la figura.

Es tracta, per tant, d'una marca goticitzant relativa a l'origen català del possessor i al seu posterior arrelament a Amèrica, en el qual el cercle esdevé el marc que aglutina aquestes dues idees.

56. Jeroni-Ferran GRANELL i MANRESA
(Barcelona, 1867 - 1931)

- ex-/libris/Jeroni/Granell
- 1903
- 122 x 70 mm
- P 1 b
- TRIADÓ / 58
- Op. 58

Vitrall modernista allusiu a la
professió de Jeroni F. Granell.

-
- GT n.ºm. 55
 - CS n.ºm. 43
 - MAC n.ºm. 260
 - BC full 3, n.ºm. 8273
-

Seguint l'estil neogòtic de les dues marques anteriors, Josep Triadó realitzà aquest ex-libris per a l'arquitecte i vitraller modernista Jeroni-Ferran Granell, fill del també arquitecte Jeroni Granell i Mundet, en el qual sobresurt una rosassa que serveix de fons i que nimba la figura que apareix en primer pla; vitrall que obviament està relacionat amb l'activitat professional del possessor i que l'artista ha sabut matisar amb una gran mestria, fins al punt que la riquesa de detalls que conté li dóna un relleu que supera la dona que té al davant.

Les referències globals que hem fet als dos ex-libris immediatament anteriors tenen, però, uns paral·lelismes concrets que evidencien en certa manera el seguit de marques realitzades per l'artista en els primers anys d'aquest segle i que consegüentment possibiliten la repetició d'alguns elements i detalls en marques successives; d'una banda, l'espai que abraça els textos gòtics a la base del disseny té la mateixa forma triangular que en l'ex-libris d'Enric Anguera, i, de l'altra, la corona marquesal que supera el cap i el monograma J.A., Josep Artal, la torna a insinuar ací, encara que aparentment.

Una de les obres més importants de Jeroni F. Granell com a arquitecte és la Casa Rigalt, avui desapareguda, de l'any 1900, i és precisament amb el vitraller Antoni Rigalt amb qui s'associà per crear "Rigalt, Granell i Cia", una de les més prestigioses de l'època modernista en aquesta especialitat i per a la qual Josep Triadó també projectà un anunci comercial ⁽²⁷⁹⁾.

El caràcter modernista de l'ex-libris i la vistositat del vitrall que el decora ens transmet no sols l'activitat del possessor, sinó també els paràmetres estilístics adoptats pels vitrallers modernistes catalans, que descriuen així Francesc Rodan i Joan Vila-Grau: "Aquella nueva sensibilidad neogòtica-modernista, y la propiamente modernista, se siente singularmente atraída por los vitrales góticos y obliga a buscar técnicas casi olvidadas (...) o desconocidas (...) y que serían recobradas o descubiertas, ya que el estado del vitral y los conocimientos técnicos de los maestros vidrieros del siglo pasado no podían de ninguna de las maneras dar las intensidades de color ni

tampoco las calidades del vidrio que se encontraban en los vitrales góticos." (280)

La figura femenina en primer terme, abillada al gust medieval, observa l'espectador després de fer una pausa en la lectura, mentre es disposa a passar el full i seguir llegint; de fet, la seva actitud connecta les dues funcions fonamentals de l'ex-libris: representar simbòlicament a qui pertany i palesar la seva utilitat com a marca de biblioteca, fet que, a més, és ressaltat per la uniformitat del color que cobreix tot el seu cos, la qual cosa la integra en el conjunt dissenyat per l'artista, de manera que també ens fa veure aquest ex-libris com un projecte per a vitrall.

=====

57. Ramon CODINA i LANGLIN (281)
(Barcelona, 1842 - 1905)

- EX-LIBRIS/Dr CODINA
- 1903
- 90 x 90 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 59
- Op. 59

Allegoria de la professió mèdica i farmacèutica,
com a intermediària entre la vida i la mort.

- RIE núm. 628
 - CT núm. 56
 - CS núm. 54
 - MAC núm. 258
 - BC full 18, núm. 8303
-

La iconografia macabra és força habitual en l'obra exlibrística de Josep Triadó, com i també en la resta d'artistes modernistes; aquesta mena de marques, però, principalment són destinades a persones relacionades amb la professió mèdica o farmacèutica, de manera que el contacte diari amb la mort que comporten aquestes activitats i, sobretot, la lluita entre la vida i la mort que mantenen els metges i farmacèutics, és tractat pels artistes de forma alegòrica amb la presència d'esquelets, calaveres i altres figures que, per als no habituats, ens resulten aparentment macabres.

Ramon Codina, que al llarg de la seva vida treballà en el camp farmacèutic i de la química analítica i que el 1898 fou nomenat el primer president del Col·legi Oficial de Farmacèutics de Barcelona⁽²⁸²⁾, és possessor d'un ex-libris que presenta les característiques abans esmentades i que, com veiem, està relacionat amb la seva professió.

L'ex-libris és interpretat o descrit per diversos articularistes, malgrat que solament dos en siguin destacables; d'una banda, el doctor madrileny Pablo González-Amezúa Muñoz, ex-alumne de Ramon Codina a l'Academia de Medicina de Madrid, escriu: "En primer término aparece una figura encapuchada, que representa á la medicina, llevando en su mano una copa, en la que bebe la serpiente simbólica, y dirigiéndose resueltamente hacia una cueva á cuya entrada aguarda la muerte, simbolizada por un esqueleto envuelto en un sudario y armado de una guadaña."⁽²⁸³⁾

Cal assenyalar que la referència simbòlica a la Medicina esmentada en aquesta cita és versemblant, tenint en compte, però, que la figura sosté una copa amb la serp d'Asclepi -o Esculapi- entortolligada, símbol clàssic de la professió farmacèutica enfront del crani que sim-

bolitza la Medicina en si. De fet, la relació entre ambdues activitats és evident i, per tant, sembla encertada la interpretació de Pablo G. Muñoz en el sentit que la figura -la Medicina- se serveix del remei que porta entre les mans -la Farmàcia-; no oblidem, a més, que Asclepi és el Déu de la Medicina i que la serp cargolada en el bastó que subjecta, també serveix per a representar la Farmàcia, però en aquest cas enroscada en una copa, com hem dit.

Un segon comentari, menys formal, és firmat per l'impressor de Vilanova Víctor Oliva, que l'interpreta així: "Un metge, ab la copa y la serp a les mans, s'apropa al antre de la mort, que sembla un gran xuclador; la negra segadora s'está asseguda, arraulida a l'entrada, però la seva actitud es més de cansament que de derrota." (284)

Ultra aquestes interpretacions que se centren fonamentalment en l'escena de l'interior del cercle, hem d'observar alguns detalls que són essencials i que demostren la cura que va tenir l'artista a l'hora de la realització. D'una banda, les dues tintes emprades per Triadó es combinen de forma que mentre una serveix per a acolorir els blancs, la negra remarca el puntejat i el ratllat més o menys intens que omple de matisos l'espai entre el punt central, més fosc que la resta, i la figura de la Medicina, amb la qual cosa aconseguix, a més, de donar profunditat al dibuix; fixem-nos, en aquest sentit, que el punt més fosc es troba a l'interior de la cova, que, a part de centrar l'atenció de l'espectador, també ens transmet la sensació del desconegut.

Però si en el centre exacte de la circumferència trobem la mort amb la dalla, l'altra figura penetra per un costat, justament per la part trencada que delimita diagonalment una zona ombrajada que arriba fins a la base del xiprer. Advertim, en aquest cas, que la blancor o la zona no acolorida del que hi ha fora del cercle simbolitza la vida, blancor que tenen, en l'interior, la figura que ha entrat i els textos identificatius; l'artista aconseguix, així, de destacar la vitalitat d'aquests elements alhora que els fa intermediaris entre la part interior -la mort- i l'exterior -la vida-.

Finalment és important de veure com la figura de la mort també té els seus espais de claror, malgrat que siguin d'un altre color que els de la vida.

=====

58. Sebastià JUNYER i VIDAL

(Castelló d'Empúries, 1878 - Barcelona, 1966)

Carles JUNYER i VIDAL

(Castelló d'Empúries, 1881 - Barcelona, 1962)

- EX/LIBRIS/SEBASTIAN Y
CARLOS JUNER/LI-/
-TERA/-TVRA/Y/AR-/-TE

- 1903

- 88 x 122 mm

- P 1 a

- 6 // T // 0

- Cp. 60

Ex-libris professional allegòric amb dues figures gregues, la Literatura i l'Art, que s'ofereixen un pensament i una rosa respectivament.

- RIE núm. 553
 - CT núm. 57
 - CS núm. 271
 - MAC núm. 217
 - BC full 6, núm. 1576
-

Els germans Sebastià i Carles Junyer, antiquaris i relacionats amb el món de l'art, posseeixen un ex-libris conjunt en el qual Triadó glossa la unió entre la Literatura i l'Art, representats per senyals figures alades, una femenina i una altra masculina -com les activitats que simbolitzen-; la flor que sostenen les figures, un pensament i una rosa, és l'element simbòlic que remarca les característiques de cadascuna, per això són pensaments i roses el que també decoren les ales i la part superior de la Literatura i de l'Art respectivament.

L'allegoria projectada per l'artista en aquest ex-libris és clarament professional: mentre l'Art al·ludeix al pintor Sebastià Junyer, que havia treballat i exposat a Can Parés en els primers anys d'aquest segle i que fou un íntim amic de Pablo Picasso, la Literatura personifica el seu germà Carles, que fou un notable crític d'art i de teatre de "El Liberal" i que concorregué a les penyes d'Els Quatre Gats amb el seu germà Sebastià. En l'ex-libris s'evidencia, però, la unió entre tots dos germans, que arribaren a aplegar una important col·lecció d'art i que de vegades havien arribat a provocar situacions més o menys pintoresques, com la que narra Joan-Antoni Maragall en parlar d'una subhasta celebrada a la Sala Parés el 1931: "Altres antiquaris, concretament els germans Junyer, no volien ser a la Sala i estaven amagats en un racó del magatzem; un dispositiu elèctric feia encendre un llum roig quan l'oferta era autèntica, i, d'altra banda, els germans Junyer, polsant un botó, feien encendre un petit llum amagat a la taula del subhastador quan la venda podia realitzar-se."⁽²⁸⁵⁾

Ramon Miquel i Planas, que ja havia ressenyat la marca en un arti-

cle de la Revista Ibérica de Exlibris⁽²⁸⁶⁾, torna a comentar-lo novament en aquests termes: "En esta composición, de gran valor decorativo, la Literatura ofrece la alegórica flor del pensamiento á cambio de la que el Arte le presenta como símbolo de belleza."⁽²⁸⁷⁾

Com en altres ocasions, Josep Triadó disposa simètricament els elements que hi apareixen, en aquest cas, però, cal observar que els dos punts que delimiten l'eix central són la seva pròpia signatura, a baix, i el mot "ex-libris", a dalt, entre els quals s'entrellacen dues tiges en espiral que contenen el lema i l'ànima de la divisa, alhora que sostenen el filacteri amb el nom dels possessors; les tiges en espiral simbolitzen, així, la relació entre la unitat i la multiplicitat del que configura l'ex-libris.

Finalment, observem que la decoració vegetal culminada amb pensaments i roses a la part més alta neix d'un petit parterre flanquejat o protegit pels peus de les figures; això no obstant, podem advertir com la frondosa vegetació que creix en forma de cor arriba a protegir-los en gran part, a la vegada que els serveix de fons.

=====

59. Francesc LLORENS i RIU
(Barcelona, 1864 - 1925)

- ex/libris/Francisco/
Llorens y Riu.
- 1903
- 116 x 110 mm
- P l a
- TRIADÓ / 61
- Op. 61

Ex-libris religiós al·lusiú a les activitats de
fuster i antiquari de Francesc Llorens.

-
- RIE núm. 527
 - CT núm. 58
 - CS núm. 56
 - MAC núm. 253
 - BC full 25, núm. 8325
-

Francesc Llorens, fuster, antiquari i pintor barceloní⁽²⁸⁸⁾, encarregà un ex-libris professional a Josep Triadó en què el sentiment religiós també s'hi havia de reflectir. L'artista composà amb aquestes premisses una marca amb la Sagrada Família com a suport del dibuix, distribuïnt a banda i banda de la taula de fuster la Verge i el Nen, que és dret a la taula, i Sant Josep en actitud de treballar, a l'altre extrem. Aquesta referència religiosa i professional al destinatari de l'ex-libris és complementada amb un conjunt d'objectes d'antiquari entre els quals destaquen un plafó amb el bust de Mercuri, un bàcul, una cornucòpia i un cofre com el que apareixia en l'ex-libris del també afeccionat a les antiguitats Eduard Puig⁽²⁸⁹⁾; objectes que són envoltats per un cànir amb corona cívica, una catifa i altres detalls més petits que acaben de cobrir l'espai que ocupa el conjunt: un sonall, una pedra preciosa, una clau i una bossa de monedes.

Però fixem-nos que mentre l'al·lusió a les activitats professionals de Francesc Llorens són a la part més baixa de la composició, l'espai superior és reservat a un plafó cordiforme amb els textos inscrits en lletra gòtica i amb una paleta i un pinzell com a imatge simbòlica de l'interès del possessor per la pintura⁽²⁹⁰⁾. Aquest plafó de fusta, arrelat en terra com si fos un arbre i complementat per una sèrie de rossases ornamentals que ens fan pensar en una església gòtica, és el nucli i el nexa d'unió entre tots els elements que té al seu voltant, sintetitzant en si el caràcter material i espiritual del que constitueix l'ex-libris, i que no sols és ressaltat per la seva situació en el centre del disseny, sinó també pel contrast entre el plafó totalment entintat i per la simple silueta que delimita els altres elements.

L'esperit religiós representat en l'ex-libris és, en definitiva, el suport de les referències professionals al·lusives al possessor, del qual també es remarca la seva afecció a la pintura mitjançant la paleta que connecta el seu nom i el mot "ex-libris". Cal observar, també, que la signatura de l'artista es troba sota els peus de la Verge, amb qui sembla observar de l'altre extrem de la taula estant el treball que realitza Sant Josep o, en aquest cas, la personificació

del fuster Francesc Llorens.

60. Marià de SOJO i LLUCH
(Valls ?, S. XIX - S. XX)

- EX-LIBRIS/MARIANO de SOJO y LLUCH
- 1903/1904
- 81 x 81 mm
- P l a
- TRIADÓ 62
- Op. 62

Una paperera plena d'esborranys al·ludeix al
possessor i als coneixements respectivament.

-
- CT núm. 59
 - CS núm. 38
 - MAC núm. 92
 - BC full 33, núm. 8352

Els pensaments i les accions més o menys vulgars caracteritzen bona part de la vida de les persones, això no obstant, els individus més autocrítics intenten si més no de rebutjar-los en l'afany d'assolir un estat més proper a la saviesa; és en aquest sentit que interpretem l'ex-libris de Marià de Sojo en el qual Josep Triadó ens presenta una paperera a vessar de fulls com a únic element simbòlic (291).

Des del punt de vista estructural, l'artista disposa el nom del possessor en el diàmetre horitzontal del cercle que serveix de marc, de manera que part del text resta inscrit en la paperera de vímet, simbolitzant així els coneixements adquirits pel propietari de l'ex-libris, i malgrat que aparentment resulti una composició no gaire adequada, el cert és que està directament relacionada amb el que conté: els coneixements en si que representa mitjançant un munt de fulls o esborranys amb el mot "ex-libris". De fet, la modèstia transmesa a través de la vinyeta també la podem connectar amb l'aprofitament de pensaments o escrits més o menys banals i, sobretot, amb la recerca del saber promulgada per Sòcrates a partir de la frase transcrita per Plató (292).

=====

61. Guillem-August TELL i LAFONT
(Barcelona, 1861 - 1929)

- Ex//LIBR//IS/GUILLEM.A.TELL/
y LAFONT
- 1903/1904
- 120 x 66 mm
- P l a
- TRIADÓ / 63
- Op. 63

El déu Pan inspirador de la
poesia de caràcter panteista.

-
- RIE núm. 676
 - CT núm. 60
 - CS núm. 58
 - MAC núm. 170
 - BC full 21, núm. 8312

La trajectòria professional de Guillem A. Tell se centra principalment en dos camps ben diferenciats. D'una banda, la seva activitat com a jurista el durà a presidir l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació entre els anys 1912 i 1914, com i també serà degà del Col·legi Notarial de Barcelona entre els anys 1917 i 1919, després d'exercir com a notari en el barri barceloní de Gràcia⁽²⁹³⁾; la seva segona activitat és la poesia, que a través dels sonets, odes i madrigals li proporcionà diversos premis en els jocs florals, arribant a ésser mestre en gai saber el 1900, tres anys abans de la realització d'aquest ex-libris. Aquesta dedicació literària, considerada per Jaume Bofill i Ferro com a molt significativa pel fet "d'haver iniciat l'aportació a la poesia catalana de les formes del darrer de segle francès"⁽²⁹⁴⁾, és el que justifica l'ex-libris de Triadó, en què el déu Pan llegint és el nucli essencial de la marca, motiu repetit en altres ex-libris que el mateix possessor encarregà a diversos artistes⁽²⁹⁵⁾, la qual cosa sembla indicar que la idea representada prové del mateix interessat.

Pan, -déu de les muntanyes, de la vida agresta, dels pastors i dels ramats-, és símbol de la dualitat de la natura expressada gràficament mitjançant la combinació imaginària de dos cossos animals diferents, enllaçats per Triadó amb un cinturó de roses, i té com a característiques destacables l'amor a la dansa, a la música, als boscs i a les fonts. De fet, tots aquests atributs de Pan s'evidencien en l'ex-libris dissenyat per Josep Triadó; d'una banda, observem que la música i la dansa s'hi representen a través de la siringa o flauta de Pan que té a la mà i, d'una altra, la vegetació i l'univers també són una part important d'aquest conjunt, fixem-nos que la figura és assegurada en un cep desarrelat que se sosté en l'espai, amb la qual cosa ens transmet un sentit d'elevació poètica força significatiu.

La interpretació que fa Lluís-Maria Folch i Torres d'aquesta composició és com segueix: "El señor Tell, tiene dos personalidades, y las dos lo suficientemente definidas para que sean dignas de ser simbolizadas en la marca de su biblioteca. Triadó que así lo ha comprendido, no podía estar más feliz al representar en su exlibris al dios

Pan sentado en el tronco de una vid y hojeando un gran infolio al cual el mencionado arbusto le sirve de atril."⁽²⁹⁶⁾

Respecte a la lectura simbòlica que fa l'articulista, cal assenyalar que si la realització és de Triadó, la idea original fou del possessor, però també cal afegir que l'ex-libris connecta directament amb l'activitat literària del consignatari, no sols per la presència del llibre, sinó també per la mena de poemes que compona; la seva poesia espiritual, panteista, amb referències mitològiques i clàssiques en definitiva, és l'arrel d'aquesta composició expressada clarament per Triadó en inscriure-hi els textos entre les arrels de la planta.

En un altre sentit, també és destacable el gust modernista de la vinyeta, amb la profusió de pàmpols, gotims i, especialment, amb el recargolament dels sarments i dels circells del cep que aixopluga i suporta Pan, alhora que també serveix de faristol i que en si simbolitza la vida i la fecunditat, a través dels seus fruits.

=====

62. Eulogio VARELA y SARTORIO

(El Puerto de Santa María, Cadis, 1868 - Madrid, 1955)

- EX-LI//BRIS//EVLOGIO//VARELA
- 1903/1904
- 120 x 55 mm
- P 1 b
- TRIADÓ // 64
- Op. 64

Ex-libris professional i alegòric, emmarcat en una custòdia sagnant.

-
- CT núm. 61
 - CS núm. 59
 - MAC núm. 87, i exposat a la sala 10 del Museu d'Art Modern de Barcelona.
 - BC full 24, núm. 8320

L'any 1903 els artistes Josep Triadó i Eulogio Varela s'encarregaren mútuament sengles ex-libris, i malgrat que l'únic que aparegué publicat i referenciat per la Revista Ibérica de Exlibris és el que dissenyà Varela per a Triadó⁽²⁹⁷⁾, ara podem presentar i analitzar el que dibuixà Triadó per a l'artista andalús, consistent en una alegoria de l'art i la bellesa clarament al·lusiva a la professió del propietari.

La trajectòria artística d'Eulogio Varela s'inicia a Valladolid, però fou a Madrid, on havia estudiat el batxillerat, on s'introduí en el camp de les arts decoratives de la mà del pintor alcoià Emili Sala i Francès, a partir dels consells del qual realitzà els primers cartells modernistes, entre els quals cal destacar el primer premi que obtingué amb un projecte per al Ball de Màscara del "Círculo de Bellas Artes" de Madrid, el de l'ajuntament d'aquesta ciutat i el tercer premi del concurs d'Anís del Mono.

Com a il·lustrador, la seva incorporació a la revista Blanco y Negro el 1898 li proporcionà un gran prestigi entre els lectors, fruit del qual és l'admiració de personalitats com Pablo G. Muñoz, possessor també de dues marques de Josep Triadó⁽²⁹⁸⁾, el qual el féu conèixer a Barcelona a través dels seus articles com insinua el també artista Joaquim Renart: "Al hablar de Varela Sartorio, es justo recordar su gran amistad con el doctor Pablo G. Amezúa Muñoz, que tanto se interesó por el exlibrismo y tuvo las mejores relaciones con los entusiastas de nuestra región."⁽²⁹⁹⁾

Pablo G. Muñoz havia glossat des de les pàgines de Blanco y Negro les excel·lents condicions artístiques d'Eulogio Varela⁽³⁰⁰⁾, com i també ho fa Joaquim Renart⁽³⁰¹⁾; això no obstant, els comentaris més aprofundits els redactà Francesc Esteve i Botey en un article pòstum dedicat a l'artista possessor d'aquest ex-libris, en el qual podem llegir: "Los motivos fundamentales que plantas, flores y frutos le sugieren; las frases graciosas enlazadas con habilidad rítmica dando líneas y espacios felices, trazados con tanta suerte de fantasías y temas naturales y geométricos, señalan ocasiones del mejor gusto en la coordinación armónica de admirables asuntos figurativos y ornamenta-

les." (302)

Des del punt de vista formal, sembla clara la intenció de Triadó a l'hora de projectar aquest ex-libris, en el qual inclou elements característics seus com el fullatge o les ja gairebé habituals roses, però en conjunt pretén apropar-se al gust i a l'estil d'Eulogio Varela.

Interpretativament, en aquesta marca hi veiem representat un ostensori o custòdia en què la Sagrada Forma ha estat substituïda per un conjunt de fulles que adopten la forma d'una paleta de pintor, al·ludint així a la professió del possessor que amb les seves mans sembla embellir i guarnir l'interior del vehicle amb els elements vegetals que han sorgit d'entre les branques enfiladisses que abracen el suport de la custòdia; cal remarcar en aquest sentit, que el peu de l'ostensori és ple de sang -o de pintura-, imatge simbòlica que ja havia emprat Triadó en l'ex-libris expressionista quededicà a Víctor Català (303).

Els textos identificatius també són a banda i banda del peu, semiabraçats per dues branques en forma de cor, en un espai on es concentren i s'entrellacen altres branques que, com si fossin venes i artèries, constitueixen un autèntic aparell circulatori nodrit pel possessor i per la bellesa -les roses-, ressaltats per l'artista amb una segona tinta.

El sentit espiritual i d'elevació és, com en l'ex-libris anterior, l'essencial en la marca d'Eulogio Varela, en els quals la vegetació és el nexa d'unió entre la terra i la resta de l'Univers, però amb les referències concretes a la professió en cada un d'aquests exemplars.

=====

63. MMT (304)

- EX-LI-//BRIS/MTM
- 1903/1904
- 92 x 60 mm
- P l a
- 65 / TRIADÓ
- Cp. 65

Rosassa a base d'espines coronada amb roses,
símbol dels sofriments i de les alegries, amb
un cap de dona al mig i el monograma identificatiu.

-
- CT núm. 62
 - CS núm. 60
 - MAC núm. 245
 - BC full 14, núm. 8291

MMT, -potser Mercè Mayol i Torné, mare de l'artista-, posseeix aquest ex-libris en què l'ornamentació vegetal compleix una funció similar a la de la marca anterior.

En el cap de la dona que ens mira, hi veiem la mateixa propietària, si tenim en compte que la "T" del monograma pren una forma de sageta que sembla indicar-nos-ho; un cap que és envoltat d'estarzers i coronat de roses, al·lusius a les penes i als bons moments de la vida de MMT respectivament. Els sofriments representats per les espines, però, adquireixen una forma que ens recorda qualsevol de les roses de dalt, externament i interna, i en definitiva constitueixen una mena de rosassa amb mosaic com a fons.

La disposició de cadascun dels elements que configuren la vinyeta també és molt semblant a un altre ex-libris de Triadó, el de Josep Artal⁽³⁰⁵⁾, fins al punt que els tres poms de roses els podem relacionar amb els tres florons de la corona marquesal d'aquell, com i també el monograma, simètric en ambdós exemplars, que es destaca en la part inferior a manera de penjoll.

Aquest ex-libris, per tant, sembla que és constituït per un retrat de la posseïdora, a l'entorn del qual s'entrellacen els seus sofriments i les seves alegries en una rosassa vegetal amb el monograma MMT com a remat.

=====

64. UNIVERSAL

- EX LIB
- 1903/1904
- 121 x 53 mm
- P 1 b
- TRIADÓ / 66
- Cp. 66

Allegoria del pas del temps i de la mort.

-
- CT núm. 63
 - CS núm. 61
 - MAC núm. 138
 - BC full 29, núm. 8335 (a nom del Dr. Pere Borràs)
-

Aquest ex-libris universal és constituït per una figura central, asexualada i cega com la rata-pinyada que la suporta, que duu la cara pintada i un punt al mig del front; la seva actitud i els elements simbòlics que la complementen ens fan pensar en la realització d'un ritual en què es connecta el pas del temps i la mort, el primer representat pel rellotge d'arena i el segon per un crani humà que ens mostra amb l'altra mà. Observem, però, que el rellotge, el "tercer ull" del front i la calavera són disposats en una línia diagonal que sembla justificar la connexió esmentada a través de l'acció autoritària de la vella figura, que l'artista representa amb un ceptre de comandament i que, en definitiva, encarna la funció de sacerdot. El seu aspecte general és indubtablement enigmàtic: la mirada profunda i inquietant; les pintures de la cara; la llargària de la cabellera i de la túnica, que ultra el gust modernista que imprimeixen en la marca també destaquen la força interior del personatge; el seu posat i el rictus sever. Tot això, unit amb els núvols complementaris que evidencien el poder, el temps i la mort, a més del caràcter espiritual que ens transmet el conjunt en estar elevat i suportat per la rata-pinyada, ens permet d'establir una comparació entre la vella figura i Saturn -o Cronos-, si més no a partir de les referències al pas del temps i a la mort, per bé que la seva presència també ens faci pensar en la pròpia mort.

Cal remarcar, finalment, que l'aparença macabra del disseny justifica l'ús que en féu el Dr. Pere Borràs en inscriure-hi el seu nom, com podem comprovar en l'exemplar que conserva la Biblioteca de Catalunya (306).

=====

65. Pau FONT i de RUBINAT
(Reus, 1860 - 1948)

- EX/LIBRIS/PAU FONT/de
RUBINAT
- 1903/1904
- 115 x 120 mm
- P 1 b
- TRIADÓ / 67
- Op. 67

Un racó d'un jardí francès amb una font
al·lusiva al cognom del possessor.

-
- CT núm. 64
 - CS núm. 62
 - MAC núm. 127
 - BC full 10, núm. 8281
-

L'últim ex-libris que Pau Font de Rubinat encarregà a Josep Triadó és una composició parlant a sis tintes de gust barroc francès, estil que, segons sembla, era particularment atractiu per al possessor, com afirma Eliseu Trenc (307).

L'ex-libris representa una escena d'exterior en què un home i una dona llegeixen en un jardí a la francesa asseguts al costat d'una font monumental. La font, que ocupa tot el disseny, a part d'alludir al cognom del propietari també simbolitza els coneixements renovats que van adquirint els personatges a través de la lectura, com sembla insinuar l'actitud de l'home que, fent una pausa, reflexiona tot contemplant l'aigua de la tassa; en aquest sentit, podem aprofitar la interpretació que fa Ramon Miquel i Planas d'un ex-libris d'Alexandre de Riquer a Leonor Miquel, en el qual el nucli simbòlic fonamental són unes ones concèntriques com les que produeixen l'aigua que cau en aquesta tassa amb el lema "ex una plures", el comentari que en fa és com segueix: "una pedra cayguda en la quieta superfície de las ayguas produheix una serie d'ones concéntricas que van á morir silenciosament besant els marges florits que las limitan...; aixís meteix l'idea que l'etzar deixa caure en nostre inteligencia produheix una serie de pensamientos que sols acaban en l'infinit." (308)

Per la seva banda, la dona, somrient, continua llegint mentre escolta la remor de l'aigua que va rajant; cal assenyalar que el seu posat és molt semblant a la dona llegint que caracteritza altres marques d'aquest mateix possessor (309).

La connexió entre els personatges i la font, però, també s'evidencia en la disposició triangular que pren el conjunt; així, mentre l'home i la dona ocupen els angles de la base, el vèrtex superior és la carassa central que continuadament perboca aigua i coneixements, transmesos als personatges mitjançant les cintes i les garlandes que la ressalten. Paral·lelament, els gerros que flanquegen la font, exclusivament decoratius, i els galls retallats que decoren el paravent del darrere i que podem relacionar amb l'actitud vigilant que simbolitzen, també dibuixen un triangle amb les tres Gràcies que coronen

la font i que en són l'angle superior.

El marc en forma de cor que tanca l'escena és constituït per una garlanda floral que remarca el caràcter romàntic de la composició, ja apuntat en el vestuari dels lectors, en la qual també hem de destacar la presència d'arbres, muntanyes, núvols i el cel en segon pla, conjunt que en certa forma podem relacionar amb la representació psicològica de les Gràcies o Càrites, que culminen l'ex-libris i que són les encarregades d'alegrar la natura i el cor dels éssers humans, segons l'opinió dels més reconeguts historiadors, poetes i filòsofs de l'Antiga Grècia (310).

Finalment, podem comprovar com també en aquest ex-libris és destacable la simetria bilateral, solament trencada per alguns detalls com les tres Gràcies, el paisatge del fons i les figures assegudes, però ben delimitada per una línia vertical a la base de la qual hi ha una tarja amb els textos identificatius en vermell, color que també usa l'artista per a les roses del marc exterior.

66. UNIVERSAL

- EX LIBRIS
- 1903/1904
- 92 x 69 mm
- P 1 a
- 68 // TRIADÓ
- Op. 68

Ex-libris universal per a l'edició d'Amor i Psique d'Apoleu, traduït per Ramon Miquel i Planas, en què es glossa la figura del déu Apolo.

- CT núm. 65
- CS núm. 63
- MAC núm. 168
- BC full 9, núm. 8279

Les múltiples atribucions d'Apol·lo -déu del Sol, de la música, de la poesia, conductor de les muses, etc.-, es reflecteixen també en les interpretacions que s'han fet d'aquesta divinitat. Habitualment se'l representa de forma similar a Erato, musa de la poesia lírica, amb una lira i coronat de llorer; però també el podem veure muntat dalt d'una quàdriga o amb un arc a la mà, al·ludint en aquest cas al Carro del Sol que diàriament el transportava cap al cel.

El que fa Josep Triadó en aquest ex-libris universal és representar Apol·lo coronat de llorer, murtra i garlandes de flors en posició de sostenir l'arc i disposat a llançar la sageta que l'artista ha transformat elegantment en una lira i una cinta respectivament. Observem, però, que l'aparença escultòrica del déu contrasta amb el moviment i la vitalitat de les branques i de les cintes que semblen jugar en l'interior de la composició i fins i tot per fora del marc, amb la qual cosa es transmet la sensació d'elevació i espiritualitat que caracteritza el lloc on es troba Apol·lo, superat per una tarja amb el mot "ex libris" i un espai en blanc per a escriure el nom del possessor. Hem d'assenyalar que en aquest cas el nom ha de ser manuscrit, perquè l'ex-libris apareix imprès en el llibre de Luci Apoleu Amor i Psique, traduït i prologat per Ramon Miquel i Planas el 1905 (311).

=====

67. Frederic-Joan MIRACLE i VILA
(Barcelona, 1865 - 1930)

- EX LIBRIS/LA//FVRA/FREDERICH/
J./MIRACLE
- 1903/1904⁽³¹²⁾
- 73 x 70 mm⁽³¹³⁾
- P l a
- TRIADÓ 69
- Cp. 69

Ex-libris al·lusionat a l'afany colleccionista de F. J. Miracle

-
- RIE núm. 545
 - CT núm. 66
 - CS núm. 64
 - MAC núm. 31 i 262
 - BC full 24, núm. 8323
-

En aquest tercer ex-libris destinat a Frederic J. Miracle, Josep Triadó glossa les afeccions exlibrístiques del propietari mitjançant una fura, el nom de la qual també és el lema de la marca. La presència de la fura, de clara significació, és interpretada així per Ramon Miquel i Planas: "(...) constitue una al·lusió al espíritu rebuscador

del infalible coleccionista que resulta ser el señor Miracle." (314)

No oblidem que un dels significats del mot "fura" es refereix concretament en aquella persona que es fica pertot, que tot ho esbrina, com ho fa l'animal dibuixat per Triadó. En aquest cas, però, la fura -Frederic J. Miracle- es troba en un àmbit imaginari en què les edificacions són els volums d'una col·lecció d'ex-libris i els arbres, plomes al·lusives als artistes creadors d'aquesta mena de vinyetes; observem, també, que en la seva recerca ha fet rodolar un tinter fins a l'angle inferior dret del marc que tanca l'escena.

Si tenim en compte que el lloc on és la fura es refereix a l'art de l'ex-libris, entendrem que l'animal hagi fet vessar la tinta perquè degoti en un espai inferior on incessantment es van estampant i agrupant un munt de marques al costat del nom del posseïdor; conjunt d'ex-libris que en definitiva representen els constants encàrrecs que Frederic J. Miracle feia als diversos artistes, com i també els que formen la seva col·lecció particular, òbviament inapreciables en aquest exemplar, però que els podem contemplar a la Biblioteca de Catalunya, on es conserva tota la seva col·lecció exlibrística.

=====

68. Pius FREIXA i AULET

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- PIO FREIXA AULET/EX/
LIBRIS

- 1903/1904

- 109 x 71 mm / 123 x 80 mm

- P 1 a

- 70 // TRIADÓ

- Cp. 70

Un freixe i la ciutat d'Olot
abludeixen als cognoms del possessor.

- RIE núm. 687

- CT núm. 67

- CS núm. 65

- MAC núm. 55 i 291 (format petit)

- BC full 12, núm. 8283

Un freixe i la ciutat d'Olot, "aulot" en la pronúncia vulgar, són els dos suports primaris que fa servir Josep Triadó en l'ex-libris parlant del senyor Freixa Aulet. Fixem-nos, però, que mentre el primer cognom hi és reflectit clarament, el segon té com a nexa d'unió el possible origen etimològic dels mots "aulet" i Olot: ilicetum (alzinar) (315).

L'ex-libris, enquadrat per un marc goticitzant en què es destaca un paisatge nevad que ens transporta a terres escandinaves -on tradicionalment el freixe era considerat l'arbre sagrat-, és comentada així per Ramon Miquel i Planas: "Un pahissatge nevad representant la vila muntanyenca d'Olot, ofereix en lloch preeminent les despullades branques d'un d'aquests exemplars del regne vegetal qu'en nostra llengua catalana anomenem freixa, y el qual es ademés un apellido molt extès en el nostre pahís. Com a composició exlibrística es, al nostre entendre, bé ensopegada y expressiva, ademés d'oportuna pera ésser presentada en aquest lloch entre les marques parlants." (316)

Hem d'observar, però, que la presència del freixé té un caràcter simbòlic preponderant en l'ex-libris, no sols per la seva situació destacada en el centre de la composició, sinó també pels components que acompanyen cadascuna de les seves parts. D'una banda, l'arrel s'encarrega d'escriure el mot "ex-libris", d'emmarcar l'escut de la ciutat i d'estendre's per a formar el marc que protegeix el dibuix; en segon lloch, el tronc té com a fons la ciutat nevada d'Olot, mentre l'enforcadura també dóna pas a la visió del cel, en el qual es destaca l'alta torre de l'arxipestal de Sant Esteve i el fum d'una xemeneia —fabril; finalment, damunt la capçada se superposa una cinta amb el nom del possessor.

Aquesta lectura ens fa veure que el freixe és l'element simbòlic de connexió entre la terra i el cel, remarcant per la presència de la ciutat d'Olot i el seu escut en la part terrestre, però reflectit en la part més elevada, on les arrels han dibuixat un cor amb una creu patent curvilínia, com el cor que tanca l'escut esmentat, blasó que, des del punt de vista heràldic, és comentat així per Manuel Bassa i Armengol: "(...) un magnífico exlibris de Triadó para Pío Freixa

Aulet, muestra debajo de una vista urbana el escudo de Olot, escudo que debe adivinarse que corresponde a esa ciudad, porque un escudo sin colores no determina su significado, pues se da el caso de que unas mismas piezas al cambiar de color representan otra familia u otra ciudad.

"Triadó pudo afirmar claramente que era el escudo de Olot, rayando debidamente sus componentes de la forma establecida, y sabríamos con certeza su significación al señalar que la primera parte era de oro, con cuatro palos rojos, y la segunda azul con una ala de plata."⁽³¹⁷⁾

69. Frederic-Joan MIRACLE i VILA

(Barcelona, 1865 - 1930)

- 1229//1239//1282//1311//1315//
VINDICAMVS HAEREDITATEM
PATRVM NOSTRORVM/EX-LIBRIS/
FREDERICH J./MIRACLE//
BARCELONA/1904/1581//1640//
1822//1898//19..

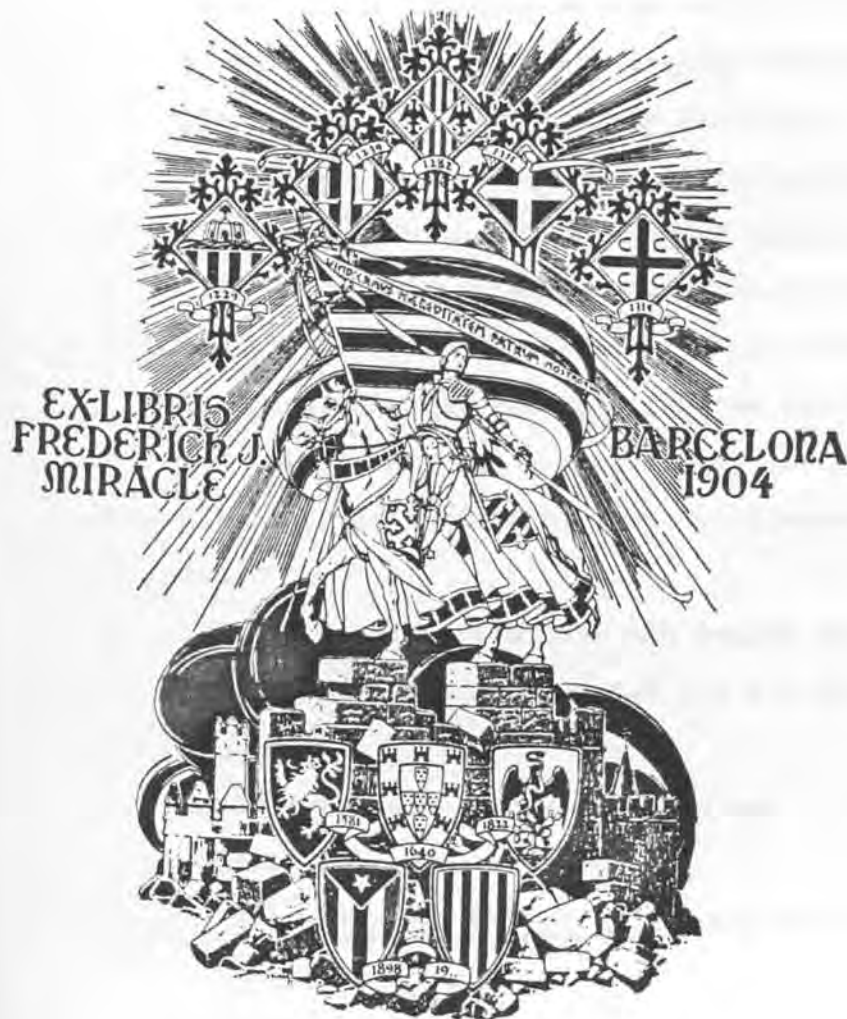
- 1904

- 131 x 110 mm / 160 x 134 mm

- P 1 a / P 1 b

- TRIADÓ / 71

- Op. 71

Ex-libris alegòric del període més gloriós de la història dels Països Catalans i reivindicatiu de la seva independència, com la ja assolida per altres estats abans dependents de la monarquia hispànica.

- CT núm. 68
 - CS núm. 66
 - MAC núm. 28 i 28 bis (exemplar a una tinta)
 - BC full 11, núm. 1717
-

El nou ex-libris que Josep Triadó dibuixà per a Frederic J. Miracle també és de caire nacionalista; en aquest cas, però, l'allegoria patriòtica és més radical que en els altres exemplars i determina clarament el sentiment independentista del propietari de la marca.

La lectura que podem fer dels elements simbòlics que hi apareixen se centra en el cavaller català que suporta un estandard quatripalat amb una llegenda inscrita en una cinta que rubrica els escuts cironats de la part superior, tots ells referents al domini català de la Mediterrània. Fixem-nos, en aquest sentit, que el sol -en tinta daurada- lluu i il·lumina aquest conjunt, mentre els quatre pals de la bandera són destacats en vermell, remarcant així el moment de més esplendor política dels Països Catalans.

A baix, entre les runes d'una ciutat i amb la tenebra com a fons, hi apareixen cinc escuts més que al·ludeixen a la independència assolida per alguns estats de la monarquia hispànica. No cal insistir en el contrast entre la brillantor del sol, a dalt, i la foscor de les tenebres, a baix, elements de fons que remarquen clarament la situació actual del país i aquella que desitja i reivindica Frederic J. Miracle, com anuncia el lema "vindicamus haereditatem patrum nostrorum."

Per a entendre millor els escuts municipals o estatals que il·lustren l'ex-libris i les dates que els acompanyen, podem fer el següent esquema:

1. Referència a l'expansió catalana per la Mediterrània, a la part superior.

1.1. Escut de Mallorca.1229.Any de la conquesta de Mallorca.

1.2. Escut de València (amb les dues L a l'interior).1239. València fou conquerida el 1238, però el 1239 representa l'any central entre el 1233 i el 1245, període que abasta la conquesta del País Valencià.

1.3. Escut de Sicília. 1282. Any de les Vespres Sicilianes, inici de la lluita per Sicília i de la proclamació de Pere II de Catalunya com a rei.

1.4. Escut d'Atenes. 1311. Any de la conquesta del Ducat d'Atenes.

1.5. Escut de Constantinoble. 1315. Relatiu a l'Imperi Bizantí. L'any al·ludeix concretament al matrimoni de Maria de Xipre i Jaume II i a l'ocupació del Peloponès, antiga Morea, per l'infant Ferran de Mallorca.

2. Referència a l'assoliment de la independència de la monarquia hispànica d'alguns estats, a la part inferior.

2.1. Escut de Brabant.1581. El 1580 perilla la sobirania hispànica en revoltar-se els generals flamencs.

2.2. Escut de Portugal.1640. Inici de la Restauração (1640-1656) i fi de la unió amb Castella.

2.3. Escut de Mèxic.1822. Any de la proclamació de l'emperador Agustí I, el govern del qual seria enderrocat un any després i es promulgà la Constitució Federal dels Estats Units de Mèxic.

2.4. Escut de Cuba.1898. Any de la independència de Cuba, Filipines i Puerto Rico.

2.5. Escut dels Països Catalans.19.. La independència dels Països Catalans es produirà, segons els desitjos de Frederic J. Miralce, dintre del S XX i, en conseqüència, estaran en igualtat amb els altres països que ja s'han independitzat d'Espanya.

=====

70. Josep MONSALVATJE i FOSSAS
(Olot, 1856 - Figueres, d. 1925)

- ex//libris//Joseph//Monsalvatje//
1904
- 1904
- 100 x 71 mm
- P 1 a / P 1 b
- TRIADÓ 72
- Op. 72

Noia llegint en una terrassa, des de la qual es distingeix la ciutat d'Olot dominada per l'alta torre de l'arxiprestal de Sant Esteve.

-
- CT núm. 69
 - CS núm. 67
 - MAC núm. 225
 - BC full 13, núm. 8288
-

Si Barcelona és el cor impulsor de l'ex-libris modernista català, Reus, per una banda, i algunes ciutats gironines, de l'altra, constitueixen els altres dos nuclis que l'alimentaren. Olot, Figueres, Palamós i Girona són els centres exlibristes més destacats del nord de Catalunya, on arrelà el colleccionisme gràcies a la família de banquers Monsalvatje ⁽³¹⁸⁾.

Josep Monsalvatje, president de la Unió Ibèrica de Ex libris, reuní una col·lecció de 17.000 a 25.000 exemplars ⁽³¹⁹⁾; la seva activitat en el camp exlibrístic fou molt intensa, com ho reflecteix sintèticament una ressenya que li dedicà el setmanari Heraldo de Catalunya: "Entre los coleccionistas de ex-libris el nombre del señor Monsalvatje es conocido como uno de los primeros impulsores del actual resurgimiento de marcas de bibliotecas, a la par que por su generosidad en proporcionarse a precios fabulosos, ex-libris y aguafuertes originales de los primeros dibujantes franceses, austriacos y alemanes. Antes de la guerra, realizó diferentes viajes al extranjero solamente para estudiar el movimiento artístico, y poder impulsar con sus altos dotes y amor a las artes gráficas, el movimiento ex-librista que hoy ha alcanzado una plenitud de vida del que cabe enorgullecerse." ⁽³²⁰⁾

Ultra els encàrrecs fets a dissenyadors estrangers i els tres de Josep Triadó, Josep Monsalvatje posseï ex-libris dels millors artistes modernistes catalans: Alexandre de Riquer, Joaquim Renart, Alexandre Cardunets, Ramon Casals i Vernis, Llorenç Brunet, etc.

El primer ex-libris que li dibuixà Josep Triadó, titulat "Olot" ⁽³²¹⁾, ens presenta una dona asseguda llegint en una terrassa des d'on es veu la ciutat d'Olot al fons, dominada per la torre de l'arxiprestal de Sant Esteve. Aquesta composició ens recorda força una altra amb una figura femenina en la mateixa actitud i amb la ciutat de Reus també al fons, la de Pau Font de Rubinat ⁽³²²⁾; com i també és destacable que el mateix paisatge d'Olot, però nevat, apareix en l'ex-libris de Pius Freixa ⁽³²³⁾.

La marca conté, a més, alguns elements que estimulen l'olfacte i que en certa forma estan interrelacionats. Ens referim al roser del costat de la figura i als fruits del taronger que domina la part su-

terior. De fet, les flors i, sobretot, els esbarzers que acompanyen la lectura són connectats amb el que hi ha més enllà de la barana -el taronger en primer terme i el paisatge en segon- mitjançant una gran gerra inspirada en els aiguamans, que substitueix el gerro en forma de copa que habitualment serveix per a decorar les pilastres i les baranes.

Les roses, el mocador que la noia té sobre les cames, l'aiguamans i el taronger, dibuixen una línia diagonal ascendent que sembla, en definitiva, estar relacionada simbòlicament amb la lectura que abstracteu la figura. Si en aquesta interpretació hi afegim la presència d'Olot, Josep Monsalvatje també s'hi veu doblement implicat, malgrat que aparentment sols en quedi constància de la cinta inscrita amb el seu nom i l'any que abraça una nansa de l'aiguamans i rubrica, entre els fruits, la capçada del taronger.

71. Maria-Isabel NOLLA i CANTONS

(Buenos Aires, 1876 - Barcelona, 1959)

- ex/libris/Maria Isabel/Nolla
- 1904
- 96 x 85 mm
- P l a
- TRIADÓ 73
- Op. 73

Dues noies llegeixen un plec que sostenen entre les mans i que els servirà per a accedir a la part externa del fosc marc que les abraça.

- CT n.ºm. 70
 - CS n.ºm. 68
 - MAC n.ºm. 241
 - BC full 33, n.ºm. 8350
-

Si la data del primer ex-libris que Triadó dibuixà per a la seva dona coincideix amb el naixement de la primera filla -Maria-, aquest el dissenyà l'any en què el matrimoni tingué la segona filla -Roser-, dos anys després. Aquest fet és, possiblement, el motiu que podria justificar aquesta nova marca per a Maria-Isabel Nolla i, a més, la presència de dues noies com a motiu destacable de la composició.

L'ex-libris, circular, es caracteritza principalment pel traç límpid, el contrast entre el blanc i el negre, l'ornamentació a base de flors i les lletres gòtiques dels textos; elements, tots ells, que l'emmarquen clarament en la més pura tradició modernista. Si intentem d'analitzar, però, cadascun d'aquests aspectes separadament, podem apropar-nos més a la idea que l'artista tingué en fer-lo.

La senzillesa que emana de les línies simples del dibuix és acompanyada per l'evident oposició de parts profusament ornamentades i ressaltades per la contraposició del blanc i el negre, amb altres que resten totalment netes: les cares de les noies, el plec que és entre llurs mans i el mot ex-libris. Pensem que és en aquest triangle on es troba el nucli simbòlic del dibuix; triangle que, mitjançant la blancor que el caracteritza, sembla al·ludir a la puresa de les noies -potser les filles de matrimoni?- en connexió amb el plec que sostenen entre les dues, sota el nexa d'unió que representa el mot "ex-libris."

Observem, a més, que l'aparent diferència física de les noies és atenuada per alguns detalls que, al capdavant, les arriben a unir totalment. El fons fosc destacat per la decoració a base de tulipes, sembla reproduir-se en positiu en l'estampat de llurs vestits, -diferent en realitat, però molt similar a simple vista-; són els vels,

en primer lloc, però, i el full que sostenen conjuntament, el que permet finalment el trencament del marc unitari que tanca la composició i les porta a un espai tan clar com el que dominava el triangle esmentat, justament on es troba escrit el nom de la possessora.

=====

72. Josep TRIADÓ i MAYOL

(Barcelona, 1870 - 1929)

- JTM /ex/libris/pa-//
tria//fi-//ães/la-//bor.
- 1904
- 122 x80 mm
- P 1 b
- s.f. 74
- Op. 74

Ex-libris de caràcter religiós amb el lema
"Pàtria-Fe-Treball", molt semblant a l'adoptat
pels Jocs Florals: "Pàtria-Fe-Amor".

- CT núm. 71
- CS núm. 69
- MAC núm. 240
- BC full 29, núm. 8334

El nou ex-libris que l'artista s'autodestinà, es caracteritza per alguns elements ja habituals en ell: el tipus de lletra gòtica, els marcs cordiformes, els poms de roses i les floreres estilitzades, per a posar-hi roses principalment.

En aquest disseny trobem dos aspectes que són, per si sols, prou significatius: d'una banda, l'ús de dues tintes permet de separar el nucli simbòlic essencial -en vermell-, dels complements que l'envolten; de manera que la creu llatina claviculada que domina el conjunt, es destaca notablement, juntament amb les inicials "JTM" -del nom del posseïdor i artista-, la rúbrica de les quals perfila una corona d'espines en l'encreuament, i el mot "ex-libris", que pren la forma de mont per a suportar la creu.

D'altra banda, el conjunt de tres cors decorats que plegats també semblen apuntar-ne un altre i que delimiten l'espai on s'inscriu l'autèntic cor de la marca, l'expressió "ex-libris", contenen tres mots que perfectament podem relacionar amb el lema claverià adontat per "L'Avens": "Pàtria-Virtut-Amor", com a resposta al "Pàtria-Fe-Amor" dels Jocs Florals; no oblidem, com diu Joan-Lluís Marfany, que "cal relacionar el naixement del modernisme amb una certa tradició d'enfrontament intel·lectual a la Renaixença i la Restauració."⁽³²⁴⁾

En aquest cas, Josep Triadó adopta, com veiem, el dels Jocs Florals, amb el petit canvi del mot "Amor" -justament l'únic comú en ambdós lemes- pel de "Labor", "Treball" que serveix de base de tot el conjunt.

73. Valentí ROCA i CARBONELL

(Països Catalans, 1863 - Madrid, 1937)

- ex-li-//bris/Valentí//n
Roca/19-//04
- 1904
- 82 x 82 mm
- P l a
- TRIADÓ 75
- Op. 75

Ex-libris professional, allegòric de l'arquitectura,
amb la silueta de la catedral de Milà al fons.

-
- CT núm. 72
 - CS núm. 70
 - MAC núm. 35
 - BC full 33, núm. 8351
-

Les referències a l'arquitectura són, en l'ex-libris de Valentí Roca, clares al·lusions a la seva professió; a més, el gust goticista que domina la composició, d'una banda, i el modernisme, de l'altra, també situen el possessor en el corrent artístic que el caracteritza.

Efectivament, Valentí Roca fou, juntament amb el també arquitecte català establert a Madrid Josep Grases i Riera -i uns pocs més-, un dels qui deixaren l'empremta modernista en l'arquitectura madrilenya de principis de segle. Obres seves són les cases de la Cava de San Miguel, entre les quals destaca la de la duquessa de Fernán Núñez a la plaça dels comtes de Barajas; l'ampliació del Palau del Marquès de Salamanca, el 1905; una casa a la plaça de la Paja, un palau al carrer del General Martín Campos, actual seu del consolat d'Haití, i altres construccions en el barri antic de la ciutat.

De fet, aquesta nova marca circular de Josep Triadó, la podem contemplar com si es tractés d'una obra arquitectònica; així, el capitell amb la rosa heràldica de la part inferior serveix per a suportar l'entaulament format per la figura central amb els braços estesos -que fan la funció d'arquitrav- i per la silueta de la catedral de Milà, que constitueix el frontó dominat per l'alt llanternó central.

El caràcter gòtic i modernista que ofereix el disseny, fins i tot perceptible en un tipus de lletra ja força habitual en Triadó, té també la funció de donar-li un sentit espiritual que ens és suggerit per la creu formada a partir dels braços de la figura i el llanternó, creu que divideix el cercle com en els móns que acostumen a aguantar algunes figures de Jesucrist⁽³²⁵⁾; és indubtable, en aquest sentit, que les agulles i els pinacles de la torre i dels contraforts de la catedral, faciliten aquesta elevació espiritual que, d'altra banda, és característica en l'art gòtic.

L'arquitectura i l'espiritualitat semblen, doncs, les bases en què s'ha fonamentat l'artista per a realitzar aquest ex-libris; aspectes, tots dos, que són ressaltats per sengles marcs circulars: l'un, que abraça tot el conjunt -el món, com hem comentat abans- i l'altre, en la base del dibuix, que enclou el capitell allusiu a l'arquitectura, damunt del qual se superposen els altres elements que completen la composició.

74. Jordi MONSALVATJE i FOSSAS
(Clot, 1872 - Figueres, 1922)

- ex-li--//bris/Jorge - Monsalvatje
 - 1904⁽³²⁶⁾
 - 221 x 129 mm⁽³²⁷⁾
 - C 3 a
 - TRIA-//DÓ 76
 - Cp. 76
-

Sant Jordi allibera la princesa després d'haver mort el drac.

- RIE núm. 647
 - CS núm. 71
 - MAC núm. 234 i 235
 - BC full 27, núm. 8329
-

En analitzar el primer ex-libris que Josep Triadó dibuixà per a Josep Monsalvatje, ja hem comentat la importància d'aquesta família de banquers gironina en el camp exlibrístic modernista⁽³²⁸⁾; cal puntualitzar ara, però, que Jordi fou el més rellevant dels Monsalvatje i Fossas, especialment si tenim en compte els articles que li dedicaren revistes especialitzades -dels Països Catalans i de l'estranger- i els que ell mateix signà⁽³²⁹⁾.

L'entrada de Jordi Monsalvatje en l'exlibrisme la podem datar entre els anys 1902 i 1903; això no obstant, les 20.000 marques que arribà a reunir fins a la seva mort vint anys després, el 1922, no són, però, el més destacable de la seva col·lecció, sinó els encàrrecs que féu als més prestigiosos artistes del primer quart de segle: Alexandre de Riquer, Josep Triadó, Joaquim Renart, Llorenç Brunet, Enric Moyà, José Galiay, Matilde Ade, Robert Langbein, Franz de Bayros,

Emil-Henry Tielemans, Karl Ritter, etc; ex-libris que tenen generalment un caràcter parlant, unes vegades al·ludint al cognom Monsalvatje -o "Món Salvatge" en el cas d'un exemplar de Llorenç Brunet- i uns altres referits al nom, que sovint és interpretat mitjançant la llegenda de Sant Jordi i el drac, com succeeix en el primer aiguafort que encomanà i únic ex-libris que li dedicà Josep Triadó. La marca donà ocasió perquè Ramon Miquel i Planas redactés un article d'obligada referència sobre els ex-libris jordians, malgrat que no conté cap comentari específic d'aquesta obra: "Conegudíssima es la història, per manera que tan sols ne reportarem aquí un extret compendiat que servirà de comentari a la hermosa composició d'En Triadó, gravada a l'aiguafort pel mateix artista, que constitueix l'exlibris del senyor don Jordi Monsalvatje, de Figueras."⁽³³⁰⁾

Deixant de banda les interpretacions que podem fer de la llegenda de Sant Jordi i el drac, l'aiguafort -indubtablement una obra mestra de Josep Triadó, com afirma Bartomeu Sigalés⁽³³¹⁾- és destacable per diversos aspectes. En primer lloc, la disposició dels elements al voltant d'un drac en primer pla que ocupa més de la meitat del disseny i que ens transmet l'horror que causà en el tranquil poble que veiem al fons -Cirene-, abans de caure mort entre les calaveres i els ossos dels qui devorà, fixem-nos que una ala encara enlairada sembla abraçar tot el que es troba a la part superior de l'ex-libris; horror que és tractat, però, amb un gust plenament modernista que ressalta el caràcter llegendari, ideal i fins i tot màgic del monstre alat. El comentarista belga Math Robert veu el drac així: "(...) le dragon mort, affalé parmi les crânes blanchis, débris de ses festins, est d'une horrible beauté."⁽³³²⁾

En segon lloc, l'expressió de les figures que hi apareixen: la del drac ja esmentada, que dona la sensació d'haver trencat el marc del disseny en caure; el cansament del cavall després de la lluita; la valentia, bellesa, santedat o, en resum, la superioritat de l'heroi després d'haver vençut el "mal" i, finalment, la princesa alliberada -Catalunya per a alguns-, admirant el seu salvador.

D'altra banda, la mort de la bèstia és aparellada per Triadó amb la llança que l'ha destruïda, la qual adquireix un sentit primordial i pairebé espiritual en perdre's més enllà del cel de l'ex-libris, des de la perspectiva frontal de l'espectador, i fins i tot des del punt de vista de la princesa, que la veu en contrapicat més enllà de la figura del cavaller -perspectiva que li transmet una visió molt més poderosa de Sant Jordi que a nosaltres-.

Finalment, quant a la possible interpretació catalanista que se'n pugui fer, no pensem que aquest aiguafort en sigui un bon exemple, per dos motius fonamentals; d'una banda, el nom del possessor és escrit en espanyol, malgrat que una bona part dels seus ex-libris portin la inscripció en català, i, d'una altra, que no apareix cap referència heràldica als quatre pals. En aquest sentit, podem establir una comparació amb les marques de Josep Roig i Buxeres i de Manuel Conrotte, també realitzades per Triadó (333).

=====

75. Emilio ORDUNA y VIGUERA
(Madrid, S. XIX - d. 1930)

- EX-LIBRIS/EMILIO/ORDUNA/
19//05
- 1905
- 129 x 91 mm
- P 1 b
- TRIADÓ // 77
- Op. 77

Ex-libris que glossa la riquesa i la
bellesa de la ceràmica àtica.

-
- CT núm. 73
 - CS núm. 72
 - MAC núm. 219
 - BC full 3, núm. 8274

El pintor Emilio Orduña, alumne de l'Escola Superior de Belles Arts de Madrid i de Josep Martí, encarregà a Josep Triadó un ex-libris de gust hel·lènic en què es combinen diversos elements relatius a la ceràmica àtica.

Emilio Orduña, premiat amb mencions honorífiques en les Exposicions Nacionals de 1895 i 1897, també s'interessà per l'ex-libris durant els primers anys d'aquest segle -no com a creador, sinó com a crític-, molt possiblement en un moment en què residia a Barcelona, on conegué de prop el moviment exlibrístic que s'estava desenvolupant en aquells anys; els seus articles a la Revista Ibérica de Exlibris i Las Noticias, totes dues publicacions de Barcelona, palesen l'interès que mostrà en aquest camp⁽³³⁴⁾. En aquest sentit, és força il·lustratiu un comentari que fa en el primer article sobre les característiques que ha de tenir l'ornamentació formal en l'ex-libris: "En primer lugar reunir en amigable consorcio la flora y la fauna como elementos primordiales en cada caso en particular, trazando con airosa línea miles de combinaciones á que se presta según el ingenio del artista, de los que surjan tallos con hojas y caprichosas flores retorciéndose en graciosas curvas, que tiene á la vez la propiedad de encuadrar el dibujo ó como motivo central."⁽³³⁵⁾

Josep Triadó adequa, com podem comprovar, la decoració complementària de l'ex-libris que li dedicà seguint fidelment les opinions d'E. Orduña. No és aquest, però, l'aspecte més destacable de la composició, sinó la combinació de colors i figures que ens traslladen a l'època grega, concretament a la ceràmica dels segles VI i V abans de J.C.

El nucli de la marca és constituït per una àmfora eritrogràfica ocre amb una figura femenina clarament destacada per un fons vermell que, combinat amb el negre de les figures complementàries, estructura una composició conjunta de caràcter melanogràfic. En efecte, si analitzem cronològicament el pas de la ceràmica àtica, comprovarem que la de figures negres -melanogràfica- es transforma en la de figures roges -eritrogràfica- a mitjan segle V abans de J.C.; de fet, el fons vermell de l'ex-libris, color característic de l'argila, i les figures negres que hi apareixen, han estat separades per Josep Triadó amb la finali-

tat de poder donar vida a uns personatges que, malgrat el llur aspecte arcaic i que encara mantenen característiques de l'art figural egipci, semblen flanquejar i ofrenar voluntàriament l'àmfora central que essencialment sols inverteix el llur color, de negre a vermell.

=====

76. BIBLIOTECA de l'EXCELLENTÍSSIM AJUNTAMENT de REUS.

- BIBLIOTECA/DEL/EXM AJUNTAMENT DE REUS
- 1905
- 93 x 90 mm
- P l a
- s.f.
- Op. 78

Marca heràldica amb l'escut de la ciutat de Reus.

-
- RIE núm. 669
 - CT núm. 74
 - CS núm. 83

- MAC núm. 292

- BC full 40

L'interès de personalitats com Pau Font de Rubinat i Ramon Casals pel moviment exlibrístic del canvi de segle, possibilita que Reus esdevingui un centre força actiu en aquest camp comparable al que es produí a Figueres. És per això, pensem, que el propi Ajuntament de la ciutat encarregà un ex-libris a Josep Triadó per a la seva Biblioteca o, per ser més exactes, un superlibros (336).

La marca és molt simple, fonamentalment pel seu caràcter heràldic; no obstant això, l'artista es permet d'incorporar pel seu compte una referència a la corporació: un parell de bastons de comandament -vares- profusament ornamentats amb fulles d'acant i superades per sengles núvols coronats, d'entre els quals sorgeixen tres querubins.

Des del punt de vista estrictament heràldic, cal assenyalar la no fixació d'un escut de la ciutat, almenys fins a finals del 1985; la qual cosa ha permès diverses interpretacions en la composició, essencialment pel que fa a la corona cívica, la forma del camper i la corona torrejada (337).

Cenyint-nos en el disseny de Josep Triadó, el més destacable és la doble rosa, figura inequívoca de la ciutat relacionada per alguns amb l'origen etimològic -"Reddis" o "Resis"- o recordant l'ofrena que féu el cambrer Rogeli de Belfort a Reus el 1350, segons uns altres. És remarcable, també, la corona mural amb el cercle doblement enfilat de perles per a recordar, potser, la duplicitat de senyoria en què es trobà la ciutat durant l'edat mitjana.

La Biblioteca de l'Ajuntament de Reus posseeix, a més, una altra marca del 1919 realitzada per Ramon Casals i Vernis amb un escut molt similar al de Josep Triadó.

=====

77. Artur MAS-SARDÀ i CALMET
(Barcelona, 1873 - 1954)

- Debe//Haber/EX/LIBRIS/ARTHUR/
MAS
- 1905
- 109 x 42 mm
- P l a
- s.f.
- Op. 79

Idealització de l'activitat financera i bancària del
consignatari de l'ex-libris, presidida per la mítica
figura del déu protector, Mercuri.

-
- RIE núm. 721
 - CT núm. 75
 - CS núm. 273
 - MAC núm. 200
 - BC full 20, núm. 8307
-

L'actual Banca Mas-Sardà, creada a Barcelona el 1854 per Francesc Mas i Sardà, es denominà F. Mas i Sardà i Fills des del 1894 fins al 1949; un dels fills, Artur Mas, és el possessor d'aquest ex-libris professional dibuixat per Josep Triadó el 1905, precisament l'any en què morí el fundador de la banca.

Respecte al cognom dels descendents de Francesc Mas, cal assenyalar que el 1929, amb motiu del setanta-cinquè aniversari de la fundació de l'entitat, els membres de la família adoptaren els dos cognoms del prestigiós financer, de manera que, Artur Mas i Calmet passà a dir-se Artur Mas-Sardà i Calmet.

L'ex-libris dissenyat per Triadó és clarament allusiu a la professió del propietari. La majestàtica figura del déu Mercuri, tradicionalment connectat amb l'activitat comercial i mercantil, esdevé el nucli essencial de la marca, completat amb un llibre de comptabilitat obert per dalt i amb unes monedes que serveixen de base, per baix.

Mercuri és, en definitiva, el nexa d'unió entre el treball simbolitzat en el llibre, en què una figura nimbada harmonitza l'actiu i el passiu, i els beneficis que se'n deriven, representats per les monedes esmentades. Ultra això, l'escut que penja del pit de Mercuri amb les inscripcions identificatives, serveix per a delimitar el caràcter humà del déu, del simplement material; el primer emmarcat per la màndorla apuntada pels raigs del sol -o custòdia-, i el segon per la transparència que mostra el seu cos i que ens suggereix la idea d'una guardiola -l'estalvi-, pròpia de l'activitat bancària desenvolupada per Artur Mas.

=====

78. Agustina TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1868 - 1950)

- EX/LIBRIS/AT/M
- 1905
- 91 x 45 mm
- P l a
- TRIADÓ - 80
- Op. 80

Ex-libris ornamental en forma de finestral gòtic.

-
- CT núm. 76
 - CS núm. 73
 - MAC núm. 188
 - BC full 31, núm. 8346
-

Com en el primer ex-libris d'Agustina Triadó⁽³³⁸⁾, germana de l'artista, aquesta nova marca és també ornamental i es fonamenta bàsicament en elements molt semblants: els cors i les formes cordiformes; un quadrat on s'inscriu el monograma que ens suggereix la idea del llibre obert; la destacada presència del propi monograma; la profusió deco-

rativa en la part superior i, en definitiva, el sentit d'elevació que ens transmet el disseny i que en ambdós casos sembla néixer de la part inferior de les arrels. Si en aquell, però, les cintes eren el motiu que servia per a guarnir l'ex-libris, en aquest exemplar són les fulles i les tiges enfiladisses les que, des de la part inferior, s'encarreguen de decorar el conjunt.

Tots dos ex-libris tenen, en resum, una simbologia paralela que parteix de la base, on es concentren les arrels ornamentals, que en aquesta marca serveixen per a abraçar les inicials del nom de la propietària, i que culmina a la part més alta -el cel-, on s'inscriu el mot "ex-libris"

La idea d'elevació que presenten els dos ex-libris és la mateixa que trobem en l'art gòtic, potser per aquest motiu Josep Triadó, voluntàriament o involuntària, projecta aquesta nova marca d'Agustina Triadó com si es tractés d'un finestral ogival.

=====

79. Vicenç-Maria TRIADÓ i CONSTANSÓ
(Barcelona, 1833 - 1923)

- EX-LI-//BRIS/V.M.T.
- 1905
- 111 x 87 mm
- P 1 b
- TRIADÓ//81
- Op. 81

Ex-libris religiós d'estil goticista.

-
- CT núm. 77
 - CS núm. 74
 - MAC núm 166
 - BC full 30, núm. 8341
-

En aquest ex-libris -el segon que destinà al seu oncle Vicenç Maria Triadó- l'artista torna a insistir en la decoració goticista i en l'ús del monograma com a referència identificativa del posseïdor, monograma que té com a característica la lletra "T" del cognom -que sembla adoptar la funció de creu- i que en conjunt ens pot insinuar la crucifixió de Crist al Carmel. No cal dir que el disseny té un caràcter eminentment religiós, en el qual Jesucrist esdevé el nucli destacat de la rosassa gòtica que configura la marca; però el més remarcable, potser, és el dramatisme que emana del cap coronat d'espines i que reforça la creu que el tanca.

L'ex-libris, ultra semblar una rosassa com hem dit, també ens fa pensar en una custòdia en què el suport és, precisament, el possessor de la marca; aquesta segona interpretació formal, potser més versemblant, també podria alludir a l'església del Sant Àngel Custodi d'Hostafrancs, a Barcelona, de la qual era rector Vicenç-Maria Triadó (339).

=====

80. Emilio NIETO Y PÉREZ SERRANO. Marqués de Guadalerzas
(Madrid, 1845 - 1906)

- Emilio Nieto/
Marques/de/Guadalerzas
- 1905
- 122 x 82 mm
- P l a
- 82 TRIADÓ
- Op. 82

Ex-libris heráldico-simbólico
de gust medieval.

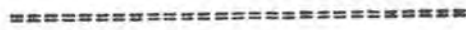
-
- RIE núm. 564
 - CT núm. 78
 - CS núm. 75
 - MAC núm. 16
 - BC full 13, núm. 8297
-

Emilio Nieto, jurisconsult, periodista, conseller d'instrucció pública, senador vitalici i publicista és el segon marquès de Guadalerzas -títol concedit per la Reina Regent el 1893 al seu pare, Matias Nieto y Serrano, president de la Real Academia de Medicina— i autor de diverses obres històriques i polítiques entre els anys 1874 i 1885, i de medicina i filosòfiques entre el 1894 i 1902. Per a ell, Josep Triadó projectà una marca de gust medieval en què es destaca l'escut familiar timbrat amb casc i corona marquesals en la part més alta. L'escut cordiforme del marquès de Guadalerzas, partit de gules i d'atzur, amb lleó d'or -no d'argent com el presenta l'artista-, amb quatre flors de lis alternades i quatre fulles de figuera revessades, també és acompanyat d'un guarniment de llambrequins que contrasta clarament els filacteris de la part inferior amb la inscripció en lletra gòtica del nom del possessor.

Aquests dos elements ressaltats de l'ex-libris, li donen un aire clàssic i solemne que és completat o completa l'escena central, descrita així per Ramon Miquel i Planas: "(...) José Triadó pone de manifiesto en la marca del señor Marqués de Guadalerzas una admirable compenetración de los distintos elementos de que se ha servido, contándose entre ellos el escudo del titular, el cual aparece en situación preeminente dentro de la composición. La dama representada en primer término, sugiere en cierto modo la impresión de una época heroica, llena por completo de las hazañas de aquellos esforzados paladines medievales que vieron acaso construir los almenados muros de la señorial morada. La obra de Triadó es ciertamente la obra de un artista enamorado del asunto."⁽³⁴⁰⁾

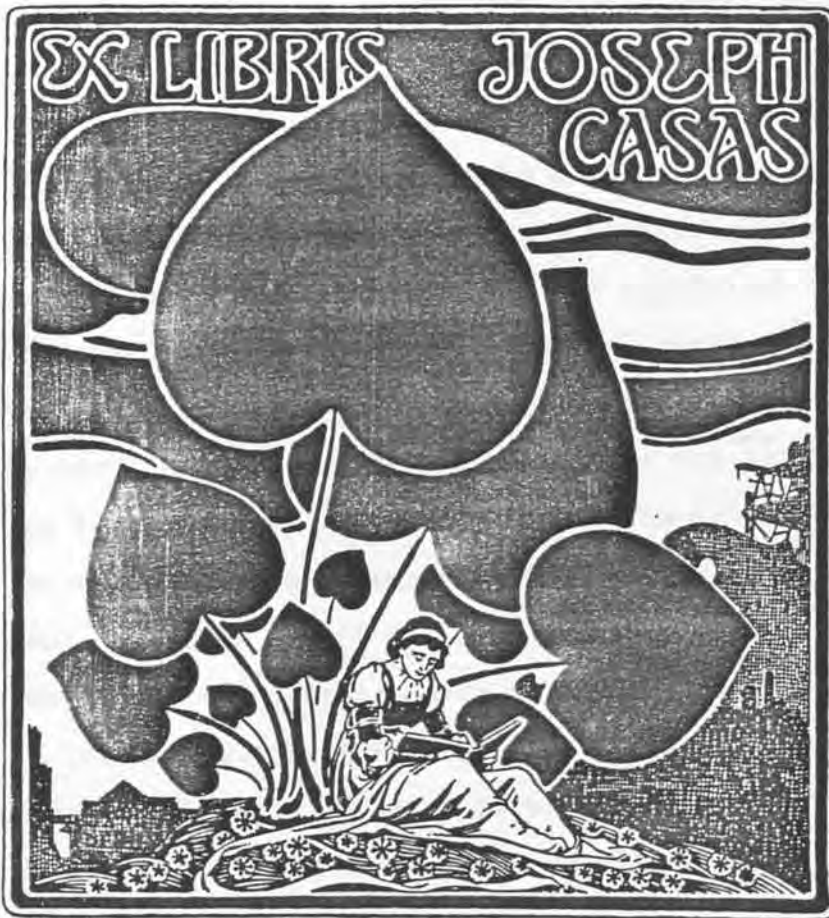
La marca, que precisament no conté el mot "ex-libris", podem dividir-la en tres zones que ens suggereixen una distribució simbòlica dels elements que la configuren. La part inferior és ocupada per un prat ple de flors i amb les cintes que contenen els textos; en la zona central es destaca un castell, la silueta del qual és clarament visible gràcies al fons blanc dels núvols; i, en la part més alta, ressaltat per la foscor del cel, trobem l'escut. La figura femenina és, en definitiva, la connexió entre les tres zones: la Terra sobre

la qual es manté dreta; allò que hi realitza l'home, representat pel castell -potser propietat d'Emilio Nieto-, amb el qual sembla unir-se amb el cor; i l'elevació extraterrenal que un hom pot assolir a través del coneixement, simbolitzat pel cap i el llibre que sosté la dama, la qual, mirant l'espectador, sembla incitar-nos a seguir el seu consell.

81. Josep CASAS

(Països Catalans, S. XIX - XX?)

- EX LIBRIS JOSEPH/
CASAS
- 1905
- 119 x 109 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 83
- Cp. 83

Marca decorativa de caràcter infantil.

- CT núm. 79
- CS núm. 76
- MAC núm. 137
- BC full 9, núm. 8277

Josep Casas posseeix un dels ex-libris més agosarats dels realitzats per Josep Triadó; les enormes fulles cordiformes de diferents colors que l'omplenen i que protegeixen la reposada lectura de la nena o el cel multicolor del fons, ens situen en un espai irreal i oníric que molt bé podem connectar amb l'ambient que respiren els personatges dels contes infantils -potser l'Àlícia de Lewis Carroll-. Tots els elements que configuren aquest ex-libris decoratiu ens fan creure que, en principi, el destinatari sigui possiblement un infant, malgrat que Víctor Oliva, tot i que el comenta en termes molt similars als que acabem d'exposar, sembla obviar aquest punt en parlar del "senyor Casas"⁽³⁴¹⁾, fet que també és explicable si pensem en un escriptor, traductor o editor d'obres infantils o un pedagog, per exemple.

Deixant, però, la identitat del propietari i tornant al disseny projectat per Triadó, observem que el nucli de la marca -la nena- perd intensitat en contrast amb l'atractiu color de les fulles, que criden l'atenció de l'espectador i que ens suggereix, així, la idea que allò que està llegint es desemmarca del llibre i sense ella adonar-se'n, comença a formar part de la realitat que l'envolta, mitjançant les flors que té als seus peus i amb les fulles del darrere. La imatge que ens ofereix Josep Triadó és, doncs, clarament relativa a la interrelació fantasia-realitat; en aquest sentit, remarcuem el contrast entre la varietat de colors -fantasia i somni-, i la uniformitat palesa de la tinta única -realitat-, amb la qual cosa l'artista aconsegueix de fer-nos veure que la pròpia lectura pot ser un mitjà idoni per a endinsar-nos en àmbits i espais tant o més suggestius com aquells a què estem habituats.

82. Manuel MARINELO i SAMUNTÀ
(Barcelona, 1870 - 1940)

- EX/LIBRIS/MANEL/MARINELO
- 1905
- 130 x 75 mm
- P l a
- TRIADÓ // 84
- Op. 84

Ex-libris simbòlico-professional, al·lusiu
a l'activitat poètica del possessor.

-
- RIE núm. 680
 - CT núm. 80
 - CS núm. 77
 - MAC núm. 265
 - BC full 12, núm. 8284
-

Tant la presència d'un trobador com el gust modernista del conjunt d'aquest nou ex-libris de Triadó al·ludeixen a l'activitat d'escriptor de Manuel Marinello, la poesia del qual és marcadament modernista. Marinello, però, fou un home que ultra haver estudiat la carrera de Magisteri i haver escrit obres en prosa, poesia i fins i tot teatrals, es dedicà principalment al periodisme: fou redactor en cap de Las Noticias, director-fundador de El Día Gráfico, cofundador de La Campana de Gràcia, director de La Tribuna, Germanor (1902) i de la "Collecció Selecta Catalana de Novel·la", i redactà nombrosos articles a diferents revistes de l'època, entre les quals la Revista Ibérica de Exlibris. És justament en aquesta publicació, on exposa la seva opinió sobre el simbolisme i la funció dels ex-libris: "En l'ex-libris, el dibuixant hi cerca l'expressió sintètica del temperament, dels ideals, de les aptituds y dels sentiments de la persona pera qui l'executa, y aqueixa l'accepta ab goig pera sagellar ab ella els seus volums predilectes, ab l'anhel de que quan manqui d'entre'ls vius, resti en sos llibres volguts quelcòm que parli als vivents de sa manera especial d'ésser."⁽³⁴²⁾

Poc després d'haver redactat aquestes línies, Manuel Marinello encarregà el seu propi ex-libris a Josep Triadó, qui, òbviament, li projectà una marca simbòlico-professional, tal com havíem avançat. L'ex-libris és interpretat i comentat extensament pel Dr. Schulze: "De un gran efecto ornamental y con una idea bien hermosamente desarrollada, es el exlibris que para el inspirado poeta y fecundo escritor don Manuel Marinello, ha compuesto Triadó. La forma del conjunto nos sugiere la idea de un rico medallón donde hubiese el retrato de la personalidad moral de su poseor. Un trovador de pasados siglos, fecunda la tierra durante el despertar del naciente día. Los cantos del poeta, en el albor de la patria nueva siembran en el corazón del pueblo la buena semilla de ese amor que, cuando el sol de su gran día se encuentre en lo más alto de su carrera, se habrá desarrollado en hermosos campos que ofrecerán abundante cosecha. Las guirnaldas de flores que en graciosas ondas penden del medallón que encierra el asunto, dan al conjunto un carácter de riqueza y elegancia bien ca-

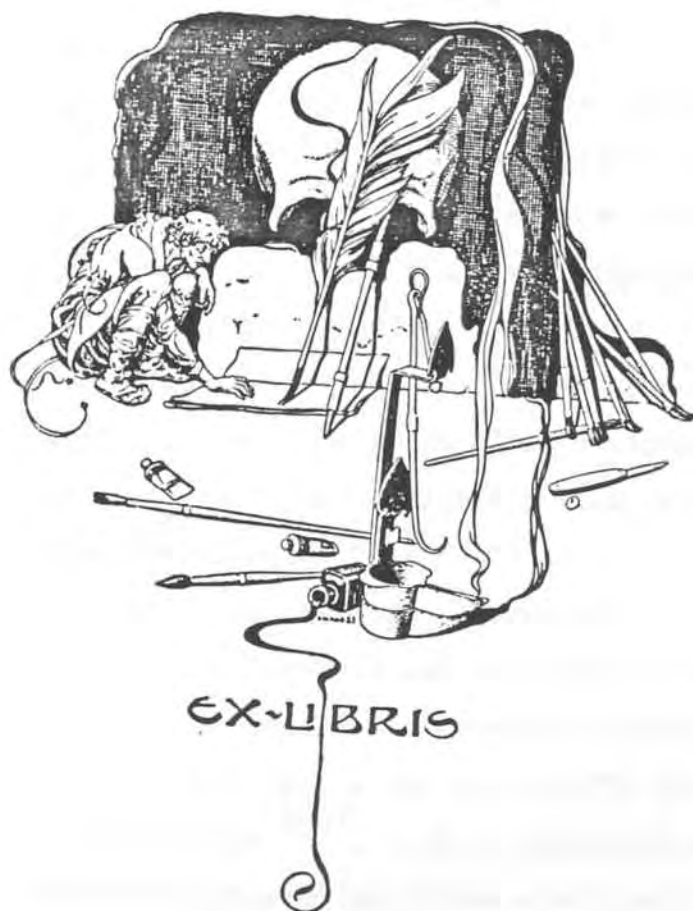
racterístico en las obras de ese artista."⁽³⁴³⁾

L'ex-libris és dominat per la silueta a contrallum del trobador, el propi Manuel Marinello, que deixa caure les llavors de la seva poesia en una terra ja llaurada. El més significatiu d'aquesta figura central, però, és el seu contacte físic amb la terra -Catalunya, com afirma Eliseu Trenc⁽³⁴⁴⁾-, el mar -que serveix de fons al seu braç estès- i el cel -també llaurat com la terra, però pels raigs de sol-, on es destaca el seu cap, el mànec del llaüt i el sol. La interrelació terra-aigua-aire, també la podem veure sintetitzada en la línia vertical que dibuixa el fum que surt de la xemeneia d'una casa del paisatge, fum que serveix, a més, per a delimitar bilateralment el disseny. En definitiva, l'ex-libris conté, tal vegada intencionadament, l'ordenació quaternària dels elements; els tres estats de la matèria: terra (sòlid), aigua (líquid) i aire (gas), més el foc representat pel fum i el propi sol, que en realitat és l'agent que possibilita les transformacions.

Observem, en un altre sentit, que els raigs de sol, els solcs de la terra i les llavors que deixa caure el trobador, semblen reflectir-se sota terra, en les arrels, on trobem les inscripcions identificatives acompanyades per una ornamentació puntejada que ens el suggereix, alhora que dóna vida a tota la part superior. Allò que l'espectador pot veure -la superfície- i el que intueix -el fons-, és abraçat per una garlanda de flors que uneix i perfuma tot el conjunt.

=====

83. UNIVERSAL

- EX-LI//BRIS
- 1905
- 117 x 90 mm (345)
- P 1 a
- TRIADÓ 85
- Op. 85

Ex-libris universal per a l'edició del
Primer Llibre d'Ex-libris d'en Triadó.

-
- CT núm. 81
 - CS núm. 78
 - MAC núm. 189
 - BC full 30, núm. 8338 (a nom de Miguel Pujolar)
-

Josep Triadó realitzà aquest ex-libris expressament per a la publicació del Primer Llibre d'Ex-libris d'En Triadó, editat a Barcelona el 1906 i que conté, a part del que estem comentant, els primers vint-i-cinc ex-libris tipogràfics projectats per l'artista i la interpretació individual que en fa Ramon Miquel i Planas.

La marca és, a més, acompanyada d'una nota redactada pel propi artista que és encapçalada amb les paraules "SALUT! Al possessor d'aquest exemplar", que diu així: "Fuix has passat el llindar y es aquesta plana com el vestibul del llibre, l'Autor se complau en endreçarte afectuosa salutació, fente observar de passada qu'en l'EX-LIBRIS qui a dalt se troba hi ha un lloch destinat a tot nom. Si't plau inscriureli, faràs honor al llibre y t'en sabrà grat ton desconegut amich y servidor, l'AUTOR."

Malgrat el caràcter universal d'aquest ex-libris, en ell trobem un clar paralelisme amb una altra marca anterior, en què apareix exactament el mateix personatge triant amb un sedàs una sèrie de llibres. L'ex-libris a què ens referim és el segon parlant que l'artista s'autodestinà⁽³⁴⁶⁾, i en ell apareixia un "triador" que ara deixa de "triar" i examina un llibre obert que troba a terra. Es tracta, sens dubte, del mateix Josep Triadó que, envoltat dels pinzells, plomes, tubs de pintura, navalla i altres estris de la seva professió, es complau en l'observació del que té al davant i ens convida, així, a imitar-lo amb el llibre que ens disposem a llegir: el seu Primer llibre d'ex-libris, mitjançant el rajolí de tinta que vessa del tinter i que serveix per a delimitar el lloc on hem d'escriure el nostre nom alhora que rubrica la composició.

D'altra banda, tant la llumenera alusiva a la intel·ligència, com la calavera que presideix l'ex-libris, símbol del que perdura o resta dels éssers vius després de la mort física, esdevenen dos elements molt significatius que s'uneixen a la resta del conjunt mitjançant el fum que surt de la llumenera per abraçar tota la composició, el qual es reflecteix en el front de la calavera i pinzella un dibuix sinuós que es confon, per baix, amb la tinta vessada, amb la qual cosa l'artista sembla voler connectar el caire espiritual -fum- i el material

-tinta- del saber humà.

84. Leopold SOLER i PÉREZ

(La Vila Joiosa, 1845 aprox. - Madrid ? d. 1911)

- EX/LIBRIS/LEOPOLDO/SOLER//PÉREZ/
L/E/Y/E/S.
- 1905
- 130 x 47 mm
- P 1 a
- TRIADÓ // 86
- Op. 86

Composició simbòlica de memòria clàssica allusiva
a l'activitat professional del propietari.

- CT núm. 82
- CS núm. 79
- MAC núm. 88
- BC full 21, núm. 8313

Leopold Soler, advocat i catedràtic de Teoria i Història de l'Art a Llotja des del 1896, encarregà a Josep Triadó un ex-libris simbòlic en què es combinen diversos elements referents a les seves afeccions i a la seva activitat professional.

El nomenament de Leopold Soler per a assumir la direcció de l'Escola de Belles Arts en substitució d'Antoni Caba no fou gaire ben rebut en els cercles artístics catalans de l'època, com afirma Francesc Fontbona⁽³⁴⁷⁾, pel seu mal currículum artístic i per ser un "enviat de Madrid", com assenyala un editorial de La Veu de Catalunya⁽³⁴⁸⁾; això no obstant, durant l'època que estigué al front de l'Escola de Llotja, 1901-1911, va intentar de dirigir-la amb serietat, segons l'opinió d'Alexandre Galí: "Malgrat ésser foraster i no tenir un gran concepte pedagògic del que havia d'ésser l'Escola, va ésser força actiu i va procurar millorar-la"⁽³⁴⁹⁾; una prova d'això és la Història de l'Escola que publicà en l'Anuari de la Universitat de Barcelona el 1910⁽³⁵⁰⁾, història que, el 1927, continuà el propi Josep Triadó⁽³⁵¹⁾.

L'ex-libris de Leopold Soler és presidit per Atena, el bust de la qual reposa sobre una columna dòrica amb una inscripció relativa als seus estudis de dret. La presència d'Atena en l'ex-libris, però, no es refereix a la seva qualitat de deessa de la guerra, com ens pot suggerir el casc amb cimera i l'ègida que la caracteritzen, sinó a la intel·ligència i la saviesa, a les arts i les ciències, que també representa i que, en realitat, són els conceptes que podem relacionar amb la personalitat i la professió del propietari del dibuix. Atena, o Minerva per als romans, també és acompanyada per una sèrie d'atributs que sovint apareixen amb ella quan simbolitza el saber: l'òliba, l'animal que se li consagrava i que també és símbol de la intel·ligència;

la branca d'olivera -en l'ex-libris suportada per una de les figures-, que l'hi oferien els més vells per recordar que fou ella qui donà l'olivera a la ciutat que porta el seu nom, Atenes, i que, paradoxalment, és símbol de la pau; i, fins i tot, la llàntia encesa, també relativa a la llum interior, a la saviesa. Observem que és precisament en l'espai ocupat per Atena on s'inscriuen els textos identificatius de la marca, disposats en forma de triangle per a complementar la vistosa cimera del seu casc. Aquest fet, potser, alludeix al lloc destacable que el possessor ocupava en la vida real com a director de Llotja.

La resta dels elements que hi apareixen, fora del marc de garlandes, són referències als estudis i les afeccions de Leopold Soler: el dret; la fotografia; l'excursionisme, representat pel bastó i el paisatge del fons; i, especialment, el món clàssic, simbolitzat per la pròpia Atena; la sòbria columna dòrica que la suporta o les figures centrals, elements tots ells que, en conjunt, ens transmeten una sensació de fredor i duresa pròpia del material de què són fets -fixem-nos que tant les figures com l'òliba també tenen aquest aspecte marmori-; sensació únicament trencada per la càmera fotogràfica i el bastó incorporats en la base de la composició, la presència dels quals permet, d'una banda, distingir el temps present i la referència a la cultura clàssica i, de l'altra, serveix per a sostenir el que constitueix l'ex-libris en si, al·lusió clara a la càtedra de Teoria i Història de l'Art que ostentava Leopold Soler.

=====

85. Josep MIRAPEIX i PUJOL
(Barcelona, 1865 - 1952)

- EX/LIBRIS/JOSÉ MIRAPEIX/
Y PUJOL/LEX
- 1905
- 120 x 87 mm
- P l a
- TRIADÓ / 87
- Op. 87

Ex-libris alegòric de la justícia.

-
- RIE núm. 679
 - CT núm. 83
 - CS núm. 80
 - MAC núm. 198
 - BC full 20, núm. 8306
-

La justícia és el motiu desenvolupat per Triadó en l'ex-libris de Josep Mirapeix, com a referència a la seva professió. La marca, dominada fonamentalment per un enorme llibre de legislació i altres atributs relatius al dret, com la balança o l'espasa de Temis, també incorpora la figura del déu del bosc Pan, identificable únicament pel cap i la siringa que porta a la cintura. L'ex-libris és interpretat així pel Dr. Schulze: "Don José Mirapeix y Pujol, es hombre de leyes. Por eso Triadó (...) ha procurado que en primer término se destacase el libro de la ley, en el que se apoyan la balanza y la espada de la justicia. Pero Pan, el dios campestre todo poesía, el idilio de las palomas y el trepanado cráneo, que en arbitraria fraternidad campeon en el exlibris citado, nos dicen que la biblioteca de su propietario no es la de un profesional exclusivista encerrado en las grandes y prosaicas tapas de un infolio, sino que es la de un espíritu cultivado que goza en la complejidad de los estudios que en nuestro tiempo nutren el humano intelecto. La composición es de una sencillez y elegancia clásicas."⁽³⁵²⁾

També l'impressor vilanoví Víctor Oliva li dedica un curt però curiós comentari: "Ab cuánta facilitat la poesia s'en va a la tristesa! Altra prova, el d'En Mirapeix y Pujol: aquí'l jurista's mira, a través de la Lley, el crim, representat per un crani ab un punyal clavat. Aquest trofeu macabre sembla un element decoratiu... També en la realitat la malifeta sembla una consecuencia indiferent de les lleys naturals."⁽³⁵³⁾

Als comentaris del Dr. Schulze i V. Oliva podem afegir que Pan representa el propi possessor, qui a través del llibre de lleis mira atentament una font -la vida-, en què conviuen el bé (coloms) i el mal (crani ferit); el full, la tinta i la ploma que té al costat són la representació de la sentència que Josep Mirapeix haurà de dictar i rubricar després d'analitzar el que ha observat.

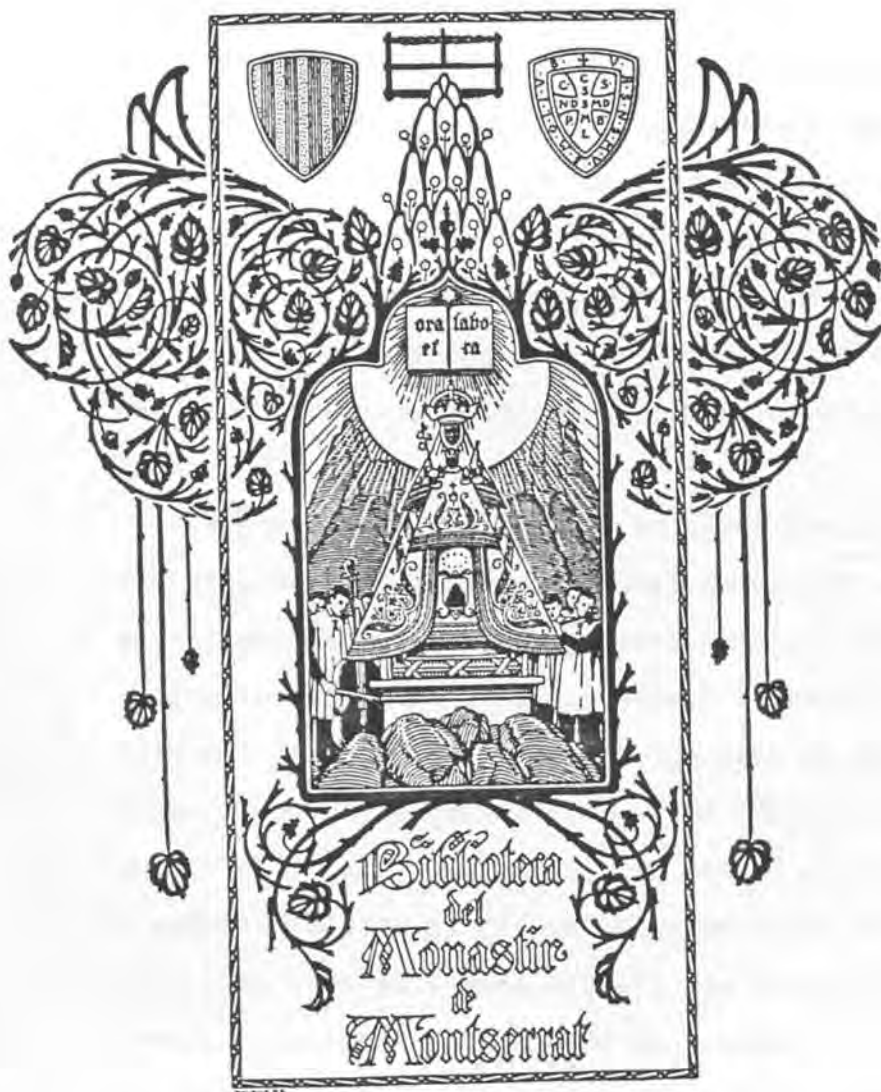
Cal destacar, finalment, dos elements més en l'ex-libris que també són prou significatius. d'una banda, la vara alada de la base -possiblement la part superior del caduceu-, símbol de la diligència i de la llum de la justícia, i, de l'altra, un veire del qual sorgeix

una font floral que dibuixa un marc en forma de cor que tanca, des de dalt, tota la composició, alhora que es connecta amb la font interior descrita abans.

En l'ex-libris convergeixen, en resum, símbols panteistes i professionals que perfilen clarament la personalitat del seu propietari.

86. BIBLIOTECA del MONESTIR de MONTSERRAT

- ora/et/labor-/-ra/
Biblioteca/del/
Monastir/de/Montser-
rat.

- 1905

- 141 x 115 mm /
91 x 74 mm

- P l a

- TRIADÓ 88

- Op. 88

- RIE núm. 671
- CT núm. 84
- CS núm. 81
- MAC núm. 52
- BC full 14, núm. 8292

Segons Ramon Miquel i Flanas, Josep Triadó projectà aquest ex-libris per substituir una modesta etiqueta litogràfica amb què els monjos marcaven els volums de la Biblioteca del Monestir de Montserrat (354).

L'exlibris és descrit així pel monjo de Montserrat i conegut ex-librista Oriol-Maria Diví: "En el centro aparece la Virgen negra con la indumentaria postiza que poco ha todavía llevaba; la rodean los "escolans" tocando sus instrumentos músicos. Encima de la imagen, en un libro abierto está escrito el lema adoptado por los benedictinos: "Cra et labora", en el ángulo superior izquierdo hay el escudo de Cataluña, en el centro superior la sierra y la montaña estilizada y en el ángulo derecho, otro escudo con la cruz llamada de San Benito. Completa el dibujo una ornamentación de estilo modernista a base de ramaje con hojas." (355)

La importància del dibuix de Josep Triadó és que aglutina una sèrie de símbols que fan que aquest ex-libris expressi molt exhaustivament l'autèntic significat, religiós i patriòtic, de la Mare de Déu de Montserrat. D'una banda, l'origen benedictí de l'abadia es reflecteix amb la frase de St. Benet inscrita en lloc preeminent, dins el nimbe -sol- de la Verge, i també en l'escut del Sant, amb totes les inicials de la fórmula exorcista contra el dimoni en la bordura de l'escut: "Vade Retro Satanas Numquam Suade Mihi Vana Multa Sunt Mala Qua Libas Ipse tu Venena Bibas"; les inicials de la frase "CruX Patris Sancti Benedicti" als cantons del camper i, dins de la creu patent plena, les inicials de les invocacions "CruX Sancta Sis Mihi Lux", en pal, i "Non Draco Sit Mihi Dux", en faixa. D'altra banda, l'escut dels Països Catalans --flanquejant, amb el de Sant Benet, les muntanyes i la serra d'or de l'escut del Monestir-- al·ludeix a la incidència de

Montserrat en el sentiment nacional dels catalans. En tercer lloc, l'artista ret homenatge a un grup que és molt representatiu del Monestir, l'Escolania de cantors que, en l'ex-libris, també ofereix la seva música a la Verge.

Finalment, Josep Triadó també vol donar un aspecte més modern a l'ex-libris que haurà de marcar els llibres de la biblioteca, és per això que utilitza un tipus de lletra gòtica per als textos i, sobretot, que transforma elegantment el capel d'abat, els cordons i les borles en un conjunt ornamental en què es destaquen les muntanyes i la serra d'or, al centre, i sengles alamars vegetals a banda i banda que suggereixen la idea d'una gran composició heràldica.

87. UNIVERSAL

- E//X/LIB// RIS
- 1905
- 110 x 66 mm
- P l a
- TRIADÓ / 89
- Op. 89

Marca d'estil romàntic
al·legòrica de la vida.

- CT núm. 85
- CS núm. 82
- MAC núm. 176
- BC full 30, núm. 8339 (a nom de Carolina Miracle)

La natura, el saber o la vida són algunes de les referències simbòliques que abraça aquest ex-libris universal projectat per Josep Triadó. En el centre apareix com a element destacat una font amb dues granes brolladores que, ultra ser font de la vida -observem el colom que beu l'aigua del rajolí que n'ha vessat-, també expressa una idea de saber, de coneixement, per això aquell mateix rajolí que donava de beure al colom, al final acaba degotant constantment a banda i banda d'un espai reservat per a la inscripció del nom del propietari; esnaí que, en realitat, no és més que l'interior de la terra on les arrels dels arbres laterals s'uneixen, com i també ho fan per dalt amb les capçades. En resum, la necessitat natural de viure, representada pel colom, i la d'enriquir-nos intel·lectualment, per les arrels, té com a referència la font i com a protecció un templet que, a més, és superat pel penell que també ens orienta i ens protegeix.

Cal assenyalar, finalment, que d'aquesta marca universal de caràcter femení, si pensem en el missatge que transmet i en la seva forma ovalada, hi ha exemplars a nom de Carolina Miracle, possessora d'un altre ex-libris de Triadó del 1919⁽³⁵⁶⁾ i germana del conegut col·leccionista Frederic J. Miracle i Vila.

=====

88. Maria-Isabel NOLLA i CANTONS
(Buenos Aires, 1876 - 1959)

- ex-li-// -bris/Maria//
Isabel
- 1905
- 87 x 82 mm
- P l a
- TRIADÓ / 90
- Cp. 90

Ex-libris decoratiu.

-
- CT núm. 86
 - CS núm. 85
 - MAC núm. 237
 - BC full 33, núm. 8353
-

El tercer ex-libris que Triadó dibuixà per a la seva esposa té com a únic motiu ornamental un gerro de gust barroc amb una planta bulbosa. La marca, molt simple pel que fa a la concepció i la realització, pertany a la sèrie d'exemplars circulars que l'artista projec-

tà en els primers anys. Quant a la possible interpretació que se'n pugui despendre, potser convé remarcar un parell d'aspectes que en certa manera justifiquen la intencionalitat de Triadó en fer aquest ex-libris. L'un és l'exòtica planta, la infructescència i les flors de la qual poden al·ludir als fruits del matrimoni Triadó-Nolla -l'any 1906 ja tenien dues filles-, per això els textos són disposats a banda i banda d'aquest element; l'altre aspecte és l'aigua, d'una banda present en el gerro, tant en la decoració externa com en l'interior, i, de l'altra, en la part de baix del marc circular.

L'aigua, que dóna vida a la planta, i el cel esdevenen, així, els dos elements que possibiliten la vida i l'elevació de la planta, amb l'ajut del gerro que la suporta.

=====

89. Joaquim MORELLÓ i NART

(Esterri d'Àneu, 1858/9 - Barcelona, 1926)

- MO//RELLÓ/EX-//LIBRIS
- 1905
- 80 x 53 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 91
- Op. 91

Allegoria de la farmàcia, professió del propietari de l'ex-libris, inspirada en una il·lustració de l'austriac Ernst Stöhr.

- CT núm. 87
- CS núm. 86
- MAC núm. 181
- BC full 31, núm. 8347

Joaquim Morelló, secretari de la Junta de Govern de la Unió de Farmacèutics Especialistes des del 1903, dirigia a Barcelona dues farmàcies, la del Portal de l'Àngel i una altra al passeig de Sant Joan, on tenia instal·lat el laboratori d'on sortien les conegudes pastilles contra la tos que duïen el seu nom. Precisament per a etiquetar els productes que elaborava, Joaquim Morelló convocà un concurs que aplegà dibuixants com Jaume Llongueras, Gaetà Cornet i el propi Josep Triadó, que fou el guanyador del primer premi⁽³⁵⁷⁾. Les bases del concurs, que tenia com a jurat els senyors Santiago Rusiñol i Josep Pascó, establia que els textos obligatoris que havien d'aparèixer en l'etiqueta eren "Morelló" i "Barcelona"; aquest fet ens fa pensar que potser l'ex-libris que ara analitzem podria ser la modificació d'un altre original presentat per Triadó en aquest concurs -observem que sols indica el cognom del propietari- o, en tot cas, que el propi Joaquim Morelló es decidís a encarregar una marca per a la seva biblioteca particular a l'artista guanyador del concurs.

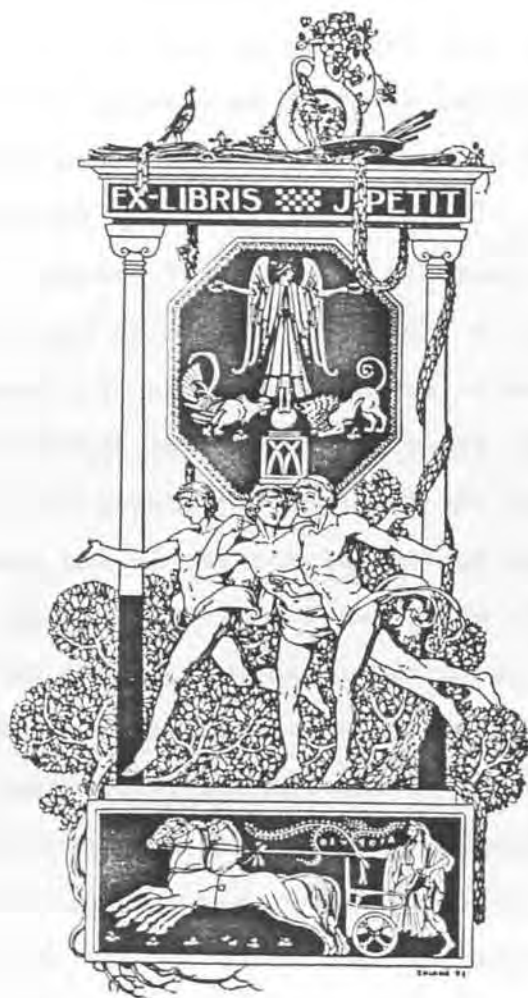
Deixant, però, els possibles motius que originaren la realització d'aquest ex-libris, el cert és que Josep Triadó fa, en aquest cas, un plagi d'una il·lustració del 1899 de l'artista austríac Ernst Stöhr per a Ver Sacrum, concretament per a un número monogràfic amb poesies del mateix Stöhr⁽³⁵⁸⁾; els versos que acompanyen la noia amb el bol a la mà -sense la serp d'Asclepi incorporada després per Josep Triadó- són aquests:

"Wahr ist, was frei vom Herzen quillt,
Mit starker Regung Herzen schwillt;
Schön nur, was inn're kraft entfaltet,
Im Geist gebor'n, vom Geist gestaltet."

Però si Josep Triadó plagia un altre artista, un tal C. da Veiga Lima, del Brasil, tapà el cognom "Morelló" anys després i, fora de la il·lustració firmada per Triadó, estampà la seva signatura i el destinà a la seva biblioteca⁽³⁵⁹⁾. No cal dir, òbviament, que no podem tenir en compte aquesta variant espontània de l'ex-libris, però creiem que tampoc no hauríem de considerar la versió feta per Triadó com a projecte exclusiu d'aquest artista, malgrat que l'hagi firmat i numerat.

=====

90. J. PETIT (Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- EX-LIBRIS J//PETIT
- 1905/6
- 130 x 68 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 92
- Op. 92

Ex-libris alegòric
de l'art clàssic.

- CT núm. 88
 - CS núm. 87
 - MAC núm. 266
 - BC full 14, núm. 8294 i full 47
-

De tendència barroca és l'ex-libris que Triadó projectà per a J. Petit, marca que combina un seguit de símbols i elements que al·ludeixen a diferents aspectes de les belles arts a través de la història.

De fet, podem dividir la composició en dues parts a partir dels gravats que apareixen en el medalló octogonal del centre i el pedestal de la base, ambdós amb figures blanques -"roges"- sobre fons negre. D'una banda, el pedestal hel·lènic que suporta tot el conjunt simbolitza els fonaments de la cultura occidental, motiu pel qual Triadó l'abraça amb les arrels nues d'un arbre la capçada del qual serveix per a entapissar un fons que ressalta la correguda dels tres atletes, cursa que sembla estar connectada amb l'estil i el moviment de la quadriga del gravat de la base.

Dominant l'acció dels atletes, el medalló amb l'àngel-jutge que és a punt de declarar vencedor el lleó o el gall que mútuament s'amenaçen als seus peus, sembla referir-se al caràcter olímpic que tant la quadriga com les tres figures ens suggereixen.

L'ex-libris és completat amb dues columnes que suporten un entaulament amb els textos identificatius i un seguit d'elements que, ultra dibuixar el frontó amb llurs siluetes, semblen al·ludir a la professió i afeccions de J. Petit: un llibre obert, un rossinyol refilant, un gerro d'anella ple de roses i una paleta de pintor amb els pinzells corresponents; conjunt que és connectat amb la resta de la composició mitjançant una garlanda que després d'abraçar tot el que hi ha a dalt deixa caure un cap, mentre l'altre, cargolat en una columna, es confon amb la capçada de l'arbre esmentat i es perd pel pedestal, de manera que sembla simbolitzar el nexa d'unió entre l'antigor artística i el moment en què J. Petit encarregà l'ex-libris.

91. Pau FONT i de RUBINAT
(Reus, 1860 - 1948)

- (Superlibros)⁽³⁶⁰⁾
- 1905/6
- 60 x 60 mm
- P l a
- s.f.
- Cp. 93

Font flanquejada de dues estrelles pel brollador,
càrrega de l'escut dels Font.

-
- CT núm. 89
 - BC full 42
-

Aquest superlibros anònim de Triadó, que com el que segueix és únicament constituït per una font i dues estrelles, pertany amb tota seguretat al bibliòfil reusenc Pau Font i de Rubinat, l'escut heràldic del qual és configurat, també, per aquests dos únics elements ⁽³⁶¹⁾. Aquest primer superlibros, més senzill, té com a nucli la font d'una canella amb el raig d'aigua que es divideix en quatre en la caiguda, i les dues estrelles de sis puntes que els flanquegen, característiques en l'escut dels Font. La tassa és decorada amb sengles carasses a banda i banda que escupen l'aigua a l'exterior i amb una garlanda

de fruits que penja d'un botó central que, juntament amb el brollador i l'aigua que s'enlaira, serveix per a delimitar la simetria bilateral del conjunt.

En un altre sentit, Josep Triadó se serveix de l'aigua que surt de les carasses per a alimentar el tot que simbolitza el marc que tanca el superlibros, en distribuir-la circularment pel contorn i permetre que ininterrompudament torni a entrar per la base de la font. La font, l'aigua i el camí invariable que segueix, podem comparar-les amb el cor, la sang i les artèries i venes dels animals respectivament; de manera que, en aquest cas, la font -el cor- esdevé l'energia de la pròpia vida.

=====

92. Fau FONT i de RUBINAT

(Reus, 1860 - 1948)

- (Superlibros)
- 1905/6
- 70 x 70 mm
- F l a
- s.f.
- Op. 94

Nova versió de la marca precedent.

- CT núm. 90
- BC full 42

També per a Fau Font i de Rubinat és aquest nou disseny de superlibres que, malgrat que conté els mateixos elements bàsics de l'anterior, és molt més ric quant a detalls i sembla ampliar la idea que en donàvem.

En aquest exemplar, la font té dues canelles en forma de serp que deixen caure l'aigua a la tassa perquè d'aquí surtin a l'exterior; mentre les estrelles, ara de cinc puntes, se situen a banda i banda de la base de la marca.

L'aigua, que segueix el mateix recorregut circular del superlibres precedent, ha possibilitat en la present composició que hi nasqués per baix una decoració vegetal enfiladissa que es disposa simètricament per l'interior del cercle fins a gairebé confondre's amb els dolls d'aigua, com i també ho fan els elements vegetals esculpits en el peu de la font; de manera que tant la font, que dona vida a les plantes, intenta imitar-les per la base, com els moviments curvilinis de les branques ornamentals, s'inspiren en els de l'aigua i s'estableix, així, una interrelació entre el nucli i la decoració de gran transcendència simbòlica, únicament perceptible per l'espectador que contempla el tot circular.

=====

93. Marcel·lí COLL i BRUGADA
(Barcelona 1865 - 1927)

- EX/LIERIS/MARCELI COLL
- 1905/6
- 101 x 55 mm
- P l b
- 95 / TRIADÓ
- Op. 95

Ex-libris d'ambientació romàntica.

-
- CT núm. 91
 - CS núm. 88
 - MAC núm. 256
 - BC full 35, núm. 8361
-

L'ambient romàntic del vuit-cents és el tema dominant en l'ex-libris que Marcel·lí Coll encarregà a Josep Triadó a principis de segle,

1905-6, moment en què féu un altre encàrrec al també exlibrista Alexandre de Riquer en nom dels monàrquics de Barcelona, consistent en un àlbum per a commemorar les noces del rei Alfons XIII (362).

Marcel·lí Coll, corredor de borsa, cofundador de la Societat General de telèfons amb Lluís Martí i Codolar i pintor; molt possiblement conegué Josep Triadó en aquells primers anys del segle, amb el qual potser també es relacionava durant l'estiu, car tots dos anaven a estiujar molt a prop, l'un a Sant Vicenç de Montalt, i l'artista a Llavanes. Això no obstant, l'ex-libris que li dedicà no evoca cap activitat específica relativa a la professió del possessor; en ell apareix com a element destacat un jove vuitcentista llegint unes pàgines d'un llibre obert que ha trobat a terra. L'escena, situada en un tranquil jardí francès, ens transmet el càlid i reposat entorn del personatge que, sorprès i atret pel petit llibre abandonat, es disposa a analitzar-lo a distància amb l'ajut del seu bastó, potser tement que algú el podrà sorprendre. El posat distant del personatge, unit, però, a l'interès que té per la lectura, ens fa pensar en el costum del segle XIX, sovint trencat d'amagat pels homes, que feia de la novel·la un gènere destinat únicament a les dones; aquest és, potser, el motiu que justifica l'aparença femenina de l'ex-libris a través de diversos detalls: el marc ovalat que tanca el moment, la garlanda oval que el decora externament, el color saalmó del cel i dels textos i, fins i tot, el romanticisme que emana el conjunt. Malgrat això, l'elegància i la delicadesa del cavaller i de l'ex-libris en si, també palesen la sensibilitat i la personalitat que indubtablement tenia el possessor, Marcel·lí Coll.

=====

94. Maria TRIADÓ i NOLLA
(Barcelona, 1902 - 1979)

Roser TRIADÓ i NOLLA
(Barcelona, 1904)

- ex/libris/M//R//T//N
- 1905/6
- 67 x 102 mm
- P 1 b
- TRIADÓ //96
- Op. 96

Marca simbòlico-decorativa per a les
filles de l'artista.

-
- CT núm. 92
 - CS núm. 53 i 89
 - MAC núm. 257
 - BC full 32, núm. 8348
-

Una composició ornamental que podríem titular "Amor" és el primer ex-libris que Josep Triadó destinà a les seves filles Maria i Roser, de quatre i dos anys respectivament. La marca presenta una simetria bilateral gairebé perfecta únicament trencada per les inicials M(aria) i R(oser) i, a més, destaca amb dues tintes els elements que la con-

figuren: la tinta verda serveix per a acolorir les dues branques laterals que abracen el cor central, en vermell, amb les inicials i el text "ex-libris" en lletra gòtica. Ara bé, de la mateixa manera que concedim la titularitat de l'ex-libris a les filles de l'artista, també podríem considerar que es tracta d'una marca familiar, car la composició que Triadó realitzà és, en realitat, com un arbre geneàlogic en què les inicials T(riadó) - N(olla) —els cognoms dels pares— s'enllacen justament en la punta del cor i sobre un petit botó cordiforme que uneix les dues branques que s'obren a banda i banda. Tenint en compte aquesta lectura, la unió de les lletres "T" i "N", que tenen com a pedestal un petit cor, representarien el matrimoni —els pares—, mentre que les branques que es bifurquen lateralment, simbolitzarien respectivament les dues filles de la parella: Maria, a l'esquerra, i Roser, a la dreta; família que, en conjunt, té com a nexa d'unió comú l'amor, representat per un cor invertit amb el text "ex-libris" clarament ressaltat pel vermell de la tinta.

=====

95. Alfons PAR i TUSQUETS
(Barcelona, 1879 - 1936)

- el llibre//fa l'home/ex libris/
ALFONS/PAR
- 1905/6
- 119 x 57 mm
- P l a
- TRIADÓ // 97
- Cp. 97

Composició professional alegòrica
de la lectura selectiva.

-
- CT núm. 93
 - CS núm. 90
 - MAC núm. 244
 - BC full 28, núm. 8331
-

La fórmula "nihil obstat quominus imprimatur" amb què els censors eclesiàstics donaven el vist-i-plau per a l'edició d'un llibre, ha estat transformada en aquest cas en un foc purificador encès per la mà del possessor de l'ex-libris: el filòleg, musicòleg, polític i comerciant catòlic Alfons Par.

La composició, tancada pels extrems verticals amb uns textos ressaltats per l'ornamentació vegetal externa, connecta el mot "ex-libris" i el nom del posseïdor amb la part superior, on apareix el sol -la llum- amb el símbol de Déu i un llibre obert a l'interior. El que uneix Alfons Par i Déu és, en aquesta marca, el llibre -"el llibre fa l'home", diu la llegenda-, però el correcte camí que ha de seguir passa forçosament per la selecció acurada de les lectures, solament unes poques el podran dur cap a Déu, les altres cal destruir-les o purificar-les, com van fer el capellà i el barber amb la biblioteca del Quixot.

Tant el sentit selectiu dels llibres com la presència de Déu són dues clares referències a la personalitat d'Alfons Par. D'una banda, els llibres que llegeixen les figures al·ludeixen, potser, a l'interès del possessor per l'obra shakespeariana i, de l'altra, la presència de Déu, motiu fonamental en l'ex-libris, també es reflecteix a la seva intensa vida religiosa que el portà a ésser un dels membres més actius del Foment de Pietat Catalana.

L'ex-libris, però, també ofereix una segona lectura, que ratifica el que acabem d'exposar. Si dividim el conjunt horitzontalment per la línia que dibuixa la vora de la caldera, observarem que separem la composició en dues parts il·luminades respectivament pel sol -Déu-, a dalt, que també illumina les tenebres del fons, i el foc, a baix; de manera que a la part inferior es destaca la foguera de llibres encesa per la petita flama que sorgeix del medalló que emmarca els textos, i la superior és constituïda per un conjunt de figures que, disposades en forma de triangle o piràmide, són superades per una altra coronada de llorer amb el símbol diví esmentat.

En resum, l'allegoria de la lectura, la lectura selectiva, és el tema tractat per Triadó en aquest ex-libris professional d'Alfons Par.

96. UNIVERSAL

- EX/LIBRIS
- 1906
- 130 x 82 mm
- P 1 b
- TRIADO 98
- Cp. 98

Ex-libris universal per a l'edició il·lustrada
per Triadó de Dafnis y Cloe.

-
- CT núm. 94
 - CS núm. 91
 - MAC núm. 259
 - BC full 34, núm. 8355 i full 48
-

El 1906, un any després de la publicació en català de Dafnis y Cloe per Joventut, el propi traductor, Ramon Miquel i Planas, en féu una altra edició a càrrec de la Revista Ibérica de Exlibris amb il·lustracions de Josep Triadó. El llibre, imprès als tallers de Fidel Giró i considerat una obra mestra del modernisme català per Eliseu Trenc⁽³⁶³⁾, conté un ex-libris universal policrom del mateix estil que les il·lustracions que acompanyen el text de Longus, en el qual se sintetitza tot l'ambient bucòlico-amorós que ofereix la lectura.

L'ex-libris, tancat per un marc oval a base de branques i fulles, ressaltava en un lloc destacat l'amor dels personatges de la novel·la -Dafnis i Cloe-, mentre els bens van desfilant encuriosits per l'escena lliures ja del bastó i la siringa, ara quiets, que els menaven, i la roca que suporta la parella deixa un espai en blanc perquè el possessor del llibre hi inscrivís el seu nom i pugui, a més, integrar-se en el dibuix de Triadó.

=====

97. Josep TRIADÓ i MAYOL

(Barcelona, 1870 - 1929)

- JTM
- 1906
- 71 x 47 mm
- P l a
- s.f. 9//9
- Op. 99

Monograma en forma de mont Carmel.

- CT núm. 95
- CS núm. 92
- MAC núm. 110
- BC full 32, núm. 8349

Un cep ple de gotims, símbol de fecunditat però també de sacrifici, serveix d'element decoratiu de fons en aquest nou ex-libris que l'artista s'autodestinà i en què respecta novament la simetria bilateral ja característica en la seva producció. El monograma, també habitual en els seus ex-libris, pren en aquesta ocasió una forma que ens suggereix la Passió de Crist. Efectivament, si la "J" és la inicial del seu nom, també ho és del de Jesús, com la "T" -Triadó- es transforma en la creu i la "M" -Mayol- en el Carmel; observem, en aquest sentit, que la creu dibuixada per la "T" no és més que la "J" modificada per dalt, amb la qual cosa dóna una transcendència religiosa més rellevant en aquestes inicials.

D'altra banda, l'ornamentació vegetal que decora la part externa del rombe, la mateixa per als quatre angles, és acompanyada per la base amb dos números que, ultra determinar l'ordre cronològic en la producció dels ex-libris de l'artista, s'incorpora al conjunt mantenint també la simetria esmentada.

En resum, la peculiar disposició de les diferents inicials del nom de l'artista-poseedor situen aquest ex-libris, encara que d'una manera tangencial, en el camp dels anomenats "ex-libris religiosos".

=====

98. Maria-Isabel NOLLA i CANTONS

(Buenos Aires, 1876 - Barcelona, 1959)

- M.I.N.T /EX-//LIBS
- 1906
- 80 x 47 mm
- P l a
- TRIADÓ / 100
- Cp. 100

Monograma de caràcter religiós amb les
inicials de Maria-Isabel Nolla de Triadó.

-
- CT núm. 96
 - CS núm. 93
 - MAC núm. 236
 - BC full 31, núm. 8344
-

Un nou monograma de caràcter religiós, ara per a la seva esposa Maria-Isabel Nolla, és l'element constitutiu d'aquest ex-libris de Triadó, el número cent de la seva producció.

Com en la marca precedent, la combinació de les diverses inicials que identifiquen la possessora, respecta la simetria bilateral gairebé constant en l'obra de l'artista i, a més, disposa les lletres de

manera que dibuixen clarament la Passió de Crist al Carmel, amb la qual cosa ens ofereix una altra versió del mateix tema tractat anteriorment. En aquest cas, però, el fort contrast del monograma amb la foscor del fons i sense cap ornamentació complementària destacable, permet una lectura més intimista de l'escena.

El monograma, d'aspecte lapidari, també té una característica que convé ressaltar: la profunditat que aconsegueix Triadó en superposar les diferents inicials, de manera que, a través de la lectura del nom, obliga l'espectador a endinsar-se amb la consignatària en les tenebres que omplenen la marca; així, podem llegir successivament i des del primer pla fins a l'últim el text M(aria) I(sabel) N(olla de) T(riadó) (364). Paralelament, el mot "ex-libris", ultra substituir el rètol "INRI" de la creu, també és abreuiat amb una mena d'omega que pot simbolitzar la mort humana -la fi- de Crist.

En resum, aquest monograma sintetitza amb més intensitat i profunditat que l'ex-libris anterior -la seva parella-, el dolor per la mort de Crist, possiblement perquè l'artista l'ha pogut construir amb unes inicials que li permeten de jugar amb l'angulositat, a diferència del precedent, en què la "J" l'obligava a emprar mínimament el traç curvilini.

=====

99. Antoni de P. ALEU i OLIVER (365)

(Barcelona, 1847 - en mar, prop de Buenos Aires, 1926) (366)

- ex/libris/ANTONI de P./ALEU//
poch/á poquet
- 1906
- 100 x 47 mm
- P 1 b
- TRIADÓ //101
- Cp. 101

Ex-libris de gust modernista amb un
ametller en flor en forma de sol radiant.

-
- CT núm. 97
 - CS núm. 94
 - MAC núm. 140
 - EC full 47
-

Antoni de P. Aleu, que emigrà a Amèrica de jove, repartí la seva activitat entre el país que l'acollí, l'Argentina, i Catalunya. A Buenos Aires, on estudià i es doctorà en dret, fundà el Centre Català (1886) i la Creu Roja Argentina, com i també el Diario Español i la primera publicació en català d'Amèrica del Sud, l'Aureneta (1876-1885), a més d'ésser membre de la Comissió Nacional d'Escoles i Biblioteques i conseller del municipi d'aquella ciutat. D'altra banda, les seves visites a Catalunya anaven sempre acompanyades d'aportacions a entitats culturals i institucionals, com les donacions per al Concurs Aleu; a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, entre els anys 1915 i 1922; el donatiu del llibre de Nebrija Vocabulari, Català-Llatí, Llatí-Català del 1607 a la Biblioteca de Catalunya, 1916, o el lliurament a la Mancomunitat de Catalunya de la bandera regalada pels catalans d'Amèrica. Fruit d'aquesta enyorança, el 1917 va publicar l'obra Lluny de la terra, editada a Barcelona per Fidel Ciró, que té un subtítol prou significatiu: Contribució al moviment catalanista en les regions del Riu de la Plata.

És possiblement en una de les seves estades a Barcelona que Antoni de P. Aleu encarregà un ex-libris a Josep Triadó, qui per la seva banda ja havia projectat altres encàrrecs per a diferents personalitats residents a l'Argentina⁽³⁶⁷⁾. L'ex-libris, a dues tintes, té com a nucli un petit ametller totalment florit, la delicadesa del qual contrasta amb la vigorositat de les fulles de roure que decoren la part superior d'on sorgeix un braç que, amb una regadora, ofereix l'aigua que necessita l'arbre perquè pugui créixer "poc a poquet", com diu el lema inscrit en la cinta de l'esquerra; això no obstant, la forma circular i les branques simètricament disposades de la capçada, ens recorden l'aspecte del sol i els seus raigs de llum, amb la qual cosa l'artista reforça la seva vistositat alhora que li dóna una gran vitalitat i força.

En conjunt, l'ex-libris presenta un seguit de detalls que el situen clarament en la més pura tradició modernista: les flors, la decoració curvilínia, els textos en lletra gòtica, les cintes, etc; com

i també una disposició i unes formes que evidencien el caràcter simbòlic dels diversos elements, com les "A" invertides relatives al nom Antoni Aleu que decoren la part externa del test o la pròpia força centrífuga que exerceix l'ametller envers tot el que l'envolta, sensació que, d'altra banda, també és característica en molts ex-libris de Triadó. L'ex-libris ressalta, en definitiva, la personalitat d'Antoni P. Aleu, qui, també de mica en mica, intentà sempre de participar en el redreçament cultural i polític dels Països Catalans de principis de segle.

=====

100. Jaume QUERALTÓ i ROS

(Sant Andreu de Palomar, 1868 - Barcelona, 1932)

-E//X/LIB//RIS/SEMPRE//AMUNT/
Dr. J.Q.

- 1906
- 120 x 50 mm
- P l a
- TRIADÓ 102
- Op. 102.

L'àguila, símbol de l'altura, representa l'esperit de superació del Dr. Queraltó.

- CT núm. 98
 - CS núm. 95
 - MAC núm. 252
 - BC full 34, núm. 8354
-

Jaume Queraltó, metge fundador de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, 1892, de l'Institut Mèdic Social de Catalunya i de la revista La Gynecologia Catalana, 1898, escrita en català, actuà també en el camp de la política des de posicions republicanes a partir de la segona dècada d'aquest segle. Amadeu Hurtado, tot comentant la derrota sofrida el 1916 pel Bloc Republicà Autonomista, encapçalat pel Dr. Queraltó, ens ofereix un apunt en què ressalta el seu carisma i aspecte físic: "Jo havia conegut Queraltó per un afer de la meua carrera en el qual tenia un interès molt directe i havia pogut apreciar l'ímpetu i la vehemència del temperament desbordant d'aquell home vorejat la cinquantena, alt, ben plantat, de faccions correctes, cabell abundant i bigoti agressiu que exercia una veritable fascinació damunt una nombrosa clientela, adorat com un dispensador de miracles".⁽³⁶⁸⁾

L'ex-libris que li dibuixà Triadó, tancat per un marc sagital que d'acord amb el lema també apunta cap a dalt, és constituït per una àguila amb les ales esteses que, des del cim d'un penyal, és a punt d'envolar-se; la simètrica composició, però, basa la seva força conjunta en l'enlairament que insinuen els diferents elements que hi apareixen i que sintetitzen el "sempre amunt" que l'àguila té als seus peus i que sembla suportar amb les ales: la petita flor triangular amb el monograma Dr. J.Q.; el penyal destacat per damunt dels núvols o l'heura que s'enfila per la punta de fletxa que dibuixa el marc.

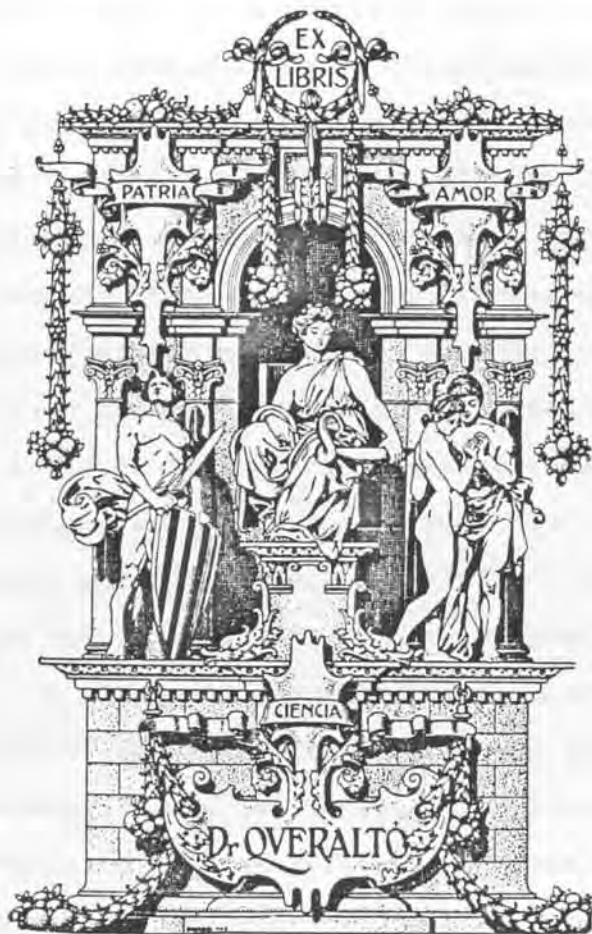
De fet, la representació de l'elevació i la superació mitjançant la dominant presència d'una àguila al cim d'una agulla, ha estat tractada en més d'una ocasió en l'exlibrisme, com en la marca que Alexandre de Riquer li dedicà a Manuel de Montoliu uns anys abans, el 1901, i fins i tot en la que el mateix Triadó dibuixà vint anys més tard per a l'advocat Jaume Cots ⁽³⁶⁹⁾.

L'ex-libris del Dr. Queraltó és dividit en tres parts, una inferior, on és arrelada la flor que conté el monograma i les garlandes de fruits que l'acompanyen; una central, delimitada pels núvols i el lema, que representaria l'atmosfera, allò que l'home encara pot abastar; i la superior, tancada pels textos i presidida per l'àguila, que simbolitzaria el que no és a l'abast material de l'home, malgrat que li serveix de fita.

101. Jaume QUERALTÓ i ROS

(Sant Andreu de Palomar, 1868 - Barcelona, 1932)

- EX/LIBRIS/PATRIA//AMOR/CIENCIA/
Dr. QUERALTÓ
- 1906
- 120 x 77 mm
- P l a
- TRIADÓ 103
- Op. 103

Allegoria de la medicina,
professió de Jaume Queraltó.

- CT núm. 99
- CS núm. 96
- MAC núm. 236
- BC full 37, núm. 8366

Un segon ex-libris del Dr. Queraltó, molt més sobri que l'anterior, és constituït per un monument de gust renaixentista amb tres imatges simbòliques que al·ludeixen a l'activitat professional, política i familiar de Jaume Queraltó.

L'harmonia i la simetria del conjunt, ressaltada per la perfecta disposició de les garlandes de fulles i fruites que el decoren, també és respectada per les escultures quasi-reals que són disposades en un triangle en què la "Ciència" -o més exactament, la Medicina- ocupa un lloc preferent en una fornícula; això no obstant, tant la "Pàtria", com l'"Amor" i la pròpia "Ciència", podem interpretar-les separatament partint únicament de la direccionalitat de llurs mirades: si la primera figura mira cap al cel i els enamorats uneixen les mans per observar quelcom que també els enllaça; la Medicina, majestàtica, analitza calladament les evolucions de la serp d'Asclepi en el bol -representació de la professió farmacèutica-, des del seu setial. En aquest mateix sentit, les inscripcions que les identifiquen també dibuixen un altre triangle, en aquest cas invertit, que, superposat al que formen les figures, destaca encara més el símbol central, adquirint, així, una força centrífuga que abraça i uneix alhora els elements que l'envolten, especialment el possessor i el mot "ex-libris", que des de dalt obre un camí apuntat per sengles garlandes.

L'alegoria de la Medicina esdevé, doncs, el nucli d'aquest ex-libris; cal assenyalar, però, que la participació de les altres dues alegories que la flanquegen és fonamental perquè el possessor pugui assolir l'èxit professional esperat: de fet mentre el Dr. Queraltó comparteix la inscripció amb el mot "Ciència", els altres dos -"Pàtria" i "Amor"- traslladen el seu suport al mot "ex-libris" coronat de

llorer, que supera la composició i simbolitza la fita professional a assolir, de manera que aquests dos símbols complementaris es converteixen en l'autèntic motor que possibilitarà una ascensió que, en certa manera, explica el tema exposat en la marca precedent.

=====

102. INSTITUT CATALÀ de les ARTS del LLIBRE
(Barcelona, 1898 - 1939)

- //INSTITUT CATALÀ DE LAS
ARTS DEL LLIBRE/Biblioteca n.º/
ADQVIRIT
- 1906
- 100 x 70 mm (370)
- P 1 a
- TRIADO
- Op. 104

Ex-libris corporatiu a Plusiu a
les arts gràfiques.

- CT núm. 100
- CS núm. 265
- MAC núm. 157
- BC full 28, núm. 8332

L'Institut Català de les Arts del Llibre, fundat pels dibuixants Eudald Canivell i J. L. Fellicer i per l'impressor Josep Cunill a finals del segle XIX; l'any 1906, data de l'ex-libris, ja publicava la seva prestigiosa Revista Gràfica des del 1900 i havia inaugurat la primera Escola pràctica d'Arts Gràfiques dels Països Catalans un any abans.

L'Institut, però, malgrat que ja en aquell moment emprava una marca dissenyada per Eudald Canivell, no disposava encara d'un ex-libris per marcar els volums de la seva biblioteca, tal com assenyalava Ramon Miquel i Planas a principis del 1905⁽³⁷¹⁾; aquest fou, possiblement, el motiu que obligà l'entitat a convocar un concurs per premiar el millor projecte d'ex-libris. La convocatòria, feta pública el 18 de Juliol del 1906, especificava entre altres punts:

"3^a. La mida del projecte queda també a voluntat del concursant, sempre y quan ses proporcions permetin reduhirlo exactament a 10 centímetres d'alsada per 7 d'amplada."

"4^a. Es condició indispensable que, formant part de la composició del Exlibris, hi figurin les següents llegendes: "Institut Català de les Arts del Llibre. -Biblioteca- N^o..... Adquirit....." devent quedar en blanc els espays corresponents pera ésser omplerts a mà."⁽³⁷²⁾

En aquest concurs, hi aportaren projectes reconeguts exlibristes catalans del moment⁽³⁷³⁾, entre els quals el propi Josep Triadó, que presentà una composició que té com a element central la marca dissenyada per Eudald Canivell acompanyada de diversos elements al·lusius a l'entitat i emmarcada per una orla rectangular a base de fulles i roses.

La marca d'Eudald Canivell, consistent en una àguila que engrapa

un faristol i un componedor amb les urbes i que abraça un escut dels Països Catalans amb unes bales en un escudet, és connectada per Triadó -a través de l'orla que neix per dalt- amb tres infants que, en la part inferior, juguen amb altres instruments també relatius a les arts gràfiques: el gravat al boix, al mig, i, als extrems, les bales (374) i el roleu de premsar.

D'altra banda, els volums, el tinter o el rellotge d'arena que evocuen la biblioteca de la institució, són disposats de manera que dirigeixen l'atenció de l'espectador cap al centre i cap a dalt, mentre els elements que sobresurten a banda i banda -una rosa i un full cargolat-, semblen inspirar l'orla floral i curvilínia del marc.

L'ex-libris és, en definitiva, una clara marca professional corporativa en què l'artista ha sabut ajustar-se a les condicions de l'Institut i incorporar, a més, la seva mestria com a exlibrista.

103. Enric RAFOLS i MARTÍ

(Barcelona, 187_ - Madrid, 19__)

- EX-LIBRIS/AVAN//T, AVANT//
FEM VIA/ENRICH RAFOLS
- 1906
- 102 x 103 mm
- P 1 b
- TRIADÓ - 105
- Op. 105

Ex-libris catalanista.

- CT núm. 101
 - CS núm. 98
 - MAC núm. 178
 - BC full 28, núm 8330
-

Era, Enric Ràfols, un home refinat i culte que havia estat educat a Alemanya i Anglaterra i a qui li agradava de passar llargues temporades a Londres i de relacionar-se amb els artistes del moment; això no obstant, el seu arrelament a Catalunya és el que va voler reflectir en l'encàrrec que li féu a Josep Triadó el 1906.

L'ex-libris, a quatre tintes, té com a fons un tapís de fulles cordiàcies en or i dues escenes en diagonal que es complementen i que tracten un mateix tema.

La lluita, tant la que mantenen Sant Jordi i el drac com la dels cotxes, és el primer denominador comú entre ambdues escenes; però els qui pugnen, d'una banda, i el vencedor, de l'altra, delimiten perfectament la idea que toca l'ex-libris. Si tenim en compte que Sant Jordi simbolitza Catalunya -com el cotxe amb l'escut palat que avança un altre amb el de Castella- i que el drac malvat en aquest cas simbolitza Castella, entendrem el perquè d'aquesta doble escenificació de rivalitat tan impetuosa que no sols és ressaltada pel fum del primer vehicle i per la polseguera del cavall, sinó que, a més, trenca els filets del marc per quatre punts.

En aquest combat també hi intervé Enric Ràfols, el nom del qual és, com el mot "ex-libris", en un filacteri que participa activament en la confrontació i que afavoreix l'aspecte aferrissat de la lluita.

Arran del que acabem d'exposar, podríem interpretar que es tracta d'un ex-libris autènticament nacionalista; però en realitat també cal considerar un aspecte molt transcendent que ens ofereix una altra versió: les dues seqüències temporals reflectides en el dibuix, clarament destacades per l'ús de dues tintes, pot insinuar la contraposició del combat a ultrança del passat, representat per Sant Jordi i

el drac, que ara es transforma en una simple pugna esportiva mitjançant una cursa de cotxes. Tant una lectura com l'altra, però, palesen amb claredat el caràcter patriòtic de l'ex-libris.

=====

104. Josep MONSALVATJE i FOSSAS
(Clot 1856 - Figueres, d.1925)

- EX/LIBRIS/JOSEPH/MONSALVATJE
- 1906⁽³⁷⁵⁾
- 131 x 85 mm
- P 1 b
- TRI-//ADÓ / 106
- Cp. 106

Marca romàntica amb una dama
llegint a l'ombra d'un taronger.

- CT núm. 102
 - CS núm. 97
 - MAC núm. 128
 - BC full 32, núm. 8343
-

El taronger, que actuava com a element mitjancer entre la lectura d'una dama i la ciutat d'Olot en el primer ex-libris que Triadó destinà a Josep Monsalvatje⁽³⁷⁶⁾, torna a aparèixer en aquesta segona marca amb un significat més rellevant, no sols per la seva situació en el centre de la composició i el seu colorit, sinó també perquè il·lumina el fons tenebrós amb la seva capçada semicircular.

L'ex-libris, titulat "dama llegint", és comentat així per l'artista belga Math. Robert: "...une délicieuse estampe en couleurs, montrant une femme en costume romantique qui s'apprête à s'installer, pour lire, à l'ombre d'un oranger d'un jaune irréel, mais si bien en harmonie avec le vert des prés et des accessoires."⁽³⁷⁷⁾

L'ex-libris que tenim al davant, contràriament al que contemplava Math. Robert, no és groc, sinó taronja, amb la qual cosa l'arbre recupera el color original dels seus fruits, per bé que en aquest cas el trasllada al conjunt- tronc i fulles- i també al vestit i al cistell de la dona.

El color és, precisament, un dels recursos simbòlics emprats per l'artista en aquest ex-libris; però si separatament el negre s'encarrega de delimitar el fons i els altres tres colors el primer pla, en una manera característica de Triadó per a tractar la profunditat, conjuntament s'harmonitzen per estratificar verticalment la composició: a baix, la terra, és dominada pel verd i pel negre, mentre al mig trobem el vermell i el blanc dels núvols i, a dalt, al cel, se situen la grisor de les tenebres i el taronja de la capçada; la dama, i concretament el vestit que duu, és l'enllaç centrfug que aglutina tots els colors i que, a través de l'estampat de la faldilla, permet que el verd i el taronja circulin lliurement entre els espais superior i in-

ferior que acabem de descriure, exaltant, així, el paper de la lectura.

La rúbrica de la composició és el marc oral configurat pels eflusis d'una flor arronyonada que conté els textos, amb la qual cosa, ultra perfumar el conjunt, contribueix a donar-li un caràcter femení ja apuntat per la delicadesa romàntica de l'escena i per la varietat de tintes.

=====

105. INSTITUT d'ESTUDIS CATALANS

(Barcelona, 1907)

- IEC/BIBLIOTECA
- 1907/14
- 41 x 44 mm
- P 1 a
- T 107
- Op. 107

Ex-libris corporatiu amb la sigla
de l'Institut d'Estudis Catalans.

-
- CT núm. 103
 - CS núm. 99
 - MAC núm. 179
-

Un monograma circular amb unes inicials d'inspiració gòtica constitueix l'ex-libris més auster i senzill dels que realitzà Josep Triadó. De fet, tant la sobrietat del conjunt com l'ús del mot "biblioteca", enlloc del tradicional "ex-libris", evidencien que el possessor no és cap particular, sinó una entitat. D'altra banda, si considerem que amb la sigla IEC del monograma era conegut l'Institut d'Estudis Catalans des de la fundació, sembla assenyat de pensar que el destinatari ha de ser el propi Institut, malgrat que Bartomeu Sigalés afirmés el 1916 que l'entitat encara no disposava de cap ex-libris per a marcar els volums de la seva biblioteca (378).

Respecte a l'opinió de Bartomeu Sigalés, però, potser convé remarcar que l'any 1916 la Biblioteca de l'IEC ja no existia com a tal, car dos anys abans, concretament el 28 de maig de 1914, el fons bibliogràfic i documental de l'Institut s'obrí al públic amb la inauguració de la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca Nacional que l'entitat ja preveia de crear el 1907, any de la fundació, i que el 1908 començava a aplegar material amb l'adquisició o donació de col·leccions com la de Marià Aguiló, Mn. Jacint Verdaguer o les Homilies d'Organyà.

Amb la creació de la Biblioteca de Catalunya, l'IEC passà a formar part del patronat mixt que l'havia de regir, juntament amb la participació d'alguns donadors de llibres i la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona; és evident, per tant, que els volums d'aquesta biblioteca ja no podien ésser marcats amb un ex-libris a nom de l'Institut d'Estudis Catalans.

=====

106. ANONIM

- pugno/pro/luce
- 1907/12
- 81 x 50 mm
- P l a
- TRIADÓ // 108
- Op. 108

Ex-libris d'inspiració heràldico-medieval.

-
- CT núm. 104
 - CS núm. 100
 - MAC núm. 185
 - BC full 34, núm. 8356 (a nom d'Enric Miracle)
-

El lema que domina aquest ex-libris ha inspirat una composició de caràcter heràldico-medieval en què Triadó disposa harmònicament una sèrie d'elements que constitueixen el cos de la divisa.

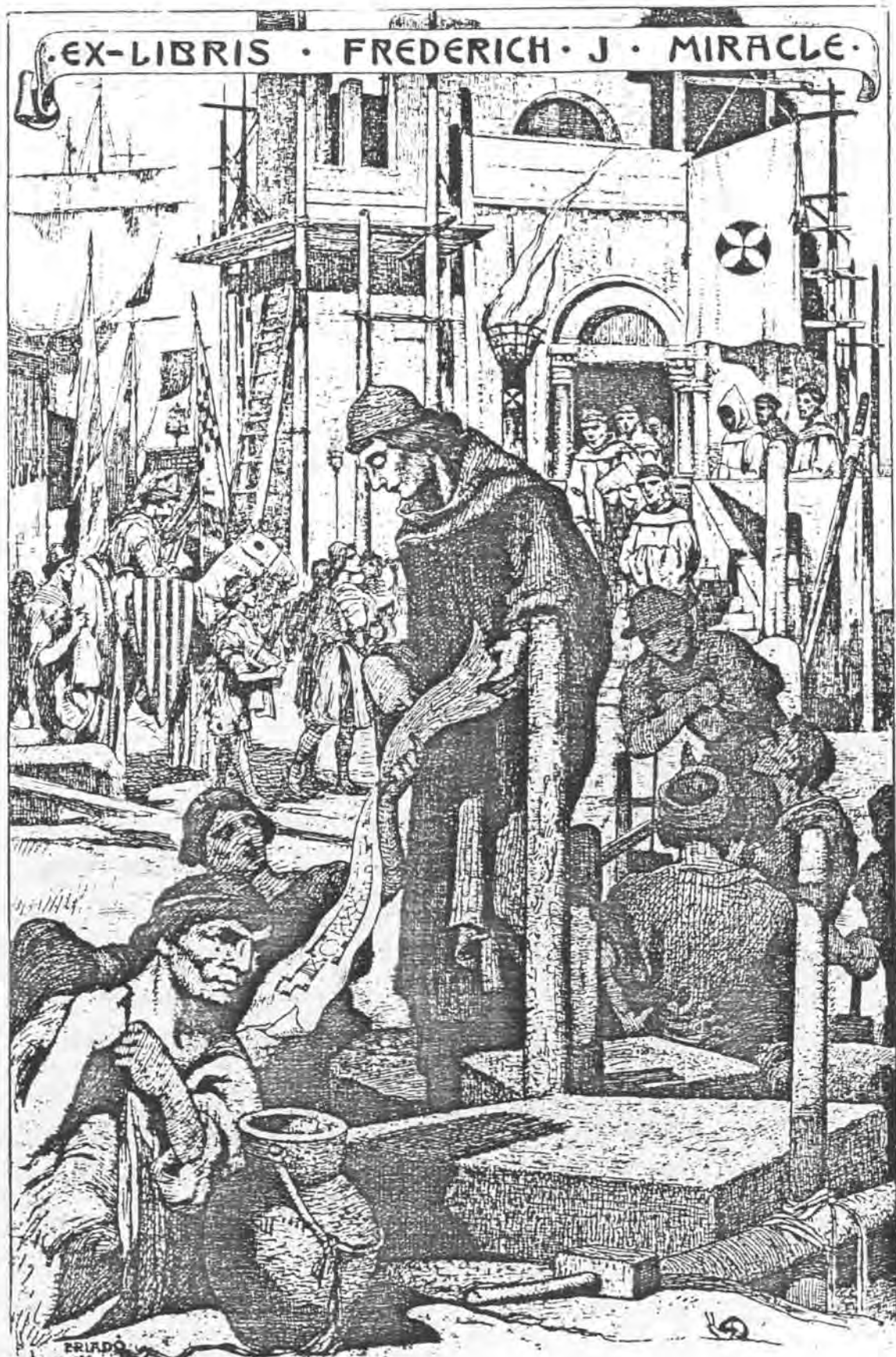
La llegenda "pugno pro luce", en lletra gòtica, es sintetitza fonamentalment a través d'un arnès de braç i una espasa que suporta amb el guantellet, clarament destacada a contrallum.

El caràcter ascendent de la lectura, també habitual en Triadó, es basa en dos punts: l'un, a dalt, representat per un casc reixat, a contrallum, com l'espasa, de la gorgera del qual penja un escut amb el lema esmentat, que se situa en la part inferior. Paral·lelament, del casc també pengen uns llambrequins que són testimonis de l'acció del braç i que serveixen de fons a la meitat inferior de la marca, llambrequins que, a més, ombregen el que abracen i consegüentment contrasten amb la lluminositat del sol que presideix la meitat superior i per la qual lluita l'espasa.

D'altra banda, el casc amb corona també és superat per un tinter amb una ploma que, com l'espasa, sembla pugnar per la llum, per la inspiració. Aquesta és, potser, una referència a l'activitat d'un possessor anònim que indubtablement no pot ser l'"Enrich Miracle" que apareix en l'exemplar que conserva la Biblioteca de Catalunya; recordem que aquesta col·lecció conté marques universals anònimes projectades per Triadó a nom de persones o entitats relacionades amb el donador, Frederick J. Miracle, la qual cosa no vol dir que en fossin els autèntics destinataris, especialment si tenim en compte que el propi artista no fa constar aquests noms en el catàleg de les seves plomes (379).

=====

107. Frederic-Joan MIRACLE i VILA
(Barcelona, 1865 - 1930)

- EX-LIBRIS FREDERICH J. MIRACLE
- 1907/12
- 226 x 146 mm
- C 3 a⁽³⁸⁰⁾
- TRIADÓ
- Op. 109

Ex-libris parlant amb una escena
de la construcció de l'església de
Santa Maria del Miracle, a Tarragona.

- CS núm. 274
 - MAC núm. 231
 - BC full 26, núm. 8328
-

Frederic J. Miracle, propietari d'una col·lecció d'uns vint mil ex-libris, actualment conservats a la Biblioteca de Catalunya, i possessor d'una seixantena de marques personals, disposa d'un dels pocs aiguaforts projectats per Josep Triadó, que és acompanyat d'una "Explicació sintètica" en català, francès, alemany i anglès en què podem llegir: "A Tarragona, prop de la mar, allà mateix hont hi hagué un temps l'Amfiteatre romà, s'alça l'església dedicada a Nostra Dama del Miracle, erigida en el tretzè segle pels Templaris, a fi de perpetuar el recort d'un succés extraordinari esdevingut al Rey En Jaume I d'Aragó al retornar de la conquesta de Mallorca, quan, poch després d'haver petjada la terra el Rey ab sos cavallers y mesnades, una furiosa tempesta destruhí les dues naus en les quals acabaven d'arribar a port.

"Heus aquí explicat ab això l'origen de l'església del Miracle, sa fundació y sa consagració, lo qual hem referit pera donar idea de lo que l'exlibris representa:

"Al primer terme apareix el mestre de les obres, instruhint els operaris dedicats a la construcció del temple.

"Al segon terme la Comunitat reb al Rey en Jaume, qui ve a examinar l'estat de les obres, seguit de sos capdavaners y altra gent d'armes ab banderes.

"Al fons apareix el frontispici de la construcció que s'està aixecant, ab les bastides propies del cas y un estandart lluhint al bell mitg la creu dels cavallers templers."

La profunditat, tal com insinua aquest comentari sintètic, és un aspecte fonamental en la construcció de l'ex-libris. En primer terme, un grup de figures delimitades per l'ombra que sembla ignorar l'arribada del rei i les seves tropes malgrat el so de l'anafil que obre la comitiva, es concentra en la blancor del plànol de l'església que sosté el mestre d'obres, que presideix l'escena i fins i tot el conjunt. La seva figura, situada en el centre del gravat, amaga un punt del segon terme en què coincidiran el seguici reial i els monjos que surten a rebre'ls, que també és marcat per una torxa amb la creu dels templers, la flama de la qual apunta cap al nom "Miracle" del possessor i de l'església. El segon terme, dominat per la llum, és complementat per un fons en què es destaquen les veles dels vaixells i la construcció de l'església del Miracle⁽³⁸¹⁾, que respectivament coincideixen amb la comitiva dels soldats i dels monjos.

En resum, la relació causa-efecte és descrita per Triadó amb la superposició de dos plans, en el primer dels quals el predomini del plànol que atreu la mirada de l'espectador, respon a la construcció de l'església a què arriba el rei Jaume I, capcot, amb les veles dels seus vaixells com a fons. De fet, la delimitació dels plans a partir de l'ombra en el primer i la lluminositat en el segon, no és més que un recurs emprat per l'artista per tal de separar temporalment les escenes, de manera que mentre el grup de l'ombra representa el present, el segon terme es refereix al fet passat que justifica la cons-

trucció de l'església commemorativa.

=====

108. Josepa M. MONEGAL i MAYOL

(Barcelona, 1881 - 1969)

- ex//libris/Josepha/maria/monegal/
mayol
- 1907/12
- 80 x 49 mm
- P l a
- TRIADÓ // 110
- Op. 110

Un retaule de la Sagrada Família al·ludeix
al nom compost de la destinatària.

-
- CT núm. 105
 - CS núm. 275
 - MAC núm. 131
 - BC full 36, núm. 8363

Per a la seva cosina germana Josepa M. Monegal, l'artista projectà un ex-libris religiós amb la Sagrada Família com a tema de composició.

L'aparent tranquil·litat que respira l'instant, amb la Verge que fila i Sant Josep que sembla descansar, és trencada per la nostra presència, que pertorba el moment i provoca que el Nen Jesús ens miri innocentment; de manera que la seva figura, ja essencial per la posició central que ocupa en la composició, ens observava insistentment mentre nosaltres farem el mateix amb el que l'envolta. L'infant mantindrà, per tant, la seva mirada en nosaltres, però no amb la intenció de sotmetre'ns, sinó, com hem dit, d'una forma plena d'ingenuïtat.

El retaule, que té com a única inscripció el mot "ex-libris" presidint l'escena des de la part superior, és acompanyat per una simètrica ornamentació externa a base de liris, les tiges dels quals suporten un teler amb el nom de la possessora -brodat en lletra gòtica- mitjançant un entrellaçament de cintes. El caràcter ascendent dels liris, doncs, acompanyarà Josepa M. Monegal al final d'un camí indicat pel text "ex-libris" i a través del Nen Jesús.

Podem afegir, finalment, que el nom compost de la destinatària pot haver motivat l'elecció d'aquest tema i, consegüentment, es tractaria d'un ex-libris parlant.

=====

109. Rosa MONEGAL i MAYOL
(Barcelona, 1877 - 1936)

- ex-libris/Rosa/Monegal/Mayol
- 1907/12
- 80 x 60 mm
- P l a
- TRIADÓ 111
- Op. 111

Ex-libris parlant amb la presència de roses com a element dominant.

-
- CT núm. 106
 - CS núm. 268
 - MAC núm. 186
 - BC full 44
-

La també cosina de Josep Triadó, Rosa Monegal, posseeix un ex-libris que tant pel tema tractat, com per les dimensions i per la disposició del seu nom en la composició, fan que sigui la parella del que acabem d'analitzar, el de la seva germana Josepa-Maria.

La marca és presidida per un angelet que, d'un núvol estant, rep les ofrenes de roses que li fan uns infants tan candorosos i innocents com ell. Les roses, que poden obtenir de terra o del marc i que perfumen tot el conjunt, són una al·lusió evident al nom de la nòssessora. Però si les roses reflecteixen el perfum i la bellesa, les espines són el dolor -el de la corona d'espines-, que en aquest ex-libris Josep Triadó transforma en un cor que dulcifica la passió de Crist.

Les roses, la simetria del conjunt, les siluetes cordiàcies -característiques totes elles de l'obra triadoriana-, apareixen en aquest ex-libris de caràcter femení en què l'espai que conté les inscripcions en lletra gòtica també esdevé primordial, perquè en aquest petit espai se sintetitza el que detalladament podem contemplar en l'escena que suporta: el mot "ex-libris" ocupant el mateix lloc de l'angelet i el nom, a baix.

=====

110. UNIVERSAL

- EX-LIBRIS
- 1912
- 50 x 70 mm
- P l a
- TRIADÓ 112
- Op. 112

Al·legoria del treball i la saviesa.

- CT núm. 107
- CS núm. 101
- MAC núm. 205
- BC full 30, núm. 8340 (a nom de "Sucesor de J Neufville-Barcelona")

Un nou ex-libris universal dóna motiu a Triadó per fer una alegoria de la saviesa conjugada amb l'exaltació del treball. El marc semicircular que abraça el conjunt, dominat per un fons en què contrasta la foscor de les tenebres i la blancor dels núvols i el fum, és presidit per dues figures representatives dels conceptes esmentats, símbols que són complementats a banda i banda per la capçada d'un arbre -de la vida i de la ciència- i una fàbrica, al·lusiva al treball. Tots aquests elements secundaris ens situen en un espai en el qual l'aire permet una llibertat de moviments que possibilita que tant les cintes com el fum dibuixin uns traços tan característics de l'estil modernista, a més de ressaltar l'estrat superior en què es troben les figures: observem que del que hi ha a terra sols podem distingir teulades, xemeneies i la capçada d'un pollancre que afavoreix el sentit ascendent de la composició.

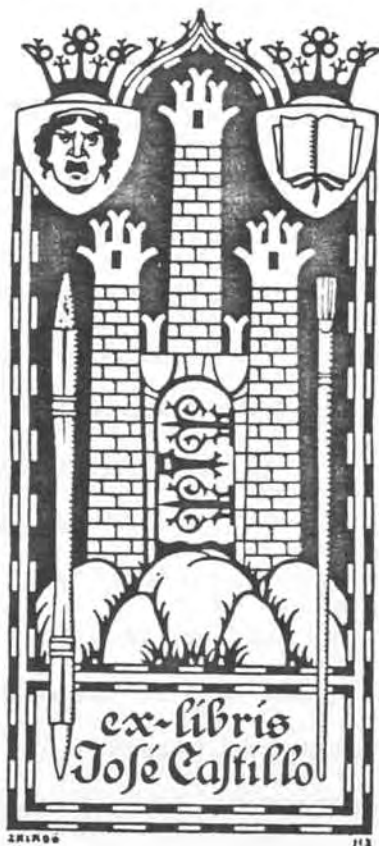
Les figures concentren en si tota la càrrega simbòlica de l'ex-libris des del pedestal que les suporta, però és la dona la qui té un paper preponderant ; de fet, és ella -la saviesa- la qui recolza la seva mà en l'espatlla de l'home, mentre amb l'altra li apropa un llibre que l'instruirà, com podem deduir de les cintes que els abracen.

El llibre i la maça -els coneixements i el treball- resten units, doncs, en un pedestal amb la inscripció "ex-libris" que els situa per sobre del que és terrenal.

D'aquesta marca universal, la Biblioteca de Catalunya conserva un exemplar a nom de Successors de J. Neufville, empresa barcelonina en què treballà Frederic J. Miracle com a apoderat (382).

111. José CASTILLO

(? S.XIX - S.XX)

- ex-libris/José Castillo

- 1912/14

- 110 x 48 mm

- P 1 a

- TRIADÓ 113

- Op. 113

Marca parlant amb instruments allusius
a les afeccions del propietari.

- CT núm. 108

- CS núm. 102

- MAC núm. 204

- BC full 45

Un castell de tres torres emmerletades i amb sageteres és el motiu central d'aquesta nova marca parlant projectada per Josep Triadó. La presència del castell és clarament ressaltada per la seva situació en el centre de la composició i perquè es troba situat en el cim d'una muntanya que l'artista ha sintetitzat en un conjunt de roques, simètricament disposades, de manera que encara afavoreix més la importància de l'element nuclear.

El cognom del posseïdor no és, però, l'única referència al destinatari; Josep Triadó també ha distribuït al seu voltant un seguit d'elements que al·ludeixen a la seva professió o a les seves afeccions. A banda i banda del castell, un esfumí i un pinzell arrelats en la tarja que conté els textos -en la part inferior- s'elevan al costat de les torres laterals -ja en la part superior-, com el dibuix i la pintura devien acompanyar la vida de José Castillo. Aquests dos instruments complementaris adquireixen, doncs, una certa importància, perquè és a través de llur presència i de llur caràcter ascendent que podem connectar el nom del possessor (significant) i l'ex-libris parlant en si (significat), separats per dos marcs diferents. D'altra banda, els escuts ogivals coronats que flanquegen per dalt la torre central, contenen dues referències que també podrien formar part de la personalitat del possessor; un llibre obert i una carassa tràgica relativa, potser, al teatre.

En conjunt, el dibuix ofereix un aspecte força sobri, malgrat que Josep Triadó hi incorpora algunes línies de gust goticista com el marc en forma de finestra ogival que tanca l'ex-libris; les corones marquesals; les frontisses i el pany de la porta o, fins i tot, el tipus de lletra.

=====

112. Lluís TORRAS i FARELL

(Manresa, 1867 - Barcelona 1932)

- ex/lib--ris/LUIS//
TORRAS//FARELL/ACADEMIA
DE DIBUJO Y PINTURA

- 1912/14

- 121 x 75 mm

- P 1 b

- TRIADC//114

- Op. 114

Ex-libris professional i parlant
de gust modernista.

-
- CT núm. 109
 - CS núm. 103
 - MAC núm. 159
 - BC full 45
-

Completant la idea de l'ex-libris anterior, en què tant el cognom del professor com la pintura esdevenien la clau simbòlica del disseny, Triadó realitza aquesta composició per al pintor Lluís Torras, que a més dirigia una acadèmia de dibuix i pintura a Barcelona, tal com apareix referenciat en l'ex-libris.

En aquest cas, les tres torres, clarament separades l'una de l'altra, també se situen en forma triangular, de manera que la del centre es destaca per la part superior, mentre que a baix, dins un escut allusiu a l'art, tres escudets disposats en forma de triangle invertit esdevenen el reflex de les torres; en aquest sentit, cal recordar que aquest escut -similar al que va fer seu la Wiener Sezession- ja l'havia emprat Triadó com a element nuclear en l'ex-libris del també pintor Josep Albiol (383).

La distribució de les torres en triangle, l'escut amb corona marquesal, els pinzells, l'esfumí i la lletra gòtica són, en resum, alguns dels detalls que torna a combinar Triadó en aquesta marca, ara centrifugats per la figura d'un pintor renaixentista que, amb els braços estesos, divideix verticalment el conjunt, com i també ho feia una altra figura en l'ex-libris de Valentí Roca (384). La part inferior, dominada per l'escut i les bases de les torres laterals, és complementada per dalt amb les cintes que contenen el nom del destinatari, simètricament disposades a banda i banda; mentre el cognom "Torras", al centre, se situa sobre la torre central, la més elevada, que també és superada per mot "ex-libris", amb la qual cosa l'eix vertical resta complet i permet d'aglutinar tota la càrrega simbòlica que l'artista ha volgut sintetitzar en aquest ex-libris.

=====

113. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- ex/libris/J// T/M
- 1912/14
- 80 x 47 mm
- P 1 b
- s.f. 115
- Op. 115

Monograma incorporat a
una il·lustració de l'ar-
tista per a la Revista
Ibérica de Ex-libris.

-
- CT núm. 110
 - CS núm 104
 - MAC núm. 136
 - BC full 44
-

A manera d'una composició d'Arcimboldo, Josep Triadó sembla voler oferir-nos dues lectures diferents de cadascun dels elements que constitueixen aquest nou ex-libris personal. Sense abandonar la simetria bilateral característica en ell, les inicials del seu nom són disposades de forma que dibuixen un rostre en què la "J" i la "T", a més

d'insinuar les celles, són culminades per un trèvol decoratiu que simula els ulls, mentra la "M", a la part inferior, agunta el nas i el bigoti. El marc que tanca el rostre és un escut ogival que per dalt és superat per dues dames escrivint, els vestits contraposats de les quals semblen coronar el cap amb un turbant que hi dóna un aspecte característic al conjunt.

Ara bé, el més significatiu d'aquesta composició és la tija central i les dues noies recolzades en l'escut circular dels Països Catalans, marca que és idèntica a la que el mateix Triadó projectà per a les guardes de la Revista Ibèrica de Exlibris, en què l'escut palat era constituït pel monograma "RIDE" (385).

Triadó aprofita, doncs, una il·lustració pròpia que malgrat la seva bellesa plenament modernista, perd rellevància en incorporar-se repetitivament a les guardes de la publicació, amb la qual cosa l'espectador en treu una impressió diferent a la que tindria si la veia isolada, a part que, òbviament, passa gairabé desapercebuda per la situació que ocupa en els volums.

La transformació de la flor-nimfa de la Revista Ibèrica de Exlibris en un ex-libris personal també és, en definitiva, una manera de reafirmar el sentiment que Triadó té per l'exlibrisme després d'haver desaparegut la publicació més representativa de l'especialitat dels Països Catalans, en la qual l'artista tingué un paper molt destacat.

=====

114. Maria TRIADÓ i NOLLA
(Barcelona, 1902 - 1979)
Roser TRIADÓ i NOLLA
(Barcelona, 1904)

ex-libris
Maria y Rosario
Triadó y Nolla

- ex-libris/Maria y Rosario/
Triadó y Nolla
- 1914
- 70 x 47 mm
- P l a
- s.f. 116
- Op. 116

Ex-libris infantil per
a les filles de l'artista.

-
- CT núm. 111
 - CS núm. 105
 - MAC núm. 222
 - BG. full, 36 núm. 8364
-

El primer ex-libris que Triadó destinà a les seves filles té com a motiu únic una adolescent d'uns dotze a quinze anys en actitud d'escriure; és precisament l'edat, que podria coincidir amb la de les seves filles, la que ens permet datar la marca vers el 1914.

El dibuix, que se surt de la línia de tots els ex-libris dissenyats per l'artista fins al moment, recull gràficament un consell que de ben segur han rebut molts infants; Triadó, però, no es limita a recomanar

simplement que l'estudi és fonamental per a la vida futura de les persones, també insinua que és una empresa difícil i costosa, que requereix de recolliment i concentració, potser per això, la noia sembla cercar interiorment els mots que serviran per a encapçalar el full, net encara, que té al davant. La plasmació d'aquest aspecte, com l'afany de voler precisar totes les formes i els contorns del pupitre que acull l'estudiant, potser ha motivat que l'artista concebés una perspectiva molt forçada i no gaire academicista -especialment pel que fa a la taula i el respatller- que li dóna una presència singular.

La composició, que pel seu caràcter infantil no té una clara aparença d'ex-libris, és, en definitiva, una allegoria de l'estudi en què les formes triangulars del dibuix -a dalt- i dels textos en lletra gòtica -a baix-, semblen complementar-se i reflectir-se mútuament amb un nexa d'unió representat pel mot "ex-libris", tímidament accentuat amb la vora de la faldilla que ha trencaç el filet que separa ambdues parts.

115. M.M.M.

- IN MEMORIAM/EX// LI-/BRIS/M/M/M
- 1914
- 91 x 48 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 117
- Cp. 117

Composició de caràcter femení.

- CT núm. 112
 - CS núm. 106
 - MAC núm. 164
 - BC full 46
-

L'ex-libris honorífic de signe femení de MMM, potser Maria Mercè Mayol i Torner, mare de l'artista, és presidit per un cistell ple de flors que, ressaltat per la blancor del fons, esdevé el nucli de la composició.

L'esctructura de la marca es basa precisament en la senaració de dos centres d'interés dominats per la blancor o la foscor del fons. que podríem interpretar com la representació de la vida i la mort de la possessora. La part inferior -la vida- és ocupada per un afermat nedestal dibuixat amb les tres inicials del monograma que serveix per a suportar el conjunt floral que es destaca per dalt -la mort-; on es concentra el que Triadó interpreta com la síntesi del que la destinatària féu en vida. Observem, però, una interrelació que podem condensar en les flors que cauen de dalt per decorar i per formar el monograma, d'una banda, i en la blancor dominant en la mort -vida espiritual- que també alimenta les inicials i el mot "ex-libris", d'una altra; de manera que MMM, després de la intensa vida interior que ens suggereix l'ex-libris, inspirada en la fe que prové del cel -de Déu-, ha obtingut el descans etern que cercava. Parallelament, el joc conceptual i simbòlic vida-mort i blancor-foscor, també és ressaltat pel mot "In memoriam", que presideix l'ex-libris de dalt estant amb el mateix color de dol, de mort, que envolta la part inferior.

Resumint, l'artista aconsegueix, doncs, de realçar notablement la personalitat de l'absent MMM en una mena de simbiosi espiritual entre la seva vida terrenal -el passat- i la seva vida eterna.

=====

116. Eduard TODA i GÜELL
(Reus, 1855 - Foblet, 1941)

- BIBLIOTECA D'ESCORNALBOU// E.TODA
- 1914
- 50 x 50 mm/ 34 x 34 mm/ 25 x 25 mm
- P l a
- s. f.
- Op. 118

Ex-libris parlant per a marcar
els volums que el propietari
conservava en el seu castell
d'Escornalbou.

-
- CT núm. 113
 - CS núm. 269
 - MAC núm. 294
 - BC full 45
-

La restauració de Sant Miquel d'Escornalbou, antic monestir agustinianà d'Alfons I de Catalunya-Aragó, fou una de les il·lusions que tingué Eduard Toda en retornar a Catalunya després d'abandonar la diplomàcia a principis de segle. Eduard Toda, que esdevingué una de les personalitats més rellevants del Reus del canvi de segle pels seus escrits i per la seva brillant carrera diplomàtica a l'Orient⁽³⁸⁶⁾, va adquirir els edificis, castell, dominis i terres d'Escornalbou, i hi instal·là la seva important biblioteca. De la seva personalitat i dels fons d'aquesta biblioteca, Josep Fla escriu: "Toda era un home hospitalari. Valia moltíssim. La seva cultura era curiosíssima: és l'ho-

me que jo he tractat coneixedor d'una més formidable quantitat de llibres per les cobertes. Era un infatigable comprador de llibres. Havia tingut en la seva vida un peu forçat de colleccionista: comprar tots els volums, totes les obres, que per una raó o per una altra portaven estampat el nom de Catalunya. A Escornalbou, hi arribà a tenir més de setanta mil volums. Hi havia llibres literalment a tot arreu. Era la biblioteca particular més grossa que jo mai hagi vist." (387)

Eduard Toda, però, no féu restaurar Escornalbou per a ell sol, al contrari, les seves portes les obrí fins i tot a les alumnes de la llavors Escola de Bibliotecàries, de la qual era professor. En aquest sentit, el seu cosí Plàcid Vidal, tot comentant una visita a Reus del catedràtic de l'Escola Lluís Segalà amb les seves alumnes escriu: "Mentre jo acompanyava fins al tren el catedràtic i les seves alumnes, que reprenien llur viatge cap a Escornalbou, en el meu pensament ja veia l'estol de futures bibliotecàries i llur mestre allà dalt al regne de la llegenda vivificada; i els entreveia a tots ells, ——— presidits ——— per Eduard Toda, recorrent els llocs del monestir i del castell, revisant aquell món de valors realçades pel goig i la paraula del meu cosí; i també ja se m'apareixia, mentalment, l'illustre patrici en la gran sala, assegut a taula, envoltat dels honorífics invitats, formant cenacle gaudint tot explicant records o improvicant l'enginy en conversa de gràcia". (388)

Eduard Toda, que ja disposava d'un ex-libris calcogràfic projectat per Alexandre de Riquer (389), encarregà dues marques de biblioteca més amb el nom d'Escornalbou, una de les quals és la que dibuixà Josep Triadó.

Les marques amb la inscripció "Escornalbou", totes dues circulars i amb un cap de bou com a element únic, són comentades per José Maria Gutiérrez: "...he encontrado, y se reproduce con el número 15, litografía que representa una cabeza de becerra, o becerro, de cortos pitones (entonces no se conocía aún el afeitado de los toros de lidia), en la cual está la inscripción "Ex-libris" en la parte de la izquierda, y en la derecha "ESCORNALBOU", nombre que se refiere al de una finca que su propietario, don Eduardo Toda, de quien es dicho ex-libris,

tiene o tenía en Cataluña"; aquest comentari referit a una marca anònima, és ampliat en un altre que descriu l'ex-libris dissenyat per Triadó: "Con el número 16 publico grabado que, formando pareja con el número 15 de mi anterior, representa otra cabeza de animal vacuno, esta vez con los cuernos cortados y sin disimulo de ningún género. Rectifico, pues, la afirmación que hice al describir el anterior de que no se conocían aún ejemplos del afeitado de toros". (390)

Com sembla evident, de ben segur que l'articulista no devia conèixer l'autèntic significat del mot català "escornar", llevar les banyes, i que "Escornalbou" no és més que el compost de "escornar el bou", de manera que tan un exemplar com, sobretot, el que va realitzar Triadó, són, simplement, ex-libris parlants.

=====

117. Manuel MARÍN SÁEZ

(Saragossa, 1879 - Barcelona, 1951)

- EX-LI//BRIS /MANUEL/MARIN/EDITOR
- 1914
- 57 x 35 mm/ 80 x 48 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 119
- Op. 119

Ex-libris usat com a marca d'editor
per Manuel Marín, especialitzat en
traduccions d'obres biològiques i de ciències mèdiques.

- CT núm. 114
 - CS núm. 272
 - MAC núm. 89
 - BC full 35 núm, 8360
-

Manuel Marín, d'origen aragonès però establert a Barcelona, es relacionà de ben jove amb el món editorial, primer adquirint la llibreria Ribó, on havia treballat de dependent, i posteriorment fundant l'editorial Manuel Marín entre els anys 1900 i 1902. L'editorial que porta el seu nom s'especialitzà en obres de medicina alemanyes i angleses en un moment en què la major part d'aquests estudis eren traduccions del francès ; aquest és, essencialment, el motiu que justifica la presència del símbol de la farmàcia en el centre de la composició. És sobre aquesta representació que Triadó construeix la resta d'elements que completen la marca i que, en definitiva, alludeixen a l'editorial que dirigia Manuel Marín.

La separació vertical de l'ex-libria en dues parts es basa en els fonaments de l'empresa, a baix, en què l'artista emmarca el símbol esmentat i el conjunt dels textos identificatius, mentre que a dalt, a la superfície de la terra, podem distingir una tortuga gegantina carregada de llibres i conduïda pel propi Manuel Marín, que és, en realitat, la representació de l'editorial, i que és interpretada així per ressaltar el llarg camí, lent però segur, que es proposava de seguir el propietari de l'entitat i de l'ex-libris; és la lentitud de la tortuga el que també permetrà que les seves obres arribin a tot arreu i siguin llegides per tothom, com ho fa el caminant que ha agafat al vol un llibre que ha caigut i es disposa a llegir-lo a l'ombra d'una alzina mentre Manuel Marín, indiferent però conscient del que ha deixat al darrere, s'allunya amb la seva pesada càrrega.

Aquest ex-libris, del qual no es conserva el dibuix original, no fou emprat com a tal, però, sinó com a marca d'editor, marca que feu servir fins a finals de la segona dècada d'aquest segle (391).

118. Josep TRIADÓ i MAYCL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX-LIB(RI)S// TRIADÓ
- 1914
- 101 x 90 mm
- P 1 b
- s.f. 120
- Cp. 120

Allegoria del saber.

-
- CT núm. 115
 - CS núm. 107
 - MAC núm. 162
 - BC full 36 núm. 8362
-

L'ex-libris de "Triadó", indiscutiblement del propi artista car el mateix cognom serveix per a indicar-ne la propietat i l'autoria alhora, com és habitual en les marques que s'autodestinà, és una original allegoria del llibre. En la composició podem copçar a primer cop d'ull dos aspectes que caracteritzen bona part de les obres simbòliques de Triadó: d'una banda, la gairabé perfecta simetria del pri-

mer pla, al voltant d'un eix vertical que centrifuga tots els elements que el complementen; i, de l'altra, el color i el fons, dividit en diverses seccions horitzontals que separen la terra del cel i que, en definitiva, serveix per a situar els diversos components simbòlics en una escala valorativa que té el seu punt àlgid en la part superior.

Tenint, doncs, aquesta estructuració com a base, podem observar com la parella de girafes que flanquegen l'arbre de la vida, perquè les alimenta, i del saber, perquè les instrueix, dibuixen amb llurs cossos un triangle que és superat per la capçada de l'arbre, on s'emmarca el nucli de la composició entre les fulles i els brots que adopten la forma d'una corona de llorer. L'allegoria resta, així, clarament sintetitzada per l'artista, el qual, mitjançant el seu nom-signatura i juntament amb el mot "ex-libris", també són presents a banda i banda d'aquest símbol central. En aquest mateix sentit, el fet d'haver triat la girafa com a figura simbòlica secundària en aquesta composició, possiblement és deguda al fet que és l'animal quadrúpede més alt, la qual cosa li permet d'alimentar-se dels brots més elevats, però mantenint les potes en terra; com i també que les potes del darrere, més curtes que les del davant, possibiliten la forma triangular esmentada. L'esveltesa de l'animal, a manera de les agulles d'una catedral gòtica, facilita enormement, doncs, el sentit d'elevació i glorificador que Triadó pretén de donar al saber.

El fons i el color, un altre dels aspectes abans comentats, també participen d'aquesta idea simbòlica: si el verd delimita la terra i l'arbre central que concentren l'atenció dels animals, el paisatge florit serveix per a ressaltar la llur acció, mentre que la blancor del cel i els núvols situa i abraça el llibre coronat de llorer en la part més destacada del conjunt. Aquest llibre és, precisament, el que, mitjançant el fullatge de la capçada ens alimenta intel·lectualment, això no obstant, l'arbre també ens proporciona un aliment vital, que l'artista sintetitza en els brots que sorgeixen del tronc i la soca, en el centre i la base de l'ex-libris respectivament, de manera que tots els éssers puguin participar de les ofrenes que ens dona.

119. Vicenç-Maria TRIADÓ i CONSTANSÓ
(Barcelona, 1833 - 1923)

- PAX//DOMINE//SIT SEMPER//
VOBIS-//CVM/PAX/ex-libris/
Reverendo Don Vi-/cente Maria
Tri-/adó
- 1914
- 100 x 64 mm
- P 1 b
- T / 121
- Cp. 121

Ex-libris religiós inspirat
en una vinyeta del mateix
artista.

-
- CT núm. 116
 - CS núm. 108
 - MAC núm. 261
 - BC full 35 núm. 8358
-

Inspirat en una vinyeta del propi artista que fou publicada en una de les seves sèries de caplletres amb el títol "Iniciales Triadó"⁽³⁹²⁾, juntament amb altres dues que també tenen uns coloms com a element destacat, Josep Triadó projectà aquest nou ex-libris de caràcter

religió per al seu oncle Vicenç-Maria Triadó. En ell es manté la tò- nica de les marques precedents, en el sentit que l'harmonia, el color i la importància del fons participen activament en la transcendència simbòlica dels detalls que s'hi apleguen. En aquest disseny, però, també hem de considerar un altre aspecte que podrem tornar a veure en altres exemplars de l'artista: la clara separació entre la part il·lus- trada i l'espai destinat a contenir els textos, novament en lletra gò- tica, que evidencia l'adaptació que ha fet Triadó de la vinyeta es- mentada (393).

L'ex-libris en si és constituït per una font que ofereix l'aigua -la vida- a uns coloms blancs que simbolitzen simultàniament la pau i la puresa i que estan connectats amb la blancor de la cinta amb el mot "Pax", d'una banda, i amb els lliris que illuminen la part superior, de l'altra. El blanc immaculat, no tacat de tinta, doncs, esdevé un motiu fonamental en què convergeixen diversos símbols, tots ells més o menys relacionats amb el cel i, per tant, amb el sentiment re- ligiós: els coloms -també allusius a l'Esperit Sant- que han baixat a beure l'aigua de la font; els núvols, que presencien l'escena des del cel; els lliris, que s'eleven més que les altres flors cap a les altures, i, finalment, el mot "Pax", que sintetitza la frase "Pax domine sit semper vobiscum" que presideix la composició i que esdevé una de les més significatives del diàleg amb els fidels en l'Ordinari de la missa.

El caràcter religiós de l'ex-libris -similar a una estampa pel seu format- és, doncs, el que domina tots els espais del conjunt, des de la creu llatina de la base, fins a l'aigua purificadora que es desta- ca sobre el cel i que apunta cap al lema litúrgic que tímidament es perfila en les altures.

=====

120. CAFUTXINS de NOSTRA SRA. de POMPEIA

(Barcelona, 1908)

- nec rosae//desunt//nec spinae/
EX-LIBRIS//HOSPITIVM
F.F. M.M./ CAPVLATORVM//B(eatae)MARIÆ
V(irginis)A/POMPEI SACRVM//BARCHINONE
- 1914
- 111 x 63 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 122
- Op. 122

Ex-libris corporatiu de caràcter
religiós amb Ntra. Sra. de Pompeia
i l'escut de l'Ordre franciscana
com a motiu central.

-
- CT núm. 117
 - CS núm. 109
 - MAC núm. 203
 - BC full 37 núm. 8367
-

Per a la biblioteca de la Casa dels Frares Menors Caputxins de Nostra Senyora de Pompeia, és aquest nou ex-libris religiós d'estil goticista realitzat per Josep Triadó l'any 1914 aproximadament, un any després que l'arquitecte modernista Enric Sagnier i Villavechia acabés la construcció de l'edifici a l'Av. Diagonal, 450 de Barcelona.

La marca és constituïda per dos centres d'interès ben delimitats per la construcció mural del fons: l'un, en la part inferior, en què un caputxí es disposa a prendre unes notes d'uns quants llibres que té damunt la taula, un dels quals està consultant atentament, amb la paciència i la profunditat que li ofereix un temps que pausadament i constant va marcant el silenciós rellotge d'arena. A dalt, la profusa decoració d'uns rosers florits que neixen a la base, com podem observar a través dels finestrals, entapissen un fons que serveix de motiu ornamental al lema "desunt nec rosae nec spinae" (no falten ni roses ni espines), que corona la màndorla amb la Nostra Senyora de Pompeia, patrona de l'Ordre religiosa i també de l'ex-libris. Observem, en aquest sentit, que als peus de la Verge hi apareix un escut estrellat amb una creu al centre i dos braços entrelaçats mostrant la ferida de la mà, l'un nu, el de Jesucrist, i l'altre vestit, el de St. Francesc. L'escut franciscà alludeix a l'origen dels caputxins, no oblidem que l'orde rebé el nom oficial d'"Ordo Fratrum minorum S. Francisci Cappuccionorum".

El projecte de Triadó recull, doncs, tots els elements que caracteritzen l'orde en una perfecta harmonia que connecta el lema amb la resta del conjunt, de manera que mentre les espines endureixen la pròpia vida dels frares -com les de Jesucrist i St. Francesc-, el perfum de les roses sintetitzat en la Verge de Pompeia, suavitza i guia llur camí de perfecció.

121. Vicenç MUNTADAS i ROVIRA

(Barcelona, 1873 aprox. - 1962)

- EX LIBRIS/VICENTII/MVNTADAS/
fortiter in re//suaviter in
modo
- 1914
- 60 x 47 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 123
- Op. 123

Ex-libris tipogràfic dominat per la sobrietat de la frase "fortiter in re" que presideix el conjunt.

-
- CT núm. 118
 - CS núm. 110
 - MAC núm. 183
 - BC full 29, núm. 8337
-

"Fort en la forma, suau en la manera" era una frase que sovint pronunciava l'advocat i director del Banc Vitalici, Vicenç Muntadas⁽³⁹⁴⁾, i que esdevé el lema del seu ex-libris personal.

La marca es caracteritza per l'austeritat i la sobrietat expressada en la primera part de la divisa, que presideix el conjunt en la tar-

ja superior i que és clarament ressaltada per dues fulles ornamentals a banda i banda, únic detall que trenca mínimament la general conjunció tipogràfica de l'ex-libris. També en aquest mateix sentit, tant la discreta decoració dels marcs a base de petits tossals, com l'estructura quadrangular que trenca els diferents textos identificatius --uns en lletra gòtica i els altres únicament imitant les inscripcions llatines, potser per destacar la professió del destinatari--, participen de la frase nuclear "fortiter in re" que domina aquest nou projecte de Triadó.

=====

122 Mateu SERRA i BUIXÓ

(Vilassar de Dalt, 1876 - Barcelona, 1951)

- ex/libris/Mateu/Serra
- 1914
- 81 x 44 mm / 52 x 28 mm⁽³⁹⁵⁾
- P l a
- TRIADÓ 124
- Cp. 124

Composició parlant que també al·ludeix
a les afeccions del consignatari.

- CT núm. 119
- CS núm. 117
- MAC núm. 202
- BC full 36, núm. 8365

Mateu Serra, que havia iniciat la carrera d'enginyeria tèxtil, aviat l'abandonà per dedicar-se al dibuix i la pintura, afecció i activitat que sempre estigué present en la seva vida. Aquest és el motiu, doncs, que justifica la presència d'una paleta i uns pinzells de pintor a la base de l'ex-libris, envoltats d'unes roses que alludeixen a la bellesa que se'n pot obtenir a través de l'art pictòric. L'escena central, però, és la que aporta el missatge simbòlic més destacable; en ella, el cognom del possessor esdevé el tema glossat per l'artista i, consegüentment, el nucli d'aquest ex-libris parlant que Triadó acompanya d'un seguit d'elements decoratius disposats simètricament al seu voltant.

La il·lustració central i la decoració exterior mantenen una relació simbòlica que se sintetitza en el cercle perlat de la part superior, en què el perfil d'unes ones contrasta amb la blancor del cel, reflectint, així, el mateix fenomen que es dona a l'interior, on les capçades fosques dels arbres i els núvols blancs acaben de perfilar la línia que divideix la terra i el cel. D'altra banda, l'eix vertical apuntat per l'arbre connecta el nom del possessor, que suporta el conjunt, i el mot "ex-libris", que presideix la composició de l'altre extrem estant, dins el frontó d'un petit temple que reposa sobre uns capitells que han florit en arribar a l'espai ideal descrit anteriorment.

=====

123. Ramon CASSET

(Països Catalans ?, S.XIX - S. XX)

- RAMON//CASSET/JANO/ EX-LIBRIS
- 1914
- 102 x 70 mm
- P 1 b
- TRIADÓ - 125
- Op. 125

Marca d'estil hel·lènic amb el cap
bicèfal de Janus com a símbol del saber.

-
- CT núm. 120
 - CS núm. 111
 - MAC núm. 125
 - BC full 35, núm. 8259
-

La majestàtica presència de Janus en aquesta marca de Ramon Gasset, sintetitza la idea dual i totalitzadora que simbolitza el seu cap amb dos rostres i que, en definitiva, no és més que la representació del coneixement, del saber. D'una banda, Janus uneix el passat i el futur, expressats per les seves dues cares, mitjançant una verticalitat característica en Triadó, en aquest cas ressaltada per un triangle que serveix de fons, que arrela el bust en la part inferior de l'ex-libris, en el món clàssic, representat per una vinyeta al·lusiva a les decoracions de la ceràmica hel·lènica, en què cinc figures que simbolitzen respectivament l'ebenisteria, la pintura, la farga, la ceràmica i l'arquitectura, s'apleguen per suportar la resta del conjunt.

Els fonaments de la cultura occidental, doncs, esdevenen també en la composició la base de tots els objectes que envolten el bust bicèfal de Janus: llibres, pergamins, branques d'olivera, una ploma de paó i, fins i tot, un calze que insinua el possible sentiment religiós del possessor.

En aquesta lectura, però, també podem incorporar-hi l'artista i el possessor, els quals ocupen llocs ben diferenciats. En primer lloc, el nom "Ramon Gasset" és distribuït a banda i banda del cap, completant l'ornament floral que li penja del coll; mentre que, en segon lloc, la vinyeta al·lusiva a les Arts i Oficis -amb la inscripció "ex-libris" al peu-, acull la signatura de Josep Triadó, molt probablement d'una manera intencionada per part de l'artista.

Finalment, i pel que fa al marc que tanca l'ex-libris, observem com les ones que decoren l'exterior són acompanyades per uns estels bicolors alternants que ens recorden el símbol axial del yin-yang, dual i totalitzador com el cap de Janus que abracen i amb el qual es connecta per la part superior.

=====

124. Ernest ESCALAS i CHAMENÍ

(Palma de Mallorca, 1889 - Barcelona, 1959⁽³⁹⁶⁾)

- EX-LI-//-BRIS/ERNEST//
ESCALAS
- 1914
- 65 x 80 mm
- P 1 a
- TRIADÓ / 126
- Op. 126

Composició al·lusiva a la afecció del destinatari per la mar, amb el suggeriment d'un monograma a partir de la creu de Sant Elm, patró dels mariners i navegants.

-
- CT núm. 121
 - CS núm. 112
 - MAC núm. 94
 - BC full 28, núm. 8333
-

Ernest Escalas, germà del qui fou president provisional de la Generalitat de Catalunya entre els mesos de desembre de 1935 i febrer de 1936, encarregà un ex-libris a Josep Triadó en què la creu de St. Elm

dibuixa dues "E" oposades que al·ludeixen a les inicials del seu nom.

El destinatari, comerciant d'exportació i importació relacionat especialment amb la República Argentina, era un home afeccionat a la mar, raó per la qual no sols posseeix un ex-libris que glossa aquest aspecte, sinó que prèviament a l'encàrrec, ja feia servir la creu de St. Elm -patró dels mariners i navegants- per a marcar els seus objectes personals: anells, bastó, vaixel·la, segell, etc. (397)

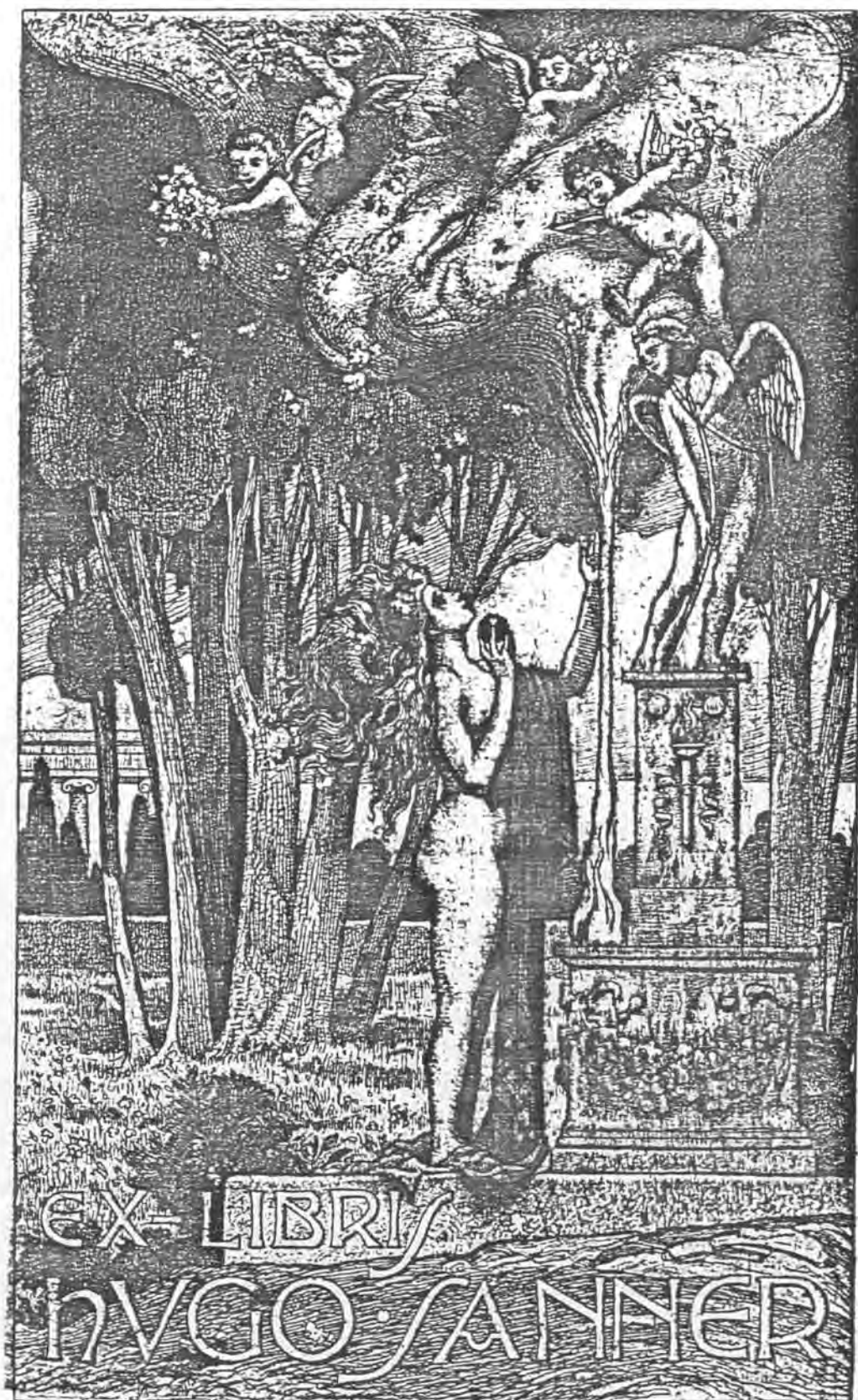
Sembla, per tant, que quan el possessor li demanà un projecte d'ex-libris a Josep Triadó, ja tenia una idea més o menys precisa del que hi volia veure representat. La creu esmentada, doncs, esdevé el pal major d'una embarcació en què "Ernest Escalas" es distribuït a banda i banda, i que, fins a cert punt, fa el mateix efecte que el cap de Janus flanquejat pel nom del posseïdor de la marca precedent.

Pel que fa a l'estructura simbòlico-formal, l'artista insisteix novament a seccionar la composició en diferents estrats horitzontals que van des de les profunditats de la mar fins a un espai ideal, més enllà del cel tenebrós. Així, dins del marc quadrangular, distingim l'aigua -representada per les crestes de les ones-, la blancor d'uns núvols que destaquen la carcassa de l'embarcació i el cel, amb la creu i el nom; mentre, fora del marc, Triadó estampa la seva signatura sota uns dofins aculats com les "E" de la creu, a baix, i, en l'extrem oposat, la cofa trenca el filet superior i se situa entre el mot "ex-libris", en un intent de respectar la simetria que domina el conjunt i de reflectir la disposició adoptada per Ernest Escalas a tots dos costats del pal major.

=====

125. Hugo SANNER

(Westerwald, Alemany , 1873 - Girona, 1941)

F. Prando del.

- EX-LIBRIS/HUGO SANNER
 - 1914
 - 220 x 130 mm (398)
 - C 3 b
 - TRIADÓ- 127
 - Op. 127
-

Aiguafort a dues planxes de caràcter panteista
amb Gros com a nucli de la composició.

- CS núm. 276
 - MAC núm. 229
 - BC full 38, núm. 8368
-

Hugo Sanner, gerent de l'empresa surera "Montaner" de Palamós, fou un dels principals impulsors de l'exlibrisme català. Per a ell projectaren ex-libris els més destacats dissenyadors catalans del moment: Alexandre de Riquer, Llorenç Brunet, Ramon Casals i Vernis... i, sobretot, Josep Triadó, que li destinà dos aiguaforts i dues plomes.

L'amistat entre l'artista i Hugo Sanner sembla que començà a intensificar-se a mitjan de la segona dècada del segle, concretament a partir del 1916, any en què trohem el màxim de documentació comuna a tots dos: pel gener, Hugo Sanner és acceptat com a soci del Foment de les Arts Decoratives a proposta de Josep Triadó; el mateix any, li encarregà dues plomes diferents i, sobretot, Triadó i Sanner conviuen junts a Palamós durant uns dies d'estiu que són recordats així per l'artista: "Era un deure de coral amistat el qui ens portava el prop-passat Setembre a hostatjar-nos, per una vuitada, a casa del refinat col·leccio-

nista N' Huc Sanner de Palamós, i veus aquí com convivíem espiritualment per uns quants dies l'infatigable buscador de bellesa i el dibuixant enamorat d'ex-libris. En les hores d'intimitat passades a l'estudi de sa interessant col·lecció, contraguérem el compromís d'escriure quelcom referent a Ex-libris, per a ésser publicat en la revista MARINADA, i aixís ho havem fet de grat, en penyora de les atencions amb que forem distingits." (399)

L'activitat d'Hugo Sanner a Palamós, però, esdevé particularment intensa a partir del 15 de novembre de 1920, data de la fundació del "Cau de la Costa Brava" -inspirat en el "Cau Ferrat" de Sitges-, del qual fou president fins a l'octubre del 1926, i que celebrà exposicions tan destacades com la del 20 d'abril de 1921, en què aplegà l'obra pictòrica de Santiago Rusiñol, Enric Galwey, Eliseu Meifrèn i Josep Triadó entre altres (400).

En morir Hugo Sanner, -"vertader diletant dels ex-libris i model col·leccionista al ensems un amant que vivia per aquest diminut art cultural", com el definia Bartomeu Sigalés (401)-, la seva col·lecció fou adquirida per Joan Juncà per al Museu de Palamós, on és parcialment exposada i on podem contemplar alguns dibuixos originals d'ex-libris al seu nom, com i també un oli de gran format obra de Josep Triadó.

Aquest primer ex-libris que gravà Triadó per a Hugo Sanner, únic aiguafort conegut de l'artista a dues planxes, és una composició pan-teïsta de gust ricuerià dominada per dos plans clarament diferenciats per les planxes emprades. El fons immediat és presidit per un bosc d'eucaliptus, a través del qual distingim parcialment una construcció d'estil clàssic a la vora del mar, entre les capçades d'uns xiprers; mentre que, en primer terme, és una ninfa la que ofereix una ofrena a Cupido mitjançant una flama que, en arribar a l'altura del déu de l'amor, es transforma en un núvol que deixa caure una pluja de flors.

Eros, l'amor, considerat per Hesíode com a "creador de tota la vida" en la seva Teogonia i per Parmènides, l'intermediari que possibilita la cohesió de l'univers, en el seu poema Sobre la Natura, esdevé el nucli d'aquesta composició perfumada alhora pels eucaliptus i per les flors que llancen els angelets.

En aquest ex-libris, a més, apareixen destacats els quatre elements: la terra, l'aire, l'aigua i el foc, essent aquest darrer el que possibilita la transformació de la matèria gràcies a l'acció de la divinitat idolatrada; però tots ells són atrets pel món que la ninfa mostra a Eros -gairebé en el centre exacte del gravat-, el qual sintetitza el caràcter panteista de la composició, evidenciat pel domini de les formes ascendents -que fins i tot atreuen la mirada de la noia- i per la notòria presència del cel en el fons.

=====

126. Pablo GONZÁLEZ-AMEZÚA MUÑOZ

(Madrid, 1878 - 1944)

- EX/LIBRIS/PA//(B)LO/GONZALEZ-AMEZUA/MU(Ñ)//OZ
- 1914/16
- 111 x 73 mm⁽⁴⁰²⁾
- P 1 b
- TRIADÓ / 128
- Op. 128

Allegoria de la Medicina,
professió de Pablo G. Muñoz,
i de l'Art.

- CT núm. 122
- CS núm. 113
- MAC núm. 144
- BC full 46

El Dr. Pablo G. Muñoz combinà la seva activitat professional amb l'afecció per l'exlibrisme, fins al punt que aviat esdevingué l'impulsor més important de l'ex-libris a Madrid. Per a ell, projectaren marques artistes com Muloquio Varela -professor de dibuix dels seus fills i el creador més representatiu de l'ex-libris modernista madrileny-, Enric Moyà i Josep Triadó, que li'n dedicà dues, a part d'una altra que el propi González-Amezúa s'autodestinà el 1904. A més, els seus articles sobre el tema apareguts en tots els volums de la Revista Ibérica de Exlibris, aportaren informacions sovint tan valuoses com el descobriment d'una marca de biblioteca que el pintor Francisco de Goya destinà a l'escriptor i polític asturià Gaspar de Jovellanos (403).

El contacte de Triadó i el Dr. P.G.A. Muñoz no s'intensificà, però, fins a la segona època productiva de l'artista, amb els dos encàrrecs que rebé i amb la incorporació del metge madrileny com a soci del FAD, el 24 d'abril de 1917, a proposta de Josep Triadó. Això no obstant, l'amistat entre ells ja provenia de l'època de la Revista Ibérica de Exlibris, quan, a propòsit d'un article sobre ex-libris aparegut a Blanco y Negro, P.G.A. Muñoz escriu sobre Triadó: "José Triadó ha dibujado ya bastantes ex-libris, todos muy notables por la seguridad y corrección de su dibujo, lo original y detallado de los motivos ornamentales, y algunos también por el simbolismo que encierran." (404)

Aquest ex-libris del Dr. González Muñoz, és una alegoria de la seva professió, en la qual destaca una figura femenina representativa de la Medicina, mentre un artista renaixentista -el propi destinatari- pren apunts de les observacions que fa; el llibre de la vida obert que abraça l'escena alludeix també a l'interès del possessor, i dels met-

ges en general, pel coneixement, com ell mateix afirma en un dels seus escrits: "Es seguramente la clase médica una de las más estudiosas (...), y esto hace que su cultura aumente y conozca, antes que la mayoría de sus contemporáneos, por la lectura de libros y revistas de otros países, no sólo los descubrimientos que en medicina se hacen sino multitud de asuntos ajenos á esta ciencia. Así pues, son seguramente muy numerosos los médicos españoles que están perfectamente enterados del esplendor (sic) que el exlibris ha alcanzado."⁽⁴⁰⁵⁾

Les figures, en un pedestal, són assegurades dins una mena de fornícula entapissada amb una profusa ornamentació a base de fulles d'acant, mentre el nom del posseïdor presideix la composició del frontó estant, entre el mot "ex-libris" i envoltant les columnes laterals. El conjunt, que Triadó el presenta amb la simetria bilateral característica en ell, adquireix un sentit clarament ascendent suggerit pels cordons amb borles que pengen dels extrems de la cinta, a l'exterior, i pels faldons de les figures de l'interior, en un intent de situar-lo en un espai ideal que fa més versemblant l'allegoria tractada.

=====

127. Pablo GONZÁLEZ-AMEZÚA MUÑOZ

(Madrid, 1878 - 1944)

- EX-LIBRIS/P(ablo).
G(onzález)A(mezúa).
M(uñoz)
- 1914/16
- 80 x 70 mm / 31 x 31 mm (406)
- P 1 a
- JT 129
- Cp. 129

Versió de l'allegoria representada en
l'ex-libris anterior amb la destacada
figura de la deessa Hígia, filla del déu
de la Medicina, Asclepi.

-
- CT núm. 123
 - CS núm. 114
 - MAC núm. 212
 - BC full 45
-

En el nou ex-libris que Triadó dibuixà per al Dr. Pablo G.A. Muñoz, torna a insistir en el mateix tema que en la marca anterior, amb les figures de la Medicina i l'Art com a elements destacats. En aquest cas, però, el marc que envolta els dos personatges és la natura, com si les lletres il·legibles del llibre de la vida que els abraçava en la composició anterior, s'haguessin materialitzat en el paisatge que ara podem contemplar. Això no obstant, hem d'observar que en aquest exemplar la diferent posició de les figures simbòliques situa la Medicina en un lloc preferencial. De fet, és ella la que connecta l'espai terrenal amb la tarja que conté el monograma del destinatari, més enllà del cel, però encara per sota del mot "ex-libris"; mentre que l'Art, assegut en terra, és envoltat d'arbusts, ocells i, essencialment, d'uns núvols que omplenen gairebé la totalitat del disseny i que obren un camí d'elevació a l'artista encara massa arrelat en terra. Aquesta disposició dels personatges està directament relacionada amb el possessor de l'ex-libris, metge de professió, però sols afeccionat a l'art, amb el qual es relaciona a través de les gavines que rubriquen el seu cognom i que, del cel estant, observen, com la pròpia Medicina i P.G. Muñoz, l'obra que està realitzant l'artista.

=====

128. Joan SOLDEVILA i CANTÓ

(València, 1873 - Barcelona, 1930)

- E--X/LIB--RIS/JUAN/SOLDEVILA/
INGENIERO
- 1914/16
- 99 x 67 mm
- P 1 a
- TRIADÓ // 130
- Cp. 130

Marca al·lusiva a l'activitat
professional del posseïdor.

-
- CT núm. 124
 - CS núm. 115
 - MAC núm. 177
 - BC full 46
-

Per al'enginyer Joan Soldevila, gendre d'Enric Anguera⁽⁴⁰⁷⁾ i soci del FAD des del 30 d'Agost de 1920 a proposta de Josep Triadó, l'artista realitzà un ex-libris professional en què novament torna a emprar el recurs de la verticalitat amb la intenció d'afavorir el sentit ascendent de la idea principal. En aquest cas, la indústria és idealitzada per Josep Triadó mitjançant les llargues xemeneies que, a manera de les agulles d'una catedral gòtica, s'enlairen alhora que desprenen un fum incontaminant que es confon, més enllà del cel, amb els raigs del sol, en una unió que sembla sintetitzar l'activitat humana i la inspiració divina, que també ens és suggerida pel contrast que produeix la silueta de les fàbriques a contrallum d'un sol ponent lluminós que les protegeix des de l'horitzó i que, en definitiva, també alludeix al cognom del consignatari.

Aquesta idea, però, ja l'havia utilitzada molts anys abans Josep Triadó, concretament el 1901, en el seu projecte de cobertes per a la Revista Comercial Ibero-Americana "Mercurio"; en aquell cas, aquest motiu era un centre d'interès secundari que servia de fons a una escena en primer pla representada pel déu Mercuri conduint una embarcació. Potser l'artista va inspirar-se en aquest disseny, sobretot si tenim en compte que Joan Soldevila és autor d'una Història de la Marina que, en certa forma, en justificaria l'aprofitament.

En un altre sentit, la composició central, tancada per un marc octogonal, és muntada per Triadó en una mena de suport ornamental a base de flors, fulles i pedres precioses, de manera que el conjunt adquireix l'aspecte d'una obra d'orfebreria en què s'incorporen els textos identificatius: el nom, a baix, i el mot "ex-libris", a dalt. El camí que el destinatari ha de seguir per a assolir el zenit, doncs, és dibuixat per l'eix central, a través del robí del penjoll i, sobretot, de la xemeneia més alta, que amb els seus efluvis penetra en el cor de la inscripció "ex-libris".

129. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

EX-LIBRIS · JOSEP TRIADÓ M

- FINIS/EX-LIBRIS. JOSEP TRIADÓ M(AYOL)
- 1914/16
- 90 x 80 mm
- P l a
- TRIADÓ 131
- Cp. 131

Ex-libris macabre que ens ofereix
una visió de la fi del món.

-
- CT núm. 125
 - CS núm. 116
 - MAC núm. 263
 - BC full 46
-

Més que no pas un ex-libris, aquesta composició que l'artista s'autodestinà sembla una vinyeta per a il·lustrar algun text determinat o, en tot cas, per a marcar els llibres d'una biblioteca mèdica; això no obstant, Triadó, amb aquesta composició, reprèn una sèrie d'ex-libris en què les calaveres, els esquelets, les danses macabres, la mort en definitiva, esdevindran el motiu essencial d'un seguit de dissenys que tindran la seva màxima expressió en els aiguaforts que destinà a Josep Monsalvatje, Josep Fabregat i, en especial, a ell mateix, entre els anys 1916 i 1919⁽⁴⁰⁸⁾. De fet, podem considerar que amb aquest ex-libris macabre s'inicia una segona etapa que perfectament podem connectar amb els de la primera època, d'entre els quals cal destacar el que projectà per a Marc-Jesús Bertran⁽⁴⁰⁹⁾.

L'ex-libris en si, que clarament separa la part il·lustrada dels textos, ens ofereix una visió del que Josep Triadó imagina com la fi del món: el terratrèmol que ha obert un solc profund en el camí i que s'ha engollit una vegetació de la qual sols resten alguns senyals, el volcà encara fumejant que ha banyat de lava el paisatge, la tenebror d'un cel que anuncia la desaparició del sol i, especialment l'enorme calavera que amb el rètol "Finis" al costat no sols assenyala la fi del camí de la vida, sinó que també esdevé l'únic habitatge per a l'ancià que s'hi apropa lentament, cansat per l'edat i per la feixuga càrrega.

La visió gairebé tètrica que ens proporciona Triadó, basada principalment en els diferents elements que hi aplega, també es fonamenta en l'ènèrgic traç que aplica al terreny, realçant, així, el seu dolor, com en el retorçament de les capçades d'alguns arbres que encara lluiten per la vida, o aquell del fons, ja mort, l'esquelet del qual ens transmet la duresa del seu patiment; tot és mort, menys el petit caminant que contrasta amb la majestàtica calavera que l'espera entre un fum que, encara dibuixant violentes formes en l'aire, es disposa a ocupar l'espai superior.

Resumint, del conjunt d'elements que configuren l'ex-libris, en podem destacar dos que se situen en els extrems de la sinuosa diagonal que dibuixa el camí: d'una banda, l'ancià, i, de l'altra, la hieràtica calavera, en un lloc destacat, que també és vista per l'espectador en

contrapicat per a expressar el seu poderiu. Potser és així com Triadó descobreix quin és l'enigmàtic destí que, en una composició simbòlico-formal molt similar, amagava l'esfinx de l'ex-libris dedicat a Manuel Rodríguez Codolà el 1901 (410).

=====

130. Eduardo LANGE

(? S XIX - S XX)

EX
LIBRIS
EDUARDO
LANGE

- W/EX/LIBRIS/EDUARDO/LANGE
- 1914/16
- 99 x 77 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 132
- Cp. 132

Composició macabre constituïda a partir
de diversos elements al·lusius a la mort.

=====

- CT núm. 126
 - CS núm. 149
 - MAC núm. 249
 - BC full 52
-

En la composició per a Eduardo Lange, Josep Triadó torna a insistir, com en l'ex-libris precedent, en el tema de la mort; però si la calavera, en aquell, era un element fonamental del conjunt, ara esdevé el motiu nuclear al voltant del qual deu rates-pinyades es disposen en cercle per ballar una biabòlica dansa de la mort.

Hi ha, en fi, un clar paralelisme entre l'ex-libris d'Eduardo Lange i l'anterior, que se sintetitza clarament en la idea que la mort és el final d'un camí, però l'autèntic final que no deixa veure cap possibilitat d'esperança, com resta palès en la simbòlica omega d'aquest ex-libris i en el rètol "Finis" del precedent, fins al punt que podem intuir en Triadó una concepció de la vida no tan religiosa com apuntava en altres ex-libris, sinó més agnòstica.

La mort i la visió macabra que ens ofereix l'artista, doncs, apareix en tots els elements simbòlics que configuren aquesta marca, des del llòbrec fons negre que mostra a l'espectador la tenebrosa cova de la mort -del més enllà-, fins a les rates-pinyades que la protegeixen amb les seves ales disposades en forma d'amenaçadores dalles; en aquest sentit, convé remarcar l'origen diabòlic que popularment hom atribueix a les rates-pinyades, de les quals hi ha una llegenda que assegura que en un desafiament entre Déu i el dimoni per veure qui sabia fer millor els ocells, Déu creà l'oreneta i el diable, la rata-pinyada, com i també diuen que el crit d'aquest animal no és un cant, sinó un reneç (411).

=====

131. Ch.A.R.

- Ex/libris/ChAR
- 1914/16
- 63 x 41 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 133
- Op. 133

Composició decorativa
de caràcter femení.

-
- CT núm 127
 - CS núm. 119
 - MAC núm. 218
 - BC full 48
-

Una planta silvestre semblant a l'arfitjol, és el motiu decoratiu d'aquest ex-libris per a l'anònim Ch.A.R. possiblement femení, si tenim en compte les característiques del disseny i d'origen peninsular o llatinoamericà, si considerem que té dos cognoms (412).

La disposició ascendent de la planta és moviment l'element simbòlic més destacat en l'ex-libris, en el qual el monograma se situa en la part més baixa, atrapat entre les fulles espinoses i la gruixude-sa del peu, que harmonitzen amb les curvilínies però pesants lletres, en contrast amb l'estilització dels tipus emprats per al terme "Ex-libris", a dalt, flexibles com les tiges que l'acullen i que el decorren amb inflorescències.

L'enlairament suggerit per la planta, doncs, esdevé l'objectiu

perquè la destinatària pugui assolir un espai presidit per l'expressió "Ex-libris", en el qual el dolor provocat per les punxes de les fulles i l'aspror del tronc s'ha transformat en perfum, delicadesa i, fins i tot, en alliberament.

=====

132. Joan PALOMERA i CORRADES
(Barcelona, 1890 - 1970)

- I//N//R//I//EX LIBRIS/
JOAN PALOMERA
- 1914/16
- 121 x 84 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 134
- Op. 134

Marca religiosa en què es representa l'univers i el seu centre, Jesucrist.

=====

- CT núm. 128
- CS núm. 133
- MAC núm. 165
- BC full 52

La família de Joan Palomera era molt apreciada a l'actual barri barceloní d'Hostafrancs; de fet, el seu avi, Joan Corrades i Bosch, traginer del poble d'Hostafrancs de la Segarra, fou qui donà el nom a la barriada a mitjan segle passat, mentre que el seu pare havia estat mestre de l'escola parroquial del Sant Àngel Custodi, de la qual era rector, precisament, l'oncle de l'artista, Vicenç M. Triadó. El contacte entre les famílies Palomera i Triadó sembla que justifica en part la realització d'aquest ex-libris; això no obstant, si atenem a les característiques de la marca, podem arribar a la conclusió que molt possiblement l'encàrrec no el va fer el propi Joan Palomera, advocat des del 1914 i no gaire religiós, sinó el seu pare, vinculat a la Parròquia i amic personal de Mn. Vicenç Triadó (413).

La composició circular projectada per l'artista, ens ofereix una visió de l'Univers sensiblement ennuvolat i ple d'estels, el centre del qual és ocupat per la representació del sacrifici de Jesucrist, simbolitzat a través de la creu i les inicials INRI que Pilat l'hí posà. El nucli de l'Univers, Jesucrist, és dominat per la foscor del fons, que s'estén a l'estol d'àngels protectors i als coloms que incessantment circulen per l'espai; aquest fet, ultra significar el sentiment de dol pel sacrifici de Crist, també li dóna un matis lleugerament diabòlic -potser involuntari- que es manifesta constantment en la tenebrosa negror de les siluetes dels àngels. En aquest sentit, Mn. Vicenç Triadó posseeix un ex-libris, no gaire posterior, molt similar quant a la concepció, en el qual els àngels són transformats en unes figures femenines plenes de color, que afavoreixen substancialment la vistositat del conjunt (414).

El cognom del destinatari també és un altre element que l'artista aprofita per a completar la composició, de manera que mentre els

textos identificatius són al peu del que sembla una custòdia -el nom en el tronc de la palmera i la paraula "ex-libris" en la part més elevada, entre els fruits- , el significat del cognom espanyol es materialitza i participa de la decoració interna de l'Univers, acompanyant els àngels custodis.

=====

133. Agustina TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1868 - 1950)

- Agust(in)a//Triadó//Mayol//ex lib(ri)s
- 1914/16
- 52 x 51 mm
- P 1 a
- TRIADÓ-135
- Op. 135

Ex-libris femení inspirat en
les labors de randes.

-
- CT núm. 129
 - CS núm. 118
 - MAC núm. 184
 - BC full 47
-

Per a la seva germana Agustina, l'artista dissenyà una tercera marca, inspirada en els treballs de randaire, amb una profusa ornamentació a base de formes curvilínies que esdevé particularment atrac-

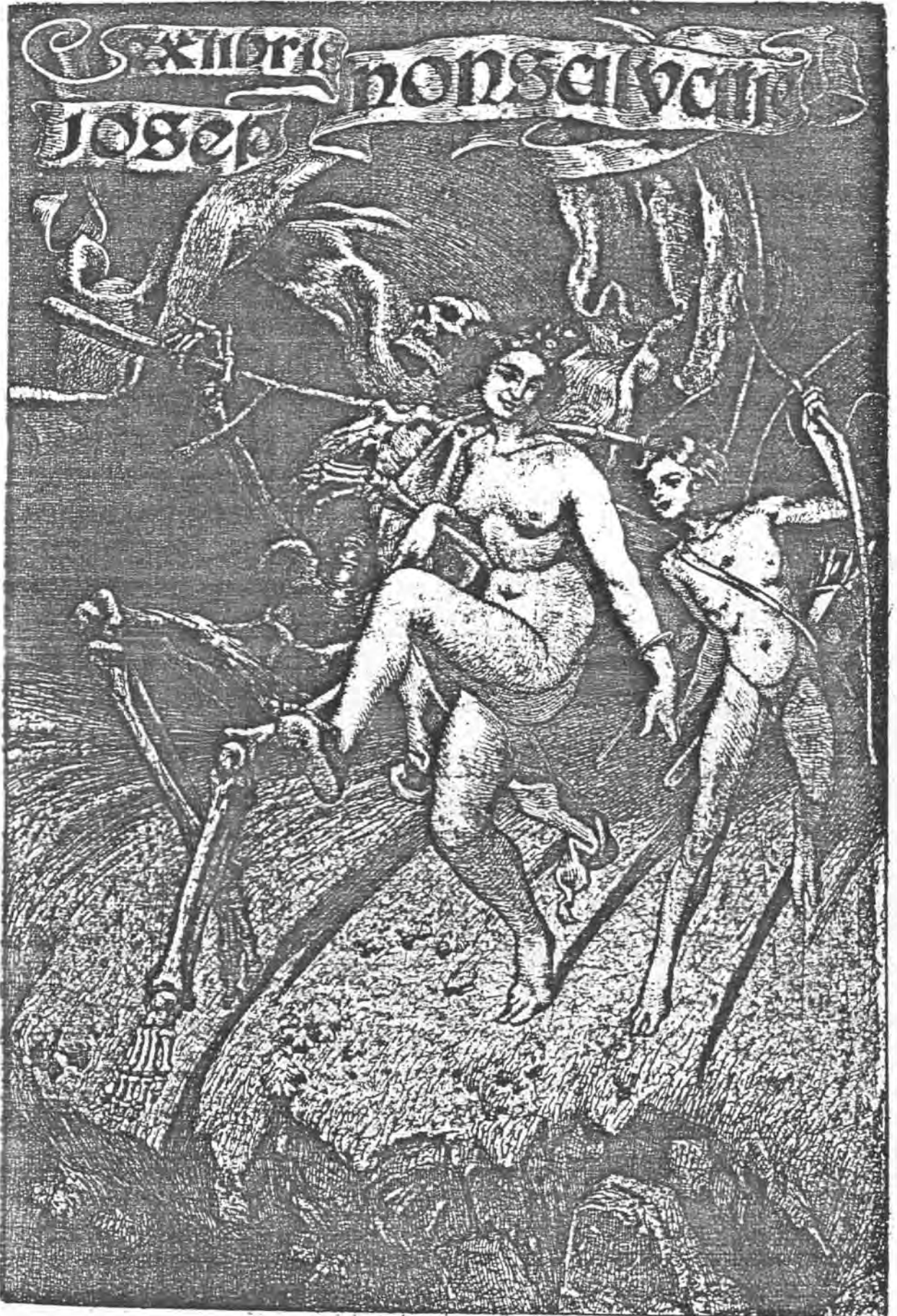
tiva amb la presència de les minucioses puntades que ressegueixen tota la decoració i que realcen el brodat.

La composició té com a nucli un motiu circular central que genera una força centrífuga capaç de disposar simètricament la resta de l'ornamentació al seu voltant, especialment els quatre motius situats en els angles del marc que, ultra sintetitzar la forma de l'estrella central, també serveixen per a delimitar l'espai en què Triadó teixeix els textos identificatius en lletra gòtica. En aquest sentit, hem d'observar que si el mot "ex-libris" es troba en la part inferior, no és per donar més rellevància al cognom "Triadó", a dalt, sinó perquè és a partir d'aquesta inscripció -l'única que no restarà capgirada si la tenim a la base-, que podrem llegir tot el que ha brodat l'artista per les vores del marc quadrangular.

=====

134. Josep MONSALVATJE i FIGUERAS

(Olot, 1856 - Figueres, d.1925)

- ex libris/ josep//monsalvatje
- 1916
- 234 x 160 mm
- C 3 a
- TRIADÓ 136
- Cp. 136

L'Amor, la Vida i la Mort ballant una dansa macabra.

- CS núm. 264
 - MAC núm 230
 - BC full 39, núm. 8369
-

A mitjan 1914, el banquer olotí Josep Monsalvatje ja disposava d'una collecció de 12.660 ex-libris antics i moderns i de 23 marques personals signades pels artistes més reconeguts del moment. Aquests encàrregs, únicament interromputs durant els anys 1909, 1910 i 1915, seguiren amb aquest aiguafort de Josep Triadó, en què l'artista escenifica una dansa de la mort que Bartomeu Sigalés comenta així: "Dintre aquest any -1916-, En J. Triadó ha fet un nou Ex-libris a l'aigua-fort per al senyor Monsalvatje. L'artista ha representat la Vida, dançant entre l'amor Cupidell i la mort esquelet. En aquesta obra les dots d'En Triadó han quedat en lloc molt senyalat, demostrant-se una vegada més el valor d'aquest."⁽⁴¹⁵⁾

L'ambient tenebrós que inspira la presència de la Mort, la negror del fons i les allargades ombres espectrals dels personatges, contrasten amb la blancor de la voluptuosa Vida i amb el color que tímidament ens insinuen les ales de Cupido, l'Amor, transformades per Triadó en

unes ales de papallona potser amb la intenció de voler representar-hi el moviment modernista, ja desaparegut. Eros, amb el buriac ple de sagetes i brandant l'arc, ha acompanyat la Vida fins a l'abisme, però malgrat que encara subjecta la seva mà entre penombres, no dansa, s'ha frenat perquè sigui la mort la qui s'encarregui d'acompanyar la Vida a partir d'aquí; totes dues, agafades del braç, cauran en el bàratre que ja és a punt d'assolir el peu nu de la Mort i que seguidament assolirà la Vida. El rictus sardònic de la Mort no amaga l'avenir que solament sembla ignorar la Vida, amb el seu innocent i dolç somriure, i que no ha deixat del tot un antic acompanyant que encara contemola. Potser, com suggeríem abans, Triadó intenta d'expressar el bon record d'un temps recent, de manera que l'Amor simbolitzaria el Modernisme; la Vida, l'art -i concretament el moviment exlibrístic- i la Mort, la decadència que l'artista equivocadament hi intuïa.

L'aiguafort és, en definitiva, una dansa macabra en la qual també forma part la cinta que conté els textos, apuntada per la dalla de la Mort i "ballant" amb el sudari que s'eleva per tocar-la, sota la impenetrable mirada de la calavera.

=====

135. Anna CIRERA i ROIG

(Barcelona ?, finals S. XIX - S. XX)

- EX-LIBRIS/ANA/CIRERA/ROIG
- 1916
- 92 x 39 mm
- F 1 b
- s.f. 137
- Cp. 137

Ex-libris parlant allusiu als dos
cognoms de la destinatària.

-
- CT núm. 130
 - CS núm. 120
 - MAC núm. 163
 - BC full 53
-

Les cireres i el color roig -cognoma de la destinatària- han inspirat aquesta nova composició de Josep Triadó, que també es caracteritza

za per la combinació de diversos elements propis del que considerem marques femenines: la novel·la de petit format, el cor, la decoració vegetal o el marc oval.

L'artista, sense abandonar la simetria bilateral gairebé comuna en la major part de la seva obra, utilitza el roig per a acolorir les cireres que ornamenten el conjunt, però també per a revitalitzar el cor que abraça la figura central, la silueta de l'adolescent Anna Cirera. De fet, el llibre obert que suporta els textos, sembla l'eix simbòlic que genera el traçat del marc parlant, perquè és a partir del degoteig que sorgeix d'entre les seves planes -el punt-, que neix un primer escarç de cireres a la base, el qual s'estén posteriorment per encerclar tot el conjunt i ressaltar especialment alguns elements de l'interior; així, els gotims de cireres que se situen a banda i banda dels textos, neixen justament a l'altura del mot "ex-libris", mentre que els fruits se situen al costat del nom de la posseïdora, o, a dalt, dibuixen un arc guarnit de cireres que eixopluga la seva figura. El llibre, i concretament la seva lectura, esdevé, doncs, una peça important per a la interpretació de la marca.

Aquest ex-libris conté, però, un element original que l'artista incorpora entre l'ornamentació per primera vegada: la silueta del destinatari; perfil que també constituirà l'element central de quatre marques posteriors destinades a Albert Triadó, Isabel, Ernesto Poggi i Conchita Rocha ⁽⁴¹⁶⁾. Aquesta fórmula també la utilitzarà Ramon Casals i Vernis, molt més freqüentment que Triadó durant aquesta època, amb la diferència que l'artista reusenc hi integra directament una fotografia del destinatari de l'ex-libris ⁽⁴¹⁷⁾.

=====

136. Albert TRIADÓ i NOLLA
(Barcelona, 1910 - 1981)

- LA//LIBRIS//ALBERTO TRIADÓ Y NOLLA
- 1916
- 99 x 49 mm
- P 1 b
- s.f. 138
- Cp. 138

Composició infantil amb la silueta del seu fill.

-
- CT núm. 131
 - CS núm. 121
 - MAC núm. 242
 - BC full 53
-

Quan el seu fill Albert només tenia sis anys, Josep Triadó li dibuixà un ex-libris que al capdavall ha estat l'únic que li destinà. La marca, dominada per la negra silueta del fill el diumenge de Rams, fonamenta la seva estructura simbòlica en dos aspectes que, en realitat, esdevenen els consells que l'artista dona al seu fill a través de la imatge: l'estudi, representat pel munt de llibres, i la fe, sinte-

titzada en el palmó i en el conjunt aspat que presideix la compasió i que podem connectar amb el crismó; aquest element nuclear és capaç, en definitiva, de magnetitzar tant l'estudi com el sentiment religiós de l'infant, de manera que tant el palmó i la cinta amb les inscripcions són atrets cap el seu centre. El conjunt ofereix, així, una sensació d'elevació que és enèrgica en l'estilitzat palmó i costosa, però ferma, en la cinta, com si l'artista volgués remarcar les dificultats que tindrà Albert Triadó en el camí de l'estudi.

=====

137. FOMENT de les ARTS DECORATIVES

(Barcelona, 1903)

- EX LIBRIS FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES/BARCELONA/ Nº Adquirit
- 1916
- 100 x 106 mm
- P i b
- s.f.
- Op. 139

El carro de Minerva, Atena, deesa de la guerra i de les arts.

- CT núm. 132
- CS núm. 260
- MAC 151
- BC full 47, núm 8373

Josep Triadó, que havia estat vice-president del FAD i que des de mitjan 1915 n'era el conservador del Museu, trobà en l'entitat el marc idoni per a potenciar novament el moviment exlibrístic català; de fet, és gràcies a la seva intervenció que a finals del 1916 el FAD acull una agrupació de col·leccionistes d'ex-libris formada inicialment per cinc o sis membres, i que a partir de l'octubre d'aquell any entraren a formar part del Foment de les Arts Decoratives com a socis numeraris, la majoria dels quals a proposta del mateix Triadó⁽⁴¹⁸⁾. Aquest impuls que l'artista vol donar a l'ex-libris, però, s'inicia l'any anterior, en la sessió de la Junta Directiva del 16 de Febrer de 1915, en la qual va proposar de convocar un concurs per a la realització d'un projecte d'ex-libris destinat a la Biblioteca de la institució, concurs que fou aprovat un any després i que finalment va ser guanyat per Ramon Rigol, el primer premi, i per Josep Triadó, el segon, amb aquest projecte⁽⁴¹⁹⁾.

L'ex-libris de Triadó, titulat "El carro de Minerva"⁽⁴²⁰⁾, és una de les primeres marques en què l'artista optà plemanet per la figuració d'inspiració hellènica; en ell, la deessa de la guerra, protegida amb casc i ausberg i armada de llança, es disposa a iniciar un viu combat, si tenim en compte la disposició de la quadriga, amb Atena frenant l'ímpetu d'uns cavalls que s'enlairen com Pegàs. Minerva, però, també és deessa de les arts i hom li atribuïa la invenció de la pintura, ultra la habilitat personal de fer randes i en la tapisseria; de manera que, amb aquestes aptituds, l'artista ha trobat en la dea el millor símbol allusiu a les característiques del FAD, reforçat, a més, amb una ornamentació de roses -bellesa- i branques de llorer -glòria de la victòria-, que decoren la part alta del marc i que pengen lateralment a

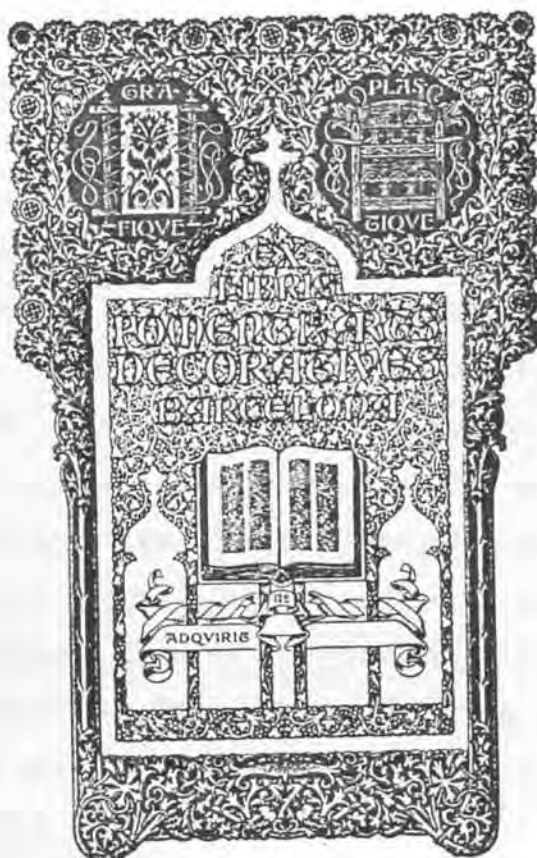
banda i banda de l'escena per caure en els suports per a plantes que la flanquegen. La decoració floral que sembla néixer en l'interior suggereix, així, l'èxit que Josep Triadó intueix per al Foment de les Arts Decoratives.

En un altre sentit, tant la combinació de les tintes negra i vermella com l'escena en si, que acull una divinitat mitològica en un bosc fantàstic, s'inspiren en les decoracions de la ceràmica melanogràfica que Triadó també ha volgut representar al peu de l'ex-libris, amb la incorporació d'un gerro que suporta els textos i tot el conjunt.

=====

138. FOMENT de les ARTS DECORATIVES

(Barcelona, 1903)

- GRÀ-//FIQVE/ PLÀS-//TIQVE / EX/LIBRIS/
FOMENT DE LES ARTS/ DECCRATIVES/
BARCELONA/Nº/ADQVIRIT

- 1916

- 110 x 69 mm

- P 1 b

- s.f.

- Op. 140

- CT núm. 133
- CS núm. 261
- MAC núm. 152
- BC full, 16 núm. 8372

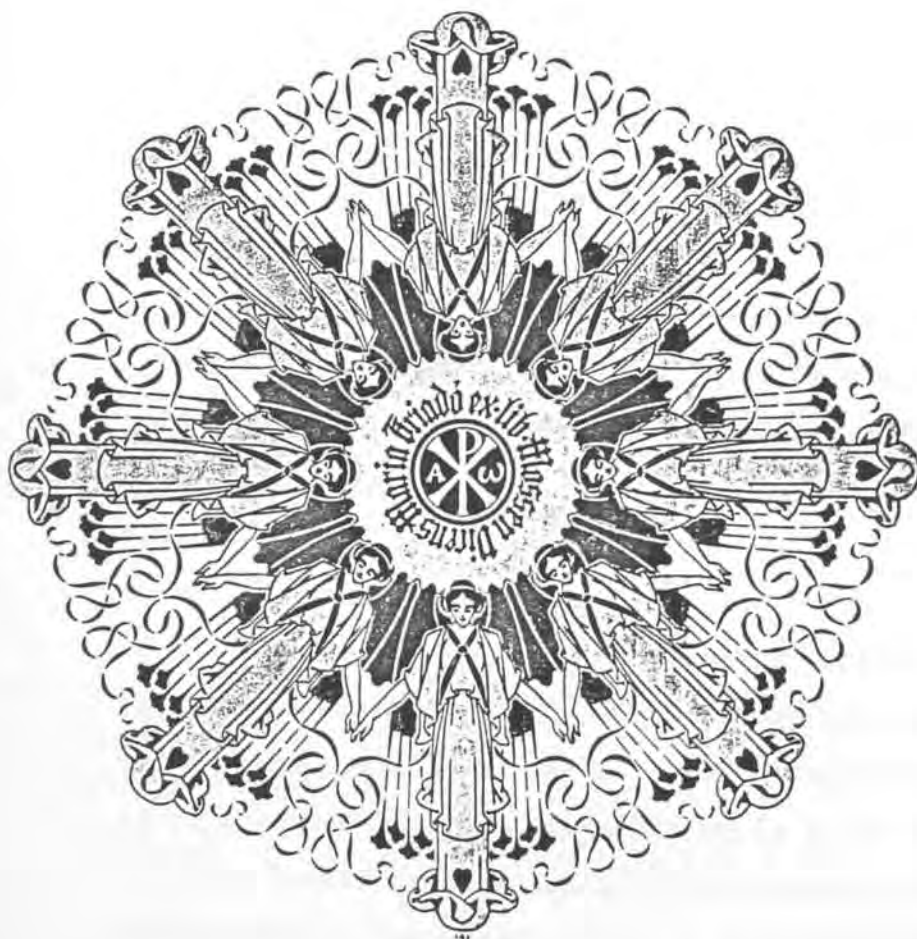
Josep Triadó, que ja va obtenir el segon premi del concurs d'ex-libris convocat pel FAD l'abril de 1916 amb el projecte anterior, també optava al primer premi amb una altra marca, aquesta, que fou reconeguda amb un accèssit (421).

El present exemplar es caracteritza per la profusa ornamentació vegetal que decorà el fons, tant el del finestral central com el del segon terme, destacats clarament per l'ús de tintes diferents; però si l'interior és entapissat amb un detall floral que regularment ocupa tots els racons, el marc exterior és compost per un conjunt decoratiu ben arrelat a la base de l'ex-libris, que per si sol ja pot ésser considerat com un element simbòlic fonamental del disseny. En realitat, l'ornamentació externa no és més que la representació d'una planta que s'enlaira pels flancs a manera de columnes, de les tiges de la qual sorgeix un grup floral que delimita perfectament el sostre de la composició, mentre que el fullatge acull dos segells allusius al FAD amb sengles referències a les arts gràfiques i les arts plàstiques.

El sentit ascendent és, doncs, el que l'artista intenta de donar, amb la participació de les formes ogivals de l'interior, de manera que el conjunt resta dominat per un espai superior que representa el punt culminant en el qual situa els motius esmentats entre el pinacle de l'art comopial que, a manera de punta de fletxa, impulsen tot el centre d'interès interior. El llibre, obert com el finestral que l'acull i nucli de l'ex-libris, mostra a l'espectador els coneixements que guarda entre les seves planes, alhora que també exerceix un paper molt destacat en delimitar l'eix vertical que possibilitarà el camí ascendent.

139. Vicenç-Maria TRIADÓ i CONSTANSÓ

(Barcelona, 1833 - 1923)

- ex-lib. Mossen
Vicens Maria
Triadó

- 1916

- 121 x 120 mm

- P 1 b

- s.f. 141

- Op. 141

Ex-libris religiós que representa Jesucrist
com a emissor de llum i amor.

- CT núm. 134

- CS núm. 122

- MAC núm. 232

- BC full 54

A manera de rosassa, Josep Triadó projecta un ex-libris marcadament modernista per al seu oncle Vicenç M. Triadó. La marca, religiosa com totes les que li destinà, és un clar exemple de les que Eliseu Trenc anomena "centrifugues"⁽⁴²²⁾; força que, en aquest cas, és exercida pel monograma de Jesucrist, el crismó, que ocupa el centre del conjunt.

La presència del làbar en el nucli genera una energia delimitada pel color vermell, que és capaç de magnetitzar els textos del seu voltant, però també d'emetre uns raigs transformats per Triadó en figures femenines que il·luminen completament l'ex-libris; de manera que, amb aquest efecte, l'artista plasma gràficament l'"Ego sum lux mundi" bíblic que acompanya Jesucrist en diverses interpretacions. De fet, si inicialment hem comparat l'ex-libris amb una rosassa per la forma circular i pel cromatisme, també podem interpretar-la com una estrella, el sol, per la llum que emana del nucli i per la seva forma estelada.

És a partir de l'aplicació de diferents tintes i dels elements que s'hi apleguen, que podem arribar a esquematitzar l'estructura de l'ex-libris com si fos el mateix sol. Així, el nucli és ocupat pel crismó i delimitat pels textos en lletra gòtica; mentre la fotosfera, de la qual sorgeix la quasi totalitat de la llum que el sol emet cap a l'espai exterior, és integrada per un conjunt ornamental perfectament tancat per l'estrella que dibuixen els braços de les figures femenines, les quals neixen, justament, en aquest punt; i, finalment, els cossos allargats representatius dels raigs, que ocupen una atmosfera solar completada amb cordons i borles i amb les formes curvilínies que adornen les cintes.

Jesucrist, el principi i la fi, com expressen l'alfa i l'omega, no emet únicament llum, sinó també amor, per aquest motiu l'artista ha volgut rubricar cadascun dels raigs, tant els que tímidament sorgeixen de la part mitjana com els que arriben fins als límits del cercle, amb uns cors que sintetitzen aquest concepte.

De la figura de Jesucrist, doncs, Josep Triadó ens ofereix una idea de lluminositat, amor, i totalitat que encaixa perfectament amb la mística religiosa i, en aquest cas, amb el consignatari de l'ex-libris.

=====

140. Josep-Maria de SOLER i NOLLA
(Barcelona, 1887/8 - 1968)

- EX-LIBRIS // J M SOLER
- 1916
- 120 x 81 mm
- P 1 a
- TRIADÓ / 142
- Op. 142

Representació alegòrica
de la professió jurídica.

- CT núm. 135
- CS núm. 123
- MAC núm. 190
- BC full 49

Per al seu cosí Josep M. Soler, advocat des del 1910 i que ingressà com a soci del FAD a mitjan 1920 a proposta del mateix Triadó, és aquest ex-libris barroquitzant de caràcter professional en el qual apareix un adolescent dins una fornícula.

La figura representa un jove advocat togat que suporta l'espasa de Temis amb una mà mentre que amb l'altra subjecta un rotlle de naner que també pot estar connectat amb l'administració de la justícia. Malgrat la timidesa dels seus ulls, pròpia de l'edat del personatge, Josep Triadó el situa en un lloc clarament preferencial, ben assegut per la base i profusament ornamentat amb unes garlandes de llorer que anuncien l'èxit professional del destinatari i d'unes fulles d'acant, representatives de l'interès de J. M. Soler per l'art; això no obstant, la decoració vegetal i les formes espirals de les volutes no vivifiquen gaire una composició dominada pel marbre i per la combinació de sòbries línies que afavoreixen la sensació de feixuguesa que emana del marc, poc ombrejat per a destacar el que hi ha dins la fornícula. Sembla com si, en definitiva, l'artista volgués representar J. M. Soler en la figura de l'adolescent, ocupant ja un lloc de prestigi dins el marc arquitectònic que l'acull: la professió jurídica.

=====

141. Ramon MIQUEL i PLANAS
(Barcelona, 1874 - 1950)

- EX LIBRIS/RAMON MIQUEL Y PLANAS
- 1916
- 96 x 119 mm
- P l a
- TRIADÉ 143
- Co. 143

La bibliofília és el tema d'aquesta
composició, la mateixa que R. Miquel féu servir
per a les guardes de la revista d'aquest nom: Bibliofília.

-
- CT núm. 136
 - CS núm. 124
 - MAC núm. 117
 - BC full 50
-

Ramon Miquel i Planas és la personalitat més destacada de la bibliofília catalana del present segle. La seva actuació des de la presidència de l'Institut Català de les Arts del Llibre, la Cambra del Llibre, la Societat Catalana de Bibliòfils, etc. i la seva participació en publicacions com Joventut i, especialment, la Revista Ibérica de Exlibris, consoliden Ramon Miquel com un dels més prestigiosos erudits catalans de l'època. De fet, Ramon Miquel i Planas i Josep Triadó participen plegats en moltes ocasions, des de la fundació de l'Associació d'Exlibristes Ibèrics, el 1902, fins a les edicions de la "Pequeña colección del bibliófilo", en la qual l'artista il·lustrà alguns dels catorze volums, com i també portades i guardes; però no podem oblidar una obra conjunta d'especial transcendència, el Primer llibre d'exlibris d'en Triadó, en el qual és Ramon Miquel i Planas qui interpreta i redacta els comentaris de les primeres vint-i-cinc marques de Josep Triadó. Ramon Miquel, però, tot i que col·laborà en el naixement exlibristic català des del primer moment, amb publicacions fonamentals com Los ex libris y su actual florecimiento en España i altres escrits⁽⁴²³⁾, encarregà molt poques marques als artistes, entre les quals, una a Alexandre de Riquer, una altra a Joaquim Diéguez, una tercera a Joaquim Figuerola i aquesta a Josep Triadó, que també li havia projectat un monograma⁽⁴²⁴⁾.

De Ramon Miquel i Planas, apassionat per tot el que tenia a veure amb els llibres: enquadernació, marques, segells, tipus de lletra, història, gravats, edicions, obres clàssiques -especialment catalanes-, etc., Joaquim Renart escriu: "Verdadero apóstol, juntaba Miquel y Planas sus dotes de positiva y simple intelectualidad con sus bondades de natural modestia. Su conversación pausada, equilibrada y siempre jugosa, respondía bien a un espíritu mesurado y de alto vuelo."⁽⁴²⁵⁾

Per la seva banda, Ramon Miquel, que com ja hem aruntat anteriorment col·laborà freqüentment amb Josep Triadó, en un dels seus articles escriu: "... el señor Triadó, habilísimo en el manejo de la pluma, que es el buril o la punta seca de hoy, y correctísimo en la composición, como arquitecto que no pierde de vista las leyes de la gravedad y del equilibrio, y que obliga á su mano á graduar las resistencias de los

materiales de construcción que habrán de ser empleados en la obra, sabe dar á sus dibujos la precisión de los grabados clásicos." (426)

L'ex-libris de Ramon Miquel i Planas no podia tractar, doncs, un altre tema que no fos el de la bibliofília, per això el projecte de Triadó és exactemanet el mateix que -sense la franja orlada que conté els textos- Ramon Miquel fa imprimir per a les guardes de la seva publicació cabdal, Bibliofília, com i també havia fet anteriorment el propi Triadó amb un ex-libris personal inspirat en les guardes de la Revista Ibérica de Exlibris (427). El dibuix, clarament seccionat verticalment pel centre pel motiu que acabem d'exposar, és emmarcat per una ornamentació inspirada en les orles dels segles XV i XVI, que conté diversos segells al·lusius al llibre: el fabricant de paper, el caixista, l'estampador amb bales, la relligadora i l'enquadernador, l'escriptor, l'il·lustrador i, en darrer terme, la lectora. Aquesta successió de diferents escenes de la confecció del llibre sintetitza, per tant, la línia de la revista Bibliofília, com i també l'amor del destinatari pels llibres; amor que, a més, també el podem trobar en l'estudi-biblioteca que ocupa el centre de l'ex-libris, abandonat momentàniament per l'estudiós que ha deixat la bufanda i l'abric damunt la cadira i que, pel que ens suggereix la paperera a vessar de fulls i algun llibre obert, ha estat treballant força estona. L'estança, amb el finestral parcialment obert que renova l'aire de l'interior, pertany indubtablement a un erudit; ultra els llibres, hi podem trobar fulls, olis i escultures, peces de ceràmica, albarel·los... i, òbviament, una llumenera que simbolitza els coneixements del possessor, situada en el centre de la taula d'estudi i mirant a l'exterior a través de la finestra oberta.

=====

142. MG

- Ex lib//MG
- 1916
- 89 x 77 mm
- P l a
- TRIADÓ 144
- Op. 144

Representació bíblica amb l'arbre
del Bé i del Mal com a motiu destacat
de fons, que disposa d'unes arrels
dibuixades per la serp malèfica.

-
- CT núm. 138
 - CS núm. 126
 - MAC núm. 161
 - BC full 51
-

L'anònim MG és posseïdor d'un ex-libris que escenifica un capítol prou conegut del Pentateuc, concretament del Gènesi: la prova que Adam i Eva no superaren (428).

Com la teologia jueva, Triadó també veu en la serp la representació del diable, per això després d'haver temptat la dona torna novament a les profunditats de l'avèrn, en el moment que Adam acaba de consumir el pecat original. En aquest sentit, observem que l'arbre de la vida és autènticament temptador, car, d'una banda, és ple de fruits i, de l'altra, és tan baix que fins i tot els fruits que són més amunt poden ser abastats per la mà dels personatges. Però el més important des del punt de vista simbòlic és, potser, la visió que Triadó ens ofereix de l'arbre del Bé i del Mal, amb el Bé representat per la capçada i els fruits, i el Mal, per la serp, que amb el propi cos es constitueix en les arrels de l'arbre.

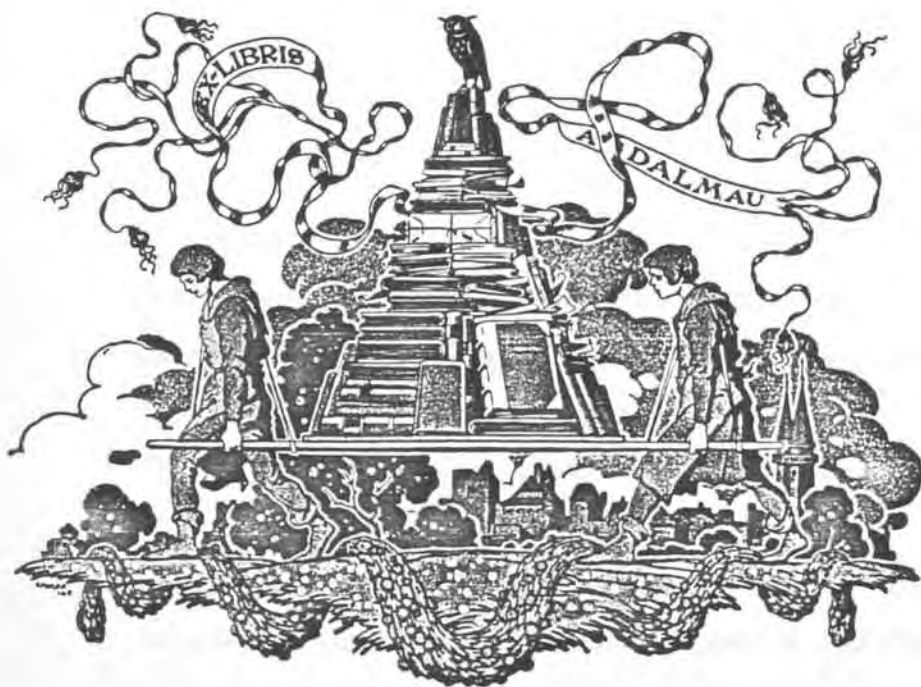
Des del punt de vista formal, l'artista ens presenta un projecte que se surt de la línia a què ens té acostumats. De fet, el traçat de les figures és el que realment no és habitual en Triadó, que per primera vegada sintetitza els personatges mitjançant unes línies simplificadores que ressalten especialment les llurs articulacions; això no obstant, també cal assenyalar que continua mantenint la clara separació simbòlica de diferents plans horitzontals -profunditat, terra i cel- i la simètrica harmonia del conjunt.

Finalment, fixem-nos que fins i tot Triadó s'integra en l'escena a través de la signatura, que justament la situa arran de terra, però al costat d'una flor, com si volgués dulcificar el què està presenci-

=====

143. Antoni DALMAU i JAMBRÚ

(Sant Feliu de Llobregat, 1874 - 1954)

- EX-LIBRIS//A//DALMAU
- 1916
- 88 x 120 mm
- F 1 b
- TRIADÓ/ 145
- Op. 145

Allegoria del coneixement a partir
de la lectura, fonamentada en el
sentit ascendent de la composició.

-
- CT núm. 138
 - CS núm. 126
 - MAC núm. 161
 - EC full 51
-

Un altre dels noms destacats del colleccionisme exlibrístic català és Antoni Dalmau, per bé que la seva afecció per l'ex-libris s'inicià després del modernisme, concretament pels voltants del 1912, quan encarregà el seu primer ex-libris a l'artista Joan Jutglar i Serra; això no obstant, la seva participació en els cercles exlibrístics catalans serà, a partir d'aquest moment, molt intensa, des de la seva incorporació al FAD el gener de 1917 com a membre de la secció d'exlibristes, fins a l'Associació d'Exlibristes de Barcelona, fundada a principis dels anys cinquanta. Al llarg d'aquests anys, Antoni Dalmau aplegà més de setanta ex-libris personals, projectats pels artistes catalans i estrangers de més renom: Alexandre de Riquer, Ramon Casals i Vernis, Jaume Llongueras, Llorenç Brunet, Joaquim Renart. E. H. Tielemans, L. Titz, etc.⁽⁴²⁹⁾, i fins poc temps abans de morir, encara mantenia viu el seu entusiasme per l'exlibrisme, com ens recorda la seva amiga Pepita Pallé, que en l'actualitat conserva la col·lecció Dalmau: "Como siempre que íbamos a visitarle, nos estuvo enseñando su maravillosa colección de ex libris !Cuantos proyectos bullían aún en su mente! Quería volverla a ordenar y estructurar de nuevo, pues la continua recepción de nuevos ejemplares habían dejado ya insuficientes los álbums que los contenían. La labor era ímproba, pues unos 4.000 ex libris no se manejan ni rápida, ni fácilmente."⁽⁴³⁰⁾

L'ex-libris projectat per Triadó és una alegoria del llibre que fonamenta l'expressivitat simbòlica en diferents aspectes formals. D'una banda, la piràmide de llibres és, en si, el que crida més l'atenció de l'espectador, no sols per la quantitat de volums que s'hi apleguen, sinó per la seva disposició ascendent que, superada per la intel·ligència -l'òliba d'Atena-, concentra tota la significació d'un ex-libris que sembla estar inspirat en els passos religiosos que mostren als fidels les imatges de Crist o la Verge. D'altra banda, la partició del fons en diverses seccions horitzontals -recurs molt usat per Triadó, com hem dit en altres ocasions-, també afavoreix el misticisme que l'artista vol imprimir-hi; en aquest sentit, fixem-nos que des de la base fins al punt més elevat de la piràmide, el fons és ocupat pel cel, a baix pels núvols i a dalt per l'espai exterior, el zenit, mentre que

el paisatge en segon pla i les figures són ben arrelats en terra, a excepció, curiosament, d'unes agulles que aconseguen d'enlairar-se gairebé més enllà dels núvols. La disposició estratificada de l'espai permet de tenir una visió que abasta des de la profunditat de la terra fins a l'atmosfera, amb la qual cosa l'allegoria queda més idealitzada, alhora que ens permet de traslladar-nos a un temps d'ambient medieval que sembla afludir als inicis de la impremta, si tenim en compte la indumentària dels mossos que porten el munt de llibres; de fet, aquests dos personatges també apareixen en un altre dibuix de Triadó, concretament en un anunci per a la impremta Elzeveriana de Barcelona, en el qual suporten amb les espatlles un gran llibre obert complementat amb garlandes i uns tarongers al fons, que també podem contemplar en l'ex-libris d'Antoni Dalmau.

Pel que fa a la situació dels textos, la cinta que els conté, a més d'ornamentar els flancs del cim, també aconseguix de rebaixar el pes del munt de llibres amb les formes curvilínies que adopta al vent.

=====

144. Maria-Isabel NOLLA i CANTONS

(Buenos Aires, 1876 - Barcelona, 1959)

- EX LIBRIS MARIA ISABEL
NOLLA DE/TRIADO EN
RECCRDANÇA DE 1899

- 1916

- 110 x 100 mm

- s.f. 146

- Op. 146

Composició plenament modernista per a
commemorar el prometatge de l'artista
i la destinatària.

- CT núm. 139

- CS núm. 127

- MAC núm. 248

- BC full 51

Josep Triadó i Maria-Isabel Nolla, que s'havien conegut el 1899, el 1916 celebraren el quinzè aniversari de noces; aquest motiu és, doncs, el que justifica no sols la realització d'aquest ex-libris, sinó també el text que presideix una composició que, en ésser commemorativa d'un temps passat, conté tot el sabor modernista que l'envoltava.

El colorit de les flors, dels arbres, del mar o del cel, il·lumina un fons primaveral que contrasta amb la puresa que emana de la blancor de la figura central, amb la qual cosa l'artista precisa amb exactitud quin és el nucli de l'ex-libris, la pròpia Maria-Isabel Nolla. En ella es concentren dos elements que per si sols ens parlen del moment que intenta reconstruir l'artista: d'una banda un llibre, i de l'altra una carta closa que ha trobat en terra, potser una carta d'amor; la realitat és que la noia ha optat per separar lleugerament la novel·la que estava llegint per poder contemplar, encuriosida, el que li ha pertorbat la lectura.

Tot en l'ex-libris respira, en fi, l'aire modernista de finals de segle: el delicat posat de la figura, els seus llargs cabells solts, la túnica, les exagerades flors i el mar que perfumen el conjunt, la riquesa i varietat de colors -sis- o la utilització de tintes planes; l'enyorança i el record d'aquell 1899 resta, així, sintetitzat minuciosament en aquesta composició de Triadó.

La troballa inesperada d'una carta o un llibre en un jardí, ja l'havia emprat l'artista com a recurs simbòlic en l'ex-libris de Marcel·lí Coll⁽⁴³¹⁾, però el significatiu paper que juga el fons en la majoria de l'obra exlibrística de Triadó, és especialment remarcable en exemplars com aquest, en què el cel ocupa quasi la totalitat del conjunt, de manera que aconsegueix d'idealitzar molt més el moment que s'hi representa.

=====

145. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX-LI-//brís Josep//Triadó/
Oli/Lauri/ni
- 1916/17
- 72 x 48 mm
- P l a
- s.f. 147
- Op. 147

Ex-libris professional al·legòric de
la pintura.

-
- CT núm. 140
 - CS núm. 128
 - MAC núm. 132
 - BC full 49
-

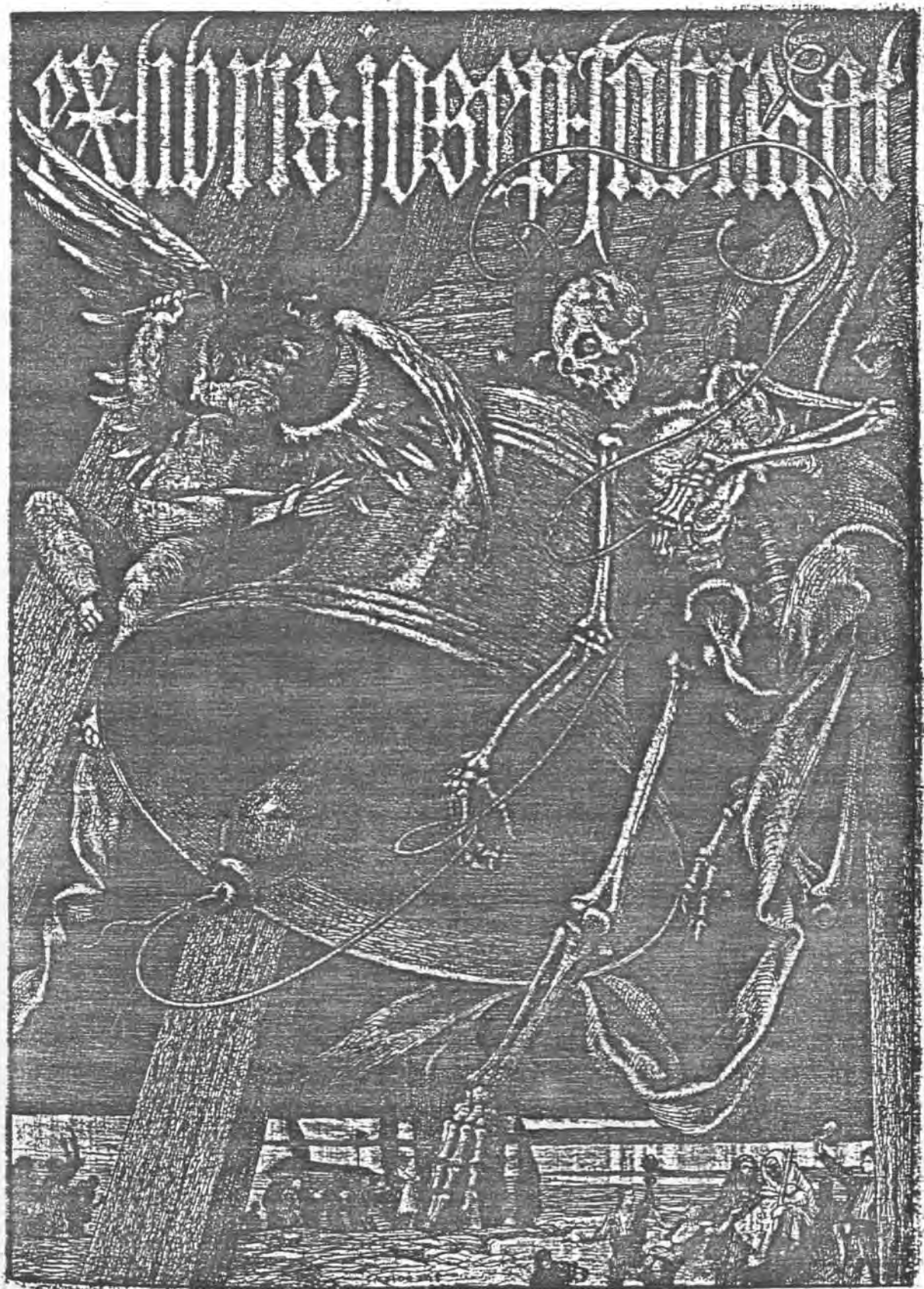
El nou ex-libris que Josep Triadó s'autodestina és una alegoria de la seva professió que ens presenta una doble simbologia. D'una banda, la disposició dels pinzells dins l'albarelló -aparentment posats a l'atzar però que en realitat respecten una perfecta simetria bilate-

ral-, que fan les funcions d'un ram de flors en un gerro, amb la qual cosa Triadó estableix una clara relació pintura-bellesa; d'una altra, el pot d'apotecari té la inscripció "Oli laurini", és a dir, de llorer, de manera que també en podem fer una lectura en què l'aliment que l'aigua dóna a les flors és en aquest cas molt especial, perquè es tracta d'essència de llorer, de triomf en la professió, per això la part superior de l'ex-libris s'illumina amb uns pinzells que també actuen com els raigs del sol. És precisament en aquest espai on Triadó situa el filacteri amb els textos identificatius, en el cel que contrasta amb la part inferior, ben delimitada per les ones ornamentals de la lleixa.

El medalló oval té, però, un altre element que també és destacable, l'ús de la tinta blava que encara fa més versemblant el color original del pot de farmacèutic, el característic "blau de Barcelona" de mitjan segle XVII.

=====

146. Josep FABREGAT i RCVIRA
(Barcelona, 1885 - 1935)

- exlibris josep fabregat
 - 1916/17
 - 218 x 155 mm
 - C 3 a
 - TRIADÓ 148
 - Cp. 148
-

L'Amor i la Mort acompanyen
amb la seva música sengles següents,
el d'un naixement i un altre fúnebre.

- CS núm. 129
 - MAC núm. 229
 - BC full 41
-

El Dr. Josep Fabregat és un altre dels bibliòfils i colleccionistes postmodernistes que s'incorporen al renaixement exlibrístic durant la segona dècada del nostre segle; és el moment en què els nous exlibristes s'apressen a encarregar marques, entre les quals els primers aiguaforts, als grans valors artístics del modernisme: Alexandre de Riquer, Josep Triadó, Ramon Casals i Vernis...; el farmacèutic Josep Fabregat esdevé, doncs, un dels nombrosos interessats en l'art de l'exlibris que participarà activament en l'impuls del moviment. La seva afeció als llibres i el seu afany colleccionista, el porten el 1917 a ingressar al FAD com a membre de la secció d'exlibristes instituïda per Josep Triadó, que al capdavall és l'origen de la "Unió Ibèrica d'Ex-

libris", de la qual Josep Fabregat és un dels fundadors. Del seu esperit bibliòfil i de la seva biblioteca particular, podem llegir a Heraldo de Catalunya: "Enamorado de cuanto simboliza distinción y belleza, el señor Fabregat forzosamente debía sumarse a los preconizadores del actual resurgimiento exlibrista de Cataluña. Su espiritualidad de primer orden y su cultura quintaesenciada, desde el primer momento (sic) —|— estuvo (sic) en la causa del exlibrismo(...). El señor Fabregat, es asimismo uno de los primeros bibliófilos de Cataluña, guardando una bellísima colección de obras antiguas y del renacimiento catalán, encuadradas con singular lujo y decoradas las cubiertas con pieles extranjeras y verdaderas filigranas en dorados, debidas al célebre dorador frances (sic) Pierre Guerin."(432)

Josep Fabregat, però, combina perfectament les seves afeccions pels ex-libris amb la professió, que el durà el 1925 a la presidència del Col·legi Oficial de Farmacèutics de Barcelona; és per això que la major part de les seves marques personals són de caràcter professional o macabre, però també el seu amor als llibres impregna la seva activitat al Col·legi de Farmacèutics, com afirma Ramon Jordi i González en parlar de la biblioteca de l'entitat: "... biblioteca que se iba enriqueciendo con la adquisición de nuevos libros, ya en propiedad ya en depósito, como sucedía con el depósito del Presidente Fabregat."(433)

El primer ex-libris que encarregà a Josep Triadó recull, doncs, aquesta doble vessant de la personalitat del destinatari. L'aiguafort és una representació simbòlica dels contrastes en la vida dels homes que l'artista situa en dos extrems: l'alegria i la tristesa, el naixement i la mort.

Malgrat que Triadó ens mostra una visió conjunta realment llòbrega, no sols per la presència de la Mort o el seguici fúnebre, sinó també per la profunda tenebror d'un cel que ocupa més del vuitanta-cinc per cent del fons; la composició conté dos centres d'interès que esdevenen el contrapunt del que aparentment sembla el gravat: Eros, l'Amor, i un altre seguici, però en aquest cas festiu, el naixement d'un infant.

L'estímul de l'audició de l'espectador és, però, el més destacable d'aquest ex-libris, sintetitzat en el que és l'autèntic nucli, la campana, però completat per la música, la dansa, els crits, el soroll en definitiva, que sorgeix de l'alegre comitiva que apareix a la dreta de la base i que, òbviament, contrasta amb el silenci i el recolliment de l'altra, la fúnebre. El so de la campana, símbol del poder creador segons Harold Bayley⁽⁴³⁴⁾, també té un doble sentit auditiu: d'una banda, l'esquelet fa servir el batall per a tocar a morts, mentre assenyala amb el peu i el sudari els xirers que acolliran el cos del difunt; de l'altra, Cupido descompassa el so de la campana amb forts cops de martell que coregen l'alegria de l'altre grup, amb tanta energia que és a punt de perdre el burriac. L'Amor i la Mort, doncs, acompanyen les comitives respectives amb el so i amb la mirada, que s'entrellaça en el bell mig del gravat, però també els textos en lletra gòtica que el presideixen, amb la particularitat que mentre el mot "ex-libris" és tocat per una ala d'Eros, el nom, en canvi, és rubricat per la corda que subjecta la Mort, mentre el sudari toca les últimes lletres del cognom.

La campana, com a símbol místic d'unió entre la terra i el cel -la vida i la mort-, és situada en un espai que, de la terra estant, sols poden abastar els xirers del cementiri; els espectadors, però, tenim una situació privilegiada que ens permet d'observar la totalitat de l'escena, malgrat que el punt de vista sigui lleugerament en contrapicat, amb la qual cosa també ens trobem sota el domini de les figures simbòliques.

=====

147. Hugo SANNER

(Westerwald, Alemanya, 1873 - Girona, 1941)

- EX/LIBRIS/HUGO SANNER
- 1916/17
- 130 x 74 mm (435)
- P l a
- TRIADÓ // 149
- Cp. 149

El tap d'una ampolla de xampany esdevé
el símbol al·lusiú a la professió
del consignatari.

-
- CT núm. 141
 - CS núm. 130
 - MAC núm. 143
 - BC full 42, núm. 8341
-

El comerciant Hugo Sanner, que com hem dit en comentar la seva primera marca fou gerent de l'empresa surera "Montaner" de Falamós⁽⁴³⁶⁾, és el destinatari d'aquest ex-libris de memòria barroca que glossa la seva activitat professional. El tap de suro d'una ampolla de xampany que presideix l'escena és, indubtablement, un símbol nou i original que Josep Triadó aprofita per a transportar-nos a la França de principis del XVIII, en una escena àulica en què una dama es disposa a prendre una copa de xampany que li ofereix un cambrer, envoltada de tots els elements tòpics d'un moment romàntic com aquest: els cortinatges, l'aire de la terrassa a la llum de la lluna, el colom missatger, el perfum, les plomes, el ventall i, òbviament, l'ampolla de xampany escumejant i dues copes que rubriquen el moment.

El xampany és, doncs, el motiu que l'artista pren com a punt de partida per a idealitzar la professió d'Hugo Sanner, unit a les copes mitjançant una garlanda del domàs estant; mentre que, per dalt, és el suro esmentat el que des del medalló il·lumina l'ex-libris, alhora que decora el sostre amb cordons entrelaçats i borles.

La idea que pretén donar-nos Triadó, però, també és reforçada pel fons ennuvolat, que sembla reflectir el que veiem en primer pla; de manera que si el cel enfosquit contrasta amb la blancor dels núvols, un efecte semblant ens produeix el núvol d'escuma que surt de l'ampolla en contrast amb la capçada dels pins.

L'ex-libris manté, en definitiva, l'harmonia de l'obra triadoriana, però en aquest exemplar l'artista esquitxa d'un conscient desordre festiu una escena que s'escau perfectament amb el que podríem considerar una particular alegoria del suro.

=====

148. B.O.R.L.

- EX-//LIB/b.o.R.l.
- 1916/17
- 109 x 62 mm
- F l a
- TRIADÓ 150
- Op. 150

Ex-libris decoratiu de gust helènic.

-
- CT núm. 142
 - Cs núm. 131
 - MAC núm. 215
 - BC ful 53
-

Per a l'andònim BORL, Triadó projecta un ex-libris ornamental amb una figura hel·lènica en què el més destacable és la profusa ornamentació floral que emmarca la fornícula. L'afany de l'artista per mantenir al màxim la perfecta simetria bilateral del conjunt, omplena l'ex-libris d'un detallisme i minuciositat extrems; des de les fulles ex-

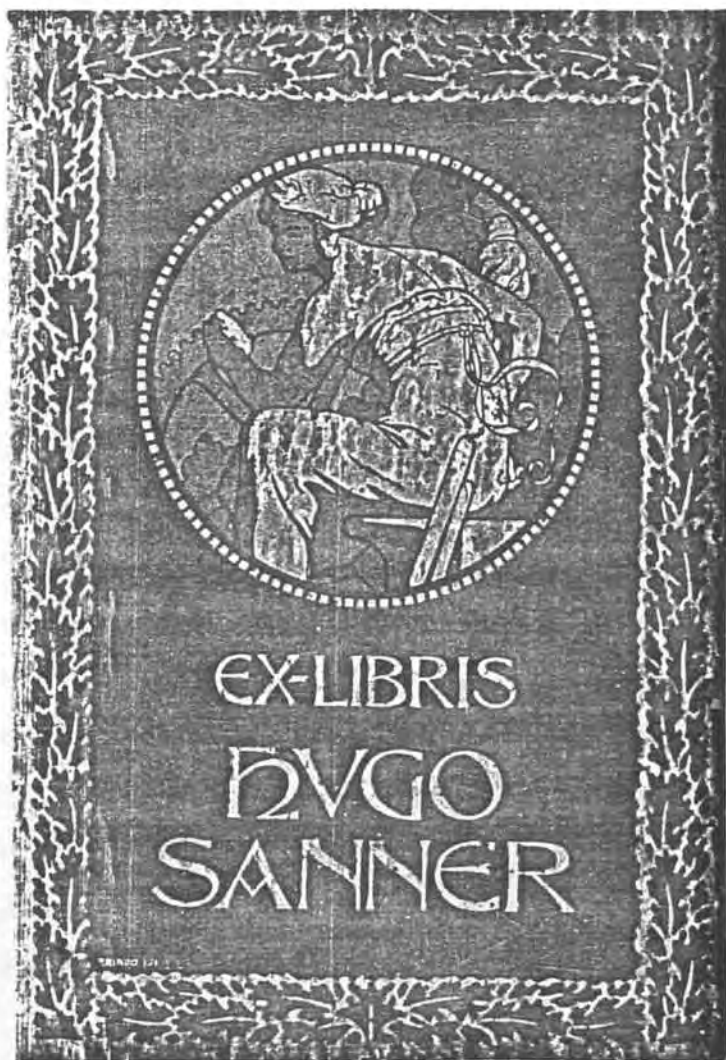
teriors fins als fruits que vessen de les cornucòpies i els plecs de la túnica. Aquesta fórmula tan emprada per Triadó serveix per a destacar l'eix vertical del disseny, en aquesta ocasió ben descrit per la creu patriarcal que acompanya el monograma; fixem-nos, en aquest sentit, que fins i tot el monograma respecta la simètrica harmonia amb sengles traços curvilinis que flanquegen la creu.

Des del punt de vista simbòlic, Triadó fa servir dues tintes molt discretes -negre i gris- per a ressaltar en blanc els elements més representatius. En primer lloc és la fornícula, amb fons blanc, el que emmarca la imatge central en un lloc de privilegi que l'artista aprofita per a centrar l'espectador, mentre que, en segon lloc, enfosqueix una part en negre per destacar els corns de l'abundància, d'una banda, i el camper cordiforme, de l'altra; de manera que la figura esdevé un motiu decoratiu que ens crida amb la mirada, però que sols serveix per a suportar unes cornucòpies que insinuen l'èxit i el prestigi de B.O.R.L., en la part més alta de l'ex-libris.

=====

149. Hugo SANNER

(Westerwald, Alemanya, 1873 - Girona, 1941)

- EX-LIBRIS/HUGO SANNER
- 1916/17
- 131 x 88 mm /
65 x 47 mm (437)
- P 1 b
- TRIADO 151
- Op. 151

Representació de la divinitat alegòrica de la Fortuna en un ex-libris que té com a característica destacable l'ús del suro, relatiu a la professió del destinatari, com a suport de la impressió.

- CT núm. 143
- CS núm. 132
- MAC núm. 142
- BC full 42, núm 8370

Si en l'ex-libris anterior del comerciant surer Hugo Sanner (438) Josep Triadó composita una marca allegòrica del suro força original, en aquest nou exemplar la seva sensibilitat esdevé particularment brillant, car aconsegueix d'unir físicament el suro i l'art en concebre aquest material com a suport del dibuix. En realitat, l'ús del suro com a suport d'una impressió no és un recurs totalment innovador; de fet, entre les obres de bibliòfil, en podem admirar algunes que tenen com a element essencial aquesta característica, i fins i tot hi ha altres exemples d'ex-libris anteriors que també són impresos damunt suro, com el que el 1902 Alexandre de Riquer destinà a F. Soler; en el projecte de Triadó, però, el suro també esdevé fonamental des del punt de vista simbòlic, perquè l'espectador no sols pot gaudir de l'elegant i delicada composició de l'artista, sinó que fins i tot pot tocar i olorar el material amb que Hugo Sanner treballa habitualment.

Fel que fa al dibuix, Josep Triadó ens presenta com a motiu central la figura marmòria de la divinitat allegòrica Fortuna, amb la roda que sovint l'acompanya i una filosa. El medalló, clarament destacat pel negre vellutat que l'envolta i per l'orla de fulles de roure que el tanca destaca el personatge sobre un fons que, ultra situar-lo en les altures, el complementa amb la riquesa del colorit que l'acull. El més destacable de l'escena, però, és l'estil modernista que respira: les siluetes que perfilen els diversos elements integrants, l'ús de tints planes, les volàtils cintes i la transparent indumentària de Fortuna i el tema en si, són algunes d'aquestes característiques que tenen com a contrapunt l'estructura quadrangular i orlada de l'exterior, tan emprada per Josep Triadó fins i tot en plena època modernista.

150. Anton FUJOLAR

(Països Catalans, S.XIX - S.XX)

- ex/libris/anton/pujolar
- 1916/17
- 81 x 55 mm
- P 1 a
- TRIADÓ // 152
- Op. 152

El ferro forjat de línia gòtica
inspira l'ex-libris catalanista
d'Anton Pujolar.

-
- CT núm. 144
 - CS núm. 158
 - MAC núm. 295
 - BC full 49
-

A manera d'un ferro forjat, Josep Triadó retorça harmònicament diversos motius ornamentals de tipus vegetal i d'inspiració gòtica que molt possiblement al·ludeixen a l'activitat professional del consigna-

tari, el qual potser també hi és representat mitjançant l'escut de Catalunya que centrifuga el conjunt.

En l'ex-libris podem observar que Josep Triadó manté tant la simetria bilateral com la disposició de diferents motius complementaris per tal de ressaltar algun element de la vertical, com ja ha fet en marques precedents. Així, mentre la branca neix a la base i es bifurca a banda i banda per suportar el nom en lletra gòtica i per flanquejar la decoració central, amb l'escut de Catalunya; per dalt, són sengles fulles les que es disposen a cada costat de l'expressió "ex-libris".

Catalunya esdevé, doncs, el nexa d'unió entre el destinatari i el mot "ex-libris", que el subjecten per la part inferior i superior respectivament, mentre els pètals laterals són units a sengles tiges, les que per dalt acompanyen el zenit.

=====

151. M

- M/EX//LIB
- 1916/17
- 50 x 48 mm
- P l a
- T // 153
- Op. 153

Rosassa ornamental centrifugada
per la inicial "M" i el mot
"ex-libris" abreviat.

- CT núm. 145
- CS núm. 282⁽⁴³⁹⁾
- BC full 37

Per al desconegut "M", possiblement desconeguda si tenim en compte el caràcter eminentment decoratiu del conjunt, és aquest ex-libris circular en forma de rosassa que destaca en el centre la inicial identificativa i la paraula "ex-libris" abreviada. L'estructura del conjunt ens recorda altres obres de Triadó⁽⁴⁴⁰⁾ en què la força simbòlica sorgeix d'un nucli que emet raigs al seu voltant, com si fos una estrella. De fet, aquest exemplar no sols adquireix aquesta forma amb les sis puntes culminades als extrems per tres poncelles, sinó que hi incorpora unes altres sis estrelles alternants que també delimiten el marc exterior.

La lluminositat i la riquesa espiritual de M, doncs, resten paleses en aquest ex-libris, en el qual les fulles, les flors, les estrelles i les formes curvilínies de la decoració esdevenen la materialització d'aquesta idea.

=====

152. Maria-Isabel NOLLA i CANTONS

(Buenos Aires, 1876 - Barcelona, 1959)

- EX-LI-//BRIS/ISA-//BEL

- 1916/17

- 69 x 68 mm

- P l a

- T / 154

- Cp. 154

Perfil de l'esposa de l'artista.

-
- CT núm. 146
 - CS núm. 134
 - MAC núm. 243
 - BC full 37
-

Tal com havia fet en l'únic ex-libris destinat al seu fill Albert ⁽⁴⁴¹⁾, Josep Triadó composita una nova marca per a Maria-Isabel Nolla en què el perfil ombrejat esdevé el motiu nuclear del disseny.

El marc de fusta que envolta la silueta ens suggereix la presència d'un mirall en el qual la destinatària s'hi veu reflectida, de manera que, en aquest cas, l'ex-libris recollirà la idea de la veritat expressada pel mirall; a través del qual, però, l'espectador tan sols pot percebre el contorn extern, el físic de la consignatària, però no, en canvi, el seu interior, que resta ocult com les formes del rostre que s'amaguen en l'ombra.

En aquest ex-libris, els ornaments de la fusta també tenen una funció complementària relativa al que hi apareix; d'una banda, mentre el bust, el nom "Isabel" i el mot "ex-libris" són flanquejats o adornats pels adornaments respectius del marc, d'una altra, en la part superior apareix una fulla tripartida que sembla coronar la figura, com i també ho fa el filacteri i les borles que l'acompanyen. Amb l'ajut d'aquests motius, doncs, Josep Triadó idealitza la destinatària, la seva esposa Maria-Isabel Nolla.

=====

153. Josep DOMENECH i MANSANA
(Barcelona, 1885 - 1973)

- EX/LIBRIS/J. DOMENECH
MANSANA Arquitecte
- 1917
- 99 x 77 mm
- P l a
- TRIADÓ / 155
- Cp. 155

Idealització de la professió del possessor.

- CT núm. 147
 - CS núm. 284
 - MAC núm. 199
 - BC full 52
-

Josep Domènech i Mansana, arquitecte i professor de l'Escola d'Arts i Oficis de Barcelona i membre del FAD, molt possiblement encarregà el seu ex-libris en ser nomenat arquitecte del ministeri d'Instrucció Pública el 1917. De la seva carrera professional, iniciada el 1911, destaquen obres com els magatzems "El Àguila", de Barcelona, l'Ajuntament de Sant Celoni o la Vila de Salut—l'Aliança, també de Barcelona, del 1917 aproximadament; el més significatiu, però, és precisament que durant els anys 1916 i 1917 produeix gairebé el cinquanta per cent de la seva obra⁽⁴⁴²⁾, any que coincideix amb l'encàrrec d'un ex-libris a Josep Triadó per a la seva biblioteca particular.

En l'ex-libris, de caràcter professional, l'artista no sols es limita a incorporar la figura de l'arquitecte com a element destacat, en el centre de la composició, sinó que també la complementa amb diversos motius al·lusius: el compàs de puntes i el plànol, la cúpula, l'arc que l'aixopluga, unes columnes de suport i un capitell a la base. Ara bé, la disposició de cadascun d'aquests elements té funcions ben diferenciades; així, mentre el conjunt és suportat per un capitell sobre el qual descansa la figura al·legòrica, que és coronada per la cúpula en construcció del fons, les columnes serveixen per a delimitar les vores d'un camí ascendent que culmina amb l'arc, escrupolosament perfilat pel nom i la professió del destinatari, i superat per l'expressió ex-libris, que esdevé l'altre extrem del camí, el punt culminant.

Observem, a més, que el llorer que acompanya els dos caps del plànol, també ens insinua el prestigi i l'èxit professional de Josep Domènech, car no sols prologa la lectura del seu nom, sinó que també la rubrica; mentre que, per l'interior, una solitària rosa s'eleva més enllà de la silueta del fons i es destaca en el cel com a expressió de la bellesa de l'art arquitectònic.

L'acumulació dels diferents símbols al·lusius es produeix, però, en un espai ideal que Triadó situa per sobre del capitell, lloc que és significativament compartit pel propi Josep Domènech, que abraça tot el que aplega l'ex-libris des de la seva situació de privilegi.

154. Jaume GARCIA i ESTRAGUÉS (443)
(Barcelona, 1900 - 1976)

- ex-//lib/Santiago Garcia/
Estragués
- 1917
- 114 x 86 mm
- P l a
- TRIADÓ 156
- Op. 156

Marca patriòtico-religiosa
de gust goticista.

-
- CT núm. 148
 - MAC núm. 130
 - BC full 52
-

A setze anys, Jaume Garcia Estragués ja havia acabat els seus estudis de batxillerat en art a Llotja, i, un any després, Josep Triadó li dedicà aquest ex-libris coincidint amb la seva incorporació a l'oratori de Sant Felip Neri, de Barcelona, com a profés. La seva vida religiosa la inicia, doncs, de ben jove, per bé que la relació amb els filipons existeix ja des dels seus primers anys, car va néixer en la mateixa plaça de Sant Felip Neri.

Jaume Garcia Estragués fou un home intensament nacionalista, fins al punt que mai no acceptà de fer els oficis en una altra llengua que no fos la catalana; però la pregària, la poesia i el cant foren, potser, les activitats que més marcaren la seva vida. En aquest sentit, és destacable l'edició de tres o quatre opuscles de poesia religiosa, un dels quals musicat pel mestre Lluís Millet, com i també la seva participació en l'Escola de Cant. L'ex-libris recull, en síntesi, totes aquestes inquietuds personals del destinatari: la religiositat i el nacionalisme, que són simbolitzats per les Muntanyes de Montserrat, l'escut dels Països Catalans i un rosari de creu clavetejada que els nimba en el centre de la composició.

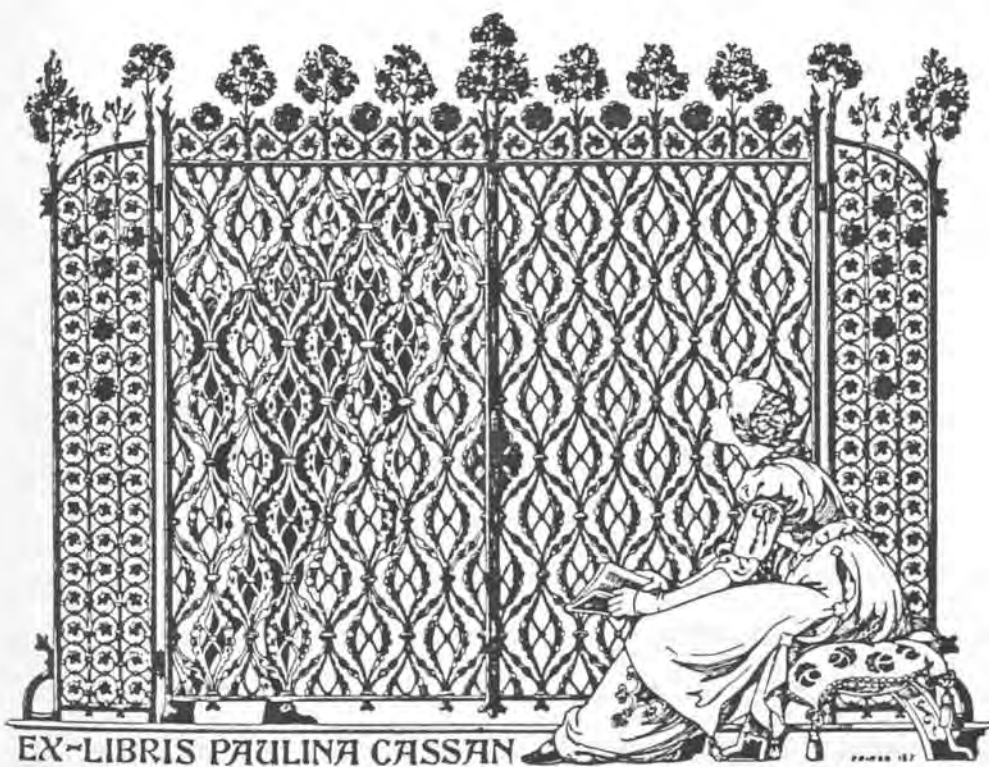
El dibuix, marcat per línies i formes de gust goticista com les pròpies lletres, és un nou exemplar que fonamenta la força simbòlica en l'atracció que exerceix el nucli envers els elements externs i en la forma que adquireix el conjunt ⁽⁴⁴⁴⁾, de manera que, en aquest cas, tant Catalunya com el sentiment religiós esclaten en uns raigs que semblen voler il·luminar l'espectador com ho faria una rosassa gòtica.

Per la seva banda, la lectura és representada per una figura nimbada llegint que sorgeix repetidament en les puntes de l'estel, però sobretot són les lletres "ex-lib" les que, des de la base, suporten el conjunt i contenen l'essència simbòlica de la lectura i de l'ex-libris en si.

=====

155. Paulina CASSAN de ZIMER

(Barcelona, S.XIX - S.XX)

- EX-LIBRIS PAULINA
CASSAN

- 1917

- 99 x 130 mm

- P l a

- TRIADÓ 157

- Op. 157

Composició amorosa d'inspiració medieval.

- CT núm. 149

- CS núm. 135

- MAC núm. 180

- BC full 50

Paulina Cassan, dibuixant exlibrista de Barcelona que fou membre del Foment de les Arts Decoratives entre els anys 1921 i 1923 i que hi ingressà a proposta de Josep Triadó⁽⁴⁴⁵⁾, posseeix un ex-libris d'inspiració medieval en què es representa una escena amorosa dominada per un reixat profusament ornamentat que esdevé el mitjancer del diàleg de la parella.

La presència del reixat, que serveix per a amagar la silueta de l'enamorat, també manté en secret per a l'espectador unes paraules que solament poden ser escoltades per la figura femenina, la qual ha deixat momentàniament la lectura per alçar la vista i parar atenció al que li diu el jove de l'altra banda estant. La línia ascendent de la seva mirada ens porta, en definitiva, als florons i als poms de flors que culminen la decoració de la porta.

El contrast entre la blancor de la noia i l'ombra que perfila l'enamorat, però, destaca clarament la figura en primer pla com si l'artista volgués, així, realçar la pròpia Paulina Cassan, la qual, com en l'ex-libris de M. Isabel Nolla⁽⁴⁴⁶⁾, ha hagut d'interrompre la lectura per a sentir passivament, però atenta, una declaració d'amor que té com a únic testimoni un reixat que actua com a autèntic filtre d'amor.

=====

156. ASSOCIACIÓ de VIATJANTS del COMERÇ i de la INDÚSTRIA. BARCELONA
(Barcelona, 1892)

- EX-LIBRIS/ASOCIACION/DE VIAJANTES DEL/COMERCIO Y DE LA/INDUSTRIA DE BAR-/CELONA
- 1917
- 111 x 78 mm
- P l a
- TRIADO 158
- Op. 158

Ex-libris corporatiu allusiu
a les activitats de l'entitat.

-
- CT núm. 150
 - CS núm. 136
 - MAC núm. 264
 - BC full 53
-

Dominat pels símbols del caduceu d'Hermes -Mercuri- i la roda, representatius del comerç i la indústria respectivament, Josep Triadó ens presenta aquest ex-libris corporatiu en què una caravella sintetitza l'activitat de l'Associació; es tracta, doncs d'una marca simbòlico-professional.

No és l'única vegada, però, que l'artista combina una embarcació i el sol en una il·lustració al·lusiva al comerç i la indústria, com és el de la portada del Boletín del Comité Industrial Algodonero, de Barcelona⁽⁴⁴⁷⁾, o de les cobertes de la revista Mercurio, que també inclou, en un lloc destacat, la figura del déu greco-romà que dona nom a la publicació⁽⁴⁴⁸⁾.

En el present ex-libris, Josep Triadó ens ofereix una lectura simbòlica que es fonamenta en la profunditat marcada per dos punts i delimitada per un arc que se suporta en dos norais: el vaixell -el destinatari- i el sol radiant del fons cap a on es dirigeix -el progrés i el triomf-, observem que tots dos motius comparteixen una força interior que l'artista fa visible a través tant dels raigs del sol que tallen el cel tenebrós, com de la brumera i de l'escuma que produeix la nau en les tranquil·les aigües. Amb aquest efecte, els dos elements aconseguen de transmetre a l'espectador una sensació de moviment i força que fins i tot és capaç d'arribar al marc exterior, al moll, per on unes petites cornucòpies lligades als norais o amarradors aboquen un seguit de fruites que, juntament amb els retalls del filacteri, es confonen amb les ones i donen, així, més vitalitat i èxit a la partida de la caravella.

Cal assenyalar, finalment, que el projecte d'aquest ex-libris també va servir per a la portada del Boletín de la Asociación de Viajantes del Comercio y la Industria⁽⁴⁴⁹⁾, en el qual sols canvia el mot "ex-libris" pel de "Boletín", com també succeeix amb la marca de l'Associació de Mercers al detall de Barcelona⁽⁴⁵⁰⁾.

157. Maria TRIADÓ i NOLLA
(Barcelona, 1902 - 1979)

- MARIA TRIADÓ/EX-LI-//BRIS
- 1917
- 100 x 71 mm
- P l a
- TRIADÓ // 159
- Op. 159

Composició allegòrica de la lectura.

-
- CT núm. 151
 - CS núm. 137
 - MAC núm. 276
 - BC full 61
-

A manera de tríptic, Josep Triadó realitza un nou ex-libris per a la seva primera filla, que el 1917 ja té quinze anys, el motiu central

del qual és la lectura. La marca conté en si diversos paral·lelismes amb altres exemplars, tant des del punt de vista temàtic com simbòlic; així, l'escena amb una noia llegint ja la utilitza Triadó en altres projectes de caire més o menys romàntic: Pau Font de Rubinat, Josep Casas, Maria-Isabel Nolla -en dues ocasions-, Santiago Subirana, Carlos A. Ferreira, Carolina Miracle o una altra per a la mateixa destinatària de l'any 1918⁽⁴⁵¹⁾. D'altra banda, la presència d'uns tarongers que acompanyen la lectura, com en aquest ex-libris, també la trobem en dues marques de Josep Monsalvatje⁽⁴⁵²⁾.

En aquest projecte, però, la lectura adquireix una dimensió especial, car tots els elements naturals que constitueixen el fons semblen reflectir l'acció de la lectora -Maria Triadó-, el posat de la qual també l'adopta un enorme núvol que vol significar l'elevació espiritual que supera la lectura, mitjançant unes gavines que són a tocar del cel. Però també els tarongers tenen una gran importància, perquè és a través de les capçades plenes de fruits que podem accedir, de terra estant, a un espai superior, com ho fa la estilitzada figura de la noia.

La subtil interrelació entre el món interior i l'exterior que suposa l'exercici de la lectura, es fa palès, doncs, en aquest ex-libris, en què fins i tot el gran finestral obert que serveix de marc ens suggereix que imitem el que fa Maria Triadó.

=====

158. Josep FABREGAT i ROVIRA
(Barcelona, 1885 - 1935)

EX-LIBRIS. Dr. JOSEP FABREGAT

- EX-LIBRIS. Dr.
FABREGAT
- 1917
- 113 x 119 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 160
- Op. 160

Allegoria de la professió del destinatari,
amb la destacada presència de la deessa de
la Salut, Hígia, que sosté el bol i la serp
d'Asclepi representatius de la Farmàcia.

-
- CT núm. 152
 - CS núm. 138
 - MAC núm. 270
 - BC full 40
-

El farmacèutic i bibliòfil Josep Fabregat és el destinatari d'aquest segon ex-libris dels tres que li encarregà a Josep Triadó durant els anys 1916 i 1917⁽⁴⁵³⁾, que, com el primer, també és de caràcter professional. La composició és una alegoria de la farmàcia, la figura representativa de la qual ocupa un lloc destacat en el conjunt, però envoltada i dominada per un ambient macabre que, en certa forma, caracteritza la seva funció.

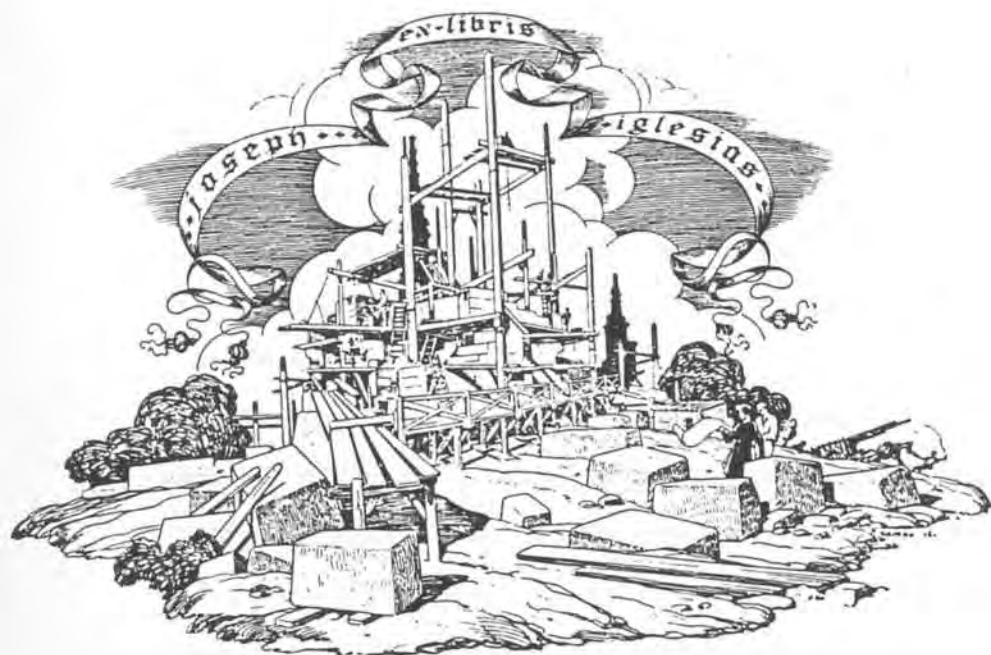
La lluita entre la vida i la mort que sintetitzen les tres figures arran de terra, també es reflecteix en el fort i clar contrast entre el blanc i el negre del cel, que de mica en mica s'enfosqueix i perd la vida com la moribunda ajaguda en terra; la Mort, preparada amb la dalla per segar la seva vida i disposada a cobrir el seu cos amb el sudari, com la franja negra que s'ha incrustat en l'espai blanc del fons, és una presència que no ignora la Malaltia, per això, la seva mà demana desesperadament un ajut que sols li pot donar la fórmula magistral que recull en un bol la figura representativa de la Vida i que ha preparat Hígia, la deessa de la Salut -d'aquí el mot "higiene"- filla del déu de la medicina Asclepi.

L'ex-libris, que Manuel Rodríguez Codolà qualifica de "feliç de concepte i realització"⁽⁴⁵⁴⁾, es fonamenta, doncs, en dos conceptes oposats: l'un, essencial, ressalta la qualitat divina d'Hígia, que deixa caure des de d'alt -des del cel- el remei curatiu perquè el recullin en terra; mentre que l'altre és representat per la pugna entre la vida i la mort, lluita en què intervé la divinitat en contra de l'ombrejada Mort.

Cal assenyalar, finalment, que la disposició dels textos en la part superior situa el propi Josep Fabregat a la mateixa altura simbòlica que ocupa la figura alegòrica, de manera que la idealització de la farmàcia és compartida pel propi destinatari, el qual també és, així, invocat per la Vida que sollicita ajut, alhora que participa en l'acte de facilitar-li el líquid curatiu.

159. Josep IGLESIAS

(Països Catalans, s.XIX- s. XX)

- ex-libris/Joseph/iglesias
- 1917
- 84 x 129 mm
- P l a
- TRIADÓ 161
- Op. 161

Marca professional que idealitza
l'activitat arquitectònica.

-
- CT núm. 153
 - CS núm. 139
 - MAC núm. 193
 - BC full 56
-

També de caràcter professional és l'ex-libris de Josep Iglesias, en el qual la forma triangular del conjunt i els matisos de llum i ombra del fons afavoreixen la idealització de l'arquitectura que s'hi representa.

La marca és dominada per la presència d'un seguit de posts, de taulells, plataformes i bastides que ens insinuen l'inici d'una àrdua construcció -remarcada per la duresa d'un cavall castigat perquè no pot ti-

rar endavant amb el carro-, que ha estat projectada, simbòlicament, per Josep Iglesias, que apareix consultant els plànols amb el mestre d'obres.

El més destacable de la composició és, però, l'ús de la perspectiva que en fa l'artista, amb la qual no sols aconsegueix de donar profunditat a l'escena, sinó que també convida l'espectador a introduir-se en l'obra a través del camí obert per un pas provisional que ens permetrà d'accedir a la part més elevada, més enllà dels núvols i els alts pinacles de la neu perfilada en el fons, on se situa l'expressió "ex-libris".

El sentit ascendent que ens suggereix el bastiment central, les agulles gòtiques siluetejades al darrere, les capçades dels arbres a banda i banda i, en definitiva, el triangle descrit pel conjunt, és el que delimita el caràcter simbòlic de l'allegoria coronada per una cinta que abraça tot el centre d'interès superior.

Certament, els núvols que imiten en el cel la forma del que es fa en la terra és un recurs ja emprat per Triadó en un dels ex-libris de la seva filla Maria⁽⁴⁵⁵⁾, com i també les ombres que descien el perfil d'una obra arquitectònica, són presents en altres ex-libris destinats a arquitectes⁽⁴⁵⁶⁾, i, evidentment, l'armònica disposició dels diferents elements constitutius, que si en aquest cas no mantenen la perfecta simetria bilateral que tant respecta Triadó en altres marques, si més no és insinuada amb les idèntiques formes curvilínies que adopta el filacteri i les seves borles, que també són imitades pel cel, els núvols, i fins i tot, pel fullatge dels arbres que flanquegen la bastida central i que serveixen de suport al núvol que entapissa el fons.

=====

160. Antoni DALMAU i JAMBRÚ

(Sant Feliu de Llobregat, 1874 - 1954)

- EX LIBRIS/ANTONI/DALMAU
- 1917
- 132 x 83 mm (457)
- C 3 a
- TRIADÓ 162
- Op. 162

Idealització de les arts mitjançant
una cerimònia panteïsta.

-
- CS núm. 140
 - MAC núm. 112
 - BC full 43
-

Les arts, la lectura, el saber, el camí cap al coneixement en definitiva, són uns temes que sovint apareixen tractats en els ex-libris que el bibliòfil Antoni Dalmau encarregà a diversos artistes: Antoni Saló, Hans Bastanier, Joaquim Renart o el propi Josep Triadó, que en una marca anterior abraçava el tema de la lectura⁽⁴⁵⁸⁾.

En aquest aiguafort, el més petit dels que gravà l'artista, conjuga les arts de la pintura, la literatura, la música i l'escultura a través dels símbols representatius: paleta i pinzells, llibres, lira, i un bust clàssic, dels quals extreu l'essència llur mitjançant el foc purificador que, a manera de ritus religiós, no sols perfuma l'interior de la composició, sinó que en elevar els efluvis més enllà del marc del disseny, sembla com si volgués formar part de l'ambient que respira qui el contempla. La cerimònia, presidida per la bellesa adònica del jove seminu, té també com a complement del foc una branca de llorer que s'enlaira per la banda esquerra, la qual, ultra esdevenir una premonició de glòria i elevació, també remarca el caràcter panteista que ens inspira el lloc on se celebra, significativament materialitzat en l'enorme bust esculpit en la roca que acull el cerimonial d'iniciació.

Si en els aiguafort de Josep Triadó podem apreciar autènticament la seva vàlua com a dissenyador i gravador, també és cert que els temes que hi tracta tenen sovint certs paral·lelismes entre si, especialment des de la vessant macabra, com ja hem apuntat en comentar un ex-libris que s'autodestina⁽⁴⁵⁹⁾; en aquest cas, però, el ritual panteista que ens ofereix en una clara alegoria de les arts, també ens el dona en el primer aiguafort d'Hugo Sanner, en el qual era l'amor el qui rebia l'ofrena⁽⁴⁶⁰⁾. En totes dues marques, doncs, el contacte de l'home amb la natura i l'aromàtica presència de l'encens, esdevenen els suports simbòlics comuns de les alegories respectives.

=====

161. Manuel VEGA i MARCH

(Granollers, 1871 - Barcelona, 1931)

- EX-LIBRIS/MANUEL VEGA/Y MARCH/
ARQUITECTO

- 1917

- 110 x 78 mm

- F 1 b

- 163//TRIADÓ

- Op. 163

Ex-libris professional allegòric de l'arquitectura
ambientat en el Renaixement.

- CT núm. 154

- CS núm. 141

- MAC núm. 83

- BC full 59

L'arquitecte Manuel Vega, autor d'alguns projectes interessants com un teatre a San Salvador del 1911, és més conegut, però, per la seva activitat directiva i com a escriptor: fou fundador i director de la revista Arquitectura y Construcción, publicada a Barcelona mensualment

entre el 1897 i el 1916 i com a anuari del 1917 al 1922, en la qual aparegué el seu escrit Las enseñanzas industriales en España (461).

Per a ell, doncs, Josep Triadó realitzà aquest ex-libris professional configurat per una sèrie d'elements que apareixen en la major part dels seus projectes per a arquitectes: plànol, bastides, columnes i capitells, escaires, siluetes de construccions clàssiques al fons i, en fi, la figura de l'arquitecte com a motiu més o menys destacat (462).

La característica potser més destacable d'aquest ex-libris és l'ambientació renaixentista que emana de l'escena, situada a la ciutat de Roma i realçada amb el perfil de la cúpula de St. Pere del Vaticà, de Miquel Àngel, -"il cupolone", com l'anomenen els romans-, al fons.

El marc que tanca la composició també té una funció simbòlica que podem desglossar en dos: en primer pla, apareix un altar suportat per dues columnes amb tres escudets cadascuna que alludeixen a l'art (463), el qual, ultra abraçar la làpida amb els textos identificatius, serveix per a accentuar la professió de Manuel Vega; mentre que, en segon terme, és un plafó amb el centre d'interès esmentat que sembla — | — reposar damunt l'ara. L'ambient ritual que ens inspira la disposició d'aquests dos elements és reforçada simbòlicament per alguns detalls del plafó que ja ha emprat Triadó en altres ocasions, com la perspectiva en contrapicat que té l'espectador del bastiment —que es perd més enllà del marc— o del cel acolorit del fons seccionat per un enorme núvol, sobre el qual es destaca el perfil de la cúpula. Així, doncs, l'artista rubrica el sentit ascendent i espiritual que ens sugereix el·loc en si.

Hi ha, a més, altres referències que també contribueixen a posar en relleu aquesta idealització de l'arquitectura, com és la posició que, a banda i banda del plafó i sobre les columnes de l'altar, tenen el bloc de pedra, a la dreta, i, a l'esquerra, la maça i l'escaire acompanyats d'unes branques de llorer premonitòries de l'èxit del consignatari de l'ex-libris, Manuel Vega, que és dret al seu costat abillat d'arquitecte del Renaixement.

162. Josep FABREGAT i ROVIRA
(Barcelona, 1885 - 1935)

- SALVS/EX-LIBRIS
DR. JOSEP FABREGAT
- 1917
- 95 x 120 mm (464)
- P l a
- TRIADÓ 164
- Op. 164

EX-LIBRIS DR. JOSEP FABREGAT

Allegoria de la Farmàcia amb les figures
representatives de la Mort, la Malaltia
i la Salut, representada per la deessa Hígia.

-
- CT núm. 155
 - CS núm 142
 - MAC núm. 192
 - BC full 44
-

El tercer i últim ex-libris que Josep Triadó dibuixà per al bibliòfil i farmacèutic Josep Fabregat és, com els dos anteriors, de caràcter professional i macabre. De fet, aquest exemplar és una nova versió de la seva segona marca⁽⁴⁶⁵⁾, però ara ens presenta una escena molt més dulcificada, alhora que amb les inscripcions "Salus" i la

representativa del símbol de la farmàcia que apareixen en el pou, personalitza més clarament la figura de la deessa de la Salut, Hígia, filla del déu de la Medicina, Esculapi. Ara bé, tant Hígia, com la Mort i la Malaltia són els personatges simbòlics que dominen totes dues composicions, que, a més, també coincideixen en un símbol de segon pla força important: la lluita que es produeix entre el blanc de la vida i el negre de la mort per ocupar el cel, la qual, en definitiva, és la mateixa que pateixen els malalts en primer terme. Això no obstant, en aquesta marca, hi incorpora un element nou de fons també molt significatiu, els roures que acullen la figura de la divinitat i el seu "laboratori" constituït pel pou, el bol, les herbes i alguns aparells per a realitzar les fórmules magistrals, com el pot d'apotecari, l'embut o el matràs de destil·lació.

Així, doncs, mentre el cel expressa la pugna per la vida, el roure simbolitza la fortalesa, l'únic punt de suport que pot trobar la comunitat de malalts i tolits que s'hi apropa. Cal considerar, paral·lelament, que el pou significa la salvació en la simbologia cristiana, segons Harold Bayley⁽⁴⁶⁶⁾, amb la qual cosa Josep Triadó reforça una idea ja prou palesa i que encara realça més amb la posició elevada que ocupa la divinitat, que fins i tot obliga la Mort, que branda amenaçadorament la seva dalla de l'esquerra estant, a mirar l'escena des d'una posició d'inferioritat i, per tant, d'impotència.

=====

163. Josep TRIADÓ i MEYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX TON BIBLION/TOI//~~sosibios~~ //
- IOSEF/TRIADÓ
- 1917
- 121 x 92 mm
- P 1 b
- s.f. 165
- Cp. 165

Allegoria de l'aigua com a font de vida.

-
- CT núm. 156
 - CS núm. 281
 - MAC núm. 73
 - BC full 58
-

La font, l'aigua, com a salvaguarda de la vida, tal com indica la inscripció "sosibiós" de l'interior, és el tema triat per Josep Triadó per al seu nou ex-libris. La font de la vida, però, no sols proporciona aigua -vida- als humans que s'hi acosten, l'un per a beure i l'altre per rentar-se, sinó que també esdevé l'únic mitjà en què poden viure uns altres animals, els peixos, simbolitzats amb una parella de dofins que, en segon pla, juguen dins el mar. L'aigua és, doncs, el nucli d'aquest ex-libris que en arribar al punt més elevat esclata com una estrella i reparteix les seves gotes simètricament arreu del centre d'interès, alhora que també disposa harmònicament al seu voltant els diversos elements que s'hi apleguen: figures, dofins, bombolles, corrents marins, i, en definitiva, tot el que es troba fora del marc octogonal que el tanca.

En un altre sentit, la utilització del color també és força significativa en la composició, car el blau del fons, el del mar, permet de destacar en blanc no sols l'esclat d'aigua que surt de la font, sinó també les figures que la beuen i la fan servir per a rentar-se, com si les purifiqués internament i externa; mentre que el verd de la font, també és reproduït en els dofins i en les branques exteriors, potser per indicar que l'aigua també la necessiten els altres éssers vivents: la fauna i la flora.

Un altre aspecte que també crida l'atenció de l'espectador és l'ús de l'alfabet grec per a escriure tots els textos de l'ex-libris, amb la qual cosa dóna al conjunt un aire hel·lènic no totalment correspost pel marc que l'abraça. Aquest és, però, l'únic exemplar en què Josep Triadó utilitza com a única llengua el grec⁽⁴⁶⁷⁾; en aquest sentit hem de considerar que des del 1916, el reusenc Ramon Casals i Vernis ja havia projectat diverses marques encapçalades amb la fórmula "ex ton biblion toi" (ex-libris)⁽⁴⁶⁸⁾ i fins i tot amb el text en àrab⁽⁴⁶⁹⁾.

164. Joan MAYOLAS

(Països Catalans, s.XIX - s.XX)

- EX-LIBRIS/JOAN MAYOLAS

- 1917

- 101 x 66 mm

- P l a

- TRIADÓ 166

- Op. 166

El déu Pan tocant l'aulos, allusió a les
afeccions musicals del possessor.

-
- CT núm. 157
 - CS núm. 143
 - MAC núm. 158
 - BG full 59
-

Malgrat que l'aspecte semianimalesc de Pan espantava els ramats i els pastors, la mítica divinitat també és capaç d'oferir-nos una imatge de bonhomia quan el veiem tocant el bufacanyes - la flauta de Pan- , que fabricà amb el cos convertit en canya de la Bella nimfa Siringa , amb el nom de la qual també és conegut aquest instrument.

Desde la mort de la nimfa, però, Pan abandonà la persecució de les seves companyes i es dedicà a la música; aquesta vessant simbòlica del déu mitològic sembla, doncs, el motiu que justifica l'ex-libris per al musicòleg Joan Mayolas, en el qual, però, Josep Triadó canvia l'instrument que el caracteritza per un altre també d'origen hellènic, la flauta doble o aulos.

La imatge de Pan, que també apareix en l'ex-libris que el mateix Triadó dibuixà per a Guillem A. Tell i Lafont⁽³⁷⁰⁾, ens transmet el seu esperit melòman compartit per la natura que l'acull, tal com podem visualitzar en les branques de l'arbut que semblen dansar en sentir la música; de manera que l'escena adquireix, així, el sentit panteista propi del déu dels boscos i els seus habitants.

L'orla que tanca l'escena, inspirada en les dels frontispicis dels segles XV-XVI, és constituïda per una profusa ornamentació vegetal a base de fulles d'acant i petites inflorescències, que complementen l'ambient boscà de l'interior.

=====

165. Frederic-Joan MIRACLE i VILA
(Barcelona, 1865 - 1930)

Composició pro-alemanya a l'usiva a la Primera Guerra Mundial.

- EX-LIBRIS/FREDERICH/J.MIRACLE/A(gnus).D(ei). 1917//
MACTI ANIMO ESTE VICTORIA DVCIT FIDENTES
- 1917
- 110 x 159 mm
- P 1 b
- 167 / TRIADÓ
- Op. 167

- CT núm. 158

- MAC núm. 114

- CS núm. 144

- BC full 55

El colleccionista Frederic J. Miracle encarregà l'últim ex-libris a Josep Triadó el 1917, en un moment en què la Primera Guerra Mundial era a punt d'acabar.

El destinatari, que treballava en una empresa alemanya -la casa Neufville-, vol mostrar a l'espectador el seu sentiment germanòfil en la marca que comentem, en la qual es representa una allegoria de la Victòria dirigint les potències dels imperis centrals, Alemanya i Àustria, i els llurs aliats Turquia i Bulgària; estats, tots ells, simbolitzats amb les banderes respectives. Cal remarcar, en aquest sentit, que tant la bandera alemanya com l'austriaca eren les vigents el 1917, que foren substituïdes el 1918, un cop acabada la confrontació.

No és aquest ex-libris, però, el primer que Josep Triadó dibuixà per a F.J. Miracle amb una intencionalitat més o menys política; recordem que l'any 1903, ja n'havia encarregat un de patriòtic⁽⁴⁷¹⁾ i que un any després, el 1904, l'artista li'n projectà un altre de les mateixes característiques, en el qual reclamava la independència del nostre país mitjançant les referències a altres estats ja autodeterminats, en aquell cas representats amb llurs escuts heràldics respectivament⁽⁴⁷²⁾.

L'allegoria que ens ofereix Josep Triadó conté un seguit de recursos simbòlics que ja ha utilitzat en altres marques. De fet, la situació de les banderes en la part més alta de la composició, compartint l'espai amb el lema que dirigeix els herois, és, per si sola, prou significativa, especialment si considerem que amb la diversitat de colors que s'hi apleguen, aconsegueix de contrarrestar el fons tenebrós que cobreix el cel i, així, pot donar més rellevància i visibilitat a la glòria i el triomf que ens augura la branca de llorer que branda Nike, la Victòria. D'altra banda, també podem establir una comparació entre la gracilitat amb què s'enlaira Nike i la força i la dificultat que tenen els quatre cavalls per seguir-la, realçada per l'escuma i la brumera d'unes ones que, ultra compartir la vehemència de les figures, sembla transformar-se en la polseguera que

provoquen les notes dels animals; això no obstant, la fe i l'esperit de victòria possibilita una ascensió similar a les que el propi Triadó ens oferia en una altra marca de F.J. Miracle i en la primera del Foment de les Arts Decoratives (473).

L'escena, doncs, palesa un fervor i una fe en el triomf que fins i tot podem veure reflectit en el marc que l'abraça, tant en els dos roures i els nens que els flanquegen -la fortalesa dels herois del demà- i en el llibre obert -la llum- i l'abundor de les cornucòpies, que suporten el conjunt.

=====

166. Pacia BOIXADER

(Països Catalans, s.XIX-s.XX)

ex-libris
PACIA BOIXADER
1918

- IN NOMINE//PATRIS ET FI- -LII ET SPIRI-
TV SANCTI/ex-libris/PACIA BOIXADER/19//18
- 1918
- 91 x 57 mm
- P 1 a
- TRIADO//168
- Cp. 168

Ex-libris religiós
d'inspiració romànica.

- CT núm. 159
- C^S núm. 145
- MAC núm. 57
- BC full 57

Per a Facià Boixader, Josep Triadó projecta aquest ex-libris de memòria romànica amb la figura d'un bisbe com a motiu destacat, personatge que, si pensem en el nom del possessor, molt bé podria ser la representació de Sant Facià, bisbe de Barcelona del s.IV i considerat com un dels homes més savis del seu temps; això no obstant, el caràcter eminentment religiós de l'ex-libris, també ens suggereix el sentiment espiritual del consignatari. En aquest sentit, no és sols la majestàtica presència de la figura central el que li dóna aquest caràcter, sinó també cadascun dels elements complementaris que l'acompanyen, la llur disposició i, fins i tot, els textos que complementen la composició. Així, mentre la figura del bisbe acull l'espectador en el ritual litúrgic que es disposa a iniciar -amb la mà en posició de beneir i amb els mots que obren l'ordinari de missa-, la seva posició adquireix un posat clarament dominant, reforçat pel setial que ocupa, el bàcul, la mitra i la corona que dibuixa el marc, el filacteri que l'abraça a manera d'aurèola, com i també l'expressió "ex-libris", que li serveix de coixí per als peus, el sacerdot esdevé, doncs, el mitjancer entre nosaltres i el més enllà, entre l'home i Déu.

Per a destacar aquesta idea, l'artista emprà novament la simetria bilateral que ressalta la vertical del centre, ocupada per la figura, però apuntada també per la creu de la base i el floró que culmina l'ex-libris, a dalt; és l'eix vertical el que també ens transmet un sentit d'elevació insinuat ensems pels dits que ens beneeixen i pel bàcul i la mitra romànica, els cims dels quals han estat tallats per l'artista amb la intenció de fer-los accedir simbòlicament a l'espai superior.

167. Maria-Isabel NOLLA i CANTONS

(Buenos Aires, Argentina, 1876 - Barcelona 1959)

- ex-libris//ISABEL N(olla) de T(riadó)
- 1918
- 111 x 65 mm
- P l a
- TRIADÓ. 169
- Op. 169

Composició de gust medieval que realça la personalitat de la consignatària mitjançant un blasó allusiu.

-
- CT núm. 160
 - CS núm. 146
 - MAC núm. 48
 - BC full 59
-

Per a Maria-Isabel Nolla, la seva esposa, Josep Triadó li dedica un ex-libris en el qual recull altres idees ja expressades en exemplars precedents de la pròpia consignatària, com és la dona llegint⁽⁴⁷⁴⁾ i, especialment, un escut que esdevé el zenit de la composició, constituït per un gerro amb tres roses, que també apareix com a blasó de la propietària en la seva primera marca⁽⁴⁷⁵⁾.

La composició, de gust medieval, ens ofereix un clar contrast simbòlic entre les parts inferior i superior, a través del qual Triadó ens transmet una idea d'elevació que parteix d'una escena dominada pel silenci de la lectura, la bellesa i la riquesa de les flors i l'aigua que les alimenta, i per l'espiritualitat que ens inspira el lloc; mentre que, a dalt, és el camper amb el símbol de la propietària el que presideix el conjunt, escut que l'artista acompanya amb una ornamentació a base de llambrequins plens de contingut semàntic, car ultra expressar la riquesa del que abracen, també es transforma en una corona que rubrica el blasó, l'ànima de Maria-Isabel Nolla.

Escut i llambrequins, cintes, indumentària, textos i espai, donen, com hem dit, un aspecte medieval a l'ex-libris, més propi del moment modernista que del noucentista, però Triadó, artista eminentment eclèctic, aprofita per a emmarcar i ambientar situacions que expressen espiritualitat i amor.

D'altra banda, la disposició dels tres motius més representatius del disseny -flors, dama i blasó-, delimiten un triangle que bàsicament té la funció de sintetitzar i de realçar la personalitat de Maria-Isabel Nolla. La figura i les flors, que ocupen els dos finestrals extrems de la base, simbolitzen el cos i l'ànima de la possessora, els quals són enlairats pel centre, damunt del finestral buit del mig, en l'escut que la representa.

Amor, riquesa intel·lectual i bellesa s'apleguen, doncs, en aquesta marca que també ens és presentada per Triadó amb l'acurada harmonia situacional que el caracteritza.

168. Roser TRIADÓ i NOLLA

(Barcelona, 1904)

- ex-libris//rosario Triadó
- 1918
- 101 x 58 mm
- P 1 a
- TRIADÓ//170
- Cp. 170

Ex-libris parlant, amb la representació
de la Mare de Déu del Roser.

-
- CT núm. 161
 - CS núm. 18
 - MAC núm. 65
 - BC full 59
-

La imatge de la Mare de Déu del Roser amb el Nen ha estat el motiu triat per l'artista per al nou ex-libris de la seva segona filla, que el 1918 ja tenia catorze anys. El dibuix, que és una evident referència al nom de la posseïdora, no amaga el sentiment religiós que Triadó vol inspirar a Roser, ni tampoc l'amor que pot obtenir la desti-

natària si segueix aquest consell, com ens suggereixen la creu i el cor que gairabé es besen en el rosari cordiforme de la base; no obstant això, l'amor que tímidament s'anuncia en el rosari és clarament mistificat en la part central, i en especial en la figura del Nen, el qual, sota la mirada de la seva Mare en semiperfil, es disposa a beneir la cinta amb els textos identificatius que sosté amb la mà esquerra, en un diàleg d'Infant a infant.

Les figures, però, no sols ofereixen amor, ni tampoc és únicament destinat a la consignatària, almenys és això el que l'espectador en pot extreure de la contemplació de la màndorla que els abraça, configurada per un seguit de llengües de foc que en conjunt generen una llum capaç d'illuminar l'espai exterior i els qui observem l'ex-libris, en una representació simbòlica-mistificadora que Triadó ja ha utilitzat en altres ocasions, especialment durant la seva segona època productiva (476). En aquest cas, a més, els raigs que emanen del nucli, missatgers de llum —"Ego sum lux mundi"—, també ens aporten la bellesa i l'amor d'unes flors que, ultra ornamentar l'espai central de l'ametlla mística, surten a l'exterior per acompanyar la pròpia llum; així, l'artista sembla que vol significar-nos que la fe religiosa no sols ens illumina, sinó que també ens proporciona amor i bellesa.

=====

169. Bartomeu SIGALÉS i FONSA

(Sant Joan Despí, 1876 - Barcelona, 1948)

- EX-LIBRIS/BARTOMEU/SIGALÉS
- 1918
- 121 x 82 mm
- P l a
- TRIADÓ//181⁽⁴⁷⁷⁾
- Cp. 171

Allegoria de la bibliofília.

-
- CT núm. 162
 - CS núm. 148
 - MAC núm. 174
 - BC full 49
-

Bartomeu Sigalés, publicista, bibliòfil i viatjant de comerç de la Casa Eusebi Bertrand i Serra de Barcelona, indubtablement és un dels homes més apassionats per l'exlibris català de la segona dècada del nostre segle, afecció que no sols el dugué a aplegar una important collecció de marques de biblioteca, sinó que també l'impulsà a redactar diversos articles per tal de potenciar l'exlibris postmodernista català; una prova d'això la tenim en una crida que fa als lectors de la Veude Catalunya a finals del 1916: "Hora és ja de que ens despertem i sapiguem igualar-nos al gran moviment estranger, que si bé és poca la quantitat d'ex-libris catalans, és gran la qualitat, i la prova n'és la sollicitut que per ells tenen els colleccionistes estrangers, que no escassegen mitjans per adquirir un Riquer o un Triadó."⁽⁴⁷⁸⁾

La vinculació de Sigalés a l'exlibris me, però, no serà realment intensa fins a principis del 1917. En aquell any, Bartomeu Sigalés entra a formar part de la Secció d'Exlibristes del FAD, des del primer de gener i a proposta de Josep Triadó, per a fundar la Unió d'Exlibristes Ibèrics; d'altra banda, al llarg del 1917 encarregà vuit ex-libris personals a diferents artistes, entre els quals a Ramon Casals i Vernís i Llorenç Brunet, nombre de comandes que és particularment significatiu si el comparem amb les deu que havia fet entre el 1910 i el 1916; i, finalment, també és durant el 1917 que el seu nom és citat per Triadó entre els més destacats dels nous colleccionistes d'ex-libris en un article aparegut a Marinada, de Palamós⁽⁴⁷⁹⁾, com i també a Heraldo de Cataluña, a Reus, on apareix una petita nota que glossa la seva personalitat en aquests termes: "Entusiasta de las artes gráficas y notable coleccionista de marcas de biblioteca, ha contribuido poderosamente al resurgimiento exlibrista de Cataluña publicando buen número de artículos en "La Veu de Catalunya", "Foble Català" (Barcelona), "Coleccionisme" (sic) (Madrid) y HERALDO DE CATALUNA (Reus). (...) puede mostrar en su escogida biblioteca de clásicos catalanes, unos 5.000 exlibris debidos a la pluma de los primeros dibujantes de nuestra época."⁽⁴⁸⁰⁾

Per a ell, Josep Triadó li dedicà dues marques el 1918, la pri-

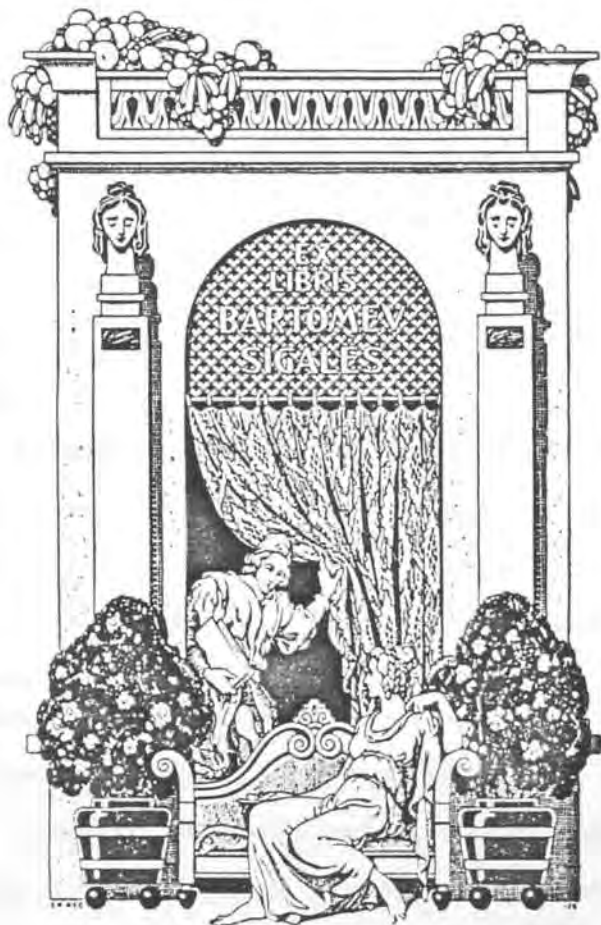
mera de les quals, titulada "Bibliofília"⁽⁴⁸¹⁾, és una composició barroquitzant en què un cavaller vuitcentista amb un volum sota el braç, el mateix Bartomeu Sigalés, és en un lloc ideal envoltat de natura i amb una llibreria alfons amb la qual està lligat amb la seva pròpia ombra. De fet, l'allegoria del llibre -de la bibliofília- que ens presenta Triadó, és clarament panteïsta, no sols per l'ambient que acull l'escena sinó també pels diferents complements ornamentals que l'acompanyen: fruits, plantes, garlandes, escultures de sàtirs i, com a motiu glorificador, les dues òlibes que coronen el conjunt, símbol de la intel·ligència i del saber que ens proporcionarà la lectura dels llibres que protegeixen. El marc que abraça l'escena apunta, també, un sentit ascendent que es fonamenta en l'abundor d'aliments que ens ofereixen a banda i banda les petxines-cornucòpia, i també els pinacles de la part superior. L'aliment intel·lectual és, en definitiva, el que sembla voler ressaltar Triadó de l'afecció per la bibliofília de Bartomeu Sigalés.

Cal afegir, finalment, que aquest ex-libris encara l'usa Bartomeu Sigalés i Pueyo ⁽⁴⁸²⁾, catedràtic de Termotècnia i conservador de l'arxiu de Bartomeu Sigalés i Ponsà, particularment valuós pels articles manuscrits i un llibre inèdit, tots de tema exlibrístic.

=====

170. Bartomeu SIGALÉS i FONSA

(Sant Joan Despí, 1876 - Barcelona, 1948)

- EX/LIBRIS/BARTOMEU SIGALÉS
- 1918
- 119 x 78 mm
- P l a
- TRIADÓ//172
- Op. 172

"Ofrena" és el títol d'aquesta marca
de sabor renaixentista.

-
- CT núm. 163
 - CS núm. 147
 - MAC núm 191
 - BC full 48
-

De gust renaixentista és el segon ex-libris per al colleccionista Bartomeu Sigalés, en el qual l'artista ens presenta una escena amorosa similar a les que configuren les marques de Pahissa o Paulina Cassan, totes dues d'inspiració medieval⁽⁴⁸³⁾; l'amor, però, en aquest cas és acompanyat d'un llibre que esdevé novament el motiu destacat d'aquest últim encàrrec que Bartomeu Sigalés fa a Josep Triadó.

Com en la marca precedent, doncs, una figura amb un volum sota el braç -el destinatari- és la que convida l'estimada i l'espectador a llegir un llibre, que té com a suport simbòlic unes flors que flanquegen el canapè, representatives de la bellesa, i uns fruits que decoren la part superior, símbol del saber que ens proporcionarà la lectura.

Triadó, que insisteix en la simètrica disposició dels elements estàtics, aprofita aquest recurs per a donar més vida i moviment als personatges centrals i per a ressaltar llur diàleg silencios presidit pel llibre esmentat; diàleg que és illuminat pels raigs del sol i sublimat per l'alta portalada del fons, la qual, malgrat la seva pesant aparença, ens transmet un sentiment d'elevació que és coronat amb l'abundor de fruits, els aliments del coneixement.

Lectura, bellesa, saber, amor, llum, elevació... són, en fi, els conceptes que aplega l'artista en aquest ex-libris allegòric del llibre que duu el títol d'"Ofrena" (484).

=====

171. Carlos Alberto Ferreira
(Portugal ?, s.XIX-s.XX)

- MIHI ARTI A SCIENTIAE INSERVIENTI COR/ ALLEVATVR/EX-LIBRIS/
CARLOS A/FERREIRA

- 1918
- 118 x 81 mm/ 110 x 74 mm
68 x 47 mm/ 40 x 28 mm
- F 1 a
- TRIADÓ 173
- Op. 173

Allegoria a les Arts i les Ciències.

-
- CT núm. 164
 - CS núm. 150
 - MAC núm. 66
 - BC full 57
-

Carlos Alberto Ferreira, molt possiblement d'origen portuguès, encarregà quatre ex-libris i un superlibros a Josep Triadó durant els anys 1918 i 1919⁽⁴⁸⁵⁾, anys que, justament, fan pensar que el possessor podria ser el coronel portuguès i bibliotecari Carlos Alberto Ferreira da Costa, nat a Estremoz el 1874 i mort a Lisboa el 1959, el qual, com a mínim, disposava d'un ex-libris no gaire reeixit conegut per la majoria dels colleccionistes portuguesos. De fet, aquestes dades han fet pensar en un primer moment els estudiosos de l'exlibrisme portuguès, com Fausto Moreira Rato, que el consignatari dels ex-libris de Triadó i el bibliotecari de l'Arquivo Nacional da Torre do Tombo eren la mateixa persona⁽⁴⁸⁶⁾; això no obstant, tant el propi Fausto M. Rato com Aulo-Gélio Severino Godinho ens han fet veure que, al capdavall, es tracta simplement d'una coincidència i que, per tant, són persones diferents⁽⁴⁸⁷⁾.

El primer ex-libris que li projectà Triadó és, com els tres posteriors, una alegoria de les arts que en aquest exemplar esdevé particularment significativa amb la incorporació d'un lema que sintetitza perfectament el dibuix; les arts i les ciències que serveixen per a elevar el cor del destinatari és, sens dubte, una llegenda que l'artista pot fer extensiva a molts altres projectes, però que sobretot en aquesta ocasió adquireix un gran valor, perquè a través del doble llenguatge text-dibuix -cos i ànima-, podem accedir més fàcilment als recursos simbòlics tan usats per Josep Triadó i, en conseqüència, a interpretar més encertadament els ex-libris que presenten aquestes característiques.

Així, el mot allegòric "allevatur" és expressat per l'artista amb alguns detalls gairebé habituals en ell, com és la separació del fons en un cel tenebrós -l'univers- que contrasta amb la blancor del que és arran de terra, efecte ja contemplat en tres marques del Dr. Josep Fàbregat⁽⁴⁸⁸⁾; l'estel de dalt, que del centre de l'univers estant illumina el conjunt i determina el zenit de l'alegoria, com en l'ex-libris de Valentí Roca -també constituït per la silueta d'una catedral gòtica, les agulles de la qual arriben a tocar l'espai superior⁽⁴⁸⁹⁾; o el fum d'una fàbrica, que accedeix a l'univers com en l'ex-libris de Joan Soldevila⁽⁴⁹⁰⁾ per confondre's amb els raigs del sol, en

aquest cas amb el foc purificador de la torxa. "Allevatur", però, també ens és insinuat per les enormes ales de la figura central, les quals es destaquen sobre la negror còsmica i protegeixen, alhora, tot el que és al món, a la base de l'ex-libris.

Les Arts, representades per la literatura -llibres-, la música -lira- o l'arquitectura -la catedral de Burgos- i les ciències, per la indústria i pel globus terraqüi d'Urània, la musa de l'Astronomia, s'apleguen al voltant d'una altra figura simbòlica, l'òliba, allusiva al coneixement i al saber i habitual acompanyant de la deessa de les arts i les ciències, Minerva.

Finalment, Carlos Alberto Ferreira apareix en forma de noia oferint un cap de la garlanda que abraça el marc a l'àngel que l'illumina i que és capaç de sublimar tot allò que l'envolta, en un acte clarament ritual en què el domini i el poder de la figura central és reforçat pel contrapicat i pel volum del seu cos.

=====

172. Santiago SUBIRANA i OLLER
(Barcelona, 1885 - Sevilla, 1939)

- EX/LIBRIS/SANTIAGO SVBIRANA
- 1918
- 121 x 84 mm
- P l a
- TRIADÓ//174
- Cp. 174

Marca allusiva a la professió del destinatari
amb una clara referència a les edicions pontifícies.

-
- CT núm. 165
 - CS núm. 151
 - MAC núm. 173
 - BC full 57
-

L'editor i llibreter pontifici Santiago Subirana , de Barcelona, posseeix aquest ex-libris presidit per la lectura d'una noia en una finestra, tema que, d'altra banda, ja ha incorporat Triadó en moltes composicions. De fet, tant l'escena en si com l'harmònic marc que l'acull no són gaire innovadors en l'obra triadoriana, això no obstant, hi podem destacar dos motius que fan que aquest ex-libris tingui la seva simbologia pròpia, alhora que evidencia un aspecte professional del consignatari. Ambdós detalls simbòlics exerceixen, a més, dues forces contràries quan es troben en l'horitzontal del centre, justament on descansa la figura; en aquest lloc convergeixen, doncs, tant els pinacles laterals formats per les flors i els fruits que flanquegen el llibre i que simbòlicament sublimen la lectura, com els altres que apunten cap a baix, on se situa l'escut pontifici allusiu a les edicions de Santiago Subirana. Les forces contràries que ens mostren els diferents pinacles, concentrades en la pròpia noia, no són més que la representació de les bones lectures -basades en el consentiment eclesiàstic- com a mitjà per a assolir un estat de coneixements i d'elevació que la noia sembla intuir en situar la seva mà al cor. D'altra banda, la lectora, que és connectada amb la tiara papal i les claus del Paradís amb el tros que penja del seu vestit, també té un mateix fons negre que la ressalta, com el blasó de la base, i que ha deixat per poder llegir a la llum del sol.

L'ex-libris és, en fi, una marca simbòlico-profesional basada en la interrelació de dos espais horitzontals ben delimitats, també, per la senzillesa i la sobrietat arquitectònica de la part superior en contrast amb la barroca ornamentació de la base.

=====

173. C.V.N.K.

- EX-LI-//-BRIS/CV//NK
- 1918
- 60 x 52 mm
- P 1 a
- TRIADÓ
- Op. 175

El calze sagrat, el Graal, és l'únic element d'aquesta composició de consignatari anònim.

-
- CT núm. 166
 - CS núm. 217⁽⁴⁹¹⁾
 - MAC núm. 129
 - BC full 57
-

Per a l'anònim CVNK, possiblement d'origen germànic si pensem en la inicial K, Josep Triadó dibuixà un ex-libris decoratiu molt simple, basat únicament en un motiu; ara bé, tant la senzillesa simbòlica que ens aporta el calze en si, com la justa decoració vegetal del seu peu, el traç harmònic de les línies o, fins i tot, la correcta i ordenada distribució dels textos a banda i banda no són estranys en Triadó. De fet, no és aquesta l'única ocasió en què l'artista juga amb un sol element simbòlic que, solament així, ja adquireix un destacadíssim relleu en l'ex-libris, pensem per exemple en els dos superlibros que atribuïm a Pau Font de Rubinat⁽⁴⁹²⁾; com i també és característic en l'artista tancar la composició amb un marc que adopta formes que ens

suggereixen els raigs d'un estel o, en l'exemplar de CVNK, una mena de medalló perlat que, en definitiva, realça el nucli d'una manera semblant, tot donant-li una lluminositat que indubtablement ens situen davant de quelcom superior, ideal.

El Graal, doncs, és l'essencial en el projecte de CVNK, i és en ell on les perles i les fulles del peu ens parlen de riquesa i, especialment, de naturalesa i bellesa, de terra, on se situen les inicials del consignatari; mentre que, a dalt, la tassa que acull el vi o Sang de Crist, ressaltada per la blancor que contrasta amb el color vermell que domina el fons, és suportada per dues fulles en forma de cor -potser al·lusives a l'amor-, amb l'expressió "ex-libris" a banda i banda, en un punt on se separa el món del més enllà, l'home de la divinitat.

El motiu central i l'ornamentació vegetal que el decora, la distribució dels textos a cada costat, el marc i el vermell sanguini de la tinta esdevenen, per tant, les referències simbòliques que Triadó ens proporciona en aquesta composició religiosa presidida pel calze sagrat, el Graal de la llegenda medieval.

=====

174. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX LIBRIS/J.//TRIADÓ//M//
- 1918
- 100 x 85 mm
- P l a
- s.f. 176
- Op. 176

Allegoria hel·lènico-modernista
de la pintura.

-
- CT núm. 167
 - CS núm. 152
 - MAC núm. 175
 - BC full 61
-

Josep Triadó, malgrat que fonamentalment és conegut com a dibuixant i gravador, inicialment el seu únic mitjà d'expressió artística era l'oli; això no obstant, a mesura que s'anà introduint en el dibuix, la pintura restà en un segon terme, rellegada quasi únicament a les seves estones de lleure i divertiment. Aquest nou ex-libris que s'autodestina, doncs, ultra ésser un homenatge a la pintura -la seva primera professió-, també expressa la nostàlgia de l'artista per aquells seus anys dedicats bàsicament a aquesta activitat, durant el canvi de segle. De fet, els olis de la seva primera època són signats com ha signat aquest ex-libris, fins i tot amb la "T" característica: "J. Triadó M."; a més, però, la combinació d'estils que trobem en el dibuix, amb una figura d'inspiració modernista en un paisatge com el que decoraria una peça de ceràmica hellènica, és una dualitat que no sols palesa l'eclecticisme de l'artista, sinó també dels dos moments artístics que Triadó va viure i que, en definitiva, parteixen també la seva producció exlibrística en dues èpoques: el modernisme i el noucentisme.

Centrant-nos en l'allegoria que ens presenta, és significatiu de remarcar, finalment, que tant el pinzell, que voluntàriament apunta cap al cel, com la paleta, tenen com a fons el fullatge que ens suggereix l'èxit, com i també la corona de llorer anunciadora de la glòria de qui l'ostenta.

=====

175. Àlvar SOLDEVILA i VIDAL
(Barcelona, 1885 - 1960)

- ex-libris - àlvar soldevila
- 1918
- 79 x 121 mm
- P 1 a
- TRIADC 177
- Op 177

El sol ixent i la vila de Sallent,
amb la casa pairal dels Soldevila
i un àlber al costat, constitueixen
aquest ex-libris parlant.

-
- CT núm. 168
 - CS núm. 153
 - MAC núm. 194
 - BC full 54
-

Àlvar Soldevila, assidu de l'Ateneu i amic d'Eduard Toda i Güell, combinava la seva activitat com a industrial tèxtil amb l'afecció per la lectura i la bibliofília, que també féu extensiva a l'exlibrisme i que, en definitiva, el dugué a iniciar una petita col·lecció de marques de biblioteca i a encarregar aquest ex-libris el 1918.

El disseny que projectà per a ell Josep Triadó és constituït per dues finestres que permeten de contemplar un paisatge de la vila de Sallent, on Àlvar Soldevila tenia instal·lada la seva fàbrica de teixits i la casa pairal, can Soldevila; paisatge que és il·luminat pel sol, els raigs del qual cobreixen el cel alhora que protegeixen tot el que és en terra. El sol, arran de terra, i la vila, per tant, esdevenen els elements essencials d'aquest ex-libris, car és a través d'ells que podem visualitzar el cognom del consignatari, mentre que el nom és materialitzat amb un àlber, l'ombra del qual contrasta amb la llum del sol, a l'altre extrem estant.

Fixem-nos, però, que tant l'àlber com la casa pairal ocupen gairebé tot l'espai del finestral dret, mentre que, a l'esquerra, és el cel el que el domina, de manera que des del sol fins a la capçada de l'arbre Triadó delimita una diagonal que suggereix a l'espectador un sentit ascendent que fins i tot arriba a superar l'astre i els núvols mitjancers que tímidament taquen el sostre, en una clara referència a la capacitat intel·lectual del destinatari de la marca.

En un altre sentit, tant els textos en lletra gòtica, com la profusa ornamentació floral d'inspiració morrisiana intencionadament dominada pels gira-sols, en una nova allusió al posseïdor, serveixen de rúbrica d'aquest ex-libris que, en conjunt, també ens recorda un projecte per a guardes com el que el propi Triadó féu per a Ramon Miquel i Planas (493).

=====

176. Ernest JAUMEANDREU i OPISSO

(Països Catalans, s.XIX - Barcelona, 1940)

- Si este libro se perdiera,
como puede suceder, es de
un pobre estudiante que lo
ha de menester... Si quereis
saber su nombre más abajo lo
diré, y las señas de mi casa
si lo quereis devolver.

/EX-LIBRIS//ERNESTO JAUMEAN-
DREU//OPISSO

- 1918
- 121 x 85 mm
- P l a / P l b
- TRIADÓ 178
- Op. 178

Un estudiant de Salamanca llegeix el
Quixot al costat de la font de l'Oblit.

-
- CT núm. 169
 - CS núm. 154
 - MAC núm. 39
 - BC full 56
-

Ernest Jaumeandreu, germà del periodista gironí Adolf Jaumeandreu i assidu de l'Ateneu Barcelonès com Àlvar Soldevila, és el destinatari d'aquest ex-libris cervantí en el qual apareix destacada una de les fórmules emprades pels estudiants del segle XVII i XVIII per a indicar la propietat de llurs llibres, text manuscrit que evidencia l'autèntica funció dels ex-libris i que, en aquesta marca, serveix per a nimbar tot el conjunt.

La llegenda "Si este libro se perdiera..." emprada en aquest ex-libris és una de les més conegudes en els ex-libris manuscrits espanyols, a més, però, hi ha altres com les que recull Bartomeu Sigalés⁽⁴⁹⁴⁾ "Negro es el ébano, negro es el cuervo, pero mas negro es el niño que roba este libro"; "Libro mio muy amado, antes te vea ardiendo que presado"; o també, "Mi libro es mi amigo, no me quites mi libro" i, finalment, aquesta altra més sorprenent, "Robado en casa de Gatzuk".

Obviament també trobem inscripcions manuscrites en altres llengües, per exemple, els francesos acostumaven a escriure "Cest livre est à moi, comme Paris est au Roi; qui veut savoir mon nom, regarde dans ce rond"; mentre els anglesos feien: "I pity the lake, I pity the brook; I pity the one that takes this book!"; i, en darrer lloc, als Països Catalans podem llegir inscripcions com: "Aquest llibre és de paper, el paper és de drap, el drap és de fil, el fil és de cànem, el cànem és de llavor, la llavor és de la terra, la terra és del pagès, el pagès és de Déu, aquest llibre és meu", i altres variants⁽⁴⁹⁵⁾.

La inscripció que serveix de llegenda i que tanca tota l'escena és, doncs, plena significació, tant des del punt de vista ambiental — fixem-nos que la figura que llegeix al costat de la font de l'Oblit és un estudiant salmantí del segle XVII— com històric, car connecta l'ex-libris en si amb l'època en què aquesta mena de marques de propietat eren manuscrites.

D'aquest ex-libris, però, Josep Triadó féu un tiratge especial a tres tintes⁽⁴⁹⁶⁾ a la "Tipografia la Acadèmica", de Barcelona, que va acompanyat d'una explicació sintètica del disseny en espanyol i francès en un full a part que diu així: "Hiedra...jaramagos...cipreses... truncadas columnas y piedras derruidas... despiertan la idea de la

"Fuente del Olvido", de mitològic recuerdo.

"Tal vez atormentado por el de alguna Dulcinea, se ha sentado junto a la fuente el estudiante, representado por la figura salmantina de clásica memoria en España.

"Sus textos: Ovidio, Plauto, Marco Tulio...quedan esparcidos por el suelo. Si se extraviaran, llevarán ellos escrita la conocida leyenda:Si este libro se perdiera...etc. que en el dibujo campea en círculo como envolviendo el tema que preside al "Ex-libris".

"!Mas no tal con el Quijote, en cuya lectura el estudiante hállese embebecido según deja adivinar la "Aventura de los molinos de viento", esfumada en el espacio y por do revuela la fantasía estudiantil!.

"Cervantes vence...!"

L'àmbit que acull la lectura de l'estudiant és, a terra, perfectament simbolitzat en la font de l'Oblit, l'aigua de la qual beuen els morts per oblidar la vida terrenal. La font, construïda en memòria de Lete, té, però, un contrapunt en la part superior ressaltat pels xirpers que enlairen fins a un espai ideal, com les agulles d'una catedral gòtica, les llurs capçades i la lectura, alhora que situen el Quijot en un pla superior clarament realçat per una segona tinta i per la llegenda esmentada que l'encercla; de manera que l'estudiant, malgrat la seva situació en la part més baixa, pot sublimar o somiar l'obra cervantina; recordem en aquest sentit, que el Somni és un dels germans de l'Oblit, de Lete.

Consciència i inconsciència, realitat i imaginació, oblit i somni són, en definitiva, els paràmetres a l'entorn dels quals Josep Triadó ha construït aquest ex-libris, basat en la disposició superior i inferior dels diversos elements que l'integren, alhora que és un homenatge a la millor novella espanyola, com i també ho és de l'exlibrisme.

=====

177. Eleuteri ARBÓS

(Països Catalans, s. XIX - XX)

- ex/libris/eleuterio/arbós
- 1918
- 55 x 82 mm
- P 1 a
- TRIADÓ//179
- Cp. 179

Ex- libris decoratiu i parlant.

-
- CT núm. 170
 - CS núm. 155
 - MAC núm. 282
 - BC full 58
-

Una altra de les fonts d'inspiració que podem trobar en els ex-libris de Josep Triadó és la ceràmica catalano-valenciana antiga, com en la marca que li dedicà a Eleuteri Arbós, plena d'una profusa ornamentació natural que, en definitiva, és l'essencial del dibuix, això no obstant, tant la presència dels quatre ocells que flanquegen l'espai central, com l'entrellaçament de branques, fulles i flors a banda i banda, també són una tímida aportació simbòlica que fonamentalment és perceptible amb l'anàlisi dels tres plans que se superposen i que són perfectament remarcats pels llurs diferents contorns. Al fons, delimitades en un cercle, Triadó disposa simètricament unes cireres d'arboç entre curvilinis branquillons que al·ludeixen al cognom del

destinatari; un altre pla, també dominat per la perfecta simetria i harmonia bilateral, la decoració vegetal, tancada en un rectangle, arriba fins i tot al cos dels ocells, disposats per parelles a dalt i a baix, però també contrariosant el llur sentit direccional, com si l'artista ens volgués insinuar que els de la part inferior penetren en el nucli, l'espai central, mentre que els de dalt l'abandonen, amb la qual cosa l'escut caironat amb els textos en gòtica, en tercer pla, adquireix una significació prou eloqüent.

L'ex-libris d'Eleuteri Arbós es basa essencialment, doncs, en la decoració per tal de realçar el centre del dibuix, però tant la seva situació en un marc vegetal, com les cireres d'arboç que conté, atreuen els ocells per alimentar-se del fruit que els proporciona, simbolitzat també en el propi cognom "Arbós" que flanquegen, mentre que, uns altres, després d'haver-ne menjat, s'allunyen cap a un cel apuntat per l'expressió "ex-libris".

=====

178. Juan RODRÍGUEZ del BUSTO

(? s. XIX - s. XX)

- ex/libris/JUAN RODRIGUEZ/
DEL/BUSTO

- 1918

- 120 x 69 mm

- P 1 a

- TRIADO// 180

- Op. 180

Ex-libris de simbologia ambivalent:

la pau —la lectura- i la guerra.

- CT núm. 171

- CS núm. 156

- MAC núm. 279

- BC full 58

Juan Rodríguez de Busto és el possessor d'aquest ex-libris en què Josep Triadó combina dues idees que possiblement defineixen l'activitat militar del destinatari, d'una banda, i la seva afecció per la lectura, de l'altra.

L'ambient militar que domina l'escena, amb el canó preparat per disparar, la tenda plantada entre dues figueres i l'estendard a l'entrada, són el marc idoni per al soldat siscentista -potser el mateix Juan Rodríguez del Busto- que aprofita els instants previs a la batalla per a fruit de la lectura. El camp de batalla resta ara en segon terme, tant per al lector com per a l'espectador, almenys això és el que semblen indicar-nos les seves armes: el canó, l'espasa que descansa en els seus genolls o l'arpó que hi ha en terra; armes, totes elles, que apunten arran de terra i cap a un lloc indeterminat, però certament llunyà. En canvi, la lectura pren un camí ascendent que és clarament marcat pels alts motius militars complementaris: l'estendard amb la creu de Lorena i, especialment, la tenda, la cúpula de la qual i la seva forma còncava afavoreixen enormement la sensació d'elevació que amb la presència dels arbres realça encara més el contrast entre el repòs de la pau i la violència de la lluita.

Triadó aconsegueix d'unir, doncs, el repòs i l'acció, la serenitat i la lluita, la força intel·lectual i la corporal; en definitiva, les armes terrenals i l'elevació espiritual que ens proporciona la lectura; ambivalència harmonitzada per la direccionalitat que prenen els símbols que les representen, però que és perfectament sintetitzada en la llança-penó que també comparteix aquesta dualitat i que, tanmateix, és capaç de tocar l'espai superior, com simbòlicament ho fa el destinatari.

=====

179. Maria TRIADÓ i NOLLA
(Barcelona, 1902 - 1979)

- EX-LIBRIS MARIA/TRIADÓ Y NOLLA
- 1918
- 69 x 90 mm
- P l a
- TRIADÓ - 181
- Cp. 181

Marca intimista d'inspiració clàssica.

-
- CT núm. 172
 - CS núm. 157
 - MAC núm. 71
 - BC full 61
-

La bellesa, l'amor, la fidelitat... són alguns dels conceptes que apareixen simbolitzats en el nou ex-libris que Josep Triadó destinà a la seva primera filla, Maria, que en aquells moments tenia setze anys.

La composició, de gust classicista, no té en si un nucli simbòlic singularment destacable, com succeeix en la major part de l'obra triadoriana, malgrat que aparentment ho pugui semblar la carta que llegeix la noia -Maria Triadó- ; en realitat, però, la fidel actitud del llebrer o la presència de roses a l'altra banda, esdevenen els angles que acaben de delimitar, amb la lectura, un triangle simbòlic que es-

sencialment ens transmet una idea d'intimitat realçada per l'espai interior que emmarca l'escena i pel silenciós diàleg carta-lectora, atentament observat pel fidel llebrer. En aquest sentit, els perfils de les dues figures semblen ignorar la presència d'uns espectadors que solament són acollits pels elements decoratius de l'estança: la tauleta, les flors i, en especial, el plafó central que amb les seves fines línies, volutes i formes cordiformes, semblen integrar tot allò que presideixen de l'interior estant per a transmetre'ns-ho frontalment en aquest sol traç.

=====

180. Andreu CANALS

(Països Catalans, s. XIX - s. XX)

- INRI/ex-libris/andreu/canals
- 1918
- 98 x 63 mm
- P l a
- TRIADÓ 182
- Op. 182

Ex-libris simbòlico-religiós dominat pel dolor que expressen les formes i la negror de les figures i l'ornamentació.

- CT núm. 173
- CS núm. 280
- MAC núm. 280
- BC full 58

Si, en general, el tractament del tema religiós en l'art acostuma a tenir un caràcter místic, alhora que dulcifica escenes com el martiri de Crist, de vegades no és així, com en el cas de l'ex-libris d'Andreu Canals, en el qual la duresa del ferro forjat i la negror de les figures que l'integren li donen un aspecte lleugerament macabre i ens proporcionen un estrany sentiment, similar al de les crucifixions pintades per Grünewald. Això no obstant, la glorificació del sacrifici de Jesucrist és, novament, mistificat per Triadó amb una sèrie d'elements que no sols complementen l'ex-libris des del punt de vista ornamental, sinó que es disposen al voltant de la creu en l'espai superior, on el marc adquireix una forma estelada i la decoració vegetal s'obre per mostrar-nos la poncella ametllada que abraça el nucli, a manera de màndorla.

Efectivament, si el brançam i el fullatge decoratiu també ens insinuen el dolor del moment amb les seves formes apedaçades i punxants -com les dels llambrenquins-, la seva funció en l'ex-libris és essencial des de la vessant simbòlica, car és a través de l'ornamentació vegetal que s'enlaira el símbol religiós des de la base, on dues figures de línia hellènica la suporten a l'ensens que flanquegen una àmfora que manté viva la flor central encara closa: el sacrifici de Crist acompanyat de sengles àngels a banda i banda.

La marca de Triadó ens ofereix, en definitiva, una visió sublimada de la crucifixió, en la qual el destinatari també té una funció específica en el conjunt, perquè des del lloc que ocupa en la tija sembla suggerir-nos que el seu sentiment religiós és intimista i latent com el que conté la flor abraçada per l'expressió "ex-libris", però també és dominat pel dolor que omplena tot el disseny.

=====

101. Justo GÓMEZ

(? s. XIX - s. XX)

- EX-LIBRIS/(J)USTO GÓMEZ/
LEX/JVSTITIA

- 1918

- 65 x 100 mm

- P 1 a

- TRIADÓ//183

- Cp. 183

Composició professional i parlant presidida
per la divinitat olímpica Temis.

- CT núm. 174

- CS núm. 159

- MAC núm. 284

- BC full 60

Justo Gómez, possiblement jurista si tenim present el tema del seu ex-libris, és representat a través d'una divinitat allegòrica que també ens parla del seu nom, la justícia. En realitat, no és solament la figura de Temis la que encarna aquest simbolisme, malgrat que sigui l'element nuclear del disseny, sinó tots els motius que hi apareixen, i fins i tot l'estructuració del marc que l'acull en forma de balança, on les personificacions del Bé i el Mal se situen en

cadascun dels balançons laterals.

Temis, doncs, com a dea de la justícia, ocupa el lloc central de l'ex-libris amb dos atributs prou significatius: el llibre de la llei -"lex"-, relatiu a l'administració de la justícia, i el feix dels lictors, allusiu a l'execució de la llei. La seva figura esdevé, així, el suport de l'enorme balança de la qual forma part, però també és la receptora de les informacions que li donen a l'ensem les representacions de la Culpa i la Innocència de l'espai superior estant.

En un altre sentit, si l'harmonia dispositiva dels diferents elements constitutius delimiten perfectament la simetria bilateral del conjunt al voltant de l'eix central, també podem observar com la marca és dividida horitzontalment en dues zones : la inferior, dominada pel pes de la pedra -la terra- i la superior, que té com a fons el cel tenebrós, on apareixen els espectres del Bé i el Mal i on l'artista inscriu els textos identificatius -l'espai còsmic-.

=====

182. A.M.CIERVO

(? s. XIX - s. XX)

- EX-LI-//BRIS/A//M/CIERVO
- 1918
- 61 x 101 mm
- P 1 b
- TRIADÓ 184
- Op. 184

El cérvol, que representa el cognom del destinatari, també ens és representat per Triadó com a símbol d'elevació i de mitjancer entre la Terra i el Cel.

- CT núm. 175
- CS núm. 160
- MAC núm. 122
- BC full 60

En un marc que ens recorda un tapís o una catifa, Josep Triadó teixeix un cérvol ablusiu al cognom del consignatari com a motiu dominant de l'ex-libris. La simplificació de traços, l'ús de tintes planes, la decoració vegetal que presideix el fons, l'estilització de la figura nuclear o el contrast de colors, són aspectes que impregnen el disseny d'un cert gust morrисиà no gaire habitual en l'obra de l'artista; això no obstant, si Triadó aconsegueix d'oferir-nos una vinjeta força atractiva des d'una perspectiva visual, l'aspecte simbòlic esdevé particularment interessant, car no es limita a personificar el cognom del consignatari, sinó que aprofita tots els recursos ara apuntats per a afavorir una idea empenedora i viva que no podem desconnectar d'A.M. Ciervo.

D'una banda, el salt que inicia l'animal palesa una força o un nervi que indubtablement és ressaltat per la finor del seu cos, pel vermell de la seva pell i per les formes curvilínies que el dibuixen, en especial la del coll; i, d'una altra banda, el salt en diagonal no sols serveix per a reforçar la impressió anterior, sinó que també ens suggereix l'impuls de superació de l'animal -el destinatari- en voler accedir a l'espai celestial; observem, en aquest sentit, com les potes del darrere toquen en terra mentre la part anterior ja ha superat la franja horitzontal que divideix el conjunt, on se situa el mot "ex-libris".

El pas de la terra al cel, que també és reforçat simbòlicament pels quatre motius ornamentals dels angles, és acompanyat per un fullatge que, com el propi cérvol, neix en terra però s'enlaira cap al cosmos tenebrós que entapissa el fons. L'arbust comparteix, doncs, la seva essència simbòlica amb el cérvol, de la mateixa manera que el cérvol està relacionat amb l'arbre mitjançant les branques que coronen el seu cap.

183. Eugènia VILARET

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- EX-LIBR./EUGENIA//VILARET

- 1918

- 90 x 55 mm

- P 1 b

- TRIADO//185

- Op. 185

Marca femenina d'inspiració expressionista.

-
- CT núm. 176
 - CS núm. 161
 - MAC núm. 289
 - BC full 66
-

D'Eugènia Vilaret és aquest ex-libris d'arrel expressionista, com el de Víctor Català (497), en el qual els elements que hi apareixen i especialment la llur disposició en el conjunt, esdevenen novament la clau simbòlica del disseny.

De fet, el nucli de l'ex-libris no atreu els diferents motius que l'envolten com en altres exemplars, en què acostuma a exercir una força centrífuga que els situa en cercle; en aquest cas, el can

destacat en negre de la dona -Eugènia Vilaret-, s'emmarca en el cor dibuixat per les tiges d'un roser sense espines, mentre una enorme pinta corona la testa. Són complements ornamentals, doncs, que no emanen del rostre, sinó que l'acompanyen per expressar la riquesa i la vitalitat interior de la destinatària d'una banda i la seva bellesa, de l'altra. És en aquest context conceptual que el roser en si no sols ens mostra la seva bellesa mitjançant les flors que fins i tot acaricien el perfil de la cara, sinó que també el cor que delimiten les seves branques semblen representar els vasos sanguinis que li donen vida; mentre que per dalt, és la pinta la que s'obre per obsequiar-nos amb la seva riquesa ornamental.

La forma triangular del conjunt esdevé, així, l'exuberant representació de la personalitat d'Eugènia Vilaret, que ens és gràficament exposada en la part superior a través de la pinta, però que també ens suggereix el dolor més o menys intens que ens inspira en el nucli -en el cor- tant l'expressió de la figura com el símbol ambivalent del roser; conceptes, tots dos, que tenen com a nexa d'unió el filacteri amb els textos identificatius, els caps del qual es confonen amb els cabells-sang de la consignatària fins a l'arrel, fins a terra.

=====

184. Josep GALLACH i TORRES
(Barcelona, 1872 - 1926)

- C(ALI)E/EX-LIBRIS/
JOSÉ GALLACH
- 1918
- 114 x 110 mm
- F l a
- TRIADO 186
- Op. 186

Visió ideal de Calpe, nom de l'editorial que fundà
el possessor de l'ex-libris el 1918 i antic nom de
Gibraltar, una de les columnes d'Hèrcules.

-
- CT núm. 177
 - CS núm. 162
 - MAC núm. 206
 - BC full 65
-

L'editor Gallach encarregà durant l'any 1918 dos ex-libris a Josep Triadó, justament quan acabava de fundar la Casa Editorial Calpe, que pocs anys després, el 1925, s'uniria a Espasa per formar Espasa-Calpe SA, també posseïdora de dues marques del mateix artista⁽⁴⁹⁸⁾.

Gallach, que des de ben jove treballà a la casa editorial Successors de Manuel Soler, no fundà la seva primera empresa fins a principis del nostre segle, l'Editorial Gallach, especialment coneguda pels "Manuals Gallach" -una col·lecció enciclopèdica de temàtica variada composta d'uns cent trenta volums-; i poc abans de la fusió Espasa-Calpe, el 1924, encara creà una altra editorial, l'Institut Gallach, avui Edicions Èxito.

La vida professional del destinatari d'aquest ex-libris és, doncs, dedicada totalment als llibres i a la llur difusió, és per això que en la marca projectada per Triadó el llibre té una presència destacada, com i també els atributs simbòlics que l'acompanyen: la bellesa sintetitzada en les flors i la saviesa concentrada en la llàntia; això no obstant, el bastiment del temple que serveix de marc al conjunt, malgrat que es fonamenta en els llibres, té com a motiu nuclear un plafó central que concentra en si tota la simbologia de l'ex-libris. De fet, la visió ideal que ens presenta Triadó de Calpe -així anomenaven els grecs el penyal de Gibraltar- no sols intenta de ser fidel a la llegenda mitològica segons la qual aquest punt, la punta d'Europa, era una de les columnes d'Hèrcules, sinó que també alludeix directament a l'empresa que Josep Gallach fundà amb aquest nom i amb el fons de la Casa Editorial Gallach, amb els volums que flanquegen la il·lustració central.

Observem, però, que l'artista ha estructurat el conjunt en dues parts simbòliques que divideixen l'ex-libris horitzontalment: a baix, la terra -el món-, ple de llibres a banda i banda i amb un vaixell fenici dins el plafó; mentre que a dalt és el mític Hèrcules que del penyal estant el vigila, en un lloc dominat pel cel tenebrós, per les parts més altes d'unes columnes i que també és compartit per l'òliba d'Atena -la saviesa, la intel·ligència-, la qual ens observa amb tanta atenció com el propi Hèrcules ho fa amb l'embarcació. Així, el paralelisme entre l'escena de l'interior, més idealitzada, i l'ex

terior, presidida per l'òliba, adquireixen un caràcter plenament verista que fa participar directament l'espectador en l'entramat simbòlic que ens ofereix Josep Triadó i que té com a punt culminant, com a zenit, l'ornament floronat que supera el frontó.

La força i la vigorositat d'Hèrcules, d'una banda, i l'art i els coneixements que s'elevan pels flancs en forma de flors enfiladisses i d'efluvis de la llàntia, de l'altra, omplenen de contingut el marc arquitectònic que tanca l'ex-libris, ultra ésser un bon auguri per a la Casa Editorial Calpe que tot just acabava d'empendre el seu camí.

=====

185. Josep TRIADÓ i CONSTANSÓ
(Barcelona, 1835 - 1922)

- EX-LIBRIS/JOSÉ TRIADÓ/CONSTANSÓ
- 1918
- 110 x 79 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 187
- Op. 187

Allegoria del comerç,
presidida per la figura
de la seva divinitat pro
tectora, Mercuri.

- CT núm. 178
- CS núm. 163
- MAC núm. 56
- BC full 66

Quan el pare de l'artista ja tenia vuitanta-quatre anys, Josep Triadó li dedicà un ex-libris de caràcter professional presidit per la figura de Mercuri, el déu del comerç.

Josep Triadó i Constansó, home amant de les arts -especialment de la música i el dibuix- regentava una botiga de roba que l'artista ha volgut representar simbòlicament en la marca no sols amb la presència de Mercuri, sinó també amb el teixit estampat que el cobreix i amb la bossa de monedes que subjecta amb la mà dreta.

En aquest exemplar, però, Triadó torna a emprar com a motiu simbòlic destacat l'estructuració del fons en estrats horitzontals, de manera que l'allegoria que s'hi representa adquireix molta més significació. Així, doncs, la terra, els núvols i el cel són el tapís en què l'artista incorpora la figura nuclear, Mercuri, mentre que el caduceu que suporta, d'una banda, i les altes capçades dels pins en segon pla, de l'altra, esdevenen l'eix que connectarà ambdós espais i que ens portaran al sostre de l'ex-libris, on inscriu els textos identificatius entre l'abundor de les garlandes i fruites que sorgeixen de sengles cornucòpies premonitòries de l'èxit i del triomf.

Observem, en aquest sentit, que fins i tot la posició en semi-contrapicat de la divinitat afavoreix el sentit ascendent que també ens és suggerit per les ales del seu casc, clarament ressaltat per la blancor dels núvols, i per la roba que s'infla per la seva esquerra, com si volgués iniciar el vol.

Cal assenyalar, en darrer lloc, que tant el marc clàssic que tanca el conjunt, com la inscripció amb el nom del destinatari, que penja dels capitells en la part superior, també palesen la posició que ha assolit al llarg de la seva vida Josep Triadó i Constansó, en con-

trast amb la il·lustració interior, únicament referida al comerç, a la seva activitat professional.

=====

186. Josep GALLACH i TORRES
(Barcelona, 1872 - 1926)

- EX-LIBRIS/JOSÉ GALLACH
- 1918
- 121 x 91 mm
- P l a
- TRIADÓ//188
- Op. 188

Minerva, Atena, deessa de la guerra, les ciències i les arts.

- CT núm. 179
- CS núm. 164
- MAC núm. 207
- BC full 67

Si en el primer ex-libris de Josep Gallach⁽⁴⁹⁹⁾, Triadó glossa l'Editorial Calpe que acabava de fundar el destinatari mitjançant un seguit de símbols allusius a la saviesa i la bellesa, en aquest nou exemplar és Minerva, la deessa de la saviesa i el seny, la que adquireix rellevància. De fet, l'òliba que se li consagrava i que sovintés la seva companya, també tenia en aquella marca un paper destacat, com i també el tindrà en una de les que projectà per a Espasa-Calpe SA⁽⁵⁰⁰⁾; en aquesta ocasió, en canvi, és la seva majestàtica figura la que domina el conjunt, aureolada pel núvol que l'envolta pel darrere i abillada amb tots els elements que la caracteritzen: el casc -que conté en si la simbologia del gall protector-, l'ègida amb el cap de Medusa en el pectoral, la túnica grega i la llança, la punta de la qual ens mostra el camí ascendent que cal seguir: a més, però, la dea també és acompanyada per un dels animals que es relacionen amb ella: el serpent, símbol de l'energia i de l'ascensió de la força vital, el qual ens observa amenaçadorament a imitació de la pròpia Atena.

La divinitat de la guerra és també, però, la protectora de les arts i les ciències, i és en aquest sentit que l'artista aprofita la seva figura com a impulsora de l'esmentada editorial creada per Josep Gallach, clarament representada en el munt de llibres que li serveixen de pedestal i que, com en el seu primer ex-libris, semblen alludir a les obres de la Casa Editorial Gallach que serviren de fons inicial per a l'Editorial Calpe.

Els llibres -els fonaments de l'ex-libris i de la vida del destinatari, com i també de la seva nova empresa- tenen com a guia, doncs, la figura mítica que no sols els protegirà, sinó que també els diri-

girà pel camí ascendent de l'èxit.

=====

187. Demetrio ANSCRENA

(? s. XIX - s.XX)

- EX-LIBRIS/DEMETRIO/ANSCRENA

- 1918

- 112 x 45 mm

- P l a

- TRIADIC 189

- Op. 189

Composició de gust hellènic
presidida per la musa Erato.

La recreació en la línia de gust hellènic i la incorporació d'escenes o personatges mitològics és força habitual en la segona època productiva de Triadó: Minerva, Janus, Pan, Mercuri, Cupido, Temís ... són figures que sovint illustren els seus ex-libris i que contenen en si la simbologia concreta aplicable a cadascun dels posseïdors de les marques. En aquesta ocasió l'artista situa en el nucli de la composició Erato, l'amable musa de la poesia lírica, amorosa i eròtica, que no sols es destaca de la resta dels motius que completen el conjunt pel lloc preferencial que ocupa, sinó també perquè amb el seu perfil trenca l'equilibri simètric. Ultra això, també cal considerar que tant el peu de planta que li serveix de pedestal, com l'estilització del marc que acull l'ex-libris, també afavoreixen el sentit d'elevació que adquireix el disseny, com i també el fort contrast entre el domini de l'espai còsmic i el mar en constant moviment, tal vegada representatiu de la vida de Demetrio Ansorena.

D'altra banda, els dofins, a més de participar activament en l'harmoniosa disposició bilateral, semblen tenir la funció de mitjancers entre el propietari de l'ex-libris i la musa -no oblidem que el dofí és símbol de salvació-, de la mateixa manera que ella obre el camí ascendent que portarà Demetrio Ansorena al zenit anunciat per un esclat de volutes, espirals i formes vegetals que coronen el disseny a manera de capitell.

=====

188. Ch.E.I. (501)

- ex/libris/Ch//E//I
- 1918
- 78 x 61 mm
- P l a
- TRIADÓ// 190
- Op. 190

Ex-libris allegòric de la família.

-
- CT núm. 181
 - CS núm. 166
 - MAC núm. 100
 - BC full 67
-

Per a l'anònim -o anònims- Ch.E.I., Josep Triadó projectà un ex-libris que pel seu contingut sembla destinat a un matrimoni o, si més no, a glossar el tema de la llar i la família.

Des del punt de vista formal la composició es fonamenta en la perfecta simetria bilateral dels elements que la integren i en l'elevada situació que ocupa el motiu central, característiques totes dues força freqüents en l'obra triadoriana; el més rellevant de l'ex-libris, però, ho trobarem en l'anàlisi simbòlica del dibuix, en el niu que construeixen un seguit de fulles i branques que fins i tot són

imitades en l'entrellaçat pel propi destinatari, per les lletres que formen el seu monograma.

El niu que acull la parella de coloms és, doncs, el símbol clar de la família i de la llar, una llar presidida per l'amor entre els pares -significat en els propis coloms acarats- i envers els llurs fills, envers els ous que protegeixen; Triadó, però, també ha volgut ressaltar que el niu, la llar, també és en si un símbol de protecció i de seguretat, per això hi ha incorporat un sostre ferm sostingut per resistents Volutes que aixopluga la família i l'ha situat en un arbre fort i estable, el roure, les branques del qual serveixen per a escriure el monograma i per a guarnir els flancs amb els glans i les seves fulles.

Finalment, i pel que fa a la parella de coloms en si, convé recordar que la seva presència també era fonamental en un dels ex-libris de Mn. Vicenç M. Triadó, oncle de l'artista, com i també en altres dissenys projectats per Triadó (502).

=====

189. Carlos SANTOS MARTÍN

(? s.XIX - s. XX)

- ex.libris//carlos//
santos//martin

- 1918

- 100 x 100 mm

- P 1 a

- TRIADÓ-191

- Op. 191

Composició centrífuga de caràcter religiós.

- CT núm. 182

- CS núm. 167

- MAC núm. 224

- BC full 70

La utilització d'un símbol cristià en el centre de l'ex-libris capaç de disposar al seu voltant un element repetit en diverses ocasions i que, a més, emet uns raigs que illuminen el que hi ha a l'exterior, fins i tot el mateix espectador, és un recurs molt emprat per

Josep Triadó en marques de caràcter religiós, la simbologia de les quals presenten un evident parallelisme (503).

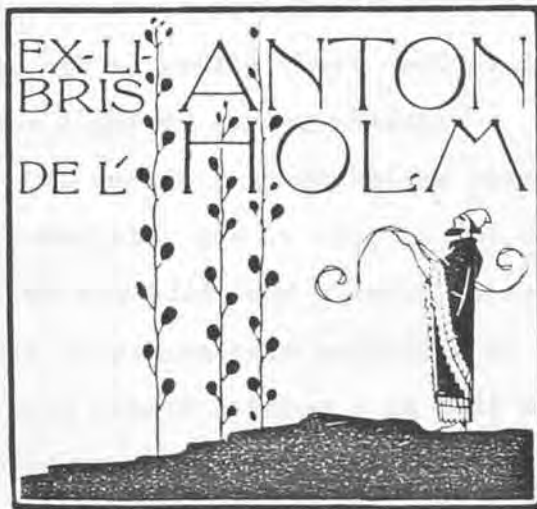
En l'ex-libris de Carlos Santos, la combinació de la creu nuclear i els raigs en forma de sautor, de crux decussata, ens suggereix el símbol del crismó com si la frase bíblica "Ego sum lux mundi" adquirís tota la seva dimensió en relacionar la figura de Jesucrist i el mateix sol.

D'altra banda, el querubí omnipotent que protegeix el nucli -grassonet i amb els rinxols i cabells rossos- ens ofereix una imatge força comuna; el més destacable, però, és el traç que delimita la seva cara, línies senzilles, netes i gairebé esquemàtiques com si l'artista hagués fet un dibuix perquè el contemplés un infant, tal vegada pensant en l'edat del propi destinatari.

=====

190. Anton de l'HOLM

(Països Catalans, s.XIX - s.XX)

- EX-LI-/BRIS//A//NTCN/DE L°//H//CLM
- 1918
- 67 x 70 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 192
- Cp. 192

Ex-libris parlant de línia noucentista.

- CT núm. 183
 - CS núm. 168
 - MAC núm. 59
 - BC full 63
-

La convergència entre l'espai terrenal i el celestial és novament el marc que abraça els elements que configuren l'ex-libris parlant d'Antoni de l'Holm, en el qual Josep Triadó aprofita el seu cognom per a situar en el nucli de la composició uns oms -"olms" en català antic-, l'estilitzada verticalitat del quals serveixen per a connectar els espais esmentats. Em aquest sentit, l'artista incorpora les inicials "A.H" del posseïdor, també en disposició vertical, que queden separades de la resta del text, de manera que la pròpia simbologia del centre d'interès és compartida pel propi consignatari.

D'altra banda, la figura que de terra estant observa atentament el zenit apuntat pel seu nom i per l'expressió "ex-libris", podria significar el mateix Antoni de l'Holm, qui, abillat com un sacerdot de l'antigor, corrobora l'esperit d'elevació que emana del que té al davant: amb la seva mirada, amb la seva estilitzada figura i, fins i tot, amb el rotlle obert -amb el llibre obert- que ofereix a l'om com a signe de reconeixement.

Fel que fa a la sintètica composició de l'ex-libris en si, convé assenyalar que la simplicitat i la finor del traç, l'escassetesa de motius simbòlics com i també la no utilització d'ombrejats ni elements complementaris habituals en Triadó -núvols, raigs, flors...- apropen aquest disseny a un gust més noucentista, com el que caracteritzava exlibristes com Joan Vila "D'Ivori" o Ismael Smith; això no obstant, hi ha molt pocs exemplars en l'obra triadoriana que segueixen aquesta tendència d'una manera clara⁽⁵⁰⁴⁾, malgrat que, certament, em aquesta segona etapa productiva la inspiració en temes mitològics clàssics o en escenes pròpies de la ceràmica hel·lènica hi apareixen sovint i, per tant, encara que tangencialment, el connecten amb

aquest moviment.

=====

191. L.P.J.

- ex//LPJ//lib
- 1918
- 71 x 34 mm
- P l a
- JT// 193
- Cp. 193

Marca decorativa dominada pel sentit
ascendent que ens suggereixen les
línies estilitzades.

-
- CT núm. 184
 - CS núm. 169
 - MAC núm. 139
 - BC full 69
-

L'anònim LJP⁽⁵⁰⁵⁾ és el destinatari d'aquesta composició decorativa d'essència clàssica, tant des del punt de vista formal com per la funció de l'ex-libris en si, que conté certs paral·lelismes amb les marques heràldiques; de fet, el llenguatge singular de les càrregues d'un blasó amaguen la identitat del posseïdor en la mateixa mesura que ho fa un monograma, és en aquest sentit, doncs, que l'art exlibrístic i l'heràldic s'interrelacionen amb aquest altre art, el del monograma, treballat especialment per artistes com Víctor Cliva i pel propi Triadó, que els incorpora molt sovint en els seus ex-libris⁽⁵⁰⁶⁾.

Monogrames i heràldica són, en definitiva, els camps que han inspirat aquest ex-libris, això no obstant, l'estilització que domina la silueta i els elements del dibuix i la simètrica harmonia del marc que abraça el medalló, ens suggereix un sentit d'elevació que també ens és ressaltat des de l'interior, concretament en el tapís vegetal que decora el fons, idèntic als tres oms centrals de l'ex-libris precedent -el d'Antoni de l'Holm-, la concepció simbòlica dels quals ha estat aprofitada per Triadó per a reforçar aquesta idea. També en aquest sentit, el posseïdor, situat en el nucli del conjunt, participa del camí ascendent en veure notablement allargades les inicials del seu nom i en dur unes "ales" que també l'afavoreixen: el mot "ex-lib."

=====

192. Tomàs de Canterbury FERRATER i FONT de MOYA

(Països Catalans, s.XIX - s. XX)

- ex-libris Tomás Canturien-//se
Ferrater y Font de Moya

- 1918

- 99 x 68 mm

- F 1 b

- TRIADOC// 194

- Cp. 194

Ex-libris parlant que contempla i combina simbòlicament
el nom i dos cognoms del destinatari.

- CT núm. 185

- CS núm. 170

- MAC núm. 267

- BC full 69

El significat del nom i cognoms del consignatari dóna ocasió a Josep Triadó perquè pugui realitzar un ex-libris totalment parlant en el qual la font esdevé el seu nucli, el ferro forjat -Ferrater- el material decoratiu complementari i el cant del gall -Canturiense (Canterbury)- la culminació ornamental.

La marca, dominada per l'harmonia conjunta, concentra en l'eix vertical central tot el seu contingut simbòlic, en el qual la terra, l'aigua i l'aire són els elements totalitzadors que des de la base fins al zenit són representats respectivament pels cargols, que fan les funcions d'arrel, per l'aigua que brolla cap amunt, i pel gall, que sobre un món corona l'ornamentació fèrria i tot el conjunt i que, com en el penell, serveix per a protegir-nos i per a guiar-nos cap al sol, la sortida del qual sempre ens és comunicada pel seu cant.

El camí ascendent apuntat per la columneta espiral que suporta la font, per les plantes que la flanquegen, per l'aigua, per l'arc conopial i pel gall és, doncs, novament incorporat en l'ex-libris de Tomàs C. Ferrater, i especialment realçat per la capçada circular de l'ornamentació del fons en verd -inspirada en formes arbòries que afavoreixen aquest sentit d'elevació- com i també pels textos en lletra gòtica que abracen el centre d'interès superior, també en cercle. En aquest sentit és destacable el contrast entre el domini de la línia recta en la part inferior -graons, rajoles catalanes, tassa de la font, suport lateral de l'estructura de ferro-, i el de les espirals, corbes i traços circulars en l'espai superior; contrast que és paral·lel al que s'estableix entre el món i l'univers, entre els homes i els déus.

=====

193. Carlos Alberto FERREIRA
(Portugal?, s.XIX - s.XX)

- MIHI ARTI AC SCIENTIAE INSERVIENTI
COR/ALLEVATUR/CARDLVS A. FERREIRA
- 1918
- 55 x 37 mm
- P 1 b
- TRIADO 173/ J. ROCA
- Op. 195

Superlibros allegòric de les Arts i les Ciències.

-
- CT núm. 186
 - CS núm. 279
 - MAC núm. 209
 - BC full 69
-

Del primer encàrrec que Carlos A. Ferreira féu a Josep Triadó⁽⁵⁰⁷⁾, existeix una variant en forma de superlibros que, malgrat que coincideix en la numeració -Op. 173-, l'artista li dóna un número nou en el seu catàleg, el 195. El superlibros ensi solament es diferencia d'aquell exemplar en alguns detalls, com és la supressió del mot "ex-libris", l'ús del negre i l'or, el format més reduït i, especialment, que del tiratge se'n féu càrreg el gravador Josep Roca i Alemany, el qual sovint interpretà esbossos originals de Josep Triadó.

Pel que fa a la simbologia i a la interpretació, doncs, ens podem remetre al comentari que dediquem en aquell exemplar; això no obstant, respecte al concepte de "superlibros" convé assenyalar que, com l'ex-libris, serveix també per a indicar la propietat d'un llibre,

en aquest cas, però, la il·lustració apareix estampada en la part externa dels volums, en l'enquadració, com i també és destacable que en general és gravat en relleu i en or, de manera que, en aquest sentit, la variant que encarregà C.A.Ferreira compleix alguns requisits del superlibros, però no l'essencial, car la impressió cal fer-la en la coberta i no en un full, altrament es tractaria d'un simple "ex-libris", que és com hem de considerar aquesta vinyeta (508).

=====

194. Joan LLOPART i de FONCILLAS

(Països Catalans, s.XIX - s. XX)

- EX/LIBRIS/JUAN LLOPART/DE FONCILLAS
- 1918
- 82 x 55 mm
- P l a
- TRIADÓ-196
- Cp. 196

.La personalitat del consignatari ens és suggerida a través dels objectes i l'espai quotidians que l'envolten.

- CT núm. 187
- CS núm. 171
- MAC núm 47
- BC full 61

Malgrat que en els ex-libris no és gaire freqüent de representar o fotografiar l'ambient quotidià que envolta el destinatari -el lloc, els objectes, la decoració, etc.- per a apropar l'espectador d'una manera més subtil i emotiva a la llur personalitat, gustos, afeccions o professió, Josep Triadó ha concebut així la marca de Joan Llopart, com i també ho fa en l'ex-libris de Ramon Miquel ⁽⁵⁰⁹⁾. En aquesta ocasió, i tenim com a marc una ornamentació a base de fulles d'heura d'inspiració morrisiana, l'artista obre una finestra en forma de medalló ovalat que ens situa davant d'un despatx ple d'objectes dispersos sobre una taula en aparent desordre: arxivadors, llibres, fulls, una lupa..., tots ells il·luminats per un llum que, com la llumenera, simbolitza la intel·ligència. De fet, aquesta "modernització" del símbol té un parallelisme en el telèfon que penja en la paret, abraçat també pels raigs de llum, i que esdevé un element relativament modern el 1918.

L'eix de l'ex-libris, però, és l'alt i negre respall de la cadira de braços de Joan Llopart, que presideix l'estança i tot l'ex-libris en la seva absència i que és, en fi, l'element clau d'aquesta composició, en què la llum també té un paper molt destacat en realçar especialment el racó d'estudi i de treball del consignatari i en infondre-hi saviesa en definitiva.

=====

195. Pablo PAREDES

(?, S. XIX - S. XX)

- EX-LI-//BRIS/PABLO PAREDES
- 1918
- 81 x 71 mm
- P l b
- TRIADÓ 197
- Cp. 197

Ex-libris simbòlic presidit per
la roda de la fortuna.

-
- CT núm. 188
 - CS núm. 172
 - MAC núm. 145
 - BC full 70
-

De Pablo Paredes és aquest ex-libris simbòlic en què el color, d'una banda, la interrelació dels espais superior i inferior, de l'altra, com i també la harmonia que manté el conjunt, esdevenen les característiques fonamentals que el perfilen.

Pel que fa al primer aspecte, convé remarcar tant el domini del negre per expressar la tenebror del cel, com el blau-verd propi del mar i també el paralelisme entre la tarja amb el nom del destinatari i la roda de la fortuna -el símbol central de la marca- a través de la tonalitat ocre que els uneix i que, en certa forma, els connecta amb la llum del sol, també relacionat simbòlicament amb la roda.

En segon lloc, i aprofitant aquesta comparació roda-sol, també és evident en l'ex-libris la divisió de l'espai en diverses seccions horitzontals dominades respectivament per l'univers -el cel- i el món, amb l'aigua -el mar- i la terra -la sorra on s'inscriu el nom del consignatari-. Observem, doncs, que l'àmbit que acull el conjunt és una totalitat còsmica en què el mot "ex-libris" destacat en blanc i situat exactament al mig serveix de nexa d'unió entre la cresta de l'ona -el món- i la roda de la fortuna -el sol, el zenit-.

En darrer lloc, la simetria bilateral que domina l'ex-libris, tan freqüent en l'obra triadoriana, en aquesta ocasió participa de l'equilibri harmònic entre els dos espais esmentats i molt concretament es fa palesa en les parts culminants de cadascun: les espirals acarades de l'ona i les ales de la roda. En aquest sentit, tant la cresta com les ales són dos elements que serveixen per a impulsar cap amunt, per a elevar, tot l'eix central, de manera que tal vegada és a través d'aquest camí que Pablo Faredes podrà assolir l'èxit, amb l'energia de l'ona, de la seva pròpia capacitat, i amb l'ajuda de la fortuna, que l'espera amb les ales esteses per envolar-se més enllà del marc de l'ex-libris.

=====

196. Lluís PUIGGENER i FERNÁNDEZ
(Barcelona, 1851 - 1918)

- ex-li-//bris//puiggener
- 1918
- 89 x 70 mm
- P l a
- TRIADÓ 198
- Cp. 198

Consumació del pecat original.

-
- CT núm. 189
 - CS núm. 173
 - MAC núm. 53
 - BC full 70
-

El 1918, any en què morí l'escultor i imagineire barceloní Lluís Puiggener, Josep Triadó li dibuixà aquest ex-libris de gust postmodernista dominat per l'equilibri bilateral i centrat en una escena bí-

blica que també il·lustra les marques de l'anònim MG i de Salvador Paraiso⁽⁵¹⁰⁾.

La marca té com a centre d'interès la consumació del pecat original, acte que cobra un relleu molt especial des del punt de vista formal i simbòlic. De fet, l'arbre en si és un recurs a bastament emprat per l'artista en la seva obra per a representar la vida, la ciència -el saber-, la llei⁽⁵¹¹⁾, el bé i el mal... i, particularment, per a oferir-nos una visió còsmica que en aquest exemplar abraça tot el conjunt i que resta clarament palesa en la part inferior, en les arrels -el món-, i en la capçada de l'arbre -l'univers-, també realçada pel plafó de fons que ens suggereix la mateixa idea.

En aquest marc, doncs, l'artista situa Eva envoltada per la "corona de llorer" que perfila el brançam, ressaltada sobre la fosca finestra del fons i amb una llarga cabellera d'inspiració modernista que ens transmet la força energètica de la figura, com diria J. M. Cirlot⁽⁵¹²⁾; tots aquests aspectes no hi ha dubte que ens donen una imatge innocent del personatge, alhora que el situen en un lloc privilegiat del qual no en podrà fruit més en contactar amb el serpent. En aquest punt, és el fruit prohibit el que adquireix tota la importància que li donàvem prèviament en la vessant simbòlico-formal, perquè esdevé l'eix que desfà la simètrica harmonia del conjunt, però especialment perquè és el nucli que uneix la dona i la serp d'una manera doblement significativa: d'una banda, la que es desprèn de com agafen la poma la delicada mà d'Eva en contrast amb l'amenaçadora boca del serpent -el bé i el mal- i, de l'altra, que la pròpia bèstia que sorgeix de les profunditats serà el motiu pel qual la dona haurà de baixar del lloc ideal que ocupa.

Triadó ens ofereix, en definitiva, una visió del pecat original que simbòlicament també ens permet de compondre el passat joïós de què gaudia Eva i el futur terrenal i incert que l'espera en haver-lo consumat.

197. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX-LIBRIS/JOSEP/TRIADÓ
- 1918
- 89 x 39 mm
- P l b
- s.f. 199
- Cp. 199

Composició d'ambient noucentista amb
una aiguadera de Cadaqués amb un doll al cap.

-
- CT núm. 190
 - CS núm. 174
 - MAC núm. 86
 - BC full 63
-

La intensa relació de Josep Triadó amb exlibristes de Girona, Figueres, Olot o Palamós, especialment amb els Monsalvatje i Hugo Banner,

justifiquen en certa manera aquest nou ex-libris que s'autodestinà -no signat com la majoria dels que es féu per a ell mateix-, en el qual el marc i el perfil de la noia, de memòria hel·lènica, contrasten amb l'escena empordanesa que s'hi representa.

La composició és presidida pel popular doll de Cadaqués, un càntir que encara avui es produeix a Figueres i que té com a característica més destacable les tres nanses: una per dur-lo ple, una altra per portar-lo buit i una tercera per ajeure'l al cap, com ho fa la noia de l'ex-libris; el vidrat en verd, però, -perfectament fotografiat per l'artista- també és propi del doll i d'altres peces figuerenques, com els mamets, poals, barrals o cantimplors.

L'art popular i l'art clàssic convergeixen, doncs, en aquest ex-libris, possiblement com a reflex de la realitat empordanesa, on feia pocs anys que s'havien iniciat les excavacions d'Empúries; això no obstant, el disseny també ens ofereix una lectura simbòlica fonamentada novament en l'estructuració del fons i en la disposició ascendent dels elements en primer terme, sense oblidar la significació de la segona tinta que serveix per a acolorir el mar -l'aigua-, el doll de terrissa -la terra- i les gavines -l'aire-. En aquest sentit, és el mar de Cadaqués i especialment el seu cel, els que entapissen el fons i acullen el bust estilitzat de l'aiguadera amb doll en primer pla, el sentit vertical dels quals és complementat per les gavines en segon terme que amb la llur constant cursa ascendent i descendent entre el cel i el mar per trobar l'aliment, esdevenen el nexe d'unió simbòlica entre l'aire, l'aigua i el càntir, la terra.

=====

198. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX-LIBRIS/JOSEP/TRIADÓ/
PAX/19//18
- 1918
- 101 x 67 mm
- F l a
- s.f. 200
- Cp. 200

Les ferides d'Atena, una clara
alusió als resultats de la
Primera Guerra Mundial.

-
- CT núm. 191
 - CS núm. 175
 - MAC núm. 68
 - BC full 70
-

Amb aquest ex-libris propi, també sense signar, l'artista clou la seva producció de l'any 1918, el de l'acabament de la Primera Guerra Mundial; per commemorar l'esdeveniment, doncs, Josep Triadó projecta un dibuix de simbologia directa en el qual Minerva és la figura central sota el cel fosc i tenebrós que contrasta amb l'esperança que s'albira en la blancor del mar.

Minerva, la deessa de les arts i les ciències i de la guerra, apareix en altres marques anteriors de Triadó com a expressió de saviesa, com en els ex-libris de Leopoldo Soler, Antoni Dalmau o els de Josep Gallach⁽⁵¹³⁾, i també d'impetuositat guerrera, en el cas del destinat al Foment de les Arts Decoratives⁽⁵¹⁴⁾; en aquesta ocasió, Atena retorna malferida de la confrontació bèl·lica: amb l'esvelt i poderós plomall del casc desfet, amb la túnica apedaçada -com l'ègida-, amb la llança mig trencada i, sobretot, amb un cos que necessita de les croses del tolit per seguir endavant; òbviament, la imatge que ens ofereix és, doncs, prou explícita i contrasta amb un altre ex-libris anterior, un de Frederic J. Miracle⁽⁵¹⁵⁾, que precisament era l'últim del 1917, en què el colorit de les banderes i la impetuositat dels herois germànics ens transmetien un missatge victoriós totalment contrari al de la present composició, dominada pel dol de la derrota. Això no obstant, l'òliba allusiva a la intel·ligència que gairebé sempre acompanya Minerva, també és una referència esperançadora, com i també ho són els fulls dispersos que hi ha per terra; l'òliba, els fulls i el mar són, en definitiva, el punt de partida i redreçament que rubrica el lema de l'ex-libris en aquest espai: "Pax 1918".

=====

199. Ramon CASALS i VERNIS

(Reus, 1860 - 1920)

- EX-LIBRIS RAMON CASALS/
Y VERNIS
- 1919⁽⁵¹⁶⁾
- 90 x 123 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 201
- Cp. 201

Composició d'inspiració hel·lènica
de caràcter professional.

-
- CT núm. 192
 - CS núm. 176
 - MAC núm. 45
 - BC full 65
-

La primera marca que Josep Triadó realitzà el 1919 és aquesta destinada al pintor i dibuixant exlibrista reusenc Ramon Casals i Vernis, que el mateix any també projectà una altra marca per al propi Triadó.

Casals i Vernis, autor del primer ex-libris modern català⁽⁵¹⁷⁾, és juntament amb el mecenes Pau Font de Rubinat l'ànima del renaixement exlibrístic a Reus i un artista la productivitat del qual és enormement prolífica, especialment en els darrers cinc anys de la seva vida, en què bona part de la seva obra és marcada pel gust hel·lènic.

Casals, que inicia els seus estudis de dibuix a Barcelona a catorze anys i que posteriorment els amplia a Madrid i Roma, no s'introdueix de ple en el camp exlibrístic fins al seu retorn a Reus, on s'instal·là definitivament a finals del segle passat i on funda la Societat Reusenca d'Amics del Llibre i de l'Ex-libris, la revista Reus Artístic i l'Acadèmia Fortuny, de la qual també fou director fins a la seva mort. El propi artista, en una carta que envià al seu amic Bartomeu Sigalés, li explica com es començà a interessar per l'exlibrisme a partir d'un full de la revista Luz de finals del 1898⁽⁵¹⁸⁾.

El mateix Sigalés, autor d'una breu ressenya inèdita dedicada a R. Casals⁽⁵¹⁹⁾, escriu en una altra ocasió: "Sus exlibris de marcado sabor mediterráneo, son célebres por la simplicidad de líneas y encarnar el clasicismo catalán, influenciado por el gran pueblo que con sus colonias helénicas cimentó la educación artística que hoy fructifica esplendorosamente"⁽⁵²⁰⁾.

Per la seva banda, Eliseu Trenc, que no considera aquest artista com un creador original, escriu: "Les seves qualitats -la correcció del dibuix, la simetria de la composició- són alhora els seus límits, perquè denoten un respecte massa servil a l'ensenyament tradicional i acadèmic que havia rebut i que fou incapaç de sobrepassar."⁽⁵²¹⁾

L'obra exlibrística de Ramon Casals -aplegada en dos opuscles diferents del 1907 i 1920 respectivament⁽⁵²²⁾ - i la seva activitat com a pintor singularment atret per l'art hel·lènic esdevé, doncs, el tema que il·lustra la composició que li dedicà Triadó.

L'ex-libris en si és constituït per l'escultòrica figura del propi Ramon Casals amb indumentària clàssica -però amb paleta, pinzells i tela- en actitud de pintar Minerva i l'impetuós Fegàs, que són delimitats per un traç més sintètic que el del personatge que el retrata, especialment pel que fa al perfil de la deessa; d'altra banda, el pai-

satge i el cel fosc que els acull, semblen voler reproduir l'Olimp, mentre que el conjunt de fulles sinuoses i de magranes que decoren la part superior del marc, ens suggereixen la diversitat i la riquesa que emana de l'obra produïda pel consignatari.

=====

200. Marià BORRELL

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- EX-LIBRIS/MARIANO/BORRELL
- 1919
- 80 x 62 mm
- P l a
- TRIADÓ / 204
- Cp. 202

Ex-libris decorat a base
d'una planta d'acant.

-
- CT núm. 193
 - CS núm. 183

- MAC núm. 63

- BC full 66

De caràcter ornamental és aquest ex-libris de Marià Borrell, en el qual tant el seu nom com el mot "ex-libris" són envoltats per unes fulles d'acant que són l'únic element decoratiu del disseny.

De fet, l'ex-libris podria ser molt bé una composició universal preparada prèviament per l'artista, car la simbologia que ens ofereix és aplicable a qualsevol consignatari. La profusió ornamental de les fulles d'acant a banda i banda de l'eix vertical central és una expressió de la pròpia vida, plena del moviment que imprimeixen les espirals que tracen, de la riquesa i la bellesa artística que en si ja simbolitza aquesta planta i de l'equilibri entre el dolor i el plaer -remarcats per la simetria bilateral-; tots aquests atributs serveixen, doncs, de coixí simbòlic per a la tarja que conté els textos identificatius, com i també ho és la part més alta de la planta, que l'acull entre les seves fulles, on ja han assolit el sostre de l'ex-libris.

La relació entre l'acant i la vida té, a més, un punt de suport que també és força significatiu, car en la soca, arran de terra, Triadó ha estampat la seva signatura, potser per significar-ne l'autoria en un sentit més subtil, com si el propi artista volgués palesar que ell ha estat l'aliment que l'ha fet créixer.

=====

201. Antoni ROS i GUÉLL
(Barcelona, 1878 - 1954)

- ex-libris-Antonio Ros
- 1919
- 103 x 73 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 203
- Cp. 203

Composició de gust bizantí, marcada
pel contrast entre el detallisme
ornamental del vestuari i la simplicitat
del terra.

-
- CT núm. 194
 - CS núm. 178
 - MAC núm. 278
 - BC full 67
-

L'escenògraf i pintor Antoni Ros, que principalment es dedicà a la pintura paisatgística i decorativa, és el destinatari d'aquest ex-libris de memòria bizantina en què es destaca en primer pla una figura femenina amb un vestit profusament ornamentat i amb uns Evangelis sota el braç. Ultra el significat que ens aporta tant el llibre com la riquesa decorativa del seu vestuari i l'església que s'albira en segon terme, hi ha un element que contrasta enormement amb el detallisme dels dos plans: el sinuós camí que els enllaça, perfilat amb una línia conscientment poc ferma, que ens recorda els dibuixos sortits de la mà d'un infant, com i també succeeix amb els brins d'herba que entapissen els marges.

La interrelació entre la innocència i la bellesa natural que ens inspira el paisatge i la delicadesa i meticulositat dels detalls que dibuixen el personatge central afavoreixen, doncs, el sentit religiós que emana de l'església del fons, arrelada en terra, però enlairada sobre el fons celestial. També en aquest mateix sentit, en aquesta ocasió, i contràriament al que succeeix amb la major part de l'obra triadoriana, la candorosa blancor del terra ocupa gairebé tot el conjunt, mentre que el cel tenebrós -l'univers- únicament cobreix la part superior de l'ex-libris, el seu zenit, on Triadó ha situat els textos identificatius en lletra gòtica.

La dissemblança estilística emprada per l'artista sembla estar justificada, en fi, per la doble activitat pictòrica d'Antoni Ros, la paisatgística i la decorativa; sense oblidar que també és essencial en l'ex-libris l'al·lusió a l'esperit religiós, que indubtablement n'és el símbol centrífug.

=====

202. Carlos Alberto FERREIRA
(Portugal ?, S. XIX - S. XX)

- EX-LIBRIS.CAROLVS.A/FERREIRA
- 1919
- 109 x 70 mm
- F 1 b
- TRIADÓ // 204
- Cp. 204

Marca alegòrica de la
ceràmica hel·lènica.

-
- CT núm. 195
 - CS núm. 179
 - MAC núm. 121
 - BC full 66
-

El nou ex-libris que C. A. Ferreira encarregà a Josep Triadó és d'inspiració hel·lènica; en ell, tant les figures que apareixen en la part inferior del plafó, com els diferents objectes que s'apleguen en la superior, esdevenen una visió molt completa de la ceràmica grega que l'artista ha volgut emmarcar en un frontispici suportat pels textos identificatius en llatí i per sengles cornucòpies de les quals sorgeixen les fines columnes laterals.

El plafó en si, el nucli simbòlic de l'ex-libris, és constituït per una mena d'ara decorada amb una escena pictòrica amb diversos personatges que observen el treball d'un terrisser: la pintura, la literatura i l'art en general, representat pel casc de la deessa Minerva que suporta un dels presents, són, en definitiva, els actors que apareixen en aquesta escena dominada pel negre del cel. En la part superior, i sobre la blancor del fons, Josep Triadó ha disposat algunes obres de ceràmica hel·lènica, entre les quals, àmfores, un plat, un vas, una llàntia, l'elegant i estilitzat lékythos, etc; totes elles acolorides amb el vermell original que caracteritza les peces melanogràfiques i eritrogràfiques de l'època, a excepció de l'urna amb dos dracmes incrustats que presideix el conjunt.

L'homenatge que s'hi fa a la ceràmica clàssica, però, també conté un arbre ple de fruits que protegeix tota la part de dalt i que té un doble significat. D'una banda, els seus fruits reflecteixen les peces creades pel terrisser de l'escena inferior, mentre que, de l'altra, la seva frondosa capçada ens suggereix la sublimació d'aquest treball, el punt més àlgid, per això ocupa tot el "cel" de la composició. L'arbre, doncs, té un clar paralelisme amb la resta d'elements del plafó, en el qual els personatges de la base esdevenen les seves arrels i l'obra realitzada els seus fruits.

=====

203. Silvi VINYET

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- EX/LIBRIS/SILVIO VINYET/
VINVM NOVVM
- 1919
- 77 x 100 mm
- P l a
- TRIADO 205
- Op. 205

Ex-libris parlant d'ambientació romana i de gust noucentista amb el procés de fabricació del vi com a al·lusió al cognom del posseïdor.

-
- CT núm. 196
 - CS núm. 180
 - MAC núm. 115
 - BC full 62
-

El nom d'origen romà del consignatari, d'una banda, i el significat del seu cognom, de l'altra, han donat ocasió perquè Josep Triadó faci un ex-libris d'aquestes característiques, amb el vi com a centre d'interès del disseny -"vinum novum"- i amb l'ambientació romana com a marc, si més no pel que fa al cup-templet i a la llegenda que té com a divisa. No obstant això, la referència al món clàssic és tractada per l'artista amb el gust propi del noucentisme, el qual es fa palès especialment en el traç i el volum que perfila les figures de l'interior i concretament la femenina, dibuixada amb l'estil peculiar d'exlibristes emmarcats en aquest moviment com Joan Vila, D'Ivori, o Josep Obiols.

L'ex-libris en si es fonamenta en la perfecta simetria que delimiten el cup, en la part central, i sengles portadores, a banda i banda, essent el procés de fabricació del vi el motiu desenvolupat per l'artista, no sols com a símbol de renovació i joventut, sinó també com a font simbòlica de vida; així, doncs, el raïm collit en les portadores, després és premsat pels trepitjadors en el cup i, finalment, es transforma en el vi nou preparat ja per ésser begut.

=====

204. Eloisa GUINEA de GUEZALA
(Biscaia ?, S. XIX - S. XX)

- ELOISA GUINEA//DE GUEZALA/
EX-LI//BRIS
- 1919
- 120 x 96 mm
- F 1 a
- 206/TRI//--//ADÓ
- Cp. 206

Ex-libris de gust romàntic
fonamentat en la simbologia
panteïsta.

-
- CT núm. 197
 - CS núm. 181
 - MAC núm. 103
 - BC full 63

Eloisa Guinea de Guezala, esposa del pintor i gravador exlibrista bilbaí Andoni de Guezala, és la destinatària d'aquesta marca d'ambient romàntic, dominada per l'harmonia dels elements que la configuren i delimitada verticalment pel blasó familiar i un test a vessar de flors, que és l'acompanyament que usa Triadó per a flanquejar l'escena interior.

Les flors, les altes i frondoses capçades dels arbres, la font central i els bancs que envolten el lloc, són elements que separadament ens aporten llurs respectives significacions, des de la bellesa i el sentit d'elevació, fins a l'aliment de vida i el repòs; això no obstant, tots ells són disposats ordenadament i simètrica perquè els personatges que frueixen d'aquest espai siguin els autèntics protagonistes de la composició. Així, tant la dona -la pròpia posseïdora de l'ex-libris- com el pintor que la retrata -el seu marit-, malgrat que s'han situat lliurement a banda i banda de l'escena, disposen a part dels mateixos elements de fons, mentre que la font esdevé l'eix que els harmonitza alhora que uneix les figures.

L'home i la dona tenen, en definitiva, un reflex en la pròpia natura, en els arbres i en les flors, però especialment en un parell de coloms que, com ells, passen lliurement pel cel. D'altra banda, la presència d'Eloisa Guinea en l'ex-libris té un precedent en una altra marca del mateix Triadó, la destinada a la seva esposa M. Isabel Nolla uns anys abans⁽⁵²³⁾, en què tant els arbres i les flors del jardí, com la túnica i el collar de la figura i particularment el seu posat, són gairebé idèntics en ambdós exemplars.

El punt culminant de l'ex-libris, però, el trobem en l'espai que perfilen el brancam de les arbredes i l'aigua de la font, que esclata en el zenit com a rúbrica del cartutx amb el blasó de la consignatària. D'aquesta manera, l'escut oval i els ornaments que l'acompanyen, llambréquins i cintes amb les inscripcions identificatives, presideixen i protegeixen tot el conjunt per dalt, com i també ho fan per la base les fulles d'acant que el suporten i que acompanyen el test; així, doncs, també podem establir una relació simbòlica entre les flors que perfumen

la vida terrenal d'Eloisa Guinea i el seu blasó, que esdevé la sublimació d'aquesta idea.

=====

205. José CABALLERO y ROMERO

(?, S. XIX - S. XX)

- EX-LIBRIS JOSÉ CABALLERO
Y ROMERO

- 1919
- 91 x 86 mm
- P l a
- TRIADÓ 207
- Op. 207

Un cavaller i un romeu,
figures allusives als cognoms
del destinatari.

-
- CT núm. 198
 - CS núm. 182

- MAC núm. 290

- BC full 67

Els cognoms del posseïdor d'aquest ex-libris han donat ocasió perquè Josep Triadó realitzés una marca presidida per una palmera que uneix un cavaller i un romeu acompanyats, respectivament, per un cavall i un gos.

De fet, la simbologia que ens aporta la composició és molt directa, això no obstant, l'artista ha volgut incorporar alguns detalls que també contribueixen activament en la lectura simbòlica que en podem fer. Així, malgrat que els personatges són situats harmònicament a banda i banda de l'escena, tant els llurs posats, com el vestuari i l'aparència física els donen una personalitat ben diferenciada, mentre que l'espai que els acull respecta una simetria bilateral gairebé perfecta, únicament trencada per un agent extern, el sol, que imprimeix en el mur ombres desiguals. Aquesta simetria bilateral centrifugada del centre estant per la palmera, tan habitual en Triadó, ens ofereix una visió ordenada del món, contràriament a la incertesa que ens inspira el més enllà, també sovint representat per l'artista, com ara, amb un cel totalment ennegrit que no ens permet de penetrar-hi. Tot i així, les fulles de la palmera, els fruits de la qual apunten cap a terra, cap al món, han sobrepassat el mur i han accedit a l'espai superior, al cel; és aquest símbol d'elevació, doncs, el que ha reunit els dos personatges -"Caballero" i "Romero"-, els quals ja venien acompanyats amb diferents atributs que també els connectaven amb el món i el cosmos: el primer, amb l'espasa i el plomall que es destaca sobre el fons negre, i el romeu amb les netxines i el bordó que en la part superior és coronat amb la característica carbassa i una creu, també perfectament ressaltats sobre el cel.

La llum de la terra i la tenebror de l'univers, d'una banda, la presència de personatges representatius del propietari de la marca, de l'altra, i, finalment, el camí ascendent que connecta aquests dos es-

país i les figures al·lusives -la palmera-, són, en fi, el marc simbò-
lic que Josep Triadó ha estructurat en aquest ex-libris parlant.

=====

206. Ramon TRIADÓ i MAYOL

(Barcelona, 1831 - 1952)

- ex-libris r. triadó
- 1919
- 111 x 83 mm
- P l a
- TRIADÓ 208
- Op. 208

Al·legoria del comerç,
activitat professional
de Ramon Triadó.

- CT núm. 199
- CS núm. 278
- MAC núm. 19
- BC full 69

Després de setze anys des que Josep Triadó projectà el primer ex-libris per al seu germà Ramon⁽⁵²⁴⁾, el 1919 li féu aquest altre de caràcter professional, en què el comerç és el centre simbòlic de la composició.

Amb aquesta marca, l'artista torna a emprar com a font d'inspiració els gravats xilogràfics dels segles XV i XVI, lleugerament modificats, que caracteritzen algunes obres de la seva primera època, com les marques de la Compañia General de Tabacos de Filipinas, de Victorí Bisbal o d'Ermenegild Miralles⁽⁵²⁵⁾, en les quals el mar i fins i tot la caravella palesen una realització molt semblant. En aquest ocasió, però, la referència simbòlica que aporta l'embarcació amb l'escut de Barcelona destacat en el sempre tenebrós cel, és un suport simbòlic que l'artista complementa amb un primer pla ornamentat amb el caduceu alat i amb sengles cornucòpies a banda i banda. El caduceu, símbol del déu del comerç -Mercuri-, esdevé, així, l'eix a l'entorn del qual es disposen els altres elements, fins i tot els del segon terme; mentre que els corns de l'abundància, ricament decorats amb fulles d'acant, expressen el triomf i l'èxit assolit per Ramon Triadó en la seva professió, tal com indiquen les ales que assenyalen els fruits.

És a partir d'aquest dos plans que Josep Triadó estructura l'espai, com si volgués demostrar-nos el que amaga el fosc univers que entapissa el fons; així, mentre l'escena marítima se situa en un món completament en penombres, els símbols allegòrics representatius de l'espai ideal, dominen el conjunt amb la pròpia llum blanca. Món i univers ens parlen, en definitiva, d'un mateix concepte: el comerç.

207. Carlos Alberto FERREIRA

(Portugal ?, S. XIX - S. XX)

- EX/LIBRIS/CARLOS A
FERREIRA/1919

- 1919
- 98 x 121 mm
- P l a
- TRIADÓ 209
- Op. 209

Ex-libris alegòric de la lectura
en forma de díptic, envoltat d'una
sanefa amb motius al·lusius a diver-
ses arts relacionades amb el centre
d'interès nuclear.

-
- CT núm. 200
 - CS núm. 184
 - MAC núm. 268
 - BC full 62
-

No és aquesta la primera vegada que Josep Triadó utilitza la figura d'una dona llegint com a element de relleu en un ex-libris per a significar la importància del llibre, recurs que emprava molt sovint en la seva primera època productiva⁽⁵²⁶⁾, ni tampoc ho és la composició amb una gran sanefa floral que emmarca una escena central amb medallons incrustats on hi apareixen diverses representacions. De fet, en comentar una d'aquestes marques, la de Ramon Miquel i Planas⁽⁵²⁷⁾, ja hem pogut comprovar com es tractava d'un disseny pensat per a les guardes de la revista Bibliofilia, la qual cosa justifica la forma de díptic que presenten aquesta mena d'ex-libris.

En la present composició, les escenes que decoren el marc exterior són totes relatives a l'art: l'arquitectura, l'heràldica, la pintura, la literatura, l'escultura, la ceràmica i les puntes i randes; activitats que, en definitiva, podem veure reflectides amb més o menys intensitat en el centre d'interès nuclear, com si l'artista hagués seleccionat tots els atributs que fan possible la vida venturosa dels personatges que són a l'interior. Això no obstant, és la lectura d'una dama a la llum del sol i acompanyada del perfum de les flors el que domina l'escena, mentre que en segon terme, entre les voltes il·luminades de la porxada, es distingeixen una parella d'enamorats medievals que ens traslladen, com a la lectora, a un temps passat, com i també el bell paó que, de l'altre costat estant, ens mostra el seu bell plomatge, tan semblant al vestit de la figura central, que ens suggereix els vius colors que pigmenten el moment.

En l'ex-libris de C. Alberto Ferreira, però, també podem remarcar un altre aspecte que a partir d'ara serà més freqüent en els seus dissenys, els enormes salons àulics i els terres escacats, com els destinats a Lorenza Sangallo i a l'àndnim D. S.⁽⁵²⁸⁾.

=====

208. Antonio PALACIO

(?, s. XIX - s. XX)

- EX-LIBRIS/ANTONIO/PALACIO
- 1919
- 111 x 70 mm
- F 1 a
- TRIADÉ 210
- Cp. 210

Composició alegòrica de
la mar.

-
- CT núm. 201
 - CS núm. 185
 - MAC núm. 285
 - BC full 72
-

Per a Antonio Palacio, Josep Triadó projecta un ex-libris inspirat en els gravats clàssics que té com a element destacat el mar, un mar que cobreix tot el fons i que ens deixa veure la seva vida interior, plena del moviment que imprimeixen tant els peixos com els corrents marins; però també en el seu interior acull un escut caironat que, a manera de finestra, ens situa en la superfície i ens mostra una embarcació amb el velam inflat i una creu de Lorena a l'estendard; en aquesta ocasió, però, a diferència de la marca de Ramon Triadó⁽⁵²⁹⁾, el centre d'interès és tot il·luminat per la blancor de l'escuma de les ones i pels núvols que cobreixen el cel, les formes dels quals es confonen en l'horitzó.

En un altre sentit, convé remarcar que tant l'escena que s'hi representa com els textos identificatius tenen un nexa d'unió en la "E" capitular, car no sols serveix per a encapçalar el mot "ex-libris", sinó que és incrustada en l'escut nuclear i entre els peixos, com i també en el nom del consignatari; de manera que la seva presència adquireix una importància força significativa.

Sembla evident, en definitiva, que la relació d'Antonio Palacio amb el mar ha estat el motiu que Josep Triadó ha volgut destacar en aquest ex-libris, en el qual tant l'home -representat per la nau-, que generalment en té una visió superficial i que, per tant, sovint el contrasta amb el cel -les ones i els núvols-; com els éssers que hi viuen, els peixos, també hi són acollits per l'artista en un intent d'oferir-nos una idea completa del tema elegit.

=====

209. Lorenza SANGALLO

(?, S. XIX - S. XX)

- ex libris//LORENZA//
SANGALLO

- 1919

- 84 x 110 mm

- P l a

- TRIADÓ // 211

- Op. 211

La sumptuositat dels salons
de cort esdevenen l'univers
ideal d'aquesta composició

-
- CT núm. 202
 - CS núm. 136
 - MAC núm. 102
 - BC full 73
-

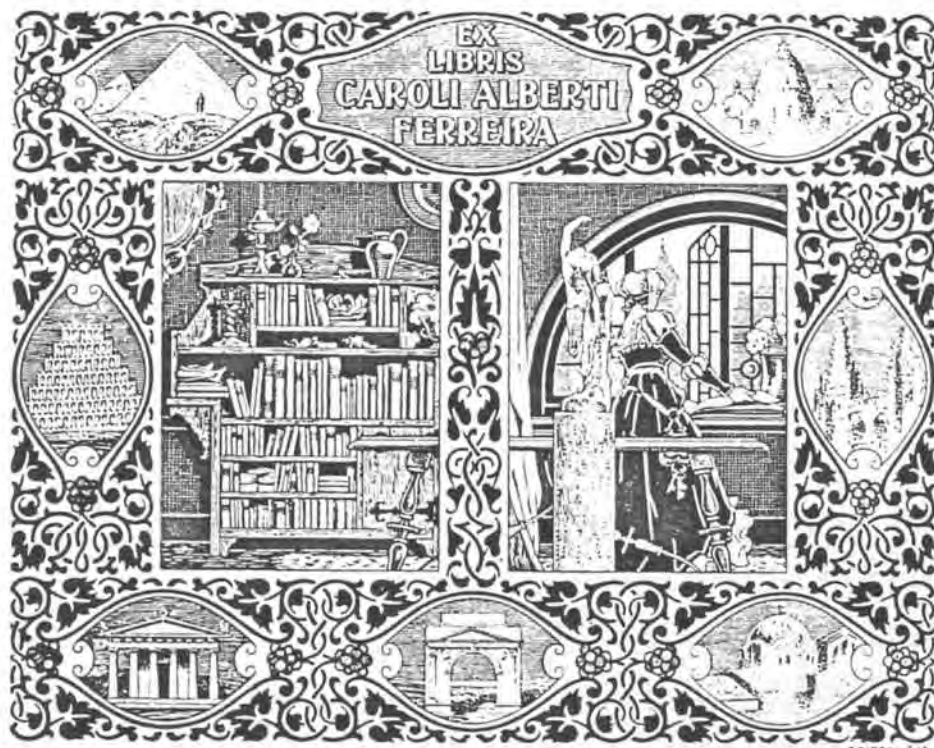
La recreació en el tema àulic apuntada en l'últim ex-libris de C. A. Ferreira⁽⁵³⁰⁾, és ara especialment significativa, car si en aquella ocasió servia com a marc secundari, ara esdevé l'element fonamental de la composició. La riquesa ornamental, els enormes cortinatges estampats, l'ampli saló escacat, els finestrals del fons o els cordons que pengen del sostre perfilen un escenari que si bé podem relacionar més o menys amb la bellesa i el bon gust, més aviat ens parla del plaer del diletant, dels divertiments, els jocs i les converses que acull, com la dama que apareix en escena tot trencant el silenci i la callada simetria bilateral que els diferents elements estàtics dibuixen en el fons. La sobtada irrupció de la dama -Lorenza Sangallo, com indica la cinta que té als peus- abillada amb un vestit tan ric com l'entorn i dansant al mig del saló, no és més que la personificació d'aquesta vida lúdica de què poden gaudir els qui tenen per terra el brillant enrajolat d'un saló; per cel, els esplèndids cortinatges de vellut i els cordons; per aliment, les pètries fruites decoratives d'una cornucòpia o d'un gerro i per atmosfera, el perfum de la cort. Lectura que, a més, Josep Triadó ha volgut ressaltar expressament amb sengles nusos a banda i banda del marc, a l'altura de la barana, amb la finalitat de separar el cel -cortinatge- del terra enrajolat.

Com a rúbrica, l'artista ha coronat l'escena amb una sumptuosa teulada que disposa d'uns penjants a cada costat en forma de llum, que és superada per un estel flanquejat amb unes cornucòpies; aquest fastuós zenit és, en fi, el reflex del que s'hi representa a l'interior.

=====

210. Carlos Alberto FERREIRA

(Portugal ?, S. XIX - S. XX)

- EX/LIBRIS/CAROLI
ALBERTI/FERREIRA

- 1919

- 96 x 120 mm

- P l a

- TRIADÓ 212

- Op. 212

Díptic envoltat de diversos
medallons que descriuen
l'evolució de l'art occidental
a través de l'arquitectura.

- CT núm. 203

- CS núm. 187

- MAC núm. 118

- BC full 78

Com en l'ex-libris anterior de C. A. Ferreira i el de Ramon Miquel i Planas⁽⁵³¹⁾, Josep Triadó ens presenta una composició en forma de díptic amb diverses escenes secundàries al voltant de la principal. En aquest exemplar, l'arquitectura és el tema de suport que trobem entre la sanefa floral que l'emmarca, són set reproduccions que esdevenen la representació dels fonaments artístics de la nostra civilització: l'Egipte de les piràmides, el zigurat mesopotàmic, el temple dòric, l'arc de triomf romà, les construccions bizantines de Constantinoble, la catedral gòtica de Burgos —que també és representada en un altre ex-libris del mateix Ferreira⁽⁵³²⁾— i, finalment, la basílica de Sant Pere del Vaticà, com a símbol del renaixement.

Amb aquestes referències com a marc, doncs, l'artista disposa una escena central en què l'espectador encuriós pot anar observant els diversos objectes que hi ha en l'estudi-biblioteca ideal del destinatari, tal com ho està fent la majordoma que l'endrega: una escultura mutilada, un bocal ple de flors, una llumenera —imprescindible en una estança com aquesta per a significar la saviesa— i, especialment, la taula de treball i la llibreria. Això no obstant, si no volem parar massa atenció en aquests detalls, també en podem treure una opinió aproximativa de qui habitualment hi estudia, car, en definitiva, tant els objectes que s'hi apleguen com la llur disposició en l'espai, ens aporten referències més o menys precises de l'absent; no hem d'oblidar, en aquest sentit, que la subtil simbologia que ens aporta el racó de treball del consignatari també l'ha emprada Triadó en altres marques, però on trobem l'exemple més clar és en la que havia projectat per a Joan Llopart i de Foncillas un any abans⁽⁵³³⁾.

=====

211. Montserrat BADIA i QUER

(Catalunya, S. XIX - S. XX)

- ex/libris/Montserrat//
Badia Quer
- 1919
- 66 x 90 mm
- P l a
- TRIADÓ 213
- Op. 213

Ex-libris goticista montserratí
arlusconi al nom de la destinatària.

-
- CT núm. 204
 - CS núm. 188
 - MAC núm. 78
 - BC full 76
-

L'estil gòtic, amb el viu color de les seves rosasses, els seus ornamentats finestrals ogivals i les fines agulles que ens guien cap a l'espai celestial, és, indubtablement, el més idoni per recollir en si l'essència simbòlica de Montserrat; i diem que és el més adequat perquè Montserrat, com el gòtic, té com a font simbòlica inherent l'espiritualitat, però també hi ha un altre aspecte que Josep Triadó ha sabut copçar amb gran sensibilitat: les muntanyes de Montserrat, les agulles

de les quals han estat transformades elegantment i simètrica en una gran catedral gòtica natural que acull en el seu si la imatge de la Verge negra.

D'altra banda, el catalanisme, que en els ex-libris és expressat amb diversos símbols —l'escut palat, Sant Jordi i el drac, el pi de les tres branques...—, també té com a recurs simbòlic el tema montserratí, malgrat que sigui en un sentit fonamentalment místic. En aquest sentit, l'exlibrista montserratí Oriol M. Diví, escriu: "Montserrat, con su fuerza de realidad y de símbolo, vino a ser tema de ex-libris sobretudo en nuestra tierra. Y digo sobretudo, porque pienso que no sería difícil encontrar también exlibris de este tema en otros países, dondequiera la "Moreneta" es invocada y se experimenta la nostalgia del perfil aserrado de nuestra montaña singular."⁽⁵³⁴⁾

Amb aquests precedents i amb el nom de la consignatària com a referència, Josep Triadó projectà aquesta marca en la qualels textos que hi ha inscrits també són en lletra gòtica. La Verge i Catalunya —al·ludida en l'escut del pedestal— esdevenen, doncs, el nucli del disseny al voltant del qual es disposen simètricament tots els símbols complementaris; tant els finestrals—columnes ogivals i els estilitzats ametllers que perfumen l'ambient a banda i banda, com les punxes de la serralada i, com a culminació, l'enorme i rica rosassa gòtica que acoloreix i nimba la imatge, ahora que irradia tota la seva energia en un esclat de petits estels que serveixen per a il·luminar el cel tenebrós del fons i tota la composició.

=====

212. Carolina MIRACLE i VILA
(Barcelona, 1887 - 1949)

- Ex Libris/Carolina/Miracle
- 1919
- 121 x 61 mm
- P l a
- TRIADÓ 214
- Op. 214

Allegoria de la lectura emmarcada en l'univers delimitat pel sumptuós perfil d'un llit a la "polonaise".

-
- CT n.ºm. 205
 - CS n.ºm. 189
 - MAC n.ºm. 77
-

Per a la germana del col·leccionista i fundador de la Revista Ibèrica de Exlibris Frederic-Joan Miracle, que ja disposava d'un ex-libris del 1914 signat per Joaquim Renart i d'un altre de Triadó universal, en el qual hi va inscriure el seu nom⁽⁵³⁵⁾, l'artista dissenya una composició que té com a tema allegòric la lectura i com a recurs simbòlic una dama llegint. Tant el tema com el recurs no són, en fi, gaire originals en l'obra triadoriana; això no obstant, en aquesta ocasió l'artista ha sabut oferir-nos una nova versió en la qual la sumptuositat àulica que caracteritza algunes de les seves obres darreres, és un element fonamental. Així, la delicadesa dels teixits, randes, plomes i cintes, d'una banda, i el posat de la figura, que és ajaguda en un llit a la "polonaise" amb la roba adequada i entre coixins i llençols brodats, de l'altra, li donen un to d'elegància i intimitat molt propi dels exlibris femenins anglesos finiseculars, alhora que ens permeten de fer una lectura simbòlica paral·lela a la que aplicàvem a l'exemplar de Lorenza Sangallo⁽⁵³⁶⁾, especialment pel que fa a l'estructuració de l'espai -la part baixa del llit representaria el món, mentre que el sostre del dossier, el cel-.

En aquest context, doncs, Josep Triadó ha dissenyat un marc estàtic i harmònic, en el qual sols el que hi veiem en el perfumat interior -la dama, la tauleta de nit d'estil imperi i els coixins-, trenca lleugerament la simetria bilateral que el domina. Però és un marc que, a més, imprimeix una força ascendent al conjunt molt significativa amb les estilitzades potes del llit i, sobretot, amb la forma cònica del dossier, tan similar a la tenda que presideix l'ex-libris de J. Rodríguez del Busto⁽⁵³⁷⁾; de manera que, així, l'artista afavoreix la sublimació de la lectura de la carta fins al punt més alt, fins al zenit, que és la cimera que corona la composició.

Contrastant amb la part inferior, també podem observar com a la base els textos identificatius són dins un medalló espinós que és dulcificat per la seva forma de cor i pels llaços i puntes que l'envolten, com si l'artista volgués palesar i condensar en aquest contrast la interrelació entre el dolor i l'alegria terrenals.

213. Clementina FIGUERAS

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- EX/CANTI//(BU)S//CLEMENTINA//
FIGUERAS

- 1919

- 87 x 60 mm

- P 1 a

- TRIADÓ 215

- Op. 215

Composició arleghòrica

de la música i el cant.

- CT núm. 206

- CS núm. 190

- MAC núm. 49

- BC full 75

Per bé que no és gaire freqüent de marcar un ex-libris amb una expressió que no li sigui l'estrictament pròpia, hi ha força vegades que en lloc del tradicional mot "ex-libris", s'hi inscriu "ex-musicis", com el mateix Josep Triadó també fa en alguna ocasió⁽⁵³⁸⁾; en canvi, escriure "ex-cantibus", com en aquest exemplar, és molt poc habitual en l'exlibrisme⁽⁵³⁹⁾. Aquest fet ja ens aporta, doncs, una referència sobre l'afecció o l'activitat de la destinatària, que a més és personificada en un rossinyol que refila al so d'una guitarra. L'aparent simplicitat simbòlica de la composició, però, és complementada amb l'adequada disposició dels elements que hi apareixen, de manera que des de la partitura que serveix de base fins al cant del rossinyol, Josep Triadó ha anat perfilant un camí ascendent ple de contingut semàntic. Així, mentre el llibre obert amb el pentagrama representa la terra sobre la qual se suporta la música, l'infant de formes abarrocades és el mitjà innocent que serveix per a enlairar-la -amb el pal del seu instrument i amb la seva mirada- i perquè el rossinyol, de dalt estant i alçant verticalment el seu cap, pugui coronar l'allegoria del cant iniciada des de la base, en la qual les cintes ornamentals que s'eleven tot seguint el ritme de la música, també participen activament i afavoreixen el sentit glorificador del disseny.

=====

214. Pere-Maria ROSICH

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- EX/LIBRIS/PEDRO//MARIA/
ROSICH

- 1919

- 93 x 54 mm

- P l a

- TRIADÓ 216

- Op. 216

Ex-libris simbòlico-decoratiu
dominat per l'exuberància natural.

- CT núm. 207

- CS núm. 191

- MAC núm. 76

- BC full 86

Per a Pere-Maria Rosich és aquest ex-libris floral de caràcter decoratiu en el qual la verticalitat, d'una banda, i la simetria bilateral, de l'altra, esdevenen el marc que dirigeix i ordena la varietat de flors, plantes, ocells i ornaments que s'hi apleguen. De fet, l'estructuració espacial que ens presenta Triadó no és inhabitual en ell, tot al contrari, perquè molt sovint pren l'ex-libris com un petit univers en què el tema triat és disposat de manera que cada element té un lloc simbòlic més o menys destacat. En aquesta ocasió, doncs, la part inferior de la base és ocupada per una mena de cartutx decorat amb fulles d'acant, sobre el qual descansa un gerro esfèric -el món- que alimenta amb l'aigua que conté les flors i plantes de l'interior -la vegetació-, mentre uns faisans s'apropen a la part mitjana i afavoreixen, així, l'aspecte paradisiac del conjunt, alhora que enriqueixen el seu color i la seva exuberància.

El conjunt natural que sorgeix del gerro, en fi, és una simbolització de la vida en la terra que té com a culminació un lliri central que obre els seus pètals en la part superior, mentre a banda i banda la decoració amb formes vegetals i espirals imiten i acompanyen l'ascensió de l'interior fins al sostre, on també és coronat per una flor de lis que reflecteix la de dins.

=====

215. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- ex-libris joseph/
Triadó Ml
- 1919
- 113 x 88 mm
- P 1 b
- s.f. 217
- Op. 217

Ex-libris decoratiu amb
una rosassa gòtica amb
dues tonalitats de negre.

-
- CT núm. 208
 - CS núm. 192
 - MAC núm. 277
 - BC full 75

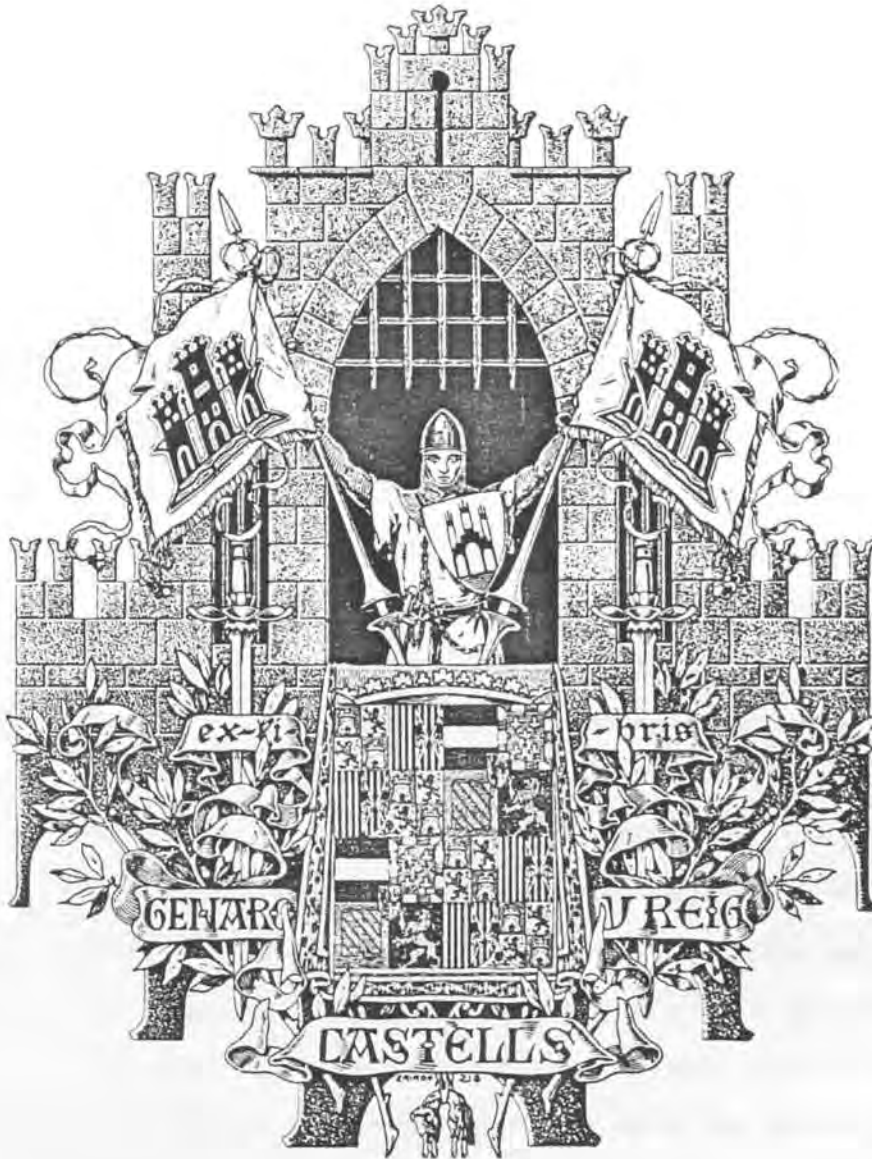
El nou ex-libris que Josep Triadó s'autodestinà és purament decoratiu, però en ell hi tornem a trobar els detalls de les rosasses gòtiques d'altres marques anteriors, com i també les formes circulars i estelades que ens suggereixen la idea simbòlica del sol⁽⁵⁴⁰⁾; no obstant això, el color vitalitzador i il·luminador que aparentment ens transmeten les fines línies del conjunt i els retallats i sinuosos traços que el perfilen, són rebaixats voluntàriament per l'artista amb la incorporació d'una segona tinta negra brillant que li dóna un to de gravetat i sobrietat especials, alhora que serveix per a realçar alguns detalls ornamentals interiors, com les siluetes de les diferents estrelles inscrites, els esclats florals de les puntes i, fins i tot, el ric mosaic que s'insinua en el fons.

Es tracta, en definitiva, de contrastar el preciosisme formal de la massa calidoscòpica i les tonalitats ombrívols del negre que les ressalten. En el conjunt s'hi afegeix, a més, el disseny d'uns caràcters gòtics per al text que tenen dues característiques que intenten de reflectir en si la interrelació entre el color i la forma del centre d'interès de dalt; així, mentre alguns tipus acaben amb rúbriques filiformes, les inicials "e", "l", "j", "t" i "m", malgrat l'aparent uniformitat amb la resta dels signes, són impreses en negre brillant, mentre que les altres lletres són en mat.

=====

216. Genari CASTELLS i REIG

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- ex-li-//-bris/GENARO/
CASTELLS/Y REIG

- 1919

- 150 x 115 mm

- P 1 a

- TRIADO // 218

- Op. 218

Els castells i la règia
-Reig- fastuositat del
conjunt són les refe-
rències que ens parlem
dels cognoms del destinatari.

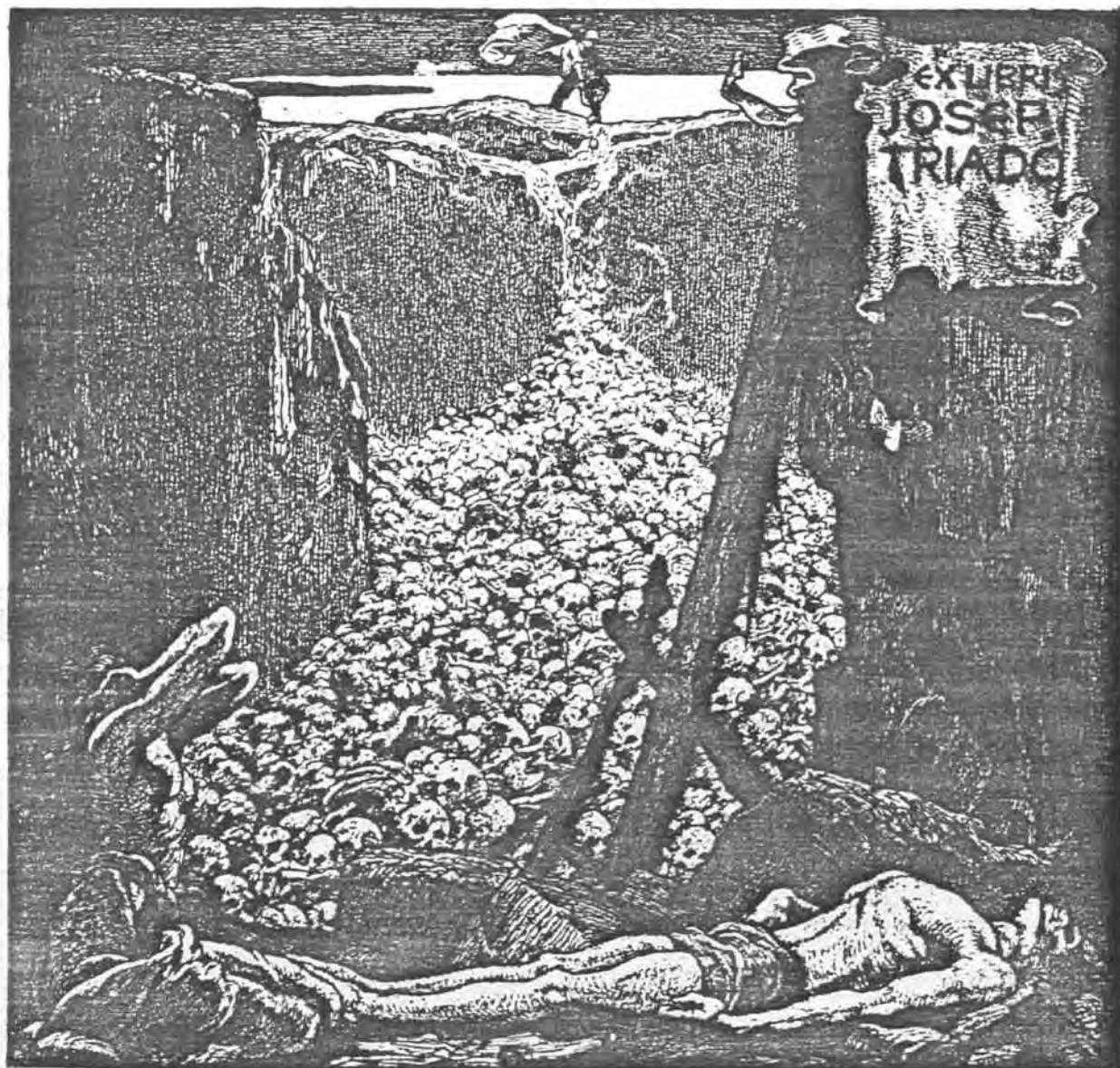
- CT núm. 209
- CS núm. 193
- MAC núm. 104
- BC full 77

Partint del primer cognom del posseïdor i, potser, d'una lliure interpretació del segon -"Regi" per "Reig"-, Josep Triadó ha compost aquest majestàtic ex-libris en què la presència dels castells, d'una banda, i de les armes de Castella, de la Corona catalano —aragonesa i d'Àustria, de l'altra, esdevenen els símbols parlants de la composició; nuclearitzats pel propi Genari Castells, qui, de l'entrada-finestra estant i amb indumentària medieval, ens mostra dos estendards brodats amb sengles castells, com i també un escut amb un tercer que descansa sobre el seu pit.

La pompositat de l'escena, marcada no sols per la reiterada presència de símbols, sinó també per l'enorme corona de llorer que acull tota la base, els propis estendards, els domassos, les cintes i les espases que perfilen el camí ascendent del centre, és dominada per la perfecta simetria bilateral del conjunt, en el qual el castell que serveix de suport, també rubricat amb diversos merlets en forma de corona -reig/regi-, esdevé un motiu simbòlic essencial, car és a través del seu esgraonat contorn que ens guia cap al zenit de l'ex-libris per la vertical apuntada des de la base pel moltó del Toisó d'or, per la punxa de l'elm i de l'arc i pel merlet que corona tota la composició.

La fastuositat i el barroquisme del dibuix i l'enfàtica omnipresència d'alusions al consignatari, són, en fi, les particularitats més destacables d'aquest ex-libris parlant que per la seva estructura simbòlico-formal, podem molt bé contrastar amb el que uns anys abans Josep Triadó havia destinat a l'artista Lluís Torras i Farell⁽⁵⁴¹⁾.

217. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX LIBRIS/JOSEP TRIADÓ
- 1919
- 154 x 161 mm (542)
- C 3 a
- s.f. 219
- Op. 219

Allegoria de la mort
dominada pel dissemblant
contrast entre el blanc i el
negre.

- CS núm. 194
- MAC núm. 227
- BC full 68

L'únic aiguafort que Josep Triadó gravà per a la seva pròpia biblioteca és un dels més expressius de tota la seva producció exlibrística i, tal vegada, la seva obra mestra. En ell, la mort, és el tema nuclear, un tema sovint tractat per l'artista des que a finals del segle passat -el 1896- pintà l'oli titulat La mort, però que és especialment freqüent a partir de la seva segona etapa productiva en el camp exlibrístic, en el qual trobem obres macabres en què les calaveres o la representació de la Mort en lluita amb la Vida i el contrast del blanc i el negre en el cel, esdevenen símbols fonamentals, com en els ex-libris d'Eduardo Lange, Josep Monsalvatje, tres del Dr. Josep Fabregat o un altre del propi Triadó⁽⁵⁴³⁾. A més, el present aiguafort té una il·lustració paral·lela del mateix Triadó que potser ens facilitarà la interpretació, car hi apareixen molts elements i figures pràcticament iguals. Es tracta d'un pamflet polític pro-catalanista amb la data del 1714 com a referència, commemoratiu de la derrota catalana enfront de les tropes espanyoles l'onze de setembre d'aquell any⁽⁵⁴⁴⁾; el pamflet és constituït, com l'aiguafort, pel cos estirat d'un home -un patriota català-, una figura femenina agenollada i mostrant-nos la seva desesperació -Catalunya- i un munt de pedres i fustes estellades sota el celatge dominat per la pugna entre el blanc i el negre, com a expressió de la cruenta lluita i l'esperança del futur. És a partir d'aquesta comparació, en fi, que podem trobar la justificació simbòlica de l'ex-libris.

La marca, ombrívola i macabra, és una bella al·legoria de la mort en què la tenebrosa foscor de les roques, les parets del fossar i, fins i tot, la del cel, contrasten amb la lluminositat que emana dels núvols que s'albiren al fons i dels morts, tant del cos en primer terme

com del riu de calaveres que omplena tot el nucli del gravat. En aquest mateix sentit, i pel que fa a la disposició dels diversos plans que constitueixen l'ex-libris, és convenient de remarcar el valor simbòlic de la profunditat del paisatge mortuori, com i també l'oposició entre la Vida i la Mort, que ens insinua el cel, en el punt culminant, com si l'artista ens volgués expressar que la pròpia mort esdevé el camí que ens guiarà vers el zenit de la composició, el de la vida futura, malgrat que per als vius -l'enterrador o la qui plora-, la mort, no sigui més que un retorn al fossar, a les profunditats de la terra.

=====

218. Hugo SANNER

(Westerwald, Alemanya, 1873 - Girona, 1941)

- EX LIBRIS HUGO SANNER/PAX
 - 1919
 - 128 x 164 mm⁽⁵⁴⁵⁾
 - C 3 a
 - TRIADÓ 220
 - Op. 220
-

Escena idíl·lica de caràcter panteista dominada per la serenor que emana de les figures i els elements que la constitueixen.

- CS núm. 195
 - MAC núm. 111
 - BC full 64
-

El segon aiguafort i últim ex-libris que Josep Triadó gravà per al comerciant surer de Palamós Hugo Sanner és, com el primer⁽⁵⁴⁶⁾, de caràcter panteista; però si aquell ens era presentat sota unes formes, una simbologia, uns personatges i un marc de gust modernista, ara, en canvi, l'artista ens proposa una visió noucentista rubricada per la llegenda "Fax", en la qual tant el tema triat com els traços que perfilen les figures, especialment la mare, en són l'expressió més rellevant.

La pau i l'amor són, en fi, els conceptes que Josep Triadó ha volgut recollir en aquest lloc idíl·lic compartit per la mare que alleta el seu fill, el gos que és als seus peus, els ocells que s'ofereixen mútuament el bec, el pagès que treballa la terra, en segon terme, i altres elements com les carbasses, el càntir, l'ufanós arbre que els protegeix del sol i els dóna els seus fruits i, al fons, les altes xemeneies que fumegen destacades sobre un cel el cromatisme del qual es confon amb la pròpia terra, en un contrast que d'una banda ressalta la calma de la vida rural enfront de la urbana i, de l'altra, fa convergir l'univers i el món, com simbòlicament es recull en l'arbre que presideix el conjunt. Són figures i objectes que, en realitat, tenen vida pròpia i que analitzats separatament també ens proporcionen el sentiment de serenor que domina el moment; és la sensació que el romàntic Werther, germànic com el possessor de l'ex-libris i pintor com Triadó, ens descriu en les primeres pàgines del seu epistolari, on no hi manquen ni els arbres, ni la mare i els infants ni el càntir ni la "desagradable vila" -al fons- ni l'arada: "La solitud d'aquesta contrada paradisiàca és el bàlsam més delitós pel meu cor, els freqüents entreteniments del qual assossega la tèbia alenada d'aquesta estació venturosa. Cada arbre, cada cleda, és un pomell florit i hom voldria esdevenir papalló per a planar sobre aquesta mar benolent i nodrir-se'n" (547).

=====

219. Miquel BOSCH i PAGÈS

(Barcelona?, 1884 - Barcelona, 1956)

- S//GU//TARSO/EX-LIBRIS/
MIQUEL BOSCH/Y PAGES

- 1919

- 112 x 75 mm

- P 1 b

- TRIADÓ 221

- Op. 221

Escena decorativa d'un vas
de ceràmica hel·lènica de
figures negres.

- CT núm. 210

- CS núm. 196

- MAC núm. 72

- BC full 79

Per a Miquel Bosch, Josep Triadó va projectar un parell d'ex-libris d'inspiració hel·lènica que tenen en comú el marc ornamental que els envolta i algun element de l'interior; a més, l'ús d'una segona tinta i el traç que perfila les figures nuclears, esdevenen una clara referència a la decoració de la ceràmica melanogràfica, com i també la llegenda que presideix cadascuna de les marques.

L'artista aprofita, doncs, l'enorme valor dels moments reproduïts en els vasos grecs, car presenten unes escenes i unes figures molt sintètiques -tan apreciades pels noucentistes-, però, sobretot, perquè és a través d'aquestes interpretacions que hem pogut conèixer millor la manera de viure, els gustos, les diversions i els costums del món grec. Així, en aquest primer ex-libris ens mostra com un comerciant transporta al mercat unes àmfores en un carro, mentre castiga els muls amb el flingant.

Triadó, que possiblement s'inspirà directament en una peça concreta, és capaç de reproduir amb tota fidelitat els trets propis d'aquest art: la carn blanca de l'home, els tocs del burí que es destaquen sobre el negre, el perfil de l'arbre que troba en el camí -vorejat pels característics punts-fulles-, la silueta dels animals i, en especial, l'ocre del fons sobre el qual es ressalta tota l'escena.

=====

220. Miquel BOSCH i PAGÈS

(Barcelona ?, 1884 - Barcelona, 1956)

- DOREA SITCU APO/EX-LIBRIS/
MIQUEL BOSCH/Y PAGES

- 1919

- 112 x 75 mm

- P 1 b

- TRIADÓ 222

- Op. 222

Parella de l'ex-libris
anterior amb un
pagès com a centre d'interès.

- CT núm. 211

- CS núm. 197

- MAC núm. 72

- BC full 79

En aquest segon ex-libris de Miquel Bosch, dominat pel vermell propi de la ceràmica melanogràfica, Triadó ens ofereix una altra escena popular en la qual un home treballa la terra amb la mateixa fusta, els mateixos muls i un arbre similar als de l'ex-libris precedent.

El lema de la marca -els aliments que ens obsequia la terra- no sols dóna ocasió per a la representació que ens ofereix l'artista, sinó per a complementar l'escena anterior, tant del gust noucentista com aquesta.

Finalment, malgrat que potser es tracti d'una simple coincidència, podem observar com el tema triat en el segon ex-libris -el pagès-, coincideix justament amb el segon cognom del destinatari, cosa que no succeeix en el primer exemplar, tot i que els dos arbres que hi apareixen poden ser una tímida allusió al bosc.

=====

221. Salvador PARAISO (Països Catalans ?, S. XIX - S. XX)

- salvador paraiso/ex-//li-//br//is
- 1919
- 113 x 58 mm
- P l a
- TRIADÓ 223
- Op. 223

Escena bíblica allusiva
al cognom del posseïdor.

- CT núm. 212
- CS núm. 198
- MAC núm. 58
- BC full 75

El pecat original és, com en les marques de l'anònim MG o de Lluís Puiggener⁽⁵⁴⁸⁾, el motiu que il·lustra aquest ex-libris manifestament parlant de Salvador Paraiso, caracteritzat per la influència dels gravats xilogràfics dels segles XV i XVI. En ell podem destacar dos aspectes fonamentals; d'una banda, els elements estàtics que serveixen de fons, constituïts per l'ufanós arbre de la vida alhora que per l'escut que abraça la capçada i, de l'altra, els elements dinàmics, les tres figures que actuen en aquest escenari. Pel que fa als primers, harmònicament disposats i respectant una simetria bilateral gairebé perfecta, cal destacar-ne la relació directa que tenen amb el cognom del consignatari, el nom del qual és inscrit, justament, en un filacteri que sorgeix d'entre el fullatge. L'arbre, ple de fulles i fruits i rigorosament delimitat per unes branques que adopten formes sinuoses i cordiàcies en la seva part més alta, esdevé la clara expressió del lloc paradisiac que ocupa, com i també el blasó d'amor que acull entre el seu brançam, amb els dos cors que simbòlicament al·ludeixen a Adam i Eva i a la felicitat de què gaudeixen al Paradís, també insinuada per les formes entrelaçades del brançatge i per la corona a base de cors que culmina el camper.

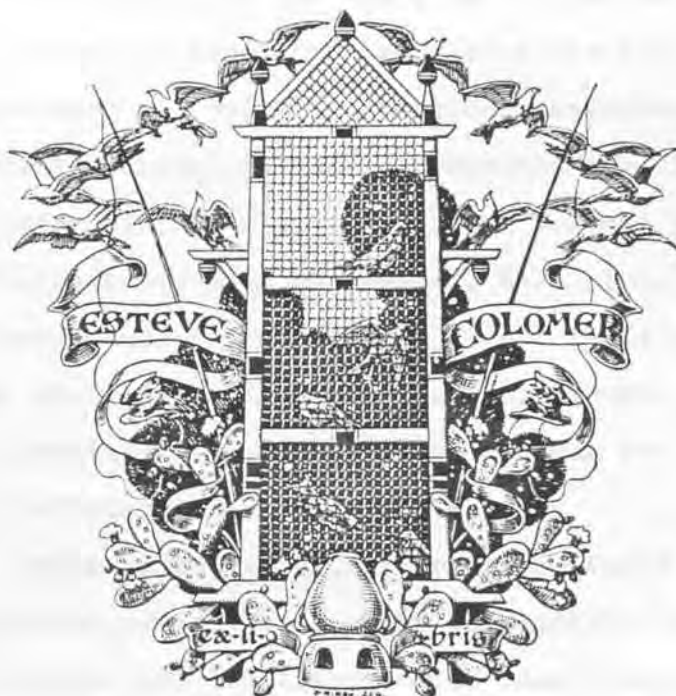
Pel que fa als personatges, protegits encara pel sostre de l'arbre i destacats sobre el fosc cel del fons, és remarcable la gran expressivitat de llurs mirades, mitjançant les quals podem intuir la innocència d'Eva i la vergonya i la por d'Adam, mentre que el serpent observa irònicament i maliciosa com l'home consuma el pecat original des de baix, sota terra, on les formes que dibuixa el seu cos i les arrels de l'arbre ens ofereixen una concepció totalment contrària a l'harmonia que hi vèiem en la part superior. És a partir d'aquest con-

trast, on el mot "ex-libris" en lletra gòtica actua com a frontera, que Josep Triadó evidencia el Bé que suposa per als personatges fruit d'un àmbit paradisiàc com el que els proporciona l'arbre, i el Mal, no sols simbolitzat amb el diabòlic serpent que retorna a les profunditats de la terra i s'allunya més enllà del marc, sinó també amb les retorçades i asimètriques arrels de la base i fins i tot amb les fulles punxants que proporcionen la sang als cors del blasó. En definitiva, viure en l'harmonia de la capçada, de l'Univers, o en la inseguretad de les arrels, del Món.

=====

222. Esteve COLOMER

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- ESTEVE//COLOMER/ex-li-//bris
- 1919
- 90 x 88 mm
- P 1 a
- TRIADÓ - 224
- Op. 224

Ex-libris alegòric del cognom del consignatari amb una referència humorística a la seva afecció per la pesca.

- CT núm. 213
- CS núm. 199
- MAC núm. 38
- BC full 74

Una figuera de moro a la base i el vol en triangle d'uns coloms per la part superior, són els elements simbòlics que tenen com a eix comú el propi Esteve Colomer, representat per Triadó en forma d'un colomar -o colomer- que esdevé el nucli de la composició.

La figuera de moro és incorporada per l'artista com a símbol eminentment terraquí que ens ofereix la bellesa de les seves flors, l'aliment dels seus fruits, però també el dolor de les espines -com succeeix amb les roses-, és a dir, que Josep Triadó hi ha volgut concentrar el significat de la vida, una vida que també tendeix a enlairar-se, malgrat que irregularment, i que cobreix tot el fons de la meitat inferior de l'ex-libris; és per això, en fi, que entre les pales de la figuera hi trobem una menjadora que sintetitza tota l'energia vital que proporcionarà a l'aviram, als coloms. Aquests, com a símbols d'espiritualitat i d'ascensió, encara remarquem més el llur poder de sublimació en estar disposats en triangle al voltant del sostre del colomar, també triangular; això no obstant, és en el colomar on es perfila el camí ascendent que ens durà cap al zenit de la composició, car si els coloms troben els aliments a la base, l'oblonga forma de la temporal presa possibilita que s'envolin en zig-zag per a sortir, per dalt, a l'espai exterior.

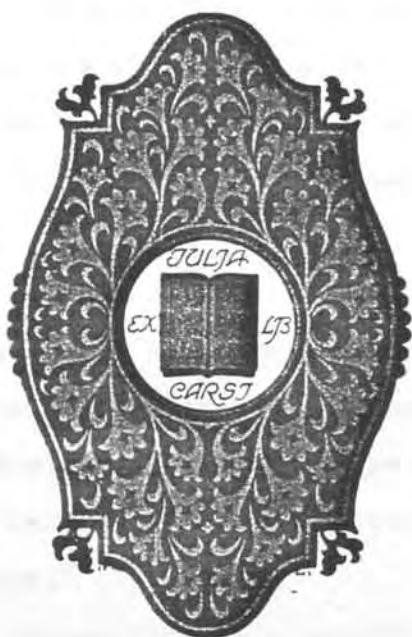
En un altre sentit, observem com també en aquest ex-libris Josep Triadó ha respectat al màxim la simetria bilateral, compartida per les cintes amb les inscripcions identificatives -"Esteve Colomer" flanquejant el colomar i "ex-libris" a banda i banda de l'aliment- i per sengles canyes de pescar que amb la llur llargària afavoreixen el sentit ascendent del conjunt, ultra palesar l'afecció del destinatari per la pesca, fins i tot de barrets; una nota d'humor molt inusual en l'o-

bra triadoriana, però que té un clar parallelisme amb una de les primeres marques que l'artista s'autodestinà (549).

=====

223. Júlia CARSI i TORRENT

(? 1898 - Barcelona, 1977)

- JULIA CARSI// EX//LB
- 1919
- 82 x 53 mm
- P 1 b
- TRIADO// 225
- Op. 225

Composició decorativa
nuclearitzada pel llibre obert.

-
- CT núm. 214
 - CS núm. 200
 - MAC núm 74
 - BC full 74
-

La simplicitat decorativa, els marcs arrodonits o ovalats, la presència del llibre o la lectura, la finor que perfila les lletres dels textos o l'ús de dues o més tintes, són alguns dels recursos que Josep Triadó adopta quan ha de dissenyar un ex-libris femení, com aquest que l'hi encarregà la jove Júlia Carsi; això no obstant, l'obsessió de l'artista per la disposició simètrica dels elements i contorns i per l'aportació simbòlica de centres determinats, fa que cadascuna d'aquestes marques ultrapassi la concepció exclusivament ornamental.

En aquesta ocasió, el llibre obert esdevé el cor de l'ex-libris, és el llibre de la vida capaç de centrifugar tota la decoració floral que l'emmarca, les tiges de la qual neixen justament en el marc circular que l'envolta, i de nuclearitzar en creu els textos relatius al nom de la posseïdora i al mot "ex-libris", que divideix horitzontalment el conjunt en dues parts també apuntades pels adorns del marc exterior.

La vida i la natura esdevenen, així, un tot que l'artista ha concebut amb l'harmònica superposició de diverses figures geomètriques: el rombe que abraça la decoració, el cercle que tanca el nucli, el quadrat perfilat pel centre d'interès i, fins i tot, el rectangle que ens insinuen en el fons i pels angles el quatre florons sorgits de l'interior.

Formes florals i geomètriques, colors i ordre són, en fi, l'àmbit totalitzador que acull el símbol central de l'ex-libris, del petit univers que Triadó ha sintetitzat per a Júlia Carsi.

=====

224. Jaume CATARINEU i FOSAS

(Països Catalans, s.XIX - s.XX)

- EX-LIBRIS JAVME/CATARINEU Y FO-/SAS.191
- 1919
- 101 x 58 mm
- P l a
- TRIADÓ// 226
- Op. 226

Composició allegòrica del
llibre presidida per Minerva.

-
- CT núm. 215
 - CS núm. 201
 - MAC núm 272
 - BC full 72
-

Minerva, la deessa de la guerra i protectora de les Arts i les Ciències, és una de les divinitats mitològiques més representades per Josep Triadó, especialment al llarg de la seva segona època productiva i coincidint amb la revalorització de la cultura hel·lènica

durant el noucentisme. L'artista, que acostuma a presentar-nos-la amb túnica i amb un elm coronat d'un espectacular i majestàtic plomall, ens ofereix una visió menys agressiva d'Atena i, per bé que hi té un paper destacat, en aquesta ocasió únicament actua com a mitjancera i protectora del llibre, de la cultura.

La dea, envoltada del llorer premonitori de l'èxit, ens mostra, en definitiva, un munt de volums que esdevenen el nucli del disseny; l'allegoria, però, no es fonamenta en les formes oblongues afavoridores del poder d'ascensió i de sublimació d'altres ex-libris, sinó en el propi marc que acull l'escena: l'Olimp; insinuat per la torxa solar que de la base estant ens anuncia l'autenticitat del que l'artista ens exposa a dalt i per les mateixes branques de llorer. En aquest sentit, tant la torxa com el sostre de la fonnícula que conté el plafó són guarnits amb agrupacions de fruits, de manera que no s'hi estableix una diferència simbòlica substancial entre la part superior i la inferior, és a dir, entre la llum que proporciona el foc i el cel, car en definitiva ens trobem en el propi Olimp; mentre que les flors són les encarregades d'embellir els capítells de les columnes laterals i de perfumar l'espai que ocupen els textos, tal vegada per a ressaltar la capacitat intel·lectual de Jaume Catarineu.

***=====

225. Marian CASTELLS i SIMON

(Arenys de Mar, 1876 - 1933)

- Mariano//castells/ex-libris
- 1919
- 93 x 69 mm
- P l a
- TRIADÓ 227
- Cp. 227

Marca parlant i professional amb
un coixí de fer puntes com a nucli.

-
- CT núm. 216
 - CS núm. 202
 - MAC núm. 271
 - BC full 74
-

Josep Triadó, que durant els estius es traslladava a Llanerres, tingué molta relació amb la veïna Arenys, on hi havia exlibristes de renom com Eduard Puig i Valls -un dels fundadors de la Revista Ibérica de Exlibris-, el calellenc Emili Gatells o Marian Castells, tots

ells possessors d'ex-libris projectats per Triadó i amb el qual coincidien en tertúlies més o menys freqüents⁽⁵⁵⁰⁾.

Marian Castells, dissenyador, aquarellista, exlibrista des del 1918 -projectà una quarantena d'ex-libris marcadament modernistes- i un dels millors puntaires modernistes catalans, és, doncs, el destinatari d'aquesta marca simbòlico-parlant i professional de Josep Triadó. L'ex-libris, del 1919, és producte d'un intercanvi de marques entre els dos artistes, si tenim en compte que aquell any el mateix Castells va dibuixar-ne una per a Triadó, com havia succeït entre Triadó i el reusenc Ramon Casals i Vernis⁽⁵⁵¹⁾, però la data també és significativa perquè coincideix amb l'acceptació de Marian Castells i del seu germà Joaquim, fabricant de blondes com ell, com a soci del Foment de les Arts Decoratives, precisament proposats per Josep Triadó, que n'era el conservador del museu.

La composició se centra, en fi, en el Marian Castells randaire, és per això que tant el nucli del dibuix -el coixí de ferpunes- com els boixets elegantment transformats per l'artista en sengles columnes laterals, són una evident allusió a la trajectòria professional del posseïdor; això no obstant, el seu cognom també hi és materialitzat en segon terme, on uns castells disposats simètricament al voltant de l'element central, ens transporten cap a l'espai superior amb les altes torres i els merlets, en un espai dominat per un celatge més net de núvols i que solament ha pogut superar el majestuós coixí, com a símbol del prestigi adquirit pel consignatari en la seva professió. En aquest mateix sentit, també és remarcable la disposició dels textos en el conjunt, perquè si el nom és en la part superior, suportat pels boixets-columnes dels flancs i abraçant les cintes del teixit preparat per brodar, l'expressió "ex-libris" és a la base, com si l'artista volgués ratificar que Marian Castells ja ha sobrepassat els primers graons de l'èxit -"ex-libris"- i que és molt més enllà; de la mateixa manera que potser per aquest mateix motiu ha volgut donar-nos una visió del conjunt en què el que domina són les parts altes i on l'espectador únicament pot intuir la presència de la terra, del món, gràcies al pesant mur emmerletat.

226. Vicenç-Maria TRIADÓ i CONSTANSÓ
(Barcelona, 1833 - 1923)

- EX-LIBRIS. RDC.
VICENTE M. TRIADÓ
Pbro.
- 1919
- 76 x 110 mm
- P 1 a
- TRIADÓ - 228
- Op. 228

Ex-libris d'ambientació religiosa
al·legòric de la lectura.

-
- CT núm. 217
 - CS núm. 203
 - MAC núm. 93
 - BC full 79
-

Partint de composicions com les de R. Miquel i Planas, Joan Llopart o C. A. Ferreira⁽⁵⁵²⁾, en què tant escenari com els elements decoratius i el paisatge esdevenen fonamentals des del punt de vista simbòlic, l'artista ha compost aquest ex-libris per al seu oncle Vicenç-Ma-

ria Triadó, en el qual ens ofereix una visió alegòrica de la lectura -de la saviesa- que té com a complement destacat l'espiritualitat nòr-
pia de l'eclesiàstic.

Amb aquest context com a referència, doncs, Josep Triadó ens situa en la cambra d'estudi de Mn. V.M. Triadó, àmplia i sòbria com el campanar romànic del fons i on tant els llibres com les imatges religioses esdevenen un tot simbòlic que es concentra en el propi destinatari, que llegeix recolzat en la barana de l'ampli finestral.

L'interior de l'estança és, però, un petit univers on l'artista ha disposat acuradament els diferents objectes. Així, mentre la llibreria a vessar de volums és superada per un seguit d'elements tots ells relatius a la saviesa: el llibre, la llumenera, el rellotge d'arena i la calavera; la paret i el sostre actuen com a fons còsmic, de manera que l'enrajolat -amb les típiques rajoles catalanes- evidencia la separació entre la terra que acull la barana, Mn. V.M. Triadó i la part baixa del moble; i el cel, que ressalta no sols les lleixes superiors, sinó també un rosari, un quadre i, especialment, un Crist que presideix el lloc i que té a la mateixa alçada, però a l'altre costat, un llum de sostre -no gaire reeixit, per cert- que illumina tot l'interior; la imatge de Jesucrist i el llum són, en fi, una mateixa cosa: "Ego sum lux mundi".

Si la figura representativa del posseïdor condensa en ella mateixa tota la simbologia dispersa per la cambra, el finestral i el que podem veure en segon terme és el camí que, en definitiva, ens durà cap al zenit, és un camí que ja ens és marcat des de l'interior per la perspectiva del sostre i del terra, i que té com a punt culminant la torre romànica que s'alça fermament pel centre, entre les capçades dels significatius xiprers i els núvols per arribar al seu sostre, l'espai superior, justament entre Jesucrist i la llum.

=====

227. Josep TRIADÓ i MAYOL

(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX-LIBRIS/JOSEPH/TRIADÓ

- 1919

- 102 x 58 mm

- P 1 b

- s.f. 229

- Op. 229

La majestàtica Minerva,
protectora de les Arts.

- CT núm. 218

- CS núm. 204

- MAC núm. 275

- BC full 72

Josep Triadó novament recorre a la figura de la divinitat Minerva com a protectora de la seva professió, l'Art. L'ex-libris, no signat com la majoria dels que s'autodibuixà, és marcat pel gust hel·lènic, propi del noucentisme, tant pel que fa a la figura, com per la fina columna jònica que sosté el sostre del disseny i també pels traços i els colors vermells, ocres, negres i blancs inspirats en la pintura de la ceràmica grega; això no obstant, ultra la clara expressivitat simbòlica de la dea i de l'escut de la base carregat amb tres escudets, també al·lusiu a l'Art⁽⁵⁵³⁾, cal considerar el paisatge ideal que entapissa el fons, on resta clarament contrastada la blancor de la terra, amb unes muntanyes tallades per un núvol, i la dominant foscor del cel, de l'Òlimp, gràcies al qual és ressaltat el majestàtic perfil de Minerva.

Triadó, que inscriu el seu nom en la part inferior, a banda i banda del blasó, sembla voler-nos mostrar una deïtat en tota la seva magnitud i cromatisme, una deessa que si bé es manté aferrada en terra, tant la columna que l'acompanya com la llança que sosté i especialment l'univers que té al darrere, li donen una majestuositat autènticament divina que també és reforçada per l'emblema del seu escut guerrer; així doncs, la mítica Atena no sols esdevé la protectora de l'Art, sinó també la qui actuarà de mitjancera per afavorir la sublimació.

=====

228. Juan i Ricardo SANDOVAL

(?, S. XIX - S. XX)

- ex-libris//hermanos//
juan bautista//y//
ricardo//sandoval//
1919//

- 1919

- 105 x 105 mm

- P l a

- TRIADÓ 230

- Op. 230

Alegoria de la saviesa
i la veritat supremes.

- CT núm. 219

- CS núm. 205

- MAC núm. 283

- BC full 76

Un altre dels grans recursos simbòlics emprats per Triadó en els seus ex-libris és l'element nuclear que centrifuga al seu voltant un motiu que es repeteix insistentment en tot el cercle i constitueix, en definitiva, una mena de sol que irradia a l'exterior tota la seva lluminositat i, òbviament, tota la seva càrrega simbòlica. Els ex-libris d'Eduardo Lange, Joan Palomera, V.M. Triadó, Jaume Garcia Estragués i C. Santos⁽⁵⁵⁴⁾ són, juntament amb el present, els exemplars que estructuralment tenen en comú aquesta característica.

En el cas dels germans Sandoval, Josep Triadó ha pres com a centre d'interès un cap amb els cabells aparentment en desordre -en realitat respecten la simetria bilateral gairebé a la perfecció-, que ens mira de fit a fit amb els seus enormes ulls i que duu un petit estel a la testa. De fet, la senzillesa i la nuesa de la figura en si, simplificada al màxim amb uns pocs traços -com la que es repeteix al seu voltant-, ens transfereix una sensació de bonhomia i de benevolència que contrasta amb els impetuosos rínxols de la seva cabellera, representatius de la seva inquietud intel·lectual i el poder energètic, solar i còsmic, per això l'artista ha volgut col·locar-li, a la manera modernista, el significatiu estel entre els cabells.

Però si en el nucli es concentra essencialment el símbol de la saviesa i la veritat supremes, en la corona circular que l'abraça és el llibre el que, suportat per una mateixa figura, adquireix un valor terrenal a través del qual, com i també de les capçades dels arbres del fons i de les finíssimes i punxants cues dels núvols, podem accedir, o si més no apropar-nos, al qui ens proporciona la llum. El cos circular esdevé, així, l'emblema parlant de l'ex-libris que Josep Triadó protegeix externament amb els textos identificatius i entre els quals incorpora la seva pròpia signatura.

=====

229. Joan HURTADO

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- ex-libris/Joan/
hurtado

- 1919

- 65 x 99 mm

- P l a

- TRIADÓ 231

- Op. 231

El querubí, símbol
de la sublimació espiritual,
és l'element únic
d'aquesta composició.

- CT núm. 220

- CS núm. 206

- MAC núm. 41

- BC full 73

De caràcter religiós és l'ex-libris que Josep Triadó dibuixà per a Joan Hurtado; en ell, la figura del querubí amb les ales esteses esdevé el símbol nuclear, això no obstant, tant la disposició dels textos com els traços ornamentals que completen les lletres també tenen una importància destacada en la composició.

Pel que fa al querubí en si, convé destacar que la posició de les seves ales i del cap, que mira cap a la terra -cap al món-, ens situen en un espai ideal únicament habitat per l'àngel i per l'espectador; en aquest àmbit celestial, doncs, podem contemplar com la idílica figura espiritual enllaça elegantment amb els seus cabells tots els textos que té per sota i intenta de connectar-los, així, amb els que suporta amb les ales, on tant una part del mot "ex-libris" com el nom del destinatari ja han assolit el zenit de la marca. En aquest mateix sentit, també podem observar com és a través del pal de la "b" que resten units ambdós espais, un pal que delimita perfectament la vertical central del disseny i que amb les ales esteses del querubí dibuixa una enorme creu reproduïda en la inicial "J"; la creu a dalt -alusiva a Déu- i a baix un petit colofó cordiforme que adorna la "H" -l'amor- són, en fi, la rúbrica simbòlica d'aquest ex-libris en el qual l'àngel actua com a element sublimador i com a mitjancer entre l'amor del destinatari i Déu.

=====

230. M. Isabel NOLLA i CANTONS

(Buenos Aires, 1876 - Barcelona, 1959)

- EX-LI//BRIS/ISABEL
- 1919
- 100 x 76 mm
- P l a
- N^o // TRIADÓ // 232
- Cp. 232

Idealització d'Isabel Nolla,
esposa de l'artista.

-
- CT núm. 221
 - CS núm. 207
 - MAC núm. 226
 - BC full 72
-

En els ex-libris destinats a la seva esposa Maria-Isabel Nolla, Josep Triadó acostuma a incorporar una sèrie d'elements simbòlics, alguns dels quals ja apareixen en la seva primera marca; els gerros, les roses i les flors, els cors i les formes cordiàcies, les dames i la lectura⁽⁵⁵⁵⁾, sempre hi tenen un paper més o menys predominant, com en la present composició, en la qual la connexió entre els espais inferior i superior esdevé la clau simbòlica nuclearitzada pel nom de la destinatària i ressaltada per les nanses laterals que enllacen ambdós espais.

L'escut de la base sintetitza, en fi, tot el que Josep Triadó veu en la seva esposa, per això inscriu la signatura en una tímida però visible cinta en la punta del camper, sota el peu de la càrrega.

De fet, en aquest ex-libris l'artista ha volgut palesar aquest nensament d'una manera clara i, en certa forma, aplega una bona part dels objectes i elements que caracteritzen els altres exemplars; així, tot el que es condensa en la base -l'amor, la bellesa i la felicitat- és desgranat per l'artista en la part superior, per això el propi blasó es transforma en un enorme gerro del qual neixen unes nanses similars a les de l'interior i el bust de la idealitzada Isabel, amb una pedra preciosa en el cor -com la que hi ha incrustada en el cor del gerro-, esdevé la "Bellesa" guarnida amb fines robes, blondes, joies i cintes, de la mateixa manera que, en el blasó, ho fan les fulles amb les roses que acompanyen. És en aquesta interrelació entre els dos centres d'interès, doncs, on es troba l'essència simbòlica de l'ex-libris, interrelació que té com a nexa d'unió el nom amb què Josep Triadó coneixia la seva esposa "Isabel", en el centre del disseny, delimitant perfectament l'espai inferior del superior -l'idealitzat-, on l'esvelta figura d'Isabel Nolla ultrapassa el zenit, el mot "ex-libris", mentre observa la marca que hi ha construït el seu espai, de dalt estant.

=====

231. A.T.C.B.

- A T C B /EX-LIBRIS
- 1919
- 83 x 71 mm
- P l a
- TRIADO - 233
- Op. 233

Composició simbòlico-decorativa
presidida per l'atrevida
disposició de les inicials.

-
- CT núm. 222
 - GS núm. 208
 - MAC núm. 46
 - BC full 75
-

Per a l'ànònim ATCB, que també podrien ser dues persones -un matrimoni-, Josep Triadó dissenya un ex-libris en el qual conjuga trets de caràcter simbòlic i simplement decoratius. L'artista, en fi, ha concebut una composició en què el significatiu arbust serveix de fons a

una agosarada i original disposició de les inicials identificatives, que en aquesta ocasió adquireixen molta més importància que en els monogrames d'altres exemplars, alhora que ens transmeten tota la llur identitat.

L'arbre no és més que un punt de referència que serveix per a fraccionar l'ex-libris en dos espais: el superior, ocupat per la cançada florida i, l'inferior, pel tronc i el lluminós cel intermedi en segon pla; de manera que tant la lectura simbòlica que podem fer de l'arbre en si, com l'específica funció que té en aquesta marca, palesen un evident parallelisme alegòric que ratifica la interrelació atmosfera-espai exterior, és a dir, el marc o petit univers que acull les inicials "ATCB". Això no obstant, l'única presència de l'arbust, perfilat amb uns traços ràpids i fermes que per si sols ens parlen de la personalitat de l'artista, adquireix tot el seu valor amb la sorprenent incorporació de les inicials que, actuant com a originals títelles, entren en escena entre el perfum de les flors i comanades per la invisible mà de Déu.

=====

232. CENTRE CATALÀ de BUENOS AIRES

(Buenos Aires, 1886 -(1941))

- EX/LIBRIS//CATALUNYA/
i/AVANT/CENTRE
CATALÀ/DE/BONS AIRES

- 1919

- 95 x 122 mm

- P 1 a

- TRIADÓ // 234

- Op. 234

Mitificació del viatge dels
catalans a través de
l'Atlàntic.

- CT núm. 223

- CS núm. 209

- MAC núm. 250

- BC full 78

La ciutat de Buenos Aires és, per a Josep Triadó, relativament familiar; no sols perquè és l'originària de la seva esposa Maria-Isabel Nolla, sinó també perquè la major part dels encàrregs que li feren des de l'exterior provenien justament de Buenos Aires: Antoni de P. Aleu, Josep Artal, Norberto Quirno o el Centre Català, són alguns exemples de la relació que mantingué l'artista amb aquell país.

El Centre Català de Buenos Aires fou fundat el 12 de Juny de 1886 per un grup de catalans establerts a l'Argentina, entre els quals Antoni de P. Aleu; convé constatar, això no obstant, que uns anys després, el 1908, també fou creada una associació paral·lela a la mateixa ciutat, el Casal Català, que en certa forma esdevingué una alternativa nacionalista al senyorial i espanyolista Centre Català. Les dues associacions, però, es fusionaren finalment el 1941, en acabar la Guerra Civil, en l'actual Casal de Catalunya.

Per al Centre Català, doncs, és aquest ex-libris noucentista marcadament barroquitzant que sintetitza el viatge dels catalans cap a l'Argentina, en el qual la figura femenina de Catalunya amb tot el seu equipatge és conduïda per dos tritons, com si el déu Posidó hagués enviat una representació del seu propi seguici per protegir la il·lustre viatgera a través de l'Atlàntic. És un camí, a més, la felicitat culminació del qual és ressaltada per la garlanda premonitòria de l'èxit que penja de la barca i per la que rubrica, des de la base del marc, tota la composició; com i també pel conjunt de lliris i coloms que flanquegen el fruiter central de dalt, disposats en triangle en forma de frontó, de manera que la fornícula adquireix el perfil característic d'un temple clàssic.

L'ex-libris projectat per Triadó, que òbviament havia de marcar els volums de la Biblioteca Pompeu Fabra del Centre Català -uns 3000 el 1936-⁽⁵⁵⁶⁾, però, ni ha estat vist adherit en els llibres ni en exemplars solts, com i tampoc no en coneixem l'original. De fet, l'ex-libris és conegut pels membres del Casal gràcies a dues publicacions que l'incorporaren com a il·lustració⁽⁵⁵⁷⁾ i, d'altra banda, l'únic ex-libris que marca les peces de la Biblioteca des de fa anys és d'un autor anònim amb uns versos de Guimerà com a lema⁽⁵⁵⁸⁾.

233. UNIÓ d'EXLIBRISTES IBÈRICS

(Barcelona, 1916 - 1922 aprox.)

- UNIÓ D'EXLIBRISTES IBÈRICS/
EX-LI//BRIS/BARCELONA/1919
- 1919
- 150 x 81 mm
- P 1 b
- TRIADÓ / 235
- Cp. 235

La mítica Minerva
protectora de les Arts
i de la Unió d'Exlibristes.

-
- CT núm. 224
 - CS núm. 210
 - MAC núm. 287
 - BC fulls 71 i 90

A finals del 1916, Josep Triadó proposà al Consell directiu del Foment de les Arts Decoratives la conveniència d'integrar en el si de l'entitat l'agrupació de col·leccionistes d'ex-libris constituïda per Josep Triadó, Bartomeu Sigalés, Antoni Dalmau, Hugo Ganner i algun membre més, agrupació que, en definitiva, fou incorporada com a "Secció d'Exlibristes" del FAD i amb el nom d'Unió d'Exlibristes Ibèrics, tal volta per rememorar l'Associació Ibèrica d'Exlibris de l'època modernista⁽⁵⁵⁹⁾.

De fet, és gràcies a l'interès dels nous col·leccionistes que el moviment exlibrístic català pren una nova embranzida, ara marcada pel gust noucentista, que possibilita el seu relleuament alhora que afavoreix la recuperació d'artistes com Joaquim Renart, Joan Vila, Ramon Casals i Vernis, Ramon Borrell o el propi Josep Triadó -que ja havien treballat durant el modernisme-, i l'entrada de nous dissenyadors d'ex-libris, com Marià Castells, Lluís Garcia Falgàs, Ismael Smith, Josep Obiols, Antoni Buldena, Antoni Saló, etc; és una associació que trobarà al final del camí una continuació en la Fundació "Pro Ex libris", que publicà dos números d'una revista amb aquest mateix títol durant el 1921 i el 1922 i que, en realitat, no tingué l'èxit esperat, el que havia assolit la seva predecessora i difícilment superable Revista Ibèrica de Exlibris.

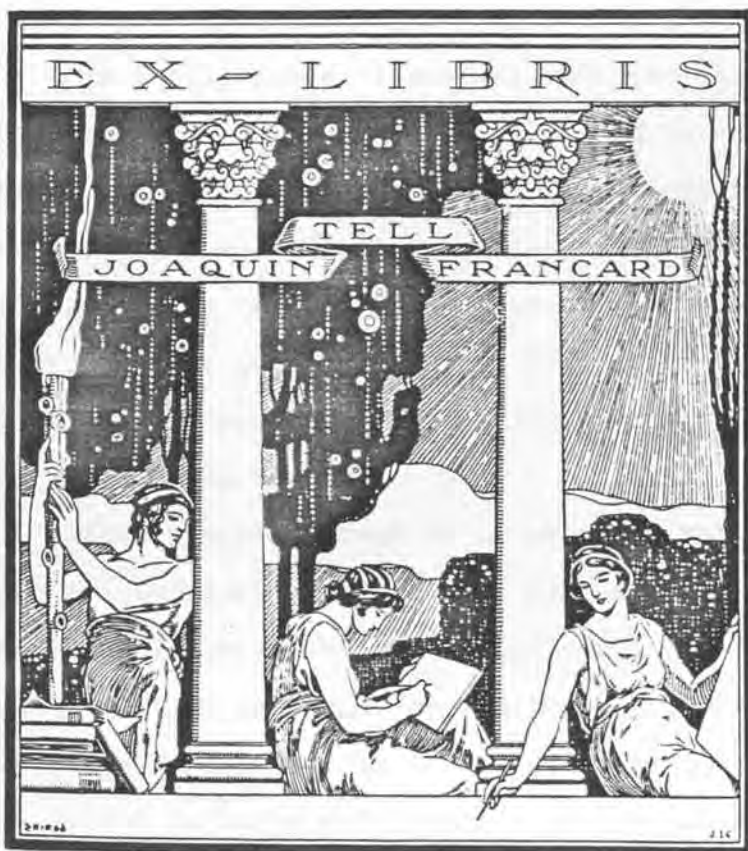
Per a la Unió d'Exlibristes Ibèrics és, doncs, aquesta luxosa marca impresa en blau i or i presidida per la protectora de les Arts, la deessa Minerva. La majestàtica figura de la divinitat, ricament aïllada i amb la llança, l'ègida, la túnica, el fastuós plomall del casc i l'escut amb un Pegàs incrustat que la caracteritzen, esdevé no sols la protectora de l'entitat, sinó també la seva guia, la qui dirigirà el seu camí de dins l'oval estant; és per això que també sosté una enorme torxa olímpica, el foc de la qual es confon amb el propi sol del zenit.

Es justament el sol, però, l'element que adquireix una importància destacada gràcies al daurat de la tinta, capaç de perfilar i il·lumi-

nar els seus raigs, en una estesa que abraça des del cel fins a la mar -el món-; i per bé que Josep Triadó continua mantenint la simetria bilateral del conjunt, utilitza la deessa Atena com a representació de l'Art i com a referència al gust de l'època o insisteix en el contrast entre dos espais, el superior -el nom de l'entitat- i l'inferior -la ciutat i l'any-, cal remarcar la utilització que fa de símbols abstractes per a materialitzar els raigs, uns símbols que representen perfectament la seva visió del cosmos i que indubtablement són una agosarada novetat en l'obra triadoriana.

=====

234. Joaquim TELL i FRANCARD
(Barcelona, 1870 - 1943) (560)

- EX-LIBRIS/JOAQUIN/
TELL/FRANCARD
- 1919
- 110 x 98 mm (561)
- P l a
- TRIADÓ 236
- Op. 236

Composició alegòrico-
professional d'inspi-
ració hel·lènica.

- CT núm. 225
- CS núm. 211
- MAC núm. 220
- BC full 74

El periodista i poeta català Joaquim Tell, articulista habitual del diari Badalona d'aquella ciutat i home vinculat amb personalitats més o menys il·lustres del món artístic i literari del moment, entre les quals l'escriptor espanyol José Zorrilla, és el destinatari de l'ex-libris que li projectà el seu amic Josep Triadó, autor també d'un altre per al seu cosí i també poeta Guillem A. Tell⁽⁵⁶²⁾.

L'ex-libris, que el consignatari adherí a tots els volums de la seva seleccionada biblioteca particular, molt possiblement no fou producte d'un encàrreg, sinó d'un obsequi del propi artista, atès que en el dibuix original hi ha una dedicatòria autògrafa de Triadó data- da el 9 de desembre de 1919 amb el text: "al amic d'infantesa Joaquim Tell."

Per a ell, doncs, l'artista realitza una marca de memòria clàssi- ca alegòrica de la seva professió, en la qual tant les flames de la torxa olímpica -molt semblant a la que duu Atena en l'ex-libris pre- cedent-, com els efluis que s'enlairen de l'altra banda estant, els pollancres en segon pla que acaricien el sostre del conjunt o les prò- pies columnes que el suporten, esdevenen els elements que sublimen tant l'art d'escriure com el dibuix, simbolitzats en sengles figures femenines a la base.

Efectivament, aquest és un recurs a bastament emprat per Triadó per a idealitzar conceptes, en el qual no hi acostuma a faltar l'ele- ment que il·lumina tota la composició i que, en definitiva, esdevé el seu zenit: el sol, que en aquest cas l'artista situa molt més enllà dels núvols que separen l'atmosfera terrestre -on comencen les signi- ficatives capçades dels arbres- de l'espai exterior.

En aquesta ocasió, però, Josep Triadó també ha volgut incorporar un detall que, com en les dues marques anteriors, no sols és una novetat sorprenent en la seva obra, sinó que ens referma l'opinió que l'artista és un home eminentment eclèctic, que no desaprofita cap corrent artístic per a completar les seves obres en cada moment. El seu interès se centra, ara, en la sintètica plasmació d'una pluja que cau de l'arquitràu-núvol on hi ha inscrita l'expressió "ex-libris", com si el concepte sublimat tornés novament a la terra les seves essències, després d'haver passat pel sedàs còsmic configurat pel sol, les flames de la torxa que suporta el propi Joaquim Tell -com a mitjancer del procés- i, en fi, el que simbolitza el mot "ex-libris".

Cal assenyalar, finalment, que abans d'instal·lar-se a Barcelona, Joaquim Tell havia estat conseller de la República Argentina a Barcelona, ocupació que el portà a finals del segle passat a desplaçar-se fins a Buenos Aires on visqué durant molts anys i on participà activament en el Centre Català d'aquella ciutat, que també posseeix un ex-libris de Triadó d'aquest mateix any⁽⁵⁶³⁾.

=====

235. Gumersind ALABART i SANS
(Barcelona, 1883 - 1929)

- ex libris/dr//alabart
- 1919
- 82 x 82 mm
- P 1 b
- TRIADÒ 237
- Cp. 237

Composició religiosa que
evidencia el sentiment
i l'activitat professional
del Dr. Alabart.

-
- CT núm. 226
 - CS núm. 212
 - MAC núm. 80
 - BC full 88
-

Gumersind Alabart, sacerdot de la parròquia de Josep Triadó, doctor en teologia, escriptor i traductor de textos llatins per a la "Fundació Bernat Metge", és el propietari d'aquest ex-libris religiós -professional- de caràcter marcadament punyent i colpidor.

No és aquesta, potser, una de les més reeixides composicions de Triadó, per la senzillesa del traç i el dibuix, per la simplicitat simbòlica i, en definitiva, per la poca originalitat que palesa; això no obstant, l'artista ha aconseguit de ressaltar en tots els detalls que la configuren el dolor i el sofriment de Crist, un dolor que no sols s'evidencia en l'enorme corona d'espines que domina tot el sostre de l'ex-libris, sinó també en l'expressió de la cara ensangonada de la figura, en les claviformes lletres que escriuen els textos identificatius, en la fina i allargada creu que ens recorda el sacrifici i, en fi, en les dues tintes que dominen el conjunt: la tenebrosa negror que cobreix el fons i el taronja que aglutina el vermell de la sang i el groc que plasma la palidesa de Jesucrist.

=====

236. Ignasi DEULOVOL
(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- ARTS//CIEN-/CIES/EX-LIBRIS IGNASI DEULOVOL
- 1919
- 74 x 131 mm
- P 1 b
- TRIADÓ // 238
- Op. 238

Ex-libris alegòric d'estructura triangular presidit per Minerva i Urània de terra estant.

- CT núm. 227
- CS núm. 213
- MAC núm. 108
- BC full 81

Per a Ignasi Deulovol, propietari d'una altra marca del propi Triadó en què apareixen les figures al·lusives a les "Ciències" d'aquesta composició⁽⁵⁶⁴⁾, és aquest ex-libris de línia noucentista que materialitza el lema "Arts-Ciències".

De fet, l'estructuració que ens presenta, s'emmarca en una àmplia volta còsmica suportada per sengles columnes laterals, al costat de les quals i coincidint amb la part de la divisa que les afecta, Triadó ha inscrit la seva signatura i el número de l'obra respectivament; la volta, però, és suportada en el centre per un templel el frontó del qual no sols serveix de directriu ascendent al conjunt -com la llança d'Atena, a l'esquerra, i el braç d'Urània, a la dreta-, sinó que recull en el punt culminant els dos conceptes desenvolupats a banda i banda, que alhora són també presidits, des de la base, per una endolcida Minerva -deessa de les Arts- i per la musa de l'astronomia Urània, amb el globus que la caracteritza i amb l'estel -el sol- que illumina el mot "Ciències" de dalt estant.

Així, doncs, els alumnes, les mestres i l'univers, constitueixen en conjunt una enorme piràmide que té com a zenit el punt més alt del frontó, que també és el punt culminant de la volta, del cosmos; de manera que l'artista evidencia la funció mitjancera que tenen tant Minerva com Urània respecte a llurs alumnes, els homes.

=====

237. Constance TITZ

(Brusselles ?, 186_ - 193_)

- EX/LIBRIS/CONSTANCE/
TITZ

- 1919

- 122 x 75 mm

- P 1 b

- TRIADÓ // 239

- Op. 239

L'amor bucòlic de Dafnis i Cloe.

-
- CT núm. 228
 - CS núm. 214
 - MAC núm. 146
 - BC full 88
-

Constance Titz, esposa del prestigiós exlibrista de Bruges Louis Titz (1859-1932), era conservadora de la col·lecció del Cercle d'Exlibristes belgues, l'"Association Belgue des Collectionneurs et Dessinateurs d'Ex-libris", des de la fundació, el 1919 -any que coincideix amb el d'aquest ex-libris- i de la qual fou vicepresidenta el 1922. De fet, el contacte entre Constance Titz i Josep Triadó, no sols es fa palès amb aquest encàrrec, sinó també perquè tant l'un com l'altre, conservadors respectivament dels arxius de l'ABCDE i del FAD, eren membres de totes dues entitats i perquè des de Brussel·les i Barcelona, tant ells com les associacions que representaven esdevenen els autèntics impulsors del moviment exlibrístic postmodernista.

La pròpia Constance Titz, en un article aparegut el 1927 al butlletí de l'ABCDE, escriu sobre Josep Triadó: "il possède un verve extraordinaire et une merveilleuse sûreté de composition; l'harmonie des couleurs n'a pas de secret pour lui et il nous prodigue des planches polychromées d'un saveur exquise et pleines de subtilités. Signalons encore ses aptitudes toutes particulières dans l'art des monogramme, genre spécial qui se rattache si directement aux ex-libris."⁽⁵⁶⁵⁾

Per a ella, doncs, és aquesta marca en la qual l'artista ens torna a oferir una versió de l'amor entre Dafnis i Cloe que podem contemplar en les esplèndides il·lustracions que Triadó projectà el 1906 per a l'edició de l'obra de Longus a càrrec de Ramon Miquel i Flanas, sinó també en l'ex-libris universal que apareixia en les primeres pàgines⁽⁵⁶⁶⁾. En aquesta ocasió, l'escena bucòlica ens presenta un cromatisme més ric i se centra molt més en l'amor dels dos personatges, un amor que per la base és complementat pel de dos animals terraquís, una parella d'ovelles, i en la part superior, per dos coloms; de manera que el centre d'interès és àmpliament reforçat des del punt de vista conceptual i també simbòlic, car si els peus de les figures reposen en una roca dominada pels colors propis de la terra, l'amor és ressaltat per les altes capçades plenes de fruits i per la blavor del cel. D'altra banda, el marc vegetal oval, que també caracteritza aquella composició universal, ara és vestit d'un seguit de flors que ser-

veixen per a afavorir el sentiment de puresa i el camí ascendent del conjunt, que en definitiva acaba de perfilar l'allegoria bucòlico-amorosa que ens presenta l'artista.

L'ex-libris és, en fi, una obra eminentment modernista en la qual la idealització de l'amor és definida per la situació de Dafnis i Cloe entre el cel, la part alta de la columna clàssica i les carçades dels arbres, mentre el perfum de les flors, el contrast cromàtic entre la part superior i inferior -cel-terra- i la música que ens suggereix la siringa, accentuen el caràcter panteïsta de la composició a través dels sentits de l'olfacte, la vista i l'oïda respectivament.

=====

23d. Àngel SIMÓ i COSTA

(El Bruc, 1890 - Barcelona, 1963)

- ex-libris/angel simó
- 1919
- 82 x 56 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 240
- Op. 240

Composició alegòrica de la
creativitat artística dels homes.

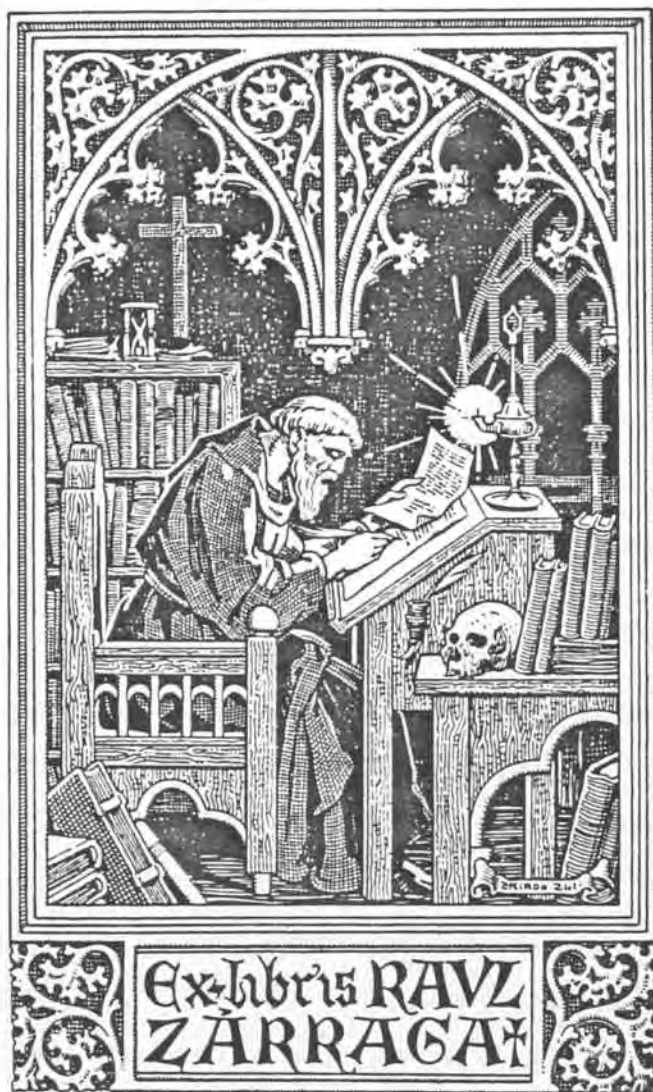
- CT núm. 229
- CS núm. 215
- MAC núm. 82
- BC full 87

Àngel Simó, germà del doctor en teologia i prior de Montserrat Romuald Simó, és el propietari d'aquest ex-libris de caràcter decoratiu que sembla glossar el valor de la saviesa humana a través d'un únic element purament ornamental com és un capitell d'aspecte modernista. De fet, tant el capitell en si -la part superior de la columna- com el fons vegetal que disposa simètricament a banda i banda del cap les seves branques curvilínies i enfiladisses, ja ens situen en un espai ideal que afavoreix notablement el sentit alegòric del que emmarquen: el cap petri de la base i, especialment, el conjunt de fulles d'acant que el corona i que, en definitiva, són l'expressió de la riquesa intel·lectual que en sorgeix a manera de significatius efluis. L'acant, però, ens parla concretament d'art, i potser per això l'artista emprà aquest mateix centre d'interès per a un proper ex-libris universal amb el lema "Foment de les Arts Decoratives", també del 1919⁽⁵⁶⁷⁾, com a representació de la capacitat creativa dels humans en l'art decoratiu; però si en aquella ocasió el text de la divisa envolta la seva part superior i els acants que ocupen el cel, en una clara especificació del que simbolitzen; en aquest exemplar, en canvi, el nom d'Àngel Simó i el mot "ex-libris" -en lletra gòtica i rubricats amb una gran fulla inicial- són a la base, tal vegada per anunciar l'autèntic significat del cap -el destinatari- i el que ens manifesta amb la seva corona vegetal -la saviesa i les arts decoratives-.

=====

239. Raúl ZÁRRAGA

(?, s. XIX - s. XX)

- Ex-libris RAUL/ZÁRRAGA
- 1919
- 141 x 85 mm
- P l a
- TRIADO 241
- Cp. 241

Ex-libris goticitzant que
glossa l'espiritualitat i
l'erudició.

- CT núm. 230
 - CS núm. 216
 - MAC núm. 195
 - BC full 85
-

El recolliment espiritual i l'erudició són, en essència, les dues característiques fonamentals del qui dedica la seva vida a Déu i a l'estudi monàstic; com el caputxí que esdevé la figura nuclear d'aquest ex-libris -potser el propi Raül Zàrraga-, que adopta un posat i és emmarcat en un àmbit molt semblant al que podríem contemplar en la composició que el mateix Triadó projectà per a la Biblioteca dels Caputxins de Ntra. Sra. de Pompeia una any abans⁽⁵⁶⁸⁾.

D'una banda, el sentiment religiós és realçat per les formes gòtico-espiritualitzants que superen el sostre, pels propis hàbits del personatge i, òbviament, per la creu que presideix l'escena de la paret estant i, de l'altra, la saviesa es concentra en els volums que l'envolten, en la seva actitud i en alguns símbols que gairebé sempre reforcen aquesta idea: la llumenera que ens dóna la llum de la ciència, el rellotge d'arena que calladament i pacient observa l'"aprofitament" del temps, la ploma que esdevé l'eina fonamental del transmissor de coneixements o la macabra calavera -al costat dels llibres-, que evidencia la mort del creador però no la de la seva obra.

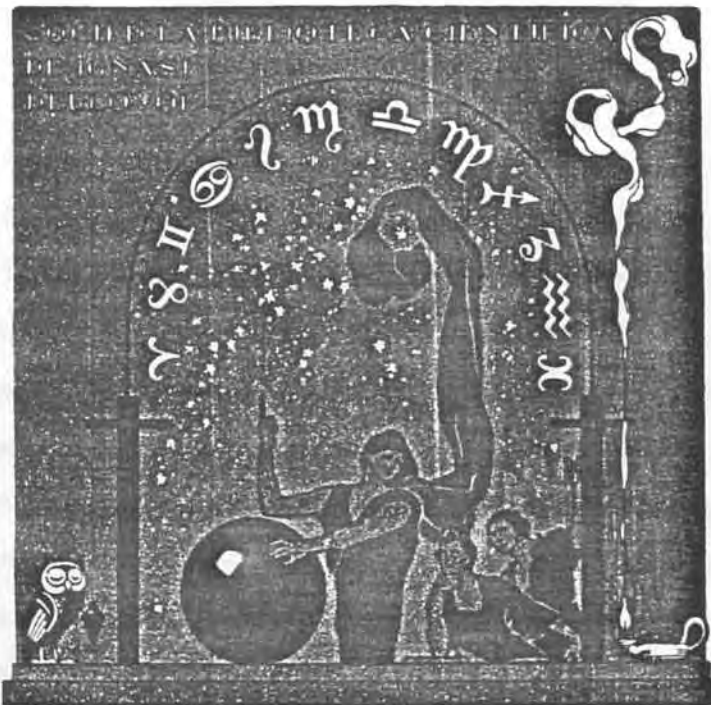
Són elements, en definitiva, que sovint apareixen en les marques d'aquestes característiques, com l'esmentada anteriorment o la de Mn. Vicenç M. Triadó⁽⁵⁶⁹⁾, en la qual restaven clarament units en la part dreta de l'estança tots els símbols allusius a l'espiritualitat i a l'erudició, sense que en manqués cap dels que configuren el present exemplar. Ara bé, en l'ex-libris de Raül Zàrraga podem observar com Triadó ha sabut disposar cadascuna de les referències simbòliques a banda i banda del dibuix i tenint com a nexa d'unió la seva pròpia figura i la conjunció dels dos arcs ogivals, que abraçen separadament

l'estudi -a la dreta-, amb els manuscrits, la llum, la ploma i el tinter, la calavera i un finestral al fons que ens situa clarament en el lloc terrenal que l'acull; mentre que a l'esquerra són la creu i el rellotge els detalls que ens recorden el trànsit a la vida eterna. Els llibres, però, ocupen ambdós espais, remarcant així el llur caràcter no-efímer i, per tant, etern en la nostra vida.

=====

240. Ignasi DEULOVOL

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- SOCIETAT DE LA BIBLIOTECA
CIENTÍFICA/ DE IGNASI/
DEULOVOL

- 1919

- 91 x 94 mm

- P 1 b

- TRIADO 242

- Op. 242

Marca professional de gust noucentista
presidida per la musa Urània.

- CT núm. 231

- CS núm. 177 i 218

- MAC núm. 116

- BC full 80

Emprant una terminologia pròpia de les marques manuscrites i també germàniques, Josep Triadó ha substituït en aquesta ocasió el tradicional mot "ex-libris" per una frase més directa i menys sàvia: "soch de la biblioteca científica de ...". En certa forma, aquest inhabitual recurs, probablement suggerit pel mateix consignatari, ja ens determina quelcom sobre la personalitat d'Ignasi Deulovol, per al qual Josep Triadó ja havia projectat un altre ex-libris també el 1919⁽⁵⁷⁰⁾ que tenia un dels centres d'interès -el referent a la part "Ciències" del lema-, que justament ara serveix d'escena nuclear en la nova composició; en aquesta ocasió, però, la musa Urània ja no mostra als seus alumnes únicament un estel, el sol, sinó les dotze constellacions zodiacals, en una evident referència a l'activitat del destinatari com a astrònom.

L'allegoria de l'astronomia que nuclearitza la pròpia figura d'Urània ofereix un seguit de detalls que afavoreixen notablement la idealització, des de la posició de la musa que assenyala cap a l'univers o els alumnes que l'observen atentament de la base estant, fins a la seva túnica, que s'enlaira fins a gairebé el sostre de la volta que perfila el cosmos; com el fum de la llàntia de l'exterior, que lluita en la part superior per sortir més enllà del marc que abraça el conjunt. Però si aquests darrers elements semblen estar més connectats amb els aprenents, el pèndol sideral que penja de dalt -seguint un camí contrari al del fum de l'altre costat- i l'òliba d'Atena -la intel·ligència-, són més propis d'Urània, la qual, amb el món entre les mans, esdevé el nexa d'unió entre l'univers que l'acull i els astrònoms que la reclamen des de la terra, entre la foscor i les penombres d'unes tintes que ens situen perfectament en el millor moment per analitzar els estels: la nit.

En un altre sentit, convé remarcar que en una il·lustració del 1924 per al llibre Els Cent Aforismes del Bibliòfil, publicat per Ramon Miquel i Planas, Josep Triadó torna a mostrar-nos una alegoria de l'astronomia en la qual insisteix en la mateixa estructuració simbòlico-formal. En ella, hi podem contemplar novament Urània

-ara amb el món amb els signes del zodíac inscrits-, el mateix marc i, fins i tot, la llàntia que deixa que el fum s'enlairi lliurement, com en l'ex-libris, fins a la part més alta del disseny; una llàntia que és força significativa també per a l'artista, car si en la marca d'Ignasi Deulovol li reservava un espai a la base per inscriure la seva signatura, en aquesta vinyeta l'ha situada entre les voltes del fum, a dalt, tal vegada per a evidenciar d'una manera subtil el seu creixent interès pels ensenyaments de la mítica figura.

=====

241. UNIVERSAL

- foment//de/les arts/de-//coratives/
ex-libris.
- 1919
- 77 x 62 mm
- P l a
- TRIADÒ 243
- Op. 243

Ex-libris allegòric de les arts decoratives.

-
- CT núm. 232
 - CS núm. 219
 - MAC núm 216
 - BC full 86
-

Tal com havíem avançat en comentar l'ex-libris d'Àngel Simó⁽⁵⁷¹⁾, Josep Triadó usa en aquestes dues composicions la mateixa il·lustració nuclear, configurada únicament per un capitell representatiu de la sapiència humana, a través del cap de la base -l'home- i el conjunt de fulles d'acant que, com a símbol essencial de la creativitat artística, sorgeixen de la testa per cobrir tota la part superior de l'ex-libris. Però si en aquella composició destacàvem especialment la disposició dels textos a la base del disseny, connectant així el consignatari i l'home -el cap-; en el present exemplar, el llarg filecterí amb el nom sencer del FAD en lletra gòtica ocupa tota la part superior, abraçant i intentant d'imitar els dibuixos que en l'interior perfilen les fulles d'acant; de manera que, en aquesta ocasió, les arts decoratives són a l'ensens expressades pel nom de l'entitat i per les fulles del capitell, que comparteixen l'espai i les formes.

En un altre sentit, també convé de remarcar que si la vinyeta li ha servit per a compondre dos ex-libris diferents amb lleugers complements, també la podem trobar isolada i notablement ampliada en la portada i en altres llocs interns del butlletí del FAD, Foment de les Arts Decoratives, corresponent a l'any 1919; com i també succeirà amb els ex-libris posteriors i els butlletins dels tres anys següents⁽⁵⁷²⁾, tots ells amb un espai en blanc sota l'expressió "ex-libris" per a escriure el nom dels diferents destinataris, ex-libris universals que tenen com a divisa, doncs, el text "Foment de les Arts Decoratives"⁽⁵⁷³⁾.

=====

242. Agustí VIÑAS

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- EX-LIB AGUSTI VIÑAS
- 1919/20
- 102 x 94 mm
- P l b
- TRIADO. 244
- Op. 244

Dibuix simbòlico-parlant d'estil noucentista.

-
- CT núm. 233
 - MAC núm. 79
 - BC full 80
-

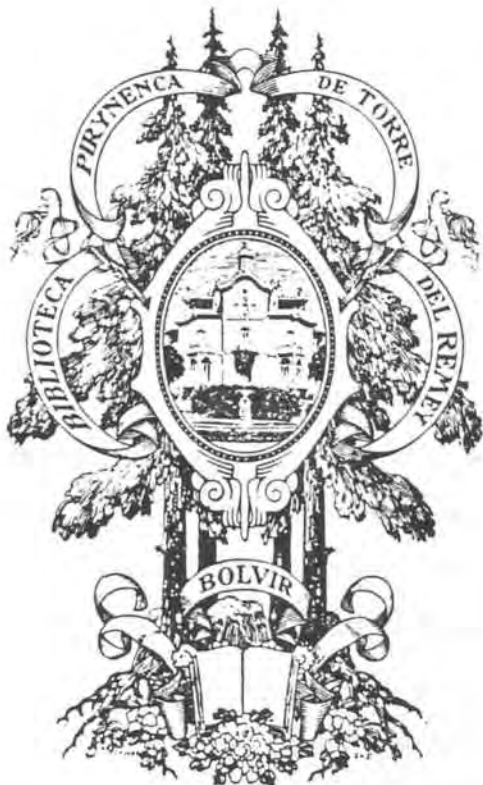
De gust noucentista i inspirat en el món romà -potser pel nom del destinatari-, és aquest ex-libris d'Agustí Viñas, en el qual una figura femenina extreu el suc dels raïms d'una vinya en una clara al·lusió al seu cognom. De fet, l'acte de treure l'essència del fruit i dipos-

sitar-la en un enorme recipient, ens suggereix una idea simbòlica semblant a la que ens proporciona la font, l'aigua de la qual no sols és senyal d'aliment vital, sinó també intel·lectual; en aquest sentit, i tenint en compte l'òbvia relació entre el significat i el significat —cognom-símbol—, Triadó hi ha volgut sintetitzar la sàvia aportació d'Agustí Viñas als qui l'envolten, una contribució que prové de la part superior del disseny, destacada sobre la blancor del cel, entre els pàmols i els sarments i presidida pels textos identificatius, que en la base és recollida en una tina representativa de l'àmbit terrenal, com i també ho és el fosc mur que té al fons, manifestament contrastat amb el lluminós espai de dalt.

La noia, que no usa els peus sinó les seves mans per a premsar els gotims, esdevé la figura que connecta tots dos espais, mentre les canyes i la pròpia parra amb la llur alçària, ens perfilen el camí ascendent que ja ha recorregut Agustí Viñas i que ara presideix des del fastigi.

=====

243. BIBLIOTECA PIRINENCA de TORRE del REMEI
(Bolvir, 1900 aprox.)

- BIBLIOTECA/PIRYNENCA/DE TORRE/
DEL REMEI/BOLVIR
- 1919/20
- 101 x 62 mm (574)
- P l a
- TRIADÓ//245
- Op. 245

Uns avets pirinencs acullen entre el
fullatge un medalló amb la façana de
la Torre del Remei.

-
- CT núm. 234
 - CS núm. 220
 - MAC núm. 288
 - BC full 89
-

L'advocat i polític Francesc Albó i Martí (Barcelona, 1874 - Puigcerdà, 1918) i la seva esposa Blanca Manaut (Barcelona, 188_ - 1940 aprox.), originària de la Cerdanya, començaren a aplegar obres relatives als Pirineus des de principis de segle per a la biblioteca que

tenien instal·lada a la Torre del Remei, de la seva propietat, a Bolvir; uns anys després, la biblioteca ja contava amb uns 2.500 volums de tema pirinenc i per això Blanca Manaut encarregà un ex-libris a Josep Triadó. De fet, l'encàrrec el va fer un any després de la mort de Francesc Albó, això no obstant, en els volums podem observar com l'ex-libris té inscrites les inicials "FA" o "BM" -Francesc Albó o Blanca Manaut- en les pàgines del llibre obert de la base, molt possiblement per indicar el comprador de cadascuna de les obres.

La Biblioteca Pirinenca de la Torre del Remei, malgrat que durant la guerra civil perdé gairebé la meitat dels volums, posteriorment foren reposats pels descendents, especialment pel gendre del matrimoni, Ignasi Borràs i Rodoreda, que en confeccionà uns catàlegs d'autors i matèries. En aquest mateix sentit, cal assenyalar que des de principis dels anys setanta, la família Albó-Borràs la traslladà definitivament a la masia Sallents, a la mateixa població cerdanyenca de Bolvir, on han fixat la residència d'estiu.

L'ex-libris, perfectament simètric bilateralment i clarament al·lusiona al tema especialitzat de la biblioteca, té com a nucli un medalló en el qual apareix reproduïda la façana de la Torre del Remei destacada en blanc sobre el cel i concentrant en si tota la significació que emana de la font de l'estany que té al davant; el cartutx que l'abraça, a més, és incrustat entre les capçades d'uns avets pirinencs que són prou significatius quant al tema de què tracten els llibres que ha de marcar l'ex-libris i que, en definitiva, ens aporten la mateixa sensació d'elevació de la part interior. Tot aquest conjunt és, en fi, la representació de l'espai còsmic que l'artista tanca amb una cinta amb els textos identificatius inscrits; mentre que a la base són un llibre obert entre les flors, unes pedres i les arrels dels avets, el que fa referència al lloc on és instal·lada la biblioteca -"Bolvir"-, amb la particularitat que els arbres característics d'alta muntanya també podran arrelar i viure en qualsevol llibre que parli de llur àmbit, del Pirineu.

244. Ramon TEIXÉ i BOLDÚ
(Barcelona, 1873 - 1926)

- EX-LIB. R. TEIXÉ
- 1919/20
- 131 x 78 mm
- P l a
- TRIADÒ // 246
- Cp. 246

Composició barroquitzant
de caràcter professional.

-
- CT n.ºm. 235
 - CS n.ºm. 221
 - MAC n.ºm. 213
 - BC full 89

El forjador i repussador Ramon Teixé, membre del Foment de les Arts Decoratives a proposta de Josep Triadó, és el posseïdor d'aquest ex-libris professional, en el qual es destaca la significativa enclusa, tan emprada pel destinatari per a suportar l'escalaborn, que ara serveix de suport, juntament amb els textos distintius, a tot el conjunt, com si el que constitueix l'ex-libris fos una autèntica realització del propi Ramon Teixé. És, en fi, una obra profusament carregada d'una ornamentació que contrasta notablement amb la simplicitat de l'enclusa i que en definitiva esdevé la síntesi de la seva manera de treballar l'orfebreria, caracteritzada per la incorporació del ferro i la combinació amb l'esmalt.

D'altra banda, la barroquitzant decoració que simètricament abraça la figura nuclear amb una mena de màndorla perfumada i ricament guarnida amb borles, és un complement d'una gran força expressiva, especialment gràcies al tímid però constant degoteig de petits pètals metàl·lics que es desprenen del contorn; això no obstant, és la noia-musa que ens mostra delicadament un enorme camafeu -representatiu en essència de l'obra acabada-, la que adquireix més rellevància, car és ella, des del seu majestàtic setial, l'autèntica mitjancera entre les aptituds artístiques de Ramon Teixé i l'espectador.

=====

245. UNIVERSAL

- Foment de/les Arts Decoratives/ex-libris
- 1920
- 91 x 64 mm
- P l a
- TRIADÒ 247
- Op. 247

Ex-libris universal nuclearitzat
per la marca de l'anuari
Foment de les Arts Decoratives
del 1920.

-
- CT núm. 236
 - CS núm. 222
 - MAC núm. 150
 - BC full 87
-

L'any 1920, Josep Triadó realitzà una il·lustració especial per a l'anyari del FAD, Foment de les Arts Decoratives, que presideix la portada i el colofó del butlletí i algunes planes interiors, tal com havia fet per al de l'any anterior, com i també ho farà per als següents; il·lustracions que, en definitiva, el propi artista aprofitarà per a fer sengles ex-libris universals que tenen com a lema el nom de l'entitat -Foment de les Arts Decoratives- i la vinyeta corresponent com a nucli.

Per a la marca pròpia del butlletí del 1920, doncs, Josep Triadó concep una vinyeta de gust goticista dominada únicament pel bust d'una figura del segle XIII o XIV, que no és més que un retrat ideal que, ultra el possible significat que pugui tenir el personatge representat, es caracteritza per la riquesa del seu vestuari i, concretament, per la tristor de la seva mirada.

L'ex-libris en si, complementa la vinyeta amb la incorporació dels textos en lletra gòtica, perfectament harmonitzats des del punt de vista estilístic amb el dibuix, i pel marc a base de llambrequins que abraça el conjunt, deixant un espai blanc per al destinatari anònim i universal i perfilant un petit cartutx a la base.

=====

246. Adrián MASCAREÑA

(?, S. XIX - S. XX ?)

- E//X/LIB//RIS/ADRIAN MASCAREÑA

- 1920

- 81 x 54 mm

- P l a

- TRIADÓ 248

- Op. 248

Marca parlant amb
la representació d'una
mascarada.

- CT núm. 237

- CS núm. 223

- MAC núm. 97

- BC full 86

El contrast de llum, el confetti i les serpentines configuren l'atmosfera festiva que emmarca la figura central d'aquest ex-libris parlant d'Adrián Mascareña; una noia que amb l'antifaç -màscara-, els llargs, la piga postissa que li embelleix el rostre i el seu agosarat pentinat, s'escau perfectament amb l'ambient de diversió que l'envolta, mentre ens observa amb una mirada tant provocativa i seductora com els seus rojos llavis o la blancor del nu i estilitzat bust.

L'ex-libris esdevé, en fi, una finestra a través de la qual se'ns convida a participar en la mascarada que ens ofereix el propi possessor, qui amb les "A" inicial i final del seu nom i cognom guarneix a banda i banda la composició en la part superior.

De fet, Josep Triadó palesa en aquest ex-libris la seva adaptació al traç noucentista, però el més remarcable en aquest sentit és l'originalitat que evidencien alguns detalls, com els puntejats o les bombolles que floten lliurement en l'interior i que, ultra suggerir-nos idees implicades com el xampany, el confetti, les serpentines o el ball, també ens parlen de l'efímera alegria que presideix l'escena. Això no obstant, la presència dels quatre diables a l'exterior és molt significativa, perquè no sols són diables els que suporten la composició per la base, sinó que el punt culminant, el mot "ex-libris", també és complementat per dos diables aculats; com si l'artista volgués remarcar el caràcter pagà del moment. Són justament les siluetes d'aquests petits dimonis, en fi, les que set anys després, el 1927, inspiraran les il·lustracions que el mateix Triadó projectarà per a la novel·la fantàstica de Ramon Miquel El purgatorio del bibliófilo⁽⁵⁷⁵⁾; unes il·lustracions entre caricaturesques i infantils, a la manera d'Arthur Rackham, que són una autèntica innovació en l'obra triadoriana i que indubtablement tenen el precedent més immediat en l'ex-libris d'Adrián Mascareña.

247. Vicenç-Maria TRIADÓ i CONSTANSÓ
(Barcelona, 1833 - 1923)

- EX-LIB/VICENS MARIA/
TRIADÓ//PREBERE
- 1920
- 103 x 80 mm
- P 1 a
- TRIADÓ 249
- Cp. 249

Ex-libris religiós presidit
per la figura de Jesucrist en
actitud de beneir l'espectador.

-
- CT núm. 238
 - CS núm. 224
 - MAC núm. 70
 - BC full 89
-

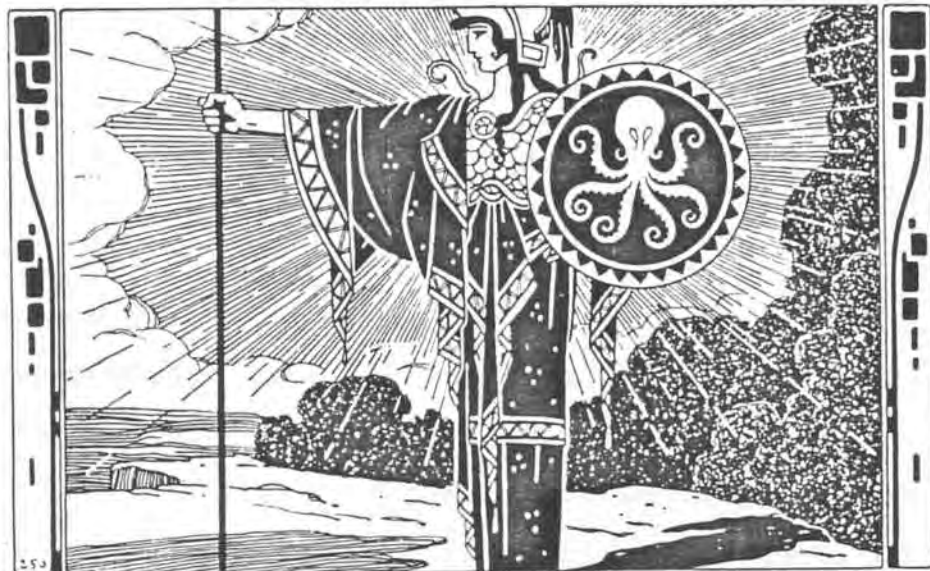
El tema religiós nucleritzat per la figura de Jesucrist és gairebé comú en els ex-libris que l'artista compongué per al seu oncle Vicenç-Maria Triadó, però si en la major part d'aquestes marques Jesús és present d'una manera més o menys latent, en aquesta ocasió se'ns mostra amb tot el seu poder diví, envoltat per una màndorla a base de cornucòpies que ens suggereix clarament l'abundor fins i tot material que ens pot proporcionar i abraçant l'espectador amb les dues mans en posició de beneir. El Crist que des del seu tron celestial ens mira de fit a fit, no sols ens transmet la seva omnipotència física, però, sinó que gràcies a la senzillesa del traç que el perfila, la simplicitat de la seva figura i túnica -clarament contrastades amb el barroquisme dels elements complementaris- i el destacat nimbe que el corona, també ens ofereix una llum -"Ego sum lux mundi"-, que en essència és el motiu simbòlic més emprat per Triadó en aquesta mena d'ex-libris.

Es tracta, en fi, d'una composició pròpia del qui ha dedicat tota la seva vida a Crist, per això el nom del destinatari -que el 1920 ja tenia vuitanta-set anys- comparteix l'espai interior de l'ametlla mística, justament en la part superior, mentre l'artista incorpora humilment la signatura sota els peus de Jesús.

=====

248. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

SOY DE LA BIBLIOTECA DE ARTE DEL

PROFESOR JOSÉ TRIADÓ Y MAYOL

- SOY DE LA BIBLIOTECA DE ARTE DEL PROFESOR JOSÉ TRIADÓ Y MAYOL
- 1920
- 86 x 121 mm
- P l a
- s.f. 250
- Cp. 250

Allegoria de l'Art presidida
per la mitica Minerva.

-
- CT núm. 239
 - CS núm. 225
 - MAC núm. 106
 - BC full 81
-

Una nova composició d'inspiració hel·lènica presidida per la majestètica figura de Minerva, és el tema triat per l'artista per al nou ex-libris que s'autodestinà -la seva obra número 250-, que té un evident caràcter professional i que no és encapçalat per l'habitual expressió "ex-libris", sinó per la mateixa frase que també apareix en una de les marques d'Ignasi Deulovol: "Soch de la biblioteca científica..."⁽⁵⁷⁶⁾. Observem, però, que el text també conté el mot "professor", amb la qual cosa l'artista ha volgut ressaltar la seva activitat a Llotja, on ingressà com a professor auxiliar el 1906.

La il·lustració en si és clarament simbòlica, no sols pel que representa Atena com a deessa de les Arts, sinó també pels elements que la complementen i que, en definitiva, realcen la seva estilitzada figura; és per això que l'artista ens la situa a contrallum, de manera que el sol i Minerva esdevenen un únic símbol que amb els seus raigs il·lumina tot el conjunt: mentre el sol dóna vida a la terra, a l'aigua i al cel que configuren el paisatge natural del fons, la dea proporciona saviesa a l'espectador, uns ensenyaments que tenen com a mitjancer el professor Josep Triadó: el suport, els peus de la divinitat. En aquest sentit, el mític personatge s'ajuda de la seva llança per connectar el terra i el sostre de la composició -el destinatari i la frase sinònima del mot "ex-libris"-; és una llança que, suportada per un poderós braç notablement masculinitzat, també serveix de referència per a observar les evolucions dels núvols del fons, que s'enlairen des del mar fins al cel, com i també ho fan les capçades dels arbres arrelats en terra de l'altra banda estant. La màndorla que perfilen al voltant de Minerva és, en fi, un element que afavoreix el sentit pan-teista de l'escena, alhora que completa el significat de la protectora de les Arts.

L'ex-libris presenta, a més, dos contrastes que aparentment entren en contradicció; d'una banda, els diferents estils emprats per Triadó per a perfilar el primer i el segon pla, l'un, caracteritzat per l'esquematisme i la simplicitat propis de la decoració de la ceràmica grega, i l'altre, dominat per un seguit de ratlles i punts que esquitxen

tots els elements del fons, mentre que , d'altra banda, l'ombra de Minerva que es reflecteix en terra, malgrat que es troba a contrallum, esdevé una referència encara més inversemblant, això no obstant, no volem veure en aquest detall un símptoma d'ingenuïtat en Triadó, i si una llicència artística que s'ha permès per palesar la incidència de Minerva en la terra, en els homes.

=====

249. Isidre VERDAGUER

(Països Catalans, S. XIX - S. XX ?)

- EX-LIBRIS/ISIDRO VERDAGUER/1920
- 1920
- 85 x 90 mm
- P 1 a
- TRIADÓ // 251
- Cp. 251

Marca parlant amb la figura ideal de St. Isidre.

- CT núm. 240
- CS núm. 226
- MAC núm. 99
- BC full 89

Emmarcat ja en un estil clarament noucentista, Josep Triadó aprofita el nom del destinatari per a dedicar-li un ex-libris parlant amb la figura del patró dels pagesos, Sant Isidre, que presideix el moment des d'un verdeguer idíl·lic en què pasturen un bou i un ànec. En aquesta composició, l'artista evidencia el significatiu canvi que s'ha produït en la seva obra, dominada ara per la simplicitat del traç, la ingenuïtat de les figures i per una disposició harmònica dels elements que ja no respecten, però, la perfecta simetria bilateral que mantenien en la major part dels ex-libris anteriors; això no obstant, la marca encara palesa algunes obsessions de l'artista, com el perfeccionisme del petit detall -el taronger tan semblant al d'un ex-libris de Victori Bisbal del 1900⁽⁵⁷⁷⁾ - o l'estructuració simbòlica del fons, caracteritzada pel domini d'un cel que afavoreix enormement la idealització de la figura nuclear en primer terme.

En aquest context, doncs, Josep Triadó disposa el Sant llaurador en el centre de la il·lustració, com a connexió entre el món i l'espai còsmic que té com a sostre el filacteri amb els textos identificatius, malgrat que el terra que trepitja és tan ingràvid com els núvols que per sota tanquen el cercle i sintetitzen en si el caràcter alegòric del disseny.

=====

250. Carles CASTILLO

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- ex-libris/carlos castillo
- 1920
- 111 x 106 mm
- P 1 a
- TRIADO 252
- On. 252

Ex-libris parlant amb els castells i les armes de Castella com a elements al·lusius.

-
- CT núm. 241
 - CS núm. 227
 - MAC núm. 84
 - BC full 82

Inspirat en l'ex-libris que el propi Josep Triadó projectà el 1919 per a Genar Castells i Reig, en el qual també era un cavaller el que suportava dos estendards des de la finestra d'un castell -amb una espasa a la cintura i un escut al pit- i amb un enorme blasó als peus, en un conjunt perfectament simètric. bilateralment⁽⁵⁷⁸⁾, és aquesta marca parlant de Carles Castillo, no tant barroquitzant com aquella, però idèntica quant a la lectura simbòlica que en podem fer. Això no obstant, en aquesta ocasió podem observar com les armes de Castella són les dominants, tant les que apareixen inscrites en els penons -Castella-Lleó-, com en l'escut de la base; tot i així, el petit escut dels Països Catalans que cobreix els peus del cavaller -perfectament carregat sobre el blasó amb les que intuïm armes de Castella, Lleó i Granada⁽⁵⁷⁹⁾-, ens suggereix el possible lloc de naixement del consignatari, car és d'aquest punt d'on neix el cavaller que, justament amb l'original cimera a base de plomes de paó, també serveix per a delimitar verticalment la composició superada pels textos en lletra gòtica.

=====

251. Ernesto POGGI

(Itàlia ?, s. XIX - s. XX)

- EX-LI-/BRIS/ERNES//TC/POGGI
- 1920
- 81 x 51 mm
- P l a
- TRIADÓ // 253
- Op. 253

Composició decorativa amb el perfil del consignatari.

- CT núm. 242
- CS núm. 228
- MAC núm. 135
- BC full 87

És a partir del 1916 que Josep Triadó i Ramon Casals i Vernis comencen a utilitzar el retrat del destinatari com a motiu destacat de llurs produccions, per bé que aquell empra la silueta i aquest la fotografia.

Triadó, que únicament usa els perfils ombrejats en aquest ex-libris i els d'Anna Cirera, Albert Triadó, Isabel Nolla i Conchita Rocha⁽⁵⁸⁰⁾; en aquesta ocasió ha volgut donar un lleuger toc d'humor en exagerar tímidament alguns trets físics d'Ernesto Poggi, especialment pel que fa al coll i al clatell. Ultra això, potser el més destacable de la silueta és l'enigmàtica veritat que amaga la foscor, una veritat que, com el mirall, comença a ser tangible per a l'espectador a través de les formes superficials del perfil en si i que en l'ex-libris d'Ernesto Poggi també són complementades pels elements que constitueixen el marc, tant els vasos desiguals que el tanquen verticalment, representatius de la riquesa vital que fa créixer les flors que el flanquegen; com les pròpies flors, anunciadores de la bellesa, malgrat que també amaguen el llur cromatisme en l'ombra; o els rossinyols que, a banda i banda, omplenen de música tot el conjunt.

És una marca, en fi, nuclearitzada per l'estilitzat bust del destinatari, però complementada simbòlicament per diversos elements naturals que des de la base -on hi ha el seu nom- fins a dalt, ens dibuixa un camí ascendent que és culminat per l'expressió "ex-libris" i coronat per una poncella flordelisada en el fastigi.

252. D.S.

EX—LIBRIS

- EX—LIBRIS/DS

- 1920

- 78 x 110 mm

- P l a

- TRIADÓ 254

- Cp. 254

Il·lustració caracteritzada per unes formes, unes figures i uns tramats no gens propis de l'obra de Triadó, que ens projecten la llur força a través de l'impactant contrast entre el blanc i el negre.

- CT núm. 243

- CS núm. 229

- MAC núm. 96

- BC full 83

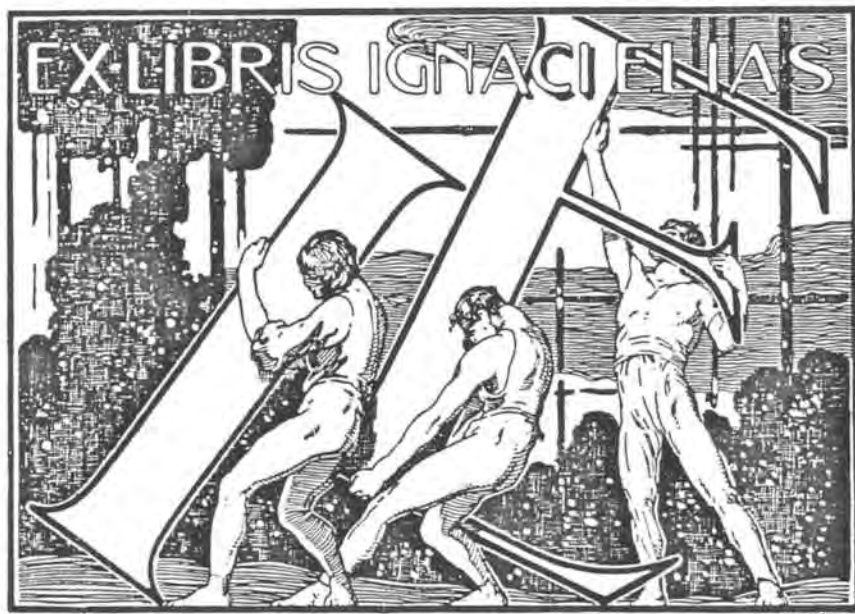
Per a l'anònim DS és una de les composicions més insòlites, originals i avantguardistes de les que dissenyà Triadó; de fet, si no és per la signatura i perquè ell mateix la considera pròpia en el seu catàleg, dubtaríem molt a atribuir-la-hi, malgrat que, tot i així, pensem que podria tractar-se d'un plagi com el que féu de l'artista austríac E. Stöhr en projectar l'ex-libris del farmacèutic Joaquim Morelló⁽⁵⁸¹⁾. És, en fi, una marca en la qual ni les figures ni la llur disposició en escena ni el sintètic traç que les perfila ni el volum que insinua en les ombres en els cossos ni les trames ni la destacada importància simbòlica que adquireixen les inicials, no són gens característiques en l'obra triadoriana. Totes aquestes observacions incideixen directament en la lectura simbòlica que en podem fer, interpretació que en aquest cas concret hem de fonamentar en les sensacions estètiques que ens proporciona el gravat en si, nuclearitzat en el munt de llibres que suporta de l'esquerra estant l'estoica figura d'un servent finament reflectit a la paret, mentre dues dames, sorpreses com el propi espectador, l'observen des de la part dreta, en un àmbit dominat per la blancor del fons i un escacat terra que enriqueix notablement el contrast entre la llum i l'ombra, el blanc i el negre, que cobreix tot el conjunt.

En aquest context, també podem observar com tant el mot "ex-libris" separat per un agosarat però harmònic guionet, com la signatura són fora de la vinyeta, tal vegada perquè efectivament l'obra no és una autèntica creació de l'artista.

=====

253. Ignasi ELIAS

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- EX-LIBRIS IGNACI ELIAS/
I.E.
- 1920
- 80 x 111 mm
- P 1 a
- TRIADO 255
- Op. 255

Vinyeta centrada en les inicials del possessor,
que són transportades per uns tramoiistes.

-
- CT núm. 244
 - CS núm. 230
 - MAC 105
 - BC full 83
-

Aprofitant l'impacte estètic i simbòlic de les inicials de l'ex-libris anterior -el de DS-, com i també la combinació de ratlles, trames i puntejats per a definir els volums, Josep Triadó projecta una marca destinada a Ignasi Elias presidida per unes pesants lletres -les inicials "I.E."-, que són transportades per unes figures més pròpies de la mà de l'artista, contràriament a les de l'ex-libris de DS, entre els arbres, arhusts i bastides que semblen suggerir-nos el

muntatge d'un decorat, tal vegada relatiu a l'activitat professional del consignatari.

La vinyeta es caracteritza pel contrast entre un primer pla dominat per la blanca lluminositat de les lletres i els tramoistes i un segon terme, el fons, en què la degradació cromàtica de negres i grisos del terra desapareix en el cel, net ja de taques, en una estructuració d'elements que d'una banda perfilen un camí esgraonat clarament apuntat per les capçades dels arbres i les bastides i, de l'altra, serveixen per a acollir uns textos i unes inicials en la part més alta, afavorint, així, la idealització que l'artista ens ofereix d'Igansi Elias.

=====

254. Andreu SURIOL i FARRÉ
(Barcelona, 1893 - 1967)⁽⁵⁸²⁾

- EX-LIBRIS/ANDREU//SURIOL/FARRÉ
- 1920
- 90 x 59 mm
- P 1 a
- TRIADÒ//256
- Op, 256

Hygiea preparant una fórmula
magistral de farmàcia.

- CT núm. 245
- CS núm. 231
- MAC núm. 107
- BC full 86

Després d'haver acabat els seus estudis a Barcelona, el ja farmacèutic Andreu Suriol es traslladà a l'Arboç, d'on era la seva família, per instal·lar la seva primera farmàcia el 1919; molts anys després, quan el seu fill també acabà la mateixa carrera, n'adquiriren una segona al carrer de Badal i posteriorment una tercera al carrer de Saragossa, totes dues a Barcelona, que les dirigia el fill.

A l'Arboç, doncs, Andreu Suriol s'hi installa definitivament per dedicar tota la seva vida professional i també per participar en les activitats artístiques i culturals de la vila, fruit d'això són la fundació del diari local La Badalota, l'Orfeó Arbocenc, el Centre "Frat de la Riba" i el Cor de Caramelles de l'Arboç. La seva professió, d'una banda, i les afeccions artístiques, de l'altra, justifiquen en si que un any després de l'adquisició de la farmàcia encarregués a Josep Triadó una marca identificativa que servís tant per a les etiquetes, segells, sobres, etc. propis del negoci, com per a l'ex-libris que havia de marcar els volums de la seva biblioteca⁽⁵⁸³⁾.

Amb aquests condicionants, per tant, l'artista dissenyà una viñeta de caràcter professional presidida per la figura de la deessa de la farmàcia Hígia -la filla d'Asclepi-, preparant una fórmula magistral en un morter ricament decorat i envoltada d'alguns elements propis de l'apotecari, com el vas i l'albarello; alegoria que, a més, és suportada per un conjunt ornamental amb un medalló central també allusiu a l'activitat d'Andreu Suriol.

La composició, d'inspiració clàssica, es fonamenta essencialment en una disposició triangular dels elements que ens transmet una sensació d'elevació i que, en definitiva, és rubricada per la cinta amb

els textos distintius en forma d'arc conopial, amb la qual cosa resta perfectament closa la idealització que ens presenta l'artista. En aquest sentit, convé remarcar que mentre els textos de l'ex-libris són "EX-LIBRIS ANDREU SURIOL FARRÉ"; en les etiquetes apareix "FARMACIA A. SURIOL MAYOR 22 ARBÓS" i, sota la signatura, "TELÉFONO N.º 7".

255. Conchita ROCHA CARLOTTA
(Manila, 1896 - Barcelona, 1978)

- EX/MVSICIS/CONCHITA/
ROCHA
- 1920/21
- 141 x 108 mm
- P 1 b
- TRIADÒ// 257
- Op. 257

Conchita Rocha in-
terpretant una pe-
ça de Schumann.

- CT núm. 246
- CS núm. 232
- MAC núm 221
- BC full 84

Una de les famílies amb les quals els Triadó mantingueren una intensa relació durant les seves estades estivals a LLavaneres foren els Rocha, que juntament amb els Masriera i altres es trobaren en tertúlies, concerts privats i, fins i tot, arribaren a publicar plegats la revista Visca LLavaneres! i a fer alguna representació al teatre de la vila, en la qual Josep Triadó participà.

Conchita Rocha, concertista i pianista alumna del mestre Vidiella, musicà algunes peces de Visca LLavaneres! i sovint oferí algun concert als amics; en un d'aquests concerts, Conchita Rocha sembla que interpretà força brillantment una de les Novelletten de Schumann i això motivà que Josep Triadó, pel seu compte, li dissenyés un ex-libris -ex-musicis en realitat- per rememorar aquella efemèride⁽⁵⁸⁴⁾. Així, doncs, la seva marca recull tant l'ambient d'estiu que emmarcava el moment, com el concert de piano, com Schumann i, en fi, la figura de la pròpia Conchita Rocha en un espai destacat, entre el perfum de les flors i presidint el conjunt des d'un lloc elevat prou significatiu. En aquest mateix sentit, l'artista ha volgut remarcar el passat -el record- amb la utilització de les siluetes ombrejades que configuren el nucli; mentre les plantes del sostre, la decoració a base de cors de la part inferior i els textos, són acolorits com a expressió de la bellesa i l'exultació que deuria sentir Josep Triadó i que a través de l'ex-musicis la transmet a l'espectador.

La composició és, però, estructurada en tres seccions horitzontals que tenen com a nexa d'unió el concert en si, amb un piano que sembla mantenir-se flotant en l'aire com un inoblidable record. Totes tres seccions són ocupades per Conchita Rocha: a la base, amb el seu nom en

un cartutx entre un ram de lliris i ornamentació vegetal, com a significació de la seva aprofundida i sensible preparació; al centre, sobre la frase musical de Schumann, el moment recordat, i, a dalt, la ja idealitzada figura, el reconeixement de la seva vàlua com a concertista.

=====

256. Aquiles COVARSI

(Itàlia ? S. XIX - S. XX)

- EX-LIBRIS/AQV//IL//ES/COVA//RSI
- 1920/21
- 89 x 89 mm
- P l a
- TRIADÒ 258
- Op. 258

L'encisadora sirena atreu els navegants
i l'espectador cap a les profunditats de la mar.

-
- CT núm. 247
 - CS núm. 233
 - MAC núm. 60
 - BC full 82

La bellesa d'una sirena i la seva suggestiva música és el tema triat per a l'ex-libris d'Aquiles Covarsi, motiu que el propi Triadó aprofitarà també per al d'Antinoo Grekson, gairebé idèntic a aquest (585).

El més significatiu de la composició és com l'artista ha sabut crear un ambient en què les algues, les plantes i els moluscs marins ens ofereixen una visió de les profunditats de la mar, en contrast amb la que ens proporcionen els núvols i la superfície; és un decorat on el fons marí i l'extens espai exterior conviuen gràcies a la màgica presència de la sirena, tal vegada com a expressió del destí -l'abisme de la mar- que espera els navegants que s'apropen a la costa. En aquest sentit, podem establir un paralelisme entre el cognom italianitzant del consignatari i el fet que hom cregué que les sirenes habitaven les costes d'Itàlia, la qual cosa potser té a veure amb l'origen d'Aquiles Covarsi, especialment si tenim en compte que és justament en la roca on Triadó ha situat els textos identificatius.

Pel que fa al disseny en si, també és prou expressiva la disposició de tots els elements complementaris al voltant de la mítica figura; car si la música atreu la nau cap a ella, també ho fa amb els núvols, les estilitzades algues, la brumera de les ones o la cinta de la tarja que pren vida i es descargola atreta per la música de la sirena com ho faria un encantador hindú amb una cobra; són elements que amb els dibuixos curvilinis i ascendents que perfilen en l'aire, esbossen un lloc ideal i màgic que també aconsegueix d'atreure i encisar el propi espectador.

=====

257. ASSOCIACIÓ de MERCERS al DETALL de BARCELONA
(Barcelona, 1910 - 1932/33)⁽⁵⁸⁶⁾

- EX-LIBRIS/ASSOCIACIÓ/
de MERCERS al DETALL/
de BARCELONA
- 1921
- 122 x 93 mm
- P l a
- TRIADÒ // 259
- Op. 259

Sant Julià caçador, patró
de l'Associació de Mercers.

-
- CT núm. 248
 - CS núm. 234
 - MAC núm. 159
 - BC full 87
-

L'Associació de Mercers al Detall de Barcelona i la seva Cooperativa filial, fundada vers el 1915, encarregaren a Josep Triadó una il·lustració per a la portada de la seva publicació mensual, el Butlletí de l'Associació i Cooperativa de Mercers al Detall de Barcelona; il·lustració que també adaptà per a l'ex-libris de l'entitat, tal com havia fet per a la revista i la marca de la biblioteca de l'Associació de Viatjants del Comerç i la Indústria de Barcelona el 1917⁽⁵⁸⁷⁾.

L'Associació de Mercers disposava d'una modesta biblioteca a la seu social que gairebé es cremà totalment durant els primers anys d'existència; per a marcar els volums d'aquesta biblioteca, doncs, l'artista va compondre un ex-libris presidit per la figura ideal del patró dels mercers, Sant Julià caçador, muntant a cavall, amb un falcó a la mà i acompanyat d'un llebrer i un cèrvol. Es tracta d'una composició alegòrica en la qual la part inferior és ocupada per un elegant cartutx on els textos de l'ex-libris són complementats per un conjunt de fruits -els que contenen les absents cornucòpies-, representatius dels "fruits", de l'èxit, que tindrà l'Associació sota el patronatge de Sant Julià, que és en la part superior, abillat de caçador però nimbant amb un sol que irradia tota la seva llum arreu, és un sol que no sols destaca la testa de la figura central, sinó també el plumall del seu barret i el falcó, el botxí en la cacera i alhora l'inspirador del camí ascendent, com l'actitud impetuosa del cavall i el cèrvol suggeridors també del sentit d'elevació a través de llurs crinera i banyam respectivament.

La idealització que ens ofereix Josep Triadó abraça, en fi, el Sant i el sol en un únic símbol que uneix l'energia de la terra i del cosmos, clarament concentrades en el punt on es troben els raigs que penetren en la terra i el net polsim energètic que dibuixen en l'aire les mans del cavall.

=====

258. Vicenç-Maria TRIADÓ i CONSTANSÓ
(Barcelona, 1833 - 1923)

- EX-LIBRIS/VICENS M/ TRIADÓ/
PREBERE
- 1921
- 110 x 78 mm
- P 1 a
- TRIADÓ//260
- Cp. 260

L'altar i la Bíblia són els elements que
uneixen la figura de Jesucrist i Vicenç-Maria Triadó.

-
- CT núm. 249
 - CS núm. 235
 - MAC núm. 196
 - BC full 88
-

Utilitzant els elements simbòlics i les figures més freqüents
d'altres marques anteriors, Josep Triadó va compondre l'últim dels
ex-libris que destinà al seu oncle Vicenç-Maria Triadó al voltant de

la imatge de Jesucrist.

La composició, simètrica bilateralment i perfectament adequada a l'activitat de l'ancià sacerdot destinatari de la marca, és constituïda per un altar ricament guarnit i preparat amb canelobres i una Bíblia oberta que anuncien l'inici del místic ritual. Es tracta d'un altar que sembla haver perdut tot el seu pes i que floti en l'aire -la qual cosa afavoreix el sentit espiritual del disseny-; això no obstant, i malgrat la poca originalitat del recurs i dels símbols emprats, Triadó no sols ha plasmat el sentiment religiós més o menys propi del consignatari, sinó també la seva funció sacerdotal en el si de l'Església; de manera que si en les formes ascendents que advertim en la meitat superior de l'ex-libris podem intuir-hi una representació del Cel i en les que tendeixen cap a la base, en la meitat inferior, del Món, és en l'eix vertical central on l'artista ha volgut concentrar tots els símbols essencials, des de la inscripció amb els textos, el propi V.M. Triadó capaç de convertir el pa -les espigues de blat- i el vi -el raïm- en el Cos i la Sang de Crist, fins a l'Esperit Sant que acompanya Jesús, tot això unit per un element clau, la Bíblia -la Paraula de Déu-, que se'ns mostra oberta com els braços que ens beneeixen de la figura central entre la llum dels canelobres que la flanquegen, la llum del món.

=====

259. Maria TRIADÓ i NOLLA

(Barcelona, 1902 - 1979)

- EX-LIBRIS M. TRIADÓ Y NOLLA//MT
- 1921
- 101 x 63 mm
- P l a
- TRIADÓ// 261
- Op. 261

El naixement de Venus.

- CT núm. 250
 - CS núm. 236
 - MAC núm. 210
 - BC full 88
-

Per a la seva filla Maria, que el 1921 tenia dinou anys, Josep Triadó li dedicà un últim ex-libris en què el naixement de Venus -Astarte- sintetitzà alguns dels atributs de la joventut, tals com l'amor, la bellesa i la fecunditat, que ens inspiren l'ídíl·lic naixe-

ment de la deessa, la blanca lluminositat de la seva nuesa o les cornucòpies decoratives de la part superior.

És una composició caracteritzada per la important participació dels elements decoratius de l'oval, com la petita conquilla de la base que s'obre i ens permet de veure entre la brumera de les ones la perla d'on sorgeix la dea, o els corns de l'abundància esmentats, que són banyats per l'aigua d'una font -la vida- que els esquitxa simètricament des d'un punt on unes formes ornamentals ens insinuen el monograma M(aria) T(riadó).

El medalló central, però, com a centre d'interès nuclear, esdevé el motiu essencial del conjunt, on la blancor de Venus, de la cimta que suporta i de les dues gavines que la flanquegen contrasta amb l'obscur celatge del fons, representatiu de l'espai còsmic inabastable per a l'home.

Es tracta d'una allegoria, doncs, en la qual la gradació cromàtica del fons i les gavines ens traslladen cap al zenit, on Venus és coronada externament pel monograma MT de la possessora entre l'abundor de fruits i aigua.

=====

260. K.M.

- EX-L//I.B.R.I.S/K//M
- 1921
- 90 x 76 mm
- F l a
- TRIADÒ/ 262
- Op. 262

Composició professional amb una decoració
en forma de temple clàssic.

-
- CT núm. 251
 - CS núm. 237
 - MAC núm. 61
 - BC full 94
-

L'anònim KM, possiblement d'origen germànic si considerem la inicial "K" del nom, és el destinatari d'una marca de caràcter probablement professional presidida per la deessa Hígia, pel símbol de la farmàcia que veiem al peu de l'ex-libris del també farmacèutic Andreu Suriol⁽⁵⁸⁸⁾ i per les enormes inicials del monograma que uneix la pròpia figura central.

L'ex-libris, de gust noucentista, es caracteritza per la finor de les línies que perfilen els diversos elements i la decoració complementària i per la forma del temple, en el qual els sarments i les fulles ornamentals de la base representen la profunditat de la terra, mentre que el sostre, també decorat amb sengles flors, simbolitza el cel.

De fet, podem observar que KM és dins el temple amb Hígia, actuant com a suport de l'entaulament, com ho fan les columnes laterals, mentre el fris és configurat per les lletres del mot "ex-libris", essent la serp entortolligada -el símbol de la farmàcia- l'element que esdevé el puntal que connecta dos motius extrems en la vertical central: l'embut de la base, que ultra el significat concret que pugui tenir respecte al consignatari, arrela el seu bec en terra, proporcionant-li, així, el seu aliment, i una petxina que corona el frontó, expressiva de fecunditat i de superació espiritual i professional del propietari del disseny.

=====

261. Pere CATALÀ i PIC

(Valls, 1889 - Barcelona, 1971)

- EX/LIBRIS/PERE/
CATALÀ
- 1921
- 97 x 120 mm
- P 1 a
- TRIADÓ//263
- Cp. 263

Ex-libris professional representatiu de
l'estudi fotogràfic de Pere Català.

-
- CT núm. 252
 - CS núm. 238
 - MAC núm 281
 - BC full 91
-

També de caràcter professional és l'ex-libris que Josep Triadó dibuixà per al fotògraf i publicista Pere Català, fundador de l'"Arxiu Iconogràfic i Folklòric del camp de Tarragona", aplegat per ell i configurat essencialment per la seva col·lecció de fotografies d'art i d'etnografia. L'ex-libris, de gust romàntic, intenta de represen-

tar l'estudi de fotografia que el destinatari tenia al carrer de Sant Antoni, de Valls. En ell, i en un marc perfectament simètric bilateralment, entre cornucòpies a la base i flors i plantes anunciadores de la bellesa i potenciadores de la idealització del moment, a dalt, el propi Pere Català es disposa a fer la fotografia d'una dama que és a l'altra banda, asseguda en una cadira, mentre els exuberants colors del plomatge del paó que corona el conjunt apunten cap al posseïdor, expressant, així, la seva afecció pel material fotogràfic artístic.

Cal assenyalar, en aquest sentit, que el mateix 1921 aparegué un anunci a l'anuari del FAD⁽⁵⁸⁹⁾ amb aquesta il·lustració, que fins i tot conserva la numeració de l'ex-libris a la part dreta de la base, en la qual els textos distintius van ser canviats pel propi artista per un castell de quatre de set, no sols representatiu de la comarca on nasqué i treballà el destinatari abans de traslladar-se definitivament a Barcelona -1932-, sinó que també alludeix a la seva afecció pels castells, interès que ha mantingut un dels seus fills, el també fotògraf Pere Català i Roca.

Ferò si en l'anunci comercial els castellers ocupen la vertical central, en l'ex-libris, ultra els textos, també podem observar un mirall ovalat que s'interposa entre el fotògraf i la dama, és el mirall que ens ofereix el retrat més fidel, la veritat que també volia assolir Pere Català amb les seves fotografies.

=====

262. UNIVERSAL

- FOMENT DE LES ARTS DECORATIVES/
EX-LIBRIS
- 1921
- 90 x 60 mm
- P 1 a
- TRIADÓ//=264
- Cp. 264

La profusa ornamentació, especialment en l'albarel·lo i en el fons, són una referència a l'activitat del Foment de les Arts Decoratives, el lema de la marca.

-
- CT núm. 253
 - CS núm. 239
 - MAC núm. 153
 - BC full 96
-

El nou ex-libris universal amb el lema "Foment de les Arts Decoratives" és constituït, com els anteriors d'aquestes característiques⁽⁵⁹⁰⁾, per la marca distintiva de l'anuari del FAD de 1921.

Josep Triadó, en aquesta ocasió utilitza com a recurs nuclear un albarel·lo que serveix de gerro, la decoració del qual es confon amb

la detallada ornamentació floral de la meitat inferior del fons -arts decoratives-, mentre que el ram que conté es destaca notablement sobre el negre que cobreix la meitat superior. De fet, la lectura simbòlica que en podem fer és pràcticament idèntica a aquella que fèiem en analitzar un dels ex-libris que s'autodestinà i que també té com a element únic el pot d'apotecari amb un "ram" de pinzells i amb una partició del fons molt semblant a la que ara ens ocupa⁽⁵⁹¹⁾. Això no obstant, també convé d'assenyalar que la nova marca universal completa la il·lustració central amb un seguit de motius, com l'abundor de fruits de les cornucòpies, la fina decoració curvilínia i les fulles d'acant de la base obertes a manera de petxina suportant tot el conjunt, que, en definitiva, també caracteritzen algunes de les seves darreres produccions immediates⁽⁵⁹²⁾.

Es tracta, en fi, d'un disseny que idealitza internament i externa l'entitat i que reclama el suport de tots aquells que vulguin inscriure el nom en l'espai en blanc de la base.

=====

263. Agustina TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1868 - 1950)

- EX-LI-//BRIS/A T M
- 1921/ 22
- 111 x 90 mm
- F l a
- TRIADÓ// 265
- Gp. 265

Marca de línia noucentista nuclearitzada
per la força vital del cavall i els elements
complementaris.

-
- CT núm. 254
 - CS núm. 240
 - MAC núm. 42
 - BC full 96
-

Per a ATM, Josep Triadó li projectà un ex-libris de gust noucentista que es caracteritza per la vigorositat que ens transmeten tots els elements que el configuren. De fet, el cercle que tanca la il·lustració central concentra en si mateix tota la força del conjunt en la silueta ombrejada del cavall embravit, que sembla voler alliberar-se'n; però tant la figura que el subjecta, com la polseguera que provoca amb les seves mans, també participen d'aquesta impetuositat instintiva que emana del fosc perfil de l'animal, el nucli simbòlic de l'ex-libris. En aquest sentit, des de l'exterior podem observar com tant la corona de fulles de roure que envolta el centre d'interès, com les estilitzades però fermes inicials del monograma i el camper que l'abraça, també contribueixen en aquest tot enèrgic anunciador de la força vital.

Cal assenyalar, finalment, que malgrat el caràcter masculinitzant de l'ex-libris, pensém que ATM és la germana de l'artista, Agustina Triadó, especialment si considerem que aquest monograma també apareixia en les dues primeres marques que li destinà (593).

=====

264. Jaume CASTELNOCU (Manlleu ? 189_ - 1955 aprox)

Ex-libris
Jaume Castellnou:

- EX-libris/Jaume Castellnou
- 1921/22
- 82 x 65 mm
- P 1 a
- TRIADO 266
- Cp. 266

Vinyeta parlant inspirada en les marques heràldiques.

-
- CT núm. 255
 - CS núm. 241
 - MAC núm. 134
 - BC full 95
-

L'ex-libris de Jaume Castellnou es caracteritza per la composició i la presència de càrregues heràldiques allusives al cognom del consignatari, tot i que la forma reclangular de l'improvisat camper no s'ajusti a les senyes del conjunt, malgrat la bordura ornamental que el decora.

Partint de criteris compositius purament heràldics, doncs, Josep Triadó dissenya aquest ex-libris, en el qual apareix com a càrrega fonamental el castell -Castellnou-, d'on sorgeix el cap i les mans d'un lleó rampant; el blasó, a més, és timbrat amb una corona probablement reial amb una cimera a base de cintes que abracen el centre d'interès a banda i banda i que, curiosament, no porten les inscripcions identificatives com en altres marques de l'artista. Això no obstant, i malgrat que la vinyeta es refereix indubtablement al cognom del possessor, que apareix a dalt amb la resta dels textos en lletra gòtica, cal assenyalar que, en realitat, les armes dels Castellnou porten un escacat d'or i atzur en quaranta dos escacs (594).

=====

265. PATRONATO PRO COLEGIOS SANATORIOS EN ESPAÑA

(Madrid ?, primer quart del segle XX)

- EX-LIBRIS/PATRONATO-
PRO-COLEGIOS/
SANATORIOS//EN-ES-
PAÑA

- 1921/22

- 96 x 131 mm

- F 1 a

- TRIADÓ/267

- Op. 267

Allegoria del patronat destinatari de l'ex-libris.

-CT núm. 256

- CS núm. 242

- MAC núm. 62

- BC full 91

L'ex-libris que Josep Triadó projectà a principis dels anys vint per al Patronato pro Colegios Sanatorios en España és una allegoria de la institució configurada essencialment per un espai representatiu de l'alta muntanya, amb unes carenes al fons i un avet nevat i per unes figures de línia clàssica, molt pròpies de la mà de l'artista, que personifiquen el Magisteri en actitud d'ensenyar uns infants

malalts, entre llibres i una esfera -el món-, figuratius de les lletres i les ciències respectivament.

Josep Triadó sintetitza, en fi, la funció adoptada pel patronat, l'ensenyament, i el lloc on s'ha de dur a cap, el sanatori, l'elevada situació del qual no sols afavorirà la recuperació física dels infants, sinó que també els aproparà més al saber, al sol que els illumina. En aquest sentit, l'elevació física i simbòlica de l'escena interior, també és reforçada per una testa alada que suporta la fornícula, amb un estel al cap que ens apunta al caràcter còsmic i ideal que domina el conjunt.

=====

266. CASA de PERIODISTES i ARTISTES

(Barcelona, 1er.terç S. XX)

- EX/LIB-//BRIS/CASA DE PERIODISTAS/Y ARTISTAS/ BARCELONA
- 1921/22
- 99 x 89 mm
- P 1 a
- TRIADÓ
- Op. 268

Idealització de l'entitat a partir de figures i elements hel·lènics.

- CT núm. 257
- CS núm. 270
- MAC núm. 148
- BC full 97

La presència de figures mitològiques en els ex-libris de Josep Triadó, especialment al llarg de la seva segona època productiva, és força habitual; com i també les representacions sintètiques traçades amb fines línies inspirades en les pintures que els artistes grecs empraren per a decorar les peces de ceràmica.

El gust pel món clàssic, doncs, tan propi del noucentisme, caracteritza aquesta marca per a la Casa de Periodistes i Artistes de Barcelona, una marca parlant en què la utilització d'una simbologia diàfana com són la casa en segon terme -l'entitat en si- i les figures de Pegàs i Atena -el periodisme i l'art respectivament-, ens és presentada per Triadó amb la ingenuïtat pròpia dels dibuixos hel·lènics, on l'empremta àtica que suggereix la casa i el cos que intuïm entre el vel transparent d'Atena contrasta amb el límpid i vigorós traç que dibuixa el cavall alat, el cos del qual és ombrejat amb un seguit de ratlles i punts que afavoreixen el seu tarannà màgic.

Minerva, amb les armes desplaçades fora del recinte, i Pegàs, que no ens mostra plenament la impetuositat que li proporcionen les ales i les mans, mantenen, així, una relació força cordial i alliberadora alhora, que sembla al·ludir a la bona convivència entre els dos col·lectius que constitueixen la institució.

En un altre sentit, també podem observar com en aquesta ocasió l'artista també ha volgut disposar la part textual d'acord amb uns criteris fonamentalment simbòlics: a la base, sota terra, el nom de la corporació serveix de suport al conjunt; són els fonaments de la casa que té com a cimera el mot "ex-libris", coronant el significatiu punt culminant.

267. Miquel GRAS i VILA

(Barcelona, S. XIX - 192_)

- QVIJOTES//DE MIGVEL//GRAS/1605
- 1921/22
- 110 x 74 mm
- P l a
- TRIADÓ // 269
- Cr. 269

Marca cervantina inspirada
en els frontispicis dels
segles XV i XVI.

-
- CT núm. 258
 - CS núm. 243
 - MAC núm. 36
 - BC full 95
-

Miquel Gras, un dels impulsors més destacats del moviment exlibrístic de la segona dècada del segle, president de la revista Pro Exlibris i gran admirador de l'obra de Lluís Garcia i Falgàs, al qual encarregà dotze aiguaforts, és el propietari d'aquesta marca cervantina que porta com a títol "Quijotes de Miguel Gras" en lloc del tradicional mot "ex-libris".

La composició, profusament ornamentada amb els grotescs renaixentistes característics de les portades d'edicions dels segles XV i XVI, se centra en una vinyeta que, amb la data de l'edició princeps del Quixot -1605-, ens en mostra una escena amb els dos personatges centrals de l'obra i unes ovelles pasturant. El Quixot, brandant l'espasa, es disposa a iniciar una de les seves innombrables aventures, la del ramat d'ovelles que per a ell són exèrcits preparats per a la batalla: "¿no oyes el relinchar de los caballos, el tocar de los clarines, el ruido de los tambores? No oigo otra cosa, respondió Sancho, sino muchos balidos de ovejas y carneros, y así era la verdad, porque ya llegaban cerca los dos rebaños." (595)

L'ex-libris de Miquel Gras té, a més, dos motius incrustats entre les columnes barroques, els gerros i les garlandes que tanquen el plafó central pels extrems superior i inferior: a baix, un llibre obert que concentra en si tot el valor de l'obra de Cervantes; mentre que, a dalt, és un blasó probablement dels reis Catòlics -malgrat que no conté el jou i les fletxes-, amb una àliga que suporta amb les ales esteses el filacteri amb la inscripció identificativa, com a expressió de la glòria que representa el Quixot per a les lletres hispàniques.

=====

268. Emili GATELLS i ESTAPÉ

(Calella, 1873 - Arenys de Mar, 1964)

- ex-libris/emilio//gatells/
1922
- 1922
- 99 x 73 mm⁽⁵⁹⁶⁾
- P l a
- TRIADÓ / 270
- Cn. 270

Ex-libris jordià extret
d'una peça d'antiquari.

-
- CT núm. 259
 - CS núm. 244
 - MAC núm. 119
 - BC full 96
-

Entre les amistats que Josep Triadó tenia a Arenys de Mar, s'hi trobava el baster i antiquari Emili Gatells, que juntament amb Marian Castells i Pere N. de Prats, també d'Arenys, es reunien en tertúlies amb l'artista esporàdicament durant l'estiu.

Emili Gatells, home afable, amant de l'art i els llibres, però amb un marcat sentit comercial, és el destinatari d'aquest ex-libris jordià que representa una peça caironada, probablement de fusta, que ultra esdevenir un element simbòlic al·lusiú a la professió del destinatari també concentra en si el seu sentiment catalanista. De fet, la il·lustració que ens presenta Triadó podria ser molt bé la reproducció d'alguna de les antiguitats conservades per Emili Gatells, tal vegada per això podem veure un desproporcionadíssim cos de Sant Jordi, no gens ajustat al gust de l'artista, tant metòdic amb les proporcions, les simetries, la disposició d'elements i textos i la rítmica harmonia que caracteritzen gairebé tots els seus ex-libris.

L'escena, envoltada de línies, formes i lletres d'inspiració gòtica i flanquejada pels escuts de Sant Jordi -patró de Catalunya- i dels Països Catalans, retrata el moment en què Sant Jordi venç el drac en un espai tant reduït que oprimeix exageradament les figures nuclears formant un tot amb el drac a la punta inferior, la terra, i el plomall del casc del cavaller, a dalt, obrint el camí cap a l'expressió "ex-libris".

=====

269. UNIVERSAL

- EX-LIBRIS/FOMENT DE LES//
ARTS DECORATIVES

- 1922

- 90 x 64 mm

- P l a

- TRIADG // 271

- Op. 271

Composició nuclearitzada per
la reproducció d'un socarrat
quatrecentista.

-
- CT núm. 260
 - CS núm. 245
 - MAC núm. 286
 - BC full 96
-

Inspirat en una rajola del quatrecentes amb l'escut dels Països Catalans i un lleó salvatge sobre un fons atapeït de vegetació, representatiu de la força que ens transmeten la seva mirada intensa, els llavis arrugats per mostrar-nos les dents i la llengua i les urpes que li broten dels dits; és la marca que Josep Triadó dissenyà per a l'anuari del FAD -Foment de les Arts Decoratives- de l'any 1922, marca que, com en altres anys ⁽⁵⁹⁷⁾, serveix de motiu nuclear de l'exlibris universal amb la llegenda "Foment de les Arts Decoratives".

En aquesta ocasió, la rajola, símbol de l'art decoratiu, no ocupa un lloc elevat com en els altres exemplars universals, sinó el cor de la composició; així, doncs, l'espai blanc destinat a inscriure-hi el nom es veu sensiblement reduït a un petit cartutx que penja d'un significatiu forat cordiforme de la base. Això no obstant, la profusió de cordons i borles que simètricament i bilateral decoren el sostre del conjunt, on es troba l'expressió "ex-libris", també es reproduïx a baix, a banda i banda del cartutx, de manera que l'artista palesa la relació entre l'universal destinatari i l'entitat que li serveix de guia.

=====

270. Raymond KÉON

(Brussekles ?, S. XIX - França, d. 1930)

- I/II/III//IV/V/
VI/VII/VIII/IX/
X/EX-LIB./
RAYMOND//KÉON-

- 1922
- 150 x 98 mm
- P 1 b
- TRIADÓ // 272
- Cp. 272

Ex-libris allegòric de les
civilitzacions antigues
presidit per l'estàtua de la
deessa asteca Coatlicue.

- CT n.ºm. 261
- CS n.ºm. 246
- MAC n.ºm. 75
- BC full 93

L'enginyer belga Raymond Kéon fou un important col·leccionista d'ex-libris que el 1922 s'incorporà com a soci protector de l'Association Belge des Collectionneurs et Dessinateurs d'Ex-libris, ABCDE; entitat presidida per Constance Titz, posseïdora també d'un ex-libris de Josep Triadó⁽⁵⁹⁸⁾, i de la qual fou nomenat tresorer el 1923.

La importància de Raymond Kéon, però, se centra en la ponència que féu el 26 de gener de 1926 a l'Assemblea General de l'ABCDE, en la qual presentà l'avui encara considerat ex-libris més antic del món -1375 a C aproximadament-, consistent en una plaqueta egípcia de terra cuita esmaltada en blau cel amb una inscripció jeroglífica en blau marí, que fou trobada a Tel el-Amarna i que es conserva al British Museum de Londres. La marca en qüestió era adherida a les capses de rotlles i papirs de la biblioteca del faraó Amenhotep III el Magnífic (1405 - 1370 a C) i de la seva esposa, la princesa nubiana Tiyi.

De fet, l'interès de Raymond Kéon per l'art de l'antic Egipte és clarament reflectit en l'ex-libris policrom que li projectà Josep Triadó el 1922, on a la base podem distingir una lira guarnida amb les flors sagrades del lotus, mentre que a dreta i esquerra també podem veure les siluetes de les mateixes flors, tant sovint representades en l'art egípciu, com les de papir.

Això no obstant, la rica vegetació del Nil, que també compta amb les significatives palmeres, es combina amb una altra molt més selvàtica, pròpia d'Amèrica, que neix de la base -la lira- per semicobrir la colossal estàtua de la deessa asteca de la terra i de la mort Coatlicue, avui al Museo Nacional de Antropología de Mèxic, estàtua

que ocupa el cor del conjunt i que Triadó ha sintetitzat gairebé a la perfecció; en ella, hi podem distingir les seves enormes urpes, el pectoral a base de mans i cors, el cinturó amb la macabra calavera com a tanca i, especialment, els serpants, que ultra decorar la faldilla, també constitueixen les seves mans, com i també del seu cap tallat sorgeixen dos caps de serpent acarats.

Coatlícue i el seu simbolisme còsmic és aprofitat per l'artista tot incorporant les cintes amb els textos distintius, mentre que al fons, alçant-se com les palmeres, una immensa porta incaica és coronada amb les taules de la llei mosaica -les tres de l'esquerra referides a Déu i les altres set a l'home- que il·luminen tot el disseny.

Es tracta, en fi, d'un ex-libris d'una gran riquesa cromàtica que s'escau perfectament a la personalitat de Raymond Kéon, en el qual Josep Triadó enllaça l'espessa vegetació de la terra, els homes, amb Déu, mitjançant diversos símbols divins de les civilitzacions més antigues, l'egípcia, la pre-colombina i la judaica, per la vertical central.

=====

271. Santiago GÜELL i LÓPEZ. Baró de Güell

(Sant Sebastià, 1883 - Garraf, 1954)

Maria-Mercè de RICART i ROGER. Marquesa de Santa Isabel

(Països Catalans, S. XIX - ?, S. XX)

- QUI NON PROFICIT/(S//P/O//
R)/EX-LI//BRIS/IN *
ADVERSIS//FORTIOR ESTO/
(BENE/MEREN/TI)/MARIA Y
SANTIAGO GÜELL

- 1922/23

- 123 x 88 mm / 62 x 44 mm

- P l a

- TRIADÓ // 273

- Cn. 273

Vista del monestir de
Pedralbes des de la
llar dels Güell-Ricart.

- CT núm. 262
- CS núm. 247
- MAG núm. 67
- EC full 95

Per a Santiago Güell, fill del comte de Güell i primer baró de Güell des del 1911, i la seva esposa Maria Ricart, filla dels marquesos de Santa Isabel, Josep Triadó els projectà un ex-libris emmarcat per llurs blasons respectius, el del baró, a baix, que en un camper oval timbrat amb corona de baró porta de porpra creu nuada d'or perfilada d'argent i carregada de 16 abelles; mentre que el de Maria Ricart, a dalt, és timbrat amb corona marquesal amb llambrequins, i porta d'atzur tres cards d'argent i bordura d'ermini carregada amb el lema "S(enatus) P(opulus) Q(ue) R(omanus)".

Els lemes i els blasons disposats en la vertical central i el finestral obert de bat a bat per renovar l'aire de l'interior de la llar dels Güell-Ricart, però especialment per concentrar tota la força simbòlica en la profunditat que ens ofereix el centre d'interès nuclear, és el motiu tractat per Josep Triadó en aquest ex-libris matrimonial. El paisatge perfila, en fi, un camí que ens porta gradualment des dels espais més propers i habituals als més idíl·lics: de l'estança, el lleó de la font i els arbres del jardí, el monestir de Pedralbes, fins a l'horitzó, els núvols i el cel.

De fet, la lectura simbòlica que podem fer del paisatge central està directament relacionada amb els dos lemes inscrits en els finel·leris, car si el de dalt -"qui non proficit deficit"- té una resposta en el propi finestral obert, el de la part inferior -"In adversis fortior esto"-, ens encoratja a seguir aquest camí.

Cal observar, a més, que l'element natural que domina el cor del disseny també apareix en primer terme, on les roses i els llibres -la bellesa i la saviesa- flanquegen l'inici del camí ideal, mentre

unes altres roses, visitades insistentment per les abelles de la bordura del blasó, se situen entre els noms dels propietaris, com a expressió d'amor, i, a dalt, és un card -Ricart- el que culmina el conjunt.

=====

272. UNIVERSAL

- a//nua//ri//de//les//arts//de-//co-//
ra-//ti//ves/A/ d//e//les/A/D/ex/libris
- 1923
- 89 x 55 mm
- P l a
- TRIADO//274
- Cp. 274

Conjunt de rajola i alfardons amb serreta i el nom de l'Anuari del FAD, el lema de la composició.

-
- CT núm. 263
 - CS núm. 263⁽⁵⁹⁹⁾
 - MAC núm. 154
 - BC full 90

Les marques que Josep Triadó havia dissenyat durant els anys precedents per a l'anuari del FAD que posteriorment aprofità per a fer sengles ex-libris universals⁽⁶⁰⁰⁾, tenen la continuació en aquest disseny amb el lema referit exclusivament a la publicació del Foment de les Arts Decoratives, i no a l'entitat en si, com en els exemplars anteriors.

En el mateix terreny comparatiu, però des d'una perspectiva estrictament temàtica, podem observar que, com en les marques dels dos anys precedents -el 1921 amb un albarello i el 1922 amb un socarrat-, l'artista s'inspira novament en el camp de la ceràmica quatrecentista, especialment coneguda pel seu amic i consoci del FAD Víctor Oliva. En aquesta ocasió, es tracta d'una rajola profusament decorada amb motius vegetals i amb les inicials destacades de l'anuari -A. de les A. D.-, que és envoltada per quatre alfardons amb fulles d'heura on filacteris desenvolupen les inicials nuclears.

El conjunt, característic de la ceràmica blava de Manises de mitjan segle XV simbolitza, en si, les arts decoratives, que formalment i simbòlica esdevenen una enorme flor que té com a tija el mot "ex-libris" i un espai en blanc per a inscriure-hi el nom dels protectors de l'entitat.

=====

273. Josep TRIADÓ i MAYOL
(Barcelona, 1870 - 1929)

- EX/LIBRIS/JOSEP TRIADÓ/ 1924
- 1924
- 112 x 59 mm
- P 1 b
- TRIADÓ//275
- Op. 275

Representació d'una monja amanuense
inspirada en les il·lustracions dels
manuscrits dels segles XIV i XV.

-
- CT núm. 264
 - CS núm. 248
 - MAC núm. 120
 - BC full 94
-

L'últim ex-libris que Josep Triadó dibuixà per a la seva biblioteca particular és constituït per una il·lustració nuclear inspirada en les vinyetes d'obres manuscrites dels segles XIV i XV, que sembla representar una "monja blanca" amanuense -tal vegada una clarissa del convent del monestir de Pedralbes-, asseguda davant un faristol amb un corn de tinta penjant. La figura, per bé que en conjunt respecta una aparença formal clàssica, també ens permet de copsar unes línies de gust noucentista en els plecs interiors de l'hàbit, sintetitzats per la mà de l'artista amb uns pocs traços vigorosos i ràpids.

El motiu més destacat de la composició, però, és el component textual que la pròpia figura assenyala amb el seu índex, car ultra aquest fet, els textos són situats en el significatiu espai superior de la fornícula, perfectament realçat pel cercle que perfila la ferradura i ressaltat pel vermell que, a manera d'aurèola, sembla illuminar tot el conjunt. Observem, en aquest sentit, que el mateix color també s'incrusta a la base, entre la signatura i el número de l'obra.

=====

274. Baldomer CAMPS i ARRUFAT

(Països Catalans, S. XIX - S. XX)

- BALDOMERO //CAMPS //Y ARRUFAT/
EX-LI-//-BRIS

- 1924

- 120 x 65 mm

- P 1 a

- TRIADO //276

- Op. 276

La majestàtica Atena presideix
l'ex-libris des d'un ric temple.

- CT núm. 265

- CS núm. 249

- MAC núm 69

- BC full 93

La figura d'Atena, tantes vegades present en les marques de Triadó i que esdevé particularment esplendorosa en l'ex-libris de la Unió d'Exlibristes Ibèrics⁽⁶⁰¹⁾, també constitueix el nucli d'aquesta composició, caracteritzada per la perfecta simetria bilateral que es desplega al voltant de l'eix central, la pròpia Minerva, i també per la riquesa ornamental a base de volutes, traços curvilini i espirals de la cúpula del temple i la petxina que suporta el conjunt; com i també, i especialment, per l'abstracció que l'artista fa de les flors que il·luminen els xiprers laterals, donant-li, — així, un aspecte ideal i màgic força expressiu.

Des de la vessant estrictament simbòlica, cal remarcar la insistència en l'ús d'elements estilitzats que afavoreixen notablement la visió idíl·lica a través de llurs formes ascendents; uns elements que delimiten a banda i banda un camí d'elevació coronat pel filacteri amb els textos distintius. En aquest sentit, observem que aquest camí se suporta en les fines columnes laterals -unides pel mot "ex-libris"-, que recull en si tot el seu significat en les flors que guarneixen els alts xiprers -també presents en la túnica de la deessa- i que és culminat pel propi consignatari de l'ex-libris, el nom del qual abraça, des del filacteri que nimba la cúpula del temple, tota l'escena.

=====

275. Rafael PATXOT i JUBERT

(Sant Feliu de Guíxols, 1872 - Ginebra, 1964)

- PATXOT
- 1924
- 59 x 63 mm
- P l a
- TRIADÓ 277
- Cp. 277

Superlibros allusiu a l'activitat professional del destinatari.

-
- CT núm. 266
 - CS núm. 250
 - MAC núm. 101
 - BC full 93
-

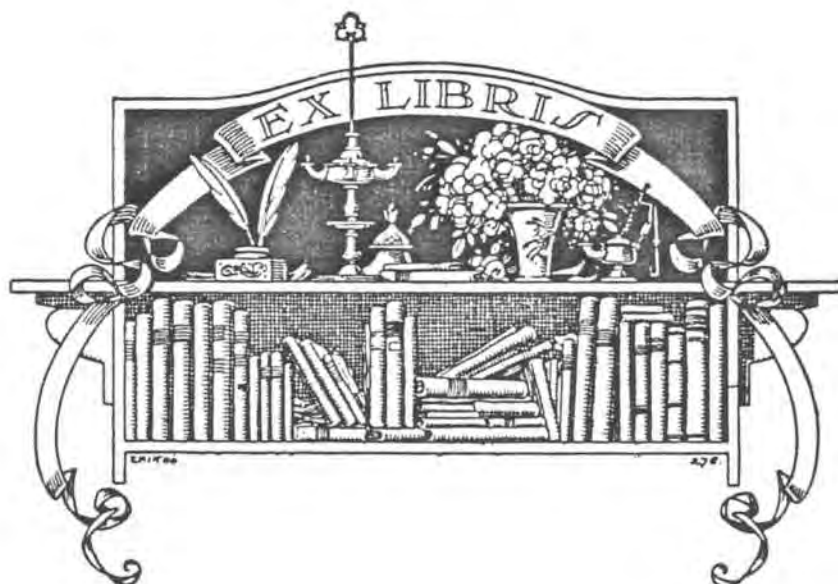
Dos anys abans de fundar l'Observatori Patxot a Sant Feliu de Guíxols, el meteoròleg, bibliòfil i mecenes Rafael Patxot encarregà un ex libris de caràcter professional a Josep Triadó. En realitat, segons re marca el propi artista en el seu catàleg, el disseny és per a un super libros, és a dir, per ser gravat directament en les cobertes dels volums -el quart que projectà després dels dos destinats a Pau Font i un altre per a Carlos-Alberto Ferreira del 1918⁽⁶⁰²⁾-; observem, en aquest sentit, que cap d'aquestes quatre marques porta inscrita la tradicional expressió "ex-libris".

La composició, que s'ajusta perfectament a la personalitat del posseïdor, és presidida per la musa de l'astronomia, Urània, acompanyada d'un globus terraqüi i observant de terra estant les constel·lacions zodiacals que es despleguen en cercle. La referència mitològica, emprada també per Triadó en els dos ex-libris d'Ignasi Deu lovol⁽⁶⁰³⁾ i en la idealització que fa de l'Astronomia a Els cent aforismes del bibliòfil⁽⁶⁰⁴⁾, té com a característiques essencials la síntesi en el traç, l'armònica disposició dels elements i la rítmica distribució dels negres. En aquest sentit, l'allargada figura d'Urània, ultra concentrar en si un esperit d'elevació que sublima el tema tractat, també serveix de connexió entre la pesant base ennegrida que la suporta -el globus i la muntanya, el món en definitiva- i el volàtil i clar espai còsmic esquitxat d'alguns estels i presidit per un enorme peix -el vaixell místic de la vida que avança pel cicle vital seguint el zodíac lunar, segons M. Schneider⁽⁶⁰⁵⁾ - entre les constel·lacions del Lleó i Balança, mentre una estela a manera d'ona enllaça, per sota, Cranc i Sagitari.

Es tracta, en fi, d'un conjunt englobat externament pel perfil de les constel·lacions zodiacals, en un intent de reflectir la magnitud de l'univers i la transcendència d'Urània, autèntica mitjancera entre Rafael Patxot i el cosmos.

=====

276. UNIVERSAL

- EX//LIBRIS
- 1924
- 75 x 109 mm
- P l a
- TRIADÓ 278
- Co. 278

Allegoria del llibre com a font de saviesa.

-
- CT núm. 267
 - CS núm. 251
 - MAC núm. 54
 - BC full 92
-

L'edició que Ramon Miquel i Planas féu el 1924 de Els cent aforismes del bibliòfil, il·lustrat pel propi Josep Triadó, inspirà aquesta marca universal on els llibres, la llumenera, les plomes en el tinter, la llàntia, les flors... ens situen en l'ambient peculiar del bibliòfil.

L'artista, per a potenciar el valor simbòlic dels llibres, ha emprat com a marc una prestatgeria dividida en dos significatius prestatges no sols separats per la nost superior en si, sinó també pel di-

ferent colorit del fons: a baix, la penombra grisa que delimita el món i, a dalt, la tenebror enigmàtica de l'univers. En aquest context simbòlico-formal, Josep Triadó ha disposat tots els objectes que per si sols expressen diferents sentiments, però que en conjunt són d'un àmbit, l'humà, o d'un altre, el còsmic. Així, mentre els llibres s'apilen més o menys regularment a la base; la bellesa i el perfum que emana de les flors, l'erudició que inspiren les plomes i la saviesa insinuada a l'ensems per la llàntia i la llumenera, constitueixen un tot que d'una manera palpable corona tots els coneixements que contenen els volums. En aquest sentit, la nansa de la llumenera també esdevé el camí que ens durà més enllà de l'espai que tanca el conjunt, ultra fer les funcions de guió en el mot "ex-libris".

La idealització és, en fi, abraçada en la seva totalitat per una cinta que a banda i banda es cargola dues vegades, una per connectar els llibres amb els objectes de dalt, i una altra per indicar l'espai on el consignatari universal ha d'escriure el seu nom, un nom que servirà per a sostenir tota la il·lustració.

=====

277. Antoni TORRAS i FARRICLS
(Barcelona, 1872 - 1970)

- ex-li-//bris// I//II//III//IV//V//VI//
VII//VIII//IX//X// ANTON // TORRAS//
FARRICLS
- 1924
- 130 x 83 mm
- P 1 a
- TRIADC 279
- Op. 279

Ex-libris parlant amb referències simbòliques
a la personalitat i professió d'Antoni Torras.

-
- CT núm. 268
 - CS núm. 252
 - MACnúm. 211
 - BC full 90
-

El bibliòfil i advocat Antoni Torras és el destinatari d'un dels ex-libris més prototípics dels que realitzà Triadó, en el qual s'apleguen diverses referències onomàstiques, professionals i afectives que fan d'aquesta marca una expressiva metàfora del posseïdor. En aquest sentit, l'artista ha sabut estructurar perfectament la composició en dos plans; l'un dominat per la simetria bilateral i per la insistent presència de taques negres -representatives del "cos"- i l'altre, per la lluminositat i llibertat de moviments al voltant de la qual s'ordenen la resta dels elements -l'"ànima", la personalitat d'Antoni Torras-.

L'allegoria que ens ofereix Triadó és, a més, realçada per la perspectiva que tenim del conjunt, on les altes torres afusives al cognom que en segon terme sobrepassa els merlets del mur i l'elevat lloc que ocupa la figura renaixentista de la Justícia, ens situen en un espai celestial que afavoreix notablement la idealització.

En aquest context, doncs, i envoltada per unes sintètiques cintes ornamentals, es destaca la vinyeta nuclear que presideix la Justícia amb l'espasa de Temis i les taules de la llei mosaica en una mà, mentre l'altra sosté un vaixell que, juntament amb la bossa de diners, el caduceu i el casc alat de Mercuri -el déu del comerç- que té als peus, simbolitzen l'especialitat en què s'emmarca professionalment Antoni Torras: el dret mercantil; ultra ésser, també, una insinuació a la seva gran afecció per la mar.

És una idealització, en fi, on l'essència simbòlica la trobem en un eix vertical central sostingut i flanquejat pel propi nom del consignatari -escrit i il·lustrat, respectivament-; nuclearitzat per la seva personalitat i coronat per les armes del seu lloc d'origen, Barcelona.

=====

278. UNIVERSAL

- ANUARI DE LES ARTS DECORATIVES/
EX/LIBRIS
- 1924
- 80 x 63 mm
- P 1 a
- TRIADC 280
- Op. 280

Ex-libris centrat en la marca
distintiva de l'anuari del
FAD del 1924.

-
- CT núm. 269
 - CS núm. 253
 - MAC núm. 155
 - BC full 93
-

L'últim ex-libris universal que Josep Triadó confeccionà a partir de la marca anual corresponent a la publicació del FAD segueix uns criteris compositius compartits pels altres cinc exemplars anteriors d'aquestes característiques⁽⁶⁰⁶⁾, de forma que en tots ells l'artista ha volgut palesar la funció de suport que exerceix el consignatari universal, que ha d'escriure el seu nom a la base, i el centre d'interès nuclear, que ocupa la part superior. Així, el cor dels sis ex-libris és la vinyeta distintiva de cada anuari, mentre l'ornamentació que l'envolta abraça el lema "(Anuari del) Foment de les Arts Decoratives" i deixa l'esmentat espai en blanc presidit pel mot "ex-libris".

En aquesta ocasió, la rajola central al·lusiva a les arts decoratives és constituïda per un casc coronat amb una cimera a base de llambrequins que s'encarreguen de guarnir profusament el fons de la vinyeta; és justament aquesta ornamentació interior la que sembla haver inspirat les sintètiques volutes que serveixen per a muntar el centre d'interès i per a suportar la divisa que es perfila en la volta superior del marc. Cal advertir, en aquest sentit, la discreció que ha tingut l'artista en concebre el conjunt, car ha adornat moderadament l'oval i ha mesurat la finor de les espirals, de manera que l'espectador pot contemplar més relaxadament un motiu central dominat per l'atapeïment decoratiu.

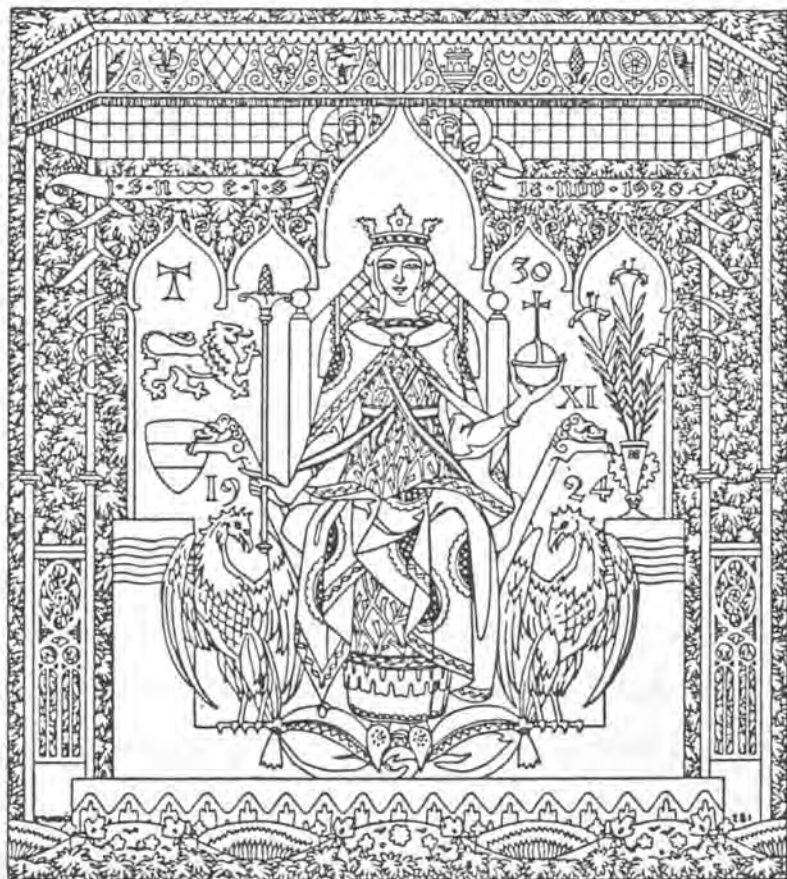
=====

279. Josep M. de SOLER i NOLLA

(Barcelona, 1887/8 - 1968)

M. Elena JORRO i de BARRIAS

(Barcelona, 1893 - 1980)

ex-libris José ma. soler nolla y elena jorro
sarrías

- j.s.n.//e.j.s.//18.
nov. 1920/30/XI/
19//24/ex-libris
josé ma. soler nolla
y elena jorro/sarrías

- 1924

- 127 x 104 mm (607)

- P l a

- TRIADÓ // 281

- Cr. 281

Composició d'inspiració bizantina
commemorativa del casament
dels destinataris.

- CT núm. 270

- CS núm. 254

- MAC núm. 98

- BC full 92

L'advocat Josep M. Soler, familiar de l'artista i possessor de dues marques personals del 1903 i 1916 respectivament⁽⁶⁰⁸⁾, és també el destinatari d'aquest ex-libris matrimonial que Josep Triadó datà el 30 de Novembre de 1924 i que commemora el quart aniversari del seu casament amb Elena Jorro, com podem constatar en les inscripcions del filacteri interior, on les inicials dels consignataris són enllaçades amb sengles cors, a l'esquerra, mentre que a la dreta apareix la data del casament, 18 de Novembre de 1920.

La composició, inspirada en un tapís de gust bizantí propietat de la família Soler-Jorro⁽⁶⁰⁹⁾, és presidida per la majestuosa figura d'una emperadriu -tal vegada Teodora-, que ens mostra des del tron i sota el dosser tots els atributs que ens revelen el seu poderiu sobre l'Imperi Romà d'Orient: el ceptre, el món amb la creu, les àligues romanes que la flanquegen i, especialment, la rica ornamentació que cobreix tot el disseny; des del fons vegetal que neix en un mar de flors, fins a l'opulenta decoració del vestit o els blasons del dosser. Observem, però, que tant la sumptuosa decoració interior, com la selvàtica vegetació del fons o el pesant pedestal que suporta l'emperadriu, arrelen el conjunt fermament en terra, malgrat que els lliris, el dosser, el ceptre, les àligues o, sobretot, els arcs conoïdals intentin d'afavorir la sublimació de l'escena.

Es tracta, en definitiva, d'una vinyeta caracteritzada per un detallisme extremat molt del gust de Josep Triadó, en el qual ha sabut aprofitar amb una gran mestria la riquesa cromàtica i de matisos que possibiliten l'aparent llibertat lineal de cadascuna de les fulles, flors, cintes o lletres que constitueixen la decoració i combinar-la amb la limitada utilització de taques negres per a fons contrastats amb amplis espais blancs -el vestit, el cercol de la corona i algunes càrregues dels blasons-; com i també és del seu gust la perfecta

ordenació simètrica a banda i banda, malgrat que en aquesta ocasió, incomprensiblement, no ha sabut disposar els textos identificatius amb l'habilitat característica en ell i ha deixat lliure el segon cognom de l'esposa, "Sarrias", en lloc de l'expressió "ex-libris", que potser s'hauria escaiçut més.

=====

280. UNIVERSAL

- EX-LIBRIS
- 1924
- 70 x 79 mm
- P 1 b
- TRI-//ADO / 282
- Cp. 282

Composició d'ambient venecià
amb la silueta de la basílica
de San Marco i una gòndola.

- CT núm. 271
- CS núm. 255
- MAC núm. 123
- BC full 94

Coincidint amb la publicació dels Contes de bibliòfil (610), que contenen alguna il·lustració de Josep Triadó d'ambient venecià, l'artista projecta una marca universal a dues tintes on l'obligada negror de la gòndola contrasta amb l'emboirat perfil violaci de la basílica de San Marco, la pesant estructura de la qual és contrarestada amb les fines astes que la flanquegen i que afavoreixen, així, el sentit d'elevació del conjunt.

L'ex-libris és estructurat, doncs, en dos plans clarament ressaltats per dos colors mortuoris que l'artista encaixa per palesar els paral·lelismes formals entre la fràgil gòndola i la feixuga basílica, on les altes proa i popa, la cabina central o les estilitzades ones del canal que suporten la gòndola, troben una evident correspondència en les allargades astes laterals, la cúpula central i el ferm terra en què descansa la basílica, respectivament.

Es tracta, en fi, de connectar la fragilitat i la duresa d'una i altra referència veneciana i de combinar llurs solemniats colors i formes, per realçar que totes dues comparteixen una mateixa ànima, abraçada per la cinta amb el mot "ex-libris"; mentre que el possessor haurà d'escriure el seu nom entre els peixos, sota l'aigua que dóna vida i que acull la màgica ciutat.

=====

281. Antinoo GREKSON

(?, S. XIX - S. XX)

- EX LIBRIS/ANTINO GREKSON
- 1924
- 71 x71 mm
- P l a
- TRIADO 283
- Co. 283

Marca presidida per l'encisadora
presència d'una sirena.

-
- CT núm. 272
 - CS núm. 256
 - MAC núm. 40
 - BC full 95
-

Els personatges homèrics Aquil·les i Antínoos, molt possiblement han motivat que tant per a l'ex-libris d'Aquil·les Covarsi⁽⁶¹¹⁾ com per al d'Antinoo Grekson, Josep Triadó projectés unes composicions gairebé idèntiques centrades en les figures de les màgiques i encisadores sirenes de l'Odíssea. Però si en aquella ocasió la sirena

apareixia envoltada de tota una decoració marina que perfilava el seu àmbit vital, a més de mostrar-nos el vaixell grec -potser el del propi Ulisses- que s'anava apropant a la costa per la dreta; ara, en canvi, l'artista ens ofereix una escena nuclearitzada únicament en la roca i la sirena, dibuixades amb una mà ràpida i ferma que també abasta l'espai exterior i que, en conjunt, té l'aparença d'un esbós preparatori.

La marca és, en fi, un tot circular en què Josep Triadó ha volgut sintetitzar el cant homèric de les sirenes que conviden els navegants a apropar-se a l'illa per després caure en les profunditats de la mar:

"-Vine, tan celebrat Ulisses, honor de l'Acaia!

"Atura el teu vaixell i a la nostra veu dóna orella!"(612)

=====

282. Ferran RIVIÈRE i de CARALT

(Barcelona, 1904)

- EX-LIBRIS/FERNANDO
RIVIERE DE CARALT

- 1924

- 119 x 91 mm (613)

- P l a

- TRIADÓ 284

- Op. 284

Idealització de Miguel de
Cervantes a la cel·la
d'Argamasilla de Alba.

- CT núm. 273

- CS núm. 257

- MAC núm. 85

- BC full 94

L'enginyer Ferran Rivière, de la dinastia d'industrial d'origen occità, començà a relacionar-se amb els Triadó vers el 1919 a Llavaneres, on anaven a estiuar totes dues famílies, i especialment amb la filla petita de l'artista, Roser, amb la qual festejà un temps. Pocs anys després, el 1922, acabà els seus estudis de dret mercantil i començà a treballar a l'empresa familiar, Rivière i Companyia, dedicada a la fabricació de teixits metàl·lics, i el 1924 encarregà el seu primer ex-libris personal a Josep Triadó, una marca que havia de dur com a element destacat una tela metàl·lica al·lusiva a la seva professió⁽⁶¹⁴⁾.

A partir d'aquesta referència, doncs, i emmarcat per una orla vegetal ricament ornamentada, Josep Triadó projecta una vinyeta nuclearitzada per un enorme finestral amb una tela metàl·lica coronada amb les armes dels Rivière; una tela que esdevé un element doblement significatiu, perquè, d'una banda, actua com a filtre a través del qual la llum -la inspiració- penetra a l'interior de l'estança i, de l'altra, ho fa com a element privatiu de llibertat, com a presó. Es tracta, en fi, d'un àmbit que l'artista aprofita per a oferir-nos novament una visió de la cel·la d'Argamasilla de Alba⁽⁶¹⁵⁾, la presó on Miguel de Cervantes redactà el Quixot; un racó on els llibres, la llumenera, la paperera plena a vessar i la pròpia figura de Cervantes omplenen una escena dominada per l'aparent desordre que envolta l'investigador, l'intel·lectual.

La idea que ens suggereix l'ex-libris i concretament l'ambient literari que respira, agradà força Ferran Rivière, que uns anys després n'encarregà un altre a Enric C. Ricart centrat en el mateix tema intimista creat per Triadó, però sense la presència de l'il·lustre escriptor i on la referència professional, la tela metàl·lica, és substituïda per unes cortines; el lloc i el que representa és descrit així per Antoni Clle Pinell: "un cortinaje da idea de confortabilidad a este rincón de paz espiritual e intelectual, querida y necesitada por el hombre de mundo y de negocios, que se refugia en él para aislarse de ruidos y preocupaciones(...)"⁽⁶¹⁶⁾.

283. Joaquim M. MAYOL i FERRER

(Barcelona ?, S. XIX - en mar, S. XX)

- EX-LIBRIS/JOAQVIM
M. MAYOL Y FERRER

- 1924

- 110 x 100 mm

- P l a

- TRIADÓ - 285

- Cn. 285

Ex-libris alegòric de la
luchna entre la fúria vital
i el seny.

- CT núm. 274

- CS núm. 258

- MAC núm. 43

- BC full 97

La pugna entre la serenitat racional i la impetuositat animal per a trobar un punt d'equilibri comú, d'una banda, i el significatiu contrast entre la lluminositat i la foscor dels diferents elements i figures alegòrics, de l'altra, esdevenen els suports simbòlics de l'ex-libris que l'artista dibuixà per a Joaquim-Maria Mayol, cosí seu i fill de Pere Mayol, possessor d'una de les primeres marques de biblioteca realitzades per Josep Triadó⁽⁶¹⁷⁾.

L'escena que il·lustra el plafó central sintetitza, doncs, una lluita entre la vitalitat que emana del cos del cavall i el seny de l'home -el negre i el blanc-, una lluita que ens és presentada per l'artista no sols amb els moviments de les figures en si, sinó també per les ales de Pegasus i la túnica al vent i que es veu reflectida en altres elements simbòlics que neixen en terra: els arbres, foscos com la silueta de l'animal i que semblen imitar-lo en la seva exaltació per assolir l'espai superior, i el pont blanc que construeix Triadó a l'alçada de les capçades, lleuger i ferm alhora, com l'home.

Es tracta, en fi, d'una alegoria que també irradia la seva força expressiva al temple que li serveix de marc, on el pedestal -el pont i els arbres- són constituïts pel nom del consignatari i per un munt de llibres i escrits, la seva obra; mentre que el frontó acull uns llapis, un escaire i un compàs de puntes entre la profusa ornamentació vegetal, sota el mot "ex-libris"; tal vegada al·ludint a la professió de Joaquim M. Mayol, l'arquitectura.

=====

284. F.M.

- ex libris/FM
- 1924
- 60 x 30 mm
- F l a
- TRIADÓ / 288
- Cp. 288

Composició decorativa
de caràcter femení.

-
- CT núm. 275
 - MAC núm. 95
 - BC full 90
-

Per l'anònim FM, molt probablement femení si tenim en compte les peculiaritats del disseny i la presència d'una rosa, és l'últim ex-libris que Josep Triadó ressenya en el seu catàleg; un ex-libris caracteritzat per la delicadesa i l'elegància de les formes i pel valor figuratiu que adquireix el monograma de la destinatària en combinació amb la cinta que el supera.

De fet, l'artista projecta unes fines inicials que ultra servir de tija perquè broti una flor -justament d'on hi ha la seva signatura-, també actuen com a tal en el conjunt, on el filacteri amb el mot "ex-libris" perfila una enorme rosa que abraça i perfuma tot l'interior; cal observar, a més, que les allargades formes de les lletres, la direcció ascendent de la flor i l'absència de marc, tracen un camí d'elevació presidit per la suggestiva bellesa de la rosa, que palesa una gran sensibilitat en l'artista.

=====

285. Leopoldo DÍAZ

(?, S. XIX - S. XX)

En un escrit de Bartomeu Sigalés datat el 17 de març de 1925, apareix una breu però sorprenent referència a un ex-libris calcogràfic que Josep Triadó gravà per a Leopoldo Díaz, ex-libris que mai no hem vist en cap col·lecció pública ni privada, però que, coneixent la seriositat i rigorositat de l'articulista, no dubtem a incorporar-lo en el present apartat, si més no com a projecte, perquè, com insinua el propi B. Sigalés, pot tractar-se d'una prova única: "El nostre amic J. Triadó amb motiu d'una visita -a Jordi Monsalvatje-, l'obsequià amb un petit aiguafort a nom de "Leopoldo Díaz", que al fer-li ofrena li digué: heus-aquí un petit assaig meu, i tirat en la premsa del copiador de cartes, en mes hores d'esbarjo. Amb quin goig ostentaria jo, aquest ex-libris, i qui sap si és prova única, doncs, no se'n coneix cap més exemplar en l'estat present."⁽⁶¹⁸⁾

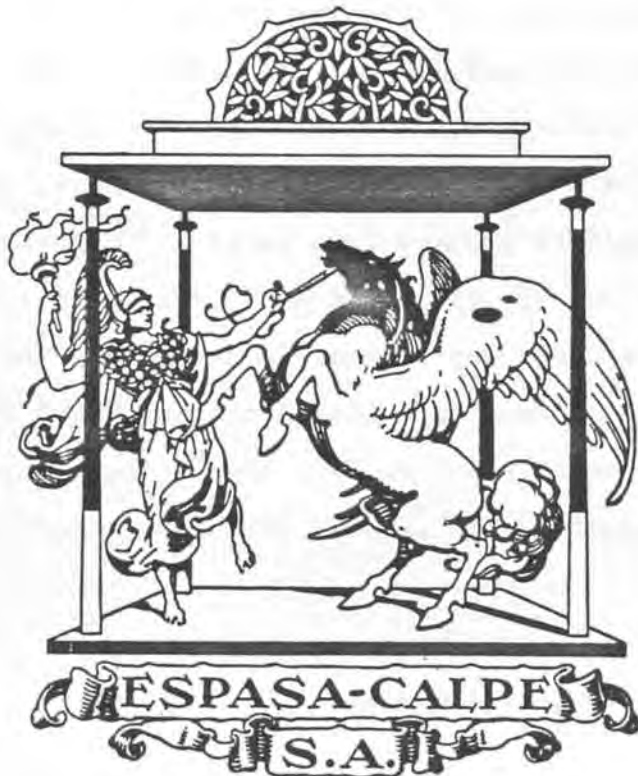
De fet, l'aiguafort podria ser una de les primeres obres desconegudes de Triadó, concretament la número 4, de l'any 1900, o la número 25, del 1902; especialment si considerem, d'una banda, que el

1904 l'artista figuerenc Antoni Moran va dibuixar dos ex-libris diferents per a un tal Leopoldo Díaz i, de l'altra, que el seu nom apareix ressenyat en la llista de "Coleccionistas de exlibris que admiten cambio" de la Revista Ibérica de Exlibris del 1904⁽⁶¹⁹⁾, on s'indica que viu al castell de Sant Ferran, de Figueres. Es tracta, doncs, d'un militar o d'un funcionari de justícia i sembla confirmar que és la mateixa persona que encarregà l'aiguafort desaparegut de Triadó que posseïa el també figuerenc Jordi Monsalvatje.

=====

286. ESPASA-CALPE, SA.

(Barcelona, 1925)

- ESPASA-CALPE/SA
- 1925
- 100 x 83 mm
- P 1 a
- s.f.
- Cp (287 a 293).⁽⁶²²⁾

L'esperit de la lluita i el seny esdevenen la divisa de la nova empresa editorial Espasa-Calpe.

- CS núm. 266

- MAC núm. 44

Un dels temes més presents en les darreres marques de Josep Triadó és el contrast entre la impetuositat vital de l'animal -generalment representat per un Fegàs o simplement per un cavall- i l'assenyada racionalitat humana, en un intent de trobar un punt comú que simbòlicament centri alhora la saviesa i el fervor imprescindibles en el camí del progrés. És amb aquesta intenció, doncs, que l'artista projecta la primera marca, potser superlibros si considerem que no disposa del mot "ex-libris", per a la nou fundada empresa editorial Espasa-Calpe SA, que justament el 1925 legalitzà la fusió de les cases editorials Josep Espasa i Fills (1908) i Calpe (1918), destinatària de dos ex-libris del mateix 1918 a nom del seu fundador, Josep Gallach⁽⁶²⁰⁾.

Ultra el present ex-libris, que té com a pedestal del conjunt el nom de l'entitat, les composicions que comparteixen el mateix tema alegòric en termes més o menys paral·lels, són les destinades a Agustina Triadó, la Casa de periodistes i Artistes de Barcelona i Joaquim M. Mayol⁽⁶²¹⁾, en el qual apareix la figura mig nua d'un home que ara, tot i mantenint el mateix posat, és vestit a la manera grega per l'artista; mentre que el temple que emmarca l'escena es veu superat a banda i banda per dos detalls que semblen insistir en l'allegoria de l'interior: les potents ales de Fegàs, anunciadores de la ràpida ascensió, i la torxa que sosté l'home, significativa de la saviesa i el seny.

=====

287. ESPASA-CALPE, SA
(Barcelona, 1925)

- ESPASA-CALPE/SA
- 1925
- 80 x 80 mm
- P l a
- s.f.
- Op. (287 a 293)⁽⁶²²⁾

Marca simbòlica al·lusiva a
la fusió de les editorials
Josep Espasa i Fills i Calpe.

-
- CS núm. 267
 - MAC núm. 124
-

El segon ex-libris, o superlibros, que Josep Triadó dibuixà per a l'editorial Espasa Calpe és, com l'anterior, de caràcter alegòric; en aquesta ocasió, però, l'artista ens ofereix un disseny molt més simple, dominat per les suggestives combinacions de blancs, negres i ombres que perfilen l'ideal paisatge i per l'escassetat d'uns elements que, això no obstant, són plens de contingut romàntic.

Així, doncs, mentre el fons és entapissat per un celatge on la tenebror i la lluminositat de l'horitzó es confonen amb la duresa del terra, dues plomes al·lusives a les editorials Josep Espasa i Fills i Calpe flanquegen un llibre que, a manera de casa -casa editorial Espasa-Calpe-, és suportat per l'òliba d'Atena, la saviesa. L'artista sintetitza, en fi, el valor de la fusió d'aquestes dues empreses que ara, plegades, seguiran un camí protegit per la dea Minerva.

Cal observar, finalment, que els textos identificatius també tenen un paper molt important en el conjunt, car mentre els mots "Espasa" i "Calpe" són tocats lleugerament per cadascuna de les plomes -ratificant així la interpretació que n'hem fet-, el guió que els uneix se situa damunt la momentàniament adormida òliba, les orelles de la qual també actuen com a nexes d'unió entre les dues entitats fusionades.

=====

288. Ramon MIQUEL i PLANAS

(Barcelona, 1874 - 1950)

- RM
- 1925 aprox. (ex-libris)/
1905 aprox. (marca d'autor)
- 49 x 40 mm
- P l a
- s.f.
- Op. (287 a 293)⁽⁶²²⁾

Marca d'autor de principis de segle,
adaptada com a marca de biblioteca.

- CS núm. 283

- MAC núm. 50

Ramon Miquel i Planas, propietari d'un ex-libris de Josep Triadó del 1916⁽⁶²³⁾, també disposava d'un monograma dissenyat pel mateix artista vers el 1905 que havia fet servir com a marca d'autor i que ara veiem transformat en ex-libris.

De fet, doncs, ens trobem davant d'una il·lustració que, com les dues immediatament anteriors, no sembla aparentment un autèntic ex-libris, perquè ni és signada ni numerada, ni té la tradicional inscripció "ex-libris" i, sobretot, s'inspira en un disseny molt anterior. En aquest sentit, convé remarcar que, ultra aquestes tres vinyetes, n'hi ha quatre més que presenten les mateixes característiques, això no obstant, cal considerar-les com a ex-libris pels motius següents:

1er.- Josep Triadó les afegí, a part, en l'última sèrie dels seus ex-libris -el sobre número XI-; sense aparèixer consignades, però, en el catàleg.

2on.- Entre l'últim ex-libris numerat en el catàleg, FM(Cp. 286), i el que li dissenyà a Jaume Cots (Cp.294), hi ha un buit de set marques que deuen ser forçosament aquestes.

3er.- Malgrat que aquestes set vinyetes tenen una aparença de superlibros o simplement són adaptacions de dissenys anteriors -marques d'autor o editor-, el cert és que entre el 1925 i 1926 l'artista en féu un tira-

ge que els donava la categoria d'ex-libris, car són impreses en una etiqueta per ser adherida a la primera guarda dels llibres.

4rt .- Gairebé totes aquestes marques s'integren en l'obra exlibrística de Josep Triadó de les principals col·leccions públiques i privades, entre les quals la del propi Triadó, Alexandre de Riquer, Frederic J. Miracle, Bartomeu Sigalés o Antoni Dalmau.

El monograma de Ramon Miquel, que des del punt de vista estètic l'hem d'emmarcar en el modernisme, fou dissenyat per Josep Triadó en un moment enquè les marques d'autor eren força habituals, no sols estampades en les portades de les obres, sinó també al final dels articles, com els de la revista Joventut o l'Anuari Oliva. En aquest sentit, és molt il·lustratiu que algunes d'aquestes marques d'autoria foren també estampades com a ex-libris o apareixen en substitució del nom del consignatari en els ex-libris: la de Víctor Oliva, consistent en un gall inspirat en una rajola; la de Santiago Rusiñol, on l'artista i escriptor es representa en forma de monstre; la d'Apelles Mestres, integrada en l'ex-libris que li dibuixà Alexandre de Riquer⁽⁶²⁴⁾ o la del propi Josep Triadó, que constitueix el nucli d'un dels seus ex-libris personals⁽⁶²⁵⁾.

En aquest context, doncs, hem d'emmarcar el monograma de Ramon Miquel, constituït per les inicials que dibuixa una cinta en l'interior d'un cercle i per un motiu floral expressiu de la sensibilitat del consignatari; una significativa combinació que també veiem en la marca projectada pel propi artista vers el 1903 per a la Revista Ibèrica de Exlibris⁽⁶²⁶⁾ i en la que féu el 1924 per a l'anònim FM⁽⁶²⁷⁾.

=====

289. Ramon MIQUEL i PLANAS
(Barcelona, 1874 - 1950)

- A BON SENY//NO HI VAL ENGAN(Y)
- 1925 aprox (ex-libris)/
1906 aprox (marca d'autor)
- 60 x 59 mm
- P l a
- s.f.
- Op. (287 a 293)⁽⁶²²⁾

Marca d'editor de les
"Edicions dels vinticinch"
adaptada com a ex-libris.

- BC full 99

Un altre dels ex-libris especials emmarcat dins un grup de set que comentàvem en l'exemplar immediatament anterior, és el present disseny també destinat a Ramon Miquel i adaptat d'un projecte molt anterior.

En aquesta ocasió, l'ex-libris és una versió idèntica d'una marca d'editor que el propi artista havia dibuixat vers el 1906 per a les edicions dels germans Miquel -"Edicions dels Vinticinch"-, que al seu torn és inspirada en l'ex-libris que Joaquim Diéguez realitzà

el 1902 per a Josep i Ramon Miquel. De fet, tant el lema -"A bon seny no hi val engany"-, com l'escut caironat dels Països Catalans, com l'home entre els dos fruits de dos arbres diferents, són elements que configuren aquesta marca i la creada per Joaquim Diéguez i que, per tant, comparteixen la mateixa simbologia. En aquest sentit, és destacable la lectura que en fa el propi Ramon Miquel en un dels seus escrits: "El mote, que podríamos traducir por el buen criterio triunfa del engaño, está puesto en acción por el hombre rehusando la fruta que le ofrece la serpiente y tomando otra que juzga sana."⁽⁶²⁸⁾

En la síntesi simbòlica que ens aporta la versió de Triadó, però, no es reflecteix la part inferior de l'ex-libris de J. Diéguez, en el qual els arbres són arrelats en un terra on l'adob són uns llibres que actuen com a aliment essencial d'ambdós arbres, el de la Ciència i el del Bé i el Mal; és un detall que, en fi, s'escau perfectament amb la personalitat i l'activitat del destinatari.

=====

290. MONESTIR de POBLET

- PO
- 1925/26
- 79 x 63 mm
- P l a
- s.f.
- Op. (287 a 293)⁽⁶²²⁾

Blasó amb les armes del monestir de Poblet.

- BC full 99

Entre la sèrie de set ex-libris inèdits esmentats en el comentari del monograma de Ramon Miquel⁽⁶²⁹⁾, ens trobem amb tres exemplars de caràcter heràldic i en especial amb dos que tenen uns acompanyaments gairebé idèntics: el del monestir de Poblet i el d'Alfons XIII, l'immediatament posterior; tots dos timbrats amb corona i compartint els mateixos cartutx i tinents.

El del monestir de Poblet, que ens és presentat amb les seves càrregues habituals però sense els esmalts corresponents, porta (d'argent) les inicials "PØ" (de gules), truncat (d'or) i amb quatre pals (de gules); encartutxat i timbrat amb coronell.

En un altre sentit, cal assenyalar que la realització d'aquesta vinyeta tal vegada fou producte d'un encàrrec del bibliòfil i posseïdor d'un ex-libris particular de Josep Triadó, Eduard Toda⁽⁶³⁰⁾, qui mostrà un inusitat interès per la restauració de Poblet des de finals del segle passat i especialment durant els seus últims vint anys de vida, que els va viure justament a Poblet. Això no obstant, pensem que l'ex-libris de Triadó, no emprat com a tal ni conegut a la Biblioteca del monestir, també hauria pogut ser dissenyat per l'artista pel seu compte, amb la intenció d'ampliar el volum de la seva obra exlibrística -com havia fet, per exemple, Ramon Casals i Vernis- o, tal vegada, per a l'intercanvi.

=====

291. ALFONS XIII. Rei d'España
(Madrid, 1886 - Roma, 1941)

- 1925/26
- 89 x 63 mm
- P l a
- s.f.
- Cp. (287 a 293)⁽⁶²²⁾

Escut del rei d'España
envoltat del toisó d'or.

L'ex-libris d'Alfons XIII, una de les set marques excepcionals prèviament comentades a l'ensem (631), constitueix la parella del blasó anterior, el del monestir de Poblet, especialment pel que fa a les mesures, el cartutx, la corona i els tinents que la sostenen.

De fet, la marca deu ser una vinyeta projectada amb una altra finalitat inicial que ara veu la llum en forma d'ex-libris, com in-sinuem al final del comentari precedent; sobretot si considerem que del rei Alfons XIII sols es coneixen quatre marques de biblioteca:

una gravada el 1904 per Alexandre de Riquer a quatre tintes, la més esplèndida⁽⁶³²⁾; una segona, molt senzilla, amb la inscripció "Ex Libris Ildephonsi XIII/A Nativitate Hispaniarum", dissenyada per Miguel Velasco Aguirre; una tercera amb la lletra "Biblioteca de S.M." i, en darrer lloc, una usada fins al 1931 amb les inicials coronades R(eial) B(iblioteca)⁽⁶³³⁾.

Quant al disseny en si, el més destacable és la simplicitat en el tractament dels diferents elements del blasó, la qual cosa palesa una inseguretats en l'artista davant de la interpretació de les marques heràldiques que ja hem pogut advertir en altres exemplars, però que en aquest cas concret ens dona una idea molt allunyada del que ha de ser un autèntic escut reial.

=====

292. Mariano de FORONDA y GONZÁLEZ-BRAVO. Marquès de Foronda.
(El Escorial, 1887 - Vitòria, 1961)

- VALE MAS NOBLEZA//
QUE ORO Y RIQEZA
- 1926
- 100 x 93 mm
- P l a
- s.f.
- Co. (287 a 293) (622)

Blasó del segon marquès de
Foronda, amb creu de Montesa
i mantell de gran d'Espanya.

El financer Mariano de Foronda, segon marquès de Foronda i gran d'Espanya, director de la companyia de tramvies de Barcelona des del 1902 i de l'Exposició Universal de Barcelona del 1929, és el destinatari de l'últim dels ex-libris que hem considerat insòlits en el comentari dedicat al monograma de Ramon Miquel⁽⁶³⁴⁾; en aquesta ocasió, però, tot i que la vinyeta no va signada ni numerada i palesa una simplicitat en el traç paral·lela a la dels dos blasons ressenyats anteriorment, sembla evident que el consignatari encarregà la marca a Josep Triadó quan li fou annexada la grandesa d'Espanya el 1926, clarament visible en el mantell d'ermini que abraça l'escut i l'acompanyament -la corona marquesal i la creu de Montesa-.

El blasó, quarterat en creu i amb un escudet sobre el tot amb les armes familiars dels Foronda, no porta els corresponents esmalts; fet que, d'altra banda, no és nou en les seves obres de caire heràldic, en general caracteritzades per la no utilització d'esmalts, l'erroni tractament de les càrregues, la indefinició de contorns, els ombrejats... és a dir, la no consideració de les lleis i les normes heràldiques. Són unes referències que, en definitiva, palesen la poca sensibilitat de l'artista en aquest camp, tal vegada perquè l'heràldica utilitza un llenguatge aparentment molt rígid i força allunyat de la llibertat creativa i compositiva que tant li agradava.

Aquest sembla el motiu, doncs, que justifica la poca vistositat del conjunt, tot i l'aparent ostentació de la divisa i el regi mantell que li serveix de marc.

=====

293. Jaume COTS i GORCHS
(Barcelona, 1902)

- Pro Veritate//et Justitia/
EX-LIBRIS/JACOBVS COTS
GORCHS

- 1926
- 89 x 58 mm⁽⁶³⁵⁾
- P 1 b
- 294 / TRIADÓ
- Op. 294

L'esperit de superació
professional és l'allegoria
que ens ofereix l'ex-libris de Jaume Cots.

- CS núm. 259

- MAC núm. 81 i 274

Jaume Cots, que el 1926 tot just acabava de llicenciar-se en filosofia i de doctorar-se en dret, encarregà un ex-libris a Josep Triadó en el qual l'artista havia de combinar tres elements suggerits pel mateix propietari⁽⁶³⁶⁾: el primer, l'escut heràldic de la família -que no apareix amb els esmalts-; el segon, un lema en llatí al·lusionat a les dues carreres -"Pro veritate", a la filosofia, i "et justitia", al dret- i, el tercer, una àguila a punt d'enlairar-se, representativa de Jaume Cots, que també iniciava la seva carrera pro-

fessional. Amb aquestes referències, doncs, Josep Triadó compon una marca de caràcter professional on l'ànguila, amb les ales esteses com les del blasó, mira el sol de fit a fit en una actitud clarament desafadora.

De fet, aquest és un tema a bastament tractat en els ex-libris com a expressió de superació personal i de triomf, on el penyal simbolitza el punt culminant que poden assolir els homes i el sol, que il·lumina tot el conjunt, la nova fita a obtenir; es tracta, en fi, d'un pas que únicament pot donar la significativa i poderosa àguila, que esdevé, així, la idealitzada personificació del posseïdor.

Entre els ex-libris d'aquestes característiques, el precedent més proper que té l'artista és una obra seva del 1906 destinada al Dr. Queraltó⁽⁶³⁷⁾, però Alexandre de Riquer n'havia fet dues més, una el 1903 per a Eduard Marquina, on el tema se centra en l'amenaçadora mirada de l'ànguila al sol, i una altra del 1901 per a Manuel de Montoliu⁽⁶³⁸⁾, que la Revista Ibérica de Exlibris descriu així: "Representa á una àguila, posada sobre enhiesto peñasco, dirigiendo su mirada al sol. En la parte superior, ocupada por el astro, la leyenda (...). En la parte inferior, una cinta, con la letra "Ex libris" y el nombre del posesor."⁽⁶³⁹⁾ És una descripció que, en definitiva, s'escau perfectament a l'ex-libris de Jaume Gots.

Cal advertir, finalment, que l'al·legoria que ens ofereix Triadó també es veu realçada pel contrast cromàtic entre grans espais foscos esquitxats de blanc -la terra i els homes- i un fons lluminós trencat únicament pels raigs del sol -el cosmos-, que podem interpretar amb la divisa "Post tenebras spero lucem" que rubrica la marca de l'edició prínceps del Quixot⁽⁶⁴⁰⁾.

=====

294. Antoni GARRIGA

(Països Catalans, S. XIX - ?)

EX-LIBRIS Mn. ANTONI GARRIGA + ✱

- EX-LIBRIS Mn. ANTONI GARRIGA
- 1926/29
- 56 x 70 mm
- P l a
- TRIADÓ
- Cp. 295 ?

Ex-libris religiós presidit
pel cèrvol, que actua
com a símbol d'elevació.

L'últim ex-libris conegut de Josep Triadó és aquest destinat a Mn. Antoni Garriga, que aparegué publicat per primera vegada el 1954 a la Circular de l'ASB i mencionat uns anys després, el 1965, per la mateixa revista (641).

El disseny, per bé que presenta alguns trets no gaire habituals en l'obra de Triadó, com el tema tractat, la no incorporació de la figura central en un conjunt perfectament simètric o la utilització d'un marc inusual; en canvi, és perfilat amb el traç segur i sintètic propi de la mà de l'artista i ombrejat a base de ratllats i serretes tan freqüents en les seves darreres produccions, alhora que insisteix en el contrast entre el blanc i el negre, que continua palesant la importància de l'element simbòlic o que, fins i tot, evidencia el gust pel petit detall, que mai no abandonà i que podem ad-

vertir en les fulles i l'herba. Es tracta, en fi, d'una delicada i original vinyeta on el silenci únicament pertorbat pel soroll de la font i el cérvol bevent, el perfum de les flors i l'aire, el cromatisme que podem intuir entre la lluminositat i la foscor o l'agradable sensació de l'aigua fresca i incontaminada, esdevenen el motor capaç de generar en l'espectador un seguit d'estímuls sensorials d'innegable caràcter panteista.

El destinatari, el nom del qual apareix a la base entre el mot "ex-libris" i el crismó, és representat pel cérvol que, també des del centre de la composició, beu l'aigua de la font mentre acaricia el cel amb les seves banyes. En aquest sentit, cal destacar, d'una banda, el paralelisme entre el banyar de l'animal i el fullatge de l'arbust, tots dos simbòlics de l'elevació espiritual; i, de l'altra, el contrast entre la llum que emana d'alguns elements de la terra i del propi cérvol i la tenebrosa negror del més enllà, de l'univers, com a expressió de la puresa i el misticisme que deuria caracteritzar la vida de Mn. Antoni Garriga.

El cérvol -Mn. Antoni Garriga- esdevé, així, el mitjancer entre la vida terrenal i espiritual, entre la font de vida -l'expressió "ex-libris"- i el sentiment religiós -el crismó-.

=====

III

A L T R E S

=====

O B R E S

=====

I

===

A T R I B U C I O N S

=====

Fig. 1 -Ex-libris d'Alexandre Cardunets.

Fig. 4 -Il·lustració de J. Triadó per a Els cent aforismes del bibliòfil.

Fig. 3 -Il·lustració de J. Triadó per a Contes de bibliòfil.

Fig. 2 -Marca de relligador.

En el conjunt de l'obra exlibrística triadoriana, hi ha uns pocs exemplars que apareixen inclosos en col·leccions públiques i privades i que, fins i tot, han estat acceptades com a ex-libris per la crítica en alguna ocasió; això no obstant, cal remarcar que es tracta d'obres no pensades per l'artista com a marques de biblioteca o, simplement, que han estat projectades per un altre dibuixant. En aquest sentit, les col·leccions d'ex-libris de la Biblioteca dels Museus d'Art de Catalunya (A. de Riquer i J. Triadó) i la de la Biblioteca de Catalunya (Frederic J. Miracle), compten amb la major part d'aquests falsos ex-libris de Triadó, que tot seguit passem a ressenyar.

=====

FIG. 1 - FOMENT de les ARTS DECORATIVES
(Barcelona, 1903)

Malgrat que efectivament és un ex-libris l'obra que conserva la Biblioteca dels Museus d'Art (núm. 149) i que també ressenya M. V. Salom en el seu catàleg (núm. 262); la marca no és de Josep Triadó, sinó d'Alexandre Cardunets.

Es tracta de l'ex-libris que el propi Cardunets va lliurar al FAD després d'haver obtingut un accèssit en el concurs convocat per l'entitat el 1916⁽⁶⁴²⁾; lliurament que justament va fer a l'ensem amb Josep Triadó, guanyador del segon premi i d'un altre dels quatre accèssits⁽⁶⁴³⁾.

Cal destacar, finalment, que l'ex-libris en qüestió fou publicat en l'anuari del FAD de 1921, òbviament amb el nom de l'autor a sota⁽⁶⁴⁴⁾.

=====

FIG. 2 - MIQUEL i RIUS

(Barcelona, S. XIX - S. XX)

La collecció de Frederic J. Miracle, avui a la Biblioteca de Catalunya, conté quatre ex-libris ja referenciats en el seu moment a nom de Pere Borràs, Miquel Fujolar, Enric Miracle i el de l'entitat barcelonina Sucesor de J. Neufville, tots ells de Triadó, però concebuts per l'artista com a marques universals⁽⁶⁴⁵⁾; es tracta, doncs, d'uns particulars que contràriament a la voluntat del creador afegiren imprès el llur nom.

Ultra això, en la mateixa collecció (full 2, núm. 8271), també hi podem veure un exemplar a nom de "Can Miquel i Rius", el taller d'enquadrernació dirigit per Ramon Miquel i Planas i fundat pel seu pare.

La vinyeta en qüestió, que especifica clarament "Fou relligat a can Miquel i Rius", és en realitat una marca d'enquadrernador i no un ex-libris. En aquest sentit, és força il·lustratiu un article de Víctor Oliva aparegut a la Revista Ibérica de Exlibris sobre les marques del llibre, il·lustrat amb diverses menes de segells: filigrana, marques d'editor, d'impressor, d'autor, de llibreter i de relligador, representada, justament, pel present disseny⁽⁶⁴⁶⁾.

=====

FIG. 3 - Angelita SOLÉ i DURAN

(Barcelona, 1921)

Un altre dels falsos ex-libris que conserva la Biblioteca dels Museus d'Art (núm. 214) i també ressenyat en el catàleg de M. V. Salom. (núm. 277), és l'exemplar d'Angelita Solé, nora de Ramon Miquel

i Planas. En realitat, es tracta d'una il·lustració del propi Triadó realitzada el 1924 per a l'edició de Contes de bibliòfil⁽⁶⁴⁷⁾, el gravat de la qual era al taller de Miquel i Rius i que el 1955 aproximadament va ser transformada en ex-libris per Angelita Solé, a instàncies del seu marit, Ramon-Ausiàs Miquel i Solà, i del bibliòfil Antoni Dalmau⁽⁶⁴⁸⁾.

=====

FIG. 4 - EX-LIBRIS

L'últim dels ex-libris enganyosos de Josep Triadó és una il·lustració de l'artista per a l'edició de Els cent aforismes del bibliòfil⁽⁶⁴⁹⁾, una il·lustració que no és més que una alegoria de l'ex-libris, com i també ho són les altres que l'acompanyen de l'astronomia, la crítica, el llibreter, la lectura, etc. Es tracta, en definitiva, d'una vinyeta en la qual el mot "ex-libris" actua com a distintiu de l'alegoria i no com ho faria en una marca universal. Val a dir, en aquest sentit, que l'única referència que en tenim és el propi llibre on apareix imprès, la qual cosa justifica que no hi hagi cap exemplar solt en les diferents col·leccions privades o públiques.

=====

I V

C A T À L E G A B R E U J A T

I

T A U L A D E C O N C O R D A N C E S

10	A. T. Trenchard	1787	10	11	11
11	B. ...	1783	10	12	117
12	C. ...	1788	12	13	11
13	D. ...	1789	14	14	114
14	E. ...	1792	11	15	110
15	F. ...	1794	18	16	120
16	G. ...	1795	19	17	115
17	H. ...	1797	15	18	116
18	I. ...	1798	17	19	117
19	J. ...	1800	16	20	118
20	K. ...	1802	18	21	119
21	L. ...	1804	19	22	120
22	M. ...	1805	21	23	121
23	N. ...	1807	20	24	122
24	O. ...	1808	22	25	123
25	P. ...	1810	23	26	124
26	Q. ...	1812	24	27	125
27	R. ...	1814	25	28	126
28	S. ...	1816	26	29	127
29	T. ...	1818	27	30	128
30	U. ...	1820	28	31	129
31	V. ...	1822	29	32	130
32	W. ...	1824	30	33	131
33	X. ...	1826	31	34	132
34	Y. ...	1828	32	35	133
35	Z. ...	1830	33	36	134

Per a cadascun dels ex-libris d'aquesta taula, ordenats cronològicament (Op), amb el nom del destinatari i amb l'any d'execució, donem les numeracions corresponents a la present obra (CY), les del catàleg de Josep Triadó (CT), les donades per M. Victòria Salom a "José Triadó Mayol". Estudios Pro Arte, núms. 7/8, pp. 20-28 (CS) i les de l'"Inventario de Exlibris Ibéricos", de la Revista Ibérica de Exlibris, 1903-1906 (RIE). Al final, a més, s'hi inclouen les marques atribuïdes o els falsos ex-libris.

Op.	Nom	Any	CY	CT	CS	RIE
1	B.G.T. Filipinas	1900	1	1	84	386
2	V. Bisbal	1900	2	2	17	60
3	H. Miralles	1900	3	3	5	63
4	?	1900	-	-	-	-
5	J. Valón	1900	4	4	4	59
6	A. García Ll.	1900	5	5	3	267
7	J. Pahissa	1900	6	6	2	265
8	B-M. Balaguer	1900	7	7	6	298
9	P. Mayol	1900	8	8	1	268
10	M.J. Bertan	1901	9	9	8	58
11	C. Miralles	1901	10	10	9	387
12	I. Sunyol	1901	11	11	16	61
13	M. Rodz. Codolà	1901	12	12	12	264
14	A. Ruiz	1901	13	13	15	270
15	M. Conrotte	1901	14	14	11	266
16	J. Pella	1901	15	15	10	64
17	I. Bonsoms	1902	16	-	-	390
18	I. Bonsoms	1902	17	16	35	388
19	I. Bonsoms	1902	18	17	36	389
20	P. Font	1902	19	18	33	326
21	J. Triadó	1902	20	19	19	278
22	G. Gili	1902	21	20	20	327/392
23	J. Triadó	1902	22	21	21	391
24	V. Català	1902	23	22	23	324
25	?	1902	-	-	-	-
26	V. Bisbal	1902	24	23	22	393
27	A. Triadó	1902	25	24	24	335
28	P. Font	1902	26	25	34	394
29	M.I. Nolla	1902	27	26	26	329
30	J. de M. de Suelves	1902	28	27	27	334
31	J. Valón	1902	29	28	28	395
32	J. Triadó	1902	30	29	29	396
33	P. Font	1902	31	-	-	397
34	J. Roig	1902	32	30	30	333

Op.	Nom	Any	CY	CT	CS	RIE
35	E. Puig	1902	33	31	31	332
36	F. Giró	1902	34	32	32	383
37	A. Font	1902	35	33	52	414
38	M. Sitjar	1902	36	34	25	375
39	A. Ruiz	1902	37	35	13	401
40	P. Salvat	1902	38	36/37	55	435
41	N. Quirno	1902	39	38	37	343
42	A. Ruiz	1902	40	39	14	-
43	V.M. Triadó	1903	41	40	39	483
44	J. Furnells	1903	42	41	40	513
45	J. Batlló	1903	43	42	41	440
46	E. Puig	1903	44	43	42	461
47	Cercle Liceu	1903	45	44	7	-
48	F.J. Miracle	1903	46	45	44	439
49	J.M. Soler	1903	47	46	45	568
50	F.J. Miracle	1903	48	47	46	544
51	J. Triadó	1903	49	48	47	-
52	P. Berlín	1903	50	49	57	470
53	R. Triadó	1903	51	50	48	-
54	J. Albiol	1903	52	51	49	-
55	J. Triadó	1903	53	52	50	-
56	E. Anguera	1903	54	53	51	-
57	J. Artal	1903	55	54	285	-
58	J.F. Granell	1903	56	55	43	-
59	R. Codina	1903	57	56	54	628
60	S. i C. Junyer	1903	58	57	271	553
61	F. Llorens	1903	59	58	56	527
62	M. de Sojo	1903/4	60	59	38	-
63	G.A. Tell	1903/4	61	60	58	676
64	E. Varela	1903/4	62	61	59	-
65	MMT	1903/4	63	62	60	-
66	Universal	1903/4	64	63	61	-
67	P. Font	1903/4	65	64	62	-
68	Universal	1903/4	66	65	63	-
69	F.J. Miracle	1903/4	67	66	64	545
70	P. Freixa	1903/4	68	67	65	687
71	F.J. Miracle	1904	69	68	66	-
72	J. Monsalvatje	1904	70	69	67	-
73	M.F. Nolla	1904	71	70	68	-
74	J. Triadó	1904	72	71	69	-
75	V. Roca	1904	73	72	70	-
76	J. Monsalvatje	1904	74	-	71	647
77	E. Orduña	1905	75	73	72	-
78	B.A. Reus	1905	76	74	83	669
79	A. Mas	1905	77	75	273	721
80	A. Triadó	1905	78	76	73	-
81	V.M. Triadó	1905	79	77	74	-
82	E. Nieto	1905	80	78	75	564
83	J. Casas	1905	81	79	76	-
84	M. Marinello	1905	82	80	77	680

Op.	Nom	Any	CY	CT	CS	RIE
85	Universal	1905	83	81	78	-
86	L. Soler	1905	84	82	79	-
87	J. Mirapeix	1905	85	83	80	679
88	B.M. Montserrat	1905	86	84	81	671
89	Universal	1905	87	85	82	-
90	M.I. Nolla	1905	88	86	85	-
91	J. Morelló	1905	89	87	86	-
92	J. Petit	1905/6	90	88	87	-
93	P. Font	1905/6	91	89	-	-
94	P. Font	1905/6	92	90	-	-
95	M. Coll	1905/6	93	91	88	-
96	M. i R. Triadó	1905/6	94	92	89	-
97	A. Par	1905/6	95	93	90	-
98	Universal	1906	96	94	91	-
99	J. Triadó	1906	97	95	92	-
100	M.I. Nolla	1906	98	96	93	-
101	A. Aleu	1906	99	97	94	-
102	J. Queraltó	1906	100	98	95	-
103	J. Queraltó	1906	101	99	96	-
104	Inst.C.A. Llibre	1906	102	100	265	-
105	E. Ràfols	1906	103	101	98	-
106	J. Monsalvatje	1906	104	102	97	-
107	I E C	1907	105	103	99	-
108	Anònim	1907/12	106	104	100	-
109	F.J. Miracle	1907/12	107	-	274	-
110	J.M. Monegal	1907/12	108	105	275	-
111	R. Monegal	1907/12	109	106	268	-
112	Universal	1912	110	107	101	-
113	J. Castillo	1912/14	111	108	102	-
114	L. Torras	1912/14	112	109	103	-
115	J. Triadó	1912/14	113	110	104	-
116	M. i R. Triadó	1912/14	114	111	105	-
117	MMM	1914	115	112	106	-
118	E. Toda	1914	116	113	269	-
119	M. Marín	1914	117	114	272	-
120	J. Triadó	1914	118	115	107	-
121	V. Triadó	1914	119	116	108	-
122	Caputxins Pompeia	1914	120	117	109	-
123	V. Muntadas	1914	121	118	110	-
124	M. Serra	1914	122	119	117	-
125	R. Gasset	1914	123	120	111	-
126	E. Escalas	1914	124	121	112	-
127	H. Sanner	1914	125	-	276	-
128	P.GA. Muñoz	1914/16	126	122	113	-
129	P.GA. Muñoz	1914/16	127	123	114	-
130	J. Soldevila	1914/16	128	124	115	-
131	J. Triadó	1914/16	129	125	116	-
132	E. Lange	1914/16	130	126	149	-
133	Ch.A.R	1914/16	131	127	119	-

Op.	Nom	Any	CY	CT	CS	RIE
134	J. Palomera	1914/16	132	128	133	-
135	A. Triadó	1914/16	133	129	118	-
136	J. Monsalvatje	1916	134	-	264	-
137	A. Cirera	1916	135	130	120	-
138	Albert Triadó	1916	136	131	121	-
139	FAD	1916	137	132	260	-
140	FAD	1916	138	133	261	-
141	V.M. Triadó	1916	139	134	122	-
142	J.M. Soler	1916	140	135	123	-
143	R. Miquel	1916	141	136	124	-
144	MG	1916	142	137	125	-
145	A. Dalmau	1916	143	138	126	-
146	M.I. Nolla	1916	144	139	127	-
147	J. Triadó	1916/17	145	140	128	-
148	J. Fabregat	1916/17	146	-	129	-
149	H. Sanner	1916/17	147	141	130	-
150	BORL	1916/17	148	142	131	-
151	H. Sanner	1916/17	149	143	132	-
152	A. Pujolar	1916/17	150	144	158	-
153	M	1916/17	151	145	282	-
154	I. Nolla	1916/17	152	146	134	-
155	J. Domènech	1917	153	147	284	-
156	J. Garcia	1917	154	148	-	-
157	P. Cassan	1917	155	149	135	-
158	As.Viaj.Com.	1917	156	150	136	-
159	M. Triadó	1917	157	151	137	-
160	J. Fabregat	1917	158	152	138	-
161	J. Iglesias	1917	159	153	139	-
162	A. Dalmau	1917	160	-	140	-
163	M. Vega	1917	161	154	141	-
164	J. Fabregat	1917	162	155	142	-
165	J. Triadó	1917	163	156	281	-
166	J. Mayolas	1917	164	157	143	-
167	F.J. Miracle	1917	165	158	144	-
168	P. Boixader	1918	166	159	145	-
169	I. Nolla	1918	167	160	146	-
170	R. Triadó	1918	168	161	18	-
171	B. Sigalés	1918	169	162	148	-
172	B. Sigalés	1918	170	163	147	-
173	C.A. Ferreira	1918	171	164	150	-
174	S. Subirana	1918	172	165	151	-
175	CVNK	1918	173	166	217	-
176	J. Triadó	1918	174	167	152	-
177	A. Soldevila	1918	175	168	153	-
178	A. Jaumeandreu	1918	176	169	154	-
179	E. Arbós	1918	177	170	155	-
180	J.Rdrz.del Busto	1918	178	171	156	-
181	M. Triadó	1918	179	172	157	-

Op.	Nom	Any	CY	CT	CS	RIE
182	A. Canals	1918	180	173	280	-
183	J. Gómez	1918	181	174	159	-
184	A.M. Ciervo	1918	182	175	160	-
185	E. Vilaret	1918	183	176	161	-
186	J. Gallach	1918	184	177	162	-
187	J. Triadó C.	1918	185	178	163	-
188	J. Gallach	1918	186	179	164	-
189	D. Ansorena	1918	187	180	165	-
190	E Ch J	1918	188	181	166	-
191	C. Santos	1918	189	182	167	-
192	A. de l'Holm	1918	190	183	168	-
193	L J P	1918	191	184	169	-
194	T.C. Ferrater	1918	192	185	170	-
195	C.A. Ferreira	1918	193	186	279	-
196	J. Llopart	1918	194	187	171	-
197	P. Paredes	1918	195	188	172	-
198	Ll. Puiggener	1918	196	189	173	-
199	J. Triadó	1918	197	190	174	-
200	J. Triadó	1918	198	191	175	-
201	R. Casals	1919	199	192	176	-
202	M. Borrell	1919	200	193	183	-
203	A. Ros	1919	201	194	178	-
204	C.A. Ferreira	1919	202	195	179	-
205	S. Vinyet	1919	203	196	180	-
206	E. Guinea	1919	204	197	181	-
207	J. Caballero	1919	205	198	182	-
208	R. Triadó	1919	206	199	278	-
209	C.A. Ferreira	1919	207	200	184	-
210	A Palacio	1919	208	201	185	-
211	L. Sangallo	1919	209	202	186	-
212	C.A. Ferreira	1919	210	203	187	-
213	M. Badia	1919	211	204	188	-
214	C. Miracle	1919	212	205	189	-
215	C. Figueras	1919	213	206	190	-
216	P.M. Rosich	1919	214	207	191	-
217	J. Triadó	1919	215	208	192	-
218	G. Castells	1919	216	209	193	-
219	J. Triadó	1919	217	-	194	-
220	H. Sanner	1919	218	-	195	-
221	M. Bosch	1919	219	210	196	-
222	M. Bosch	1919	220	211	197	-
223	S. Paraiso	1919	221	212	198	-
224	E. Colomer	1919	222	213	199	-
225	J. Carsi	1919	223	214	200	-
226	J. Catarineu	1919	224	215	201	-
227	M. Castells	1919	225	216	202	-
228	V.M. Triadó	1919	226	217	203	-
229	J. Triadó	1919	227	218	204	-

Op.	Nom	Any	CY	CT	CS	RIE
230	J. i R. Sandoval	1919	228	219	205	-
231	J. Hurtado	1919	229	220	206	-
232	I. Nolla	1919	230	221	207	-
233	ATCB	1919	231	222	208	-
234	C.C. Buenos Aires	1919	232	223	209	-
235	Unió d'Ex.Barna.	1919	233	224	210	-
236	J. Tell	1919	234	225	211	-
237	G. Alabart	1919	235	226	212	-
238	I. Deulovol	1919	236	227	213	-
239	C. Titz	1919	237	228	214	-
240	A. Simó	1919	238	229	215	-
241	R. Zárraga	1919	239	230	216	-
242	I. Deulovol	1919	240	231	218	-
243	Universal (FAD)	1919	241	232	219	-
244	A. Viñas	1919/20	242	233	-	-
245	B.Pin.Torre Remei	1919/20	243	234	220	-
246	R. Teixé	1919/20	244	235	221	-
247	Universal (FAD)	1920	245	236	222	-
248	A. Mascareña	1920	246	237	223	-
249	V.M. Triadó	19 0	247	238	224	-
250	J. Triadó	1920	248	239	225	-
251	I. Verdaguer	1920	249	240	226	-
252	C. Castillo	1920	250	241	227	-
253	E. Poggi	1920	251	242	228	-
254	DS	1920	252	243	229	-
255	I. Elias	1920	253	244	230	-
256	A. Suriol	1920	254	245	231	-
257	C. Rocha	1920/21	255	246	232	-
258	A. Covarsi	1920/21	256	247	233	-
259	As. Mercers detall	1921	257	248	234	-
260	V.M. Triadó	1921	258	249	235	-
261	M. Triadó	1921	259	250	236	-
262	KM	1921	260	251	237	-
263	P. Català	1921	261	252	238	-
264	Universal (FAD)	1921	262	253	239	-
265	A. Triadó	1921/22	263	254	240	-
266	J. Castellnou	1921/22	264	255	241	-
267	P. Pro Colegios...	1921/22	265	256	242	-
268	Casa Periodistes...	1921/22	266	257	270	-
269	M. Gras	1921/22	267	258	243	-
270	E. Gatells	1922	268	259	244	-
271	Universal (FAD)	1922	269	260	245	-
272	R. Kéon	1922	270	261	246	-
273	M. i S. Güell	1922/23	271	262	247	-
274	Universal (AAD)	1923	272	263	263	-
275	J. Triadó	1924	273	264	248	-
276	B. Camps	1924	274	265	249	-
277	R. Patxot	1924	275	266	250	-

Op.	Nom	Any	CY	CT	CS	RIE
278	Universal	1924	276	267	251	-
279	A. Torras	1924	277	268	252	-
280	Universal (AAD)	1924	278	269	253	-
281	J. Soler - E. Jorro	1924	279	270	254	-
282	Universal	1924	280	271	255	-
283	A. Grekson	1924	281	272	256	-
284	F. Rivière	1924	282	273	257	-
285	J.M. Mayol	1924	283	274	258	-
286	FM	1924	284	275	-	-
4/25?	L. Díaz	1900/02?	285	-	-	-
287-293	Espasa-Calpe	1925	286	-	266	-
287-293	Espasa-Calpe	1925	287	-	268	-
287-293	R. Miquel		288	-	283	-
287-293	R. Miquel		289	-	-	-
287-293	Mon. Poblet	1925/26	290	-	-	-
287-293	Alfons XIII	1925/26	291	-	-	-
287-293	M. de Foronda	1926	292	-	-	-
294	J. Cots	1926	293	-	259	-
295 ?	A. Garriga	1926	294	-	-	-
<hr/>						
	FAD	1921	F.1	-	262	-
	M. Rius	190_	F.2	-	-	-
	A. Solé	1955	F.3	-	277	-
	Universal	1924	F.4	-	-	-

=====

V

I N D E X S

.....	10
.....	11
.....	12
.....	13
.....	14
.....	15
.....	16
.....	17
.....	18
.....	19
.....	20
.....	21
.....	22
.....	23
.....	24
.....	25
.....	26
.....	27
.....	28
.....	29
.....	30
.....	31
.....	32
.....	33
.....	34
.....	35
.....	36
.....	37
.....	38
.....	39
.....	40
.....	41
.....	42
.....	43
.....	44
.....	45
.....	46
.....	47
.....	48
.....	49
.....	50
.....	51
.....	52
.....	53
.....	54
.....	55
.....	56
.....	57
.....	58
.....	59
.....	60
.....	61
.....	62
.....	63
.....	64
.....	65
.....	66
.....	67
.....	68
.....	69
.....	70
.....	71
.....	72
.....	73
.....	74
.....	75
.....	76
.....	77
.....	78
.....	79
.....	80
.....	81
.....	82
.....	83
.....	84
.....	85
.....	86
.....	87
.....	88
.....	89
.....	90
.....	91
.....	92
.....	93
.....	94
.....	95
.....	96
.....	97
.....	98
.....	99
.....	100

V. 1. LEMES

Les xifres corresponen a la numeració de la present obra.

- A bon seny no hi val engany.	289
- A poc a poquet	99
- Amor i Art	6
- Ars - Fides - Scientia	21
- Arts - Ciències.	236
- Avant, avant, fem via!	103
- Calpe	186
- Catalunya i avant	232
- Debe - Haber.	77
- Déu sobre tot	44
- Dorea sitou apo.	220
- Dret i Pàtria	15
- Ego sum	37
- (...) en recordança de 1899.	144
- Finis	129
- Fortiter in re, suaviter in modo	121
- La fura	67
- Gloria in excelsis deo (...)	8-41
- In adversis fortior esto.	271
- In memoriam (...)	115
- In nomine patris et filii et spiritu sancti	166
- Indústria - Art.	43
- INRI	41-132-180
- Jano	123
- Labor - Veritas - Charitas	3
- Lex.	85
- Leyes	84
- Literatura y Arte	58
- El llibre fa l'home	95
- Macti animo este victoria ducit fidentes	165

- Mihi arti ac scientiae in servienti cor allevatur . . .	171-193
- Nec rosae desunt spinae.	120
- Oli laurini.	145
- Ora et labora	86
- Pàtria - Ciència - Amor.	101
- Patria - Fides - Labor	72
- Pax 1918.	198
- Pax. Pax domine sit semper vobiscum.	119
- Post tenebras spero lucem	18
- Preguem que sia aquest pi l'arbre sagrat de la pàtria . . .	48
- Pro veritate et justitia	293
- Pugno pro luce.	106
- Qui et pogués veure com et somio.	34
- Qui non proficit deficit	271
- Sempre amunt	100
- Sgu tarso	219
- Si este libro se perdiere (...)	176
- Tolle - Lege	45
- Treballar és progressar.	46
- Tu seràs lo mirall en què me mire	10
- Vale más nobleza que oro y riqueza	292
- Veritas	11
- Vindicamus haereditatem patrum nostrorum	69
- Vinum novum.	203

=====

V. 2. PROPIETARIS

Les xifres remetent a la numeració que hem donat en la present obra. Entre parèntesi apareixen aquelles que en el repertori han estat entrades com a marques universals i, en cursiva, les atribucions i els falsos ex-libris de Josep Triadó.

- ALABART i SANS, Gumersind235
 ALBERT i PARADÍS, Caterina23
 ALBIOL i LÓPEZ, Josep52
 ALEU i OLIVER, Antoni de P.99
 ALFONS XIII291
 ANGUERA i JANEY, Enric54
 ANÒNIM106 (Vid. també UNIVERSAL)
 ANSORENA, Demetrio187
 ANUARI de les ARTS DECORATIVES(272-278)
 ARBÓS, Eleuteri177
 ARTAL, Josep55
 ASSOCIACIÓ de MERCERS al DETALL de BARCELONA257
 ASSOCIACIÓ de VIATJANS del COMERÇ i de la INDÚSTRIA de BARCELONA156
 ATCB231
 ATM (Vid.: TRIADÓ i MAYOL, Agustina).
 BADIA i QUER, Mòntserrat211
 BATLLÓ, Josep43
 BERLÍN de ROCA, Pilar50
 BERTRAN i TINTORER, Marc-Jesús9
 BIBLIOTECA de la COMPANÍA GENERAL DE TABACOS de FILIPINAS1
 BIBLIOTECA de l'EXCELLENTÍSSIM AJUNTAMENT DE REUS76
 BIBLIOTECA del MONESTIR de MONTSERRAT86
 BIBLIOTECA-MUSEU BALAGUER7
 BIBLIOTECA PIRINENCA de TORRE del REMEI243
 BISBAL i RIDAURA, Víctorí2-24
 BOIXADER, Pacià166
 BONSONS i SICART, Isidre16-17-18

- BORL148
- BORRELL, Marià200
- BOSCH i PAGÈS, Miquel219-220
- CABALLERO y ROMERO, José205
- CAMPS i ARRUFAT, Baldomer274
- CANALS, Andreu180
- CANTURIENSE FERRATER, Tomàs (Vid.: FERRATER i FONT de MOYA, Tomás de
Canterbury).
- CAPUTXINS de NOSTRA SENYORA de POMPEIA120
- CARSI i TORRENTS, Júlia ...223
- CASA de PERIODISTES i ARTISTES266
- CASALS i VERNIS, Ramon199
- CASAS, Josep81
- CASSAN de ZIMER, Paulina155
- CASTELLNOU, Jaume264
- CASTELLS i REIG, Genari216
- CASTELLS i SIMON, Marian225
- CASTILLO, Carles250
- CASTILLO, José111
- CATALÀ, Víctor (Vid.: ALBERT i PARADÍS, Caterina)
- CATALA i PIC, Pere261
- CATARINEU i FOSAS, Jaume224
- CENTRE CATALÀ de BUENOS AIRES232
- CERCLE del LICEU45
- CHAR ...131
- CHEI188
- CIERVO, A.M.182
- CIRERA i ROIG, Anna135
- CODINA i LANGLIN, Ramon57
- COLL i BRUGADA, Marcel·lí93
- COLOMER, Esteve222
- COMPANÍA GRAL. de TABACOS de FILIPINAS (Vid. BIBLIOTECA de la ...)
- CONROTTE MÉNDEZ, Manuel14
- COTS i GORCHS, Jaume293

- COVARSI, Aquiles256
CVNK173
DALMAU i JAMERÚ, Antoni143-160
DEULOVOL, Ignasi236-240
DÍAZ, Leopoldo285
DOMÈNECH i MANSANA, Josep153
DS252
ELIAS, Ignasi253
ESCALAS i CHAMENÍ, Ernest124
ESCORNALBOU (Vid.: TODA i GÜELL, Eduard)
ESPASA-CALPE, SA286-287
FABREGAT i ROVIRA , Josep 146-158-162
FERRATER i FONT de MOYA, Tomàs de Canterbury192
FERREIRA, Carlos-Alberto171-193-202-207-210
FIGUERAS, Clementina213
FM284
FOMENT de les ARTS DECORATIVES137-138(241-245-262-269)-FIG.1
FONT i CARRERAS, August35
FONT i RUBINAT, Pau19-26-31-65-91-92-
FORONDA y GONZÁLEZ-BRAVO, Mariano de292
FREEIXA i AULET, Pius68
FURNELLS i SOLER, Joan42
GALLACH i TORRES, Josep184-186
GARCIA i ESTRAGUÉS, Jaume154
GARCIA i LLANSÓ, Antoni5
GARRIGA, Antoni294
GASSET, Ramon123
GATELLS i ESTAPÉ, Emili....268
GILI i ROIG, Gustau21
GIRÓ i BROUIL, Fidel34
GÓMEZ, Justo181
GONZÁLEZ-AMEZÚA MUÑOZ, Pablo126-127
GRANELL i MANRESA, Jeroni-Ferran56
GRAS i VILA , Miquel267

GREKSON, Antinoo281
GÜELL i LÓPEZ, Santiago271
GUINEA de GUEZALA, Eloisa204
HOLM, Antoni de l'....190
HURTADO, Joan229
IEC (Vid.: INSTITUT d'ESTUDIS CATALANS)
IGLESIAS, Josep159
INSTITUT CATALÀ de les ARTS del LLIBRE102
INSTITUT d'ESTUDIS CATALANS105
ISABEL (Vid.: NOLLA i CANTONS, Maria-Isabel)
JA (Vid.: ARTAL, Josep)
JAUMEANDREU i OPISSO, Ernest176
JORRO i de SARRIAS, M.Elena279
JQ (Vid.: QUERALTÓ i ROS, Jaume)
JTM (Vid.: TRIADÓ i MAYOL, Josep)
JUNYER i VIDAL, Carles i Sebastià58
KÉON, Raymond270
KM260
LANGE, Eduardo130
LLOPART i de FONCILLAS, Joan194
LLORENS i RIU, Francesc59
LPJ191
M151
MARIA- ISABEL (Vid.: NOLLA i CANTONS, M.Isabel)
MARÍN SÁEZ, Manuel117
MARINELO i SAMUNTÀ, Manuel82
MASCAREÑA, Adrián246
MAS-SARDÀ i CALMET, Artur77
MAYOL i FERRER, Joaquim-Maria283
MAYOL i TORNÉ, Pere8
MAYOLAS, Joan164
MG142
MIN (Vid.: NOLLA i CANTONS, M.Isabel)

- MIQUEL i PLANAS, Ramon141-288-289
- MIQUEL i RIUSFig.2
- MIRACLE i VILA, Carolina212
- MIRACLE i VILA, Frederic-Joan46-48-67-69-107-165
- MIRALLES i ANGLÈS, Ermenegild3
- MIRALLES de IMPERIAL i GIMÉNEZ de FRONTÍN, Climent10
- MIRAPEIX i PUJOL, Josep85
- MMM115
- MMT63
- MONEGAL i MAYOL, Josepa-Maria108
- MONEGAL i MAYOL, Rosa109
- MONESTIR de MONTSERRAT (Vid.: BIBLIOTECA del ...)
- MONESTIR de POBLET290
- MONSALVATJE i FOSSAS, Jordi74
- MONSALVATJE i FOSSAS, Josep70-104-134
- MONTSERRAT de SUELVES i de MONTAGUT, Josep de28
- MORELLÓ i NART, Joaquim89
- MRTN (Vid. TRIADÓ i NOLLA, Maria i Roser)
- MUNTADAS i ROVIRA, Vicenç121
- N. de T., M.Isabel (Vid.: NOLLA i CANTONS, Maria-Isabel)
- NIETO y PÉREZ de SERRANO, Emilio80
- NOLLA i CANTONS, Maria-Isabel27-71-88-98-144-152-167-230
- ORDUÑA y VIGUERA, Emilio75
- PAHISSA i JO, Jaume6
- PALACIO, Antonio208
- PALOMERA i CORRADES, Joan132
- PAR i TUSQUETS, Alfons95
- PARAISO, Salvador221
- PAREDES, Pablo195
- PATRONATO PRO COLEGIOS SANATORIOS EN ESPAÑA265
- PATXOT i JUBERT, Rafael275
- PELLA i FORGAS, Josep15
- PETIT, J.90
- PGAM (Vid.: GONZÁLEZ-AMEZÚA MUÑOZ, Pablo)

- POBLET, Monestir de (Vid.: MONESTIR de ...)
- POGGI, Ernesto251
- PUIG i VALLS, Eduard33-44
- PUIGGENER i FERNÀNDEZ, Lluís196
- PUJOLAR, Anton150
- QUERALTÓ i ROS, Jaume100-101
- QUIRNO COSTA, Norberto39
- RÀFOLS i MARTÍ, Enric103
- REUS (Vid.: BIBLIOTECA de l'EXCELENTÍSSIM AJUNTAMENT de ...)
- RICART i ROGER, Maria-Mercè de271
- RIVIÈRE i de CARALT, Ferran282
- ROCA i CARBONELL, Valentí73
- ROCHA CARLOTTA, Conchita255
- RODRÍGUEZ i CODOLÀ, Manuel12
- RODRÍGUEZ del BUSTO, Juan178
- ROIG i BUXERES, Josep32
- ROS i GÜELL, Antoni201
- ROSICH, Pere-Maria214
- RTM (Vid.: TRIADÓ i MAYOL, Ramon)
- RUIZ i CASAMITJANA, Adolf13-37-40
- SALVAT i ESPASA, Pau38
- SANDOVAL, Juan i Ricardo228
- SANGALLO, Lorenza209
- SANNER, Hugo125-147-149-218
- SANTOS MARTÍN, Carlos189
- SERRA i BUIXÓ, Mateu122
- SIGALÉS i PONSÀ, Bartomeu169-170
- SIMÓ i COSTA, Àngel238
- SITJAR i SOBREVIA, Miquel36
- SOJO i LLUCH, Marià de60
- SOLDEVILA i CANTÓ, Joan128
- SOLDEVILA i VIDAL, Àlvar175
- SOLÉ i DURAN, AngelitaFig.3
- SOLER i NOLLA, Josep-Maria de47-140-279

- SOLER i PÉREZ, Leopold84
- SUBIRANA i OLLER, Santiago172
- SUNYOL i CASANOVAS, Ildefons11
- SURIOL i FARRÉ, Andreu254
- TAMARIT, Marquès de (Vid.: MONTSERRAT de SUELVES i de MONTAGUT, Josep de)
- TEIXÉ i BOLDÚ, Ramon244
- TELL i FRANCARD, Joaquim234
- TELL i LAFONT, Guillem-August61
- TITZ, Constance237
- TODA i GÜELL, Eduard116
- TORRAS i FARELL, Lluís112
- TORRAS i FARRIOLS, Antoni277
- TRIADÓ i CONSTANSÓ, Josep185
- TRIADÓ i CONSTANSÓ, Vicenç-Maria41-79-119-139-226-247-248
- TRIADÓ i MAYOL, Agustina25-78-133-263
- TRIADÓ i MAYOL, Josep20-22-30-49-53-72-97-113-118-129-145-163-174-
197-198-215-217-227-248-273
- TRIADÓ i MAYOL, Ramon51-206
- TRIADÓ i NOLLA, Albert136
- TRIADÓ i NOLLA, Maria94-114-157-179-259
- TRIADÓ i NOLLA, Roser94-114-168
- UNIÓ d'EXLIBRISTES IBÈRICS233
- UNIVERSAL64-66-83-87-96-110-241-245-262-269-272-276-278-280-Fig.4
- VALÓN FRAGO, Julián4-29
- VARELA y SARTORIO, Eulogio62
- VEGA i MARCH, Manuel161
- VERDAQUER, Isidre249
- VILARET, Eugènia183
- VINAS, Agustí242
- VINYET, Silvi203
- VTM (Vid.: TRIADÓ i CONSTANSÓ, Vicenç-Maria)
- ZÁRRAGA, Raül239

N O T E S

=====

- 1- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 2- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 3- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 4- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 5- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 6- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 7- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 8- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 9- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...
- 10- L'industrialisme a la fin du 19e siècle...

Els números precedits per una B, remetent a la BIBLIOGRAFIA inclosa al final de l'obra. Quan indiquem "Vid. núm.", ens referim al número individualitzador que hem donat a cadascun dels ex-libris de Triadó.

- 1.- B. 126.
- 2.- Alguns d'aquests ex-libris, publicats a Luz el 1898, animaren el reusenc R. Casals i Vernis a iniciar-se en el camp exlibrístic. Vid. B. 190.
- 3.- Ibid.
- 4.- En aquest sentit, M.V.Salom escriu: "Al aguafuerte, además de algunos de sus exlibris, de los que no se conservan las planchas (...)" Vid. B. 180, p. 9.
- 5.- La inscripció és en el Tom 1 de 1870, foli 206, núm. 821 del Registre de Naixements de Barcelona.
- 6.- Vid. l'apartat II.3.1. i la nota 26 de la present obra.
- 7.- Es tracta d'un oli del 1893 titulat Pati de la Casa de la Caritat, avui al Museu d'Art Modern de Barcelona.
- 8.- L'oli premiat, del mateix 1896, és La mort, avui al Museu d'Art Modern de Barcelona.
- 9.- L'obra, desapareguda, és Lo llonch de la calavera [sic].
- 10.- En commemoració d'aquesta efemèride, el 1916, amb motiu del quinzè aniversari de llur casament, Josep Triadó va dissenyar un ex-libris dedicat a M.I.Nolla amb l'encapçalament: "... en recordança de 1899". Vid. núm. 144.
- 11.- La informació ens l'ofereix el propi artista: "Era en el mes d'Agost de l'any 1900; quan per encàrrec de l'editor barceloní N'Armengol Miralles, dibuixàvem el primer ex-libris del nostre renaiement (...)" B.203, p. 6.

- 12.- B. 109.
- 13.- Josep Triadó és el soci número 14, i entre els altres trenta-un membres que integren la Societat, hi ha noms molt vinculats al moviment exlibrista: Isidre Bonsoms, Ramon Miquel i Planas, Alexandre de Riquer, Pau Font de Rubinat,.. i altres que, si més no, en posseïen per marcar els volums de llurs biblioteques.
- 14.- La data ens la facilita Joaquim Renart: "Un domingo, 26 de julio de 1903, en la casa-torre de Ramón Miquel i Planas, en San Gervasio, se reunieron, como acostumbraban hacer, en tertulia íntima, los exlibristas más destacados (...). Aquel día quedó formada la Revista Ibérica de Exlibris." B. 163, p. 136-137.
- 15.- Vid. B. 178.
- 16.- El disseny fou publicat a la portada del Noticiero Universal, B. 133, i a l'interior apareix una breu nota sobre el certamen convocat, al qual s'hi presentaren 79 treballs literaris i 2 artístics.
- 17.- Vid. B. 64.
- 18.- B. 152. També apareix publicat, en espanyol, a B. 35, p. 45-73.
- 19.- Vid. núm. 102.
- 20.- L'obra conté únicament les vint-i-cinc primeres marques de biblioteca tipogràfiques projectades per l'artista.
- 21.- Vid. nùms. 137 i 138.
- 22.- Vid. núm. 156.
- 23.- Vid. núm. 257.
- 24.- Ultra els del propi Triadó, destaquem els aiguaforts d'A. de Riquer, Bruno Héroux, J. Renart, J. Llongueras o R. Casals i Vernis.
- 25.- Entre els artistes que fonamentalment han treballat amb boix a partir dels anys cinquanta, sobresurten noms com E.C. Ricart, Antoni

Ollé, Antoni Gelabert, Pere Quetglàs "Xam", Carles Puntís, Tranquillo Marangoni, Bruno da Osimo, Herber Ott, Toni Hofer, Valentin Le Campion, Italo Zetti, etc.

26.- Vid. B. 213, p.38.

27.- Una bona part de les planxes les conserva el Museu d'Art Modern de Barcelona, i n'hi ha dues que pertanyen a la col·lecció dels hereus de Joan Catasús.

28.- B. 51, p. 36 / B. 137, p. 34 / B. 170, vol. II, p. 121 / B. 179, p. 17 / B. 180, p. 13 o B. 199, p. 93, entre altres.

29.- B. 163, p. 139.

30.- B. 170, vol. II, p. 121.

31.- B. 172, p. 485.

32.- B. 44.

33.- Vid. núm. 81 i un nou plagi del disseny de Triadó aparegut al Brasil per a un tal C. Veiga, B. 8.

34.- B. 180, p. 13.

35.- B. 199, p. 96.

36.- Val a dir que hi ha un curt període de temps —de mitjan 1919 fins a principis de 1922—, en el qual la simetria domina únicament el 50 % dels dissenys. Vid. nùms. 227 a 258 inclusivament.

37.- Vid. B. 213, p. 37.

38.- Cf. nota 417.

39.- B. 137, p. 34.

40.- B. 170, vol. I, p. 34-35.

41.- B. 199, p. 96.

- 42.- B. 122.
- 43.- B. 201.
- 44.- Aquest és el mètode emprat per a la descripció de gravats a la Biblioteca de Catalunya.
- 45.- Segueixo el criteri donat per Boix i Merino en el pròleg del llibre de Vindel. B. 211, p. X.
- 46.- Vid. B. 123, p. 33-34.
- 47.- B. 201.
- 48.- B. 180, p. 20-22.
- 49.- B. 87.
- 50.- B. 122.
- 51.- B. 164.
- 52.- B. 76, p. 174.
- 53.- B. 87, vol. I, p. 24 / B. 44, p. 32.
- 54.- B. 122, p. 13.
- 55.- B. 122, p. 15.
- 56.- Vid. núm. 10.
- 57.- Gn 3, 4-5.
- 58.- B. 183, vol. IV, p. 30.
- 59.- Vegeu els ex-libris de R. Kéon i d'Antoni Torras, núsms. 270 i 277, i el punt de llibre publicat a B. 138, que presenten els mateixos símbols bíblics.
- 60.- B. 122, p. 15-17.
- 61.- Ex 32, 15.
- 62.- El dibuix original, propietat de Valentina Renart, mesura 50 x 36 cm.

- 63.- B. 199, p. 124.
- 64.- B. 25, p. 186.
- 65.- L'exposició mostrava les il·lustracions publicades a Hispania al llarg del 1899. B. 100, p. 75.
- 66.- B. 183, vol. IV, p. 31.
- 67.- B. 122, p. 16-17.
- 68.- El dibuix original mesura 40^o5 x 25 cm, i és propietat de Julià-Maria Valón i Cunillera, nét del possessor de l'ex-libris.
- 69.- L'obra número 4 podria ser l'aiguafort que Triadó gravà per a Leopoldo Ruiz i que fou donat a conèixer el 1925 per Bartomeu Sigalés. Vid. núm. 285.
- 70.- B. 118, p. 18.
- 71.- B. 119, p. 18.
- 72.- B. 87, vol. I, p. 6.
- 73.- B. 122, p. 18-19.
- 74.- Vid. núm. 29.
- 75.- Aquell mateix any, A. Garcia també publicà l'obra Armas y armaduras.
- 76.- B. 95, p. 317.
- 77.- B. 122, p. 20-21.
- 78.- B. 73, núm. 1100, p. 86.
- 79.- B. 138, p. 18-19.
- 80.- A B. 122 apareix "Jaume Pahissa i Clarà", poeta; en canvi, B. 166, vol. IV, p. 84, sense dir el segon cognom, ens parla del "notable compositor señor Pahissa"; i J.F. Ràfols, B. 156, ens parla del "poeta i abrandat epígon de Wagner, Jaume Pahissa", p. 115, "fill del dibuixant del mateix nom", p. 340. Sembla evident, doncs, que el segon cognom és "Jo" i no, com afirma R. Miquel, "Clarà", especialment si tenim en compte que Jaume Pahissa i Jo fou el fill de

l'illustrador i paisatgista Jaume Pahissa i Laporta.

- 81.- B. 183, vol. IV, p. 84.
- 82.- B. 122, p. 22-23.
- 83.- B. 95, p. 318.
- 84.- B. 44, p. 33.
- 85.- Existeixen variants sense el mot "ex-libris".
- 86.- Josep M. de Riquer i Palau equivocadament dona l'any 1899. B. 170, vol. II, p. 24.
- 87.- B. 135,
- 88.- Vid. núm. 5.
- 89.- B. 122, p. 24-25.
- 90.- El seu fill, l'arquitecte Jeroni Granell i Manresa, posseeix un ex-libris de Triadó. Vid. núm. 56.
- 91.- B. 82, vol 8, p. 215.
- 92.- B. 135.
- 93.- Dec notícies a Montserrat Comas, Bibliotecària de la Biblioteca-Museu Balaguer.
- 94.- El seu fill, J.M. Mayol, també posseeix un ex-libris dissenyat per Triadó, de l'any 1924. Vid. núm. 283.
- 95.- B. 111, p. 54.
- 96.- B. 122, p. 26-27.
- 97.- B. 44, p. 33.
- 98.- Aquest mateix lema el trobem en l'ex-libris destinat a V.M. Triadó. Vid. núm. 41.
- 99.- Jo I, 9.

- 100.- B. 166, vol. II, p. 18-19. Es tracta d'un suplement acompanyat d'un poema.
- 101.- B. 19.
- 102.- B. 19, p. 55.
- 103.- B. 137, p. 43.
- 104.- B. 95, p. 311.
- 105.- B. 199, p. 113.
- 106.- Vid. núm. 6
- 107.- B. 119, p. 19.
- 108.- Apareix a B. 166, vol. II, p. 18-19; B. 137, p. 43 i B. 122, p. 29.
- 109.- B. 113, p. 19-20.
- 110.- B. 122, p. 28-29.
- 111.- Ultra l'article esmentat, M.J. Bertran també és autor d'altres escrits de temàtica exlibrística, entre els quals destaquen B. 17 i B. 18.
- 112.- Vid. l'ex-libris de la Compañia Gral. de Tabacos de Filipinas, núm. 1.
- 113.- Dec notícies d'aquest origen al nét de Climent Miralles, el Sr. Febrer i Miralles de Imperial.
- 114.- B. 122, p. 31.
- 115.- Comentat a B. 213, p. 73-76.
- 116.- B. 19, p. 55.
- 117.- B. 199, p. 113.

- 118.- B. 95, p. 311.
- 119.- B. 119, p. 19.
- 120.- B. 122, p. 33.
- 121.- B. 213, p. 140 i 222.
- 122.- B. 151, p. 190.
- 123.- B. 179.
- 124.- Vid. númer. 3.
- 125.- B. 87, vol. I, p. 13.
- 126.- B. 44, p. 33.
- 127.- B. 137, p. 43.
- 128.- B. 95, p. 315.
- 129.- B. 122, p. 35.
- 130.- B. 74, p. 98.
- 131.- B. 108.
- 132.- Vid. númer. 37 i 40.
- 133.- Vid. númer. 1 i 11.
- 134.- B. 183, vol. III, p. 70.
- 135.- B. 122, p. 37.
- 136.- Vid. númer. 7 i 12.
- 137.- B. 120, p. 99.
- 138.- B. 44, p. 33.
- 139.- B. 87, vol. I, p. 14.
- 140.- B. 122, p. 39.

141.- B. 43.

142.- B. 204.

143.- El dibuix original, propietat de Valentina Renart, mesura 47 x 37 cm.

144.- Vid. núm. 11.

145.- B. 87, vol. I, p. 6.

146.- B. 122, p. 41.

147.- B. 44, p. 34.

148.- B. 136, p. 14.

149.- La collecció cervantina, considerada la millor del món, que consta de 2450 títols en totes les llengües, amb més de 1000 edicions del Quixot tot sol, fou instal·lada en l'anomenada Sala Blava, que s'inaugurà solemnement el 30 de maig de 1916. La collecció d'impresos polítics, composta de 4630 unitats, la donà el 1910. El 1922, any en què morí Isidre Bonsoms, llegà a la Biblioteca la seva riquíssima biblioteca particular que tenia a la casa senyorial de Valldemossa, donació que es féu efectiva a la mort de la seva esposa.

150.- B. 77.

151.- B. 78.

152.- B. 136, p. 14.

153.- B. 122, p. 43.

154.- B. 122, p. 45.

155.- B. 136, p. 15.

156.- B. 163, p. 136.

- 157.- B. 168, núm. 124.
- 158.- B. 158, p. 27.
- 159.- B. 43, p. 36.
- 160.- B. 204, p. 9.
- 161.- B. 43, p. 36.
- 162.- B. 95, p. 314.
- 163.- B. 122, p. 47.
- 164.- El nét de Víctor Oliva i Sala, Víctor Oliva, està recopilant la producció de monogrames de l'impressor vilanoví, bona part de la qual són projectes fets a llapis.
- 165.- Anuari Oliva, ensaig de materialisació d'un moment intel·lectual, V. Oliva, Vilanova i la Geltrú, 1907, p. 5-6 i 37.
- 166.- Entre aquests, hi trobem els il·lustrats de Santiago Rusiñol i el de Víctor Oliva, ja esmentats.
- 167.- B. 122, p. 49.
- 168.- Vid. núm. 4.
- 169.- B. 137, p. 40.
- 170.- Vid. núms. 24 i 25.
- 171.- B. 111, p. 54-55.
- 172.- B. 122, p. 51.
- 173.- Vid. núm. 20.
- 174.- Vid. núm. 20, la segona versió del mateix tema.
- 175.- B. 121, p. 51-52.
- 176.- B. 122, p. 53

177.- B. 110.

178.- Respecte a la data de naixement hi ha diverses fonts que consideren l'any 1873: B. 49, B. 82 o J. Fuster a Literatura Catalana Contemporània (1972), per exemple. En canvi, unes altres consideren el 1869: J.M. Castellet a Narracions Catalanes del S. XX (1973), Diccionari de la Literatura Catalana (1979) o B. 124.

L'escriptora va néixer concretament el dia 11 de setembre de 1869.

179.- B. 122, p. 55.

180.- B. 114, p. 46.

181.- B. 200, p. 56.

182.- B. 174, núm. 1, p. 14.

183.- B. 128, p. 172.

184.- Vid. núm. 235.

185.- El dibuix, propietat de Ramon Borràs, mesura 44'2 x 25'8 cm.

186.- Aquesta obra, considerada la núm. 25 per B. 166, és, com indiquem, la núm. 26.

L'obra anterior és inèdita, per bé que podria tractar-se de la destinada a Leopoldo Díaz, donada a conèixer el 1925 per B. Sigalés.

Vid. núm. 285.

187.- B. 122, p. 57.

188.- Vid. núm. 2.

189.- El format petit és a una tinta.

190.- Vid. nùms. 20 i 24, de J. Triadó i V. Bisbal respectivament.

191.- Vid. nùms. 20 i 24.

192.- Vid. núm. 19.

193.- B. 204, p. 10.

- 194.- B. 122, p. 61.
- 195.- Vid. númer. 91 i 92.
- 196.- Vid. númer. 35.
- 197.- B. 95, p. 318.
- 198.- B. 114, p. 47.
- 199.- B. 44, p. 35.
- 200.- B. 118, p. 22.
- 201.- B. 119, p. 13.
- 202.- B. 199, p. 110.
- 203.- B. 137, p. 42.
- 204.- Vid. númer. 19 i 27.
- 205.- Vid. númer. 4.
- 206.- Vid. númer. 22.
- 207.- B. 121, p. 52.
- 208.- B. 95, p. 314.
- 209.- B. 44, p. 34 - 35.
Vid. númer. 26.
- 210.- B. 87, vol. I, p. 20-25.
- 211.- Vid. númer. 19.
- 212.- B. 120, p. 98.
- 213.- Vid. númer. 14.
- 214.- B. 95, p. 319.
- 215.- Vid. númer. 74.

- 216.- B. 199, p. 46.
- 217.- Op. cit. p. 82.
- 218.- Vid. núm. 26.
- 219.- B. 156, p. 247.
- 220.- Té el número 111 del registre d'inventari del museu del FAD.
- 221.- Vid. núm. 9.
- 222.- B. 19, p. 55.
- 223.- B. 81, p. 86-87.
- 224.- B. 119, p. 14.
- 225.- B. 137, p. 14.
- 226.- Vid. B. 179, p. 20 / B. 199, p. 113 i B. 95, p. 310.
- 227.- Vid. B. 213, p. 189.
- 228.- Vid. núm. 34.
- 229.- Vid. núm. 161.
- 230.- Vid. núm. 13.
- 231.- Va ser fundada per Josep i Pau Espasa i Anguera; el 1881 s'associaren amb Manuel Salvat i Xivixell fins al 1897.
- 232.- Vid. B. 30.
- 233.- Va ser publicat a B. 27 el desembre de 1902.
- 234.- B. 29, p. 357-358.
- 235.- B. 134.
- 236.- Vid. núm. 11.
- 237.- Les inicials "Dr.N.Q.C.", en lletra gòtica, apareixen en un senyal de llibre dibuixat per Triadó que té com a elements destacables l'arbre del Bé i del Mal, amb la serp, i les Taules de la Llei, també

alusius a la professió jurídica. Aquest punt de llibre surt publicat a B. 166, vol. I, p. 20.

238.- B. 166, vol. II.

239.- Vid. núms. 13 i 37.

240.- Vid. núm. 38.

241.- Les notícies biogràfiques de Mn. V.M. Triadó ens les facilità el Sr. Emili Sau i Martorell, d'Hostafrancs.

242.- Vid. núm. 38.

243.- Vid. núm. 8.

244.- La descripció però, apareix a B. 87, entre els números 535 i 536.

245.- Vid. el suplement anunciador núm. 3 aparegut a B. 166, vol. IV.

246.- B. 159, p. 130.

247.- Vid. B. 87, núm. 558. Publicat a B. 166, vol. II, p. 23.

248.- B. 118, p. 70.

249.- B. 119, p. 18.

250.- El primer és el núm. 33 de la present obra.

251.- Compareu els ex-libris de Pau Salvat, Norberto Quirno i el tercer d'Adolf Ruiz (Vid. núms. 38, 39 i 40); els pertanyents a Agustina Triadó, el segon de V. Bisbal i el de Maria-Isabel Nolla (Vid. núms. 24, 25 i 27) o el de P. Salvat i V.M. Triadó (Vid. núms. 38 i 41).

252.- B. 111, p. 54.

253.- Una composició molt similar que fins i tot és envoltada amb un cercle a base de textos, la trobem en una xilografia del s. XVI publicada a B. 5, p. 86.

- 254.- J.M. de Riquer dóna equivocadament la data del 1899 a B. 170, vol. II, p. 28.
- 255.- Curiosament l'obra número 4 de J. Triadó és inconeguda, malgrat que el propi artista li dóna el número 47 a B. 201.
- 256.- B. 13.
- 257.- B. 151, p. 220.
- 258.- El dibuix original, de 44 x 54 cm, és propietat de Ramon Borràs.
- 259.- B. 159, p. 174.
A B. 163, el propi Renart ens dóna més detalls sobre la personalitat i la col·lecció de F.J. Miracle.
- 260.- B. 137, p. 37.
- 261.- Vid. núms. 140 i 279.
- 262.- B. 166, p. 34.
- 263.- El dibuix original, propietat de Ramon Borràs, mesura 74⁵ x 41⁴ cm.
- 264.- Vid. núm. 46.
- 265.- B. 118, p. 23-24.
- 266.- Sobre els ex-libris de tema verdaguerià és força il·lustratiu l'article d'A. Boada, B. 22.
- 267.- La relació entre les Tres Branques i els Països Catalans, referenciada en el poema esmentat de Mn. J. Verdager, és interpretada així per Àngel Guimerà: "Catalunya i València / Mallorca i Rosselló / les branques són d'un arbre / que al món no té parió / són una pàtria sola / des de la creació."
- 268.- B. 137, p. 42.
- 269.- Vid. núm. 20.

- 270.- B. 114, p. 47.
- 271.- Vid. núm. 47.
- 272.- Vid. núm. 89.
- 273.- A B. 207 apareixen tres dibuixos amb aquest blasó: un per a la inicial "D", un "Trípode volador" i una "Dona en un prat amb flors a la mà dreta".
- 274.- Vid. núm. 20.
- 275.- Aquesta marca apareix reproduïda a B. 119, p. 2 i també a B. 170, vol. I, p. 22.
- 276.- Les esposes respectives eren cosines germanes.
- 277.- El tríptic, que formava part de la collecció de Maria A. Nubiola de Castellarnau, fou distribuït entre les filles d'E. Anguera, menys el de St. Enric, que conserva Mn. Valls i Valls, rector de la Parròquia dels Josepets, de Barcelona.
- 278.- Les referències al nom complet del possessor i a la seva residència, les facilita Víctor Oliva a B. 137, p. 36 i 42.
- 279.- L'anunci signat per Triadó apareix a diverses publicacions, com B. 6, p. 362 o B. 66, vols. I. i II.
- 280.- B. 176, p. 73.
Vid. també l'obra posterior dels mateixos autors, B. 177.
- 281.- Sabem que es tracta del Dr. Ramon Codina Langlin per dues referències: B. 179, p. 22 i B. 90.
- 282.- Com a professor treballà a Barcelona, en el Laboratori de Medicina Legal, i a Madrid, a l'Acadèmia de Medicina. Dirigí el butlletí de la Sociedad Farmacéutica Española i fou membre de l'Acadèmia de Ciències i Arts i de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, entre altres.
- 283.- B. 81, p. 87.

- 284.- B. 137, p. 44.
- 285.- B. 100, p. 209-210.
- 286.- B. 118, p. 24.
- 287.- B. 119, p. 17.
- 288.- En la llista de socis del FAD—B. 66, vol. I, p. 10— apareix el nom de Francesc Llorens, que tenia la botiga instal·lada al carrer Bou de la Plaça Nova, de Barcelona.
- 289.- Vid. núm. 33.
- 290.- Entre el patrimoni artístic del Cercle Artístic catalogat fins al 1936, hi trobem un oli de F. Llorens titulat "Camino adelante", segons B. 72, vol. V, p. 208.
- 291.- En aquest sentit és força il·lustrativa la vinyeta alegòrica de la "Crítica" que Triadó projectà per a B. 38.
- 292.- La frase relativa a la primera veritat socràtica, és descrita així per Plató en la seva Apologia de Sòcrates (21 d): " (...) però mentre ell es pensa saber alguna cosa, no sabent res, jo, com que no sé res, no em penso saber. Sembla, doncs, que jo sóc més savi que ell en aquesta mica: que, el que no sé, tampoc no em penso saber-ho."
- 293.- Recordem que en el barri barceloní de Sant Gervasi, en una zona que és a tocar amb el de Gràcia, hi ha un carrer dedicat a G.A. Tell.
- 294.- BOFILL i FERRO, Jaume / Antoni COMAS, Un segle de poesia catalana, Barcelona, Destino, 1968, p. 231.
- 295.- El Dr. Schulze, de Madrid, en comentar un ex-libris de G.A. Tell dibuixat per l'artista barceloní B. Cunill amb Pan com a figura central, destaca que ha vist el mateix tema desenrotllat en tres ex-libris diferents per al mateix possessor. B. 183, vol. III, p. 68.

- 296.- B. 65, p. 23.
- 297.- Vegeu la reproducció a B. 166, vol. II, p. 46, amb el núm. 586 de B. 87.
- 298.- Vid. núm. 126 i 127.
- 299.- B. 163, p. 148.
- 300.- B. 79, p. 19.
Vegeu també B. 21, vol. 16, núm. 788, Madrid 9-IV-1906, p. 4.
- 301.- B. 163, p. 148.
- 302.- B. 54, p. 156.
- 303.- Vid. núm. 23.
- 304.- Malgrat que la lectura del monograma és MTM, J. Triadó l'escriu MMT a B. 201.
- 305.- Vid. núm. 55.
- 306.- L'exemplar de la Biblioteca de Catalunya, referenciat més amunt, conté el nom del Dr. Pere Borràs en tipus d'impremta.
- 307.- B. 200, p. 56.
- 308.- B. 114, p. 47-48.
- 309.- Vid., p.e., núm. 19.
- 310.- Plató, Teòcrit, Safo, Pausànies, Crisip i altres, malgrat que discrepen respecte a l'origen de les Càrites, estan d'acord en aquest punt.
- 311.- El llibre fou editat també per la revista Joventut el mateix any 1906 amb el títol Les amors de Dafnis i Cloe i de Amor i Psiquis. Cal remarcar que l'obra de Longus, traduïda i prologada també per R. Miquel i Planas, aparegué separatament el 1906 en una edició artística il·lustrada per J. Triadó de la Revista Ibérica de Ex-

libris, amb un ex-libris universal del mateix artista que és el número 98 de la seva producció, vid. núm. 96.

- 312.- L'ex-libris apareix publicat a B. 166, vol. II. Aquest fet ens fa pensar que la data és del 1903, com els ex-libris comentats anteriorment, des del número 60; això no obstant, i malgrat que la il·lustració surt en el primer número d'aquell any, hem de tenir en compte que aquest volum fou acabat d'imprimir-se el 30 de novembre de 1905.
- 313.- El dibuix original, pertanyent a Ramon Borràs, mesura 46 x 44 cm.
- 314.- B. 118, p. 24.
- 315.- Vid. B. 3.
- 316.- B. 121, p. 49.
- 317.- B. 11, p. 118.
- 318.- Malgrat que alguns components actuals de la família han corregit l'ortografia del cognom, ens guiarem en cada cas per les entrades de B. 82.
- 319.- La primera quantitat la dona B. Sigalés a B. 185, p. 49. La informació que dona és de "1700", però hi ha una esmena manuscrita que indica "17000". L'altra xifra la facilita R. Grabolosa a B. 82, vol. 10, p. 209.
- 320.- B. 102.
- 321.- Vid. B. 187, p. 39. Cal assenyalar que, equivocadament, data aquest ex-libris el 1907.
- 322.- Vid. núm. 19.
- 323.- Vid. núm. 68.
- 324.- B. 105, p. 36.
- 325.- Cf. núm. 8.

- 326.- La data apareix a la llista publicada a B. 175, p. 51.
- 327.- La planxa d'aquest aiguafort és propietat d'Enric Anguera i Edo, de Barcelona.
- 328.- Vid. núm. 70.
- 329.- Els articles més rellevants de tema exlibrístic de Jordi Monsalvatje són B. 129 i B. 130.
- 330.- B. 120, p. 96.
- 331.- B. 189, p. 31.
- 332.- B. 175, p. 41.
- 333.- Vid. núms. 14 i 32, de M. Conrotte i J. Roig respectivament.
- 334.- Entre els articles exlibrístics signats per Emilio Orduña, cal destacar B. 143 i "¿Qué es el "Exlibris"?", Las Noticias, t. X, núm. 3262, Barcelona, 8-III-1906.
- 335.- B. 143, p. 39.
- Val a dir que l'ornamentació fou un aspecte que, en general, interessà força E. Orduña, car vint-i-cinc anys després va publicar l'obra La talla ornamental en madera. Estudio histórico-descriptivo, editat el 1930 a Madrid.
- 336.- B. 112, p. 8.
- 337.- L'Ajuntament actual de Reus, que utilitza un escut coronat amb una tiara al·lusiva a l'estat de domini pontifici entre els anys 1204 i 1543, ha d'aprovar el projecte de blasó fixat per Armand de Fluvià, conseller heràldic i assessor del Dept. de Governació de la Generalitat de Catalunya sobre escuts municipals catalans. La proposta estableix un escut caironat amb rosa, sostingut per dos lleons que l'agafen amb les mans; darrere hi ha acoblades en sautor les claus de St. Pere amb les dents cap a dalt i una àliga amb el cap abaixat que duu corona de ciutat.

- 338.- Vid. núm. 25.
- 339.- Vegeu la ressenya biogràfica del comentari corresponent al número 41.
- 340.- B. 118, p. 47.
- 341.- B. 137, p. 42.
- 342.- B. 107, p. 58.
- 343.- B. 183, vol. III, p. 68.
- 344.- B. 199, p. 112.
- 345.- El dibuix original és propietat del llibreter barceloní Santiago Valls.
- 346.- Vid. núm. 30.
- 347.- B. 69, p. 156.
- 348.- B. 208.
- 349.- B. 72, vol. V, p. 125.
- 350.- B. 195.
- 351.- B. 202.
- 352.- B. 183, vol. III, p. 67.
- 353.- B. 137, p. 44.
- 354.- B. 112, p. 8.
- 355.- B. 50, p. 10.
- 356.- Vid. núm. 212.
- 357.- Les il·lustracions dels tres premis apareixen a B. 64.
- 358.- B. 207, vol. II, núm. 12.
- 359.- Dec notícies d'aquest exemplar, que mesura 48 x 32 mm —60 x 32 mm comptant la signatura— a Aulo-Gélio Severino Godinho, de Lisboa.

- 360.- A diferència de l'ex-libris, que s'enganxa a la primera guarda dels llibres, els superlibros s'estampen directament a la coberta.
- 361.- Entre els ex-libris de la família Font de Rubinat que inclouen aquest escut, trobem alguns dissenyats per R. Casals i Vernis, com el que duu el lema "Visca Catalunya Lliure" o el d'A. de Riquer per a les seves filles Teresa i Maria Font, els cognoms de les quals han estat substituïts pels blasons corresponents.
- 362.- Aquest àlbum, una còpia del qual encara la conserva la família de Marcellí Coll, és reproduït i comentat a B. 2.
- 363.- B. 199, p. 47.
- 364.- B. 201 l'entra M.I.N.
- 365.- En el Tom IV, foli 294 del Registre de naixements de l'any 1847 de l'Institut Municipal d'Estadística de Barcelona, llegim el nom complet: "Antonio José Mariano de la Presentación Aleu Oliver".
- 366.- La seva mort és produït el 6 d'abril d'aquell any a bord del transatlàntic Washington, tornant d'una estada a Catalunya.
- 367.- Norberto Quirno, Josep Artal o el Centre Català de Buenos Aires; vid. n.ºs. 39, 55 i 232.
- 368.- B. 86, p. 271.
- 369.- Vid. n.ºm. 293.
- 370.- El dibuix original, propietat del Museu del Llibre i de les Arts Gràfiques de Barcelona, mesura 44 x 31 cm.
- 371.- B. 112, p. 5.
- 372.- B. 166, vol. IV, p. XI-XII.
- 373.- Alguns d'aquests projectes, com el de Joaquim Renart i el de Joaquim Figuerola, també els adoptà l'Institut.

- 374.- Les bales, anomenades també bacs o tampons, és una al·lusió als orígens de la impremta, també emprada per E. Canivell, car els impressors l'usaren fins a finals del segle XVIII i principis del XIX, en què s'adoptà el rolet per a tintar la forma.
- 375.- La data és el 1906, com afirma B. 175, p. 51; i no el 1913 com diu B. 187, p. 39.
- 376.- Vid. núm. 70.
- 377.- B. 175, p. 41.
- 378.- B. 193.
- 379.- La col·lecció de F.J. Miracle, que conserva la Biblioteca de Catalunya, ultra aquest ex-libris a nom d'Enric Miracle, possiblement familiar del col·leccionista, també disposa de diverses marques universals destinades a persones o entitats relacionades amb ell: Dr. Pere Borràs, Miquel Pujolar, Carolina Miracle o Successor de J. Neufville; són noms que, respectivament, completen els ex-libris universals números 64, 83, 87 i 110 del present repertori.
- 380.- La planxa és propietat de la col·leccionista barcelonina Pepita Pallé.
- 381.- L'església de Santa Maria del Miracle fou enderrocada el 1915, després de vuit segles d'existència, malgrat que en el Congrés Excursionista de Tarragona de l'any anterior es va demanar que es gestionés la declaració de monument nacional.
- 382.- Cf. nota 379.
L'ex-libris també apareix a la primera guarda de B. 7.
- 383.- Vid. núm. 52.
- 384.- Vid. núm. 73.

- 385.- El dibuix original de les guardes és propietat de Ramon Borràs, de Barcelona, i mesura 52 x 41 cm.
- 386.- Sobre la vida i obres d'Eduard Toda, podeu consultar. B. 62, B. 70 i B. 83.
- 387.- B. 151, p. 283-284.
- 388.- B. 209, p. 77.
- 389.- Vid. B. 213, p. 231, núm. 137.
- 390.- B. 84.
- 391.- La segona marca de l'editorial fou un test amb fulles en forma de "M" que ens suggereixen les inicials del propietari i que, amb algunes modificacions, ha arribat fins a l'actualitat.
- 392.- Es tracta, concretament, d'una que porta el número 5472. Vid. B. 199, p. 26 (il·lustració).
- 393.- Vid. p.e. els ex-libris universals amb el lema "Foment de les Arts Decoratives" nùms. 241, 245, 262 i 269.
- 394.- Segons la seva filla Mercè Muntadas.
- 395.- El dibuix original, propietat del nét —Mateu Serra i Busquets—, mesura 39'2 x 21 cm.
- 396.- És enterrat a Palma de Mallorca.
- 397.- La informació ens l'ha facilitada el seu fill, Faust Escalas, de Barcelona. En aquest sentit, també ens informà que molt possiblement el dibuix original es perdé, com la resta de l'arxiu, durant la Guerra.
- 398.- Les dues planxes d'aquest ex-libris són propietat de Maria-Teresa de Francisco Pando, de Barcelona.
- 399.- B. 203, p. 10.
- 400.- Vid. B. 1.

- 401.- B. 185, p. 47.
- 402.- La família no conserva el dibuix original de la marca.
- 403.- B. 80, p. 12.
- 404.- B. 79.
- 405.- B. 81, p. 85-86.
- 406.- El format petit, sense el mot "ex-libris" a dalt, és el que feia servir per a marcar els volums de la seva biblioteca.
- 407.- Enric Anguera és possessor de l'ex-libris núm. 54 de la present obra.
- 408.- Vid. núms. 134, 146 i 217.
- 409.- Vid. núm. 9.
- 410.- Vid. núm. 12.
- 411.- B. 3, t. IX, p. 166.
- 412.- El mateix Josep Triadó entra aquest ex-libris a nom de CHAR a B. 201.
- 413.- Dec notícies al Sr. Emili Sau i a la família de Joan Palomera.
- 414.- Vid. núm. 139.
- 415.- B. 188.
- 416.- Vid. núms. 136, 152, 251 i 255.
- 417.- Alguns dels ex-libris fotogràfics de Ramon Casals i Vernis, realitzats entre els anys 1916 i 1917, són destinats a J. Pin i Soler, Artur Masriera, Pau Font de Rubinat, Josep Monsalvatje, Josep Fabregat, Bartomeu Sigalés, Eugeni Fornells i Juncosa, Pau Camps, Jaume Fort, Francesc Guasch, Mateu Garreta, Àngel Guimerà, Joaquim Bassa i Nin, Joaquim Furnó, Antoni Dalmau, Pere Cavallé, Pere Caselles i Tarrats o el seu propi.

- 418.- B. 96, sessions 18-X-1916; 25-X-1916 i 3-XI-1916.
- 419.- B. 96, sessions 16-II-1916; 22-III-1916; 29-III-1916; 5-IV-1916; 17-V-1916 i 24-V-1916.
El primer i segon premis foren publicats a B. 206, p. 96.
- 420.- B. 96, sessió 24-V-1916.
- 421.- Ibid.
- 422.- B. 199, p. 95.
- 423.- L'impuls que Miquel i Planas donà a l'ex-libris català fins a la seva mort es reflecteix en el pròleg que redactà el 1948 per al llibre de l'artista terrassenc Mateu d'Avellaneda, i el que havia d'escriure, però la mort li ho va impedir, per a B. 170.
- 424.- El monograma existeix en forma d'ex-libris, i fins i tot la col·lecció de Josep Triadó, avui a la Biblioteca dels Museus d'Art, l'inclou com a tal; com i també B. 180. Vid. núm. 288.
- 425.- B. 163, p. 138.
- 426.- B. 119, p. 18.
- 427.- Vid. núm. 113.
- 428.- El moment és descrit a Gn 3, 1-6.
- 429.- Comentaris sobre els seus ex-libris personals apareixen a B. 85, núm. 98, i, especialment, en el monogràfic B. 146.
- 430.- B. 147.
- 431.- Vid. núm. 93.
- 432.- B. 103.
- 433.- B. 90, p. 218.
- 434.- Recollit a B. 40, p. 117.
- 435.- El dibuix original, conservat al Museu de Palamós, mesura 42'5 x 24 cm.

- 436.- Vid. núm. 125.
- 437.- El dibuix original, avui al Museu de Palamós, mesura 38 x 25'5 cm. Cal assenyalar que l'exemplar en format petit sols l'hem vist en la col·lecció d'aquest mateix museu; no és imprès en suro, sinó en paper, però té una tinta més per al fons --marró-- que evidencia la importància simbòlica del suport original.
- 438.- Vid. núm. 147.
- 439.- B. 180 l'entra "TM", mentre que la Biblioteca dels Museus d'Art no disposa de cap exemplar en la seva col·lecció. Això no obstant, el propi Triadó inclou aquest ex-libris en el sobre corresponent a la sisena sèrie de les seves plomes (vid. B. 201).
- 440.- Cf. núm. 139.
- 441.- Vid. núm. 136.
- 442.- B. 23, vol. II, p. 84-85.
- 443.- En el registre civil és inscrit "Jaime" (Naixement 5-2-1900 / Defunció 14-8-1976); però també cal afegir que a partir del 1917-18 es féu dir "Jaume" i no "Santiago" com apareix en l'ex-libris, segons el pare Casademort de St. Felip Neri. Jaume és, doncs, el nom amb què fou conegut per tothom.
- 444.- Cf. nùms. 139 i 151.
- 445.- L'alta és del 12 de maig de 1921 i la baixa de l'octubre del 1923; d'aquests documents solament hem pogut extreure el lloc de residència: Barcelona.
- 446.- Vid. núm. 144.
- 447.- El butlletí, publicat a partir del 1928, utilitza la portada dissenyada per Triadó en tots els números, fins a mitjan 1936.
- 448.- B. 165.

- 449.- El butlletí es comença a publicar sota la presidència de Salvi Iborra, i aparegué fins a començaments de la Guerra Civil. El dibuix original de la portada mesura 40 x 27 cm.
- 450.- Vid. núm. 257.
- 451.- Vid. núms. 19, 81, 144, 167, 172, 207, 212 i 179.
- 452.- Vid. núms. 70 i 104.
- 453.- Vid. núms. 146 i 162.
- 454.- B. 179, p. 22.
- 455.- Vid. núm. 157.
- 456.- Cf. núm. 73, 153 i 161.
- 457.- La planxa d'aquest ex-libris és propietat de Pepita Pallé i Vachier, de Barcelona.
- 458.- Vid. núm. 143.
- 459.- Vid. núm. 129 i nota 408.
- 460.- Vid. núm. 125.
- 461.- B. 205.
- 462.- Cf. núm. 159.
- 463.- Vid. núm. 52.
- 464.- El dibuix original, pertanyent a Valentina Renart, mesura 43 x 60 cm.
- 465.- Vid. núm. 158.
- 466.- Recollit a B. 40, p. 371.
- 467.- En altres tres ex-libris, el de J. Petit i els dos de Miquel Bosch i Pagès (vid. núms. 90, 219 i 220), també hi apareixen inscripcions en grec combinades amb els textos en tipus llatins.

- 468.- Algunes de les composicions de R. Casals i Vernis amb aquestes característiques són destinades a Artur Masriera (4), Josep Monsalvatje (2) o Josep Fabregat.
- 469.- Concretament és el que realitzà per a Josep Fabregat. També redactat en àrab és un ex-libris de Joaquim Diéguez per al bibliotecari i arabista Manuel Ramos Cobos, del 1904.
- 470.- Vid. núm. 61.
- 471.- Vid. núm. 48.
- 472.- Vid. núm. 69.
- 473.- Vid. nùms. 46 i 137.
- 474.- Cf. nùms. 71 i 144.
- 475.- Vid. núm. 27.
- 476.- Vid. núm. 139, de Mn. V. Triadó.
- 477.- Malgrat que la numeració —181— coincideix amb l'ex-libris de Maria Triadó i Nolla, en realitat, la marca de B. Sigalés és la número 171, tal com el propi artista reconeix a B. 201.
- 478.- B. 193.
- 479.- B. 203, p. 9.
- 480.- B. 101.
- 481.- Segons consta a B. 59, clixé 18.
- 482.- L'ex-libris, imprès en verd, mesura 60 x 41 mm.
- 483.- Vid. nùms. 6 i 155.
- 484.- B. 59, clixé 19.
- 485.- Vid. nùms. 193, 202, 207 i 210.
- 486.- B. 157, p. 150 i 200.
Vegeu també B. 34, p. 85.

487.- A través de la correspondència que hem mantingut amb Fausto Moreira Rato i A.G. Severino Godinho durant els anys 1985 i 1986, arribem en aquesta conclusió. Entre els arguments més contundents, n'hi ha tres que són molt clarificadors: 1er.) C.A. Ferreira da Costa solament feia intercanvi amb l'ex-libris titulat "la damme aux Camélias". 2on.) Els ex-libris de Triadó per a C.A. Ferreira que tenen les col·leccions portugueses i brasileres, els han arribat de l'Estat espanyol. 3er.) Si l'ex-libris hagués estat de C.A. Ferreira da Costa, el segon cognom --el patern dels portuguesos-- hauria de constar en les marques de Triadó.

488.- Vid. núms. 129, 158 i 162.

489.- Vid. núm. 73.

490.- Vid. núm. 128.

491.- L'entra E.V.N.K i dona l'any 1919 com a possible; el cert és, però, que l'ex-libris és del 1918, car l'obra número 200 (vid. núm. 198), és datada el 1918.

492.- Cf. núms. 91 i 92.

493.- Vid. núm. 141.

494.- B. 186.

495.- Vid. també B. 184.

496.- A més d'aquest tiratge a tres tintes, en coneixem un altre a dues tintes i un tercer imprès solament a una.

497.- Vid. núm. 23.

498.- Vid. núms. 286 i 287.

499.- Vid. núm. 184.

- 500.- Vid. núm. 287.
- 501.- Així l'entra J. Triadó a B. 201.
- 502.- Vid. núm. 119 i nota 392.
- 503.- Vid. núm. 139, de V.M. Triadó.
- 504.- Vid. núm. 275, de R. Patxot.
- 505.- Així és entrat pel mateix artista en el catàleg dels seus ex-libris, B. 201.
- 506.- Alguns monogrames dissenyats per J. Triadó foren publicats per V. Oliva a B. 137, p. 37. Concretament són els de J. Moragas, Rev. Ibèrica de Exlibris, Moragas V., F.J. Miracle, M. Guarro, R. Miquel i el seu propi.
- 507.- Vid. núm. 171.
- 508.- Sobre aquest punt és força il·lustrativa la nota B. 195.
- 509.- Vid. núm. 141.
- 510.- Vid. núms. 142 i 221.
- 511.- En aquest sentit, és molt exemplificador l'ex-libris de V. Bisbal (vid. núm. 2), en el qual també apareix el serpent amb el fruit prohibit.
- 512.- B. 40, p.111.
- 513.- Vid. núms. 84, 143, 184 i 186.
- 514.- Vid. núm. 137.
- 515.- Vid. núm. 165.
- 516.- Suposem que ha de ser aquesta data, coincidint amb el que R. Casals li destinà aquell mateix any a J. Triadó, també de tema hel·lènic, titulat "Grècia".

517.- Es tracta d'un ex-libris romàntic titulat "Galanteria", destinat a Pau Font de Rubinat i datat el 1889.

518.- B. 190.

519.- B. 192.

520.- B. 191.

521.- B.199, p. 98.

522.- Es tracta de B. 31 i B. 33.

A més, també cal considerar B. 32.

523.- Vid. núm. 144.

524.- Vid. núm. 51.

525.- Vid. núms. 1, 2 i 3.

526.- Cf. notes 450 i 451.

527.- Vid. núm. 141.

528.- Vid. núms. 209 i 252.

529.- Vid. núm. 206.

530.- Vid. núm. 207.

531.- Vid. núms. 207 i 141.

532.- Vid. 171.

533.- Vid. núm. 194.

534.- B. 50, p. 9.

Cal assenyalar que en un segon article amb aquest mateix títol, Oriol M. Diví també fa un comentari de l'ex-libris de M. Badia, malgrat que és merament formal. (Vid. B. 9, vol. IV, p. 165).

535.- Vid. núm. 87.

536.- Vid. núm. 209.

- 537.- Vid. núm. 178.
- 538.- Vid. núm. 225.
- 539.- L'únic "ex-cantibus" que coneixem, a més d'aquest, és el que Enric Moyà dibuixà per a Jordi Monsalvatje entre el 1904 i el 1907.
- 540.- Vid. núms. 79 i 139 (V.M.Triadó), el 154 (J. Garcia) i el 189 (C.Santos).
- 541.- Vid. núm. 112.
- 542.- La planxa és propietat de Maria-Teresa de Francisco Pando.
- 543.- Vid. núms. 130, 134, 146, 158, 162 i 129.
- 544.- Apareix reproduït a B. 180, p. 14.
- 545.- La planxa és propietat de Maria-Teresa de Francisco Pando, vídua de Joan Catasús.
- 546.- Vid. núm. 125.
- 547.- GOETHE, J.W. Les desventures del jove Werther, Barcelona, Selecta, 1967, p. 16.
- 548.- Vid. núms. 142 i 196.
- 549.- Vid. núm. 22.
- 550.- Vid. núm. 33, 34 i 268.
Les dades sobre la relació de Josep Triadó amb Arenys de Mar, me les ha facilitades l'historiador Josep Pons i Gurí.
- 551.- Vid. núm. 199.
- 552.- Vid. núms. 141, 194 i 210.
- 553.- Cf. núm. 52.
- 554.- Vid. núms. 130, 132, 139, 154 i 189.

- 555.- Gerros, flors i roses apareixen en les marques 29, 78, 90, 146 i 169 de la present obra; les dames llegint un llibre o una carta, en els 78, 146 i 169; els cors, en el 29.
- 556.- B. 132, p. 21.
- 557.- B. 42, p. 51 i B. 15, a la portada.
- 558.- M'han proporcionat la informació els senyors Jordi G. Vives, Rudolf de Pablo i Abili Bassots, del Casal de Catalunya de Buenos Aires.
- 559.- Vid. B. 96, sessions 18-X-1916 i 10-XI-1916.
- 560.- A l'Institut Municipal d'Estadística, el 29 d'agost de 1943 apareix el nom del difunt J. Tell Francard, però remarcant que la mort havia estat el 28 de novembre de 1941, quan J. Tell tenia 68 anys. En realitat, aquesta data --segons els seus familiars-- coincideix amb l'alliberament del "difunt", després d'haver estat al Castell de Montjuïc per les seves activitats maçòniques i republicanes; una llibertat que, fins a la seva mort --esdevinguda, doncs, el 29 d'agost de 1943-- va ser estrictament vigilada per les forces de seguretat franquistes.
- 561.- El dibuix original, que conserva el Museu d'Art Modern de Barcelona, mesura 43 x 28'5 cm.
- 562.- Vid. núm. 61.
- 563.- Vid. núm. 232.
- 564.- Vid. núm. 240.
- 565.- B. 197, p. 4.
- 566.- Vid. núm. 96.
- 567.- Vid. núm. 241.
- 568.- Vid. núm. 120.
- 569.- Vid. núm. 226.

- 570.- Vid. núm. 236.
- 571.- Vid. núm. 238.
- 572.- Vid. núms. 245, 262 i 269. Vid. B. 66, vols. II, III i IV.
- 573.- El caràcter universal d'aquestes marques és remarcat pel propi artista a B. 201.
- 574.- L'ex-libris original el conserva la família Albó-Borràs, de Barcelona.
- 575.- B. 123.
- 576.- Vid. núm. 240.
- 577.- Vid. núm. 2.
- 578.- Vid. núm. 216.
- 579.- En realitat, l'escut de Castella porta de gules un castell d'or clarejat d'atzur, en lloc d'atzut i castell d'argent -- com aco-loreix Triadó--; el de Lleó porta d'argent lleó de porpra, en lloc de gules i el dels Països Catalans, porta d'or quatre pals de gules, i no d'argent i quatre pals de sable, com fa l'artista.
- 580.- Vid. núms. 135, 136, 152 i 255.
- 581.- Vid. núm. 89.
- 582.- Malgrat que en realitat va morir a Barcelona, la defunció consta a l'Arboç.
- 583.- Andreu Suriol i Ribé, nét del posseïdor de l'ex-libris i actual propietari de la farmàcia-òptica, encara fa servir aquesta marca com a distintiu del negoci: correspondència, etiquetes, segells, bosses, etc.
- 584.- Dec notícies d'aquest fet al germà de C. Rocha, Alfredo Rocha, i a la seva millor amiga, Pepita Armengué.

- 585.- Vid. núm. 281.
- 586.- Fou novament constituïda a principis del 1948 amb el nom de "Gremio de Mercería y Género de Punto de Cataluña".
- 587.- Vid. núm. 156.
- 588.- Vid. núm. 254.
- 589.- B. 66, vol. III, p. XXXVIII.
- 590.- Vid. núms. 241 i 245.
- 591.- Vid. núm. 145.
- 592.- Cf. ex-libris de M. Triadó i Pere Català. Vid. núms. 259 i 261.
- 593.- Vid. núms. 26 i 78.
- 594.- B. 169, p. 102.
- 595.- CERVANTES, M.de. Don Quijote de la Mancha, part I, cap. XVIII.
- 596.- El dibuix original, propietat de Ramon Borràs, mesura 43'5 x 28'8 cm.
- 597.- Vid. núms. 241, 245 i 262.
- 598.- Vid. núm. 237.
- 599.- L'entra "Foment de les Arts Decoratives".
- 600.- Vid. núms. 241, 245, 262 i 269.
- 601.- Vid. núm. 233.
- 602.- Vid. núms. 91, 92 i 193.
- 603.- Vid. núms. 236 i 240.
- 604.- B. 38.
- 605.- B. 182, citat a B. 40, p. 360.

- 606.- Vid. nms. 241, 245, 262, 269 i 272.
- 607.- El dibuix original, segons el colleccionista barceloní R. Borràs, fou adquirit per un particular anònim de Sabadell.
- 608.- Vid. núm. 47 i 140.
- 609.- Me n'ha informat el fill del matrimoni, C.M. de Soler Jorro.
- 610.- B. 45.
- 611.- Vid. núm. 256.
- 612.- HOMER. Odissea, (XII, 184-185).
- 613.- El dibuix original, segons el propi Ferran de Riviere, es va perdre durant la Guerra Civil.
- 614.- Dec notícies al mateix destinatari de l'ex-libris.
- 615.- Un altre ex-libris amb Cervantes a la seva cella d'Argamasilla de Alba, s propietat d'I. Bonsoms. Vid. núm. 18.
- 616.- B. 141, p. 166.
- 617.- Vid. núm. 8.
- 618.- B. 189, p. 32.
- 619.- B. 166, vol. II, p. 129.
- 620.- Vid. nms. 184 i 186.
- 621.- Vid. nms. 263, 266 i 283.
- 622.- Entre l'últim ex-libris numerat per Triadó a B. 201 --FM, Op. 286-- i el que projectà per a Jaume Cots, Op. 294, hi ha un buit de set marques que l'artista afegeix a part en l'última sèrie dels seus ex-libris --sobre XI--, que no són numerats ni signats.
- 623.- Vid. núm. 141.

- 624.- B. 213, p. 154-155.
- 625.- Vid. núm. 20.
- 626.- D'aquesta marca en féu una adaptació per a un ex-libris personal.
Vid. núm. 113.
- 627.- Vid. núm. 284.
- 628.- B. 119, p. 16.
- 629.- Vid. núm. 288.
- 630.- Vid. núm. 116.
- 631.- Vid. núm. 288.
- 632.- B. 213, p. 73-76.
- 633.- B. 97, p. 42.
- 634.- Vid. núm. 288.
- 635.- L'ex-libris original, propietat de Jaume Cots, mesura 36'5 x 34 cm.
- 636.- Segons el propi Jaume Cots.
- 637.- Vid. núm. 100.
- 638.- B. 213, p. 150 i 168-169.
- 639.- B. 87, vol. I, p. 11.
- 640.- Cf. núm. 17, d'I. Bonsoms.
- 641.- Vid. B. 9, vol. I, p. 119 i B. 56, p. 60.
- 642.- B. 96, sessions 17-V-1916 i 24-V-1916.
- 643.- Vid. núms. 137 i 138.
- 644.- B. 66, vol. III, p. 39.
- 645.- Vid. núms. 64, 83, 106 i 110.
- 646.- B. 138.

647.- B. 45.

648.- Me n'ha donat notícies la pròpia Angelita Solé.

649.- B. 38.

B I B L I O G R A F I A

- 1.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 1-10.
- 2.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 11-20.
- 3.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 21-30.
- 4.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 31-40.
- 5.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 41-50.
- 6.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 51-60.
- 7.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 61-70.
- 8.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 71-80.
- 9.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 81-90.
- 10.- Accademia di Scienze e Lettere, Palermo, 1974, vol. 100, p. 91-100.

- 1.- Acta de Constitució del "Cau de la Costa Brava". Museu de Palamós.
- 2.- "Un album pera S.M. el rey D. Alfons XIII", RIE, vol. IV, Barcelona 1906, p. 91-92.
- 3.- ALCOVER / MOLL. Diccionari Català-Valencià-Balear, Palma de Mallorca, edit. Moll, 1953-1976, 10 t.
- 4.- ALMACK, Eduard. Bookplates, "Little Book on Art", London, Methuen & Co., 1904.
- 5.- "Das alte Buch". Die Quelle, Wien, mappe XIII, p. 86.
- 6.- Anuario Social de España 1917-1918, Barcelona, Acción Popular, 1918.
- 7.- Anuario Tipográfico Neufville, Barcelona, Neufville, 1912.
- 8.- Arquivo Brasileiro de Exlibris, prefácio de Otto Foriano, Rio de Janeiro, 1950.
- 9.- ASOCIACIÓN DE EXLIBRISTAS DE BARCELONA. Circular para nuestros asociados, Barcelona, 1951-1968, 4 vols. + 1 carpeta.
- 10.- ASOCIACIÓN DE EXLIBRISTAS IBÉRICOS. Ex-libris, Madrid, 1952-1959, 9 núms.
- 11.- BASSA ARMENGOL, Manuel. "Los exlibris heráldicos", Circular AEB, vol. III, núm. 22, Barcelona, diciembre 1961, p. 117-119.
- 12.- ----- Tractat general d'heràldica. Origen, història dels escuts i normes per a formar-los i llegir-los, "Biblioteca Vell i Nou, 19", Barcelona, edit. Millà, 1973.
- 13.- BASSEGODA NONELL, Juan. El Círculo del Liceo (125 aniversari 1847-1972), Barcelona, Círculo del Liceo, 1973.
- 14.- ----- ...[et al.]. Modernismo en Cataluña, Barcelona, Edit. Nuevo Arte Thor, 1976.
- 15.- BATLLORI, Miquel. A través de la història i de la cultura, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979.
- 16.- BÉNÉZIT, E. Dictionnaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays, Paris, Libraire Gründ, 1964-1966.

- 17.- BERTRAN, Marc-Jesús. "Exlibris", Boletín de la Tarjeta Postal Ilustrada, vol. II, núm. 18, Barcelona 1902, p. 171 i núm. 20-21, p. 119.
- 18.- ----- "Exlibris in Spain", The Picture Postcard and Collector Chronicle, vol. XIII, núm. 28, London 1902, p. 186.
- 19.- ----- "Exlibris macabres", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 49-55.
- 20.- Bibliofília. Barcelona, Ramon Miquel i Planas, 1911-1920, 2 vols.
- 21.- Blanco y Negro. Madrid, 1890 ---->
- 22.- BOADA, Antoni. "Verdaguer en la temàtica exlibrística", Circular AEB, vol. IV, núm. 27-28, Barcelona 1964, p. 33-38.
- 23.- BOHIGAS, Oriol. Reseña y catálogo de la arquitectura modernista, Barcelona, Lumen, 1983, 2 vols.
- 24.- BOHIGAS, Pere. "Exlibris modernistas españoles", Circular AEB, vol. II, núm. 16, Barcelona, diciembre 1958, p. 206-207.
- 25.- ----- El llibre en el temps del Modernisme, dins El temps del Modernisme, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.
- 26.- ----- Resum d'història del llibre, "Col. Popular Barcino, XC", Barcelona, Barcino, 1933.
- 27.- Boletín de la Tarjeta Postal Ilustrada, Barcelona, 1901 ---->
- 28.- BRANGURY, Frank. Bookplates, (s.p.i.)
- 29.- BUCICH ESCOBAR, Ismael. Historia de los presidentes Argentinos, Buenos Aires, El Ateneo, 1927.
- 30.- La Casa Salvat, Barcelona, Salvat, 1926.
- 31.- CASALS i VERNIS, Ramon. Los cent primers exlibris de..., Reus, 1907.
- 32.- ----- Primera Llista d'Exlibris dibuixats per..., [Reus, 1917], 2 fulls.
- 33.- "Casals y Vernis y su obra", Heraldo de Cataluña, año V, núm. 172, Reus, 20 marzo 1920.

- 34.- "Catálogo de artistas executantes de ex-libris portugueses. Artistas estrangeiros", A Arte do Ex-libris, vol. XIV, núm. 106, Lisboa 1985, p. 79-85.
- 35.- CATASÚS, Juan. Coleccionismo y simbolismo, "Biblioteca del Exlibrista, 1", Barcelona, Aymani, 1955.
- 36.- ----- Don Mariano Pardo de Figueroa (doctor Thebussem) y el exlibrismo, Barcelona, Luis Bordón López, 1955.
- 37.- ----- Estudio histórico sobre los ex libris españoles, "Biblioteca del Exlibrista, 2", Barcelona, J.Catasús/Luis Bordón López, 1955.
- 38.- Els cent aforismes del bibliòfil, Barcelona, Ramon Miquel i Planas, 1924.
- 39.- CIRICI PELLICER, Alexandre. El arte modernista catalán, Barcelona, Aymà, 1955.
- 40.- CIRLOT, Juan-Eduardo. Diccionario de símbolos, "Nueva Colección Labor", Barcelona, Labor, 1981.
- 41.- Collection of ex libris Dr. Juan Catasús, [Barcelona 195_], 3 fulls.
- 42.- Commemoració dels 500 anys del primer llibre imprès en català (1474-1974), Barcelona, Fundació Jaume I, 1972.
- 43.- CONROTTE, Manuel. "El exlibris único", RIE, vol. I, Barcelona 1903, p. 33-37.
- 44.- ----- "Triado's Exlibris", Zeitschrift für Bücherzeichen und..., t. XIII, Berlin 1903, p. 31-36.
- 45.- Contes de bibliòfil, per Nodier ... [et al.], a cura de Ramon Miquel i Planas, Barcelona, Institut Català de les Arts del Llibre, 1924.
- 46.- DAHL, Svend. Historia del libro, "El Libro de Bolsillo; 373", Madrid, Alianza, 1972.
- 47.- "De exlibrismo", Foment de les Arts Decoratives, vol. II, Barcelona, 1920, p. 133-143.
- 48.- Diccionari biogràfic, Barcelona, Albertí, 1966-1971, 4 vols.

- 49.- Diccionario de autores, Barcelona, Muntaner & Simón, 1973.
- 50.- DIVÍ, Oriol M. "Montserrat en el exlibris", Circular AEB, vol. IV, núm. 27, Barcelona 1964, p. 9-12.
- 51.- DOMÈNEC, Rafael. "El renacimiento del exlibris en España: Riquer y Triadó", RIE, vol III, Barcelona, 1905, p. 33-37.
- 52.- Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, Barcelona [etc], Espasa, 1905 ---> 70 vols.
- 53.- ESTEVE BARBA, F. "Teoría del ex libris", Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, T. LVIII, Madrid, 1952, p. 383-397.
- 54.- ESTEVE BOTEY, F. "Eulogio Varela Sartorio", Circular AEB, vol. I, núm. 10, Barcelona, diciembre 1956, p. 156-158.
- 55.- ----- Ex libris y ex libristas, Madrid, Aguilar, 1949.
- 56.- ESTIARTE, Juan. "Los animales en los exlibris", Circular AEB, vol. IV, núm. 29-30, Barcelona, junio-diciembre 1965, p.59-62.
- 57.- ----- "Recordando a un gran artista [Triadó]", Circular AEB, vol. I, núm. 8, Barcelona, diciembre 1954, p. 118-119.
- 58.- Estudios Pro Arte. Barcelona, Patronato Pro Arte de la Fundación General Mediterránea, 1975-1977, 11 núms.
- 59.- Ex-libris família Sigalés, clixé núm. 8. (Llista manuscrita inèdita conservada a l'arxiu Sigalés).
- 60.- Ex-libristes catalans. Una selecció d'obra original dels més significatius ex-libristes catalans... Barcelona, Caixa de Barcelona, [1980].
- 61.- FANELLI, Giovanni. El diseño Art Nouveau, Barcelona, G. Gili, 1982.
- 62.- FERRÉ, Dolors. Bibliografia de E. Toda, (separata del Boletín Arqueológico), s.p.i. 18 fulls.
- 63.- Feuilles Suisses pour collectionneus d'Exlibris. Zürich, 1901 --->
- 64.- FOLCH i TORRES, L.M. "Concurs Morelló", RIE, vol. III, Barcelona. 1905, p. 58-59.
- 65.- ----- "Exlibris modernos", RIE, vol. III, Barcelona 1905, p. 20-26.

- 66.- Foment de les Arts Decoratives, Barcelona, Borràs/Imp. Elzeveriana, 1919 —→
- 67.- FONTBONA, Francesc. "Algunes consideracions sobre el modernisme artístic", Serra d'Or, T. XIX, núm. 210, Barcelona, març 1977, p. 41-44.
- 68.- ----- La crisi del Modernisme artístic, Barcelona, Curial, 1975.
- 69.- ----- / F. MIRALLES. Del Modernisme al Noucentisme 1888-1917, dins Història de l'Art Català, vol. VII, Barcelona, Eds. 62, 1985.
- 70.- FORT i COGUL, E. Eduard Toda, tal com l'he conegut, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975.
- 71.- GABALDÁN, Luis. "Los ex libris-marcas, última novedad", Hojas Selectas, núm. 27, Barcelona, marzo 1904, p. 253-256.
- 72.- GALÍ, Alexandre. Història de les Institucions i del moviment cultural a Catalunya, Barcelona, Fundació A. Galí, 1981 —→ 20 vols.
- 73.- GARCIA LLANSÓ, A. "Ex libris dibujados por A. de Riquer, J. Triadó ...", La Ilustración Artística, T. XXII, núm. 1100, Barcelona, enero 1903, p. 86-87 i núm. 1101, febrero 1903, p. 102-103.
- 74.- GAZIEL. Història de "La Vanguardia", 1884-1936, París, Edicions Catalanes de París, 1971.
- 75.- GENEST, Emili. Figures i llegendes mitològiques, Barcelona, Joventut, 1932.
- 76.- GIRALT i RAVENTÓS, Emili. La Compañía General de Tabacos de Filipinas 1881-1981, Barcelona, Cia.Gral. Tabacos Filipinas, 1981.
- 77.- GIVANEL i MAS, Joan. Catàleg de la Col·lecció cervantina formada per D. Isidre Bonsoms i Sicart i cedida a la Biblioteca de Catalunya, Barcelona, IEC, 1916-1925, 3 vols.
- 78.- ----- / GAZIEL. Historia gráfica de Cervantes y del Quijote, Madrid, Edit. Plus-Ultra.

- 79.- GONZÁLEZ-AMEZÚA, Pablo. "Ex-libris", Blanco y Negro, T. 14, núm. 708, Madrid, 26 noviembre 1904, p. 19.
- 80.- ----- "¿Un ex libris de Goya?", RIE, vol. III, Barcelona 1905, p. 12
- 81.- ----- "Los exlibris y la medicina", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 85-90.
- 82.- Gran Enciclopèdia Catalana, Barcelona, Eds. 62 / GEC, 1969-1983, 16 vols.
- 83.- GRAS ELIAS, F. Hijos ilustres de Reus, Barcelona, F. Puig y Alfonso, 1899.
- 84.- GUTIÉRREZ BALLESTEROS, José M. "Ex-libris taurinos", Ex-libris, núm. III, Madrid 1953, p. 9 i núm. IV, 1954, p. 5.
- 85.- Heraldo de Cataluña, Reus, núms. 80-98-172-173 del 22-VII-1917, 16-XII-1917, 20-III-1920, 10-IV-1920.
- 86.- HURTADO, Amadeu. Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps 1894-1930, Eslogues de Llobregat, Ariel, 1969.
- 87.- Inventario de Exlibris Ibéricos, dins Revista Ibérica de Exlibris, Barcelona 1903-1906.
- 88.- JARDÍ, Enric. Història de les arts plàstiques a Catalunya en el darrer segle, "Biblioteca Raixa, 92", Palma de Mallorca, Moll, 1973.
- 89.- ----- Història del Cercle Artístic de Sant Lluc, "El Dofí", Barcelona, Destino, 1976.
- 90.- JORDI i GONZÁLEZ, R. Cien años de vida farmacéutica barcelonesa (1830-1939), Barcelona, R. Jordi, 1982.
- 91.- LEE, Brian North. British Bookplates. A pictorial history, Oxford, Alden Press, 1979.
- 92.- LEININGEN-WESTERBURG, Karl-Emick Graf zu. "Neue Ausländische Ex Libris - Spanien", Zeitschrift für Bücherzeichen und..., T. XII, núm. 3, Berlin 1902, p.124-125 i 158.
- 93.- ----- "Neue Exlibris - Weiteres Ausland", Zeitschrift für Bücherzeichen und..., T. XII, núm. 1, Berlin 1903, p. 21, 31-36 i 49-50.

- 94.- The Library Review and Bookplate Collector, T. 1, núm. 1, Boston, November 1902, p. 17-18.
- 95.- LITVAK, Lily. "Exlibris modernistas españoles de principios de siglo", Revista de Ideas Estéticas, vol. 34, núm. 136, Madrid 1976, p. 31-49.
- 96.- Llibre d'actes del FAD, Foment de les Arts Decoratives. [Manuscrit].
- 97.- LÓPEZ SERRANO, Matilde. "Exlibris de la Biblioteca de Palacio", Revista del Patrimonio Nacional, T. XIII, núm. 50, Madrid, 1976, p. 39-44.
- 98.- Luz. Barcelona, 1897-1898.
- 99.- MACKINTOSH. El simbolismo y Art Nouveau, Barcelona, edit. Labor, 1975.
- 100.- MARAGALL, J.A. Història de la Sala Parès, Barcelona, Selecta, 1975.
- 101.- "Marca de Biblioteca, Bartolomé Sigalés", Heraldo de Cataluña, núm. 80, Reus, 22-VIII-1917.
- 102.- "Marca de Libro de D. José Monsalvatje", Heraldo de Cataluña, núm. 80, 22-VIII-1917.
- 103.- "Marca de Libros del Dr. José Fabregat", Heraldo de Cataluña, núm. 80, Reus, 22-IX-1917.
- 104.- MARFANY, Joan-Lluís. "A propòsit (...). El modernisme i les arts plàstiques", Serra d'Or, T. XVIII, núm. 207, Barcelona, desembre 1976.
- 105.- ----- Aspectes del modernisme, "Biblioteca de Cultura Catalana, 11", Barcelona, Curial, 1975.
- 106.- ----- "La cultura de la burgesia barcelonina a la fi de segle", Serra d'Or, T. XX, núm. 231, Barcelona, desembre 1978, p. 54-63.
- 107.- MARINELLO, Manuel. "Regeneració del llibre per l'Exlibris", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 56-60.
- 108.- MASRIERA, Luis. Una biografía de D. Manuel Rodríguez Codolá, Barcelona, Imp. Elzeveriana/Librería Camí, 1948.

- 109.- MASSÓ i TORRENTS, J. "'Ex libris" catalans", Revista de Bibliografia Catalana, T. I, núm. 1, Barcelona 1901, p.68-75.
- 110.- MIQUEL i PLANAS, Ramon. "La caricatura y los Exlibris", RIE, vol. I, Barcelona 1903, p. 21-24.
- 111.- ----- "El elemento religioso en el exlibris", RIE, vol. I, Barcelona 1903, p. 53-56.
- 112.- ----- "Exlibris corporatius", RIE, vol. III, Barcelona 1905, p. 3-11.
- 113.- ----- "L'exlibris d'En Marc Jesús Bertran", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 19-20.
- 114.- ----- "Exlibris de senyoras", RIE, vol. I, Barcelona 1903, p. 44-50.
- 115.- ----- "Les "ex libris" en Espagne. José Triadó", Schweizerische Blätter für ex libris Sammler, T. II, núm. 6, Zürich 1903, p. 99-102 i 113-114.
- 116.- ----- "Els exlibris infantívols", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 29-34.
- 117.- ----- "Los Exlibris. Marcas de posesión del libro", Hojas Selectas, T. II, núm. 17, Barcelona, mayo 1903, p. 417-432.
- 118.- ----- "Exlibris modernos", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 21-24/ 45-48/ 70-72 i 104-107.
- 119.- ----- Los ex-libris y su actual florecimiento en España, Barcelona, Salvat, 1905.
- 120.- ----- "La llegenda del Drach en els exlibris", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 96-99.
- 121.- ----- "Les marques parlants", RIE, vol. III, Barcelona 1905, p. 44-52.
- 122.- ----- Primer llibre d'exlibris d'en Triadó, Barcelona, RIE, 1906.
- 123.- ----- El Purgatorio del bibliófilo, Madrid, Librería de los Bibliófilos Españoles, 1927.
- 124.- MIRACLE, Josep. Caterina Albert i Paradís "Víctor Català", Barcelona, 1978.

- 125.- Mitología, Sao Paulo, Víctor Civita, 1974, 3 vols.
- 126.- "Modern Book Plates and their Designers", The Studio (Special Winter-Number), London, 1898-99.
- 127.- "Modernisme i Noucentisme", L'Avenç, núm. 25, Barcelona, març 1980, p. 26-51.
- 128.- MONEGAL, Trinitat. "Ensenyansas de la Historia II", Juventut, vol. II, Barcelona 1901, p.171-172.
- 129.- MONSALVATJE, Jordi. "Colecciones y clasificación de las mismas", España Cartófila, núms. 67 a 70, Barcelona 1907.
- 130.- ----- "Ex-libris espanyols", El Autonomista, Gerona, abril 1905, p. 1-3.
- 131.- NAVASCUÉS, Pedro. "Opciones modernistas en la arquitectura madrileña", Estudios Pro Arte, núm. 5, Barcelona 1976, p. 21-45.
- 132.- "Noces d'argent del Centre Català de Buenos Aires", Catalunya, núm. 67, Buenos Aires, juny 1936, p. 20 i segs.
- 133.- Noticiero Universal, Barcelona, 7 mayo 1905.
- 134.- "Obsequio a don Norberto Quirno Costa", Revista Gráfica, T. IV, núm. 11, Barcelona, 1904, p. 6.
- 135.- OLIVA, Víctor. "La Biblioteca-Museu Balaguer", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 42-43.
- 136.- ----- "Cervantisme", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 13-17.
- 137.- ----- "Joseph Triadó dibuixant", Anuari Oliva. Ensaig de materialisació d'un moment intel·lectual, Vilanova i la Geltrú, Oliva impressor, 1907, p 33-44.
- 138.- ----- "Las Marcas del Llibre", RIE, vol. I, Barcelona 1903, p. 17-20.
- 139.- OLIVA, Joan. "Ex-libris", Boletín de la Biblioteca-Museo-Balaguer, Vilanova i la Geltrú, Oliva impressor, diciembre 1902, p. 5-7; noviembre-diciembre 1903, p. 7-8 i abril-mayo-junio 1904, p. 8-12.
- 140.- ----- "Ex-libris Catalanes modernos", Boletín de la Biblioteca-Museo-Balaguer, Vilanova i la Geltrú, marzo 1902, p.6.

- 141.- OLLÉ PINELL, A. "Los exlibris de EC Ricart", Circular AEB, vol. III, núm. 23/24, Barcelona, junio-diciembre 1962, p. 164-166.
- 142.- ----- "El exlibris y sus artistas", Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, T. XL, núm. 6, Barcelona 1970.
- 143.- ORDUÑA, Emilio. "Decoración del Exlibris", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 38-41.
- 144.- OSSORIO y GALLARDO, C. "Modas nuevas de cosas viejas - Los exlibris", Pluma y Lápiz, T. III, núm. 111, Barcelona, diciembre 1902, p. 590.
- 145.- PACH, Antoni. "Exlibrisme. Iníci del colleccionisme a Catalunya", Revista de Llibreria Antiquària, núm. 2, Barcelona, octubre 1981, p. 26-29.
- 146.- PALLÉ, Pepita / Joan-Lluís de YEBRA. "Antoni Dalmau i Jambrú", A Arte do Ex-libris, vol. XIV, núm. 105, Lisboa 1° semestre 1985, p. 1-28.
- 147.- PALLÉ, Pepita. "Antonio Dalmau Jambrú", Circular AEB, vol. I, núm. 8, Barcelona, diciembre 1954, p. 127-128.
- 148.- ----- "Synthèse historique de l'Ex-libris en Espagne", L'Ex-libris français, núm. 60, Nancy 1960, p. 739-747.
- 149.- PARERA, Miguel. "Ex-libris", Agenda Parera 1903, Barcelona, 1902, p. 9-12.
- 150.- PASQUINELLI, Fernando. Gli Ex-libris, Lucca, 1909.
- 151.- PLA, Josep. Un senyor de Barcelona, 6 ed. Barcelona, Destino, 1977.
- 152.- PLANA i DORCA, J. Els meus ex-libris y sa descripció filosòfica, Barcelona, F. Giró, 1905.
- 153.- Pro Ex libris, Barcelona, F. Borràs, 1921-1922, 2 números.
- 154.- RAFOLS, J.F. El arte modernista en Barcelona, Barcelona, Llibreria Dalmau, 1943.
- 155.- ----- Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña desde la época romana hasta nuestros días, Barcelona, Millà, 1953, 4 vols.
- 156.- ----- Modernisme i modernistes, Barcelona, Destino, 1982.

- 157.- RATO, Fausto Moreira. Manual de ex-librística, Lisboa, Imprensa Nacional-Casa da Moeda, 1976.
- 158.- RECASENS, Josep. Vida inquieta, Combat per un socialisme català, Barcelona, Empúries, 1985.
- 159.- RENART, Joaquim. Diari 1918-1961, "Col. Dofí", Barcelona, Destino, 1973.
- 160.- ----- "Los exlibris", Heraldo de Aragón, núm. 2801, Zaragoza, 10-X-1904, p. 1-2 i núm. 2831, 14-XI-1904, p. 1-2.
- 161.- ----- "Els exlibris", Catalunya Artística, núm. 1 (segona època), Barcelona, 14-VIII-1904.
- 162.- ----- Els Ex-libris..., Vilanova i la Geltrú, Oliva Impressor, 1907.
- 163.- ----- "El exlibris en España", Circular AEB, vol. II, núms. 14-15, Barcelona, junio 1958, p. 124-167.
- 164.- RETANA, Wenceslao E. Aparato bibliográfico de la Historia General de Filipinas deducido de la colección que posee en Barcelona la Compañía General de Tabacos de dichas islas, Madrid, Imp. de la Sucesora de M. Minuesa, de los Rios, 1906, 3 t.
- 165.- Revista Comercial Ibero-Americana "Mercurio", Barcelona, 1901.
- 166.- Revista Ibérica de Exlibris, seguida de l'Inventario de Exlibris Ibéricos, Barcelona, F.Giró / Oliva Impressor, 1903-1906, 4 vols.
- 167.- "La Revista Ibérica de Exlibris", selección y notas previa de Luis Alberto de Cuenca, Poesía, núm. 16, Madrid, Ministerio de Cultura, 1982, p. 73-107.
- 168.- RIPOLL, Manuel A. Exposición de Exlibris de la Colección de Manuel Antonio Ripoll Billón..., Palma de Mallorca, Museu de Mallorca, 1977.
- 169.- RIQUER i MORERA, Martí de. Manual de heráldica española, Barcelona, Apolo, 1942.
- 170.- RIQUER i PALAU, J.M. de. Els ex-libris i l'ex-librisme, assaig històric raonat, "Col. l'Ocell de Paper, III", Barcelona, Millà, 1952, 2 vols.

- 171.- RIQUER i YNGLADA, Alexandre de. "Ex-libris", Joventut, vol. I, núm. 35, Barcelona, 11 octubre 1900, p. 554.
- 172.- ----- "Ex-libris", La Lectura, núm. 24, Madrid, diciembre 1902, p. 476-496.
- 173.- ----- Ex-libris 1903, Barcelona / Leipzig, J. Thomas i J. Furnó et Gieseche & Devrient, 1903.
- 174.- Rivista Italiana di Ex-libris, Genova, novembre-dicembre 1905.
- 175.- ROBERT, Math. "Un collectionneur d'Ex-libris. Jorge Monsalvatje", L'ex-libris, núm. 2, Bruxelles, janvier 1914, p. 33-51.
- 176.- RODON, Francesc / Joan VILA-GRAU. "Notas sobre el vitral modernista catalán", Estudios Pro Arte; núm. 718, Barcelona 1975, p. 73-79.
- 177.- ----- Els vitralls de la Barcelona modernista, Barcelona, Polígrafa, 1982.
- 178.- RODRÍGUEZ CODOLÁ, Manuel. "Un álbum para el Emperador de Alemania", RIE, vol. III, Barcelona 1905, p. 30-32.
- 179.- ----- El exlibris y su uso por los médicos y farmacéuticos, "Col. de publicaciones médicas histórico artísticas, XI", Masnou, Laboratorios del Norte de España, 1941.
- 180.- SALOM, M.V. "José Triadó Mayol", Estudios Pro Arte, núm. 7-8, Barcelona 1977, p. 6-23.
- 181.- SARDÀ y SALVANY, F. "Ex-libris", Revista Popular, T. 67, núm. 1760, Barcelona, setembre 1904, p. 132-141.
- 182.- SCHNEIDER, Marius. El origen musical de los animales-símbolos en la mitología y la escultura antiguas, Barcelona, 1948.
- 183.- SCHULZE, Dr. "Exlibris modernos", RIE, vol. III, Barcelona 1905, p. 67-72 i vol. IV, 1906, p. 27-32, 81-84.
- 184.- SERRA i PAGÈS, Rossend. "A propòsit dels Exlibris infantívols", RIE, vol. II, Barcelona. 1904, p. 90-96.

- 185.- SIGALÉS, Bartomeu. "Al meu amic Huc Sanner", Marinada, núm. 3, Palamós, març-abril 1925, p. 47-51.
- 186.- ----- Colleccionisme. (Manuscrit inèdit).
- 187.- ----- "Ex-libris Família Monsalvatje", Marinada, núm. 3, Palamós, març-abril 1925, p. 38-44.
- 188.- ----- "L'Exlibrisme a Catalunya", La Veu de Catalunya, Barcelona, 18-XII-1916.
- 189.- ----- "En Jordi Monsalvatje, colleccionista d'Ex-libris. 1872-1922", Marinada, núm. 3, Palamós, març-abril 1925, p. 30-37.
- 190.- ----- "No ha mort!... En Casals i Vernis ex-librista", Heraldo de Cataluña, núm. 172, Reus, 20-III-1920.
- 191.- ----- "El profesor R. Casals y Vernis y sus Ex-libris artísticos", Heraldo de Cataluña, núm. 80, Reus, 22-VIII-1917.
- 192.- ----- Ramon Casals i Vernis, su vida y sus obras, seguit de En R. Casals i Vernis i la seva obra, 16 fulls manuscrits.
- 193.- ----- "El renaiement dels Ex-libris. A propòsit d'una edició dels Ex-libris d'en Josep Triadó", La Veu de Catalunya, Barcelona, 30-X-1916.
- 194.- SOLER PÉREZ, Leopoldo. "Escuela Superior de Artes e Industrias y Bellas Artes de Barcelona", Anuario de la Universidad de Barcelona 1909-1910, p. 347-468.
- 195.- "Superlibros, ex-dono, ex-proemio" RIE, vol. I, Barcelona 1903, p. 31-32.
- 196.- THEBUSSEM, Doctor (pseud). "Ex libris", por Mariano Pardo de Figueroa, Ilustración Española y Americana, núm. 8, Madrid, octubre 1875.
- 197.- TITZ, Constance. "Exposition d'Ex-libris Espagnols", Bulletin ABCDE, vol. 3, núm. 1, Bruxelles, mars 1927, p. 4.
- 198.- Treasury of bookplates from the Renaissance to the present, selected and with an Introduction by Fridolf Johnson, New York, Denver Publications Inc, 1977.

- 199.- TRENC BALLESTER, Eliseu. Les arts gràfiques de l'època modernista a Barcelona, Barcelona, Gremi d'Indústries Gràfiques, 1977.
- 200.- ----- "El renacimiento del exlibris en Cataluña en la época modernista", Estudios Pro Arte, núm. 4, Barcelona p. 51-61.
- 201.- TRIADÓ i MAYOL, Josep. Edición completa de los Ex-libris compuestos y dibujados por el artista..., Barcelona, J. Triadó, 1916-1924, XI series.
- 202.- ----- "Escuela de Artes y Oficios y Bellas Artes", Memoria 1924-1925, Barcelona, Llotja, 1925.
- 203.- ----- "L'evolució del nostre renaixement ex-librístic", Marinada, núm. 38, Palamós, gener 1917, p. 6-11.
- 204.- ----- "Multiformidad del exlibris", RIE, vol. II, Barcelona 1904, p. 5-11.
- 205.- VEGA i MARCH, Manuel. "Las enseñanzas industriales en España", Arquitectura y Construcción, Barcelona, enero-marzo-mayo i setiembre de 1903.
- 206.- Vell i Nou, núm. 28, Barcelona, 30-VI-1916, p. 95.
- 207.- Ver Sacrum, Wien, 1898 ---->
- 208.- La Veu de Catalunya, Barcelona, 4-febrer-1901 (vespre).
- 209.- VIDAL, Plàcid. El convencionalisme de la vida, Barcelona, Fund. Salvador Vives, 1972.
- 210.- VIÑAS y SERRA, F. "Los ex libris y sus colecciones", Revista de Gerona, T. XX, núm. XII, Gerona, diciembre 1895, p. 365-371.
- 211.- VINDEL, F. (pare). Catálogo descriptivo de Ex-libris Hispano-Americanos (1588-1900), Madrid, Tip. Góngora, 1929.
- 212.- VINDEL, F. (fill). Ensayo de un catálogo de Ex-libris ibero-americanos (siglos XVI-XIX), Madrid, Tip. Góngora, 1952, 2 t.
- 213.- YEBRA, Joan-Lluís de. Alexandre de Riquer i l'exlibrisme. Repertori complet dels seus ex-libris, Barcelona, Publicacions de la Universitat, 1983.

- 214.- YEBRA, Joan-Lluís de. "Els compositors en els ex-libris musicals",
Revista Musical Catalana, núm. 21-22, Barcelona, juliol-agost
1986, p. 5-6.
- 215.- ----- "Exlibris. Aproximación histórica y simbólica",
Muga, núm. 44, Bilbao, junio 1985, p. 38-45.
- 216.- Zeitschrift für Bücherzeichen Bibliothekskunde und Gelehrtenge-
schichte. Berlin, F. Warnecke, 1891 —→

R E C O N E I X E N C E S

Tant la localització d'alguns dels dibuixos originals i planxes, com la contemplació d'una bona part de les referències biogràfiques, tècniques i interpretatives dels ex-libris de Triadó en el cos d'aquesta obra, han estat possibles gràcies a la valuosa ajuda que hem rebut de diverses entitats públiques i privades i d'altres persones. A totes elles, doncs, el més sincer agraïment, especialment a: Josep M. Ainaud de Lasarte (Barcelona), Rosend Àlvarez (Barcelona), Pepita Armengué (Barcelona), Joan Bassegoda Nonell (Barcelona), Biblioteca de Catalunya (Barcelona), Biblioteca dels Museus d'Art de Catalunya (Barcelona), Jesús Bonsoms (Molins de Rei), Ramon Borràs (Barcelona), família Borràs-Albó (Barcelona), Cámara Española de Comercio de la Rep. Argentina (Buenos Aires), Casal de Catalunya (Buenos Aires), Mn. Casamort (Barcelona), Angelita Cepeda (Barcelona), Valentí Coderch (Barcelona), Colegio de Arquitectos (Madrid), Pilar i Marcellí Coll (Barcelona), Albert Collart (Bruselles), Montserrat Comas (Vilanova i la Geltrú), família Conrotte (Madrid), Josep Corredor-Matheos (Barcelona), família Cots (Barcelona), Faust Escalas (Barcelona), Sr. Febrer i Miralles de Imperial (Barcelona), Armand de Fluvià (Barcelona), Foment de les Arts Decoratives (Barcelona), Francesc Fontbona (Barcelona), Luis de Foronda (Barcelona), Maria-Teresa de Francisco (Barcelona), Pilar Galera (Barcelona), Josep M. Gallach (Barcelona), Pilar Gatells (Calella), família González-Amezúa (Madrid), Gustau Gili (Barcelona), A.G. Severino Godinho (Lisboa), Isa Gubert (Palamós), Josep Herrero (Barcelona), Institut Municipal d'Estadística (Barcelona), Joan Juncà (Palamós), editorial Marín (Barcelona), Francesc Marinello (Barcelona), Encarnació i Josep M. Mas-Sardà (Barcelona), Francesc Mestre (Barcelona), Clara i Xavier Montsalvatge (Barcelona), Josefina Morelló (Barcelona), A.M. da Mota Miranda (Celorico de Basto), Mercè de Muntadas (Barcelona), M. Assumpció Nubiola (Barcelona), Víctor Oliva (Barcelona), Maria Oller (Barcelona), Pepita Pallé (Barcelona), Josep Pons i Gurí (Arenys de Mar), Isabel Puig de Suqué (Barcelona), Fausto Moreira Rato (Lisboa), Valentina Renart (Barcelona), Ferran Rivière de Caralt (Barcelona), José-Manuel Rodríguez Abad (Madrid), Alfred Rocha (Barcelona) Emili Sau (Bar-

celona), família Serra i Pibernat (Barcelona), Bartomeu Sigalés (Barcelona), Eulàlia Soldevila (Barcelona), Angelita Solé (Barcelona), José Stiletano (Buenos Aires), Adolf i Santiago Subirana (Barcelona), Andreu Suriol (l'Arboç), Jordi Tell (Barcelona), M. Torras Farriols (Barcelona), Roser i J.R.Triadó (Barcelona) i Josep M. Valón (Barcelona).

=====

UNIVERSITAT DE
BARCELONA
CENTRE D'ESTUDIS
D'HISTÒRIA I GEOGRÀFIA

